

AGENDA LLATINOAMERICANA

mundial

RECALL

D'ARTICLES PUBLICATS
A L'AGENDA LLATINOAMERICANA
DES DEL 1992 FINS AL 2013

1992 - 1997

COMISSIÓ DE L'AGENDA LLATINOAMERICANA MUNDIAL

c/ Mestre Francesc Civil, 3, bxs - 17005 Girona

Telèfon (34) 972 21 99 16

llatinoamericana@solidaries.org

www.llatinoamericana.org

<http://www.llatinoamericana.blogspot.com.es/>

www.facebook.com/llatinoamericana.mundial

Compaginació: Maria Lloent

Impressió: Impremta Pagès (Anglès, Girona)

Dipòsit Legal: GI-63-2013

ISSN per a l'edició en català: 2305-2384

Girona, març 2013

Índex temàtic de continguts

Agenda 1992. 500 anys

Presentació , José María Vigil	15
Com hem de viure aquest aniversari dels 500 anys? , Pere Casaldàliga	15
Què significarà 1992 per a les esglésies i per a la nostra cultura? , Leonardo Boff	16
Proposta de celebració per al V Centenari , Luis de Sebastián	16
Proclama indígena , Pere Casaldàliga	17
La cara indígena d'Amèrica , Xavier Albó	18
Ni llegenda negra ni llegenda rosa , Eduardo Galeano	19
Descobrir la nostra identitat en la nostra història , Eduardo Galeano	20
El "Requeriment"	21
Continent d'exclusos, terra de solidaris , Pere Casaldàliga	22
III Consulta indígena ecumènica llatinoamericana. Gener de 1991	23
1992: Any de la cancel·lació del Deute Extern	24
El nom d' "Amèrica"	25
El nom d' "Abya Yala"	25
Les dades demogràfiques de la "Conquesta"	25
El testimoni del cronista González de Oviedo	26
Manifest dels Pobles Indígenes	27
Memòria asteca de la Conquesta , Miguel León Portilla	28
Nosaltres sabem...	28
Teologia índia avui , Eleazar López Hernández	29
El cacic Hatuey prefereix l'infern	29
La Bíblia i els indis	30
Memòria maia de la conquesta. Les terres altes de Chiapas i Guatemala , Miguel León Portilla	30
Concepte maia de la conquesta , Miguel León Portilla	30
A Sa Majestat Joan Carles I, Rei d'Espanya, amb motiu de la seva visita a Nicaragua , José Álvarez Lobo	31
Memòria quítxua de la Conquesta , Miguel León Portilla	32
La creació de la humanitat	33
L'antigüitat de l'ésser humà a Amèrica	34
El sermó de Montesinos	34
L'imperi inca , Xavier Albó	35
Missa de la terra sense mals (fragment), Pere Casaldàliga i Pedro Tierra	36
La "llegenda negra"	38
La condemna de l'esclavitud	39
Economia de Tahuantinsuyu , Ernesto Cardenal	39
El fenomen de les sectes a l'Amèrica Llatina i el tercer món , Franz Damen	41
L'Església i l'esclavitud dels negres al Brasil , Valeria Rezende	41
Els Palenques	42
Declaració solemne dels Pobles Indígenes del món	42
L'evangelització dels negres , Valeria Rezende	43
Oració dels inques a la recerca de Déu	44
Oració al Creador de l'Inca Pachacútec	44
Amèrica Llatina , Pere Casaldàliga	45
12 d'octubre de 1492. Diari d'abord de Colom	45
Els Papes i l'inici de la conquesta	46

La mala notícia	46
12 sonets de 500 anys , Pere Casaldàliga	47
La dona i la conquesta , Eduardo Hoornaert	49
Crec en Déu amb rostre de dona	50
Bibliografia sobre Amèrica	50

Agenda 1993. Les grans causes de la Pàtria gran

A Monsenyor Sergio Méndez Arceo , Pere Casaldàliga	57
Presentació , José María Vigil	57
Aquesta Agenda i “les grans Causes de l’Amèrica Llatina”	58
Les nostres causes de cada dia , Pere Casaldàliga	58
El nom i la identitat d’Amèrica Llatina , Arturo Uslar Pietri, Veneçuela	59
Els subjectes emergents de la Nova Amèrica Llatina , Pere Casaldàliga, Brasil	61
El Poble Nou que som. La recerca sense fi de la nostra pròpia identitat , Darcy Ribeiro, Brasil	62
Optar pel pare o per la mare? , Pedro Trigo, Veneçuela	63
La creació, segons el Popol Wuh	64
Declaració de Nicaragua	64
Guarim les ferides del passat	65
La llengua: cultura, reivindicació, identitat	65
El triangle negrer , Eric Williams	66
El nom del Déu de tots els noms , Pere Casaldàliga	66
La proposta dels cent , Isabel Allende (Xile), Maria Benedetti (Uruguai), Luis Cardoza i Aragón (Guatemala), Carlos Fuentes (Mèxic), Gabriel García Márquez (Colòmbia), Augusto Monterroso (Guatemala), Juan Carlos Onetti (Uruguai), Octavio Paz (Mèxic), Augusto Roa Bastos (Paraguai), Ernesto Sábato (Argentina), i altres, fins a cent signatures més.	67
Diccionari del nou ordre mundial , Eduardo Galeano	68
Com puc donar gràcies a Déu? , Johnson Gnanabaranam, de l’Índia	69
El feminisme em va canviar la vida , Virgínia Vargas, <i>Sociòloga peruana</i>	70
El prejudici inamovible de la inferioritat de la dona , Antonia María Mora Albertí	70
María Miguel , M. Miguel, <i>Comunitat de San José, Itaim, Sao Paulo</i>	71
Antifeminisme semita?	71
Receptes amb les plantes més comuns d’Amèrica Llatina	71
El blat de moro, fonament de la nostra cultura , Clodomiro Siller	72
Oda al aire , Pablo Neruda	74
Oració matutina a l’Amazones , Pablo Neruda	74
Invocació al sol , Indis Pampes. Argentina	74
Oració al Creador , Guaranís. Paraguai	74
Textos bíblics sobre l’ecologia	75
Salm 103. Com a la roda d’un ceramista , Ernesto Cardenal	75
Guaicaipuro Cuauhtémoc cobra el deute a Europa , Luis Britto García, Veneçuela	76
La dona a les grans religions	78
Estatuts de l’ésser humà , Thiago de Melo, Poeta brasiler exilat a Xile	79
El cristià indígena no ha de renunciar a la seva experiència religiosa , Eleazar López Hernández	80
Ens reconeixem pecadors	81
El negre, nascut sense bressol i mort en vida , Carlos María Ariz, Panamà	82
Però ha arribat l’hora del negre , José María Pires, Brasil	82
Declaració dels drets de la naturalesa	83
Càntic de les criatures , Francesc d’Assís	84
El menyspreu com a destí , Eduardo Galeano	85

Masclisme i maternitat , Antonio González Dorado, Paraguai	86
La carta del cacic Seattle	88
L'opció pels pobres	89
Oració "achi"	90
La dona jueva en el temps de Jesús , Joaquín Jeremías	91
Maria de l'alliberament , Pere Casaldàliga	91
A propòsit de la qüestió negra	92
La conquesta de la Naturalesa	94
Amèrica Llatina, abocador de deixalles tòxiques	94
Anti-gènesi	95
Per a una higiene psicològica de l'esperança en aquesta hora	96
Qui té la raó? Qui utilitza més la força? , Ronaldo, Xile	98
Un llenguatge no sexista	98
Un model no universalitzable	99
Un pecat estructural	99
El plom: tòxic de la ceràmica , Moviment franciscà de Justícia i Pau. Bolívia	100
L'altra transferència de tecnologia	100
Els "ipés" floreixen a l'hivern... , Rubén Alves	100
Teologia de l'Alliberament: les seves grans qüestions en aquest final de segle , Clodovis Boff	101
Els pobres: l'espècie més amenaçada	102
Después del diluvio , Pere Casaldàliga	103
Definicions de l'ésser humà	103
Llatinoamericanitat , Pere Casaldàliga	104

Agenda 1994. En l'esperit de la Pàtria Gran

Presentació , José María Vigil	107
Les nostres causes, el nostre esperit , Pere Casaldàliga	107
Per aprofitar millor l'Agenda Llatinoamericana'94 , José María Vigil	108
La "cita del 94" , Enrique Ortego	109
No llenci el seu vot!!! , Pere Casaldàliga	110
1994: Any Internacional de la família	110
Novel·les d'iniciació llatinoamericana , Pedro Trigo, Veneçuela	110
Ésser negre a l'Amèrica Llatina , Jean Bertrand Aristide	112
Bailando con los negros , Pablo Neruda	113
Dones llatinoamericanes: signes de vida i esperança , Ana Mara Tepedino, Brasil	113
Objectiu 1995!!! Carta de la Terra	114
Tupac Amaru II, José Gabriel Condorcanqui	116
Tiradentes, avançat de la independència del Brasil	116
Malinche, Marina o Malintzin	117
"Jo sento Déu d'una altra manera" , Consuelo de Prado	119
Medicina popular maputxe , Telesfora Pichilef, Maputxe	120
La copa de cava...	121
Què s'ha de trencar	122
CLAI: Consell Llatinoamericà d'Esglésies	122
El neoliberalisme és la mort , Pere Casaldàliga	123
La nit fosca dels pobres a l'Amèrica Central , Pere Casaldàliga, Bisbe de Sao Félix do Araguaia	124
Llocs sagrats dels pobles indígenes a l'àrea mesoamericana , Eleazar López Hernández	125
Pedro Domingo Toussaint L'Ouverture	126
Gregorio Luperon	127
Medicina natural o fàrmacs? , Renato Roque Barth	128

Paraules que volen oblidar l'oblit , Eduardo Galeano	129
Ser dona negra al Brasil , Benedita da Silva	130
Niña	131
1994-2003: Dècada dels pobles indígenes , Declaració de B'okob (Chimaltenango)	132
El "solidarisme" , José Antonio Marchena	133
Els garífunes , Martiniano Lombraña	135
La dona a la Bíblia	136
Més paraules que volen oblidar l'oblit , Eduardo Galeano	138
Oració macroecumènica	139
Confessió del poble de Déu d'Abya Yala	140
La pàtria és Amèrica	141
Victoriano Lorenzo	142
Emiliano Zapata	142
Apunts sobre la memòria i sobre el foc , Eduardo Galeano	143
L'Església que neix de l'Esperit Sant , José Ignacio González Faus	145
La denúncia alternativa	146
Informe de desaparició forçada i involuntària d'una persona	147
L'"Habeas Corpus" a l'abast de tothom	148
Bufet popular , Dolores Gómez	149
El bosc tropical del món, desapareix!!!	151
Per cada dona... hi ha un home	151
El cercle viciós a trencar	151
Dos esperits , Renato Roque Barth	152
Comitès de Solidaritat Óscar Romero , Javier Ruiz de Arana, del Comitè de Madrid	154

Agenda 1995. La Pàtria gran és memòria i esperança

La nostra memòria, la nostra esperança , Pere Casaldàliga	159
L'esperit de Déu parla la meua llengua , Pere Casaldàliga	160
Monòleg d'Ocosingo a San Cristóbal , Eva Bodenstendt	160
Zumbí de Palmares i els quilombos , David Raimundo Santos	161
Directius de la comissió Pastoral de la terra	162
Deu paraules clau sobre Haití , Antonio Calvo, Espanya i Ronie Zamor, Haití	164
Entrevista a Mons. Romelus , Jean-Claude Noyé	165
25 de novembre. Dia contra la violència a la Dona	166
8 de març: dia internacional de la Dona	167
A quinze anys: Monsenyor Romero , María López Vigil	168
Augusto C. Sandino. Heroi antiimperialista d'Amèrica Llatina	170
José Martí, Pare de la Pàtria i de la Revolució cubana , Roberto Fernández Retamar	171
Estatuts del moviment ecològic "Nuevo Amanecer" , Pedro Elías Joya, Colòmbia	172
Llocs sagrats indígenes , Clodomiro L. Siller A.	174
Els quatre excepcionals , José María Vigil	176
Nova Cajolá: la lluita per la terra , Edgar A. Arauz	178
Paraguai: Notícies i expectatives , Antonio Caballos	180
Paraguai: irrupció de la societat , Carlos M. Martini	181
Pedro Albizu Campos. Heroi de la llibertat de Puerto Rico	182
Simón Bolívar. Pare de la Pàtria Gran	183
Comentaris sobre l'FMI , Noam Chomsky MIT	184
Nou dones històriques de la Pàtria Gran	186
"Emparats per un núvol tan gran de testimonis" , Pere Casaldàliga	187

25 paraules zapatistes	188
La teologia de l'alliberament i Chiapas , Jon Sobrino	189
Moviment popular de salut	189
Fraternitat Cristiana de Malalts i Deficients	190
José Gervasio Artigas. Pare de la Pàtria uruguaiana	191
Hidalgo i Morelos. Pares de la Pàtria mexicana	192
L'espiritualitat del negre a Afroameríndia , David Raimundo Santos	193
La Pàtria Gran és memòria i esperança , Eduardo Galeano	195
Les invasions dels EUA a Amèrica Llatina , Frei Betto	196
Solidaritat i comunicació electrònica , John Sweeney i J.M. Vigil	197
Herois de la Causa Negra , El Atrateño, Quibdó, Colòmbia	198
Carta de petició de perdó dels Franciscans al Poble Negre	200
La Causa Negra al Brasil	200
Set actes oficials que van decretar la marginació del Poble negre al Brasil , David Raimundo Santos	202
Liberalisme i exclusió social a l'Amèrica Llatina , Ana María Ezcurra, Buenos Aires. Argentina	203
Renuncio, no vull ser còmplice , Pierre Galaud, Secretari general d'Oxfam. Bèlgica	205
Mai més , Raquel Bergeret, Revista Nuevaamèrica, Buenos Aires	207
La integració llatinoamericana ja és un fet , Raquel Bergeret, Montevideo. Uruguai	209
Per què Cuba incomoda tant? , Frei Betto	211
Bona i mala notícia per a la dona , Laura Ulloa	212
Sis dones de la història de Mèxic , Dones per al diàleg	213
Mons. Parrilla. Las Casas del segle XX a Puerto Rico , Antonio M. Stevens-Arroyo	214
Fons escrites del cristianisme llatinoamericà , Pedro Trigo	215
Matances de la selva , Ricardo Falla	216
Les venes obertes de la Puna: història sagnant de les seves mines , Jesús Olmedo Rivero	218
Violència adolescent en els barris , Pedro Trigo. Veneçuela	219
Argentina i els indígenes , ENDEPA, Equip Nacional de Pastoral Aborigen	221
Els pobles indígenes són aquí , Joaquim Piña	222
Els mil noms de Déu , Tony de Mello. Adaptació	222
Els "misteris de goig" de la teva vida , Tony de Mello. Adaptació	223
La bogeria nuclear , Jesús María Alemany. Saragossa	224

Agenda 1996. Pàtria gran i Pàtria mundial

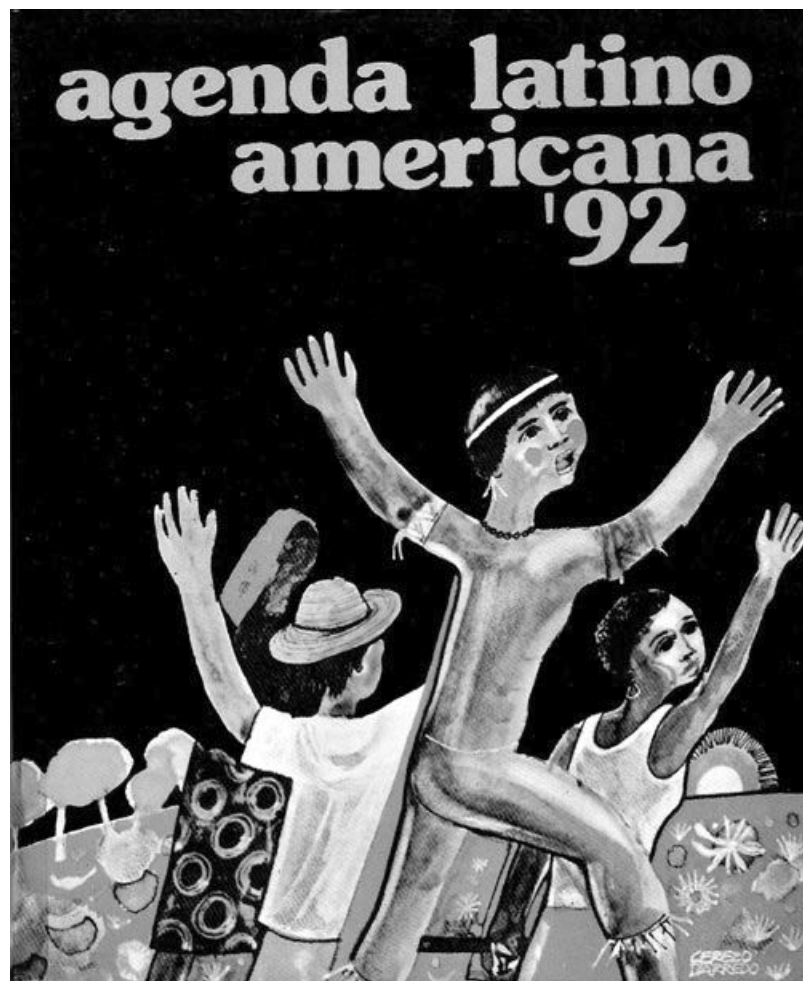
L'altra mundialització , Pere Casaldàliga	229
Presentació , José María Vigil	230
Anàlisi de conjuntura política llatinoamericana , María López Vigil	230
Anàlisi de conjuntura de la utopia llatinoamericana , José María Vigil	232
Govern mundial per al segle XXI , Jan Tinbergen	234
1996: Any internacional de les Nacions Unides per a l'eradicació de la pobresa	234
Leufú , Agustina Larrañaga, Argentina. Accèssit al premi de conte curt	235
Què hi ha darrere el SIVAM? , J.S. W. Ferreira, J. Xerry, L. Azevedo, M. Sampaio, M. Azevedo	236
Vides per la vida , Pere Casaldàliga	237
Hispanos als EUA , Otto Maduro	238
Sants protestants , Kent Mahler, bisbe luterà	239
L'elefant memoriós , Mario Benedetti	240
Veritat i Justícia , Adolfo Pérez Esquivel	241
No digui... Masclisme, racisme i antiecologia en el llenguatge	242
Recordant en Joaquim Vallmajó i el poble Rwandès , Josep Maria Tegido i Mallart	243
Héctor Gallego , Teófilo Cabestrero	245
Zumbí de Palmars: 300 anys enrere , Atabaque, São Paulo	246

Testament espiritual del Mn. Josimo Moraes Tavares	247
Dades per un promptuari , Eduardo Galeano	248
Vers l'any 2005. Avantatges del lliure mercat , Grup "Soberania". Costa Rica	249
Casa de las Américas , Luis Toledo Sande	249
Per redescobrir-nos. A la memòria de Mons. Enrique Angelelli , Nicolás Alessio. Córdoba, Argentina ...	251
Fronteres disputades a l'Amèrica Llatina	252
Diguem la veritat , Oficina de Drets Humans, Arquebisbat de Guatemala	253
Paràbola de Jomarx , José Ignacio González Faus	254
Amèrica Llatina: on estan sorgint més multimilionaris. Mèxic i Brasil al capdamunt de la desigualtat social	255
Puerto Rico: Nació caribenya que resisteix i lluita , Pablo Marcano García	256
La pitjor crisi d'atur des de la depressió , OIT	257
Compartir el treball , PNUD, Informe 1994	258
Temptacions d'avui , Pere Casaldàliga	259
Lincoln llegit des de l'Amèrica Llatina	259
Defensa del narcotràfic , José Ignacio González Faus	260
Cristians amb responsabilitat política	262

Agenda 1997. Una pàtria de pàtries germanes

La mundialització des de casa , Pere Casaldàliga	267
Amics del bisbe Pere Casaldàliga	268
Economia de Tahuantinsuyu , Ernesto Cardenal	269
Continent d'exclusos, terra de solidaris , Pere Casaldàliga	271
Declaració solemne dels pobles indígenes del món , Consell Mundial dels Pobles Indígenes	272
Anàlisi de conjuntura de l'organització d'Estats Americans , Plinio Arruda Sampaio	272
Anàlisi de conjuntura del Dret dels pobles , Julio de Santa Ana	274
Anàlisi de conjuntura de la solidaritat internacional , Sergio Ferrari, Argentina, Nicaragua, Suïssa	275
Anàlisi de conjuntura de l'estratègia revolucionària , Jordi Corominas	277
Anàlisi de conjuntura de la situació de la dona , Carlos Gradín, Dades del PNUD'95	278
Anàlisi de conjuntura dels mitjans de (in)comunicació , Eduardo Galeano	280
Anàlisi de conjuntura de l'hora psicològica de l'AL , José María Vigil	281
Perquè triaren la vida , Rosana Tissera, Córdoba, l'Argentina	283
Hemorràgia humana	284
Brigades dels COR a Centramèrica: una experiència inesborrable , Àngel Pons	285
Protecció del medi ambient i lluita contra la pobresa , Ender Rodríguez	286
Què vol dir ser llatinoamericà? , Pedro Trigo	287
Les quatre deficiències del mercat , José Ignacio González Faus	289
Teoecologia indígena	290
L'arribada d'Europa a l'Àfrica i l'Àsia , José Oscar Beozzo	292
La contribució invisible de les dones , PNUD -95	293
Puerto Rico: a cent anys de la invasió , Martín Cruz Santos	293
Els nous amos del món , Ignacio Ramonet, Le Monde Diplomatique	295
A propòsit de dubtes i compres , Belén de la Banda	297
Any de Gràcia: Cancel·lació del Deute Extern	297
Sabíeu que...? , Alberto Tamer, del Pedex	298
El deute de la mort , Pere Casaldàliga	298
Oracions indígenes	299
Per això estem agraïts... , Del poble Kahniakehaka	300
El valor permanent del Che , Fray Betto	301

Al Che Guevara, en la seva mort , Pere Casaldàliga	302
Déu té un somni...	302
Declaració universal dels Drets Humans , Versió popular de Fray Betto	304
Revolució en la revolució , PNUD-95	304
Ballant al so de les multinacionals!! , Gregorio Iriarte	305
Atahualpa Yupanqui	305
Els infants a l'Amèrica Llatina	307
Estatuts dels nens del carrer , Washington Araújo	307
Connotacions antiecològiques en la tradició judeocristiana , Leonardo Boff	308
L'estat de la Terra	309

1992

500 ANYS

Som continentalitat en l'opressió i en la dependència. Ho hem de ser en l'alliberament, en l'autoctonia, en l'alternativa social, política, eclesial. Sento la Llatinoamericanitat com una manera de ser que la nova consciència acumulada –de pobles germans oprimits i en procés d'alliberament– ens possibilita i ens exigeix. Una manera de veure, una manera de compartir, una manera de fer futur. Lliure i alliberador. Solidàriament fratern. Amerindi, negre, crioll. De tot un poble, fet de pobles, en aquesta Pàtria gran comuna, terra promesa –prohibida fins ara– que brolla llet i sang. Una mena de connaturalitat geopolítica-espiritual que ens fa vibrar junts, lluitar junts, arribar junts. És molt més que una referència geogràfica: és tota una Història comuna, una actitud vital, una decisió col·lectiva.

Pere Casaldàliga

Presentació

JOSÉ MARÍA VIGIL

Aquesta "Agenda Llatinoamericana'92" vol ser un instrument per ajudar a viure aquest any 1992 en sintonia amb les Causes de l'Amèrica Llatina. No és un llibre de lectura. És, simplement, una "agenda": aquella companya inseparable a la qual confiem les cites del treball i del descans, els secrets dels dies clars i els dies nefastos, de les dates memorables i de la rutina diària... Compartint la nostra vida de tant a prop, ella vol encarregar-se de segellar cadascun dels nostres dies –tot l'any 1992– amb un esperit llatinoamericanista alliberador.

No és un llibre de tesis. No vol afirmar res per si mateixa. Més aviat deixa parlar: ens porta el testimoni històric, les dades, els textos, o allò que altres veus profètiques van dir respecte d'aquests 500 anys. Incorpora, fins i tot, altres paraules discordants, en pro del pluralisme; el lector les reconeixerà i se'n farà el seu judici propi i prendrà una postura personal.

No és, tanmateix, una agenda neutra, eclèctica, o un mer bloc de pàgines ratllades per fer anotacions. Està amarada d'una opció: l'opció pels pobres. En aquest cas, aquesta opció es tradueix a mirar els 500 anys "des de l'altra banda", des de la perspectiva dels vençuts, dels esclavitzats, els marginats, els oprimits.

Incorporem el "martirologi llatinoamericà" –tan actualitzat com ens ha estat possible– i les efemèrides més assenyalades per al nostre continent, així com un petit material de reflexió per a cada dia, sempre en el mateix esperit. Hi ha moltes llacunes, evidentment; el límit de pàgines ens les ha imposat. En tot cas, el nostre desig és que el conjunt dels materials es pugui utilitzar –fotocopiand-lo o multiplicant-lo de qualsevol altra manera– per a la reflexió comuna o el treball grupal. La bibliografia final abarca molt més del que aquí hem pogut exposar i obra pistes gairebé inabarcables.

Volem agrair a José Miguel Paz la seva col·laboració generosa en el treball de recerca i correcció. Les suggerències que els lectors-usuaris ens facin arribar seran benvingudes. Ens ajudaran a millorar per a l'any vinent. Ho agraiem amb anticipació.

Com hem de viure aquest aniversari dels 500 anys?

PERE CASALDÀLIGA

Pistes, gestos, requisits, els coneixem. Els hauríem d'assumir de la manera més oficial possible dins de les esglésies.

No tots els germans de fe pensaran allò que un pensa, lògicament. Cadascú que visqui allò que sincerament pensa amb conseqüent sinceritat.

Jo, amb apassionada convicció –la Pàtria gran, l'Evangelí, i el Regne la mereixen– vull suggerir la meva proposta:

1. Hem d'estudiar i divulgar la Història real –que no és prehistòria– i les cultures existents en el continent amerindi abans del mal anomenat "descobriment".
2. Hem de llegir, amb respecte ecumènic, la càrrega eticoreligiosa d'aquelles cultures; els seus mites, expressió rica i vàlida de la mateixa religió; les seves legislacions, tan exemplarment socialitzadores moltes vegades; també els seus conflictes i fins i tot els "imperialismes" anteriors als nostres imperis occidentals; la unitat i la diversitat dels pobles del continent –arrels comunes, ramificacions múltiples; mai una massa anònima d'"individus"!
3. Reconèixer els "interessos" que van motivar de fet l'"aventura" del "descobriment". (Aquella multiplicada presència de la paraula "or" en els textos de Colom, per exemple). Els imperialismes, els mercantilismes, l'etnocentrisme, la miopia geogràfico-ètnico-cultural-religiosa: de l'època de la conquesta i dels posteriors 500 anys; fins al nostre dia d'avui, miop encara, política i eclesiàsticament.
4. Confessar, en esperit de quaresma històrica, l'omissió i la connivència de l'Església en la conquesta, en la dominació, en la colonització continuada i en la marginació dels nostres pobles amerindi i negre. Confessar obertament la nostra culpa "cristiana". Els 500 anys són el Kairós, el "temps oportú" d'aquella confessió –i conversió també– amb vista a una nova credibilitat de l'Església, de l'Evangelí, del Déu de Jesucrist.
5. Celebrar les minories profètiques, la veu i la sang de les quals no foren ateses: Bartolomé de Las Casas, Antonio de Valdivieso... Recuperar la "nova" teologia que ells van suscitar; l'arrel legítima que ells van representar per a una església "nova", "nostra" en el Continent. La continuïtat d'aquell testimoni; avui, a partir de Medellín, molt més explícit i comunitari.
6. Celebrar també el martiri col·lectiu dels pobles indígenes i del poble negre: els molts més màrtirs que nosaltres vam fer, en nom d'un Déu imposat i utilitzat.

(La "Missa de la Terra sense mals" i la "Missa dels "Quilombos", que espanten alguns germans de la Cúria, tenen, encara, massa raó!).

7. Perquè també hem de confessar la romanització posterior, als diferents països d'Amèrica. Les noves colonitzacions espirituals: de les devocions modernes fins als moviments neoconservadors; deixant de banda sempre l'ànima indígena i afro del continent. Aquella impenitent manca d'inculturació de l'Església, de la seva litúrgia, del seu dret. La resistència oficial a la Teologia de l'Alliberament, a la Bíblia en mans del poble, a les comunitats eclesials de base, a les conferències episcopals compromeses amb la realitat...

8. Potenciar –amb coneixements històrics nous i una valoració nova, més ecumènica, més "catòlica"– l'autodescobriment dels grans llibres, dels llocs sagrats, de les figures representatives, dels símbols majors... que conformen el continent com a amerindi-negre-mestís-crioll.

També els grans concilis precursors; els nostres sants –de Las Casas a Romero, de Juan Diego a Santo Dias; els nostres santuaris i les velles romeries renovades; la religió popular.

I també les grans obres literàries, la pintura, la música, la cultura sencera de la Pàtria gran, ella, diferent, única.

9. Descobrir, celebrar i estimular la perseverant resistència –de vegades anònima– de les masses populars del continent al llarg d'aquests 500 anys, en les seves lluites, amb les seves expressions alternatives de vida i organització.

Com hem de viure, per tant, aquest aniversari dels 500 anys? El compromís assumit per a aquest autodescobriment i aquesta "altra" celebració, haurà de ser:

* **Continental.** Perquè som una unitat de martiri i de destí, de resistència i d'utopia alliberadora.

* **Religiós.** Perquè el poble de la nostra Amèrica sempre ha estat i és profundament religiós. (Amb les seves potencialitats i les seves ambigüitats, en aquesta religiositat exhuberant).

* **Martiri i d'esperança.** Pasqual, per ser més exactes.

* **De contestació i alternativa,** enfront al capitalisme, al consumisme, a l'occidentalisme etnocentrista i colonitzador.

* **A partir dels pobres,** units i organitzats, en les reivindicacions pròpies i complementàries d'ètnia/cultura, de classe, de sexe, d'edat: l'indi, el negre, la dona, el menor, l'agricultor, l'obrer... Tots ells pobres, empobrits, marginats.

* **De solidaritat amb tot el Tercer Món.**

* Negant-se, doncs, a les pseudodemocràcies, al Deute Extern, a la involució de les esglésies, a les renovades oligarquies, a tota mena de dictadura i d'intervenció imperialista.

* En la línia de la teologia, de l'espiritualitat i de la cultura de l'alliberament.

* Invitant –amb la paraula i amb la vida– al primer món i a la primera església a la respectiva conversió jubilar.

Què significarà 1992 per a les esglésies i per a la nostra cultura?

LEONARDO BOFF

Recordarem en to triumfalista la gesta dels conqueridors que van envair el continent, van destruir les civilitzacions que van trobar de passada i van implantar amb ferro i foc l'expansió ibèrica assedegada d'or i de poder?

O recordarem les víctimes del major genocidi que mai s'hagi conegut a la història –les grans cultures asteca, maia, inca i altres– i a partir de la seva perspectiva reivindicarem una justícia històrica que ha estat negada fins avui dia (perquè la dominació que va començar al segle XVI encara persisteix, amb altres noms, com ara deute extern, multinacionalització del capital, dictadures militars i manteniment del subdesenvolupament)? La primera evangelització es va fer sota el signe de la dominació. La nova s'ha de fer sota el signe de l'alliberament a partir de les cultures oprimides.

Proposta de celebració per al V Centenari

LUIS DE SEBASTIÁN

Tinc una proposta simple per ajudar a commemorar, en un ambient de justícia i veritat, el V Centenari del descobriment d'Amèrica:

Que convidin al Palau Reial de Madrid els descendents dels asteques que queden a la Tarahumara de Mèxic; els maies del Petén, a Guatemala; els "caribes" del Darién; els aimares dels Andes, hereus directes del gran imperi incaic; els araucans del sud de Xile. (Fent justícia, les personalitats espanyoles haurien d'anar a visitar els indígenes als seus poblats, però això no seria operatiu).

Que el rei d'Espanya, en el nom del qual es van conquerir les terres dels indígenes; el cap de l'estat major, en representació de tots els exèrcits que van guerrear contra els naturals; el cardenal arquebisbe de Toledo, com a primat d'una església que va beneir la gran aventura, tot i que de vegades també la va criticar; el rector de la Universitat de Salamanca, on es va discutir si els indígenes tenien o no una ànima racional susceptible de rebre els sants sacraments; el president del Tribunal suprem, com a cap visible d'un sistema de justícia etnocèntric i freqüentment venal...

demanin perdó als indígenes americans del present per les crueltats, les injustícies, l'explotació, és a dir, per les calamitats que als seus ancestres van infligir els reis, capitans, bisbes, jutges, comerciants i aventurers espanyols de l'època.

Que desagreguin en els indígenes del present les víctimes de la gran gesta que se celebra, amb un desgreuge humil i sense retòrica, sabent que res del que fem avui pot esborrar el mal que vam fer els segles passats. Un perdó pronunciat públicament per compensar la xerrameca mentidera i la superioritat sense fonament amb què ens hem dirigit sempre als llatino-americans, particularment en el nostre tracte cap als seus habitants més primitius.

Proclama indígena

PERE CASALDÀLIGA

(A la capella on fou batejat San Sepé Tiarajú)

Poble dels Set Pobles,
Pobles del continent,
mort encara vius.
Escolteu la proclama!

Indis, Poble dels Pobles
de les mal anomenades índies occidentals,
beneïts Pobles-Poble
amb nom i amb futur!
Indis, germans primers,
pares d'aquesta filla pròdiga oblidada
Amèrica ameríndia novament!
Mestres inevitables de la nostra prou fracassada
ciència
profetes esperats de la nostra suficiència sense
sortida,
profetes del retorn a la Terra, al Sol,
a la Lluna, al vent restaurat, heralds primigenis de
l'Evangeli dels pobres...!
No accepteu ni projectes, ni promeses,
ni almoines, ni llàgrimes inútils.

Exigiu amb rebut d'arrels i sang
el dret suprem que us cap!
No vulgueu ser postal televisiva de President o
Nunci,
agenda del Ministre en reportatge
o granja de Autarquí...!
Refuseu ser vitrina arqueològica de fòssils para-
humans,
nom de carrer exòtic, deshonra al carrer,
riu sense memòria,
nostàlgia festiva de fals carnaval d'un poble víctima!

Encara menys vulgueu ser
història pervertida de missió, martiri d'un martiri
utilitzat,
excusa prostituta d'Evangeli...!

Germans:
No sou menors,
ni morts, ni absents!
Vosaltres sou la nostra Causa
(Causa del nostre plor avergonyit,
causa de la nostra esperança incòlume).
Els pobres de lahvè d'un continent,
la flor sempre agostada, sement rediviva
del sempre Poble-resta,
Pobles de tot un poble,
cada vegada més fratern en l'agonia i l'espera
des de les terres profanades pel western
fins als troncs de les pinedes depredades;
des de l'etern Machu-Picchu vigilant,
fins a aquesta Terra-Pedra.

Ruïna
despertant-se
monument-ferida-en-desafiament.
Caçats,
tutelats, venuts,
integrats a la pastura, en el mineral
ara novament emancipats-.

Màrtirs indefensos
pel regne de Déu convertit en imperi,
per l'Evangeli convertit en decret de conquesta.
Víctimes en les massacres que ens arriben amb nom
gloriós
en la mal contada Història,
en la mal viscuda Església.

Santa Maria de la infeliç victòria!
Oh trista catedral de Porto Alegre,
assentada damunt els patris caps degollats!
Màrtirs- sempre- màrtirs.
I tanmateix
sempre sobrevivents
sempre prototipus fecund de l'estàtua humana.

Descalços del consum que ens consumeix a tots
voraçment;
despullats d'aquella propietat privada que ens priva
de ser fraternitat;
gloriosos marginats d'aquest Progrés monstruós
que suplanta l'Home, la Naturalesa, Déu...

Germans dels Set Pobles,
Pobles del continent,
morts, vius encara!
Germans de tot temps,
del nom ja perdut,

de la sang novament reclamada;
 arrel de la nostra història presentida,
 sants del nostre Canon recobrat en la nit:
 Pregueu per nosaltres,
 feu-nos valer davant Déu
 ara que despunta el Nou Dia.
 (Uniu-vos al seu cor,
 penitents per nosaltres, sang per sang,
 Roque, Joao, Alfonso, Rodolfo, Joao Bosco...!)

Veniu a auxiliar-nos,
 els d'ahir i els d'avui,
 Sepé Tiarajú, Simao Bororo.
 Veniu a pacificar-nos!
 Integreu-nos a la vostra llibertat!
 Zeleu les fogueres encara crepitants als poblets!
 Pregueu pel nostre CIMI, perseguit al temple i al pretori!
 Pregueu per les nostres vides sense arc i sense estels!
 Doneu-nos encara un plaç de dansa i d'Evangeli...!

Escolteu la proclama,
 ateneu els nostres honors!
 Sigueu la nostra causa salvadora!
 Sigueu l'urgent necessària utopia!
 La nova inevitable esperança de tot un continent!
 El pròleg
 natiu
 indispensable
 de la Bona Nova del primitiu Evangeli
 sel Senyor Jesucrist!

La cara indígena d'Amèrica

XAVIER ALBÓ

Hi ha una visió d'Amèrica que és diferent de les convencionals, que té les arrels molt abans de 1492, i que ens recorda que ja hi havia pobles i societats amb estructura pròpia, la història dels quals, d'una o altra manera, ha seguit fins avui, tot i que està marcada, òbviament, pel que va succeir a partir de 1492. Aquesta "altra cara d'Amèrica", amb les arrels en el passat i les manifestacions en el present, és la que volem presentar aquí.

Alguns dels grans llegats de la humanitat provenen d'aquest continent, sobretot de la regió andina (Chimú, Tiwanaku, Twantinsuyu-Inca) i de Mesoamèrica (Maia, Asteca-Náhuatl...). En un grau menor, hi ha altres societats i cultures a cada lloc. Els seus, de vegades,

s'han perdut. Altres han passat al patrimoni de la humanitat. La societat mundial seria diferent ara, si aquestes civilitzacions no haguessin existit; i també seria diferent si no se'ls hagués tallat el seu desenvolupament de cop.

Hi va haver innumerables pobles, cadascun d'ells amb les seves particularitats, arreu del continent: una infinitat de societats a les zones baixes de la selva, a tota la perifèria de les "grans civilitzacions". En conjunt, Amèrica tenia una demografia relativament forta, comparable amb la d'altres parts del món. Eren pobles amb la seva pròpia organització i identitat, la seva pròpia tradició, saviesa i cosmovisió en tots els ordres: econòmic, social, religiós, artístic... No eren les masses amorfes que ens pinta la història oficial.

Des de la perspectiva d'aquelles societats ja establertes, l'arribada dels espanyols, portuguesos i altres europeus fou vista, sens dubte, com una invasió, i més dura que les que ja s'havien produït anteriorment entre els diversos pobles del continent. Però la invasió i la subsegüent conquesta-colonització, va tenir diferents impactes segons les regions, per les diverses característiques de les societats preexistents, i perquè els seus diferents recursos atreïen de diferent manera els interessos dels invasors. Distingirem diverses situacions, que segueixen essent actuals:

a) Els pobles simplement acabats o extingits.
 Alguns pobles més dèbils no van poder sobreviure a l'impacte, per exemple a la regió del Carib.

b) El colonialisme intern.
 Aquesta situació fou la més corrent a les regions de les grans civilitzacions, fins avui.
 Els invasors buscaven riquesa, sobretot or i argent; més mà d'obra per explotar-la i una agricultura subsidiària per a sostenir tot l'anterior. Això va suposar uns nous nivells d'explotació desconeguts anteriorment. Desbaratant la base econòmica de subsistència de les poblacions conquerides, es va iniciar un procés ràpid de despoblament, de tal manera que el continent no va recuperar els nivells precoloniais fins al segle XIX.

La població originària de les regions centrals va mantenir moltes de les seves arrels en la forma de vida: en l'organització econòmicosocial, en les creences, etc. Això va passar principalment a les regions rurals, on, fins avui, la dominació per part de les elits dominants és més indirecta.

c) Les bosses i petits mosaics.
 A diversos llocs d'antigues civilitzacions, com per exemple algunes parts de Mèxic i altres parts més perifèriques (els Páez de Colòmbia, els Maputxes de Xile, els Navajos als EUA, els Miskitos a Nicaragua, etc.), segueixen existint enclavaments regionals que mantenen la seva identitat pròpia, tot i que se senten

cada vegada més encerclats per les noves societats i per les economies dominants. Solen ser àrees de conflictes importants i, fins i tot, genocidis. Els casos més desesperats són els dels pobles "reliquia", alguns d'ells amb tan sols unes desenes de supervivents; o amb pocs milers escampats per la regió amazònica. En alguns casos han estat caçats com si fossin animals salvatges, o els han eliminat simplement enverinant els rius, abocant-hi insecticides des d'avions. En molts plans oficials la seva existència és simplement oblidada i els seus territoris es consideren terres ermes.

Aquestes poblacions, en conjunt, són "pobles testimoni", que mantenen fins avui dia les arrels més profundes del continent. Són més de 40 milions (més del 90% de la població ameríndia), concentrats principalment a l'Equador, Perú, Bolívia, Mèxic i Guatemala. Molts d'ells han redescobert recentment la seva identitat pròpia. Són pobles que ja no volen morir com a tals, que no es resignen a la simple "assimilació" que els transformaria en proletaris desarrelats. Alguns d'ells mantenen viva a la memòria la lluita des del passat colonial (per exemple, el moviment katarista de Bolívia, anomenat katarista en record dels Katari, indis herois d'un aixecament colonial). Cada vegada són més les organitzacions d'aquests pobles i les federacions que n'aglutinen diverses, per exemple, CRIC (Páez), Ecuarrunari (diversos grups d'Equador), Confederació de l'Amazònia Peruana, Consell Indi del Brasil, Katarisme de Bolívia...

En aquests grups està viva la doble problemàtica d'una lluita de tipus classista (contra els seus explotadors, sobre tot econòmics) i al mateix temps nacionalista (en el sentit de poble-ètnia; no estat) anticolonial. En la mesura que aquests dos elements es combinen en la lluita, tenen més força i poder de convocatòria. Però de vegades s'oblida una de les dues dimensions, i es debiliten.

(Passem per alt la consideració d'altres grups importants, com ara els europeus acabats d'arribar ja des de 1492, els negres, els asiàtics... i exposem secundàriament un últim grup).

d) El mestissatge racial i cultural.

Des d'un principi es van produir moltes mescles entre aquests diversos tipus de poblacions i societats. A la fase inicial hi va haver molta mescla biològica, fruit d'unions generalment il·legítimes i freqüentment abusives entre blancs i índies. Poc després, quan s'havia ben establert l'estratificació social de les diverses "castes", s'afegí també el simple mestissatge cultural. També és freqüent el mestissatge negre-blanc.

En alguns casos tot aquest procés ha marcat d'una manera molt forta la identitat d'algun país. El cas més típic és, potser, Paraguai, on la gran majoria de la població parla tant el castellà com el guaraní. En d'altres casos el procés ha anat portant a una cultura

d'estil més castellanitzant: per exemple Colòmbia (malgrat les seves arrels "Chibchas", de les quals hi seguia existint bosses importants fins al segle XIX) o a El Salvador (on al segle XX hi va haver una massacre de 30.000 indis).

Als llocs on s'ha anat perdent la identitat ètnica original (per la influència de poblacions immigrants, per mestissatge cultural o per altres raons) passa a un primer pla la problemàtica de tipus socioeconòmic, tot i que aquesta està naturalment present en tots els casos i situacions semblants, com ara la falta de terres, abusos d'intermediaris, etc.

Amèrica Llatina té, sens dubte, molts trets comuns, com ara l'impacte europeu "llatí", la pobresa derivada, en gran manera, de la situació de dependència davant els EUA ("el dolent d'Amèrica del Sud és que és del nord", Perich), però en aquesta unitat hi ha, al mateix temps, un gran mosaic de diferències d'un país o regió cap a un altre. El mateix problema comú té molts rostres locals, fruit d'històries molt diferenciades.

Ni llegenda negra ni llegenda rosa

EDUARDO GALEANO

Ni llegenda negra ni llegenda rosa. Els dos extrems d'aquesta oposició, falsa oposició, ens deixen fora de la història: ens deixen fora de la realitat. Àmbdues interpretacions de la conquesta d'Amèrica revelen una sospitosa veneració pel passat, cadàver fulgurant, les resplendors del qual ens enlluernen i ens enceguen davant del temps present de les nostres terres de cada dia. La llegenda negra ens proposa la visita del Museu del Bon Salvatge, on ens podem posar a plorar per l'aniquilada felicitat d'uns homes de cera que no tenen res a veure amb els éssers de carn i os que habiten les nostres terres. Simètricament, la llegenda rosa ens convida al Gran Temple d'occident, on podem sumar les nostres veus al cor universal, entonant els himnes de celebració de la gran obra civilitzadora d'Europa, una Europa que s'ha vessat damunt el món per a salvar-lo.

La llegenda negra descarrega damunt les espatlles d'Espanya, i en una mesura menor damunt les de Portugal, la responsabilitat de l'immens saqueig colonial que, en realitat, va beneficiar molt més altres països europeus i que va fer possible el desenvolupament del capitalisme modern. La tan coneguda "crueltat espanyola" no va existir mai: el que sí va existir, i existeix, és un abominable sistema que va

necessitar, i necessita, mètodes cruels per a imposar-se i créixer. Simètricament, la llegenda rosa menteix la història, elogia la infàmia, anomena “evangelització” al despullament més colossal de la història del món i calumnia Déu atribuint-li l'ordre.

No, no: ni la llegenda negra ni la llegenda rosa. Recuperar la realitat: aquest és el desafiament. Per tal de canviar la realitat que és, recuperar la realitat que va ser, la mentida, amagada, traïda realitat de la història d'Amèrica.

Ens venen al damunt cascades de discursos ben sonants i cerimònies de bon veure: els 500 anys de l'anomenat Descobriment. Crec que Alejo Carpentier no es va equivocar quan va dir que aquest ha estat el major aconeixement de la història de la humanitat. Però em sembla ben evident que Amèrica no va ser descoberta el 1492, de la mateixa manera que les legions romanes no van descobrir Espanya quan la van envair l'any 218 abans de Crist. I també em sembla evident que ja és l'hora que Amèrica es descobrixi a si mateixa. I quan dic Amèrica em refereixo principalment a l'Amèrica que ha estat despullada de tot, fins i tot del nom, al llarg dels cinc segles del procés que la va posar al servei del progrés aliè: la nostra Amèrica Llatina.

Descobrir la nostra identitat en la nostra història

EDUARDO GALEANO

El necessari “descobriment” passa pel rescat d'algunes de les nostres tradicions més antigues. És des de l'esperança i no pas des de la nostàlgia que s'ha de reivindicar la manera comunitària de producció i de vida, basada en la solidaritat i no pas en la cobdícia, la relació d'identitat entre l'home i la naturalesa i els vells costums de llibertat. No existeix, em sembla, una manera millor de retre homenatge als indis, els primers americans, que des de l'Àrtic fins a la Terra del Foc han estat capaços de travessar successives campanyes d'extermini i han mantingut viva la seva identitat i el seu missatge. Avui dia, continuen oferint a tota Amèrica, i no tan sols a la nostra Amèrica Llatina, claus fonamentals de memòria i profecia: donen testimoni del passat i, al mateix temps, encenen focs que il·luminen el camí. Si els valors que ells encarnen tinguessin, tan sols, un sentit arqueològic, els indis no seguirien essent objecte d'aferrissada repressió, ni els amos

del poder estarien tan interessats a divorciar-los de la lluita de classes i dels moviments populars d'alliberament.

No sóc dels que creuen en les tradicions pel sol fet de ser tradicions. Estic celebrant que Amèrica pugui trobar en les seves fonts més antigues les seves energies més joves: el passat diu coses que interessin al futur. Un sistema assassí del món i dels seus habitants, que podreix l'ànima, aniquila la terra i enverina l'aire i l'ànima, està en violenta contradicció amb cultures que creuen que la terra és sagrada perquè sagrats som nosaltres, els seus fills: aquestes cultures, menyspreades, rebutjades, tracten la terra com una mare i no com una font de producció i de renda. A la llei capitalista del guany oposen la vida compartida, la reciprocitat, l'ajuda mútua, que ahir van inspirar Tomás Moro per crear la seva utopia i avui ens ajuden a descobrir la imatge americana del socialisme que enfonsa en la tradició comunitària la seva arrel més fonda.

En un testimoni filmat recentment a les muntanyes de Ixcán, a Guatemala, els indis maies, perseguits per l'Exèrcit, expliquen així la cacera que pateix el seu poble: “Ens maten perquè treballem junts, mengem junts, vivim junts, somien junts”.

A finals del segle XIX, per tal de justificar la usurpació de les terres dels indis sioux, el Congrés dels Estats Units va declarar que “la propietat comunitària resulta perillosa per al desenvolupament del sistema de lliure empresa”. I el març de 1979 es va promulgar a Xile una llei que obliga els indis maputxes a parcel·lar les seves terres i a convertir-se en petits propietaris desvinculats entre si: llavors, el dictador Pinochet va explicar que les comunitats són incompatibles amb el progrés de l'economia nacional. El Congrés nord-americà no es va pas equivocar. Tampoc no es va equivocar el general Pinochet. Des del punt de vista capitalista, les cultures comunitàries, que no divorcien l'home ni dels demés homes ni de la naturalesa, són enemigues. Però el punt de vista capitalista no és l'únic punt de vista possible.

Des del punt de vista del projecte d'una societat centrada en la solidaritat i no en el diner, aquestes tradicions, tan antigues i tan futures, són una part essencial de la més genuïna identitat americana: una emergència dinàmica, no pas un pes mort. Som els rajols d'una casa que està per fer: aquesta identitat, memòria col·lectiva i tasca compartida ve de la història, i a la història ens retorna constantment, transfigurada pels desafiaments i les necessitats de la realitat. La nostra identitat és a la història, no a la biologia, i la fan les cultures, no les races; però és a la història viva. El temps present no repeteix el passat: el conté.

El “Requeriment”

Després de conscienciosos debats, reconeguda la validesa del títol de donació de les terres d'Índies atorgat pel Papa, la Junta de Valladolid va acordar que el rei “podia enviar a requerir als cacics indis que les hi donessin, i que si no les hi volguessin donar, els podia fer la guerra i prendre-se-les per la força...”. Redactat pel Dr. Palacios Rubios, el “Requeriment” fou llegit per primera vegada el 12 de juny de 1514 per Juan de Ayora a les costes de Santa Marta.

I. De parte del muy alto é muy poderoso é muy católico defensor de la iglesia, siempre vencedor e nunca vencido, el Grand Rey don Fernando Rey de las Españas, de las dos Sicilias, é de Hierusalem, é de las Indias, islas é tierra firme del mar Océano, é domador de las gentes bárbaras; é de la muy alta é muy poderosa señora Reyna Doña Johana, su muy cara é muy amada hija, nuestros señores:

Yo (aquí el nombre del capitán) su criado, mensagero é capitán, vos notifico é hago saber, como mejor puedo, que Dios nuestro Señor, uno é trino crió el cielo é la tierra, é un hombre é una muger de quien nosotros é vosotros é todos los hombres del mundo fueron e son descendientes é procreados, é todos los que después de nos han de venir. Mas por la muchedumbre que de la generación destos ha subcedido desde cinco mill años y más que ha que el mundo fue criado, fue necesario que los unos hombres fuessen por una parte y otros por otras, é se dividiesen por muchos reinos dé provincias, que en una sola no se podían sostener ni conservar.

II. De todas estas gentes Dios, nuestro Señor dió cargo á uno que llamado Sanct Pedro, para que de todos los hombres del mundo fuese príncipe, Señor é Superior, á quien todos obedesciesen é fuese cabeza de todo el linaje humano donde quier que los hombres viviesen y estuviesen, y en cualquier ley secta ó creencia: é dióle todo el mundo por su reyno é señorío é jurisdicción.

III. É como quier que le mandó que pussiesse su silla en Roma, como en lugar más aparejado para regir el mundo, mas también le permitió que pudiese estar é poner su silla en cualquiera otra parte del mundo, é juzgar é gobernar á todas las gentes, chripstianos, é moros, é judíos, é gentiles, é de cualquiera otra secta ó creencia que fuessen.

IV. A este llamaron Papa, que quiere decir Admirable, mayor padre é guardador porque es padre é guardador de todos los hombres.

V. A este Sant Pedro obedescieron é tuvieron por señor é rey é superior del universo los que en aquel tiempo vivían; e assí mesmo han tenido á los otros que después dél fueron al pontificado elegidos; é assí se ha continuado hasta agora é se continuará hasta que el mundo se acabe.

VI. Uno de los Pontífices pasados que en lugar deste subcedió en aquella silla é dignidad que he dicho, como príncipe é señor del mundo hizo donación destas islas é Tierra-firme del mar Océano á los dichos Rey e Reyna é á sus subcesores en estos reynos, nuestros señores, con todo lo que hay en ellos, según que se contiene en ciertas escripturas que sobre ello passaron, y que podéis ver si quisiéredes. Assí que, Sus Altezas son Reyes é Señores destas islas é tierra firme, por virtud de la dicha donación. E como á tales Reyes é Señores destas islas é tierra firme, algunas islas ó quassi todas (á quien esto ha sido notificado) han rescebido á sus Altezas é los han obedescido é obedescen, é servido é sirven, como súbditos lo deben hacer; é con buena voluntad, sin ninguna rresistencia, luego sin dilación, como fueron informadas de lo sussodicho obedescieron é recibieron los varones é religiosos que sus Altezas enviaron para que les predicassen é enseñassen nuestra sancta fee cathólica á todos ellos de su libre é agradable voluntad, sin premio ni condición alguna, é se tornaron ellos chripstianos é lo son, é sus Altezas los rescibieron alegre é benignamente, é assí los mandaron tratar, como á los otros sus súbditos é vasallos, é vosotros sois tenidos é obligados á hacer lo mesmo.

VII. Por ende, como mejor puedo vos ruego é requiero que entendáis bien esto que vos he dicho, é toméis para entenderlo y deliberar sobre ello el tiempo que fuere justo; é reconozcays á la Iglesia por Señora é Superiora del Universo, é al Sumo Pontífice, llamado Papa, en su nombre; é al Rey é a la Reyna en su lugar, como á señores é superiores é Reyes destas islas é Tierra-firme, por virtud de la dicha donación: é consintays é deys lugar questos padres religiosos vos declaren é prediquen lo sussodicho.

VIII. Si assí lo hiciéredes haréis bien á aquellos que soys tenidos é obligados, é sus Altezas é yo en su nombre vos recibirán con todo amor y caridad; é os dexarán vuestras mugeres é hijos é haciendas libremente, sin servidumbre, para que dellos é de vosotros hagays libremente todo lo que quisiéredes é por bien tuviéredes, é no vos compelerán á que vos torneís chripstianos; salvo si vosotros, informados de la verdad, os quisiéredes convertir á nuestra sancta Fee Cathólica, como lo han hecho quassi todos los vecinos de las otras islas. É allende desto, Sus Altezas os darán muchos privilegios y exenciones, é vos harán muchas mercedes.

IX. Si no lo hiciéredes y en ello maliciosamente dilación pusiéredes, certíficoos que con el ayuda de Dios, yo entraré poderosamente contra vosotros é vos haré guerra por todas partes é maneras é vos subjectaré al yugo y obediencia de la Iglesia y sus Altezas, e tomaré vuestras personas é de vuestras mugeres é hijos, é los haré esclavos, é como tales los venderé e dispondré dellos como sus Altezas mandaren; e vos tomaré vuestros bienes, é vos haré todos los males é daños que pudiere como á vasallos que no obedescen ni

quieren rescebir su Señor y le resisten é contradicen. E protesto que las muertas e daños que dello se recrescieren, sean á vuestra culta, é no á la de Sus Altezas ni mía, ni destos caballeros que conmigo vinieron. E de como lo digo y requiero pido al presente Escribano me lo dé por testimonio signado.

Continent d'exclosos, terra de solidaris

PERE CASALDÀLIGA

Quan es parlava, més ingenuament, de pobles desenvolupats i de pobles subdesenvolupats, “el nom nou de la pau” era el Desenvolupament. Després, desencantats ja dels desenvolupaments que segueixen desenvolupant la Humanitat en la misèria i en la dependència, “el nom nou de la pau” va passar a ser la Solidaritat. És bo recordar, de totes maneres, sempre, que l'antic i el nou nom de la Pau segueix essent, abans de res, la Justícia.

“La pau és fruit de la Justícia”, dictaminaven els antics. I la Bíblia enalteix com a ideal de la convivència humana, projecte de Déu mateix, la Pau i la Justícia besant-se.

Ja sabem, per dramàtica experiència, el que significa “desenvolupament”, com també comencem a saber, més dramàticament –cada vegada més pobres, cada vegada més al marge– el que significa “democràcia”, quan són ells –els senyors, el capital, l'imperi, el primer món– els que propicien aquest desenvolupament o imposen aquesta democràcia: democradura!

La Justícia, tanmateix, o deixa de ser o és ella mateixa. Ni la Pau pot prescindir de la Justícia, ni l'Amor pot substituir-la: no serien ni Pau ni Amor.

La veritable Solidaritat, especialment quan es tracta “dels exclosos”, ha de ser abans de res la proclamació, la reivindicació, la implementació de la Justícia. La Solidaritat –entre persones, entre pobles, entre continents, entre nord i sud– no pot ser la humiliant almoïna d'aquell que va sobrat, ni la subvenció substitutiva d'aquell qui explota i domina. Cada vegada més, al tercer món sobretot, concretament en aquesta nostra Amèrica, entenem que la Solidaritat ha de ser exigent, justiciera, estructural. Que no se solidaritzin amb nosaltres aquells que no són capaços de solidaritzar-se amb les nostres reivindicacions, amb les nostres lluites, amb les nostres alternatives de Dret Internacional, de Socialització igualitària, de Societat humana, en definitiva.

Amb la caiguda del mur i amb tants murs dempeus, dins la mateixa Europa i entre el nord i el sud; en aquest “final de la història”, que alguns estúpids profetes estan celebrant per l'arribada universal del regne

del Mercat i del Liberalisme –pel Capitalisme suposadament vencedor–; quan els neocabdillismes i les pseudodemocràcies liberals s'apoderen del continent, servils, populistes i genocides... els exclosos conscients i tots els que amb ells volem sobreviure humans, hem de fer de la Solidaritat la nostre política, la pràctica pública de l'amor, una vivència diària, incondicional, exhaustiva.

Del primer món com a tal –estructura de pecat– només podem esperar la dominació o l'exclusió. Hi sobrem en el seu càlcul del 15% de la humanitat que té dret a existir. Avui ni tan sols els interessa la nostra mà d'obra barata. Fins i tot el mateix ecologisme oficial del primer món es, amb freqüència, un egoisme que es cura en salut: garantir el seu futur... ¡A part d'antiecologisme, d'ells també, que aboca damunt nostre les seves diferents escombraries!

D'aquells que en el primer món s'autoexclouen, protestant, forçant alternatives, fent-se companys del tercer i del quart món, hem de rebre, agraïts, tots els seus gestos de solidaritat i retornar-los els nostres, en reciprocitat militant, en comunió fraterna. Serà, tanmateix, sobretot entre els mateixos exclosos que es construirà la solidaritat eficaç, sense paternalismes, sense “caritativismes”, sense noves dependències, sense deixar tranquil·les “les seves” consciències amb les engrunes solidàries de l'almoïna.

La solidaritat entre els exclosos, que és la intersolidaritat, d'igual a igual, en el mateix dolor i en la mateixa lluita, en el mateix captiveri i en la mateixa esperança, en la mateixa mort i en la mateixa vida. Simultàniament exclosos, simultàniament aixecats.

En aquest immens exclòs Tercer món, en aquest prohibit sud de la Humanitat, tots els que formem la Nostra Amèrica –en el sud, en el centre i en el nord; del continent i de les illes; indis, negres, mestissos; menors, dones, no nascuts; emigrants, refugiats, exilats; llauradors i obrers; agents de pastoral i militants de la paraula i de l'art o de la ciència o de la nova política– ens hem de reconèixer, amb indignada dignitat, com un continent d'exclosos i ens hem de fer, dia a dia, braç a braç, un continent de solidaris.

Tan sols sobreviurem en la intersolidaritat. Només essent intersolidaris podrem ser nosaltres mateixos i ser fraterns, i només en la intersolidaritat –cultural, social, política, econòmica, ecumènica– podrem també ajudar el deshumanitzat Primer món a ser altra vegada humà i lliure de la buidor i de la voracitat capitalistes.

En el meu últim viatge a l'Amèrica Central, “després del que va passar” i particularment en l'estimada petita enorme Nicaragua, el març de 1990, vam comentar molt, entre companys i companyes, els desafiaments d'aquesta hora nova. Tot, menys el conformisme, dèiem. Tot, menys la idolatria del mercat. Tot, menys la Democràcia liberal. Tot, menys els neoimperialismes. Tot: o sigui, la utopia humana i cristiana d'una societat solidària, el Regne de Déu que comença a

forjar-se entre nosaltres, malgrat els imperis, malgrat també les nostres pròpies claudicacions.

És demostrable, amb dades i cròniques, com ha estat sobretot aquesta Amèrica Central, martiritzada i lluitadora, la més gran profecia col·lectiva de la solidaritat, de la intersolidaritat dels petits. Nicaragua, en particular, que ens va ensenyar a viure la Solidaritat com “la tendresa dels pobles”.

Sigui, abans de res, doncs, la tendresa diària entre els pobles germans del continent, la continental tendresa –i que possiblement no coincidirà amb el programa continental de Bush!. Exclosos de l'imperi inclosos en el Regne, fem de tota aquesta Pàtria gran una terra de solidaris, alliberant-nos tots junts.

“Amb els pobres de la Terra vull jugar la meua sort”.
Amb els pobres i amb el Déu dels Pobres.

III Consulta indígena ecumènica llatinoamericana. Gener de 1991

Els participants a la III Consulta Ecumènica Llatinoamericana, celebrada a Sao Paulo, Brasil, del 18 al 23 de gener de 1991, agents de pastoral indígena, negres, i observadors de la pastoral de la terra al Brasil, oriünds de les nacionalitats originàries Aimara, Baniwa, Waunam, Guaraní, Inga, Kaingang, Kaqchikel, Mapuche, Mixteco, Miskito, Náhuatl, Kiché, Terena, Totonaca, Wichui i Zapoteco, procedents d'Argentina, Bolívia, Brasil, Xile, Colòmbia, Equador, Guatemala, Hondures, Mèxic, Panamà, Paraguai, Perú i Veneçuela, membres de les Esglésies Anglicana, Catòlica, Unida, Luterana, Metodista, Morava i Presbiteriana, en fraterna i solidària convivència, ens reunim per a reflexionar la nostra presència, servei i compromís al costat dels Pobles Originaris en la proximitat dels cinc segles de presència de les Esglésies en el continent.

MANIFESTEM:

Que els quaranta-cinc milions d'indígenes, després de cinc segles de genocidi, etnocidi i tota mena de discriminacions, juntament amb altres pobles històricament empobrits, segueixen patint extorsions brutals. S'aprecia l'acció d'extermini en ser envaïts i explotats irracionalment els nostres territoris, els nostres recursos naturals, les nostres terres. Pateix especialment aquest espoli la regió de l'Amazònia, en la qual habiten nombrosos pobles indígenes.

Que se'ns nega la participació real, com a pobles, en la construcció de la societat, a causa del racisme impetant, relegant-nos a ser subhomes.

Que a l'explotació de la força de treball de l'indígena i del negre (dones i homes, nens i ancians) s'hi ha d'afegir el pes del deute extern, que altres han contret i aprofitat, mentre la pateixen les nostres comunitats aborígens.

Que l'aniquilació sistemàtica de líders de les comunitats és la mostra més feaent de la política integracionista dels estats, considerant-se fins i tot que aquests estats són els amos absoluts dels nostres pobles i cultures, pràctica que conserven, encara, alguns sectors de les Esglésies.

Que es viuen també situacions de violència generalitzada: invasions de fustaires i empreses mineres, presència de grups armats, ocupació militar i narcotràfic...

Que ja és l'hora d'acabar amb les divisions que provoquen les mateixes Esglésies; l'indoctrinament i sacramentalisme buits d'una vida verdadera, que adormeix les consciències i emmordassa les nostres veus. Reconeixem l'acció compromesa i respectuosa els últims anys d'alguns grups de les Esglésies i persones cristianes compromeses en particular.

Davant d'aquesta realitat,
ENS COMPROMETEM A:

Treballar per a que les nostres Esglésies llatinoamericanes acompanyin, ofereixin espais, reconeguin i facin reconèixer a la societat envoltant el Projecte Històric Indígena amb totes les seves implicacions i exigències, i a reconèixer les religions indígenes dins d'un clima de diàleg ecumènic respectuós amb les diferències.

Instar que a la IV Conferència del Celam de Santo Domingo (1992) els bisbes escoltin directament els indígenes representants dels seus pobles.

Treballar a les nostres Esglésies per tal que es proclamés el 1992 com a Any de gran jubileu bíblic (Levític 25, 1-25): un temps de veritable encontre entre Pobles i Cultures, de consolidació de Territoris Indígenes, dins de cada país.

Recolçar decididament les Organitzacions Indígenes representatives en totes les seves reivindicacions i en la realització del seu projecte propi.

Exigir a tots els països la ratificació de part dels seus parlaments, del conveni 169 de la OIT (1989) sobre “Pobles Indígenes i Tribals en Països Independents”.

Treballar per a que els governs nacionals reconeguin els pobles originaris.

Davant del manifestat,
DECLAREM:

Que malgrat tantes adversitats, fruit d'aquestes forces destructores, volem, en aliança amb altres sectors històricament empobrits (negres, camperols, els sense terra, treballadors, dones, estudiants, etc.),

refermar-nos en la lluita històrica per seguir existint com a Pobles Originaris, rescatant els valors fonamentals dels nostres avantpassats, com ara: Unitat, Terra, Territori, Cultura, Autonomia i Dret.

Volem manifestar a tot el Continent Americà que els pobles originaris encara existim i des d'aquesta realitat del nostre ésser oferim quelcom nou, en un moment històric en el qual els països, assetjats per la misèria, busquen amb afany un model alternatiu de desenvolupament.

Caminem amb fermesa cap a una nova Història.

1992: Any de la cancel·lació del Deute Extern

Bisbes i missioners panamenys demanen un Any de Gràcia Continental

Els missioners i missioneres de la diòcesi de Colón-KunaYala i el Vicariat Apostòlic de Darién, presidits pels seus respectius bisbes, Mons. Carlos María Ariz i Rómulo Emiliani, reunits en El Tabor, busquem la veritat dels cinc-cents anys a la llum de la Paraula de Déu i de la Tradició Profètica de l'Església Catòlica a l'Amèrica Llatina.

A l'espoli que ha experimentat aquest continent durant la colònia, s'hi va sumar posteriorment l'extracció indiscriminada de les nostres matèries primeres, que ha permès en part la industrialització dels països rics. Actualment l'Amèrica Llatina pateix grans problemes socials i econòmics. Un continent esquinçat pel sofriment demana redempció. "La creació sencera gemega esperant la manifestació dels fills de Déu" (Rm 8, 20ss). I un dels grans obstacles per al seu alliberament és el Deute Extern. En aquest document assenyalem que el deute és injust i immoral, i a més a més impagable, i demanem la seva cancel·lació...

Estem donant, en definitiva, als països superdesenvolupats els diners que necessitem per defensar una vida digna, on tots puguin tenir treball, sostre, pa, roba, escola i atenció sanitària. Arrenquen el pa de les boques dels pobres per alimentar les economies riques i els seus exèrcits i guerres, i cada vegada la línia de pobresa extrema abasta més persones, abocant els pobles a la desesperació i el caos. I això és injust.

Per això proposem que, en commemorar els cinc-cents anys, es decreti el 1992 un Any de Gràcia, un jubileu continental. Això significa una perdonança del deute sense condicions. Aquesta llei bíblica, promul-

gada per Moisès i actualitzada per Jesús, ha de ser avui una realitat històrica per a l'Amèrica Llatina.

Tal com veiem en els llibres de l'Èxode, Deuteronomi i Levític (Ex 21, 1-11; 23, 10-11; Deut 15, 1-9; Lev 25, 23-31) cada set anys s'ha de donar un respir a la terra i al poble que la conrea i els esclaus quedaran alliberats. Tots els deutes s'han de perdonar. Els préstecs que es van fer no han de pagar els seus interessos. La cancel·lació dels deutes és, per a la Bíblia, com un imperatiu de justícia per tal d'impedir l'acumulació i l'empobriment dels humils.

L'any cinquanta (nosaltres hem de traduir: als cinc-cents anys de l'espoli), vostès el declararan "Any de Gràcia", serà un any d'alliberament i hi anunciaran llibertat per a tots els habitants del país (Lev 25ss). "Aquest perdó consistirà en el següent: Tothom qui hagi prestat al seu pròxim li perdonarà el que hagi prestat" (Deut 15, 9ss).

Tot i que Israel va ser repetidament infidel a aquesta legislació, la seva consciència col·lectiva no va descansar, gràcies al crit constant dels profetes. Jesús de Natzaret va iniciar la seva evangelització llegint a la sinagoga del seu poble al profeta Isaïes, on es declarava l'Any de gràcia i la cancel·lació dels deutes: "L'Esperit del Senyor està a sobre meu perquè m'ha consagrat per alliberar tots els oprimits i proclamar l'Any de gràcia del Senyor (Lc 4, 18-19). Amb Jesús, el Jubileu s'universalitza a tots els pobles de la terra. Volem recordar també la doctrina catòlica de la restitució, tan usada per Bartolomé de Las Casas, el qual deia als que eren culpables per la seva manera d'actuar: "No hi ha absolució sacramental per a qui no retorni l'or, perquè està en pecat mortal".

Creiem sincerament que els països rics tenen un deute moral i econòmic amb els països pobres, per la manera que els han tractat durant segles i per això: en nom del Déu de Jesús i en nom dels pobles de l'Amèrica Llatina

DEMANEM:

A la banca mundial i institucions financeres internacionals: la cancel·lació de l'immoral i impagable Deute Extern.

Als governs d'Amèrica Llatina: que deixin de negociar el seu deute a costa de la mort accelerada dels seus pobles.

A les Esglésies Cristianes: que proclamin l'any 1992 Any de Gràcia per a acreedors i deutors i es compleixi així avui, de veritat, a l'Amèrica Llatina la "Nova Evangelització".

El Tabor (Panamà) 22 de gener de 1991.

Els 120 missioners i missioneres que treballen a la Diòcesi Missionera de Colón i KunaYala i al Vicariat de Darién, amb els seus bisbes respectius, Carlos María Ariz cmf i Rómulo Emiliani cmf.

El nom d' "Amèrica"

El 1507, a la ciutat lorenesa de Saint-Dié, el jove geògraf Martín Waldsemüller publicà el breu tractat *Cosmographiae introductio*, acompanyant-lo amb dues cartes d'Amerigo Vespucci. Una d'aquestes cartes Vespucci la va dedicar a la seva tercera navegació, que, segons ell, féu els anys 1501-1502. En aquest viatge Vespucci va navegar molt lluny cap el sud, borejant les costes brasileres, acabades de descobrir.

En comentar la carta de Vespucci, Waldsemüller va proposar donar a "la quarta part de la terra, descoberta per Amerigo Vespucci, el nom d'Amerigo, o América".

El 1507, a Europa, ningú no sabia que la costa brasilera formava part d'un enorme continent, ni suposava que Colom, Caboto, Ojeda, Bastidas i Cabral havien descobert la terra d'un mateix continent.

Durant algun temps, de vegades –però no pas sempre– en els mapes s'anomenava Amèrica només a la terra ferma austral del continent. El 1538, el gran cartògraf flamenc Gerardo Mercator, batejà amb aquest nom totes les terres del Nou Món. Des de llavors, porta el nom que, casualment, sortí de la ploma d'un cosmògraf lorenes. A tot arreu es començà a anomenar el nou continent amb aquest nom, excepte a Espanya, on fins a la fi del segle XVIII en deien "les Índies" o "Índies Occidentals".

Durant molt temps els historiadors acusaren Amerigo Vespucci d'usurpar la primacia del descobriment, però avui dia pràcticament tots els científics de pes comparteixen l'opinió del gran savi alemany Alejandro Humboldt, el qual va dir que, tot i que el nom del nou continent és un monument a la injustícia humana, va aparèixer per una coincidència de circumstàncies fortuïtes que eliminen qualsevol sospita contra Amerigo Vespucci.

En efecte, les cartes de Vespucci foren publicades a Saint-Dié sense el consentiment del seu autor i el navegant florentí, que tenia Colom en gran estima, no sabia que Waldsemüller havia denominat amb el seu nom la terra austral del Nou Món.

Si la gota i les nombroses angúnies no haguessin portat l'almirall a la tomba a l'edat de 56 anys, si hagués viscut vuit o deu anys més, s'hagués convençut que les terres descobertes no es trobaven a l'extrem oriental d'Àsia, sinó en un enorme massís de terra, més enllà del qual s'estén l'oceà ignot.

En el quart viatge les naus de Colom vorejaren la cintura del nou continent, però tan sols el 1513 Vasco Núñez de Balboa creuà Panamà i arribà a la vora del "Mar Meridional". El 1520 Magallanes trobà l'estret que porta fins a aquest mar, i el 1522 els seus companys concloueren el primer viatge en la història al voltant del món i arribaren a les costes asiàtiques per la via d'occident.

I aquesta ruta resultà ser cinc vegades més llarga que la de la primera expedició colombina.

Per sort, l'Almirall no ho va arribar a saber.

En aquesta Agenda, per "Amèrica" mai no s'entén "Estats Units", ni es confon els habitants dels Estats Units amb els nord-americans, ni es dona als Estats Units els noms abusius d'"Amèrica del Nord" o "els Estats".

Fes tu el mateix.

El nom d' "Abya Yala"

El Consell Mundial de Pobles Indígenes, que es reuneix cada 4 anys, a partir de 1977 va admetre com a nom del continent "Abya Yala", de l'idioma kuna.

En idioma kuna "Yala" significa terra, territori. "Abya" significa "forat de la sang", "mare madura", "verge madura", "terra en plena maduresa"...

Abya-Yala és el terme amb el qual els indis Kuna denominen el continent americà en la seva totalitat. L'elecció d'aquest nom fou suggerida pel líder aimara Takir Mamani, el qual proposa que tots els indígenes l'utilitzin en els seus documents i declaracions.

"Anomenar amb un nom estranger les nostres ciutats, pobles i continents –argumenta ell– equival a sotmetre la nostra identitat a la voluntat dels nostres invasors i a la dels seus hereus". La proposta de Takir Mamani ha trobat una acollida favorable.

Les dades demogràfiques de la "Conquesta"

Davant la manca d'estadístiques contemporànies, la qüestió del nombre d'indis aniquilats podria ser objecte d'una simple especulació, que impliqués les respostes més contradictòries. És veritat que els autors antics proposen xifres; però, en termes generals, quan, per exemple, Bernal Díaz o Las Casas diuen "cent mil" o "un milió", podem dubtar que mai no hagin tingut la possibilitat de comptar, i si aquestes xifres finalment volen dir alguna cosa, aquesta cosa és molt imprecisa: "molts". Per això no es prengueren seriosament els "milions" de Las Casas, en la seva Brevísima relación de la destrucción de las Indias, quan tracta d'especificar el nombre d'indis desapareguts.

Tanmateix les coses van canviar completament des que alguns historiadors actuals, emprant mètodes enginyosos, arribaren a calcular de forma força versemblant, la població del continent americà a la vigília de la conquesta, per tal de comparar-la amb la que es registra cinquanta anys més tard, sobre la base dels censos espanyols. No s'ha pogut donar cap argument seriós en contra d'aquestes xifres i aquells que, avui dia, encara les rebutgen ho fan perquè l'assumpte provoca un escàndol profund. De fet, aquestes xifres donen la raó a Las Casas: no és pas que els seus càlculs siguin fiables, sinó que la magnitud de les seves xifres és del mateix ordre que les determinades actualment.

Sense entrar en detalls, i per donar només una idea general, direm que l'any 1500 la població mundial havia de ser d'uns 400 milions, dels quals 80 estaven a les Amèriques. A mitjan segle XVI, d'aquells 80 milions en queden 10. Per exemple a Mèxic: a la vigília de la conquesta la seva població era d'uns 25 milions; l'any 1600 era d'un milió.

Si alguna vegada s'ha aplicat amb precisió a un cas la paraula "genocidi", és a aquest. Em sembla que és un rècord, no només en termes relatius (una destrucció de l'ordre del 90% i més), sinó també absoluts, ja que estem parlant d'una disminució de la població estimada en 70 milions d'éssers humans. Cap de les grans matances del segle XX es pot comparar amb aquesta hecatombe. S'entén molt bé fins a quin punt són endebades els esforços de certs autors per desacreditar el que s'anomena la "llegenda negra", que estableix la responsabilitat d'Espanya en aquest genocidi i embruta així la seva reputació. Allò negre existeix, encara que no hi hagi llegenda. No és pas que els espanyols siguin pitjors que d'altres colonitzadors: passa simplement que van ser ells qui, llavors, ocuparen Amèrica, i que cap altre colonitzador va tenir l'oportunitat, ni abans ni després, de fer morir tanta gent al mateix temps. Els anglesos o els francesos, a la mateixa època, no es van pas portar d'altra manera; només que la seva expansió no es duqué a terme a la mateixa escala, i tampoc les destrosses que van poder ocasionar.

Però es podria dir que no té sentit buscar responsabilitats, o tan sols parlar de genocidi en comptes de catàstrofe natural. Els espanyols no van pas procedir a un extermini directe d'aquells milions d'indis, i no ho podien fer. Si examinem les formes que adopta la disminució de la població, veiem que són tres, i que la responsabilitat dels espanyols en elles és inversament proporcional al nombre de víctimes que produeix cadascuna:

1. Per homicidi directe, durant les guerres o fora d'elles: nombre elevat, tot i que relativament baix; responsabilitat directa.

2. Com a conseqüència de maltractaments: nombre més elevat; responsabilitat (amb prou feines) menys directa.

3. Per enfermetats, degut al "xoc microbià": la major part de la població; responsabilitat difusa i indirecta.

Todorov Tzvetan, La conquesta d'Amèrica. La qüestió de l'altre, Siglo XXI, Mèxic 1987, 143ss.

Les massacres contra els indígenes continuen avui dia. El cas més conegut és potser el dels Yanomami. Però n'hi ha d'altres, com ara el dels Macuxi, o el dels Kayapó del riu Araguaia. Les xifres següents, per exemple, demostren què va passar amb els Kayapó:

1903 – 6-8.000 indis

1918 – 500 indis

1929 – 27 indis

1958 – una dona

Avui – exterminats.

Conrado Berning

Només en el segle XX, 60 grups indígenes foren exterminats al Brasil.

Pablo Suess

El testimoni del cronista González de Oviedo

Un quadre que expressa clarament la situació dramàtica i angoixant dels indis és el que descriu amb gràfic realisme el cèlebre cronista dels primers anys de la colonització, el capità Don Gonzalo Fernández de Oviedo. Parla, en primer terme de l'espantosa disminució de la població indígena durant aquests anys, la qual passà d'un milió d'indis que tenia La Española segons "la opinión de muchos que lo vieron y hablan de ello como testigos de vista a la de 500 personas entre chicos y grandes que sean naturales o estirpe de aquellos primeros".

Després analitza les causes que van poder determinar aquella mortaldat i entre elles enumera la crueltat dels espanyols, "pues como las minas eran muy ricas y la codicia de los hombres insaciable, trabajaron algunos excesivamente a los indios; otros no les dieron de comer como convenía... Dieron, así mismo gran causa a la muerte de estas gentes las mudanzas que los Gobernadores y repartidores hicieron de estos indios; porque andando de amo en amo y de señor en señor y pasando los de un codicioso a otro mayor, todo esto fue unos aparejos e instrumentos evidentes para la total definición de esta gente y para que, por las causas que he dicho o por cualquiera de ellas, muriesen los indios. Y llegó a tanto el negocio, que no solamen-

te fueron repartidos los indios a los pobladores, pero también se dieron a caballeros privados, personas aceptas y que estaban cerca de la persona del Rey Católico, que eran del Consejo de Castilla y de Indias”.

“Yo no absuelvo a los cristianos que se han enriquecido y gozado del trabajo de estos indios, si los maltrataron o no hicieron su diligencia para que se salvaran...”.

Gonzalo Fernández de Oviedo, *Historia general y natural de las Indias*, I, 71-73.

Els historiadors demògrafs que han transformat les nostres idees sobre la població indígena abans i després de la conquesta solen designar-se amb el nom de “escola de Berkeley”. Vegeu, en particular, les obres de S. Cook i W.W. Borah, *The Indian population of Central Mexico (1531-1610)*, Berkeley-Los Angeles-Londres, University of California Press, 1960; *Ensayos sobre historia de la población: México y el Caribe, Siglo XXI* Editors, México 1977.

Manifest dels Pobles Indígenes

Segona consulta ecumènica de pastoral indígena llatinoamericana

Nosaltres, indígenes representants de 30 nacionalitats de 15 països d'Amèrica Llatina, reunits amb motiu de la Segona Consulta Ecumènica de Pastoral Indígena Llatinoamericana, a Quito (Equador), del 30 de juny al 6 de juliol de 1986, atenent la proximitat de les celebracions del V Centenari de l'anomenat descobriment i de la suposada primera evangelització d'Amèrica, manifestem:

1. El nostre repudi total a les esmentades celebracions triomfalistes, per les següents raons:

1.1. Que no hi va haver aital descobriment ni evangelització autèntica en la forma en què s'ha volgut plantejar, sinó una invasió amb les implicacions següents:

- a) **Genocidi** per la guerra d'ocupació, contagi d'enfermetats europees, mort per sobreexplotació i separació de pares i fills, provocant l'extinció de més de 75 milions de germans nostres.
- b) **Usurpació** violenta dels nostres dominis territorials.
- c) **Desintegració** de les nostres organitzacions socio-polítiques i culturals.

d) **Submissió ideològica i religiosa** en detriment de la lògica interna de les nostres creences religioses.

1.2. La invasió de la qual hem estat objecte des dels seus inicis fins als nostres dies, ha estat una permanent violació dels nostres drets fonamentals.

1.3. En tot aquest procés de destrucció i aniquilament, en aliança amb el poder temporal, l'Església Catòlica i altres esglésies, i molt recentment les sectes i corporacions religioses, han estat i són instruments de submissió ideològica i religiosa dels nostres pobles.

2. Davant de tots aquests fets de genocidi i etnocidi de què hem estat objecte durant cinc-cents anys, exigim:

2.1. Als estats:

Cessament de les polítiques integracionistes i assimilacionistes, i de la instrumentalització folklòrica de les nostres cultures.

Reconeixement jurídic del nostre dret fonamental de possessió dels espais territorials que ens pertanyen des de sempre i per dret, per tal de superar les divisions causades per la creació artificial de fronteres nacionals, desconeixent la realitat de les nacions indígenes.

Reconeixement i respecte de les nostres organitzacions autogestionàries i, per tant, dels nostres sistemes de govern propis, element fonamental de la nostra autodeterminació

Permetre'ns l'organització i execució d'un sistema educatiu propi, per al rescat i desenvolupament dels nostres valors culturals, per a l'afirmació de la nostra identitat.

2.2. A les esglésies:

a) Cessament d'una evangelització i pastoral d'aliança amb el sistema dominant, genocida i etnocida, d'indígenes i demés sectors oprimits de la societat envoltant.

b) Pràctica d'una autèntica evangelització, d'acompanyament, diàleg i respecte, davant les nostres lluites, creences i pràctiques religioses.

c) Unitat de les Esglésies per a una pastoral ecumènica i contra la penetració de sectes i corporacions religioses divisionistes i destructores de les nostres cultures.

3. Finalment, proclamem la nostra esperança que solament la unitat en la diversitat de les nacionalitats indígenes d'Amèrica, sobre l'autoafirmació de la nostra identitat, ens pot dur, en unitat amb els altres sectors oprimits, a la verdadera autodeterminació i alliberament integral dels nostres pobles.

Memòria asteca de la Conquesta

MIGUEL LEÓN PORTILLA

La primera de les grans conquestes de les quals se'n conserven testimonis indígenes és la del món asteca. Els "mexicas", tal com s'anomenaven a si mateixos els asteques, havien assolit al principi del segle XVI el seu màxim desenvolupament i esplendor. El "Poble del Sol", l'escollit del déu de la guerra, Huitzilopochtli, havia heretat les seves institucions culturals dels tolteques i, en última instància, d'altres pobles més antics com ara els teotihuacans, els quals havien florit durant els primers segles de l'era cristiana.

La nació asteca, amb la seva gran capital, Mèxic-Tenochtitlán, en la qual hi havia temples i palaus extraordinaris amb escultures i pintures murals, amb els seus centres d'educació, i amb una consciència històrica preservada en els còdexs o llibres de pintures, era un estat poderós que dominava vastes regions, des del Golf de Mèxic fins al Pacífic, i que arribava pel sud fins a les fronteres de l'actual Guatemala.

El 18 de febrer de 1519 Hernán Cortés va sortir de l'illa de Cuba, al capdavant d'una armada integrada per onze naus. L'acompanyaven poc més de 600 homes, 16 cavalls, 32 ballestes, 10 canons de bronze i algunes altres peces d'artilleria d'un calibre curt.

En passar per les costes de Yucatán, Cortés va recollir Jerónimo de Aguilar, el qual havia naufragat a les proximitats i que havia après la llengua maia amb fluïdesa. Més endavant va rebre 20 esclaves indígenes, una de les quals, la cèlebre Malinche, va tenir un paper important a la conquesta. La Malinche parlava la llengua maia i l'asteca o náhuatl. Cortés va comptar des d'aquell moment amb un sistema perfecte per a comunicar-se amb els asteques. Ell parlaria en espanyol amb Jerónimo de Aguilar; aquest, al mateix temps, servint-se del maia, traduiria el que s'hagués dit a la Malinche, i ella es dirigiria en llengua asteca als enviats de Moctezuma.

Precisament el Divendres sant, 22 d'abril de 1519, els conqueridors van desembarcar a les costes de Veracruz. Al cap de poc més de sis mesos, el 8 de novembre, van contemplar bocabadats la metròpoli de Tenochtitlán, la gran ciutat construïda pels asteques al bell mig dels llacs a la Vall de Mèxic. Al principi Moctezuma va creure que es tractava del retorn de Quetzalcóatl i dels deus que l'acompanyaven. L'estada dels homes de Castella com a hostes a la capital asteca va tenir un final violent. Cortés s'havia hagut d'absentar per anar a combatre a Pánfilo de Narváez, el qual venia per treure-li el comandament per ordres del governador de Cuba. Pedro de Alvarado, volent anotar-se un triomf, va atacar amb traïdoria els asteques,

durant la gran festa de Tóxcatl, que se celebrava en una data propera a la Pasqua de Resurrecció de 1520. Els relats asteques que evocuen aquest episodi es transformen aquí i en altres passatges en un poema èpic, una mena de lliada indígena.

Quan Hernán Cortés va tornar, després de vèncer Narváez, va haver de fer front a la justa indignació dels asteques. Llavors va decidir escapar de la ciutat. Durant la fugida va perdre més de la meitat dels seus homes, així com tots els tresors dels quals s'havia apoderat. Aquesta derrota patida pels conqueridors es coneix amb el nom de "la nit trista" del 30 de juny de 1520.

Els espanyols van marxar buscant l'auxili dels seus aliats tlaxcalteques i tan sols un any després, el 30 de maig de 1521, van poder iniciar l'assetjament formal de Tenochtitlán. Per a aquesta gesta Hernán Cortés va concentrar més de 80.000 soldats tlaxcalteques i va reforçar les mateixes tropes espanyoles amb l'arribada de diverses expedicions a Veracruz. Gairebé després de vuitanta dies de setge, el 13 d'agost de 1521, va caure la ciutat de Tenochtitlán i el jove Cuauhtémoc va caure presoner.

Nosaltres sabem...

Els savis asteques sobrevivents a la destrucció de Mèxic responen als "dotze apòstols de Mèxic", els dotze franciscans enviats pel Papa Adrià VI i Carlos V per evangelitzar Mèxic. Fragment del llibre de "Los coloquios de los doce", del segle XVI, en llengua náhuatl.

Senyors nostres:

Vosaltres vàreu dir

que nosaltres no coneixem

el Senyor que està a prop i amb nosaltres, aquell del qual són els cels i la terra.

Vàreu dir

que no eren veritables els nostres déus.

És paraula nova, aquesta que parleu.

Per ella estem pertorbats,

per ella estem molestos.

Perquè els nostres progenitors,

no solien parlar així.

Els ens van donar

les seves normes de vida.

Els honoraven els déus.

Els ens van ensenyar totes

les seves formes de culte,

tots els modus d'honorar els déus.

Era doctrina dels nostres grans

que és per als déus per a qui es viu.

Els ens van merèixer.

Amb el seu sacrifici ens van donar la vida.
 Nosaltres sabem
 a qui es deu la vida,
 a qui es deu el néixer,
 a qui es deu el ser engendrat,
 a qui es deu el créixer,
 com cal invocar,
 com cal pregar.
 I ara, nosaltres,
 destruïrem l'antiga regla de vida?
 N'hi ha prou que hàgim estat derrotats,
 que se'ns hagi impedit el nostre govern.
 Deixeu-nos doncs ja morir,
 deixeu-nos ja desaparèixer,
 doncs els nostres déus ja s'han mort!

Teologia índia avui

ELEAZAR LÓPEZ HERNÁNDEZ

Sacerdot zapoteca mexicana

Els nostres avantpassats, molt abans de l'arribada dels primers soldats i missioners europeus, ja coneixien i tenien una experiència existencial de Déu, una comunió vital amb la seva persona. Aquesta fe en el Déu de la Vida, resultat de la revelació del seu amor i dels seus designis en l'esdevenir de la història i cultures dels nostres pobles i que els nostres avis i àvies van anar conservant curosament en les seves tradicions ancestrals, és l'arrel de la nostra Teologia Índia d'avui.

El que és autènticament humà també és autènticament cristià. Basant-nos en aquest principi, sostenim que una teologia autènticament índia, considerant que allò indi és, en el fons, una crida d'atenció a la nostra essència d'homes i dones creats per Déu, és també autènticament cristiana. I, en conseqüència, la nostra tasca davant d'ella no consisteix a voler-la vestir de cristianisme, sinó mostrar el seu sentit profundament cristià quan aborda els problemes de la vida, de l'home i de la dona, del poble i de la comunitat, del futur i del més enllà. La compatibilitat entre la fe cristiana i la fe índia és sorprenent. Encara més, per als indis, la fe cristiana ha de passar necessàriament per la nostra fe índia. Perquè no és pas matant el nostre Déu que arribarem al Déu cristià, sinó reconeguent que és el mateix en una i altra experiència, i que obrir-nos a l'aportació cristiana significa no tan sols no perdre el que és propi de nosaltres, sinó potenciar-ho al màxim. No ens convertim a Crist per aniquilar-nos o perdre-nos, sinó per eixamplar els nostres horitzons i transcendir-nos. Aquest és l'ideal reconegut a l'Església, encara que la pràctica s'estimbi per altres cingles.

El cacic Hatuey prefereix l'infern

Un cacique e señor muy principal, que por nombre tenía Hatuey, que se había pasado de la isla Española a Cuba con mucha gente por huir de las calamidades e inhumanas obras de los cristianos, y estando en aquella isla de Cuba, e dándole noticias ciertos indios de que pasaban a ella los cristianos, ayuntó toda su gente e dijoles:

“Ya sabéis cómo se dice que los cristianos pasan acá, e tenéis experiencia cómo han parado a los señores fulano y fulano y fulano e aquellas gentes de Haití (que es La Española); lo mesmo vienen a hacer acá. ¿Sabéis quizá por qué lo hacen?” Dijeron: “No; sino porque son de natura crueles e malos”. Dice él: “No lo hacen por sólo eso, sino porque tienen un dios a quien ellos adoran e quieren mucho y por habello de nosotros para lo adorar, nos trabajan de sojuzgar e nos matan”. Tenía cabe sí una cestilla llena de oro en joyas e dijo: “Veis aquí el dios de los cristianos; hagámosle si os parece bailes y danzas, e quizá le agradaremos y les mandará que no nos hagan mal”. Dijeron todos a voces: “¡Bien es, bien es!”. Bailáronle delante hasta que todos se cansaron.

Y después dice el señor Hatuey: “Mira, como quiera que sea, si lo guardamos, para sacárnoslo, al fin nos han de matar; echémoslo en este río”. Todos votaron que así se hiciese, e así lo echaron en un río grande que allí estaba.

Este cacique y señor anduvo siempre huyendo de los cristianos desde que llegaron a aquella isla de Cuba, como quien los conocía, e defendíase cuando los topaba, y al fin lo prendieron. Y sólo porque huía de gente tan inicua e cruel y se defendía de quien lo quería matar e oprimir hasta la muerte a sí e a toda su gente y generación, lo hobieron de quemar vivo.

Atado al palo, decíale un religioso de Sant Francisco, sancto varón que allí estaba, algunas cosas de Dios y de nuestra fe (el cual nunca las había jamás oído), lo que podía bastar aquel poquillo tiempo que los verdugos le daban, y que si quería creer aquello que le decía que iría al cielo, donde había gloria y eterno descanso, e si no, que había de ir al infierno a padecer perpetuos tormentos y penas. El, pensando un poco, preguntó al religioso si iban cristianos al cielo. El religioso le respondió que sí; pero que iban los que eran buenos. Dijo enseguida el cacique, sin más pensar, que no quería él ir allá, sino al infierno, por no estar donde estuviesen y por no ver tan cruel gente. Esta es la fama y honra que Dios e nuestra fe ha ganado con los cristianos que han ido a las Indias.

Bartolomé de Las Casas, Brevíssima relación de la destrucción de las Indias

La Bíblia i els indis

Amb motiu de la visita de Joan Pau II al Perú el 1985, Máximo Flores, del Moviment Indi de Kollasuyo (aimara), Emmo Valeriano, del Partit Indi (aimara) i Ramiro Reynaga, del Moviment Indi TupacKatari (quítxua) varen entrear una carta al Papa, en què escrivien:

Nosaltres, indis dels Andes i d'Amèrica, decidim aprofitar la visita de Joan Pau II per a retornar-li la seva Bíblia, perquè en cinc segles no ens ha donat ni amor, ni pau, ni justícia. Sisplau, prengui novament la seva Bíblia i retorni-la als nostres opressors, perquè ells necessiten els seus preceptes morals més que nosaltres. Perquè, des de l'arribada de Cristòfol Colom, es va imposar a Amèrica, per força, una cultura, una llengua, una religió i valors propis d'Europa.

La Bíblia ens va arribar com una part del projecte colonial imposat. Va ser l'arma ideològica d'aquest assalt colonialista. L'espasa espanyola, que de dia atacava i assassinava el cos dels indis, de nit es convertia en la creu que atacava l'ànima índia.

Memòria maia de la conquesta. Les terres altes de Chiapas i Guatemala

MIGUEL LEÓN PORTILLA

Al revés del que va succeir a la regió central de Mèxic, on els espanyols van trobar un estat poderós de gran puixança i desenvolupament, a l'àrea maia, en què abans havien florit extraordinàries metròpolis, només existien, en el moment de la conquesta, petits estats o nacions dividides entre si i, en certa manera, en decadència.

Al final de 1523 Pedro de Alvarado va sortir de la ciutat de Mèxic, enviat per Cortés, per sotmetre les regions del sud, el que avui és Soconusco, i també les senyories dels cakchikeles, els quichés, els tzutujiles i altres. Anava acompanyat de tres-cents espanyols i nombrosos indígenes, la majoria tlaxcaltecas. Després de passar per Oaxaca i després d'haver pacificat la gent del Soconusco, va creuar el Suchiate. En assabentar-se d'això els senyors quichés van decidir oposar-se a la conquesta. Per aquesta raó van reunir la seva gent a Totonicapán. La primera trobada amb els quichés va tenir lloc a la vora del riu Tilapa. El

manuscrit cakchiquel *Memorial de Sololá* explica que el 20 de febrer de 1524, "van ser destruïts els quichés pels homes de Castella". En realitat es van produir diverses trobades. L'última batalla es va produir a la rodalia de Quetzaltenango.

Els senyors quichés, en conèixer la derrota, es van fer passar per amics dels homes de Castella. Els van rebre a Gumarcaaj, la seva capital, amb intenció de derrotar-los allà. Però Alvarado, un cop dins de la ciutat, va fer presoners els senyors, els va fer cremar i va fer cremar la capital quiché. Tot això va passar el març de 1524.

Llavors el conqueridor va marxar cap a Iximché, cridat pels senyors cakchiqueles Beleheb-Cat i Cahí-Imox. Aquests van optar per aliar-se amb els conqueridors. Des d'Iximché, Alvarador va enviar una embaixada al senyor Tepépul dels tzutujiles, indicant-li que havia d'acceptar el domini dels homes de Castella. Els tzutujiles, en comptes de sotmetre's, es van preparar per a resistir. A mitjans d'abril de 1524 Alvarado conqueria aquesta senyoria situada als marges del llac Atitlán.

L'Avançat va tornar llavors a Iximché per preparar noves conquestes. Entre aquestes hi ha la de la senyoria de Izcuintlán i més tard la de Cuzcatán, a l'actual República d'El Salvador.

Els Annals dels Cakchiqueles expliquen detalladament el que va succeir més tard. Alvarado havia tornat a Iximché, capital dels cakchiqueles. Les seves repetides exigències d'or i de tota mena de tributs varen acabar amb la paciència dels cakchiqueles, els quals van fugir de la ciutat i es van rebel·lar violentament. Tot seguit, tal com expliquen els mateixos Annals "va començar la nostra matança de part dels homes de Castella... La mort ens va ferir novament, però cap dels pobles no va pagar el tribut". Gairebé un any més tard, els cakchiqueles van haver de sotmetre's i el 12 de gener de 1525 van haver d'acceptar el pagament dels tributs. La dominació espanyola va quedar consolidada.

Concepte maia de la conquesta

MIGUEL LEÓN PORTILLA

La imatge que es van formar els diversos grups de maies al voltant de la conquesta presenta trets que la fan inconfusible. Sobretot hi trobem, més encara que en el cas dels asteques, la preocupació mil·lenària per indicar la data precisa en què succeí cada aconteixement. A la crònica de Xulub Chem, per exemple, queden consignades exactament les tres expedicions que van tocar les costes del Yucatán.

En segon lloc hi ha la sèrie de profecies dels antics sacerdots que prediuen amb angoixa l'arribada dels

estrangers. En el text de Maní aquestes profecies adquireixen una insistència més enllà del creïble. Allà s'hi donen els noms dels diversos sacerdots que van anunciar l'arribada del "tros de fusta que col·locat en el punt més alt" hauria de donar un sentit nou a la vida dels maies.

Es pot discutir si realment aquestes profecies van ser pronunciades abans de l'arribada dels conqueridors. Però fins i tot si no fos així, són un testimoni de l'entestament maia per arribar amb la seva astrologia, amb les seves "rodes" o cicles de katunes, amb la seva ciència del temps, a una interpretació coherent d'aquests fets que transformarien violentament la seva manera de veure el món, les seves formes d'adorar i tota la seva antiga manera de vida.

És veritat que a les terres altes de Guatemala, igual que en el món asteca, es va pensar al principi que els estrangers eren déus. Els *Annals dels Cakchiqueles* són explícits en aquest punt. Els maies de Yucatán, en canvi, no van pensar que els estrangers fossin déus. Des d'un principi els anomenaren dzules, forasters. També els van anomenar "come-anonas", perquè van veure que els homes de Castella, a diferència dels mateixos maies, menjaven aquells fruits.

Però el tret més interessant dels testimonis maies, a través dels quals es pot percebre el que anomenem "la seva visió filosòfica de la conquesta", rau en els judicis que van emetre respecte d'ella. Podem llegir a Chilam Balam de Chumayel:

... el que van fer els dzules quan van arribar aquí. Ells van ensenyar la por.

Van venir a marcir les flors. Per tal que la seva flor visqués, van malmetre i van xuclar la nostra flor...

I més avall afegeix:

Castrar el sol! Això van venir a fer aquí els dzules.

El judici condemnatori dels sacerdots i savis maies supervivents es fonamenta en raons. Igual que els seus germans del món asteca, són conscients que els seus déus han mort. Saben que el cristianisme predica l'amor i la pau. Però veuen per ells mateixos que la manera de fer dels cristians contradiu el que els prediquen:

Ens van cristianitzar, però ens fan passar d'uns als altres com a animals. Déu està ofès amb els xucladors...

En resum, es pot dir que a la visió maia de la conquesta hi ha tres elements fonamentals: és contemplada i predita des del punt de vista de la marxa inexorable del temps; almenys al Yucatán ningú no pensa que els dzules siguin déus; i, finalment, es pren consciència del que han fet i se'ls mesura amb el criteri de la doctrina que ells prediquen. Els qui van escriure els llibres de Chilam Balam havien acceptat ja, almenys en part, el cristianisme. El que mou els maies a condemnar els estrangers és la contradicció entre les seves prèdiques i la seva manera d'actuar i comportar-se amb els indis. Ens sembla que aquest és el cor del concepte maia de la conquesta.

A Sa Majestat Joan Carles I, Rei d'Espanya, amb motiu de la seva visita a Nicaragua

JOSÉ ÁLVAREZ LOBO, O.P.

Managua, Nicaragua, abril de 1991
Majestat,

Els nostres germans Dominics, des dels primers dies de la conquesta de Nicaragua, es van fer presents rebutjant en nom de Déu i de l'amor als homes, els crims que els cristians espanyols van fer en aquestes terres. Fra Bartolomé de Las Casas va predicar contra la conquesta del riu Desaguadero, i els seus germans de León i de Granada es van negar a donar l'absolució als soldats que s'allistaven per a aquesta empresa sagnant i injusta. Per això el governador Rodrigo de Contreras els va fer fora de la província.

El mateix fra Bartolomé, juntament amb el bisbe màrtir de la defensa dels indis, Mons. Antonio de Valdivieso, assassinat pels fills del governador Contreras, escriuen a *Gracias a Dios* el 1545, que les causes de tots els problemes de Nicaragua tenien l'origen en els espanyols que havien vingut aquí, i que les solucions també eren a Espanya.

De manera semblant, també nosaltres som testimonis a l'actualitat de les darreries del segle XX, que la causa fonamental dels problemes de Nicaragua radica fora d'aquí. El subdesenvolupament, la fam, la guerra i tot el que pateix el poble llatinoamericà, i el nicaragüenc en particular, són promoguts i sostinguts pel primer món, mitjançant mètodes violents en alguns casos i subtils i solapats en altres. Però la riquesa, la llibertat, la democràcia, els drets humans, al costat de les armes més sofisticades per esclafar els que volen de veritat aquests valors per als seus pobles, són només pretextos per facilitar que el peix gros es mengi el petit.

Ens dol saber que Espanya forma part activa, i cada vegada més beligerant, del grup de països rics disposats, costi el que costi, a defensar la seva voluntat d'extreure les riqueses d'allà on sigui i al preu que sigui. Si el pas del feudalisme al capitalisme es va assegurar amb la destrucció d'Àfrica i Amèrica, en benefici dels països europeus, quin paper exercirà Espanya per aconseguir que el tercer món financii el sobredesenvolupament del primer món? Quin preu exigiran als pobres els defensors de la civilització occidental i cristiana?

Podran comptar els països d'Amèrica Llatina amb Sa Majestat per construir el nou ordre econòmic mundial que necessiten i reclamen els països subdesenvolupats? O se sumarà Sa Majestat als que imposen l'ordre imperial, a l'ombra humiliant d'Estats Units i les seves bombes? Quan han demostrat els països rics que no actuen com uns imperialistes? Vol el rei que els països d'Amèrica segueixin besant els peus que els colpegen i empobreixen?

Ens fa molta por que la celebració del cinquè centenari no sigui res més que un projecte de banquers i especuladors que hi inverteixin per a treure'n uns guanys. Pel que veiem i sentim, semblaria que no té res de solidaritat fraterna amb els pobles d'aquesta Amèrica empobrida per segles de colònia i neocolònia. No es percep per enlloc cap manifestació de que els països rics vulguin canviar la seva actitud cap al tercer món; no hi ha signes de que vulguin deixar de ser privilegiats, extractors de riqueses, opressors. A Nicaragua tenim probes recents de que allò important per als poderosos del món és que els seus projectes no trobin cap rebuig: s'ha d'acabar amb els governs que tinguin com a objectiu prioritari els interessos del poble. Això mateix ho veiem a Panamà, Cuba, El Salvador, Grenada. També els milers d'iraquians massacrats per l'Imperi són un testimoni clar de la voluntat dels poderosos.

Al costat del poble hem conegut les seves reclamacions i els fem nostres. Si el cinquè centenari no significa una opció al costat dels pobles llatinoamericans en pro de la seva sobirania, dignitat i desenvolupament, no tenim dret a celebrar-lo, sinó a lamentar-lo. No es tracta de parlar una mateixa llengua i una mateixa religió, si després les paraules (como ara llibertat, democràcia, sobirania) signifiquen coses diferents i els déus als quals ens dirigim condemnen uns a ser pobres i als altres no els salven del seu egoisme.

Nicaragua, Majestat, és més del que va poder veure. És un poble empobrit, al qual recepten –per a què els rics del món es decideixin a invertir– que passi més gana, que no tingui consciència dels seus drets, que esperi la seva salvació de mans dels que tan sols busquen els seus avantatges. El convidem a solidaritzar-se amb ell. Tan sols és un deure d'humanitat, de justícia, de cristianisme.

Com a servidors del Déu dels pobres, li recordem de quina banda ha d'estar el cristià, el que diu tenir gana i set de justícia: del costat dels pobles empobrits i saquejats. I en contra de les actituds dels que tan sols busquen augmentar les seves riqueses.

Un dominic de Nicaragua.

Memòria quítxua de la Conquesta

MIGUEL LEÓN PORTILLA

Els inques, igual que els maies i els asteques, també eren hereus d'una cultura mil·lenària. El seu últim desenvolupament polític i econòmic coincideix curiosament en el temps amb l'esplendor dels asteques, l'altre "Poble del Sol".

Poc abans de la mort de l'inca Huayna Cápac, el pare de Huáscar i Atahualpa, ocorreguda cap el 1525, els seus dominis de prop d'un milió de quilòmetres quadrats s'estenien des de la frontera de l'actual Colòmbia fins algunes porcions del nord de Xile i de l'actual República Argentina. D'un extrem a l'altre hi havia prop de quatre mil quilòmetres, comunicats en bona part pels famosos camins de l'incari. El Tahuantinsuyu, "la terra dels quatre quadrants o rumbos del món", havia assolit una prosperitat extraordinària, gràcies a una rígida administració política i econòmica, que tenia Cuzco com a centre. La seva riquesa era proverbial.

Per a sort dels conqueridors, la mort d'Huayna Cápac tindria com a conseqüència la divisió de l'estat incaic i la guerra a mort entre Huáscar, el legítim, i Atahualpa, que residia a Quito. Mentre Francisco Pizarro, Diego de Almagro i el clergue Hernando de Luque organitzaven a Panamà les primeres expedicions, Huáscar i Atahualpa lluitaven entre si. La seva primera trobada va ser a Riobamba. Va haver-hi diverses batalles. L'última va tenir lloc a Cotabamba, a la vora del riu Apurímac, no gaire lluny de la capital incaica. Huáscar va quedar presoner del seu germà Atahualpa.

El 1524 Francisco Pizarro i Diego de Almagro van emprendre la primera expedició a la recerca del país de l'or. El juliol de 1529 Pizarro firmava les Capitulacions per les quals se li encomanava "continuar el descobriment, la conquesta i població de l'esmentada província del Perú".

El 13 de maig de 1532 Pizarro i Almagro van desembarcar a Túmbez, procedents de Panamà, amb poc més de dos-cents homes. La ciutat estava abandonada. Huáscar ja era presoner d'Atahualpa, el qual aviat va tenir notícies de l'arribada dels homes blancs. Talment com els asteques, Atahualpa va creure en un principi que es tractava del retorn dels déus, el retorn de Huiracocha. Aquesta creença va animar Atahualpa, que era a Cajamarca, a posposar la marxa cap a Cuzco.

Va enviar observadors i missatgers. Aviat va saber que els "huiracochas" es dirigien cap a Cajamarca. En realitat només eren setanta-dos homes montats en bèsties estranyes i noranta-sis homes a peu. Oscil·lant entre el temor, la curiositat i el dubte,

Atahualpa va optar per permetre l'avanç dels forasters. Podia confiar en els prop de quaranta mil homes armats que, segons sembla, tenia en aquell moment sota el seu comandament.

El 15 de novembre de 1532 els espanyols entraven a Cajamarca, que estava deserta. Fora d'ella, a la planúria, estava desplegat l'exèrcit de l'inca.

Al dia següent la ciutat estava vorejada pels seus homes. L'inca, acompanyat del seu seguici, sentat a la seva llitera, defensat pels seus nobles més propers, va entrar a la plaça de Cajamarca. Els espanyols s'havien apostat en els llocs adequats. Pizarro tenia la idea d'empresonar l'inca per sorpresa.

El que va succeir en aquells moments ho expliquen els diversos cronistes espanyols, testimonis visuals, com ara Francisco Jerez, però també ho relaten els historiadors indígenes, principalment el cèlebre Guamán Poma de Ayala.

Mitjançant el seu intèrprete, Felipillo, indi guancabilca que acompanyava els espanyols des d'una expedició anterior, Pizarro va parlar amb l'inca. Li va fer saber que era embaixador d'un gran senyor, i que havia de ser el seu amic. L'inca va respondre amb majestat i va dir que creia que era enviat per un gran senyor, "però que no havia de fer amistat, que ell també era un gran senyor en el seu regne".

Llavors va parlar fra Vicente de Valverde amb una creu a la dreta i a l'esquerra la Bíblia. El va començar a adorar Déu i la creu i l'Evangeli, "perquè tota la resta era cosa de burla". Atahualpa va respondre que ell "no adorava altra cosa que el sol, que no mor mai i als déus que també tenia en la seva llei".

Llavors l'inca va preguntar a fra Vicente qui li havia ensenyat la doctrina que predicava. A aquestes paraules el frare va respondre que allò que ell ensenyava li ho havia dit l'Evangeli. Atahualpa va demanar llavors el llibre, dient: "dona'm el llibre perquè m'ho digui". Seguidament va començar a fullejar-lo. Llavors va dir: "no m'ho diu, ni em parla a mi, aquest llibre". I, tal com escriu el cronista Guamán Poma, "amb gran majestat, va llançar el llibre". En veure això fra Vicente va exclamar cridant: "Aquí cavallers, amb aquests indis gentils, són contra la nostra fe!".

Aquest va ser el senyal per atacar. La cavalleria es va llançar damunt la gent d'Atahualpa; els arcabussos van causar basarda i estrall en els indis. Enmig de la confusió Atahualpa va ser fet presoner.

Segons el testimoni indígena, "van morir molts indis, que no es van poder comptar". Al capvespre l'inca Atahualpa, que tenia llavors poc més de trenta anys, estava ja a les mans dels estranys forasters.

Atahualpa va oferir com a rescat per a la seva llibertat tot el metall preciós que pugués cabre a l'estança que li servia de presó fins a l'alçada que pugués arribar un home. Havent acceptat això Pizarro, Atahualpa va fer portar objectes d'or de totes bandes de l'estat incaic. L'habitació es va omplir fins a l'alçada convinguda.

Però tot i ser pagat el rescat, Pizarro va considerar que per a sotmetre totalment els indis era necessari desfer-se d'Atahualpa. Llavors se'l va acusar d'haver mort el seu germà Huáscar. Se li van acumular diversos càrrecs: idolatria, adulteri, relacions incestuoses amb la seva germana i d'altres. El varen condemnar a ser cremat viu.

Una petita part dels conqueridors es van oposar a aquesta farsa de judici. Fra Vicente de Valverde va obtenir la promesa que, si Atahualpa es deixava batejar, la pena de la foguera li seria conmutada per la del garrot. El 29 d'agost l'inca Atahualpa era executat.

L'imperi dels inques va sucumbir, així, com un castell de sorra. Tanmateix, la resistència continuaria. En realitat els quítxues van ser els únics que, en la conquesta dels grans estats de l'Amèrica precolombina, es mantindrien en la lluita prop de quaranta anys, fins que el 1572 Tupac Amaru, que havia succeït en el comandament el seu germà Titu Cusi Yupanqui, va ser empresonat, portat a Cuzco, jutjat sumàriament i executat.

La creació de la humanitat

L'origen de la humanitat és un tema que tots els pobles han intentat explicar, cadascun segons la seva cultura. Els jueus van deixar en la Bíblia la història d'Adam i Eva. Els dessana, poble indígena que parla tukano i viu a la capçalera del riu Negre, a l'Amazones, contenen l'origen de l'home d'aquesta manera:

Emeko Sulán Panlamin, el creador del món, va començar a classificar els homes, segons anaven sortint del fons de la terra per un gran forat.

Cadascun sortia acompanyat de la seva muller, fent fila. El primer que va sortir va ser el cap dels indis Tukanos, Doé Tiró. El seu nom significa "traïra" (peix), cap xato.

En el segon lloc va sortir Emeko Bolká.

El tercer a sortir a la superfície va ser el pare dels indis Pirá-Tapuia.

El quart va ser el pare dels indis Suriana.

El cinquè va ser el pare dels Baniwa. Aquest va sortir amb arc i fletxa, i de seguida va tensar l'arc per a probar-lo. És per això que els Baniwa són guerrers.

El sisè a sortir va ser el pare dels indis Maku.

Per a totes aquestes tribus Emeko va dir: "Us dono el benestar i les riqueses que necessiteu". Al dir-los això els estava donant el poder de ser pacífics, de fer grans festes amb danses reunint molta gent, de conèixer bé amb tots i de no guerrear. Tant és així que els antics d'aquestes tribus mai no van fer guerres.

El setè a sortir va ser l'home blanc, amb l'arcabús a la mà.

Llavors Emeko li va dir:

“Tu ets l'últim. He donat als primers tot el que tenia. Com que ets l'últim, no has de tenir por. Hauràs de fer la guerra per treure'ls les riqueses als demés. D'aquesta manera aconseguiràs molts diners”.

Tan bon punt Emeko va acabar de parlar, el primer blanc se'n va anar a la costa, va disparar el primer tret i se'n va anar cap al sud. Va arribar a San Gabriel i allà mateix va fer la primera guerra.

L'antigüitat de l'ésser humà a Amèrica

A Sao Raimundo Nonato, Piauí, Brasil, un equip de francesos i brasilers dirigits per l'arqueòloga paulista Miége Guidon, ha descobert el 1989 instruments de pedra resquillada i osos de mamífers d'una antigüitat calculada en 50.000 anys.

El descobriment ha obligat a una revisió de la teoria de l'ocupació d'Amèrica acceptada fins ara, segons la qual l'ésser humà hauria arribat a aquest continent per Amèrica del nord fa tan sols 18.000 anys. En Sao Raimundo Nonato s'han trobat 300 llocs arqueològics.

El director de l'Institut Anchietao d'Investigacions de Río Grande do Sul, l'arqueòleg Pedro Ignacio Schmitz, subratlla algunes “idees equivocades” que persisteixen en l'arqueologia brasilera.

Fins ara es creia que l'home brasiler era summament primitiu. Fals: una gran quantitat de pintures fetes per ell, molt diferents de les trobades a Europa, demostren la seva habilitat i intel·ligència.

Un altra errada: fins fa poc, es creia que el poblament del Brasil era “un fet recent”. Segons Schmitz ja es pot afirmar que han passat pel país 500 generacions. O unes 2.000 generacions, en un càlcul més progressista.

El sermó de Montesinos

21 de desembre de 1511

En este tiempo, ya los religiosos de Santo Domingo habían considerado la vida y aspérrimo cautiverio que la gente natural desta Isla padecía y cómo se consumían, sin hacer caso dellos los españoles que los

poseían, más que si fueran unos animales sin provecho, después de muertos solamente pesándoles de que se les muriesen, por la falta que en las minas de oro y en las otras granjerías les hacían; no por eso en los que les quedaban, usaban de más comprensión ni blandura, cerca del rigor y aspereza con que oprimir y fatigar y consumirlos solían... Así que viendo y mirando y considerando los religiosos dichos, por muchos días, las obras que los españoles a los indios hacían y el ningún cuidado que de su salud corporal y espiritual tenían, y la inocencia, paciencia inestimable y manse dumbre de los indios, comenzaron a juntar el derecho con el hecho, como hombres de los espirituales y de Dios muy amigos, y a tratar entre sí de la fealdad y enormidad de tan nunca oída injusticia, diciendo así: Estos, ¿no son hombres? Con estos, ¿no se deben guardar y cumplir los preceptos de caridad y justicia? Estos, ¿no tenían sus tierras propias y sus señores y señoríos? La ley de Cristo, ¿no estamos obligados a predicársela y trabajar con toda diligencia para convertirlos? Pues, ¿cómo siendo tantos y tan innumerables gentes las que había en esta isla, según nos dicen, en tan breve tiempo, que es obra de 15 ó 16 años han tan cruelmente perecido?

Los religiosos, asombrados de oír obras de humanidad y costumbres cristianas tan enemigas, cobraron mayor ánimo para impugnar el principio y medio y fin de esta horrible nueva manera de tiránica injusticia, y encendidos del calor y celo de la honra divina, y doliéndose de las injurias que contra su ley y la ley de Dios se hacían, de la infamia de su fe que entre estas naciones, por las dichas obras, hedía, y compadeciéndose entrañablemente de la jactura de gran número de ánimas, sin haber quien se doliese ni hiciese cuenta de ellas... suplicando y encomendándose mucho a Dios con continuas oraciones, ayunos y vigílias, les alumbrase para no errar en cosa en que tanto iba, como quiera que se les representaba cuán nuevo y escandaloso habíase de despertar a personas que en tan profundo y abismal sueño y tan insensiblemente dormían; finalmente, habido de maduro y repetido muchas veces consejo, deliberaron de predicarlo en los púlpitos públicamente y declarar el estado en que los pecadores que estas gentes tenían y oprimían, estaban y muriendo en él, dónde al cabo de sus inhumanidades y codicias, a recibir su galardón iban.

Y porque era tiempo de Adviento acordaron que el sermón se predicase en el cuarto domingo, cuando se canta el Evangelio donde refiere el evangelista san Juan: “enviaron los fariseos a preguntar a Juan Bautista quién era y respondióles: Ego vox clamantis in deserto”. Y porque se hallase toda la ciudad de Santo Domingo al sermón, que ninguno faltase al menos de los principales, convidaron al segundo Almirante que gobernaba entonces esta isla y a los Oficiales del Rey y a todos los letrados y juristas que había, a cada uno en su casa, diciéndoles que el

domingo en la iglesia mayor habría sermón suyo y querían hacerles saber cierta cosa que mucho tocaba a todos, que les rogaban que se hallasen a oírle. Todos concedieron de muy buena voluntad, lo uno por la gran reverencia que les hacían y estima que de ellos tenían, lo otro porque cada uno deseaba oír aquello que tanto les había hecho tocarles, lo cual si ellos supiesen antes, cierto es que no lo predicara, porque ni lo quisieran oír ni predicarlos dejaran.

Llegado el domingo y la hora de predicar, subió al púlpito el susodicho padre fray Antón Montesino y tomó por lema y fundamento de su sermón que ya estaba escrito y firmado de los demás: «Ego vox clamantis in deserto». Hecha su introducción y dicho algo de lo que tocaba a la materia de Adviento, comenzó a encarar la esterilidad del desierto de la conciencia de los españoles de esta isla y la ceguedad en que vivían, con cuánto peligro andaban en su condenación, no advirtiendo los pecados gravísimos en que con tanta insensibilidad estaban continuamente zambullidos y en ellos morían. Luego torna sobre el tema diciendo: Para os lo dar a conocer me he subido aquí, yo que soy la voz de Cristo en el desierto de esta isla y, por tanto, conviene que con atención, no cualquiera, sino con todo vuestro corazón, la oigáis: la cual voz os será la más nueva que nunca oísteis, la más áspera y dura y peligrosa que jamás pensásteis oír.

Esta voz encareció por buen rato con palabras muy pungitivas y terribles que los hacía estremecer las carnes y que les parecía que ya estaban en el divino juicio. La voz, pues, que en gran manera, en universal encarecida, declaróles cuál era o qué contenía en sí esta voz.

Esta voz, dijo él, que todos estáis en pecado mortal y en él vivís y morís, por la crueldad y tiranía que usáis con estas inocentes gentes. Decid, ¿con qué derecho y con qué justicia tenéis en tan cruel y horrible servidumbre a estos indios? ¿Con qué autoridad habéis hecho tan detestables guerras a estas gentes que estaban en sus tierras mansos y pacíficos, donde tan infinitos de ellos, con muertes y estragos nunca oídos habéis consumido? ¿Cómo los tenéis tan oprimidos y fatigados, sin darles de comer ni curarlos en sus enfermedades que de los excesivos trabajos que les daís incurren y se os mueren y, por mejor decir, los matáis por sacar y adquirir oro cada día? Y ¿qué cuidados tenéis de quien los doctrine y conozcan a su Dios y Creador, sean bautizados, oigan misa, guarden las fiestas y domingos? Estos, ¿no son hombres? ¿No tienen ánimas racionales? ¿No sois obligados a amarlos como a vosotros mismos? ¿Esto no entendéis? esto no sentís? ¿Cómo estáis en tanta profundidad de sueño tan letárgico dormidos? Tened por cierto que en el estado en que estáis, no os podéis salvar más que los moros o turcos que carecen o no quieren la fe de Jesucristo.

Finalmente, de tal manera se explicó la voz que antes

había encarecido, que los dejó atónitos, a muchos como fuera de sentido, a otros más empedernidos y algunos algo compungidos, pero a ninguno, a lo que yo después entendí, convertido.

Bartolomé de Las Casas, "Historia de las Indias"

L'imperi inca

XAVIER ALBÓ

No són gaire coneguts els orígens dels nostres avantpassats, els inques. Segons el mite, el primer inca, Manco Kapac, va sorgir a l'illa del Sol, al llac Titicaca, a l'actual Bolívia.

Però el que sabem amb certesa és que cap a l'any 1400 de la nostra era un grup de Cuzco, a l'actual Perú, va començar a organitzar-se millor que els demés. Eren els primers inques.

Els inques varen ser un poble guerrer. Van conquerir moltes terres fins a formar el gran imperi de Tawantisuyo. S'anomenava així perquè estava dividit en quatre "suyo", és a dir, quatre estats: el Chinchasuyo, el Kuntisuyo, l'Antisuyo i el Kulhasuyo. Abastava els territoris del que avui és Equador, el Perú, Bolívia, el nord de Xile i el nord d'Argentina.

Valoraven molt els bens comunitaris. La producció de les terres de cada comunitat era dividida en tres parts: una per a les necessitats de l'Inca, incloent el manteniment dels seus exèrcits i funcionaris; una altra per a la manutenció dels sacerdots que treballaven als temples; l'altra per al manteniment de la comunitat.

No tenien escriptura com la nostra, però controlaven el nombre d'habitants i la quantitat de producció mitjançant uns nusos fets en unes cordes, anomenats "kipu". Així sabien el que posseïen i el que necessitaven. Es comunicaven d'una ciutat a una altra a través dels "chaski", que eren correus que duïen missatges dels governadors i dirigents.

Van construir ponts i carreteres tan bones com les de l'imperi romà. Van construir també molts quarters i fortalises anomenades "pukara", fets completament de pedra, tal com avui encara es pot veure a les famoses ruïnes del Machu Pichu, al Perú.

Els inques buscaven el benestar de tots, però hi havia una desigualtat entre el petit grup que governava i la majoria del poble que els obeïa en tot. La societat incaica era com una piràmide: al damunt hi havia l'Inca, amb els seus parents i els sacerdots, que no treballaven i només manaven. A la base de la piràmide hi havia el poble, que amb el seu treball mantenia els de sobre.

L'imperi incaic va durar poc temps, de 1400 a 1532, que fou dominat pels espanyols.

Missa de la terra sense mals (fragment)

PERE CASALDÀLIGA I PEDRO TIERRA

Jo tenia una cultura de mil·lennis,
antiga com el sol,
com les muntanyes i els rius
de la gran Lacta-Mama.
Jo plantava els fills i les paraules.
Plantava el blat de moro i la mandioca.
Cantava amb la llengua de les flautes.
Dansava vestit de clar de lluna,
adornat amb ocells i palmes.
Jo era Cultura en harmonia
amb la Mare Naturalesa.

*I nosaltres la vam destruir,
plens de prepotència,
negant la identitat
dels Pobles diferents,
tots Família Humana.*

Jo era la Pau amb mi i amb la Terra...

*I nosaltres et vam violar
al tall de les espases;
amb foc d'arcabús
vam cremar el teu assossec.*

Jo coneixia l'or, el diamant, l'argent,
la fusta noble de les selves,
però eren per a mi els afaits sagrats
del cos de la Mare Terra.
Jo respectava la Naturalesa
tal com es respecta l'esposa pròpia.

*Caravel·les del Lucre,
vam venir navegant,
per vendre la Terra,
per explotar lucrant.*

Jo vivia en la nuesa pura,
saltant, plantant, estimant,
engendrant, naixent, creixent,
en la nuesa pura de la Vida...

*I nosaltres et vam revestir
amb robes de malícia.
Vam violar les teves filles.
I per moral et vam donar
la nostra hipocresia.*

Tenia, sí, els meus pecats,
vaig fer les meves guerres...

Pero jo no coneixia
la Llei feta mentida
o Lucre fet Déu.

*I nosaltres et vam revestir
amb robes de malícia.*

Jo era la Llibertat
–i no pas una simple estàtua–
Moara en carn humana,
la Llibertat vivent.
Jo era la Dignitat,
sense por i sense orgull,
la Dignitat Humana.

*I nosaltres et vam esclavitzar
i et vam sepultar
en la foscor de les mines.
Sota els canyissars
vam encorbar el teu cos,
i et vam llançar contra els arbres estimats,
per tallar fusta
talant el teu esperit,
l'entranya del teu Poble.*

El meu temps era el Dia i la Nit,
el Sol i la Llum,
les pluges i els vents generals;
el meu temps era el temps, sense hores.

*I nosaltres et vam amarrar
al temps del rellotge,
al nostre poc temps
de presses i interessos,
al temps-competència.*

Jo adorada Déu,
Maíra en tota matèria,
Tupá de tot gest,
Razón de tota hora.
Coneixia la ciència
del Bé i del Mal primers.
La Vida era el meu culte,
la Dansa era el meu culte,
la Terra era el meu culte,
la Mort era el meu culte,
jjo era un culte viu!

*I nosaltres et vam missionar,
infidels a l'Evangelí,
clavant a la teva vida
l'espasa d'una Creu.
¡Campanes de Bona Nova
tocant a mort!
Infidels a l'Evangelí,
del Verb encarnat,
et vam donar per missatge*

*cultura forastera.
Vam partir per mitats
la pau de la teva vida,
constantment adoradora.*

L'amor del Pare de tots
em va batejar amb aigua
de Vida i de Consciència
i va sembrar en mi la Gràcia del seu Verb,
Llavors universal de Salvació.

*Quan amb el foc et vam marcar
amb un baptisme imposat,
divisa de caps humans,
blasfèmia de Baptisme,
violació de la Gràcia
i negació de Crist.*

Jo era un poble de milions de vius,
de milions i milions de Gent humana,
milions d'imatges vives del Déu viu.

*I nosaltres et vam delmar,
portadors de la mort,
missioners del no res.*

Jo us vaig donar la bellesa del mar i les seves platges,
jo us vaig donar la meva terra i els seus secrets,
els ocells, els peixos,
els animals amics, servidors.
El blat de moro d'espiga oberta i repartida,
el generós bulb de la mandioca
—el pa de cada dia—,
el guaranà flairós de la muntanya,
el brou apaivagador del cimarró del Sud,
la medicina de la terra malalta.
I també la canoa,
voladora a les aigües...

*Nosaltres et vam depredar,
despullant els teus boscos,
calcinant els teus camps,
semblant verí
als rius i a l'aire.
Vam encerclar amb filferro
la terra generosa,
separant amb les tanques
uns homes contra uns altres homes;
per engreixar el bestiar
amb la fam nacional;
per plantar la soja
d'exportació esclava.*

Jo era la Terra lliure,
era l'aigua neta,
era el vent pur,

fecunds d'abundància,
farcits de cançons.

*I nosaltres et vam dividir
en regles i fronteres.
A cop de guanyys
vam repartir la Terra.
Vam envair les granges,
vam envair els poblats,
vam envair l'Home.*

Jo traçava un camí
cada vegada que passava.
La Terra era el camí.
El camí era l'Home.

*Nosaltres vam obrir carreteres,
carreteres de mentida,
carreteres de misèria,
camins sense sortida.
I vam fer del Lucre
el camí tancat
per al Poble de la terra.*

Jo era la terra sencera,
jo era l'Home lliure.

*I nosaltres et vam reduir
a vitrina i a reserva,
a parc zoològic,
a arxiu empolsat.*

Jo era la salut dels ulls
—penetrants com fletxes—,
de les oïdes promptes,
dels músculs harmoniosos,
de l'ànima assossegada.

*I nosaltres et vam submergir
en els virus, bacils i pestes importades.
Vam reduir el teu Poble
a un poble de malalts,
a un poble de difunts.*

Vivia jo embriagat d'Alegria.
El poblat era una roda d'amistat.
Els meus caps manaven,
servidors del Poble,
amb la saviesa i el respecte
de qui es reconeix igual a l'altre.

*Nosaltres et vam embriagar
amb licor i menyspreu.
Et vam fer objecte
del Turisme imprudent.
Vam fer dels teus pobles
un rètol de carrer*

*del teu saber antic,
tutela de menors.
Vam posar els grillons
dels nostres Estatuts
damunt la teva Llibertat.
Vam confiar la teva Llengua
a les coves del silenci,
i als teus supervivents
a la cuneta del camí,
al marge dels vivents...
mà d'obra barata
en heretats i mines
en burdells i fàbriques;
captaires dels suburbis
de les ciutats sense ànima;
restes del Continent
de la gran Lacta-Mama...*

Jo era tota Amèrica,
sóc encara Amèrica,
¡Jo sóc la nova Amèrica!

*I nosaltres som ara
encara i ja per sempre,
l'herència de la seva Sang,
els fills dels teus Morts,
l'aliança en la teva Causa,
Memòria rediviva,
en l'Aliança d'aquesta Pasqua.*

La “llegenda negra”

Per por de perdre el favor de la Cort, no l'ajudaven [a Bartolomé de Las Casas] els mateixos que no tenien interès per Amèrica. Els que més el respectaven, per valent, per just, per astut, per eloqüent, no ho volien dir, o ho deien allà on no els sentissin: perquè els homes solen admirar el virtuós mentre no els avergonyeix amb la seva virtut o els destorben els seus guanys; però tan bon punt se'ls creua en el seu camí, abaixen els ulls en veure'l passar, o diuen malifetes d'ell, o deixen que altres les diguin, o el saluden dissimuladament, o li van clavant la punyalada d'amagat. L'home virtuós ha de tenir l'ànim fort, i no ha de tenir por a la soletat, ni esperar que els demés l'ajudin, perquè estarà sempre sol: ¡però amb l'alegria d'obrar correctament, que s'assembla al cel del matí en la claretat!

JOSÉ MARTÍ

El 1552 fra Bartolomé de Las Casas va publicar la “Brevísima relación de la destrucción de las Indias”, on fa un espantós i carregat relat dels espanyols que

generen un holocaust sense fi dels indígenes. És l'extermi. Així, és un balanç mancat d'objectivitat en el seu conjunt, fet amb la millor intenció de protegir l'indígena. Aquesta obra va ser presa pels calvinistes holandesos com una arma per a infamar massivament la seva enemiga Espanya catòlica. Aquesta imatge simplista i eficaç, va constituir la llegenda negra, utilitzada pels imperis competidors. Ella impregnava el “Designi Occidental” de Cromwell quan es proposava la conquesta d'Hispanoamèrica. Encara avui dia apareix en pel·lícules anglosaxones d'apologia a la pirateria. La història és així: envolta sempre amb una llegenda negra els vençuts. Així, és adoptada en la independència per les oligarquies criolles, lligades al nou poder anglosaxó. Criolls descendents dels conqueridors, que invocaven l'indi al qual anaven a explotar novament.

“Documento de Consulta para Santo Domingo”, 26.

Las Casas va fer possible la llegenda negra hispanoamericana. Un trist destí d'un home lleial i ben intencionat!

A partir de 1579 Las Casas és tergiversat pels manipuladors europeus i el seu al·legat és utilitzat per a demostrar la perversitat del domini espanyol a Flandes. L'editor flamenc Teodoro de Bry va estampar i divulgar les famoses setze làmines d'il·lustracions a la “Brevísima”. Il·lustrat amb aquests horripilants dibuixos, l'al·legat de Las Casas va arribar a ser una arma d'atac, difosa per tot l'àmbit europeu, al servei gairebé exclusiu de l'odi i del terror de les masses en rebel·lia. Més de vint edicions de divulgació es van succeir, de manera curiosament paral·lela al fragor de les armes fins a la pau de Westfalia. Per a la majoria dels europeus, durant molts segles, les impressionants hipèrboles de Bartolomé, amb les fantàstiques il·lustracions de Teodoro de Bry, han servit de font de referència única i d'interpretació de la conquesta i colonització d'Amèrica pels espanyols. La llegenda negra hispanoamericana és un sofisma pur.

LUCIANO PEREÑA

La crítica profètica de la conquesta és una glòria d'Espanya. Cap altre poder colonial posterior va tenir tals profetes que critiquessin tan clarament l'empresa europea d'ocupació violenta de la “perifèria”, del món colonial, del tercer món.

ENRIQUE DUSSEL

La condena de l'esclavitud

Vet aquí un fragment de la Butlla *Sublimis Deus*, de Pau III (2-6-1537):

L'enemic de la humanitat ha inspirat els seus satèl·lits, els quals per tal de complaure'l, no han dubtat a propagar àmpliament que els indis de l'oest i del sud i altres gents de les quals gairebé no en tenim coneixement, han de ser tractats com a bèsties, prenent que són incapaços de rebre la fe catòlica. Nosaltres definim i declarem, malgrat tot el que s'hagi dit o es pugui dir en contra, que aquests indis i tots els altres pobles que puguin ser descoberts pels cristians, no poden ser privats de la seva llibertat ni de la possessió dels seus béns, ni tan sols encara que no segueixin la fe en Jesucrist. Tots els homes, de totes de races, hauran de gaudir de llibertat i ser senyors de si mateixos, i no està permès a ningú reduir-los a l'esclavatge. En virtut de la nostra autoritat apostòlica, declarem nul i sense efecte tot allò que hagi estat fet de manera contrària a aquesta butlla.

El 1639 el Papa Urbà VIII en el Breu *Comissum Vobis* afirmava que quedava automàticament excomunicat el catòlic que esclavitzés algú. Amb la mateixa vehemència el Papa Benet XIV, condemnava el 1714 a la Butlla *Immensa Pastorum* l'esclavitud. Poc després manifestava la seva tristesa en saber que el Marquès de Pombal havia prohibit al Brasil la publicació de l'esmentat document, especialment en el que es referia als negres.

Economía de Tahuantinsuyu

ERNESTO CARDENAL

No tuvieron dinero
y el oro era para hacer la lagartija
y NO MONEDAS
los atavíos
que fulguraban como fuego
a la luz del sol o las hogueras
las imágenes de los dioses
y las mujeres que amaron
y no monedas
Millares de fraguas brillando en la noche de los Andes
y con abundancia de oro y plata

no tuvieron dinero
supieron
vaciar laminar soldar grabar
el oro y la plata
el oro: el sudor del sol
la plata: las lágrimas de la luna
Hilos cuentas filigranas
alfileres
pectorales
cascabeles
pero no DINERO
y porque no hubo dinero
no hubo prostitución ni robo
las puertas de las casas las dejaban abiertas
ni Corrupción Administrativa ni desfalcos
-cada dos años
daban cuenta de sus actos en el Cuzco
porque no hubo comercio ni moneda
no hubo
la venta de indios
Nunca se vendió ningún indio
Y hubo chicha para todos

No conocieron el valor inflatorio del dinero
su moneda era el Sol que brilla para todos
el Sol que es de todos y a todo hace crecer
el Sol sin inflación ni deflación: Y no
esos sucios «soles» con que se paga al peón
(que por un sol peruano te mostrará sus ruinas)
Y se comía 2 veces al día en todo el Imperio)
Y no fueron los financistas
los creadores de sus mitos
Después fue saqueado el oro de los templos del Sol
y puesto a circular en lingotes
con las iniciales de Pizarro
La moneda trajo los impuestos
y con la Colonia aparecieron los primeros mendigos

El agua ya no canta en los canales de piedra
las carreteras están rotas
las tierras secas como momias
como momias
de muchachas alegres que danzaron
en Airiway (Abril)
el mes de la Danza del Maíz Tierno
ahora secas y en cuclillas en Museos

Manco Capac! Manco Capac!
Rico en virtudes y no en dinero
(Mancjo: «virtud», Capacj: «rico»)
«Hombre rico en virtudes»
Un sistema económico sin MONEDA
la sociedad sin dinero que soñamos
Apreciaban el oro pero era
como apreciaban también la piedra rosa o el pasto
y lo ofrecieron de comida
como pasto

a los caballos de los conquistadores
viéndolos mascar metal (los frenos)
con sus espumosas bocas

No tuvieron dinero
y nadie se moría de hambre en todo el Imperio
y la tintura de sus ponchos ha durado 1000 años
aun las princesas hilaban en sus husos
los ciegos eran empleados en desgranar el maíz
los niños en cazar pájaros
Hubo protección para los animales domésticos
legislación para las llamas y vicuñas
aun los animales de la selva tenían su código
(que ahora no lo entienden los Hijos del Sol)

De la plaza de la alegría en el Cuzco
(el centro del mundo)
partían las 4 calzadas
hacia las 4 regiones en que se dividía el Imperio
«Los Cuatro Horizontes»
TAHUANTINSUYU
Y los puentes colgantes
sobre ríos rugientes
carreteras empedradas
caminitos serpenteantes en los montes
todo confluía
a la Plaza de la Alegría en el Cuzco
el centro del mundo

El heredero del trono
sucedió a su padre en el trono
MAS NO EN LOS BIENES
¿Un comunismo agrario?
Un comunismo agrario
«EL IMPERIO SOCIALISTA DE LOS INCAS»
Neruda: no hubo libertad
sino seguridad social

Y no todo fue perfecto en el «Paraíso Incaico»
Censuraron la historia contada por nudos
Moteles gratis en las carreteras
sin libertad de viajar
¿Y las purgas de Atahualpa?
¿El grito del exiliado
en la selva amazónica?
El Inca era dios
era Stalin
(Ninguna oposición tolerada)

Los cantores sólo cantaron la historia oficial
Amaru Tupac fue borrado de la lista de reyes
Pero sus mitos
no de economistas!
La verdad religiosa
y la verdad política
eran para el pueblo una misma verdad
Una economía con religión

las tierras del Inca eran aradas por último
primero las del Sol (las del culto)
después las de viudas y huérfanos
después las del pueblo
y las tierras del Inca aradas por último
Un Imperio de ayllus
ayllus de familias trabajadoras
animales vegetales minerales
también divididos en ayllus
el universo entero todo un gran ayllu
(y hoy en vez del ayllu: los latifundios)
No se podía enajenar la tierra
Llacta mama (la tierra) era de todos
Madre de todos

En la Puna
una flauta triste
una
tenue flauta como un rayo de luna
y el quejido de una quena
con un canto quechua...
Chuapi punchapi tutayaca

(«anocheció en mitad del día»)
pasa un pastor con su rebaño de llamas
y tintinean las campanitas
entre las peñas
que antaño fueron
muro pulido

¿Volverá algún día Manco Capac con su arado de oro?
¿Y el indio hablará otra vez?
¿Se podrá
reconstruir con estos tiestos
la luminosa vasija?
¿Trabar otra vez
en un largo muro
los monolitos
que ni un cuchillo quepa en las juntas?
Que ni un cuchillo quepa en las juntas
¿Reestablecer las carreteras rotas
de Sudamérica
hacia los Cuatro Horizontes
con sus antiguos correos?
¿Y el universo del indio volverá a ser un Ayllu?
El viaje era al más allá y no al Museo
pero en la vitrina del Museo
la momia aún aprieta en su mano seca
su saquito de granos.

El fenomen de les sectes a l'Amèrica Llatina i el tercer món

FRANZ DAMEN

Cada hora una mitjana de 400 catòlics llatinoamericans passen a les "sectes" protestants, la qual cosa suposa uns tres milions i mig l'any.

Les sectes representen ja una vuitena part, o sigui, el 12,5% de la població del continent; però en països com ara Puerto Rico i Guatemala, constitueixen ni més ni menys que el 25% o fins i tot el 30% de la població. El nombre de membres d'algunes sectes s'ha duplicat i fins i tot triplicat en els últims deu anys.

Tant a nivell mundial com a nivell llatinoamericà, s'observa un debilitament o estancament en el creixement numèric de les esglésies establertes, les quals ja no mantenen el ritme de creixement natural de la població. Mentrestant, els grups "sectaris" cristians i no cristians compten amb un creixement que, en general, supera diverses vegades el creixement natural. Això sembla indicar que es tracta aquí d'un problema estructural que està lligat a les formes particulars (d'"església" o de "secta") en què s'agrupen i organitzen els creients. El segle XX ha vist un fraccionament i fragmentació del cristianisme impressionant i sense precedents. D. Barret assenyala que de 1900 "denominacions cristianes" l'any 1900 s'ha passat a 22.189 l'any 1985 (3.799 a l'Amèrica Llatina). Assistim, doncs, en l'actualitat a una veritable "sectarització" del cristianisme, que assoleix un promig de 270 noves "confessions" cada any. La forma o model d'"església" establerta sembla estar travessant una crisi profunda.

El creixement i fragmentació del cristianisme es donen en primer lloc al tercer món, tant per la intensa activitat missionera que exerceixen centenars de denominacions occidentals, com per la proliferació massiva de noves "denominacions indígenes no blanques".

En el tercer món, les sectes religioses es desenvolupen en un ambient perifèric i de marginalitat econòmica i social. Les "denominacions indígenes no blanques" són comunitats o moviments cristians negres o indígenes, que es van independitzar de les esglésies per causa de conflictes i disconformitats amb la manera que el liderat missioner occidental tractava el problema de la indigenització o inculturació de la fe cristiana. En aquest sentit, són una expressió de la voluntat dels pobles del tercer món d'afirmar i expressar la fe cristiana que han rebut mitjançant els seus propis mitjans humans i culturals.

Al mateix temps veiem un ressorgiment i reafirmació de les religions indígenes tradicionals, o d'origen africà, que són sovint sincretistes. Així mateix, es dona la

proliferació de "nous moviments religiosos en societats primitives" (H.W. Turner), que sorgeixen d'una interacció entre religions "primitives" i una religió universal com ara el cristianisme. Tot això són signes de l'autoafirmació religiosa dels pobles del tercer món. Aquests i altres elements són indicatius que el fenomen sectari, a la conjuntura actual mundial, no pot ser considerat simplement com un assumpte efímer, tot i que molest. Es tracta més aviat d'un fenomen que, estructuralment, va ocupant un lloc cada vegada més important en l'àmbit religiós.

El 1980 hi havia a Filipines 228 sectes. El 1987 n'hi havia ja 1.137

Els pastors de l'"Església universal del Regne de Déu" repeteixen constantment que pertanyen a "l'església que més creix del món" i "la que més espai omple a la televisió brasilera". Fundada tan sols el 1977 per un carioca, exfuncionari públic de 42 anys, Edir Macedo Berra, denominat "Bisbe Macedo", i oficialitzada el 1980 a Rio de Janeiro, aquesta església posseeix avui 513 esglésies al Brasil, i cinc fora del país. Fa cada quatre o cinc mesos concentracions de milers de fidels. El desembre de 1987 i 1988 va concentrar a l'estadi Maracanã de Rio de Janeiro 250.000 persones.

L'Església i l'esclavitud dels negres al Brasil

VALERIA REZENDE

En el període colonial, veritablement, van ser pocs els que directament van qüestionar o van condemnar l'esclavitud per si mateixa. Els missioners, en general, es preocupaven per alleugerir els patiments dels esclaus negres i per aconseguir dels senyors un tracte no tan cruel. El mateix san Pedro Claver (1581-1654), canonitzat per Lleó XIII com "apòstol dels esclaus", no va poder anar més enllà de l'heroïsmes de la caritat assistencial cap als esclaus negres.

Contrariant la lògica comuna de l'època, algunes veus aïllades van gosar condemnar l'esclavitud dels negres. A l'Amèrica espanyola es destaca el caputxí fra Francisco José de Jaca i Aragón, que va escriure un llibre en el qual, després d'enumerar les raons al·legades per justificar l'esclavitud, les va destruir d'una a una. Escriu: *Per tant, repeteixo: els negres i els seus ancestres són lliures, no solament com a cristians, sinó també en el seu estat gentilici. D'aquesta manera, no només tenim l'obligació de restituir-los en la seva justa llibertat, sinó també, fent justícia, de reparar els perju-*

dicis i problemes causats. Lògicament, va patir el desterrament i la seva obra va ser prohibida.

A l'Amèrica portuguesa, hi va haver dos jesuïtes que treballaven a Bahia i van condemnar obertament l'esclavitud. El P. Gonzalo Leite (1546-1603) sostenia que "cap esclau d'Àfrica o de Brasil és captiu de forma justa". Una de les seves cartes, escrita al cap de poc d'arribar a Brasil, diu: "Els que van a Brasil no van pas a salvar ànimes, sinó a condemnar la seva. Déu sap amb quant dolor al cor escric això, perquè veig els nostres sacerdots confessar homicides i robadors de llibertat, hisenda i suor aliens, sense restitució del passat ni remei per a mals futurs, que així es cometen cada dia..." La seva postura es va fer a més a més incòmoda, i va ser obligat a tornar a Portugal el 1586, qualificat com a "inquiet".

El P. Miguel García (1550-1614) va combatre sobretot l'existència d'esclaus en els convents religiosos, pràctica comuna en aquella època. "La multitud d'esclaus que té la Companyia en aquesta província –escriu–, concretament al col·legi de Bahia, és una cosa que no puc acceptar de cap manera. De vegades penso que podria servir Déu amb més seguretat i em salvaria en el món que no pas en aquesta província, on veig el que veig". Els seus superiors el van retornar a Portugal, en considerar-lo "molt afectat pels escrúpols".

Al final de l'època colonial el Papa Gregori XVI publica el 1839 la butlla *In Supremis*. Davant l'actitud de molts cristians que continuaven promoguent el tràfic de negres, ja abolit a gairebé tot el món, el Papa va escriure: "Amonestem els fidels per a que s'abstinguin de l'inhumà tràfic de negres o de qualsevol altres sers humans. Amonestem i conjurem perquè d'aquí en endavant no es continuï oprimint tan injustament els indis, els negres, ni qualsevol altre grup humà, privant-los dels seus bens o fent-los esclaus". El Papa denuncia la veritable causa de l'esclavitud en afirmar que els esclavitzadors, "vergonyosament cegats pel desig d'un guany sòrdid no van dubtar a reduir a l'esclavitud en terres llunyanes indis, negres i altres races infelices, o col·laborant en aquesta indigna perversitat instituint o organitzant el tràfic d'aquests infortunats".

Malgrat la paraula autoritzada dels Papes i del gran treball dels bisbes, sacerdots i laics, encara el 1866 la congregació romana del Sant Ofici, encarregada de custodiar la doctrina cristiana, admetia la licitud de l'esclavitud en certs casos, tal com ho demostra la resposta donada a una consulta realitzada pel Vicari Apostòlic d'Etiòpia. A partir del pontificat de León XIII el repudi a l'esclavitud és totalment clar i sense dubte a tota l'Església, malgrat que, a diversos països aquesta pràctica va continuar vigent fins a mitjans del nostre segle. L'esclavitud va ser legalment abolida a Etiòpia el 1942 i a l'Aràbia Saudita ho fou el 1962.

Els Palenques

Un capítol important en la història de la comunitat afroamericana és el de les múltiples temptatives de supervivència mitjançant la fuga del règim d'esclavitud. La lluita per l'alliberament va dur els esclaus a la formació de poblats lliures clandestines: els palenques o quilombos. Van ser projectes de llibertat i espais d'una organització social alternativa. Allà, tot allò que li era negat a l'esclau, es tractava de reconstruir penosament: la dignitat de la persona, la justícia a la feina, la terra per a conrear, la vivenda, la família i, sobretot, la llibertat.

La història del poble negre està regada amb la sang d'un veritable martiri: sang dels esclaus morts per la crueltat dels seus amos, dels esclaus assassinats per causa del seu irresistible anhel de llibertat, dels esclaus simplement morts després d'una vida de servitud sense reconeixement de la seva dignitat de persones. Entre tants que foren martiritzats i que es feren famosos, destaca Zumbi.

Zumbi va establir la república del Palenque de Palmares, la més exitosa aventura llibertària del poble negre. Palmares va resistir gairebé 70 anys les expedicions enviades per les autoritats governamentals. Va arribar a albergar cap a 20.000 esclaus fugits. Va ser destruït el 1693 per un exèrcit de més de 6.000 soldats mercenaris, i només perquè després d'un mes de setge, la munició i els queviures es van acabar. Zumbi va aconseguir escapar. Dos anys més tard va ser capturat i mort. Algunes parts del seu cos van ser exposades en un pal, a la plaça pública de Recife, com a lliçó per a aquell que intentés fugir o resistir a l'esclavitud. Però per als negres Zumbi no va morir. És allà, animant les lluites d'ahir i d'avui, a la recerca de l'alliberament!

Declaració solemne dels Pobles Indígenes del món

Nosaltres, pobles indígenes del món, units en una gran assemblea d'homes savis, declarem a totes les nacions: quan la terra mare era el nostre aliment, quan la nit fosca formava el nostre sostre, quan el cel i la lluna eren els nostres pares, quan tots érem germans i germanes, quan els nostres cacics i ancians eren grans líders, quan la justícia dirigia la llei i la seva execució, llavors van arribar altres civilitzacions!

Amb fam de sang, d'or, de terra i de totes les riqueses, portant en una mà la creu i a l'altra l'espasa,

sense conèixer ni voler aprendre els costums dels nostres pobles, ens van classificar per sota dels animals, ens van robar les nostres terres i ens en van dur lluny, transformant en esclaus els "fills del sol". Tanmateix, no ens van poder eliminar! ni ens fan oblidar el que som, perquè som la cultura de la terra i del cel. Som d'una ascendència mil·lenària. I som milions. I tot i que el nostre univers senser sigui destruït, NOSALTRES VIUREM per més temps que l'imperi de la mort!

Port Alberni, 1975
Consell Mundial dels Pobles Indígenes (CMPÍ)

***Van arrancar els nostres fruits,
van tallar les nostres branques,
van cremar la nostra soca
però no van poder matar
les nostres arrels.***

Popol Vuh

L'evangelització dels negres

VALERIA REZENDE

Tot i que hi va haver un esforç d'una part de l'Església de la colònia per tal d'evangelitzar i defensar la llibertat dels indis, no es pot pas dir que hi hagués la mateixa dedicació cap als esclaus africans.

Pràcticament no hi va haver missioners dedicats especialment als africans, ni un projecte d'evangelització per a ells. L'esclavitud dels negres fou acceptada i també aprofitada per l'Església. Durant la història del captiveri dels africans al Brasil, gairebé mai no van haver-hi protestes de l'Església si dels missioners contra aquella injustícia.

Després d'alguns anys al Brasil, no hi havia cap sacerdot o bisbe o convent de religiosos que no posseïssin nombrosos esclaus a les seves propietats. Els mateixos jesuïtes, que defensaven la llibertat dels indis contra la persecució dels colons, tenien un comportament contrari cap als negres. Per tal de mantenir els seus col·legis i hisendes, que ajudaven a sostenir els poblets indígenes, també els jesuïtes feien venir d'Àfrica centenars d'esclaus, i altres ordes religioses feien el mateix. Els jesuïtes d'Angola, quan tenien algun deute amb els jesuïtes del Brasil, paga-

ven enviant esclaus. D'aquesta manera, els mateixos missioners acabaren entrant en el comerç d'esclaus. A més a més d'aprofitar el treball dels esclaus, l'Església va tenir una funció important en el sistema d'esclavatge: els sacerdots predicaven les idees que justificaven l'esclavitud dels negres, ajudant així els colonitzadors a arrancar fins a l'última gota de suor i sang dels negres sense quedar-los cap remordiment de consciència. Fins i tot el mateix jesuïta Antonio Vieira, que fou expulsat de Maranhão perquè defensava la llibertat dels indis, fou un dels més importants predicadors d'idees que recolçaven l'esclavitud dels negres. Vet aquí un fragment d'un dels seus Sermóes: "No hi ha treball ni gènere de vida en el món més semblant a la Creu i a la Passió de Crist que Crist crucificat, perquè patiu d'una manera molt semblant a la que el Senyor Jesús mateix va patir... Els ferros, les presons, els assots, els insults, de tot això es compon la vostra imitació, que, si va acompanyada de paciència, també tindrà un reconeixement de martiri.

Quan serviu els vostres senyors no els serviu com qui serveix homes, sinó com qui serveix Déu..."

La predicació dels sacerdots i les ensenyances dels senyors deien que s'havien de sentir feliços de ser esclaus de cristians, ja que així es podrien salvar. Volien que els esclaus creguessin que havia estat la Providència de Déu la que els havia dut al captiveri per tal que es poguessin guanyar la vida eterna. D'aquesta manera es va anar formant en la mentalitat dels pobres la idea que la providència de Déu està de part dels rics i vol la pobresa i l'opressió dels més dèbils. No s'ensenyava als esclaus la fraternitat, la lluita per la justícia i per la llibertat, ni la unitat, la fe i l'esperança. La predicació deia que les més grans virtuts dels cristià eren l'obediència, la humilitat, la submissió a la voluntat del propietari, perquè això era la voluntat de Déu. Ser cristià, segons els colonitzadors, no era lluitar per un món millor, on l'Evangeli fos la llei, sinó conformar-se amb la vida de sofriment en el captiveri, per tal de merèixer el cel. Els sofriments i les injustícies eren presents com la voluntat de Déu.

Els missioners deien que l'esclavitud dels africans estava permesa, fins i tot volguda per Déu, per salvar les ànimes dels negres. Deien que si es quedaven allà a l'Àfrica, lliures o esclaus d'altres pagans, continuarien practicant religions paganes i no es podrien salvar. Pensaven que els negres només se salvarien essent portats a una societat cristiana, que ells pensaven que era la colònia portuguesa de Brasil. L'esclavitud, d'aquesta manera, no semblava un mal, segons entenien els portuguesos, ja que feia possible que els africans fossin batejats i, encara que morissin a causa dels maltractaments, podrien anar al cel.

La col·laboració de l'Església començava ja en l'embarcament dels negres captius. En els ports africans sempre hi havia sacerdots, fins i tot bisbes, que batejaven els negres que havien de marxar, al costat del

funcionari del govern que cobrava l'impost degut al rei per cada esclau que entrava en aquest comerç. Els comerciants pagaven l'impost i, com a senyal de pagament, cada esclau era marcat amb un ferro roent amb la marca de la colònia portuguesa, tal com es marca el bestiar.

Així, en arribar aquí, se sabia, per aquella marca damunt la carn, quins esclaus havien estat batejats. També hi havia sacerdots que s'ocupaven d'esperar en els ports brasilers els vaixells negrers per tal de batejar els esclaus pagans i assegurar, així, la seva salvació.

El problema dels esclaus africans no va merèixer, lamentablement, la suficient atenció evangelitzadora i alliberadora de l'Església.
(Puebla 8)

PERE CASALDÀLIGA

En nom d'un déu suposadament blanc i colonitzador, al qual nacions cristianes han adorat com si fos el Déu i Pare de Nostre Senyor Jesucrist, milions de negres estan essent sotmesos, durant segles, a l'esclavitud, a la desesperació i a la mort. Al Brasil, a Amèrica, a l'Àfrica mare, en el món.

Deportats, com a "peces", de l'Ancestral Aruanda, van omplir de mà d'obra barata els canyons i les mines, i ompliren les senzales d'individus desaculturats, clandestins, inviàbles. (Omplen encara de "subgent" –per als blancs senyors i les blanques madames i per a la llei dels blancs– las cuines, els molls, els burdells, les faveles).

Però un dia, una nit, sorgiren els Palenques, i entre tots ells, el Sinaí Negre de Palmares, i va néixer, de Palmares, el Moisès negre, Zumbi i la llibertat impossible i la identitat prohibida floriren, en nom del Déu de tots els noms.

Vinguts del fons de la terra i de l'exili de la vida, els Negres decidiren reconquerir Palmares i tornar a Aruanda.

I són allà, dempeus, trencant cadenes, a casa, al carrer, al treball, a l'Església, fulgurantment negres al sol de la Lluita i l'Esperança.

Oració dels inques a la recerca de Déu

Sent-me,
des del mar de dalt
en el qual romans,

des del mar de baix
on estàs.
Creador del món,
terrissaire de l'home,
Senyor dels Senyors,
a tu, amb els meus ulls
que desesperen per veure-te
o per pures ganes de conèixer-te
doncs veient-te jo,
coneixent-te,
considerant-te,
comprenguent-te,
tu em veuràs i em coneixeràs.
El sol, la lluna,
el dia, la nit,
l'estiu, l'hivern,
no endebades caminen,
ordenats,
a l'assenyalat lloc
i a bon terme arriben.
Per tot arreu portes amb mi
el teu ceptre de Rei.
Sent-me, escolta'm.
No fos cas que em cansi,
que em mori.

Oració al Creador de l'Inca Pachacútec

Oh Creador,
que ets als confins
d'un món sense parió,
que donares ser i valor
als éssers humans;
diguent: "sigui aquest home",
i a les dones:
"sigui aquesta dona",
els vas fer, els vas formar
i els vas donar el ser;

guarda per tant i empara
els que vas crear i vas donar el ser,
per a que visquin sans i estalvis
en pau i sense perill.

On ets?

Habites, per ventura,
a dalt del cel,
o sota la terra,
o en els núvols i tempestes?

Sent-me, respon-me
i concedeix-me allò que et demano,
donant-nos perpètua vida
i estenent la teva mà,
i rep ara aquesta ofrena,
allà on siguis,
oh Creador.

Amèrica Llatina

PERE CASALDÀLIGA

Damunt la seva llarga mort i esperança
nu el cos sencer
–la paraula, la sang, la memòria–,
definitivament
serà la meva creu
Amèrica Llatina.

Déu, pobre i colpejat,
crida al Déu de la Vida
des d'aquesta creu col·lectiva
alçada
contra el sol de l'Imperi i les seves tenebres,
davant del vel del Temple esgarriat.

Demà serà Pasqua
–perquè Ell ja és demà per sempre–.
(Revestida de llagues i sorpreses,
vindrà pel jardí
la Llibertat,
germans.

I cal posar tendresa a les flautes despertes
i trencar les aromes solidàries
i conminar la por del sepulcre
desarmant els guardes).

Però avui encara és Divendres Sant.
Tots som testimonis,
entre daus i llances,
mentre la mare plora sobre el fill caigut.

Jo no vull negar-me a aquest misteri.
Jo no vull negar-Te!

Amèrica Llatina
serà la meva creu
definitivament.

12 d'octubre de 1492 Diari d'abord de Colom

A las dos horas después de media noche pareció la tierra, de la cual estarían dos leguas. Amainaron todas las velas, y quedaron temporizando hasta el día viernes que llegaron a una isleta de los lucayos, que se llamaba en lengua de indios Guanahaní. Luego vieron gente desnuda, y el Almirante salió a tierra en la barca armada y Martín Alonso Pinzón y Vicente Anes, su hermano, que era capitán de la Niña. Sacó el Almirante la bandera real y los capitanes con dos banderas de la Cruz Verde, que llevaba el Almirante en todos los navíos por seña, con una F y una I, encima de cada letra su corona, una de un cabo de la + y otra de otro. Puestos en tierra vieron árboles muy verdes y aguas muchas y frutas de diversas maneras. El Almirante llamó a los dos capitanes y a los demás que saltaron a tierra, y a Rodrigo d'Escobedo escribano de toda la armada, y a Rodrigo Sánchez de Segovia, y dijo que le diesen por fe y testimonio cómo él por ante todos tomaba, como de hecho tomó, posesión de la dicha isla por el Rey e por la Reina sus señores, haciendo las protestaciones que se requirían, como más largo se contiene en los testimonios que allí se hicieron por escrito.

Luego se ayuntó allí mucha gente de la isla. Esto que sigue son palabras formales del Almirante en su libro de su primera navegación y descubrimiento de estas Indias. «Yo dice él porque nos tuviesen mucha amistad, porque conocí que era gente que mejor se libraría y convertiría a nuestra santa fe con amor que no por fuerza, les di a algunos d'ellos unos bonetes colorados y unas cuentas de vidrio que se ponían al pescuezo, y otras cosas muchas de poco valor, conque tuvieron mucho placer y quedaron tanto nuestros que era maravilla. Los cuales después venían a las barcas de los navíos adonde nos estábamos, nadando, y nos traían papagayos y hilo de algodón en ovillos y azagayas y otras cosas muchas, y nos las trocaban por otras cosas que les dábamos, como cuentillas de vidrio y cascaveles. En fin, todo tomaban y daban de aquello que tenían de buena voluntad, mas me pareció que era gente muy pobre de todo. Ellos andan todos desnudos como su madre los parió, y también las mujeres, aunque no vi más de una harto moza, y todos los que yo vi eran todos mancebos, que ninguno vi de edad de más de XXX años, muy bien hechos, de muy hermosos cuerpos y muy buenas caras, los cabellos gruesos cuasi sedas de cola de caballos y cortos. Los cabellos traen por encima de las cejas, salvo unos pocos detrás que traen largos, que jamás cortan. D'ellos se pintan de prieto, y d'ellos sonde la color de los canarios, ni negros ni blancos, y d'ellos se pintan de blanco y d'ellos de colorado y d'ellos de lo que

hallan; y d'ellos se pintan las caras, y d'ellos todo el cuerpo, y d'ellos solos los ojos, y d'ellos solo el nariz. Ellos no tren armas ni las conocen, porque les mostré espadas y las tomaban por el filo y se cortaban con ignorancia. No tienen ningún hierro; sus azagayas son unas varas sin hierro y algunas d'ellas tienen al cabo un diente de peçe, y otras de otras cosas. Ellos todos a una mano son de buena estatura de grandeza y buenos gestos, bien hechos.

Yo vi algunos que tenían señales de heridas en sus cuerpos, y les hice señas qué era aquello, y ellos me amostraron cómo allí venían gente de otras islas que estaban acerca y les querían tomar y se defendían. Y yo creí e creo que aquí vienen de tierra firme a tomarlos por cautivos. Ellos deben ser buenos servidores y de buen ingenio, que veo que muy presto dicen todo lo que les decía Y creo que ligeramente se harían cristianos, que me pareció que ninguna secta tenían. Yo plaziendo a Nuestro Señor llevaré de aquí al tiempo de mi partida seis a Vuestras Altezas para que aprendan hablar. Ninguna bestia de ninguna manera vi, salvo papagayos en esta isla».

Todas son palabras del Almirante Cristóbal Colón.

Els Papes i l'inici de la conquesta

El 1452 el Papa Nicolau V escrivia al Rei de Portugal: *Nos le otorgamos, por los presentes documentos, con nuestra autoridad apostólica, pleno y libre permiso para invadir, capturar y someter a los sarracenos y paganos y a cualquier otro incrédulo o enemigo de Cristo, donde quiera que sea, como también a sus reinos, ducados, condados, principados u otras propiedades... y para reducir a esas personas a esclavitud perpetua.* (Breu *Dum Diversitas*, del 16 de juny de 1452).

Dos anys més tard confirma amb un altre breu, *Romanus Pontifex*, del 9 de gener de 1454, aquest supost atorgament de drets. Calixt III (*Inter Coetera*, del 15 de març de 1456), Sixt IV (*Aeterni Regis*, del 21 de juny de 1481), Lleó X (*Praecelsae Devotionis*, del 3 de novembre de 1514) també confirmen aquestes concessions de poder que després serien esteses, per butlles i breus papals, als reis d'Espanya.

El 3 de maig de 1493 el Papa Alexandre VI escrivia als Reis d'Espanya:

Nos, condecemos a vosotros, y a vuestros herederos y sucesores, por propio impulso, autoridad, ciencia y plenitud de apostólico poder, facultad para que podáis y debáis usar en todo y por todo usar, poseer y disfrutar libre y lícitamente en las islas y tierra por vosotros así

descubiertas o por descubrir, de todas y cada una de semejantes gracias, privilegios, exenciones, libertades, facultades, inmunidades e indultos... todas las islas y tierras firmes halladas y que se hallaren descubiertas y que se descubrieren hacia el occidente y mediodía, ora se hayan de hallar hacia la India o hacia otra cualquiera parte, la cual línea diste de cada una de las islas, que vulgarmente dicen las Azores y Cabo Verde, cien leguas hacia el occidente y mediodía...

Butlla «*Intercaetera*».

La mala notícia

La gent no vol acceptar l'Evangeli perquè si per l'oïda capten la justificació de la Llei Divina, amb els seus ulls veuen la contradicció humana, practicada a les obres... Observem com es retiren de la nostra predicació, que s'ha fet infame pels religiosos de la Companyia de Jesús a les províncies de Paraguai, Paranà, Uruguai i Tape.

Antonio Ruiz de Montoya, s.j. (1639)

Arribarà. S'ensenyarà la fusta assentada damunt els pobles,
per a que il·lumini damunt la terra.
Ens van cristianitzar,
però ens fan passar d'uns a altres com a animals.
I Déu està ofès dels "Xupadors".

Chilam Balam de Chumayel. Segle XVI

Ai! Entristim-nos, perquè van arribar!
De l'orient van venir,
quan van arribar a aquesta terra els barbuts,
els missatgers del senyal de la divinitat,
els estrangers de la terra,
els homes rossos...
Ai! Entristim-nos, perquè van arribar!
Ai del Ttzá, Bruixot de l'aigua,
que els vostres déus ja no valdran més!
Aquest Déu Veritable que ve del cel
només parlarà de pecat,
només de pecat serà la seva ensenyança.
Inhumans seran els seus soldats,
cruels els seus mastins braus.
Prepareu-vos a suportar la càrrega de la misèria
que ve als vostres pobles.

Profecia de Chumayel i Tizimín, al Llibre dels llibres de Chilam Balam. Segle XVI.

Paréceme a mí, cristiano, que todos vosotros, cristianos españoles, os condenáis al infierno. Que su Majestad es tan gran santo que a todos cuantos prelados y vizorreyes vienen encargados de los pobres naturales, los prelados lo propio, toda la mar trae el favor de los pobres indios, en saliendo en tierra, luego es contra los indios pobres de Jesucristo.

Guamán Poma de Ayala, *El Primer Nueva Crónica y Buen Gobierno*, segunda mitad del siglo XVI.

(L'indi Tito respon al sacerdot:)

Vau fer odiosa la llei que prediqueu amb les vostres obres, tan contràries a allò que ensenyau. Estem tan indignats contra vosaltres i us tenim tant odi i enemistat que no ens podem convèncer de res del que prediqueu ni dieu, perquè sempre i en tot ens heu mentit. Mai, des que us coneixem, va sortir de la vostra boca una paraula que no hagi estat per al nostre mal: tot ha estat rapinya i cobdícia.

El primer i principal punt (de l'evangelització) ha de ser predicar la llibertat que Déu i el rei ens donen... perquè mai no anireu endavant sense aquest principi.

Pedro de Quiroga, missioner de la primera generació, *Coloquios de la verdad. Causas e inconvenientes que impiden la conversión de los indios* (1563).

12 sonets de 500 anys

PERE CASALDÀLIGA

A las tres carabelas

Palomas de la fiebre de Moguer,
tan dulces en la boca vuestros nombres,
niñas las tres violadas por los hombres
del oro y de la sangre y del poder.

Calzabais horizonte y aventura,
volviéndole la página a la Historia.
Pero al azar de vuestra trayectoria
la mar se inundaría de amargura.

El grito de Pinzón hirió la tierra
y el vuelo del quetzal dejó varado
y puso a la subasta nuestra suerte.

Palomas mensajeras de la guerra,
detrás de vuestros sueños han llegado
todas las carabelas de la muerte.

A Cristóbal Colón o Colombo o Colom

La mar era más ancha que Castilla
y el finis terrae no era la verdad.
Mejor que tu ambición soñó tu quilla
y abrió los muros de la Humanidad.

No fue misión de España ni de Roma:
nos encontraste por casualidad.
(Armada ya la paz de tu paloma
contra la paz de nuestra libertad).

Tierras, tesoros, vidas, de un acaso,
perdido nos hallaste y nos vendías,
Cristóbal, ¿de qué Cristo portador?

El Nuevo Mundo te salía al paso,
mientras buscabas sólo especiarías,
sirviendo, sin saberlo, a un Rey mayor.

Al conquistador anónimo

Cierzo y candil, tocino y vino rancios,
tu geografía te encuadraba en tres
todos los altercados y cansancios:
la plaza, la bodega y el ciprés.

Pastor de puercos, plantador de esperas,
ahito de servir o de soñar,
de pronto se te abrieron las fronteras
y te sentiste dueño de la mar.

Venías para el rey, por la fortuna,
perdones y oro codiciando a una,
héroe y bandido mitad por mitad.

Pobre traído para matar pobres,
dejabas, entre lágrimas salobres,
conquistas de embarazos y orfandad.

A la madre anónima

Madre de hijos hechos a la lumbre
y de hijos impuestos por acoso,
somos la despoblada muchedumbre
de tu amor y tu vientre sin reposo.

Molías las palabras y el maíz,
trenzabas los caminos y las palmas.
Indios, negros, mestizos, tu matriz
nos ha dado los cuerpos y las almas.

Guarda tu soledad nuestros despojos
y en el claro de luna de tus ojos
el horizonte irrenunciable vemos.

También bendita entre las mujeres,
no tienes nombre, madre, pero eres
la América que somos y seremos.

A Antonio de Valdivieso

Llenos de unción y libertad tus labios,
repletas de oro y de terror sus arcas,
Pedrarias o Somoza los tetrarcas,
y tú y tu Pueblo frente a sus agravios.

Pastor, espejo claro de pastores,
que el óleo de Las Casas ha bruñido,
un pueblo nuevo vela, estremecido,
la herencia de tus huesos redentores.

Pastor de Nicaragua, todavía
necesitamos hoy tu parresía
contra el Imperio o en la Iglesia ausente.

Primer ocote de la Iglesia alerta,
rosa de sangre pastoral abierta
en el costado azul del Continente.

Al negro anónimo

Los labios gruesos del amor y el canto
no besarán más la tierra amada.
Toda la sal del mar sería llanto;
sólo muerte y exilio, la mirada.

La argolla y la blasfemia del cauterio
cancelaron tu paz, tu Dios, tu gente.
En las blancas razones del imperio
tú no eras, servías solamente.

Pero llevabas África en la entraña
y hacías tuya toda patria extraña
y siempre algún tambor salvó tu hora.

Carbón de libertad, diamante duro,
arde en tu sangre el fuego del futuro
hacia la prohibida negra aurora.

Al indio anónimo

Eras tierra, pasión, memoria, mito,
culto en la danza y fiesta en el sustento.
Pero ellos te imputaron el delito
de ser otro y ser libre como el viento.

Te hicieron colectivo anonimato
sin rostro, sin historia, sin futuro,
vitrina de museo, folclor barato,
rebelde muerto o salvaje puro.

Y, sin embargo, sigues siendo, hermano,
ojos-acecho al sol del altiplano,
huesos-murallas en los tercetos Andes,

raíces-pies en la floresta airada,
sobreviviente sangre congregada
por todo el cuerpo de la Patria Grande.

Al misionero anónimo

Quizás no daba más tu teología,
del Reino y de un imperio servidor,
salvar y conquistar la paganía,
cruzado entre las armas y el Amor.

La espada tu Evangelio desmentía,
los yelmos apagaban tu fervor,
¡la mucha sangre de tu Eucaristía
no era sólo la sangre del Señor!

¿Pudo la Pascua hacernos gente esclava?
¿Qué nueva libertad nos liberaba
en las violentas aguas del Bautismo?

¿Qué paz traían tus atadas manos?
¿Hacía de verdad hijos y hermanos
el Padre Nuestro de tu catecismo?

A Bartolomé de Las Casas

Los Pobres te han jugado la partida
de una Iglesia mayor, de un Dios más cierto:
contra el bautismo sobre el indio muerto
el bautismo primero de la vida.

Encomendero de la Buena Nueva,
la Corte y Salamanca has emplazado.
Y ese tu corazón apasionado
quinientos años de testigo lleva.

Quinientos años van a ser, vidente,
y hoy más que nunca ruge el Continente
como un volcán de heridas y de brasas.

¡Vuelve a enseñarnos a evangelizar,
libre de carabelas todo el mar,
santo padre de América, Las Casas!

A Moctezuma

Dioses por dioses, sin piedad trocaban;
madres por viudas, reyes por vasallos.
La muerte cabalgaba en sus caballos.
Sus cruces y sus preces blasfemaban.

No «fue Dios quien les dio tanta victoria».
No andaba Dios metido en sus degüellos.
Menos que maceguals todos ellos,
quemaron con sus naves su memoria.

Y basta ya de imperios y de oro.
Sea el maíz el único tesoro
y soberano el Pueblo y ley la Vida.

Libre la sangre en las banderas rojas,
verás reverdecer piedras y hojas,
Tenochtitlán verá la amanecida.

Al pirata anónimo

Codicia de codicia de codicia
en el banco mundial del mar abierto,
cerrado el corazón a la justicia,
reacio a toda luz el ojo tuerto.

La muerte por blasón y la ictericia
del oro por salud, en el acierto
de cuentas entre imperios tu pericia
de ladrón de ladrones gana el puerto.

Lobo transnacional, vampiro inmundito
de nuestra sange para el Primer Mundo
y entre escollos de lucro zahorí,

mercenario del dios de la galerna,
tatarabuelo de la Deuda Externa,
antepasado del F M I.

Soneto libre a la Patria Grande

Y serás tú, por fin, la Patria Grande,
india, negra, criolla, libre, nuestra,
un Continente de fraternos Pueblos,
del Río Bravo hasta la Patagonia.

Banqueros, dictadores y oligarcas
engrosarán el polvo del olvido.
No pagarás la deuda que te hicieron.
No aceptarás más multinacionales

que Dios, la paz, el mar, el sol, la vida.
Despertarás los huesos de tus santos
y los arbolarás en pie de Historia.

Serás un parto de utopías ciertas
y el canto de tus bocas hermanadas
enseñará la dignidad al Mundo.

La dona i la conquesta

EDUARDO HOORNAERT

Hi ha un robatori que els europeus van practicar des que arribaren al Brasil, el segle XVI. És el robatori de dones i nens. Des que els primers jesuïtes van arribar a Salvador, el 1549, s'emportaven per força, del si de les seves famílies, nens de 8 a 14 anys, dient que els educarien en els seus col·legis.

Els sacerdots volien que els joves obeïssin les seves ordres, ja que els adults no acceptaven la nova doctrina.

Altres sacerdots, més tard, posaven els nens en col·legis i internats, lluny de les seves famílies, per ensenyar-los el catecisme. Allà, aquells joves aprenien a menysprear la manera de ser de la seva nació i eren tractats com a ignorants i retardats.

Més greu era el robatori de dones, capturades amb l'ajuda de gossos, o amb un llaç des del cavall, per dur-les a viure amb els soldats conqueridors, o amb els colons. Els homes dels poblats indígenes morien en les lluites i les dones eren apresades i es convertien en mares de mestissos.

El robatori de dones inicià el mestissatge, ja que el fill de les unions entre soldats, comerciants o colons amb les dones del lloc tenia un portugués per pare i per mare una índia.

La població llatinoamericana és, majoritàriament, fruit d'aquest mestissatge que va involucrar no tan sols els indígenes sinó també els africans portats com a esclaus. El mestissatge que originà el poble llatinoamericà no fou tan pacífic com s'acostuma a dir. De vegades fou realitzat amb molta violència.

TZVETAN TODOROV

La qüestió de l'altre

“El capitán Alonso López de Avila prendió una moza india y bien dispuesta y gentil mujer, andando en la guerra de Bacalar. Esta prometió a su marido, temiendo que en la guerra no lo matasen, no conocer otro hombre sinó el, y así no bastó persuasión con ella para que no se quitase la vida por no quedar en peligro de ser ensuciada por otro varón, por lo cual la hicieron aperrear”. (Diego de Landa, *“Relación de las cosas de Yucatán”*).

Una dona maia va morir devorada pels gossos. La seva història, reduïda a unes quantes línies, concentra una de les versions extremes de la relació amb l'altre. El seu marit no li deixa cap possibilitat d'afirmar-se com a subjecte lliure: el marit, que tem morir a la guerra, vol conjurar el perill privant a la dona de la seva voluntat. La guerra no serà només una història

d'homes: tot i essent l'home mort, la seva dona li ha de seguir pertanyent. Quan arriba el conqueridor espanyol, aquella dona ja no és més que el lloc on s'enfrenten els desitjos i voluntats de dos homes. Matar els homes, violar les dones: aquestes són les proves que un home té el poder i les seves recompenses. La dona elegeix obeir el seu marit i les regles de la seva societat; posa tot el que li queda de voluntat personal a inhibir la violència de la qual ha estat objecte. Però, justament, l'exterioritat cultural determina el desenllaç d'aquest petit drama: no és violada, com ho hagués pogut estar una espanyola en temps de guerra, sinó que la tiren als gossos, perquè és, al mateix temps, índia i dona que nega el seu consentiment. Mai ha estat més tràgic el destí de l'altre.

Crec en Déu amb rostre de dona

Crec en Déu la nostra mare,
tota poderosa,
creadora del cel i de la terra.
Crec en Déu gestor de la dona
a imatge i semblança seva.
Crec en el Déu de la vida
amb rostre de dona embarassada,
de nova creació,
d'un nou cel
i una nova terra.
Crec en Déu Pare i Mare,
portadora de tendresa i perdó,
fortalesa i esperança
per a tots els pobres del món.
Crec en la paraula
i la força de la vida
existent en Déu
des de l'origen mateix de la vida,
feta volgudament d'abundància
i plenitud.

Creiem en Déu Pare i Mare,
esperit de vida,
donador de tendresa i resistència,
audàcia i solidaritat.
Cren en la dona cristiana i popular
que des de la Paraula de Déu,
en comunitat,
es consciència i organitza
per a la solidaritat
i la defensa de la vida.
Crec en l'audàcia de les dones
que a la història d'Israel
(Judit, Ester, Jael, etc.)

van aixecar la mà per afrontar
i aniquilar l'invasor.

Crec en la dona
per a qui la defensa de la vida
és la fi suprema
i justificadora de la lluita.

Crec en la dona símbol viu del poble,
que no es subjecta ideològicament
a l'opressor,
perquè mai no entregarà la seva fe,
la seva cultura, la seva identitat.
Crec en la dona generadora de vida,
força i ferment de transformació.
Crec en l'Església dels pobres,
en el seu potencial de santedat i intel·ligència,
capaç d'humanitzar, democratitzar
i unificar la de dels pobles.

"Pastoral Andina" (oct. 1990),
Cuzco, Perú.

Bibliografia sobre Amèrica

La bibliografia llatinoamericana és pràcticament inabastable. Recollim aquí la que, al nostre entendre, pot ser més útil en relació a la cojuntura dels 500 anys. Especifiquem, quan podem, diverses edicions, per a un millor accés. Assenyallem amb un asterisc les obres que recullen abundant bibliografia especialitzada, on l'estudiós podrà dirigir-se.

Fonts

- Chilam Balam de Chumayel*, San José 1930
- Códice florentino*, ed. facsímil, Archivo Gral de la Nación, México, 1981, 3 vols.
- Coloquios y doctrina cristiana*, ed. facsímil, notas de León-Portilla, UNAM, México 1986
- El libro de los libros de Chilam Balam*, FCE, México 11948, 91985
- Popol Vuh*, FCE, México 11952, 161984
- Anales de los Cakchiqueles (Memorial de Sololá), Título de los señores de Totonicapan*, FCE, México 1950
- Monumenta Peruana, V (1592-1595)*, apud *Monumenta Historica Societatis Iesu*, Roma
- ACOSTA, José de, *Historia natural y moral de las Indias*, FCE, México 1940, nueva edición en 1985
- ACOSTA, José de, *De procuranda indorum salute*, en *Obras del Padre José de Acosta*, Atlas (BAE 73), Madrid 1954

- ALVARADO, Pedro de, *Cartas de relación*, BAE, tomo XXII, Madrid, M. Rivadeneyra 1863
- BERNAL DIAZ, *Historia verdadera de la conquista de la Nueva España*, 2 vols, Porrúa, México 1955
- CADOGAN, León, (versión) *La literatura de los guaraníes*, Mortiz, México 1965
- COLON, Cristóbal, *Diario del descubrimiento*, Cabildo de Gran Canaria, Las Palmas 1976
- COLON, Cristóbal, *Los cuatro viajes del Almirante y su testamento*, Espasa Calpe, Madrid 1977; Alianza Editorial, Madrid 1986
- CORTES, H., *Cartas y documentos*, Porrúa, México 1963
- GARCILASO DE LA VEGA, Inca, *Comentarios reales de los incas*, Emecé, Buenos Aires 1943; BAE, Madrid 1960; Atlas, Madrid 1963
- GINES DE SEPULVEDA, J., *Demócrates segundo. De las justas causas de la guerra contra los indios*, Instituto F. de Vitoria, Madrid 1951; *Tratado sobre las justas causas de la guerra contra los indios*, texto latino y traducción española de Marcelino Menéndez Pelayo, México-Buenos Aires 1941
- GINES DE SEPULVEDA, J., *Tratados políticos*, Instituto Estudios Políticos, Madrid 1963.
- GOMARA, Francisco López de, *Primera y segunda parte de la Historia General de las Indias*, BAE, tomo XXII, Madrid, M. Rivadeneyra 1863
- GUAMAN POMA DE AYALA, Felipe, *El primer nueva corónica y buen gobierno*, Gráfica Industrial, Lima 1966; Edición crítica de Murra-Urioste, Siglo XXI, 3 vols, México 11980; edición facsímil a cargo del Intitut d'Ethnologie, Paris 1936
- LEON-PORTILLA, Miguel, *El reverso de la conquista. Relaciones aztecas, mayas e incas**, Editorial Joaquín Mortiz, México 11964, 191990; Trad. portuguesa: *A conquista da América Latina vista pelos indios*, Vozes, Petrópolis 11984, 31987
- LAS CASAS, Bartolomé, *Brevísima relación de la destrucción de las Indias*, Fontamara, Barcelona 1979
- LAS CASAS, Bartolomé, *Historia de las Indias*, 3 vols, FCE, México 1951
- LAS CASAS, Bartolomé, *Apologética historia de las Indias*, UNAM, México 1967
- LAS CASAS, Bartolomé, *Apologética historia sumaria*, 2 vols., UNAM, México 1967.
- LAS CASAS, Bartolomé, *Apología*, Editora Nacional, Madrid 1975
- LAS CASAS, Bartolomé, *Del único modo de atraer a todos los pueblos a la verdadera religión*, FCE, México 1975
- LAS CASAS, Bartolomé, *Opúsculos, cartas y memoriales*, BAE, Madrid 1958
- LAS CASAS, Bartolomé, *Tratados*, FCE, México 1965
- MARTIR DE ANGLERIA, Pedro, *Décadas del Nuevo Mundo*, Bajel, Buenos Aires 1944; Porrúa, México 1964
- MOTOLINIA, T., *Historia de los indios de la Nueva España*, Porrúa, México 1969 y 1984
- NICOLAU D'OLWER (comp.), *Cronistas de las culturas precolombinas*, FCE, México 1963
- OVIDO Y VALDES, Gonzalo Fernández de, *Historia general y natural de las Indias*, BAE, Madrid 1959
- OVIDO Y VALDES, Gonzalo Fernández de, *Sumario de la natural historia de las Indias*, FCE, México 1950
- SAHAGUN, Bernardino de, *Historia general de las cosas de Nueva España*, 4 vols. Porrúa, México 1956, nueva edición en 1975
- VIEIRA, Antônio, *Sermões*, Lello & Irmão, Porto 1959
- VITORIA, Francisco de, *Relecciones sobre los indios y el derecho de guerra (De Indis, de Jure Belli)*, Espasa-Calpe, Buenos Aires 1946.

Ameríndia i Amèrica

- ABREU, Capistrano, *Capítulos de História Colonial*, UnB, Brasília 1963
- AMARANTE. E.R., *Precisamos um Chão, (depoimentos indígenas)*, Loyola, São Paulo 1983
- BAUDOT, Georges, *Las letras precolombinas*, Siglo XXI, col. América Nuestra, México 11979
- BEOZZO, José Oscar, *E o Branco Chegou com a Cruz e a Espada*, Cimi Norte III, Belém 1988
- BOFF, Leonardo, *Nova evangelização. Perspectiva dos oprimidos*, Vozes, Petrópolis 1990
- BREEN, T. H., *Puritans and adventurers. Change and persistence in early America*, Oxford University, Nueva York/Oxford 1978
- BRIDENBAUGH, Carl, *Jamestown 1544/1699*, Oxford University, Nueva York/Oxford 1980
- BURLAND, C., *Os Incas*, Melhoramentos, São Paulo 1988
- BROWN, Dee, *Enterrem meu coração na Curva do Rio*, Melhoramentos, São Paulo 1981
- CARDOSO, C.F., *América Pré-Colombiana*, Brasiliense, São Paulo 1984
- CASALDALIGA / TIERRA, *Missa da terra sem males*, Tempo e Presença, São Paulo 1980; Edit. Libramento, São Paulo 1980; trad. española: *Misa de la tierra sin males*, Desclée, Bilbao (España) 1980
- CASALDALIGA. Pedro, *Na procura do Reino*, FTD, São Paulo 1988; *Al acecho del Reino*, Nueva Utopía, Madrid 1989; Claves Latinoamericanas, México 1990
- CHEUICHE, Alcy, *Sepé Tiaraju. Romance das Missões Orientais do Rio Uruguay*, Bels, Porto Alegre 1975
- CIMI, *Mapa dos Povos Indígenas e Presença Missionária*, Brasília 1985
- CIMI, *Uma História Diferente (A História do Brasil na visão dos vencidos)*, CIMI, Brasília 1988
- CNBB/CIMI, *Queimada e Semeadura. Da conquista espiritual ao descobrimento de uma nova*

- evangelização. *Segunda semana de estudos teológicos*. Vozes, Petrópolis 1988
- CIMI NORTE II, *Ameríndia, Ontem e Hoje*, estudo nº 4, Belém 1988
- COBO (1653), Bernabé, *Historia del Nuevo Mundo. Obras*, BAE, Madrid 1964
- CORA, María Manuela de, *Kuai-Mare. Mitos aborígenes de Venezuela*, Monte Avila, Caracas 1972
- CORONA NUÑEZ, José, *Mitología tarasca*, FCE, México 1957
- COSSIO DE POMAR, Felipe, *El mundo de los incas*, FCE, México 1975
- CROSHER, Judith, *Os astecas*, Melhoramentos, São Paulo 1988
- D'ANS, André Marcel, *La verdadera Biblia de los cashinahua*, Mosca Azul, Lima 1975
- DAVIDOFF, Carlos H., *Bandeirantismo: Verso e Reverso*, Brasiliense, São Paulo 1982
- DAVIES, Nigel, *Los aztecas*, Destino, Barcelona 1977
- DAVIS, Christopher, *Os índios da Planície*, Verbo, Lisboa 1982
- DAVIS, Shelton, *Vítimas do Milagre*, Zahar, Rio 1978
- DEPARTAMENTO DE MISIONES, *De una pastoral indigenista a una pastoral indígena*, CELAM, Bogotá 1987
- DESCHAMPS, Hubert, *Piratas y filibusteros*, Salvat, Barcelona 1956
- DURAN, Juan Guillermo, *Monumenta catechetica hispanoamericana*, vol I, (Siglos XVI-XVIII), Publicaciones de la Facultad de Teología de la Universidad Católica Argentina «Santa María de los Buenos Aires», Buenos Aires 1984
- EXQUEMELIN, Alexandre, O., *Piratas de América*, Barral, Barcelona s/f
- FITTIPALDI, Clça, *A Lenda do Guaraná*, Melhoramentos, São Paulo 1986
- FRANCO SILVA, Alfonso, *La esclavitud en Sevilla y su tierra a fines de la Edad Media*, Sevilla 1979
- FREITAS, Décio, *O Socialismo Missionero*, Movimento, Porto Alegre 1982
- GALEANO, Eduardo, *Las venas abiertas de América Latina*, Siglo XXI, México 11971, 491987; *As Veias Abertas da América Latina*, Paz e Terra, Rio 261988
- GALEANO, Eduardo, *Memoria del fuego. I. Los nacimientos**, Siglo XXI, Madrid-México 11982, 41984; *Nacimientos. Memórias de Fogo**, Paz e Terra, Rio 1983
- GALEANO, Eduardo, *Memoria del fuego. II. Las caras y las máscaras**, Siglo XXI, Madrid-México 1984, 91987
- GALEANO, Eduardo, *Memoria del fuego. III. El siglo del viento**, Siglo XXI, Madrid-México, 1986
- GALEANO, *Século do Vento*, Nova Fronteira, Rio 1988
- GARIBAY, Angel, *La literatura de los aztecas*, Editorial Juan Mortiz, México 11980
- GIRARDI, G., *La conquista de América, ¿con qué derecho?*, DEI, San José 1988
- GOMEZ CANEDO, Lino, *Evangelización y conquista, México 1977*
- GONZALEZ DORADO, Antonio, *De María conquistadora a María liberadora*, Sal Terrae, Santander 1988
- HANKE, Lewis, *Bartolomé de Las Casas*, EUDEBA, Buenos Aires 1968
- HERNANDEZ SANCHEZ-BARBA, M., *Historia de América*, Alhambra, Madrid 1981
- HÖFFNER, Joseph, *La ética colonial española del siglo de oro: cristianismo y dignidad humana*, Madrid 1957
- HOORNAERT, *Das reduções latinoamericanas às lutas indígenas atuais*, CEHILA, Paulinas, São Paulo 1982
- HOORNAERT, Eduardo, *A Igreja no Brasil Colônia*, Brasiliense, São Paulo 1984
- HOORNAERT, Eduardo, *Teologia e Ação Pastoral em Antônio Vieira (1652-1661)*, in *História da Teologia na América Latina*, Cehila-Paulinas, São Paulo 1986
- KONETZKE, Richard, *América Latina (II). La época colonial*, Siglo XXI, Madsrid 1978
- KRICKEBERG, Walter, *Mitos y leyendas de los aztecas, incas, mayas y muiscas*, FCE, México 1971
- KUSCH, R., *América profunda*, Bomum, Buenos Aires 1962, 21975
- KUSCH, R., *El pensamiento indígena y popular en América Latina*, ICA, Buenos Aires 21973
- KUSCH, R. *Geocultura del hombre americano*, Editorial Fernando García, Buenos Aires 1976
- KUSCH, R., *Esbozo de una antropología filosófica americana*, Castañeda, Buenos Aires 1978
- LAFAYE, J., *Quetzalcoatl et Guadalupe*, Gallimard, Paris 1974; *Quetzalcóatl y Guadalupe. La formación de la conciencia nacional en México*, FCE, México 1977
- LASSEGE, Juan Bautista, *La larga marcha de Las Casas*, CEP, Lima 1974
- LEYDI, R., ARRIGO P. y GIGLIO, T., *Piratas, corsarios y filibusteros*, Maucci, Barcelona 1961
- LEON-PORTILLA, M., *Culturas en peligro*, Alianza Editorial Mexicana, México 1976
- LEON-PORTILLA, M., *Filosofía náhuatl*, UNAM, México 1959
- LEON-PORTILLA, M., *Los antiguos mexicanos*, FCE, México 1977
- LEON-PORTILLA, M., *Toltecatoytl*, FCE, México
- LOUREIRO, Antonio, *Amazônia: 10.000 anos*, Metro Cúbico, Manaus 1982
- LUGON, Clovis, *A república «comunista» cristã dos guarani (1610/1768)**, Rio de Janeiro, Paz e Terra 1977

- MARIATEGUI, José, *Siete ensayos de interpretación de la realidad peruana*, Amauta, Lima 1975
- MARIATEGUI SUAREZ, Elías, *EL imperio de los incas. Causas de su destrucción*, B&B Print, Lima s/f
- MARQUINEZ, G., *Metafísica desde latinoamérica*, USTA-CED, Bogotá 21980
- MARZAL, M. y otros, *O rosto índio de Deus**, Vozes, Petrópolis 1989
- MAURER AVALOS, Eugenio, *Los tseltales*, Centro de Estudios de Educación, México 1983
- MEDINA, José Toribio, *Historia del Tribunal de la Inquisición de Lima (1569/1820)*, Santiago de Chile, Fondo Histórico y Bibliográfico J.T.Medina 1956
- MEDINA, José Toribio, *El Tribunal del Santo Oficio de la Inquisición en México*, Elzeviriana, Santiago 1900
- MEGGERS, Betty J., *América pré-histórica*, Paz e Terra, Rio 1979
- MENDEZ, Josué Camargo, *Conheça a Pré-História Brasileira*, Polígon-EDUSP, São Paulo 1970
- MELATTI, Julio C., *Índios do Brasil*, Hucitec, São Paulo 1985
- MELIA, Bartolomé, *El guaraní, conquistado y reducido*, Biblioteca paraguaya de Antropología, Centro de Estudios Antropológicos, Universidad Católica, Asunción 1986, 21988.
- MIRES, Fernando, *La colonización de las almas**, DEI, San José 1987
- MONIZ, Edmundo, *Canudos: a Luta pela Terra*, Global, São Paulo 1984
- MONTES RUIZ, Fernando, *La máscara de piedra*, Editorial Quipus, La Paz
- MONTOYA, RUIZ, Antonio de, *Conquista espiritual hecha por los religiosos de la Compañía de Jesús en las provincias del Paraguay, Paraná, Uruguay y Tape*, en la Imprenta del Reyno. Nueva edición: Imprenta del Corazón de Jesús, Bilbao 1892.
- MÖRNER, Magnus, *Historia social latinoamericana (Nuevos enfoques)*, Universidad Católica Andrés Bello, Caracas 1979
- MURRA, John V., *Formaciones económicas y políticas del mundo andino*, Instituto de Estudios Peruanos, Lima 1975
- NABOKOV, Peter (selección), *Native American Testimony*, Harper and Row, Nueva York 1978
- NAVARRETE, Martín Fernández, *Colección de los viajes y descubrimientos que hicieron por mar los españoles desde fines del siglo XV*, Madrid 1825-1837
- NICOLAU D'OLIVER, *Cronistas de las culturas precolombinas*, FCE, col. Biblioteca Americana, México 1963
- NIMEDAJU, Curt, *Mapa Etno-Histórico*, IBGE, Rio 1987
- PANE, Fray Ramón, *Relación acerca de las antigüedades de los indios*, Siglo XXI, México 31978
- PAZ, Octavio, *El laberinto de la soledad*, FCE, México 1959
- PAZ, Octavio, *Posdata*, Siglo XXI, México 1971
- PAULA, Eunice D.de, e outros, *História dos Povos Indígenas: 500 Anos de Luta*, Cimi-Vozes, Petrópolis 1984
- PEREGALLI, Enrique, *A América que os Europeos Encontraram*, Atual, São Paulo 1987
- POMER, León, *História da América Hispano-Índigena*, Global, São Paulo 1983
- PREZIA, B., HOORNAERT, E., *Esta terra tinha dono*,FTD, São Paulo 1989
- RAMOS, Alcida, *Sociedades Indígenas*, Atica, São Paulo 1986
- RIBEIRO, Berta, *O Índio na Cultura Brasileira*, Uni-brade, Rio de Janeiro 1987
- RIBEIRO, B., *O Índio na História do Brasil*, Global, São Paulo 1983
- RIBEIRO, Darcy, *O índio e a civilização*, Vozes, Petrópolis 1984
- RIBEIRO, Darcy, *Uirá Sai à procura de Deus*, Paz e Terra, Rio de Janeiro 1974
- SANTOS, Sílvio Coelho dos, *O Homem Índio, Sobrevivente do Sul*, Garatuja, Porto Alegre 1978
- SEGAL, CH.M. y STINEBACK, D.C., *Puritans, Indians and manifest destiny*, Putnam's, Nueva York 1977
- SEJOURNÉ, Laurette, *América Latina. Antiguas culturas precolombinas*, Siglo XXI, México 11979, 201989
- SEJOURNÉ, Laurette, *Pensamiento y religión en el México antiguo*, FCE, México 1957
- SERNA, Jacinto de la, *Manual del ministro de Indios para el conocimiento de sus idolatrías y extirpación de ellas* (manuscrito de 1656). Imprenta del Museo Nacional. México.
- SIQUEIRA, Priscila, , Massao Ohno, São Paulo 1984

agenda latinoamericana

93

las
grandes
causas
de la
Patria
Grande

1993

**LES GRANS CAUSES
DE LA PÀTRIA GRAN**

L'acollida que va suscitar l'Agenda Llatinoamericana '92 va ser molt superior a les expectatives més optimistes. Va aparèixer a nou països de la nostra Amèrica Llatina. Va néixer internacional i veritablement "llatinoamericana". A diversos països es van esgotar dues edicions completes en no pas més de quatre mesos. Vam tenir l'honor que uns grups populars la van reproduir en una "edició pirata". A no pas pocs llocs es va convertir en el "llibre-regal" de Nadal i any nou. Tot això ens obliga a continuar.

L'Agenda Llatinoamericana no és un simple paper ratllat per a anotacions. Vol ser més aviat una dosificada combinació de:

- agenda, pràctica, àgil, ben compaginada, senzilla, econòmica;*
- antologia, recollint el millor de la mística llatinoamericana, en l'ampla pluralitat de les seves dimensions;*
- vademècum, com a "llibre de capçalera" amb el qual acompanyar-se, al qual es pot tornar per tal d'alimentar-se; no pas un simple llibre per a "llegir i arraconar";*
- eina pedagògica: un arxiu de materials útils per a educadors populars, comunicadors, mestres, animadors de grups, agents de pastoral, intel·lectuals...*

Un cop passada la data dels 500 anys (tot i que no la urgència dels seus desafiaments permanents), aquest any 1993 l'Agenda se centra en "Les grans causes de la Pàtria gran", que són, principalment:

*la Causa de les nostres cultures (indígena, negra, mestissa...),
la Causa popular, la Causa de la dona i l'Ecologia.*

Totes aquestes Causes troben lloc i sentit al cor de la Pàtria gran. Juntes configuren el caràcter llatinoamericà de la nostra identitat i del nostre quefer actual.

A Monsenyor Sergio Méndez Arceo

Patriarca de la Solidaritat dels Pobles, el qual, el 6 de febrer de 1992, va passar de la Pàtria Gran a la Pàtria Major

PERE CASALDÀLIGA

Bisbe de Sao Félix do Araguaia

Amb ocasió d'aquesta dedicatòria, reproduïm la carta que Mons. Pere Casaldàliga li va escriure en complir 30 anys d'episcopat al davant de la diòcesi de Cuernavaca, carta que expressa els sentiments de molts llatinoamericans.

Benvolgut germà Sergi,
Company en la gràcia del Senyor Jesús i en la responsabilitat apostòlica damunt d'aquesta Pàtria de la nostra Amèrica Llatina:

Tu has passat a ser veritablement, per a mi, com per a molts altres, una herència més que fraterna, de paraula, de coratge i de profecia.

El bisbe Méndez Arceo de Cuernavaca, després de 30 anys de ministeri episcopal, s'ha tornat, per a l'Església que pateix i espera –i avança a l'Amèrica Llatina– sota la llum de Medellín, un Patriarca apostòlic de l'alliberament. Els “Sants Pares” no es van pas acabar fa quinze segles. Cuernavaca, a recer indígena de Guadalupe –bressol espiritual de la nostra Amèrica– ens ressona ja a molts com una Cartago o una Hipona episcopal del nostre Continent.

Tu, Sergio, germà gran, has estat un ample cap clarividenc en aquest mig segle de repressió i mort; de lluites i esperances, que ben bé poden ser l'albada d'una Amèrica millor. Tu has sabut obrir diàleg entre la fe dels nostres pobres colonitzats –però creients i oprimits– i la inquieta Història recobrada que els seus fills estan forjant. Si tu no haguessis parlat, entre nosaltres hi hauria mancat una veu, clara i diferent de Bona Nova.

Si no et va mancar la Creu feta estelles dels enemics del poble i també de la incomprensió picaplets dels teus germans, tampoc no et van mancar les espatlles amples de la teva generosa esperança per a dur aquella creu gallardament.

Amb la teva Pau i amb el teu Humor –fruits de l'Esperit i del contacte viu amb el Poble sofert i obstinat– has sabut obrir camí per on ningú no passava. Has sabut ser lliure, sense deixar de ser fidel, amb la llibertat dels fills de Déu i amb la llibertat apassionadament busca-

da pels fills d'aquesta terra; enfortint així, amb el teu ministeri episcopal, la marxa d'una Església llatinoamericana més evangèlicament autòctona.

La fidelíssima solidaritat que sempre vas demostrar vers els teus germans bisbes sotmesos a proba i amb les seves esglésies perseguides, així com la valent lucidesa amb la qual has sabut beneir i aconsellar les banderes revolucionàries dels nostres Pobles en Alliberament, m'obliguen avui, germà Sergio, a expressar-te el testimoni d'una agraïda i total solidaritat en el meu nom propi, en nom de la meua Església, en nom d'aquell poble d'indis i llauradors.

Amb sincera gratitud per allò que ets i per allò que signifiqués, t'abraço fraternalment en Crist Jesús.

Presentació

JOSÉ MARÍA VIGIL

L'extraordinària acollida que va experimentar l'Agenda Llatinoamericana'92, que va ser produïda a nou països del Continent, va revelar que hi havia un buit, i que una àmplia franja de població dels diversos països espera que aquest buit sigui omplert. L'edició del 93 vol sortir a l'encontre d'aquesta demanda, en plena continuïtat amb l'esperit i les opcions que ens van guiar el 1992.

Un cop passat el 500 aniversari –encara que no els seus desafiaments, que són permanents– l'Agenda Llatinoamericana del 93 la dediquem a “les grans Causes de la Pàtria Gran”, tema fonamental per aprofundir en el sentit mateix de la “llatinoamericanitat”. Incloem el martirologi llatinoamericà, no només perquè molts ens l'han demanat, sinó perquè hem aconseguit incrementar-lo notòriament, essent aquesta l'edició més completa que coneixem en el Continent. Agraïm anticipadament a tots aquells que ens vulguin comunicar dades noves.

Hem introduït lleus millores en la maquetació i presentació, dins d'una continuïtat substancial amb el model ja “tradicional” de la nostra agenda.

Desitgem rebre novament aportacions de tota mena, per millorar. Ens proposem, en principi, dedicar l'edició del 94 al “tarannà continental, l'esperit de la Pàtria Gran, l'espiritualitat llatinoamericana”, però també en aquest punt, esperem suggeriments.

Serà bo que les institucions interessades a incorporar-se a la producció de l'Agenda Llatinoamericana contactin amb nosaltres amb el temps suficient, quant abans millor. (Cal dirigir-se a l'Apartat RP-15 de Managua).

Feliç any nou 1993!

Aquesta Agenda i “les grans Causes de l’Amèrica Llatina”

Les “Causes”

El terme és, d’alguna manera, nou. Fa temps no es parlava tant de “Causes”. Es parlava més d’ideals, fites, d’esperances, fins i tot d’utopies... Avui dia, des de fa ja algun temps, la paraula “Causa”, en aquest sentit fort, ha entrat decididament en el vocabulari habitual. La “Causa” o les “Causes” d’una persona, grup, comunitat o Poble són allò “pel que viu i lluita”, allò que dóna sentit a la seva vida, allò que el fa ser el que és...

Les Causes donen identitat, generen sentit, fan viure. Digueu-me per a què lluites i et diré qui ets realment. Digueu-me quina és la teva causa i et diré quant val la teva vida.

Les “Grans Causes”

Hi ha èpoques en les quals tota una generació se sent sacsejada per una mateixa “indignació ètica”: una crida que convoca ineludiblement a l’acció i al compromís. De vegades tota una generació se sent unida en la comunió en una mateixa experiència espiritual, en una esperança comuna, en una lluita per les mateixes “Causes”. Aquestes Causes es constitueixen així, en punt de referència de la identitat espiritual d’una generació, d’un Poble, o d’un Continent.

Són “Grans Causes” aquelles per a les quals no només val la pena viure, sinó també donar la vida, morir. Són Grans Causes aquelles que no només convoquen individus més o menys generosos, sinó aquelles que convoquen tota una generació, una societat sencera, un Poble, un Continent.

Amèrica Llatina i les seves Grans Causes

Cap altre continent se sent a si mateix amb tanta intensitat com el nostre. Amèrica Llatina és, abans de res, una realitat utòpica: no existeix enlloc, però és present a tot el continent, no pas com una realitat ja feta, sinó com un imaginari utòpic que alimenta la identitat, el sentit, l’esperança. La Pàtria Gran, aquell somni boliviari utòpic que va alliberar i encara genera tantes energies, és abans de res una Causa, un manat de “Grans Causes”.

Les Grans Causes de l’Amèrica Llatina i el tarannà continental amb el qual són conquerides cada dia, genera la identitat llatinoamericana. Per aixó dediquem les pàgines d’aquesta edició de l’“Agenda Llatinoamericana” per al 1993 a “les grans Causes de la Pàtria Gran”. Pere Casaldàliga les exposa i glossa en el pròleg.

Al llarg de l’Agenda, intercalades en el curs dels dies, hi ha pàgines dedicades a aquestes grans Causes.

Sense cap ordre lògic. Sense pretendre esgotar els temes. Tractant de recollir el millor, a manera d’“antologia”. Pàgines breus però intenses, per a meditar, per assaborir, per rumiar.

Textos, documents o reflexions que aixequen l’ànim i retornen la tenacitat per a la lluita. No pas tractat complets, sinó apunts, notes breus, suggerències oportunes.

L’Agenda vol ser, per tant, un “llibre de capçalera”, no pas per llegir d’una tirada i arraconar-lo, sinó per a rellegir, per a tornar-hi una i altra vegada, per fer-se acompanyar espiritualment durant tot un any, per sentir-se en sintonia amb tants homes i dones que vibren amb aquestes mateixes Causes, que d’elles en fan “les Causes nostres de cada dia”, que se senten sacsejats per la mateixa Identitat Continental.

L’Agenda vol ser també una “eina pedagògica”. L’experiència viscuda el 1992 ens ha marcat: l’Agenda ha estat utilitzada a infinitat de comunitats populars, grups alternatius, en cursets, tallers, centres de reflexió...

Mestres, educadors populars, professors, pastors, sacerdots, catequistes, periodistes, redactors... l’han utilitzat per a les seves activitats docents, educatives, religioses, professionals... El nostre desig és continuar i aprofundir aquest servei.

A manera d’introducció fraterna Les nostres causes de cada dia

PERE CASALDÀLIGA

Som les Causes que assumim, les que vivim, les causes per les quals lluitem, i per les quals estem disposats a morir. Jo sóc jo i les meves causes. La meua vida valdrà el que valguin les meves causes.

Amèrica Llatina és el Continent més conscient de la seva identitat comunitària. Per la seva unitat històricomilitant, de sang i utopia, de mort i esperança, pot parlar col·lectivament d’unes Causes pròpies.

I aquestes Causes, en allò que tenen de llatinoamericanes i en allò que tenen de desafiament existencial i com a procés polític, comporten tres constants, tan utòpiques com necessàries, i complementàries entre si: a) l’opció pels pobres, opció del poble; b) l’alliberament integral; c) la solidaritat fraterna.

Quatre són les grans Causes de la Pàtria Gran que aquesta Agenda privilegia, pel fet de creure-les fonamentals en el context social i espiritual d’aquesta la seva “hora”.

Les cultures arrel i testimoni; perseguides i fins i tot prohibides; marginades i fins i tot assassinades. La cultura indígena, la cultura negra, la cultura mestissa, la cultura migrant. Cadascuna d'elles amb la seva especificitat; més o menys conflictiva, segons els temps i les latituds. Avui, totes quatre –esquelet i carn, sang i pell de la Nostra Amèrica– es veuen enfrontades a aquella anivelladora “cultura que advé”, que nega les identitats, prohibeix l'alteritat i subjuga neocolonitzadorament.

Totes quatre defensen la seva autoctonia. I, per tal de sobreviure i, particularment, per contribuir amb la seva originalitat, han de fer aliança fraterna i defensar-se dels nous invasors, com una sola Amèrica plural. Índia, negra, mestissa, migrant, que sigui cada vegada més ella mateixa, aquesta Nostra Amèrica singular.

Allò popular alternatiu, el socialisme llatinoamericà, la democràcia integral, la civilització de la pobresa compartida però militant, la lluita pels drets humans i per les transformacions socials juntament amb la grauitat i la festa.

Mort “el socialisme real”, que visqui el socialisme utòpic! Visqui la democràcia popular! i que vagi morint la democràcia neoliberal que es considera l'única sortida de la societat humana i “fi de la història”.

Allò popular, i en ser popular, “alternatiu” –diferent d'allò que se'ns dona, contrari a allò que se'ns imposa, creatiu davant el fatalisme rutinari–, és el programa més realista i el desafiament històric més eficaç per als pobles llatinoamericans; per als seus líders i polítics, per als seus partits i sindicats, per a les Esglésies que vulguin ser llatinoamericanament cristianes i per a aquest nou subjecte emergent col·lectiu que és el Moviment Popular.

La Dona. Ella, ni menys ni més. Secularment marginada, a gairebé totes les cultures; també, és clar, en aquesta masculista Amèrica Llatina que, de per si, és més Màtria que Pàtria Gran, Abia Yala –terra verge mare en constant fecunditat–.

Les dones, totes les dones –també les negres, també, i les índies, també, i les pobres i les utilitzades i les sotmeses– s'estan posant en peu de consciència col·lectiva i organitzada, i són, amb molta freqüència, suport i majoria a les diferents esferes del moviment popular. I ho seran cada vegada més. I no només a la praxi sinó també en el pensament; no només a la militància, sinó també en el lideratge. I els homes i la Societat i l'Església hauran de reconèixer i respectar i dialogar, perquè ja la dona llatinoamericana es reconeix altivament, exigeix el respecte de la igualtat i dialoga a una alçada fraterna. No vol ni el privilegi apocats de cert feminisme primermundista, ni acceptarà fàcilment que la Societat o l'Església

segueixin declarant com a dogma de fe la presència i l'acció de la dona en un segon pla sotmès.

L'ecologia integral. La comunió harmoniosa amb la Naturalesa, mare i esposa, hàbitat i vehicle. Una ecologia contemplativa alhora que funcional. Sense les distàncies interessades amb que fàcilment el Primer Món defensa l'ecologia llunyana... En intersolidaritat ecològica, dels diferents Pobles del Continent, dels Continents entre si i fins i tot en la quotidianitat del veïnatge.

Herència ancestral dels pobles indígenes que tan bé han sabut estimar i respectar la Naturalesa, Amèrica Llatina pot i ha de donar al món aquesta lliçó actualíssima de l'ecologia integral. No volem ni la Terra com un museu intocable, ni acceptem la tècnica, la indústria, el mercat com la llei i el futur omnipotents. El primer element essencial per a la nostra ecologia és el mateix ser humà, l'espècie viva més amenaçada d'extinció per l'ambició de la mateixa espècie.

Nosaltres mateixos volem ser ecologia conscient, convivència pacífica, terra conreada i somiada utopia.

Si Amèrica Llatina és la nostra Causa, aquestes grans Causes de la Pàtria Gran, hauran de ser, diàriament, les nostres grans Causes al llarg de l'any 1993, que segueix el 1992 famós. La vivència entusiasmada, la defensa militant i la diària utopia d'aquestes quatre grans Causes ens possibilitarà viure uns altres 500 anys, però molt “altres”...; cinc-cents i milers... I serem demà l'ahir màrtir ja florit, “i serem milions”...

Així, des de la nostra alteritat assumida i respectada, podem donar la contribució específica que de nosaltres espera l'únic Món Humà, ja sense primer ni tercer. I aquesta convivència d'Amèrica Llatina amb els altres Pobles de la Terra Humana s'anirà assemblant cada vegada més al Regne de Déu.

Saudi, Axé, Shalom!

El nom i la identitat d'Amèrica Llatina

ARTURO USLAR PIETRI

Veneçuela

El nom forma part de la identitat. Ho saben els lògics, ho saben els taxonomistes, ho experimenten diàriament els escriptors. El que no té nom és com si no tingués ésser. En molts sentits, nomenar és crear. La carència d'un nom únic, definit i satisfactori no és aliena al vell problema de la identitat d'allò que anomenem l'Amèrica Hispana.

En els primers temps del “descobriments” s’anomenà al Nou Continent “les Índies”. Per a més precisió, però no menys equívoc, “les Índies occidentals”. Més tard es va saber que no era Àsia, però els habitants van seguir coberts amb el nom impropri d’indis.

Cada regió de la geografia americana va rebre un nom propi des del començament. Hi va haver La Española, la Nueva España, el Perú, Virginia, Nueva Inglaterra... El nom d’Amèrica va fer el fruit d’una inspiració entusiasta per Vespucci de part del cartògraf Waldseemüller, i es va anar imposant lentament. A Espanya va predominar decididament el nom d’Índies. S’ha parlat d’una resistència espanyola al nom d’Amèrica. Las Casas i Oviedo no esmenten res que no sigui “les Índies, Illes i Terra Ferma del Mar Oceà”. Es va donar una curiosa polarització, a la qual va contribuir la importància creixent d’Estats Units des de la seva independència, que va consistir en el fet que el nom d’Amèrica va predominar en els països del nord i va acabar aplicant-se a la part septentrional del continent.

En el llenguatge dels homes de la independència, el nom que apareix és el d’Amèrica. No només s’anomenen americans, sinó que projecten una visió continental que sumi tots els americans. Bolívar va poder dir sense dubtar: “la nostra Pàtria és l’Amèrica”.

Amb la independència d’Estats Units i la seva enorme repercussió a tot el món, s’inicia l’incontenible procés d’apropiació del nom d’”Amèrica” i d’”americana”.

Jurídicament no eren un estat, sinó una federació, sense cap altre nom genèric que el d’Amèrica, i per això van resoldre dir-se Estats Units d’Amèrica, gairebé sense percatar-se de la usurpació que estaven fent. Allà va començar l’equívoc. Certament eren Estats americans, però no eren, de bon troç, els únics que podien agafar aquest nom. La major part de la població continental estava en la perdició ibèrica. Quan, 34 anys més tard, esdevé la independència dels països que havien format part dels imperis espanyol i portuguès, adopten els seus vells noms provincials. Potser, si s’hagués pogut acomplir l’il·luminat propòsit boliviari d’establir una unió entre tots ells, s’hagués plantejat dramàticament la difícil qüestió.

Al nord va quedar una nació creixent amb el nom d’Amèrica i a la resta una vintena de països amb noms locals i diferents. Mentre al món es coneixia els del nord com a Americans, als del sud se’ls designava amb el nom dels seus respectius països.

La immensa onada d’immigració que es va desbordar damunt els Estats Units el segle XIX va fer d’ells, per als europeus, l’única Amèrica, i als seus fills, els únics americans.

La presa del nom va imposar la necessitat de buscar designacions diferents per a aquella altra Amèrica. Totes reflectien l’anguniós problema d’identitat, i cap

d’elles va ser del tot satisfactòria. Se l’anomenà Amèrica Espanyola, Amèrica Hispana, Iberoamèrica, Amèrica del Sud, Amèrica Llatina, Indoamèrica...

Els del nord mai no van tenir dubte amb el nom. Eren, s’anomenaven i es proclamaven americans. Els altres van haver de buscar qualificatius que els distingissin. Un cas com aquest no s’ha donat a cap altre àmbit continental. Europeus són tots els d’Europa, asiàtics són tots els d’Àsia i africans tots els d’Àfrica, sense que a cap porció d’humans d’aquests continents se li passi pel cap o pugui pretendre apropiat-se del nom del continent respectiu. Mai no s’ha pretès, amb totes les diferències que hi ha entre ells, reservar el nom d’europeus per als nacionals d’alguns països, deixant la resta coberts amb algun qualificatiu, com ara llatinoeuropeus, germanoeuropeus, angloeuropeus o eslavo-europeus. Tots són europeus amb la mateixa titularitat i no necessiten posar cap qualificatiu per tal d’assenyalar la seva situació.

El llarg reguitzell de noms per a aquest altre món pot assenyalar-se en la seva seqüència històrica, des del d’indià o de crioll fins el de llatinoamericà. La varietat dels apel·latius implica clarament un dubte o una inseguretats sobre la personalitat pròpia. Quan un fill dels Estats Units diu que és americà expressa una convicció ferma i segura d’identitat. No passa el mateix quan a un home d’aquella altra Amèrica de nom canviant se li pregunta què és, o se’l designa capritxosament per alguna de les variades designacions possibles.

No hi ha cap nom enterament innocent. “Nomen est omen” deien els antics.

Existeix alguna relació fosca o impenetrable entre el nom i la cosa, tal com ho saben els filòsofs de la lingüística, que, els últims anys, s’han esforçat a penetrar el misteri del llenguatge i la indubtable correspondència del nom amb l’objecte. No és un pur atzar ni un caprici nomenar quelcom sense que es creï o es reveli una poderosa relació entre el nom i la cosa. No es nomena sense raons ni conseqüències. Tot nom representa misteriosament la cosa nomenada. Avui dia no podem acceptar l’afirmació de Shakespeare segons la qual sota un altre nom la rosa tindria la mateixa aroma agradable; possiblement tindria la mateixa aparença, però no seria exactament allò que ha vingut a significar la rosa, cosa i nom.

La vacil·lació del nom és part de la vacil·lació entorn a la identitat que ha caracteritzat fins avui aquella vasta part del continent americà, i reflecteix i confirma la dificultat polèmica de definir la seva identitat humana i cultural. Seria atrevit dir si l’absència de nom influeix en el problema de la identitat o si el dubte sobre la identitat es manifesta en la vacil·lació respecte del nom.

Ens hauríem d'entendre d'una vegada i fer que ens entenguin quan parlem d'"Amèrica Llatina". Ni era Amèrica –ja ho sabem– ni és només ni principalment "Llatina". Però aquest és ja el nom conegut. Mentre no aconseguim imposar-se un altre nom millor, com alguns somien, "Amèrica Llatina" significa tota la Nostra Amèrica, la Pàtria Gran, el nostre Continent i les seves illes. D'altra banda, ha de quedar clar el fet que "Amèrica" no significa "aquella part d'Amèrica que són els Estats Units d'Amèrica del Nord", i que els ciutadans d'Estats Units no són "els americans" sinó els "habitants d'Estats Units", uns americans més.

Pere Casaldàliga

Els subjectes emergents de la Nova Amèrica Llatina

PERE CASALDÀLIGA

Brasil

Els objectes passen a ser subjectes. L'indi era un exotisme; el negre una "peça"; el treballador del camp o de la ciutat, una eina de lucre; la dona –ja se sap– un objecte de servei a la cuina o al llit.

Els prohibits de la terra –les cultures indígenes o africanes i les seves religions; les masses populars i els seus drets– emergeixen com a protagonistes, inevitables per als protagonistes hegemònics de sempre; i com a protagonistes alliberadors per a l'Amèrica Llatina de demà.

Els indígenes, els negres, les dones, els pobres, com una mena de profeta col·lectiu, sacsegen la societat i l'Església, el mateix tercer món dins de casa, i el primer món fora i dins.

Els nostres teòlegs de l'alliberament han dit repetidament que no és pas que l'Església hagi optat pels pobres; és que els pobres han optat per l'Església. Seria millor dir que els pobres han envaït, amb el crit dels seus drets i l'evangeli de la seva consciència organitzada, el santuari i el parlament, la religió i la llei. Ja no es pot ser cristià si no s'opta pels pobres. Ja no es pot invocar la llei si no es reconeix la legitimitat. I, cada vegada més, allò legítim nou contesta allò vell legal. Avui dia, a Amèrica Llatina, al tercer món, al món, els pobres hi són, impertinentment senyors d'aquest món, perquè són majoria, perquè reivindiquen el més bàsic de tots els drets, perquè ja saben que la societat els menteix i que a l'univers hi hauria per a tots. Milions de llàtzers, però ja dempeus, contra el banquet tancat dels epulons, indigestant-los les consciències, o amenaçant-los de trencar-los els vidres...

Un llarg treball de conscientització i, sobretot, les lluites pròpies, les escomeses revolucionàries, les experiències organitzatives, i la repressió i el martiri, la sang i la solidaritat, han anat aixecant des de les entranyes d'aquesta terra –Abia Yala fecunda i sempre disposada al part– una sèrie concatenada de subjectes emergents que aniran fent la nova Pàtria Gran, com a continent autònom i com a igualitari "parceiro" mundial.

- Els pobles indígenes, en primer lloc, cultures arrel, que reconquereixen les seves terres, s'intercomuniquen com a "parents" d'una mateixa herència, defensen la seva autodeterminació, tot i romanent en els estats imposats i sacsejant-los, fins i tot, en les seves legislacions.

- Els negres, majoria en alguns països d'aquesta Afroamèrica, que recuperen la memòria i la cultura de la mare Àfrica, aparentment tan distant i que exigeixen la superació total del racisme larvat que subsisteix entre nosaltres.

- Els camperols d'aquest Continent que és terra-mare, el més potencialment agrícola dels continents del món. Malgrat l'èxode rural, fenomen comú a tots els nostres països, per a mal dels països sencers, per la inflor de les ciutats, el desajustament cultural i moral, la violència acumulada. Amèrica Llatina, que va ser "descoberta" amb un crit cobdiciós de "Terra!", haurà de fer reforma agrària i haurà de fer-la seguint les exigències dels nostres camperols.

- Els barris obrers, tots aquells conglomerats de les perifèries de les grans ciutats, amb les seves organitzacions creatives i amb la creixent intervenció a la vida de la ciutat: per a mal de la ciutat si no atén les seves legítimes reivindicacions, o per a bé de tots, si se'ls reconeix com a ciutadans iguals.

- Les comunitats eclesials de base, aquesta "nova manera de ser Església", que està forçant l'Església sencera a ser d'una nova manera: més comunitari, més compromès amb la realitat, més llatinoamericà; més evangèlic, a la fi.

- La dona, indígena, negra, obrera, eclesial. Fins ahir callada, –o manifestant-se amb prou feines en els crits esporàdics d'algunes heroïnes que destaca la història–, avui dia són gentada, i amb freqüència majoria, a les lluites del camp i de la ciutat, a les mobilitzacions de la societat i de l'Església.

Després de la caiguda del socialisme real i contra la suposada victòria del neoliberalisme capitalista, aquests subjectes emergents de l'emergent nova Amèrica Llatina, saben i volen ser socialisme utòpic, societat alternativa, però en realitzacions diàries i corresponsables. El Nou Món –anomenat així amb un mot ignorant de part dels que es creien l'únic món de sempre– està essent, des de la base, en la lluita i en la sang, amb una incontenible força d'esperança, el Món Nou, la Nova Amèrica.

El Poble Nou que som. La recerca sense fi de la nostra pròpia identitat

DARCY RIBEIRO

Brasil

Si hi havia alguna cosa a celebrar en el passat V Centenari era, d'una banda, la resistència secular dels indis, que, lluitant contra tot i contra tots, sobreviuen, romanen indis, mantenint sempre la seva identitat ètnica; i d'altra banda, el producte d'aquell espantós procés de genocidi i etnocidi que som nosaltres, els cinc-cents milions de llatinoamericans...

L'espantós miracle de la resistència indígena demostra que l'ètnia és una de les forces més prodigioses de la història. Una ètnia és, de fet, indeleble i sobreviurà mentre els pares puguin criar els seus fills en la tradició en què ells van ser criats.

Davant d'aquesta resistència, de vegades espantosa, la qüestió que primer es planteja és saber amb certesa qui són els botxins, mesurar fins a quin punt som nosaltres, els llatinoamericans d'ahir i d'avui, els opressors reals que, succeint els nostres avis ibèrics, continuem perseguint i massacrant els indis. La veritat és que les lluites de la postconquesta ja no van tenir els espanyols i portuguesos com a principals actors. Vam ser i som nosaltres, els neoamericans, els botxins dels indis. Tant dels exterminats com dels que van sobreviure, però que continuen essent tractats com a estrangers i exòtics en la seva pròpia terra...

Els cinc-cents anys de 1492 a 1992 són cinc-cents milions de llatinoamericans, la presència jove de més pes en el cos de la humanitat. En efecte, el procés civilitzador desencadenat en aquells cinc segles ha tingut com a efecte essencial el nostre sorgiment. Aquest és el resultat real, palpable, del moviment iniciat amb l'expansió europea, que, per a donar-nos lloc, va extingir i va apagar milers de pobles amb les seves llengües i cultures originals, i va exterminar, al menys, tres grans civilitzacions.

Som els fills de la multiplicació prodigiosa d'uns pocs europeus i comptats africans, sobre milions de ventres de dones indígenes, segrestades i successivament estuprades. Fills infidels que, tot i rebutjats pels pares, com mestissos impurs, mai es van identificar amb la seva gent materna; ans al contrari, es van convertir en els seus opressors i castigadors més eficaços i odiosos. Tant com amb el drama de la conquesta, ens hem d'indignar, doncs, contra el drama no menor de la dominació posterior, que s'ha perllongat durant segles i segles i que encara s'exerceix feroçment. A través d'ella sorgeix i creix la solidaritat llatinoamericana, extreient la seva vida, el seu aliment,

la seva prosperitat dels desgastaments dels pobles indígenes.

Damunt dels mestissos fills de ningú, culturalment empobrits, vam ser fets en un continuat etnocidi regit pel més pestilent eurocentrisme. Emmotllats per mans i voluntats estranyes, reemmotllats per nosaltres mateixos, amb la consciència espúria i alienada dels colonitzats, vam ser fets per a no ser, ni assemblar-nos, ni reconèixer-nos mai com qui realment som.

Aquí rau la recerca sense fi de la nostra pròpia identitat, com a gent ambígua que, no essent ja indígena, ni africana, ni europea, encara triga a assumir-se amb orgull com el Poble Nou que som.

Poble, si no millor, almenys més humà que la majoria, ja que està fet de les més variades humanitats. Poble que ha sofert durant segles la misèria i l'opressió més brutals i continuades, molt brut encara d'uropeïtats, molt llagat encara per les marques de l'esclavitud i del colonialisme, molt mal servit, encara, per una intel·lectualitat alienada i infidel, però poble que s'obre per al futur i en marxa per crear la seva pròpia civilització, mogut per una fam insaciable d'abundància i alegria...

Hecatombe més gran encara que la de la conquesta fou la que va seguir, els segles posteriors, per a produir dues noves categories del gènere humà. Les dues impressionants, tant pel volum de població com per l'espantosa homogeneïtat de les seves cultures. Una d'elles, la neobritànica, no ofería res de nou al món: era essencialment el trasplantament i l'expansió de les formes de vida i dels paisatges dels seus països d'origen a les immensitats del Nou Món. La neollatina, per contra, fou tota una novetat, perquè va aconseguir una mescla racial i cultural amb els nous pobles americans originals, afegint-los una immensa massa negra.

Vam sorgir, així, com a Pobles Nous, nascuts de la desindianització, de la deseuropeïtzació i de la des-africanització de les nostres matrius. Tot això dins d'un procés regit per l'assimilacionisme en comptes de l'"apartheid". Aquí no es va veure mai el mestissatge com un pecat o un crim. Ans al contrari, el nostre prejudici rau, exactament, en l'expectativa generalitzada de que els negres, els indis i els blancs no s'aïllin, sinó que es fonguin els uns amb els altres per a compondre una societat morena, una civilització mestissa...

Comparats amb els "pobles trasplantats" (que són purs europeus de l'altra banda del mar), o davant els "pobles testimoni" (que carreguen amb dos herències culturals pròpies), els Pobles Nous són una mena de gentada taula rasa, que van ser desheredats del seu pobre patrimoni original. Desenganxats de passats sense glòria ni grandesa, ells només tenen futur. Les seves gestes no estan en el passat, sinó en l'esdevenidor. La seva única proesa és, malgrat tantes vicissi-

tuds, haver-se construït a si mateixos com a grans pobles lingüística, cultural i ètnicament homogenis. Reunint en si la genialitat i les tares de totes les races i castes d'homes, són cridats a crear una nova condició humana, tal vegada més solidària.

Els horrors de fa cinc-cents anys van ser els dolors del part del qual vam néixer. El que val la pena tenir en compte no és només la sang vessada, sinó la criatura que d'allà es va generar i va cobrar vida. Sense nosaltres, la Romania es reduïria a la menudesa numèrica de les nacions neollatines d'Europa, demogràficament insignificants, sense pes suficient, en un món massa ple de neobritànics, d'eslaus, de xinesos, d'àrabs, etc.

La glòria d'Ibèria, està bé que es repeteixi aquí, rau en haver conservat durant més d'un mil·lenni la llavor de la romanització, sota l'opressió goda i sarraïna, per a multiplicar-la aquí prodigiosament. Som el poble llatinoamericà, parcel·la major de la llatinitat, que es prepara per a desenvolupar les seves potencialitats. Una llatinitat renovada i millorada, revestida de carns índies i negres, hereva de la saviesa de viure dels pobles de la floresta i de l'erm, de les altituds andines i dels mars del Sud.

Optar pel pare o per la mare?

Tots tenim un pare blanc i una mare indígena i negra

PEDRO TRIGO

Veneçuela

Arribem a l'any 2000 sota el signe de la unificació del món desenvolupat (l'Occident i l'Orient occidentalitzat). 1992 ha estat una fita per a la constitució d'Europa com a societat de nacions. Tanmateix, als llatinoamericans, aquest any ens ha sorprès profundament desintegrats, tant a l'interior de cada país com d'un país a l'altre i de tots com a conjunt. Desintegrats som profundament dependents. I aquells que ens exploten econòmicament i ens subordinen políticament fins a fer impunement intervencions militars imperialistes, a nivell d'ideologia prescindeixen de nosaltres; és a dir que la relació que mantenen amb nosaltres, per a ells no és una font de reconeixement perquè no ens consideren subjectes dignes, iguals a ells i lliures, i, per tant, ens converteixen en objectes, ens cosifiquen.

Quina conclusió en traiem d'aquesta constatació? Hi ha conductors nacionals que treuen la conclusió que Amèrica Llatina no existeix ni ha d'existir com a reali-

tat històrica. Les regions, races, classes i fins i tot països més dinàmics de la zona han de reclamar la seva afiliació occidental per tal d'entrar en aquell bloc al preu que sigui. Amèrica Llatina s'ha de transformar, com USA, en una província més d'Occident (o s'ha d'integrar als EEUU per tal de constituir, com els Estats Units d'Amèrica, la seva regió més rica i forta). Per aquest propòsit s'hauria de sacrificar tot.

Aquest és l'objectiu confès del projecte neoliberal, que per això és un projecte dictatorial, el subjecte del qual és la raça blanca modernitzada, que posseeix o gestiona els mitjans de producció, els Estats i els mitjans de comunicació social. És veritat que admet membres d'altres orígens; però les places són limitades i les condicions dràstiques: modernització com a blanqueig integral.

Significarà 1992 la liquidació simbòlica d'Amèrica Llatina com a realitat històrica diferenciada per convertir-nos en simples ciutadans del llogaret planetari, és a dir, de l'Occident mundialitzat? És una possibilitat real, ja que compta amb el subjecte que l'està posant en marxa.

La cultura criolla és, encara, la cultura vigent. En vies de ser desplaçada per la cultura de masses, encara manté, tanmateix, la seva pretensió de forjadora d'Amèrica Llatina i garantia de la seva unitat i el seu destí. Està lligada a les nocions de nació i estat, i s'expressa a través d'institucions tan variades com els partits polítics, les Forces Armades i el sistema educatiu. S'autodefineix com mestissa, ja que accepta com a components de si mateixa, en condició de recessius, els orígens indígenes i africans amb les seves corresponents llengües i costums. Però no és una cultura mestissa que, malgrat o enmig d'altres components, manté la filiació occidental sense solució de continuïtat. Però, això sí, es defineix com americana, amb història pròpia i drets adquirits en aquest continent, que ja és de forma irrenunciable, la seva pàtria (terra patrum).

El projecte mestís és el que pot donar cohesió a l'Amèrica Llatina. El mestís és l'hereu piatós que es fa càrrec del seu pare i de la seva mare, que els porta en el seu cor i a les seves espatlles; i el que, per això, pot reconèixer també els de la seva mare i els del seu pare, les seves comunitats vives i els seus projectes. Existeixen, és clar, molts mestissos que no s'accepten com a tals i es defineixen únicament per la cultura criolla o per l'occidental transnacionalitzada que han assimilat més o menys. Ells, en no reconèixer part del seu ésser, tampoc poden mitjançar entre els diversos components històrics; són mers intermediaris que baixen el projecte crioll o l'occidental transnacionalitzat als indígenes, afroamericans i mestissos, descoïnent les seves pròpies cultures o, millor dit, servint-se del coneixement intern que d'elles tenen, per a penetrar-les i desarticlar-les i per a internalitzar dins d'elles aquella a la qual representen.

Perquè a l'Amèrica Llatina, en l'àmbit dels paradigmes culturals, tots tenim un Pare Blanc i una Mare Indígena i Negra, independentment de quins siguin els nostres progenitors biològics: això és vàlid fins i tot per a molts fills d'emigrants o per a molts indígenes o negres. Aquest no és el lloc idoni per a estendre aquest símbol. N'hi ha prou, per el que volem afegir, que segons la nostra hipòtesi, tan sols són possibles dues eleccions i que, a més a més, és ineludible fer-les: podem optar per la Mare o pel Pare. Doncs molt bé, si optem pel Pare, optem pel pitjor del Pare i pel pitjor de la Mare; i si optem per la Mare optem pel millor del Pare i el millor de la Mare.

Aquest últim és el projecte mestís que, per tal de salvar la Mare, es veu obligat a redimir el Pare de la seva condició d'explotador i violador, potenciant les seves millors qualitats de valentia, fortalesa i intel·ligència; i, ahora, a estimular la dignitat, la consciència de subjecte, la capacitat de resistència, la tendresa i la generositat de la Mare, alliberant-la de la seva resignació i connivència.

En política, per exemple, optar pel Pare significa optar per retenir a tota costa els privilegis inveterats i neutralitzar el poble amb el clientel·lisme i la repressió. Optar per la Mare vol dir posar tots els esforços en millorar les condicions donades augmentant la productivitat i estimulant el poble mitjançant redistribució justa i serveis dignes que el capacitin, de manera que tot el cos social es posi en moviment cap a fites que reportin un profit per a cada sector i transcendència per a tots.

Malauradament no és pas aquesta l'alternativa vigent avui dia. Però no vol dir que hagi estat descartada. Ans al contrari, es materialitza en multitud de projectes concrets que fan pensar raonablement en la possibilitat de l'Amèrica Llatina i també en la seva existència real.

El projecte neoliberal: Amèrica Llatina s'ha de convertir en una província més d'Occident, o s'ha d'integrar als Estats Units

A l'Amèrica Llatina tots tenim un pare blanc i una mare indígena i negra, independentment de quins siguin els nostres pares biològics; això també val per a molts indígenes, negres o fills d'emigrants

Significarà 1992 la liquidació simbòlica de l'Amèrica Llatina com a realitat històrica diferenciada per a convertir-nos en simples ciutadans del llogaret planetari, o sigui, de l'Occident mundialitzat?

La creació

Segons el Llibre Sagrat dels maies, Popol Wuh

Aquest és el principi de les antigues històries del Quiché, on es referirà, declararà i manifestarà allò clar i amagat del Creador i Formador, que és Mare i Pare de tot.

Havent-se posat les línies i paral·leles del cel i de la terra, es va donar un fi perfecte a tot, dividint-ho en paral·lels i climes. Tot posat en ordre va quedar quadrat, repartit en quatre parts com si amb una corda s'hagués mesurat tot, formant quatre cantons i quatre costats.

Tot es va perfeccionar i acabar pel Creador i Formador de tot, que es Mare i Pare de la Vida i de la Creació, i que comunica la respiració i el moviment, i el que ens concedeix la Pau. Ell és la claror dels seus fills i té cura i manté tota la bellesa que hi ha al cel i a la terra, a les llacunes i en el mar.

Abans de la creació no hi havia homes, ni animals, ocells, peixos, crancs, arbres, pedres, clots, barrancs, palla ni lianes i no es manifestava la faç de la terra. El mar estava suspès i al cel no hi havia cap cosa que fes fressa. No hi havia cap cosa en ordre, cap cosa que tingués ser, que no fos el mar i l'aigua que estava en calma, i així tot estava en silenci i foscor, com de nit.

Només hi havia el Senyor i Creador, K'ucumatz, Mare i Pare de tot allà que hi ha en l'aigua, anomenat també Cor del Cel, perquè està en Ell i en Ell resideix.

Va venir la seva paraula acompanyada dels Senyors Tepew i K'ucumatz i, conferint, consultant i tinguent consell entre ells, enmig d'aquella foscor, es van crear totes les criatures.

Declaració de Nicaragua

Nosaltres, poble nicaragüenc, pelegrins per la Pau i la Justícia per a una Nova Amèrica, convocats sota el signe de l'Esperança, volem manifestar al món que:

INVOCANT

- el Déu de tots els noms, Jahvè, Tamagastad, Cipatonad, Quetzalcóatl, Obatalà, Olorum...
- als patriarques indígenes d'Abya Yala: Diriangén, Lempira, Tecún Umán, Caonabo, Guaracuya, Aqueibana...
- als 500.000 nicaragüencs assassinats per Pedrarias Dávila i els Contreras i tots els indígenes del Continent màrtirs per la llibertat i la dignitat dels seus pobles
- als 10 milions de negres desembarcats al nostre Continent amb el senyal del baptisme marcat a foc damunt la carn esclavitzada

- a Antonio de Valdivieso i Oscar Romero, primer i últim bisbes màrtirs d'Amèrica Llatina
- als herois i màrtirs coneguts i anònims i fins i tot desapareguts de la lluita secular del nostre poble contra tots els seus opressors i agressors
- i a tots els que, malgrat aquesta hora de l'Imperi, es resisteixen a la desesperança

DECLAREM que, després de 500 anys, persisteix la invasió de l'imperi damunt les ètnies aborígens del nostre Continent, que els indígenes segueixen essent expropiats i postergats a la seva mateixa terra, que segueix la marginació dels negres a les nostres societats, que la dona continua essent tractada com un objecte o com una persona de segona categoria, que es perpetua i fins i tot augmenta la violació i destrucció de la naturalesa, que els rics segueixen enriquint-se a costa de que els pobres segueixin essent empobrits, i que la Creu de Jesús avui també és utilitzada, igual que fa 500 anys, per a legitimar la prepotència del primer món, en gran part occident "cristià".

Pero assenyalem que, malgrat tot això, nosaltres

PROCLAMEM

- la nostra recobrada fe en Abya Yala, en els seus valors autòctons, humans, culturals i religiosos;
- la nostra passió per la "Pàtria Gran", Amèrica Llatina, simultàniament indígena, negra, mestissa, criolla, jove, femenina i masculina...
- la nostra esperança indefectible en la possibilitat de la Utopia del Regne, per la qual tants militants i lluitadors del Continent han donat la seva sang i fins i tot la seva vida
- el nostre compromís de seguir lluitant, des d'aquest Kairós d'Amèrica Llatina, per una nova albada per a tot el tercer món, sense caravel·les ni conqueridors, sense imperis ni colònies, fins que sigui possible una fraternitat mundial tan comunitària i solidària com la que ens van deixar en herència els nostres ancestres d'Abya Yala.

A Managua, 12 de febrer de 1992.

Guarim les ferides del passat

Reconciliació i acceptació de la veritat

Guarim ja les ferides del passat. Els pobles indígenes no volem carregar per sempre en el nostre esperit el dolor dels crims comesos contra els nostres avantpassats. Avui és urgent una reconciliació social i eclesial, que ens agermani profundament en el compro-

mís de construir un futur, on eradiquem definitivament les causes estructurals que van originar els crims del passat i garantim a tots, però especialment als pobres, la certesa que aquelles situacions no es repetiran.

Per a aquesta reconciliació, només l'acceptació humil de la veritat històrica ens farà lliures. En el judici de la història, l'Església no sortirà pas ben parada si, com a punt de partida, no reconeix la responsabilitat que li toca en els crims que, en el seu nom i en el nom de Déu mateix, es van cometre contra els nostres pobles durant els 500 anys. A mesura que l'Església s'obstina a tancar els ulls a la veritat dels fets, que tothom coneix, i redueix la història a uns fets i persones certament molt valioses, però que no van representar la postural majoritària de l'Església i a la seva època van ser durament qüestionats per ella, l'Església té el risc de perdre la credibilitat que ara té davant els pobres.

Aportació dels indígenes al CELAM IV

La llengua: cultura, reivindicació, identitat

A la vigília del "descobriment" de les 3.000 llengües difoses a tot el món, aproximadament 400 es parlaven al Continent. La conquesta va alterar profundament l'ús i distribució de les llengües ameríndies. Cinc segles després, alguns comptadors comptabilitzen 300 idiomes pertanyents a 70 famílies lingüístiques. Si al segle XVIII la diversitat lingüística era un signe d'endarreriment, avui els idiomes ameríndis són signe d'una riquesa cultural increïble. La supervivència i desenvolupament de les llengües indígenes, és avui, una de les reivindicacions fonamentals de les organitzacions indígenes, garantia de la seva identitat i de supervivència com a pobles.

Nombre de parlants per idioma:

Quítxua: 7'417.923 (Equador, Bolívia, Perú, Xile i Argentina)

Guaraní: 2'270.000 (Paraguai, Brasil)

Aimara: 1'523.600 (Perú, Bolívia, Xile i Argentina)

Nahuatl: 1'376.989 (Mèxic)

Quitxe: 925.000 (Guatemala)

Man: 688.000 (Guatemala)

Maia: 665.377 (Mèxic)

Mapudungun: 550.000 (Xile)

Zapotec: 422.937 (Mèxic)

Font: Estadístiques compilades per U.V. Gleich 1989. F. Chiodi, 1990.

El triangle negrer

ERIC WILLIAMS

Capitalismo y esclavitud, Ed. Siglo XX

En el comerç triangular, Anglaterra, França i l'Amèrica colonial aportaven exportacions per a les embarcacions. Àfrica aportava la mà d'obra. De les plantacions provenien les matèries primeres de les colònies. Les naus dels esclaus partien de la Mare Pàtria amb un carregament de manufactures. A la costa africana aquestes eren intercanviades, amb un marge ampli de guanys, per esclaus negres, que eren traslladats a les plantacions americanes, on, amb nous guanys, eren canviats alhora per un carregament de productes colonials amb el qual empenien el viatge de tornada al país d'origen.

A mesura que augmentava el comerç, al tràfic triangular s'hi afegia, tot i que sense suplantar-lo, un comerç directe entre la Mare Pàtria i les "Índies occidentals". Allà les manufactures eren intercanviades directament per productes colonials.

El tràfic triangular va constituir així un triple estímul per a la indústria britànica. Els negres eren comprats amb manufactures britàniques. Després eren traslladats a les plantacions. Allà produïen sucre, cotó, melassa, i altres productes tropicals, els processos d'elaboració dels quals van crear noves indústries a Anglaterra. Al mateix temps, el manteniment dels esclaus i dels seus propietaris a les plantacions ofería un altre mercat a la indústria britànica, a l'agricultura de Nova Anglaterra (una de les colònies angleses que després van fundar els Estats Units) i a la pesca practicada a les terres recentment descobertes. Cap el 1750 no existia a Anglaterra cap ciutat manufacturera o comercial que no estigués d'alguna manera lligada directament o a través del tràfic triangular, amb les colònies. Els beneficis que es van derivar d'allà van constituir una de les més grans contribucions a l'acumulació de capital que va finançar la Revolució Industrial a Anglaterra.

Les Antilles es van convertir en l'eix de l'Imperi britànic, d'una enorme importància per a la grandesa i la prosperitat d'Anglaterra. Els esclaus negres van ser els que van fer d'aquestes colònies productores de sucre les més importants de tota la història de l'imperialisme. Per a Postlethwayt, ells eren "el suport i el recolçament fonamental" de les colònies, "gent de valor", el treball dels quals abastia la Gran Bretanya de tots els productes conrearts a les plantacions. L'Imperi britànic era definit per l'esmentat autor com a "una magnífica supraestructura fruit del comerç americà i de la potència naval, i basada damunt fonaments africans.

El nom del Déu de tots els noms

PERE CASALDÀLIGA

Missa dels Palenques ("dos Quilombos").
Apertura e introito

En nom del Déu de tots els noms:
Jahvè, Obatalà, Olorum, Oió...

En nom del Déu
que a tots els homes
ens fa de la tendresa i de la pols.
En nom del Pare que fa tota carn,
la negra i la blanca,
vermelles en la sang.

En nom del Fill,
Jesús, el nostre germà,
que va néixer bru
de la raça d'Abraham.
En nom de l'Esperit Sant,
senyera del cant
del negre cantor.

En nom del Déu veritable
que va estimar el primer
i sense distinció.

En nom de tots Tres
que són un sol Déu,
Aquell que era,
que és,
que serà.

En nom del Poble que espera,
en la gràcia de la Fe,
a la veu de Xangó,
el Quilombo-Pasqua que l'alliberarà.

En nom del Poble sempre deportat
per les blanques veles
a l'exili dels mars;
marginat
als molls, a les faveles,
i fins i tot als altars.

En nom del Poble
que va fer el seu Palmares,
que encara farà
Palmares novament,
Palmares, Palmares, Palmares...
¡¡¡del Poble!!!

"Estem arribant de la mort dels mars,
estem arribant dels soterranis tèrbols,
hereus del "muntant" que som,
volem plorar.

Estem arribant de les riques cuines,
estem arribant dels pobres bordells,
de la carn venuda que som,
volem estimar.

Estem arribant de les velles "senzalas",
 estem arribant de les noves faveles,
 del marge del món que som,
 volem dansar.
 Estem arribant del ventre de les mines,
 estem arribant dels tristos "mocambos",
 dels crits emmudits que som,
 volem cobrar.
 Estem arribant de la creu dels enginyers,
 estem sagnant la creu del baptisme,
 marcats a ferro que vam ser,
 volem cridar.
 Estem arribant dels nostres "Quilombos",
 estem arribant al so de tambors,
 els nous Palmares que som,
 volem lluitar".

***La vida dels homes i les bèsties
 no s'acaba amb la mort.***

***Quan a la fi de la vida exhalem el nostre
 últim alè, allò no és la fi.***

***Despertem a la consciència novament,
 tornem a la vida altra vegada, i tot això
 es realitza mitjançant l'ànima.***

***Per això considerem l'ànima com allò
 més gran i incompreensible de tot.***

El Xaman Aua, esquimal iglulik

La proposta dels cent

ISABEL ALLENDE (Xile), **MARIA BENEDETTI**
 (Uruguai), **LUIS CARDOZA I ARAGÓN** (Guatemala),
CARLOS FUENTES (Mèxic), **GABRIEL GARCÍA**
MÁRQUEZ (Colòmbia), **AUGUSTO MONTERROSO**
 (Guatemala), **JUAN CARLOS ONETTI** (Uruguai),
OCTAVIO PAZ (Mèxic), **AUGUSTO ROA BASTOS**
 (Paraguai), **ERNESTO SÁBATO** (Argentina), i altres,
 fins a cent signatures més.

***El 18 i 19 de juliol de 1991 es van reunir els 19
 presidents llatinoamericans de parla espanyola i
 portuguesa per primera vegada en tota la història
 independent d'Amèrica. Amb aquesta
 oportunitat, cent intel·lectuals i professionals
 llatinoamericans van presentar aquesta Proposta
 destinada a cridar l'atenció sobre temes
 ecològics vitals del Continent. La "Proposta dels
 cent" va ser entregada per l'escriptor colombià
 Gabriel García Márquez.***

Sabem que gairebé la meitat dels boscos tropicals del món han desaparegut; que la terra perd entre 16 i 20 milions d'hectàrees boscoses cada any i que cada hora una espècie viva s'extingeix; que, per a l'any 2000 tres quartes parts dels boscos tropicals d'Amèrica hauran estat arrasats i que, probablement, perdrem el 50% de les seves espècies. Allò que la naturalesa va trigar milions d'anys a crear, nosaltres ho haurem destruït en poc més de quaranta anys.

Llatinoamèrica té molt a salvar: dels 900 milions d'hectàrees de boscos tropicals de la terra, ella en té un 58% (Brasil és dipositari del 33%). Panamà posseeix tantes espècies de plantes com Europa. La reserva peruana de Tambopata és l'hàbitat d'ocells i papallones més gran del món. Les plantes i animals que hi ha als tepuis de Veneçuela són veritables tresors naturals. I per la conca de l'Amazones no només flueix la cinquena part de l'aigua dolça de la terra cada dia, sinó que a la seva selva s'hi troba també la cinquena part de les espècies d'ocells del planeta. Mèxic i Colòmbia són dos dels quatre països amb major diversitat de flora i fauna en el món.

Volem concentrar les nostres propostes en uns quants punts. El primer és el de la protecció de les nostres selves tropicals i boscos, amenaçats de destrucció des dels boscos de "lenga" a la Terra del Foc, Xile, fins als boscos verges a la serra de Chihuahua, Mèxic.

S'hauria de preparar un Pacte Amazònic entre els països sudamericans que comparteixen l'ecosistema més ric i complex de la terra i el banc genètic més vast, l'Amazònia. Només la possibilitat de veure aquest patrimoni natural de la humanitat, i dels pobles llatinoamericans en particular, convertit en fum i en un erm, ens sembla intolerable. Una pèrdua ecològica d'aquesta envergadura seria un desastre per a tot el planeta, ja que la vida no té fronteres.

S'ha de negociar un acord per protegir la tortuga marina en la seva ruta migratòria, ja que si cap nació per si mateix pot conservar-la d'una manera efectiva, una sola pot acabar amb ella. Un conveni bàsic reconeixeria la naturalesa migratòria de la tortuga marina al llarg del Pacífic oriental, de Xile a Mèxic, i per les costes del Carib i de l'Atlàntic.

Pel que fa a les aus migratòries, el corredor de migració més poblat d'Amèrica travessa la part oriental de Mèxic, creua Amèrica Central i desemboca a l'Amazònia. Una enorme concentració d'ocells segueix aquesta ruta cada any. Un altre passadís important baixa del Canadà pel Pacífic, i hi ha espècies que arriben fins al sud de Xile i Argentina. No hi ha cap país llatinoamericà en el qual no hi hagi migracions majors d'aus, com ara la del tord migratori, el falcó pelegrí, la del xarret alablau clar, l'arpella migratòria major i la dels "playeros" i becucs. Consternats davant el perill de la desaparició de la biodiversitat del nostre Continent, demanem la protecció de les aus migratòries a través de la promoció de santuaris als

països que estan a les rutes o són el destí eventual d'aquestes espèdies, deixant a cada país la determinació de com ho ha de fer. Els hàbitats que s'han de protegir són llocs humits, illes, boscos, praderies, deserts i platges.

Cada any es vessen milions de tones de deixalles tòxiques a l'Amèrica Llatina, que s'ha convertit en el lloc predilecte per al trasllat d'escombraries perilloses de les companyies dels Estats Units, europees i japoneses. El 78% de les deixalles prové dels Estats Units. Les destinacions més freqüents d'aquestes escombraries són els països del Carib, Centreamèrica, Brasil, Argentina i Mèxic. La major part d'aquestes escombraries consisteix a deixalles nuclears, substàncies químiques, líquids tòxics, cendres d'incineradores, restes de minerals, lubricants, pintures i llots de clavegueram. Aquest tipus de comerç va en augment; moltes vegades es dissimula amb el nom de "reciclatge" i és il·lícit, atès que deixa residus verinosos en el medi ambient i fa perillar la vida humana i l'entorn físic de la nostra flora i fauna per decennis.

Demaneu que es prohibeixin a tot el Continent el trànsit i els moviments fronterers de deixalles tòxiques i nuclears i es legislin nacional i internacionalment. Les nostres legislacions i normes han de ser equivalents a les més estrictes dels països desenvolupats. Amèrica Llatina no s'ha de convertir en l'abocador tòxic del món industrial.

En el mapa terrestre podem delinear un altre mapa: el de les selves i boscos que davant dels nostres ulls desapareixen per sempre. I en aquest mapa de deforestació i depredació, encara hi podem delinear un altre mapa: el dels grups humans amenaçats per la destrucció del seu medi ambient. En aquest mapa s'hi troben els Yanomami i els Apinaye del Brasil, els Aché de Paraguai, els Yaguas i els Amuesha del Perú, els Mískitos de Nicaragua, els Guaymí i Kuna de Panamà, els Maies de Guatemala, els Páez i Guambiano de Colòmbia, els Maputxes de Xile, els Lacandons i Tarahumaras de Mèxic, els quals estan afectats per la tala immoderada i la ramaderia extensiva, els assentaments de colons i els desallotjaments forçats de les seves terres per interessos miners, fusterers, ramaders, per l'esclavitud econòmica, l'obertura de carreteres i la construcció de preses hidroelèctriques i complexos turístics.

Llatinoamèrica té molt a salvar: dels 900 milions d'hectàrees de boscos tropicals del món, ella en té el 58%. Panamà posseeix tantes espècies de plantes com Europa

Amèrica Llatina s'ha convertit en el lloc predilecte per al trasllat d'escombraries perilloses de les companyies dels Estats Units, europees i japoneses. El 78% de les deixalles prové d'Estats Units

Diccionari del nou ordre mundial

EDUARDO GALEANO

Apartheid. Sistema original d'Àfrica del Sud, destinat a evitar que els negres envaeixin el seu propi país. El Nou Ordre l'aplica democràticament contra tots els pobres del món, sigui quin sigui el seu color.

Bandera. Conté tants estels que ja no queda lloc per a les barres. Japó i Alemanya estudien dissenys alternatius.

Comerç, llibertat de. Droga, estupefaent prohibit als països rics, que aquests venen als països pobres.

Consum, societat de. Prodigis envàs ple de no res. Invent d'alt valor científic que permet suprimir les necessitats reals mitjançant l'oportuna imposició de necessitats artificials. Malgrat tot, la societat de consum genera resistència a les regions més endarrerides (Declaració de don Pampero Conde, nadiu de Córdoba, Uruguai: "Per a què vull fred, si no tinc sobretot").

Despeses, càlcul de. S'estima en 40 milions de dòlars la despesa mínima d'una campanya electoral per a la presidència dels Estats Units. Als països del sud, la despesa de fabricació d'un president resulta considerablement més reduïda, degut a l'absència d'impostos i el baix preu de la mà d'obra.

Creació. Delicte cada vegada menys freqüent.

Cultura universal. Televisió.

Desenvolupament. A les serres de Guatemala: "No es necessita matar tothom. Des de 1982, nosaltres vam donar desenvolupament al 70% de la població, mentre vam matar el 30%" (General Héctor Alejandro Gramajo, exministre de Defensa de Guatemala, recentment graduat en el curs de Relacions Internacionals de la Universitat de Harvard. Publicat a *Harvard International Review*, edició de primavera de 1991).

Deute extern. Compromís que cada llatinoamericà contrau en néixer, per la mòdica suma de dos mil dòlars, per a finançar el garrot amb què serà colpejat.

Diner, llibertat del. Diu del rei Herodes solt enmig d'una festa infantil.

Govern. Al sud, institució especialitzada en la difusió de la pobresa que periòdicament es reuneix amb els seus pares per a festejar els resultats dels seus actes. L'última Conferència Regional sobre la pobresa va revelar que ja s'ha aconseguit condemnar a la pobresa un 62,3% de la població llatinoamericana. La conferència va celebrar l'eficàcia del nou Mètode Integrat de Mesura de la Pobresa (MIMP).

Guerra. Càstig que s'aplica als països del sud quan pretenen elevar els preus dels seus productes d'exportació. L'escarment més recent va ser exitosament practicat contra Irak. Per a corregir la cotització del petroli va ser necessari produir 150 mil danys col·laterals.

ral, vulgarment anomenats “víctimes humanes”, a començaments de 1991.

Guerra freda. Ja hi era. Es necessiten nous enemics. Interessats, dirigiu-vos al Pentàgon. Washington DC, o a la comissaria del seu barri.

Història. El 12 d'octubre de 1992 el Nou Ordre Mundial va complir 500 anys.

Ideologies, mort de les. Expressió que comproba la definitiva extinció de les idees molestes i de les idees en general.

Impunitat. Recompensa que s'atorga al terrorisme quan és d'Estat.

Intercanvi. Mecanisme que permet als països pobres pagar quan compren i quan venen també. Una computadora costa avui dia tres vegades més cafè i quatre vegades més cacau que fa cinc anys (Banc Mundial, xifres de 1991).

“Life, American way of”. Mode de vida típic d'Estats Units, on es practica poc.

Mercat. Lloc on es fixa el preu de la gent i altres mercaderies.

Món. Lloc perillós. “Malgrat la desaparició de l'amenaça soviètica, el món continua essent un lloc perillós” (George Bush, missatge anual al Congrés, 1991).

Món, mapa del. Un mar de dues ribes. Al nord, pocs amb molt. Al sud, molt amb poc. L'est, que ha deixat de ser est, vol ser nord, però a l'entrada del paradís un cartell diu: complet.

Naturalesa. Els arqueòlegs han localitzat certs vestigis.

Ordre. El món gasta sis vegades més fons públics en investigació militar que en investigació mèdica (Organització Mundial de la Salut, dades de 1991).

Poder. Relació del nord amb el sud. Es diu també de l'activitat que en el sur exerceix la gent del sud que viu i gasta i pensa com si fos del nord.

Riquesa. Segons els rics, no produeix la felicitat. Segons els pobres, produeix quelcom força semblant. Les estadístiques indiquen que els rics són rics perquè són pocs, i les forces armades i la policia s'ocupen d'aclarir qualsevol possible confusió al respecte.

Verí. Substància que actualment predomina a l'aire, l'aigua, la terra i l'ànima.

Com puc donar gràcies a Déu?

JOHNSON GNANABARANAM

de l'Índia

Com puc donar gràcies a Déu, si em dóna menjar i beure només a mi i el meu veí pateix fam i set...?

Com podré dir llavors:

“gràcies, Senyor, pel menjar!”?

I haig de lloar Déu si vesteix només el meu cos i dóna habitació només a la meva família mentre el meu veí està despullat i dorm al carrer?

Com podré dir llavors:

“lloada sigui la bondat de Déu!”?

Haig de glorificar Déu si em dóna salut i llibertat només a mi, mentre els meus veïns estan malalts o oprimits?

Haig de dir llavors:

“lloada sigui la pietat de Déu!”?

Hauria de donar les gràcies a Déu perquè m'ha triat a mi, mentre milions d'homes segueixen vivint a la foscor?

Hauria de resar llavors:

“Et dóno les gràcies, Senyor, perquè sóc un dels teus elegits!”?

Fill meu:

no et dóno menjar i beure

per a què només tu

puguis afartar-te i estar alegre.

Et dóno menjar

per a què el comparteixis

amb el teu veí que pateix fam:

satisfet per tu,

reconeixerà la meva cura

i m'ho agrairà.

Fill meu:

no et dóno vestit i habitació

perquè tu visquis en el benestar

i te n'omplis d'orgull.

Et dóno,

per a què el teu veí que passa fred

estigui protegit amb el teu vestit

i per a què la teva casa sigui un refugi

per als que són a la misèria:

quan sentin de tu la meva bondat

em lloaran.

Fill meu: no te pas triat

per a què et sentis tranquil

i segur per sempre.

Més aviat t'he triat

per a què siguis el meu col·laborador.

Quan donis testimoni del meu amor

entre el proïsme

se n'adonaran de la meva presència,

la seva foscor s'aclarirà,

i, juntament amb tu,

em donaran les gràcies,

em lloaran i em serviran.

**Hem de comprendre que totes les coses són obra del Gran Esperit.
Hem de saber que Ell és en tota cosa: en els arbres, les herbes, els rius, les muntanyes, els quadrúpedes i tots els éssers alats. I, el que és encara més important, ho hem de comprendre en els nostres cors. Així temerem, estimarem i coneixerem el Gran Esperit. Llavors ens esforçarem per ser, actuar i viure com Ell vol.**

Ant Negre, sioux oglala

El feminisme em va canviar la vida

VIRGÍNIA VARGAS

Sociòloga peruana de 46 anys, és escriptora política i una de les pensadores feministes més conegudes de Llatinoamèrica

És probable que a Virginia Vargas la fes decidir pel feminisme l'opinió del seu company d'aquell moment. Ella venia de la militància en un partit d'esquerra i acabava d'enllestir un postgrau en Ciències Polítiques. Quan va comunicar al seu company la decisió de treballar per al feminisme, ell li va dir sorprès: "Com pot ser?" Tu ets una dona brillant, tens un postgrau i tantes coses per endavant... Per què vols perdre el temps i la teva riquesa teòrica en aquesta bajanada que no serveix per a res, l'assumpte de les dones?". "Una opinió semblant –diu Virgínia– d'una persona que tu estimes, et fa trontollar, però per a mi va començar un procés que em va canviar la vida: em va canviar els referents de legitimitat. Vaig decidir que aquesta legitimitat ja no em vindria des de fora, del que agradava o no als demés, sinó que estava obligada a buscar-la en mi mateixa. Decidir què és el que volia. Això ha estat un dels canvis fonamentals de la meua vida".

"Va canviar la relació amb el meu cos, amb la meua sexualitat, amb la política. Vaig canviar moltíssim. M'estimo més a mi mateixa. Vaig aprendre a reconèixer tot el valor de la proposta feminista, en el que diuen les dones i el que són les seves experiències. I també a reconèixer la meua experiència. Em va costar molts anys, per exemple, reconèixer-me en la meua capacitat de lideratge. Ja estic en pau amb aquesta part meua que al començament m'espantava una mica.

Crec que aquest mateix pas es dona en totes les dones quan descobreixen el feminisme. El feminisme et permet un procés d'individuació, de reconèixer-te a tu mateixa igual que moltes, i diferent. De reconèixer els teus sentiments, les teves necessitats, les teves possibilitats.

El prejudici inamovible de la inferioritat de la dona

ANTONIA MARÍA MORA ALBERTÍ

Trinitària missionera

Amb la persistència del corrent antifeminista a l'Església catòlica es donen fets increïbles. Només a l'Església els sacerdots es dirigeixen a un grup de dones anomenant-les "germans". Fa dos anys, en uns exercicis espirituals per a religioses, cansada d'escoltar en la celebració eucarística "pregueu, germans...", vaig gosar a suggerir al sacerdot si no seria millor utilitzar el femení, atès que no hi havia ni un sol home a la capella. La resposta que vaig obtenir: Vostè no sap que en castellà el masculí s'utilitza per als dos gèneres?

El prejudici inamovible de la inferioritat de la dona i, en conseqüència, la seva inutilitat com a col·laboradora segueix actuant. Si no es mou aquest prejudici serà impossible evitar coses tan desagradables com ara la homilia, pronunciada pel cardenal Biffi, a la basílica de Sant Petroni de Bolonya, el 8 de desembre de 1991. Entre altres coses va dir: "La dona moderna és substancialment mísera, tot i que refinada exteriorment" i "la dona dels nostres dies s'assembla a Eva que, amb el "no" al Senyor, va iniciar la tirania del mal i del maligne damunt nostre".

Aquestes afirmacions del cardenal de Bolonya van provocar enrenou a Itàlia i debats periodístics. La doctora Rita Levi Montalcini, premi Nobel de Medicina, va contraposar a les paraules del cardenal aquestes altres: "Només puc reafirmar la meua fe profunda en la dona i en les seves qualitats ètiques i intel·lectuals, que considero a l'alçada de les del seu company de vida del sexe masculí. Tant una com l'altra poden arribar a assolir les més altes quotes de la capacitat de l'esperit humà, o fracassar". Amb tot el respecte, em semblen molt més evangèliques les paraules de la doctora Montalcini, l'agnosticisme de la qual és ben conegut, que les del cardenal.

María Miguel

M. MIGUEL

Comunitat de San José, Itaim, Sao Paulo

Un dia la dona va cridar:
 "Sóc guerrera!"
 I el ressò de la seva veu es va fer sentir
 més enllà de les fronteres.
 Sóc dona: mare i guerrera!
 El meu límit ja no és la llar.
 M'anomenen la reina de la casa.
 Però sóc més gran que l'oceà i el mar.
 Vaig sortir... L'aurora encara no havia arribat al cel.
 Vaig anar al sepulcre del meu poble –com Magdalena
 un dia– i vaig veure...: hi havia una vida per proclamar!
 I el meu límit va deixar de ser la llar.
 Sóc mare?: sóc la vida.
 Sóc esposa...: sóc comprensió.
 Sóc dona?: sóc dolor.
 Sóc poble, sóc amor; anunciació.
 On hi ha algú caigut, l'aixeco.
 On hi ha algú mort, algun malalt
 plorant...; sóc guerrera!
 Sóc ocell...: canto.
 Aixeco el meu poble i el trec de l'esclavitud.
 El meu nom és Alliberament.
 Sóc pau, sóc l'esperança.
 Sóc arc de Sant Martí en aquest món d'injustícia.
 Sóc la igualtat...
 El meu nom és Fraternitat.
 Em dic poble...: sóc humanitat.
 El qui vulgui trobar-me...
 serà fàcil...: no sóc només a la llar!
 Sóc a la lluita: sóc guerrera,
 sóc negra, sóc pobre,
 sóc vella, sóc vídua,
 i gairebé analfabeta.
 Però és fàcil trobar-me a la lluita,
 al moviment popular.
 Tots em coneixen...
 Sóc la resta que va sobrar d'alegria i d'amor.
 Sóc tot allò que hi ha de bo, de somni, de cel.
 Sóc només María Miguel.

Antifeminisme semita?

Més val dolenteria d'home que bondat de dona (Ecl 43,14).
 En Crist no hi ha jueu ni grec, serf ni lliure, baró ni dona (Gá 4, 28).
 Sigueu dòcils els uns amb els altres per respecte a Crist: les dones als seus marits com si fos el Senyor;

perquè el marit és el cap de la dona, com el Mesies, salvador del cos, és cap de l'Església.

Tal com l'Església és dòcil al Mesies, així també les dones als seus marits en tot (Ef 5, 21-24).

Dones, sigueu dòcils als vostres marits, tal com convé a les cristianes. Marits, estimeu les vostres dones i no sigueu agres amb elles (Col 3, 18).

Que les dones guardin silenci a l'assemblea, no els està permès de parlar; en comptes d'això, que es mostrin sotmeses, tal com ho diu també la llei. Si volen alguna explicació que els preguntin als seus marits un cop a casa, perquè és lleig que les dones parlin a les assemblees (1 Cor 14, 34-35).

La dona, que escolti l'ensenyament, quieta i amb docilitat. A la dona no li consenteixo ensenyar ni imposar-se als homes; li correspon estar quieta, perquè Déu va formar primer Adam i després Eva. A més a més a Adam el van enganyar; va ser la dona qui es va deixar enganyar i va cometre el pecat; però arribarà a salvar-se mitjançant la maternitat, només que perseveri amb fe, amor i una vida santa i modesta (1 Tm 2, 11-15).

Receptes amb les plantes més comuns d'Amèrica Llatina

HERBA ESQUELLERA

Per a què serveix:

Per a l'asma, la tos, la tos ferina i el mal de cap.

Com es prepara:

Per a l'asma, tos i tos ferina, cal agafar cinc fulles d'"herba esquellera" i posar-les en quatre gots d'aigua per tal de bullir el te. Per al mal de cap, aconseguir unes quantes flors de la planta, picar-les bé i posar-les en un xic d'aigua per bullir. Després, deixar-ho una nit a la serena.

Manera d'utilitzar-ho:

Per a l'asma, tos i tos ferina, prendre una tassa de te dues vegades al dia durant tres dies. Per al mal de cap, prendre el remei i mullar-se bé el cap al matí durant dos dies. Un cop utilitzat el remei, llançar l'aigua a fora, mentre el sol se'n va a la posta.

MANGO

Per a què serveix:

Serveix per a còlics, hemorràgies, tos, asma i diarrea.

Com es prepara:

En el tractament de còlics i hemorràgies, s'han de prendre tres trossos del tronc del mango, d'entre l'escorça i el centre. S'ha de posar en aigua suficient per bullir i fer te. Per a la tos, asma i diarrea, agafar unes

tres fulles de mango i posar-les en tres gots d'aigua per bullir el te.

Com s'ha de prendre:

Per a còlics i hemorràgies, 1/2 got de te dos cops al dia durant dos dies.

MONIATO

Per a què serveix:

Per a furúncols, reumatisme i inflamacions a la boca o a la gola.

Com es prepara:

Per al tractament de furúncols, prendre un moniato cuit o cru i aixafar-lo fins que quedi molt fi. Per al reumatisme, extraure un xic de la llet del moniato i col·locar-la en un recipient amb un xic d'aigua. Per a inflamació de la boca o de la gola, posar quatre fulles de moniato en tres gots d'aigua per fer el te.

Com s'utilitza:

Per als furúncols, col·locar el remei a la part afectada, dos cops al dia, fins que reventi. Per al reumatisme, passar la llet del moniato per la part del cos en la qual se sent el dolor; fer-se un massatge dues o més vegades al dia, fins que millori. Per a la inflamació de la boca o de la gola, deixar refredar un xic el te i esbandir-se la boca o fer gargarismes amb mig got de te al matí, a la tarda i a la nit abans de dormir, durant dos o tres dies.

LA PALLA DEL BLAT DE MORO

Per a què serveix:

La palla de la panotxa de blat de moro seca serveix per al xarmpió.

Com es prepara:

Col·locar dues fulles de palla de blat de moro seques en quatre gots d'aigua per bullir, i fer el te.

Com s'ha de prendre:

Prendre una tassa de te tres vegades al dia durant tres dies.

TRÈVOL

Per a què serveix:

Les fulles del trèvol serveixen per al dolor d'orella.

Com s'ha de preparar:

Picar tres fulles de trèvol fins que quedi molt fi. Mesclar-ho amb un xic de llet de pit de dona.

Com s'utilitza:

Tirar un parell de gotes a l'orella el matí, a la tarda i a la nit, durant uns tres dies seguits, fins que minvi el dolor.

GINGEBRE

Per a què serveix:

Serveix per al reumatisme, la grip, els còlics i la tos.

Com s'ha de preparar:

Per al tractament del reumatisme, ratllar bé tres arrels de gengibre i posar-les en mitja ampolla d'aiguardent. Per a la grip, els còlics o la tos, agafar una arrel, rat-

llar-la bé i col·locar en tres gots d'aigua per bullir i fer el te.

Com s'utilitza:

Quan els dolors en el cos siguin forts, friccionar la zona adolorida amb el gengibre i l'aiguardent. Per a la grip, els còlics i la tos, prendre mig got de te tres cops al dia durant dos dies.

Al principi totes les coses eren a la ment de Wakonda.

Totes les criatures, inclòs l'home, eren esperits.

Es movien en l'espai entre la terra i els estels.

Buscaven un lloc on poguessin prendre una existència corporal.

Van ascendir fins al sol, però el sol no era adequat per a viure-hi.

Es van traslladar a la lluna i van veure que tampoc era bona per fer-ne el seu habitatge.

Llavors van davallar a la terra.

Van veure que era coberta d'aigua.

Van volar per l'aire dirigint-se cap al nord, l'est, el sud i l'oest,

i no van trobar terra seca. Estaven summament entristits.

De sobte, enmig de l'aigua va sorgir una gran roca.

Va esclatar en flames i les aigües van ascendir per l'aire en forma de núvols.

Va aparéixer la terra seca; van créixer les herbes i els arbres.

La multitud d'esperits va davallar i es va convertir en éssers de carn i os.

Es van alimentar amb les llavors de les plantes i els fruits dels arbres,

i la terra vibrava amb les seves expressions d'alegria i gratitud cap a Wakonda,

el Creador de totes les coses.

Ensenyances de la Societat del Còdol omaha, segons Wakidezzinga, un antic cap

El blat de moro, fonament de la nostra cultura

CLODOMIRO SILLER

L'origen dels costums i tradicions de Mèxic està lligat a l'agricultura, i en particular al conreu del blat de moro, la qual cosa converteix el gra en el fonament de la nostra cultura. Hom considera que les primeres plantes

conreades van ser la pebrotera, el tomàquet i la carbassa, per la relativa facilitat per a disseminar-les. Amb el perfeccionament del conreu del blat de moro –que va durar diversos mil·lennis– es va aprendre que al seu costat s'havien de sembrar altres productes, especialment el fesol i la carbassa, per tal d'equilibrar els nutrients que un i altre treuen i reintegren a la terra.

Pel fet de convertir-se en la base de la dieta dels mexicans i, alhora, ser un cultiu difícil i atzarós en dependre de les pluges de temporal, darrere la falta de les quals vindrien les sequeres i la fam, s'ha desenvolupat al voltant del blat de moro un complex cultural que perdura fins als nostres dies.

A l'època prehistòrica va existir un déu del blat de moro, Centéotl, i al seu costat es reverenciava el de l'aigua, Tláloc, al Sol, al llampec i al tro, a la mare Terra, Coatlicue, com a elements d'un sistema integral el funcionament correcte del qual assegurava la supervivència de la societat.

Les cerimònies religioses tenien com a finalitat marcar cada fase del cicle agrícola i l'extraordinari avenç en l'astronomia va estar lligat a la necessitat d'un calendari i formes de predicció meteorològica. Les experiències que es van anar acumulant en els terrenys científic i tecnològic van permetre als aborígens dissenyar sistemes de tractament, emmagatzematge i transport de grans, selecció de llavors per a millora genètica i sistemes de terrasses i recs.

Els mites prehistòrics de la creació de l'Univers i de l'home, que són encara vius a la gran majoria dels grups ètnics contemporanis, coincideixen –amb certes variants– en que han existit cinc sols. És a dir, el món actual s'erigeix damunt la destrucció de quatre sols anteriors com a resultat de les acarnissades lluites entre déus i forces de la naturalesa. El món es crea quan el sacrifici d'un déu el converteix en Sol. Els primers homes eren gegants que s'alimentaven de glans, fruites i arrels. A la seva destrucció va sorgir el segon sol i els homes, després de diverses catàstrofes, queden convertits en micos que mengen pinyons dels pins.

Sorgeix després com a Sol el déu de la pluja, Tláloc, però és destruït pel foc i moren els homes o queden convertits en ocells que s'alimenten de la llavor *acentli* o blat de moro d'aigua. El quart Sol és encomanat a la germana de Tláloc, la qual es destrueix per una inundació que provoca la transformació dels homes en peixos, i d'aquests sobreviuen els que mengen el *teoxintli*, que correspon a una planta antecessora del blat de moro.

El cinquè Sol, el que regeix el món avui dia, es crea amb el sacrifici de dos déus, d'on sorgeixen el sol i la lluna, i amb la sang donada per tots els déus i una massa especial es formen els primers homes. Per a alimentar-se, Quetzalcóatl es transforma en formiga, descobreix el blat de moro ocult i l'entrega als homes i als déus.

Una variant important, consignada en el *Popol Vuh*, d'origen maia, és la de la creació de l'home: els pri-

mers humans van ser cérvols i aus, els segons, homes de fang, els tercers homes de fusta, i els quarts van ser creats amb grans de blat de moro grocs i blancs per tal que esdevinguessin els homes d'avui dia.

Amb la Conquesta, i en el camp de la religió, va esdevenir un fenomen molt particular a Mèxic, que va consistir en la substitució d'un panteó de déus per un altre de sants, d'unes pràctiques i ritus per uns altres, per esdevenir un nou sistema de creences que conserva elements de cadascun, identificables en l'anàlisi però inseparables a la realitat. La deessa Tonantzin va ser substituïda per la Verge de Guadalupe, Sant Isidre Llaurador va reemplaçar Tláloc, Jesucrist va representar el Sol i Quetzalcóatl. Les dues religions compartien molta similitud de ritus i símbols que van facilitar el seu sincretisme o fusió.

El temps, l'organització de la família, les èpoques de l'any, s'ordenen al voltant del blat de moro i el seu cicle productiu. L'any real s'inicia amb els preparatius del terreny per a la sembra i conclou amb la collita. Cada feina, cada moment és marcat amb cerimònies, algunes per a propiciar bons resultats, altres com a penyora de gratitud. Aquest fenomen es dona a tots els climes, s'ajusta a les condicions del lloc i s'estén a amplis sectors de la població rural camperola i indígena. Així, un nombre important de festes, els rituals i la rutina del treball diari, a l'igual que la cuina i la gastronomia i fins i tot algunes artesanies, giren al voltant del blat de moro i donen consistència al nucli de les nostres tradicions i costums.

El respecte cap al blat de moro sembla il·limitat. Deixant de banda els mites que ja hem esmentat, els camperols, en fer-ne referència, en parlen amb reverència i en un llenguatge ritual, moltes vegades dirigint-se cap a ell com a "s'altesa". Per als maies tzotzils i tzeltales de Chiapas, igual que per a altres grups ètnics, la terra i el blat de moro tenen vida pròpia i se'ls parla com a un membre més de la família; mai no es deixen, per exemple, els grans tirats per terra, ja que es poden molestar i ofendre, i en sembrar-los no germinaran, ni creixeran i encara menys produiran. Entre alguns grups ètnics les parts de la planta tenen els mateixos noms de les parts del cos humà.

En seleccionar les millors llavors d'un any per a l'altre, se sol fer la primera ofrena a la mateixa llavor amb cafè, aiguardent i flors, i se li resa. A l'hora de sembrar es posa una creu en el centre del panissar o bé es marquen els quatre cantons, s'encenen espelmes, es col·loquen flors i es reciten altres pregàries. En algunes ocasions, els indígenes ruixen el camp amb un licor elaborat per ells, maten un animal –pollastre o indiote– i vessen la sang al camp.

D'aquesta manera el primer ritual se celebra al panissar. Després d'iniciar-se el cicle pròpiament entre març i abril, se solemnitza el 15 de maig la festa de Sant Isidre Llaurador, que va absorbir les funcions de Tláloc i Chac com a déus de la pluja; en aquesta festa

centenars de pobles i comunitats camperoles desfilen pels carrers amb la imatge a coll, o la porten damunt d'una carreta, un camió o un tractor. Passen parelles de bous guarnides amb panotxes per a llavors, igualment que amb flors, braus ratllats de blanc i mosaics, i també amb llavors. Els acompanyen grups musicals i hi ha danses especials com ara la dels vaquers, traquiners i pastores. Una altra data important amb el mateix sentit i més arrelada en comunitats indígenes és el 3 de maig, dia de la Santa Creu, lligat a l'antic déu Xipetótec, l'escorxat, i a la renovació vegetal, on es fan festes com ara la del blat de moro jove entre els "huicholes" de Jalisco i la Dansa dels "Tlacoleros" (els que sembren el blat de moro a la muntanya) en Guerrero; o simplement es dansa portant panotxes en senyal de petició (Chiapas).

La planta del blat de moro s'utilitza integralment i els seus usos són múltiples: del cabell de la panotxa se'n fa un te diurètic recomanat per als problemes de ronyó i bufeta; de la panotxa tendra i el gra sec se'n processa una gran varietat d'aliments –hi ha més de 600 formes de preparació; la tija, fulles i grans serveixen per a farratge per als animals; la fulla seca, com a embolcall per a aliments, figures i joguines; la panotxa tendra com a combustible, unit al gra per a usos industrials com ara almidó, oli, alcohol, mel, disolvents; i l'arrel i puntals com a adob.

En fi, els mexicans som, abans de res, homes del blat de moro.

Oda al aire

PABLO NERUDA

Andando en un camino
encontré al aire, lo saludé y le dije
con respeto:

"Me alegro
de que por una vez
dejes tu transparencia,
así hablaremos".
E incansable
bailó, movió sus hojas,
sacudió con su risa el polvo de mis suelas,
y levantando toda
su azul arboladura,
su esqueleto de vidrio,
sus párpados de brisa,
inmóvil como un mástil
se mantuvo escuchándome.

Yo le besé su capa
de rey del cielo,
me envolví en su bandera
de seda celestial.

Oració matutina a l'Amazones

PABLO NERUDA

Amazonas,
capital de las sílabas del agua,
padre patriarca, eres
la eternidad secreta
de las fecundaciones,
te caen los ríos como aves, te cubren
los pistilos de color de incendio,
los grandes troncos muertos te
pueblan de perfume,
la luna no te puede vigilar ni medirte.
Eres cargado con esperma verde
como un árbol nupcial, eres plateado
por la primavera salvaje,
eres enrojecido de maderas,
azul entre la luna de las piedras,
vestido de vapor ferruginoso,
lento como un camino de planeta

Invocació al sol

INDIS PAMPES. ARGENTINA

Dame siempre mi cielo azul,
hombre antiguo de rostro iluminado.
Dame una y otra vez mi nube blanca,
alma vieja de cabeza encendida.
Dame siempre tu dorado abrigo,
gran cuchillo de oro por quien
sobre la tierra estamos parados.

Oració al Creador

GUARANÍS. PARAGUAI

¡Oh, verdadero Padre, Ñamandú, el Primero!
En tu tierra el Ñamandú de gran corazón, el sol,
se alza reflejando tu gran sabiduría.
Y como tú dispusiste que nosotros,
a quienes diste arcos, nos irguiésemos,
por ello volvimos a estar erguidos.
Y por ello, palabra indestructible,
que nunca, en ningún tiempo se debilitará,
nosotros, puñado de huérfanos del paraíso,
la repetimos al levantarnos.
Por eso, séanos permitido
levantarnos repetidas veces,
¡oh, verdadero Padre, Ñamandú, el Primero!

Textos bíblicos sobre l'ecología

Génesis 2, 1-25: la creación.
 Génesis 6, 9-22: el arca de Noé.
 Salmo 148: que lo alabe la creación.
 Salmo 104 (103): la tierra está llena de tus criaturas.
 Cantar de los Cantares 2, 8-14: ya pasó el invierno.
 Rm 8, 18-25: la creación gime en dolores de parto.

Salm 103

Com a la roda d'un ceramista

ERNESTO CARDENAL

Bendice alma mía al Señor
 Señor Dios mío tú eres grande
 Estás vestido de energía atómica
 como de un manto

De una nube de polvo cósmico en rotación
 como en la rueda de un alfarero
 comenzaste a sacar las espirales de las galaxias
 y el gas en tus dedos se fue condensando y
 encendiendo y fuiste modelando las estrellas
 Como esporas o semillas regaste los planetas
 y esparciste los cometas como flores

Un mar de olas rojas era todo el planeta
 hierro y roca derretida que subía y bajaba con las
 mareas y toda el agua era entonces vapor
 y sus espesos nubarrones ensombrecían toda la
 tierra y empezó a llover y llover por siglos y siglos
 una larga lluvia de siglos en los continentes de
 piedra y después de eones aparecieron los mares
 y empezaron a emerger las montañas
 (la tierra estaba de parto)
 a crecer como grandes animales
 y a ser erodadas por el agua...

En las aguas del Silúrico las primeras tenazas:
 escorpiones de mar
 y a finales del Silúrico el primer pez voraz
 como diminuto tiburón (ya tiene mandíbula)
 Las algas se han convertido en árboles en el
 Devónico aprendiendo a respirar dispersan sus
 esporas y empiezan a crecer en bosques
 y nacieron los primeros tallos y las primeras hojas
 Los primeros humildes animales pasan a tierra
 escorpiones y arañas huyendo de la competencia
 del mar las aletas crecen y aparecen los primeros
 anfibios y las aletas se hacen pies

Arboles suaves y carnosos crecían en los pantanos
 del Paleozoico
 Todavía no había flores y aparecieron los dinosaurios
 y las aves y las primeras flores son visitadas por las
 primeras abejas

En el Mesozoico aparecen los tímidos mamales
 pequeños y con sangre caliente que crían vivos a
 sus hijos y les dan leche y en el Eoceno los lemures
 que andan sobre las ramas y los tarcios con ojos
 estereoscópicos como el hombre

Tú das al oso polar su traje del color del glaciar
 y a la zorra polar del color de la nieve
 a la comadreja haces parda en verano y blanca en
 invierno a la Mantis religiosa le das su camouflage
 y camuflas las mariposas con colores de flores
 Enseñaste a los castores a construir sus diques con
 palitos y sus casas sobre el agua
 la cigarra nace sabiendo volar y cantar y cuál es su
 alimento y la avispa sabiendo perforar el tronco de
 los árboles para depositar sus huevos...

La ardilla listada pasa el invierno dormida
 y cuando se despierta ya tiene sus semillas
 y tú abres las primeras flores primaverales
 cuando las primeras mariposas salen de sus
 crisálidas

Abres las flores en la mañana para las mariposas
 diurnas y las cierras en la tarde cuando se van a
 dormir y abres otras de noche para las mariposas
 nocturnas que pasan todo el día dormidas en
 rincones oscuros y empiezan a volar al caer de la
 tarde y despiertas a los abejorros de su sueño
 invernal el mismo día que les abres las flores de los
 sauces.

***Oh Mare Terra, oh Pare Cel, som els vostres fills,
 i amb l'esquena cansada us portem regals que
 vosaltres estimeu.***

***Llavors teixim per a vosaltres un vestit d'esplendor;
 que l'ordit sigui la llum blanca del matí,
 que la trama sigui la llum vermella de la tarda,
 que els serrells siguin la pluja que cau,
 que l'orla sigui l'arc de Sant Martí que s'aixeca.
 Per això ens teixim un vestit d'esplendor;
 per a què puguem caminar convenientment
 per on canten els ocells,
 per a què puguem caminar convenientment
 per on l'herba és verda,
 oh Mare Terra, oh Pare Cel.***

Tewa, Cançó del Teler Celest

Guaicaipuro Cuauhtémoc cobra el deute a Europa

LUIS BRITTO GARCÍA

Veneçuela

Aquí doncs jo, Guaicaipuro Cuauhtémoc, descendent dels que van poblar Amèrica fa quaranta mil anys, he vingut a trobar els que se la van trobar en fa cinc-cents. Aquí doncs ens hi trobem tots: sabem el que som, i n'hi ha prou. Mai no tindrem una altra cosa.

El germà duaner europeu em demana paper escrit com a visat per poder descobrir els que em van descobrir. El germà usurer europeu em demana el pagament d'un Deute contret per Judes als qui mai no vaig autoritzar de vendre-me. El germà picaplets europeu m'explica que tot el Deute es paga amb interessos, encara que sigui venent éssers humans i països sencers sense demanar-los consentiment. Ja els vaig descobrir.

Jo també puc reclamar interessos. A l'Arxiu d'Índies hi consta, paper sobre paper, rebut sobre rebut, signatura sobre signatura, que només entre l'any 1503 i el 1660 van arribar a Sanlúcar de Barrameda 185 mil quilos d'or i 16 milions de quilos d'argent provinents d'Amèrica. Saqueig? Jo no ho pensaria, perquè això seria pensar que els germans cristians falten al seu setè manament. Espoliació? Tonantzin me'n guardi de figurar-me que els europeus, igual que Caïn, maten i després neguen la sang del germà. Genocidi? Això seria donar crèdit a calumniadors com ara Bartolomé de Las Casas, que qualifiquen l'Encontre com a "Destrucció de les Índies", o a extremistes com ara el doctor Arturo Uslar Pietri, els quals afirmen que l'arrancada del capitalisme i de l'actual civilització europea es deu a aquella inundació de metalls preciosos.

No: aquells 185 mil quilos d'or i 16 milions de quilos d'argent s'han de considerar com el primer de diversos préstecs amigables d'Amèrica per al desenvolupament d'Europa. El contrari seria presuposar crims de guerra, la qual cosa donaria dret no només a exigir la devolució immediata, sinó a una indemnització per danys i perjudicis. Jo, Guaicaipuro Cuauhtémoc, prefereixo creure en la menys ofensiva de les hipòtesis. Unes exportacions tan fabuloses de capital no van ser res més que l'inici d'un "Pla Marshalltzuma" per garantir la reconstrucció de la bàrbara Europa, arruïnada per les seves deplorables guerres contra els cultes musulmans, defensors de l'àlgebra, la poligamia, el bany quotidià i altres avenços superiors de la civilització.

Per tot això ens podem preguntar: han fet, els germans europeus, un ús racional, responsable, o almenys productiu dels recursos tan generosament avançats pel nostre Fons Indoamericà Internacional? Ens resulta deplorable haver de dir que no. En l'àmbit estratègic, els van dilapidar en batalles de Lepant, Armades Invencibles, Tercers Reichs i altres formes d'extermini mutu, sense cap altre resultat que acabar ocupats per les tropes ianquis de l'OTAN, com Panamà (però sense canal). En l'àmbit financer, han estat incapaços –després d'una moratòria de 500 anys– tant de cancel·lar capital o interessos, com d'independitzar-se de les rendes líquides, les matèries primeres i l'energia barata que les exporta al Tercer Món.

Aquest quadre deplorable corrobora l'afirmació de Milton Friedman conforme a la qual una economia subsidiada mai no podrà funcionar. I ens obliga a reclamar-los –pel seu propi bé– el pagament de capital i interessos que tan generosament hem demorat tots aquests segles. En dir tot això, volem aclarir que no ens rebaixarem a cobrar als germans europeus les vils i sanguinàries taxes flotants d'interès d'un 20% i fins a un 30% que els germans europeus cobren als pobles del Tercer Món. Ens limitarem a exigir la devolució dels metalls preciosos avançats, més el mòdic interès fix d'un 10% anual acumulat durant els últims 300 anys.

Sobre aquesta base, i aplicant l'europea fórmula de l'interès compost, informem els descobridors que només ens deuen, com a primer pagament del seu Deute, una massa de 185 mil quilos d'or i una altra de setze milions de quilos d'argent, ambdues "elevades a la potència de tres-cents". És a dir: un número per a l'expressió total del qual serien necessàries més de tres-cents xifres, i que supera àmpliament el pes de la terra. Són molt pesades aquestes moles d'or i d'argent. Quant pesarien, calculades en sang?

Adduir que Europa en mig mil·lenni no ha pogut generar riqueses suficients per cancel·lar aquest mòdic interès, seria tant com admetre el seu fracàs financer absolut i/o la demencial irracionalitat dels supòsits del capitalisme. Aquestes qüestions metafísiques, per suposat, no ens inquieten pas als indoamericans. Però sí que exigim la signatura immediata d'una Carta d'Intenció que disciplini els pobles deutors del Vell Continent, i els obligui a complir-nos els seus compromisos mitjançant una prompta privatització o reconversió d'Europa, que els permeti entregar-nos-la sencera com primer pagament del seu Deute històric.

Els pessimistes del Vell Món diuen que la seva civilització està en una bancarrota que els impedeix complir els seus compromisos financers o morals. En aquest cas, ens acontentaríem que ens paguessin entregant-nos la bala amb la qual van matar el poeta. Però no podran: perquè aquesta bala és el cor d'Europa.

Aquí jo, Guacapuro Cuactemoc, descendent dels qui poblaren Amèrica fa quaranta mil anys, he vingut a trobar aquells que la trobaren en fa cinc-cents. Aquí, doncs, ens trobem tots: sabem què som i en tenim prou. Mai no tindrem cap altra cosa.

El germà duaner em demana un paper escrit amb visat per poder descobrir aquells que em vam descobrir. El germà usurer em demana el pagament d'un Deute contret per Judas a qui mai no vaig autoritzar a vendre'm. El germà picaplets europeu m'explica que tot Deute es paga amb interessos, encara que sigui venent éssers humans i països sencers sense demanar-los el consentiment. Ja vaig desconbrint-los.

També jo puc reclamar interessos. Consta a l'Arxiu d'Índies, rebut sobre rebut, signatura sobre signatura, que sols entre l'any 1503 i el 1660 van arribar a Sanlúcar de Barrameda 185.000 quilos d'or i 16 milions de quilos d'argent provinents d'Amèrica. Saqueig? No ho cregués pas jo, perquè és pensar que els germans cristians falten al seu setè manament. Expoliació? Que Tonantzin em guardi de figurar-me que els europeus, igual que Caïn, maten i després neguen la sang del germà. Genocidi? Això seria donar crèdit a "calumniadors" com Bartolomé de las Casas, que qualifiquen la "Trobada" com a destrucció de les Índies, o d'altres com el doctor Pietri, que afirmen que l'arrencada del capitalisme i de l'actual civilització europea es degué a aquella inundació de metalls preciosos.

No: els 185.000 quilos d'or i els 16 milions de quilos d'argent han de ser considerats com el primer dels diversos préstecs amigables d'Amèrica per al desenvolupament d'Europa. El contrari seria presuposar crims de guerra, la qual cosa donaria dret no sols a exigir-ne la devolució immediata sinó a indemnització per danys i perjudicis. Prefereixo creure en la menys ofensiva de les hipòtesis. Tan fabuloses exportacions de capital no van ser res més que l'inici d'un "Pla Marshalzuma" per garantir la reconstrucció de la bàrbara Europa, arruïnada per les seves guerres contra els cultes i refinats musulmans, defensors de l'àlgebra, la poligàmia, el bany quotidià i altres guanys superiors de la civilització.

Per això podem preguntar-nos. Han fet els germans europeus un ús racional, responsable, o almenys productiu, dels recursos tan generosament avançats pel nostre Fons Indoamericà Internacional? Deplorem haver de dir que no. En el camp estratègic, els van dilapidar en batalles de Lepanto, Armades Invencibles, Tercers Reichs i altres formes d'extermini mutu, sense cap més resultat que acabar ocupats per les tropes gringues de l'OTAN. En el camp financer han estat incapaços -després d'una moratòria de 500 anys- tant de cancel·lar capital o interessos, com d'independitzar-se de les rendes líquides, les matèries primeres i l'energia barata que els exporta el Tercer Món.

Aquest deplorable quadre corrobora l'afirmació de Friedman segons la qual una economia subsidiària mai no podrà funcionar. I ens obliga a reclamar-los -pel seu bé- el pagament del capital i dels interessos que oscil·len entre un 20% i un 30%, i que els germans europeus cobren als pobres del Tercer Món. Ens limitarem a exigir la devolució dels metalls preciosos avançats, més el mòdic interès fix d'un 10% anual acumulat durant els últims 300 anys.

GUACAPURO CUACTEMOC COBRA EL DEUTE D'EUROPA

Els primers 150 anys de colònia, van arribar a ports espanyols des de les mines d'Amèrica i segons les xifres oficials, més de 185 mil quilos d'or i 35 milions de lliures d'argent pur. Europa mai no havia vist tanta riquesa junta: tres vegades més que la guardada en aquells moments a tots els bancs del vell continent. Mai a la història de la humanitat s'havia acumulat tant diner en tan poc temps.

Aquesta acumulació de capital va ser la que va permetre el desenvolupament econòmic dels que avui anomenem països de la Comunitat Europea. Amb aquest saqueig, Europa va realitzar el robatori més gran del qual, fins avui, se'n tingui notícia.

Només els països de l'Amèrica Llatina envien anualment prop de 30 bilions de dòlars a Europa i Estats Units. Al preu d'avui, això correspon a tres milions de quilos d'or; tenint en compte que la producció mundial d'aquest metall no passa de un milió de quilos, i sumant els últims vint anys, els nostres països van enviar al Primer Món més riqueses que en tot el període colonial.

La dona a les grans religions

En el taoisme

Segons la visió del tao, varó i muller apareixen com a expressió i conseqüència d'aquella unió primera de dos pols que formen tota realitat (el Ying i el Yang). Però aquests dos aspectes o contraris, essent l'un necessari per a l'altre, no es poden presentar de cap manera com a iguals. La dona és necessària, però subordinada, com a principi negatiu (Ying), que resulta imprescindible per al triomf del principi positiu (Yang).

Per la seva banda, Confuci concebia la dona com una criatura "irracional" en el sentit "polar" de la paraula: és el pol negatiu de la vida que ha d'estar sotmès a l'altre pol racional o masculí.

Més que una temptació contra la virtut del varó (tal com la presentaven certs monjos budistes i fins i tot cristians), els xinesos l'entien com un ser terrenal, obscur, nebulós, bo per als treballs de la casa, i necessari per a establir d'aquesta manera l'equilibri d'amor a l'existència.

La funció de la dona només troba sentit allà on es troba dirigida per l'espòs que organitza (dirigeix) la casa.

En l'hinduisme

L'ésser humà neix on mereix néixer, segons la cadena d'existències anteriors. Per això el pària o la muller no poden protestar contra el destí que els toca viure. I només acceptant-lo poden alliberar-se i assolir, després de la mort, una existència millor en aquest món, per alliberar-se finalment fins i tot de la vida a la terra, quan hagin arribat a la plena perfecció o purificació completa.

Les castes superiors (de guerrers o levites) són graus més perfectes a l'escala de les reencarnacions (a la vida de la salvació). Els membres de grups inferiors aspiren a encarnar-se en aquestes castes després de la mort, per anar avançant d'aquesta manera en el camí de la salvació. A les dones els passa el mateix: no poden assolir la seva llibertat final essent dones; però s'han de mantenir fidels a la seva condició d'esposes i mares per reencarnar-se després de la mort en un varó i apropar-se a la llibertat final.

El masculí és un estadi superior en el procés d'alliberament: el varó és més a prop de la salvació. El varó apareix com una dona que ha reeixit (que ha ascendit en el camí de les reencarnacions). La dona apareix com un animal que ha reeixit (que ha superat la barrera de l'animalitat), o com un varó vingut a menys (que no ha mantingut la seva alçada precedent). Per fidelitat religiosa al seu destí, les dones s'han de sotmetre. Només obrant com sers inferiors compleixen la seva funció sacral i poden avançar en el camí d'alliberament.

En el budisme

Max Weber, en els seus "Assaigs sobre sociologia de la religió" ha assenyalat: "la dona, almenys per a la doctrina budista tardana, no només és un ésser irracional, incapaç d'assolir la força espiritual més alta (i temptació específica per als que s'esforcen per a obtenir la il·luminació), sinó sobretot un ésser que no és capaç d'assolir aquella mística disposició amorosa carent d'objecte que caracteritza psicològicament la condició de l'"arhat" (il·luminació alliberadora).

Segons aquesta visió, la dona com a tal és incapaç d'arribar a la contemplació pura, a l'amor desinteressat, és a dir, a l'estat de la ment que contempla sense objecte (en el buit total), a l'amor que estima sense parar-se en la cosa o realitat estimada.

En el judaisme

Déu existeix per damunt d'aquest món i de la seva vida i, per tant, no es pot agafar com hierogàmia (unió sagrada del masculí i femení).

Això no obstant, paradòjicament, potser per la mateixa força del llenguatge familiar, Déu apareix en símbols de tipus masculí: és Pare i és Espòs o amic dels homes.

En el context jueu, presentar Déu com a mare hagués resultat contraproduent, contrari a la intenció de l'Esclat, entestada a mantenir aquell símbol. Però hem d'afegir que, un cop que a la nostra societat han

canviat les condicions del pare i de la mare, per fidelitat a la mateixa experiència bíblica, hem de relativitzar, matisar i fins i tot canviar (si cal) els símbols antics.

Quan diem avui que Déu és pare, no diem el mateix que deia l'Esclusiva, perquè les visions del pare i de la mare resulten diferents: el pare ja no és l'"amo" (responsable) del clan familiar; la mare també és una persona amb autonomia, és mestressa de la seva vida en el pla individual i social.

Tampoc no es pot afirmar que només el pare és actiu (creativitat i transcendència), mentre que la mare és passiva (receptivitat i immanència).

Tot això significa que els mateixos termes de pare i mare queden profundament relativitzats i ja no estem dient el mateix quan repetim les mateixes paraules antigues de la Bíblia.

En la Bíblia

D'una forma general es poden destacar dues línies dins de la Bíblia:

una és línia d'igualtat i independència. Varó i muller són, davant Déu, diferents i complementaris, tal com indica de manera lapidària el text: "i Déu va crear l'ésser humà a la seva imatge, els va crear varó i femella" (Gn 1,27). Aquí apareix l'ésser humà com "originàriament dual": el varó no és damunt la dona, ni viceversa: ambdós són lliures i distints i es troben vinculats a partir de la seva mateixa independència. En aquesta mateixa línia es manté el Cantar dels Cantars.

Però, al mateix temps, hi ha a la Bíblia una línia de "subordinació femenina". Més que objecte de revelació especial, aquesta visió apareix com un pressupost que mai no es discuteix; dins d'una societat patriarcalista del tipus israelita, la dona resulta un ésser subordinat.

Així, diu al varó: "no cobdiciaràs els bens del teu pròxim: la seva dona, el seu esclau, el seu bou..." (Ex 20, 17; cf Dt 5, 21). El text no requereix comentari: pròxim en sentit estricte és el varó, el pare de família amb les seves possessions. Entre elles, com la més elevada, destaca la dona, tal com, d'una manera preciosa, ha destacat la paràbola de Natán (2 Sam 2, 1-4). Ella no val per si mateixa; val com a propietat del seu marit. En aquesta línia de subordinació s'ha interpretat moltes vegades el mateix text de la creació del iahvista: Eva sorgeix d'Adam, com un objecte especial de la seva propietat (Gn 2).

En l'islamisme

L'Alcorà dona la impressió que la vida es troba fortament sexualitzada, de manera que qualsevol trobada no familiar d'un varó i una muller tendeix a interpretar-se com a "perillós" (sospitós). Per això ambdós s'han de separar. Lògicament, a les dones els toca la part pitjor. Han de dur una vida aïllada.

Homes i dones tenen una mateixa responsabilitat religiosa. Però en el camí d'aquest món els papers d'uns i altres són diferents. Mahoma ha sancionat i, en part,

suscitat amb els seus principis religiosos, un tipus de societat estamental on els dos sexes compleixen funcions diferents. Els homes guien l'ordre exterior i regulen el món, segons l'ideal de la mateixa guerra santa. Mentre, les dones romanen a la casa: així coneixen la intimitat i el misteri, desplegant un amor ocult i ben guardat que manté encesa la flama de la vida.

Avui dia els musulmans es troben dividits en tendències diferents. No obstant això, d'una manera general, s'han mantingut fidels a una visió literalista del missatge de Mahoma, impeding així que les dones puguin "alliberar-se" a la manera occidental. Això no és només una postura reactiva, un gest de rebuig a occident, tal com pot semblar quan es mira des de fora el moviment fonamentalista que travessa el món musulmà, des del Marroc fins a Indonèsia, passant per Algèria, Líban i Pèrsia. En el fons hi ha un desig de fidelitat a la paraula revelada.

Per a nosaltres, les grans planes obertes, els formosos pujols ondulats i els rius serpentejants i de curs embrollat, no eren salvatges. Tan sols per a l'home blanc era salvatge la naturalesa, i només per a ell la terra era infestada d'animals ferotges i gents bàrbares. Per a nosaltres era dòcil. La terra era generosa i estàvem envoltats de les benediccions del Gran Misteri. Per a nosaltres no va ser salvatge fins que va arribar l'home pelut de l'est i amb brutal frenesí va amuntegar injustícies damunt nostre i les nostres estimades famílies. Quan els mateixos animals del bosc van començar a fugir de la seva proximitat, llavors va començar per a nosaltres l'oest salvatge.

Luther Ós erecte, cap sioux

Estatuts de l'ésser humà

THIAGO DE MELO

Poeta brasiler de l'Amazònia exilat a Xile

Article 1:

Ha estat decretat que des d'ara la vida és vàlida, que des d'ara ja la veritat és vàlida i que, donant-nos la mà, treballarem tots plegats per una vida veritable.

Article 2:

Queda decretat que tots els dies de la setmana, inclosos els dimarts més grisos, tenen dret a convertir-se en matí de diumenge.

Article 3:

Queda establert a partir d'aquesta data que hi hagi sols a totes les finestres, que el sol tingui dret a entrar a totes les ombres i que les finestres romanguin tot el dia obertes al verd on creix l'esperança.

Article 4:

Queda decretat que l'ésser humà no tingui ja mai més necessitat de desconfiar de l'ésser humà. Que l'ésser humà tingui confiança en l'ésser humà com la palmera confia en el vent, com el vent confia en l'aire i com l'aire confia en el blavós camp del cel.

Paràgraf únic: L'ésser humà confiarà en l'Ésser Humà com el nen confia en un altre nen.

Article 5:

Queda ordenat que les persones siguin lliures del jou de la misèria. Que mai no sigui necessari utilitzar la cuirasa del silenci ni l'armadura de les paraules. L'ésser humà se sentarà a la taula amb una mirada clara perquè la veritat serà servida abans de les postres.

Article 6:

Per deu segles queda establerta la pràctica somiada pel profeta Isaies: el llob i el xai podran pasturar junts i l'aliment d'ambdós tindrà el mateix gust d'abans.

Article 7:

Per decret irrevocable s'estableix el regne permanent de la justícia i de la caritat, i l'alegria serà l'emblema generós desplegat per sempre en l'ànima del poble.

Article 8:

Queda decretat que el major dolor va ser sempre, i sempre ho serà, el que l'amor no pugui ser entregat a qui s'estima, i el saber que és l'aigua la que dona a la planta el miracle de la flor.

Article 9:

Queda permès que el pa de cada dia sigui per a l'ésser humà el signe de la seva suor, però sobretot que tingui sempre el càlid sabor de la tendresa.

Article 10:

Li és permès a tota persona vestir-se de blanc a qualsevol hora del dia.

Article 11:

Queda decretat per definició que l'ésser humà sigui un animal que estima i que, precisament per això, és formós, molt més formós que l'estel del matí.

Article 12:

Es decreta que res no sigui obligatori ni prohibit, que tot estigui permès, fins i tot jugar amb els rinoceronts i caminar a la tarda amb una immensa begònia a la solapa.

Paràgraf únic: Només una cosa queda prohibida: estimar sense amor.

Article 13:

Es decreta que el diner no pugui ja mai més comprar el sol dels matins futurs. Expulsat del gran cofre de la por, el diner es transformarà en una espasa fraterna per protegir el dret a cantar i la festa del dia de demà.

Article final:

Queda prohibit el fet d'emprar la paraula llibertat: serà suprimida dels diccionaris i dels buits enganyosos de les boques. A partir d'aquest moment la llibertat serà quelcom viu i transparent com un foc o un riu, o com la llavor del blat i tindrà sempre per estada el cor de l'ésser humà.

El cristià indígena no ha de renunciar a la seva experiència religiosa

Per suscitar un diàleg intraeclesial

ELEAZAR LÓPEZ HERNÁNDEZ

Els indígenes rebutgem que se'ns segueixi considerant pagans i idòlatres, a qui cal conquerir per la Fe. No som enemics de l'Església ni contraris a la fe cristiana. Nosaltres creiem en Déu, en l'únic Déu veritable que existeix, aquell a qui els nostres pobles, en mil·lennis d'història, van anar descobrint com a Totatzin-Tonantzin, Pitao, Cor del Cel i de la Terra, Wira Jocha, Paba-Nana, Ankoré i altres apel·latius amb els quals l'anomenem. Ell és Pare i Mare de tots

els pobles i, pel que hem vist i sentit, també és el Pare de Nostre Senyor Jesucrist. Per això, per ser cristians i per exercir algun ministeri a l'Església no ens han pas d'obligar a renunciar a l'experiència religiosa dels nostres pobles, perquè amb una pressió d'aquesta mena el que s'aconsegueix és treure'ns tota possibilitat d'autoafirmació personal, fer-nos esquizofrènics o obligar-nos a fer servir màscares que encobreixen la nostra veritable identitat. Això ho hem denunciat religioses, sacerdots, i pastors indígenes catòlics i protestants. Cal posar en pràctica ja allò que a nivell de documents se sosté a l'Església: que la conversió a la fe cristiana no significa una destrucció de la identitat cultural i religiosa de l'evangelitzat, sinó la seva maduració amb l'Evangeli (RH 12).

Els pobles indígenes som profundament religiosos, molt més que els mestissos i els moderns; perquè entenem la globalitat de l'existència en relació harmònica amb la naturalesa i en radical vinculació amb la divinitat. Per això en nosaltres han trobat una major ressonància els plantejaments evangèlics transmesos pels missioners i que nosaltres hem inculturitzat, enmig de no pas poques contradiccions amb els membres no-indígenes de l'Església. En el futur proper potser serem els indígenes l'únic espai on l'Església seguirà tenint ressonància, ja que, al pas que van les coses, les societats postmodernes, pel seu ateisme teòric i pràctic, segurament en poc temps, hauran fet fora del seu si la religió i Déu mateix.

Malgrat l'agressió que hem sofert durant 500 anys, i malgrat el perill d'extinció al qual estem sotmesos en la cojuntura actual, els pobles indígenes seguim tenint esperança; perquè creiem en la bondat innata de la naturalesa i dels éssers humans, pel fet que tots, en provenir del mateix Pare i de la mateixa Mare, pertanyem a la mateixa família, som germans. Per això, encara avui, seguim sostenint que els homes blancs i barbuts que arriben i arriben a les nostres terres són "dzules", és a dir, divins, perquè venen de Déu; i com a tals els seguim tractant. No som pas nosaltres els qui els neguem la seva procedència divina. Són ells mateixos els que sovint s'obliden de la seva radical vinculació amb Déu i, en tractar-nos com esclaus, neguen amb els fets la germanor d'origen que ens uneix. Són ells els qui ens han fet "indis", els qui ens han posat i ens mantenen en la situació de misèria en la qual ens trobem. Nosaltres llauem la terra, ells en fan la collita. Nosaltres construïm la casa i ells l'habituen. Per això, més que a nosaltres és a ells i a les estructures creades per ells que hem de convertir juntament amb l'Església. Els indígenes, com a pobres que som, sempre ens hem sentit molt més a prop de l'Evangeli i de l'Església. Això ho han reconegut en el passat i ho reconeixen ara els més insignes profetes de l'Església.

Amb això no volem pas idealitzar o mitificar els pobles indígenes, ja que en nosaltres també existeixen mol-

tes xacres humanes, unes que són producte de les nostres errades personals i col·lectives, i unes altres que són interiorització dels pecats de la societat. Nosaltres també necessitem una conversió per tal d'apropar-nos més plenament a l'ideal de vida sembrat per Déu en la nostra cultura i plantejat explícitament per l'Evangeli de nostre Senyor Jesucrist.

Per a una nova evangelització

Ens reconeixem pecadors

Creient que anunciàvem i donàvem testimoni de Jesús, el teu Fill, ho negàvem amb els fets

Et donem gràcies, Senyor, pels pobles indis, pels negres, pels camperols pobres i marginats, pels que treballen per al teu Regne, per les dones i homes de bona voluntat.

Estem reunits indis de la Regió Austral del continent, dels Andes, de l'Amazònia, del Carib i de Mesoamèrica, i servidors pastorals d'aquests pobles, tots amb treball i responsabilitat religiosa enmig dels nostres germans. Per tot això et donem gràcies.

Amb la teva força com a únic Déu i Senyor, i demanant-te molta humilitat, ens reconeixem pecadors; perquè hem imposat, encara que fos amb bona voluntat, una religió i unes estructures que van atropellar i atropellen les cultures dels nostres pobles, i perquè, en fer-ho, trepitgem la dignitat dels teus fills.

Però hem obert els ulls i ments i sobretot, els nostres cors i ens hem adonat que cometem molts errors en el treball de portar el teu Evangeli. Moltes vegades ens hem equivocat, i creient que anunciàvem i donàvem testimoni de Jesús, el teu Fill, el negàvem amb els fets.

Malgrat tot, volem assumir amb esperança la conflictivitat que això provoca i apostem decididament pel futur dels nostres pobles. Ens anima el compromís desinteressat de molts germans i germanes, l'acompanyament dels pastors que han estat fidels a l'arrel profètica de la teva Església, i els camins que, malgrat les dificultats, es van obrint a les diferents instàncies civils, eclesiàstiques i religioses.

El nostre compromís neix, sobretot, de la fe en la Teva presència en les cultures índies. La mateixa fe del poble és el millor estímul i la garantia del nostre actuar. Estem convençuts que abans d'arribar nosaltres, que abans d'arribar els primers missioners, abans que arribés el primer espanyol, Tu, Déu de la Vida, ja eres en aquest continent. L'Esperit del teu Fill, que remunta el temps, tampoc no va ser portat pels

missioners: ja era present entre nosaltres. Tu, el Déu de la Vida de tots els pobles, eres present en la formació de les nostres cultures. Les tradicions, mites, i històries índies, són expressió viva de la fe del poble i mostren la teva presència en els orígens i avatars de la nostra història.

Per això et demanem que la presència missionera de la teva Església, que vol ser fidel a l'Evangelí, es basi en una obertura i acollida de la teva Paraula i del teu Esperit en els pobles indis.

Et manifestem, una vegada més, la nostra gratitud, Senyor, perquè ens has tingut en compte, als senzills, i perquè ens permetes descobrir en la nostra pobresa valors de comunitat, fraternitat, generositat, solidaritat, esperit de sacrifici i recerca permanent del teu rostre.

Déu, Pare i Mare, Déu únic, transforma'ns per dur a la pràctica el que aquí hem expressat. Amén.

Mèxic, 17 de setembre de 1990

El negre, nascut sense bressol i mort en vida

CARLOS MARÍA ARIZ

Bisbe de Colón, Panamà

Ja el 1495 cinc-cents indis van ser enviats a Espanya en qualitat d'esclaus. Afortunadament, gràcies a la protesta enèrgica de Fra Bartolomé de Las Casas, Carles V va proclamar la il·legalitat de l'esclavitud indígena el 1530.

Lamentablement, per als africans no hi va haver mediadors ni debats jurídics ni teològics en la seva defensa. El mite diabòlic de "els fills maleïts de Cam", que ja va començar a circular cap a l'Edat Mitja, va servir per desautoritzar, primer a Portugal i després a Espanya, la cacera d'esclaus al continent negre.

Al llarg dels quatre segles que van seguir a la conquesta el nombre d'esclaus negres deportats a Amèrica es calcula en onze milions i mig, si bé alguns ho eleven a tretze i fins i tot a quinze.

El calvari de l'esclau s'iniciava a la travessa de l'Atlàntic. Amuntegats, com fardells, en petites embarcacions i lligats de peus i mans, compartien la fam, la humitat, la calor sofocant i les malalties més sòrdides dins d'aquelles tombes flotants.

En arribar a terra una refinada tècnica de turments els esperava com a senyal i garantia de submissió total a un degenerat patró, els qual desfogava els seus instints damunt aquelles desafortunades víctimes. Alguns dels turments consistien a aplicar ferros encesos a les parts delicades de l'esclau, lligar-lo a una estaca per ser torturat lentament per la voracitat dels

insectes, cremar-lo viu, abordar en contra d'ell gossos i serpents, violar les dones, etc.

I tot això, avalat legalment per un nefast codi negre, escrit a França el 1685, "el text jurídic més monstruós que han produït els temps moderns", segons una frase de Louis Sala-Molins.

Però la brutalitat de l'amo esclavista no se cenyia a la tortura física: calia arribar a la destrucció de la identitat personal de l'esclau. Se'ls dividia segons nacionalitats per tal de fomentar rivalitats i autodestruir-los socialment. Se separava els fills dels seus pares a fi que no poguessin recobrar la identitat familiar. Dispersant-los per terres estranyes, se'ls volia fer víctimes d'una total alienació.

Avui dia els afroamericans són els dipositaris naturals dels vells esclaus.

Igual que aquells negres cepats, de braços robustos i barats, importats d'Àfrica per explotar les noves terres, ambició desmesurada del capitalisme europeu, els negres d'avui, marginats per la discriminació racial, s'han d'accontentar amb una agricultura elemental de tècniques rudimentàries i escàs rendiment, en exigües plantacions dels rius, en els claps de la selva on conreen blat de moro, arròs, plàtan, nyampí, iuca, nyam, etc., per a la subsistència pròpia i un modestíssim intercanvi del mercat, quan es pot.

Malgrat tot, aquest poble que neix a la fe cristiana com a víctima dels escàndols religiosos i socials més greus, i que no es refia de la societat rica, indiferent i opressora, ha sabut interioritzar-se en el món dels seus avantpassats i aprendre dels seus morts la dimensió d'una religiositat sincretista, però amb un fort sabor de creu. Aquí és on els negres forgen la seva "consciència negra" com un reflex de les seves lluites històriques contra el espoli de les seves identitats culturals, ètniques i històriques que ancestralment van dur des d'Àfrica.

El poble negre ha sabut aprofitar la negritud per identificar-se, unir-se i crear valors comunitaris en autèntica creuada contra tota discriminació racista heretada de la societat colonial.

Però ha arribat l'hora del negre

JOSÉ MARÍA PIRES*

Arquebisbe de Joao Pessoa, Brasil

Més llarga que l'esclavatge d'Egipte, més dura que el captiveri de Babilònia, va ser l'esclavitud del negre al Brasil. Els hebreus van ser sotmesos a una servitud dura, però van poder conservar la seva consciència de poble i la dignitat de persones. L'africà, contrària-

ment, va ser desarrelat del seu medi i separat de la seva gent, expressament. Se'l va reduir a la condició d'un objecte que es pot vendre, regalar, canviar o destruir. De l'esclau s'exigia el màxim de producció amb la mínima despesa. La mitjana de vida era baixíssima. Per qualsevol gest de desobediència o rebel·lia se li aplicaven els càstics més humiliants i severos. Hi va haver lleis, i no pas poques, per tal de limitar els excessos en els maltractaments als esclaus. Però van quedar en paper mullat, ja que era el sistema el que legitimava l'esclavitud.

L'Església, per la seva banda, la va acceptar sense gaire repugnància i va procurar justificar-la amb la teoria del mal que serveix per al bé: si els negres perdien la llibertat del cos, en compensació guanyaven la de l'ànima i s'incorporaven a la civilització cristiana abandonant el paganisme.

Quina teoria més bonica!

Avui no falta qui condemni la teologia de l'alliberament, que justifica i incentiva, sota la llum de la Paraula de Déu, els esforços dels oprimits per alliberar-se de la marginació a la qual van ser reduïts. Aquesta empresa, a la qual se sumen els nostres millors teòlegs, és certament lloable, humana i conforme amb la voluntat de Déu, cosa que no es pot dir de la pretensió de legitimar amb la Bíblia qualsevol esclavitud. Si l'Església de l'època hagués estat més a les barraques dels esclaus que no pas a la casa del senyor, més als palenques que a les corts, els rumbos de la història haurien estat uns altres.

Però el negre, desarrelat encara del seu poble i de la seva terra, reduït al captiveri i sotmès a jornades de 18 hores de treball, va conservar forces d'aglutinament i de conservació dels seus valors originals. Obligat a abandonar les seves divinitats i a canviar de nom en el baptisme, va saber fer una síntesi: va acceptar la religió dels seus opressors, transformant-la en símbol de les creences dels seus avantpassats. Les imatges de sants es van tornar materialitzacions dels seus "orixàs": la marededéu de la Concepció és Iemanjá; Sant Jordi és Ogum, Santa Bàrbara és Iansà... Per més alienades o alienants que poguessin semblar aquelles devocions populars, elles van permetre als africans conservar els seus valors tradicionals. En les "germanors", les confraries, el "candomblé" o el "xangó", al menys mentre durava l'acte religiós, el negre se sentia persona, i se sentia negre.

Però ha arribat l'hora del negre. Ha estat llarga l'espera. Des de la mort de Zumbi han transcorregut gairebé tres segles. La sang dels màrtirs parla, clama i el seu clamor comença a ser escoltat. Primer per nosaltres, negres, que estem recuperant la nostra identitat i estem començant a enorgullir-nos del que som i del que van ser els nostres avantpassats.

Són molts els que ens recolzen i es posen al nostre costat per caminar junts. El camí és llarg i penós. Gairebé tot és per fer. El negre continua marginat, en

tant que negre. No hi ha negres en llocs d'embaixadors, de generals, de ministres d'estat. A la mateixa Església, són tan poques les excepcions que no ens permeten pensar que no hi ha prejudicis racials. Prendre consciència del problema dels negres als qui els agradaria ser –o semblar almenys– blancs, i dels blancs que neguen que hi hagi racisme al Brasil, ja és un pas important.

* José María Pires, "Dom Pelé", és el negre mateix

Declaració dels drets de la naturalesa

TENINT EN COMPTE QUE:

l'home és part de la naturalesa;
la conservació de la naturalesa és, abans de res, un deure de l'home;
l'home no coneix la naturalesa suficientment com per utilitzar-la integralment;
l'home i la naturalesa han de coexistir per al perfecte equilibri orgànic del planeta;
qualsevol forma de vida és important per a l'equilibri de la naturalesa;
la naturalesa desequilibrada podrà respondre amb un nou equilibri no propici per a la vida humana;
el progrés només mira els avantatges immediats en ser exercit;
els recursos naturals i les qualitats de la naturalesa estan essent explotats indiscriminadament;
les deixalles dels recursos naturals per les societats modernes;
la naturalesa integralment conservada ajuda l'home a viure millor els seus dies;
la vida al planeta comença a estar amenaçada;
tot ésser viu del planeta té dret a la supervivència;
moltes espècies d'éssers ja van ser exterminades de la faç del planeta;
la descontrolada proliferació de les centrals nuclears ve amenaçant la vida a la terra;

ÉS NECESSARI QUE:

la naturalesa, com a forma viva, sigui respectada i preservada;
els recursos naturals siguin utilitzats racionalment;
tots els éssers vius tinguin dret al sol com a font de llum i calor;
tots els éssers tinguin dret a un aire pur;
tots els éssers tinguin dret a viure integrats en el seu medi ambient;
tots els éssers tinguin dret a l'aigua en quantitat suficient i d'una qualitat pura;
la naturalesa disposi de llocs protegits per mantenir exemplars preservats;

el màxim de la naturalesa pugui ser preservat i conservat;
 la naturalesa no sigui violentada per obres d'enginyeria exagerades i, de vegades, innecessàries;
 el sòl sigui protegit contra l'acció de l'erosió;
 el sòl sigui explotat d'acord amb les seves potencialitats;
 la flora i la fauna del sòl estiguin protegides de productes químics que puguin rompre el seu equilibri;
 la naturalesa no corri el risc de ser destruïda per l'acció de residus radioactius;
 qualsevol arbre existent al planeta té dret a viure;
 la vegetació estigui lliure del foc destructor;
 les aus puguin tenir el seu aliment natural;
 les aus puguin construir els seus nius i tenir cura de les cries;
 els animals tinguin els mateixos drets que l'home pel que fa a l'existència, llibertat i respecte;
 qualsevol animal, per ferotge que sigui, sigui preservat en àrees on no causi perjudici a altres éssers;

(cal entendre "ferotge" aquell animal que, sortint del seu hàbitat natural, passa a atacar aquells que es creuen en el seu camí. Així, per exemple, un lleó en una ciutat és un animal ferotge; un home, en una selva, armat amb una escopeta, és un animal ferotge);

cap població no sigui desequilibrada amb l'ús abusiu de pesticides;
 qualsevol animal sigui protegit en el seu període de cria, així com les cries engendrades.

Càntic de les criatures

FRANCESC D'ASSÍS

Omnipotent, altíssim, bondadós Senyor,
 teves són la lloança, la glòria i l'honor;
 només tu ets digne de tota benedicció
 i mai no és digne l'home d'esmentar-te.

Lloat siguis per tota criatura, Senyor meu,
 i en especial lloat pel germà sol
 que il·lumina i obre el dia i és bell en el seu esplendor,
 i porta pels cels notícia del seu autor.

I per la germana lluna, de blanca llum menor,
 i els estels clars que el teu poder va crear,
 tan netes, tan formoses, tan vives com són
 i brillen als cels: lloat, Senyor meu!

I per la germana aigua, preciosa en el seu candor,
 que és útil, casta, humil; lloat, Senyor meu!
 Pel germà foc, que il·lumina en anar-se el sol
 i és fort, formós, alegre: lloat, Senyor meu!

I per la germana terra, que és tota benedicció;
 la germana mare terra que dóna en tota ocasió
 les herbes i els fruits i flors de color,
 i ens sosté i regeix: lloat, Senyor meu!

I pels que perdonen i aguanten pel teu amor
 els mals corporals i la tribulació:
 feliços els que pateixen en pau amb el dolor,
 perquè els arriba el temps de la coronació!

I per la germana mort: lloat, Senyor meu!
 Cap vivent s'escapa de la seva persecució;
 ai si sorprèn el pecador en pecat greu!
 Benaurats els que compleixen la voluntat de Déu.
 No provaran la mort de la condemna.
 Serviu-lo amb tendresa i cor humil.
 Agraïu els seus dons, canteu la seva creació.
 Les criatures totes, lloeu el meu Senyor!

***Si l'home blanc vol viure en pau amb l'indi,
 pot viure en pau.***

***No hi ha d'haver problemes. Tracteu tots els
 homes per igual.***

***Doneu-los la mateixa llei. Doneu-los a tots la
 mateixa oportunitat per viure i créixer.***

***Tots els homes han estat creats
 pel mateix Cap Gran Esperit.***

***Tots són germans. La terra és la mare
 de tots els homes,***

***i tots els homes haurien de tenir els mateixos
 drets damunt d'ella.***

***Tots hem nascut d'una dona, tot i que som
 diferents en moltes coses.***

***No ens poden fer de nou. Vosaltres sou
 tal com us van fer,***

i tal com us van fer podeu seguir essent.

***Nosaltres som tal com ens va fer el Gran Esperit,
 i no ens podeu canviar.***

***Llavors, per què s'haurien de barallar
 els fills d'una mateixa mare i un mateix pare?,***

***Jo no crec que el Cap Gran Esperit donés
 a una classe d'homes***

***el dret de dir a una altra classe d'homes
 el que han de fer.***

Cap Joseph, dels nez percés, 1879

El menyspreu com a destí

EDUARDO GALEANO

La fi de la història? Per a nosaltres no és pas cap novetat. Ja fa cinc segles, Europa va decretar que eren delictes la memòria i la dignitat a Amèrica. Els nous amos d'aquestes terres van prohibir el fet de recordar la història i van prohibir fer-la. Des de llavors, només podem acceptar-la.

Pells negres, perruques blanques, corones de llums, mantells de seda i pedreria; al carnaval de Rio de Janeiro, els morts de gana somien junts i són reis per una estona. Durant quatre dies, el poble més musical del món viu el seu deliri col·lectiu. I el dimecres de cendra, al migdia, ja s'ha acabat la festa. La policia s'endú presoner aquell que segueixi fantasiejant.

Els pobres es desplomen, es desvesteixen, s'arranquen les màscares visibles, màscares que desemmascaren, màscares de llibertat fugaç, i es col·loquen les altres màscares, les invisibles, negadores de la cara: les màscares de la rutina, l'obediència i la misèria. Fins que arribi el proper carnaval, les reines tornen a rentar plats i els prínceps a escombrar els carrers.

Els venen diaris que no saben llegir, cusen robes que no poden vestir, enllustren autos que mai no seran seus, i aixequen edificis que mai no habitaran.

Amb els seus braços barats, ells brinden productes barats al mercat mundial.

Els van fer Brasília, i de Brasília van ser expulsats.

Cada dia fan Brasil, i Brasil és la seva terra d'exili.

Els no poden fer la història, estan condemnats a sofrir-la.

Fi de la història. El temps es jubila, el món deixa de girar. Demà és un altre dia. La taula és servida; i la civilització occidental no nega a ningú el dret a pidolar les sobrances.

Ronald Reagan es desperta i diu: "La guerra freda s'ha acabat. Hem guanyat". I Francis Fukuyama, un funcionari del seu Departament d'Estat, guanya sobtadament èxit i fama descobrint que la fi de la guerra freda és la fi de la història. El capitalisme, que s'auto-denomina democràcia liberal, és el punt d'arribada de tots els viatges, "la forma final de govern humà".

Temps de glòria. Ja no existeix la lluita de classes; a l'est ja no hi ha enemics, sinó aliats. El mercat lliure i la societat de consum conquereixen el consens universal, el qual havia estat demorat pel desviament històric del miratge comunista. Tal com volia la Revolució Francesa, ara som tots lliures, iguals i fraternals. Igual que Déu, el capitalisme té la millor opinió de si mateix i no dubta de la seva eternitat.

Benvinguda sigui la caiguda del mur de Berlín. Diu un diplomàtic peruà, Carlos Alzamora, en un article recent,

que l'altre mur, el que separa el món del món opulent és més alt que mai. Un "apartheid" universal: els brots de intolerància i discriminació, cada vegada més freqüents a Europa, castiguen els intrusos que salten aquest mur per ficar-se a la ciutadella de la prosperitat.

És a la vista. El Mur de Berlín ha mort d'una bona mort, però no va arribar a complir trenta anys de vida, mentre que l'altre mur celebrarà aviat cinc segles d'edat.

L'intercanvi desigual, l'extorsió financera, la sagnia de capitals, el monopoli de la tecnologia i de la informació i l'alienació cultural són els rajols que dia a dia s'afegeixen, en la mesura que creix el drenatge de la riquesa i sobirania des del sud cap al nord del món.

Amb el diner passa a l'inrevés que amb les persones; quant més lliure, pitjor. El neoliberalisme econòmic, que el nord imposa al sud com a fi de la història, com a sistema únic i últim, consagra l'opressió sota la bandera de la llibertat. En el mercat lliure és natural la victòria del fort i legítima l'anihilació del dèbil. Així s'eleva el racisme a la categoria de doctrina econòmica.

El nord confirma la justícia divina: Déu recompensa els pobles elegits i castiga les races inferiors, biològicament condemnades a la peresa, la violència i la ineficàcia.

En un dia de treball, un obrer del nord guanya més que un obrer del sud en mig mes.

Salaris de fam, despeses baixes, preus de ruïna en el mercat mundial.

L'ordre vigent és l'únic ordre possible: el comerç lla-dre és la fi de la història.

Preocupat pel colesterol, havent oblidat la fam, el nord practica, tanmateix, la caritat. La Mare Teresa de Calcuta és més eficient que Carl Marx. L'ajuda del nord al sud és molt inferior a les almoines solemnement compromeses davant les Nacions Unides, però serveix per a que el nord col·loqui ferralla de guerra, mercaderies sobrants i projectes de desenvolupament que subdesenvolupen el sud i multipliquen l'hemorràgia per curar l'anèmia.

Mentrestant, els últims cinc anys, el sud ha donat al nord una suma infinitament major, equivalent a dos plans Marshall en valors constants, per concepte d'interessos, guanys, royalties i diversos tributs colonials.

I mentrestant, els bancs acreedors del nord esbudellen els estats deutors del sud i es queden amb les nostres empreses públiques a canvi de res. Menys mal que l'imperialisme no existeix. Ningú no l'esmenta ja: per tant, no existeix. També aquesta història s'ha acabat.

El pressupost de la Força Aèria dels Estats Units és major que la suma de tots els pressupostos d'educació infantil de l'anomenat tercer món. Malbaratament de recursos? O recursos per defensar el malbaratament? L'organització desigual del món, que simula ser eterna, es podria sostenir un dia més si es desarmessin els països i les classes socials que han comprat el planeta?

Aquest sistema malalt de consumisme i arrogància, voraçment llançat a l'arrasament de terres, mars, aires

i cels, munta guàrdia al peu de l'alt mur del poder. Dorm amb un sol ull, i no li manquen motius.

La fi de la història és un missatge de mort. El sistema que sacralitza el caníbal ordre internacional, ens diu: "Jo ho sóc tot. Després de mi, el no res".

Des d'una pantalla d'ordinador es decideix la bona o mala sort de milions d'éssers humans. A l'era de les superempreses i la supertecnologia, els uns són mercaders i els altres som mercaderies. La màgia del mercat fixa el valor de les coses i de la gent. Els productes llatinoamericans valen cada vegada menys. Nosaltres, els llatinoamericans, també.

El Papa de Roma ha condemnat enèrgicament el fugaç bloqueig o amenaça de bloqueig contra Lituània; però el Sant Pare mai no va dir res respecte del bloqueig contra Cuba, que ja fa trenta anys que dura, ni sobre el bloqueig contra Nicaragua, que en va durar deu. Normal. I també és normal, atès que els llatinoamericans vius tampoc no valem, que els nostres morts es cotitzin cent vegades menys que les víctimes de l'avui desintegrat Imperi del Mal.

Noam Chomsky i Edward Herman s'han pres la molèstia de mesurar l'espai que mereixem als principals mitjans nordamericans de comunicació. Jerzy Popielusko, sacerdot assassinat pel terror d'estat de Polònia, el 1984, ha ocupat més espai que la suma de cent sacerdots assassinats pel terror d'estat a Amèrica Llatina en aquests últims anys.

Ens han imposat el menyspreu com a costum. I ara ens venen el menyspreu com a destí.

Masclisme i maternitat

ANTONIO GONZÁLEZ DORADO

Paraguai

El masclisme és un antivalor cultural llatinoamericà, que hom va denunciant repetidament els últims anys. Implica una sobrevaloració del baró en el context social. Suposa, específicament, una sobreestima simbòlica de la genitalitat viril, que es tradueix en una autonomia incontrolada, prepotent i dominant. Això origina un ideal de baró, "el mascle", al qual es contraposa dialècticament la dona i, derivadament, l'homosexual. L'ofensa més gran que se li podrà fer a un home serà dir-li afeminat o "marica", expressió extraordinàriament complexa segons el context en què es faci. Al voltant d'aquest nucli es construeix un "model" de baró que és plenament acceptat i comprès dins del seu medi. Vet aquí algunes de les seves característiques i manifestacions.

"El mascle" és estimat per la seva duresa i valentia. Es tracta d'una valentia que fàcilment degenera en agressivitat i violència, per a la qual ha d'estar prepa-

rat en qualsevol moment. Per això un "matxet" o una pistola són sempre el seu millor guarniment. La seva fortalesa per a dominar la naturalesa bruta és un altre dels signes dels quals més s'enorgulleix. La prepotència li dona el prestigi de ser temut.

Però simultàniament, en "el mascle" es desenvolupa la sagacitat. Creu que per a triomfar a la vida també és important "ser viu i lletrat", d'altra manera se'l tindria per un babau. A la vida s'arriba més lluny "sabent caminar" que no pas havent adquirit una preparació convencional adequada. Aquí rau la importància de tenir molts amics i parents poderosos.

La seva autonomia s'expressa en el dret al desenfrement. Li agrada tenir converses "d'homes". Es vanta de poder beure i gastar el que vol, perquè no està sotmès a la faldilla de la seva esposa. El seu descontrol sexual li permet l'honor de ser "faldiller", i les dones han de comprendre que els homes "són així". El seu lloc habitual no és la llar sinó entre els amics, al treball o a la ferra. Però quan arriba a la llar passa a ser el rei, perquè "a la família es fa el que ell mana", i mai no es barrejarà en activitats que "corresponguin" al món femení ni tindrà manifestacions que consideri femenines o maternes. És per això que es mantindrà dominant i tindrà una característica rudes sexual, i al mateix temps té consciència que tot se li és degut. Quan ho vegi necessari, defensarà els de casa "com un mascle" i no podrà acceptar de cap manera la infidelitat de l'esposa, fet que el caracteritzarà fins i tot com un home gelós.

Al mateix temps el mascle és creient. Però les seves manifestacions pietoses són tímides i limitades, tot i que participa en els moments religiosos més solemnes, i li agrada portar els tabernacles a la processó i desitja morir i ser enterrat com un cristià.

El masclisme trenca l'equilibri del binomi home-dona. L'exaltació masclista del baró buida la dona dels seus valors, transformant-la en símbol negatiu del baró i en objecte de les apetències sexuals, prepotents i dominants del mascle. La dona, allò femení és un no-valor per al mascle, pura negativitat.

Un cop trencat aquest binomi, les exigències d'equilibri pròpies de tota cultura pretenen, en el nostre cas, salvar la dimensió femenina establint un nou binomi original: "mascle" (baró) – "la meva o la nostra mare" (dona). D'aquesta manera es recupera també valorativament el binomi societat-llar, binomi que inclou dos factors positius i necessaris per al desenvolupament de qualsevol comunitat.

La maternitat i la llar, en una cultura masclista, és l'"valor positiu", principalment interpretat en la relació mare-fills, més exactament, "la nostra mare-els meus fills", ja que la dona-mare, fora de les relacions de parentesc filial, es pot tornar a constituir en presa i víctima d'un masclisme descontrolat.

"La mare" com un valor positiu per als fills, sorgirà dialècticament com el negatiu-positiu del "mascle".

La mare es constitueix en el símbol de la llar. És l'emparradora amorosa en la qual s'hi han de trobar totes les virtuts de la llar. En ella hi brilla la fidelitat, l'honestedat en tots els aspectes, l'estalvi, l'ordre, la cura i l'atenció.

Davant la violència masclista, la mare és la que sempre acaba comprènent i perdonant els fills. Si és l'ajuda permanent en les necessitats ordinàries, també és l'última solució i esperança en les situacions límit, quan per a l'home derrotat ja està tot perdut. Ella ha de ser el testimoni de la pietat religiosa. I hi ha una confiança en la seva saviesa, perquè tan sols diu la paraula que convé als seus fills.

Simultàniament esdevé profundament respectable, essent tan propera, atès que hi ha una consciència que la maternitat sorgeix i es desenvolupa en el si del sofriment: víctima de l'espòs o del baró que la va abandonar, víctima de la societat masclista a la qual pertany. Per això, en el fons, se la considera com una fortalesa-resistent més gran que la del baró que, lògicament en un ambient masclista, esdevé misteriosa i dotada de poders desconeguts.

Així s'explica l'extraordinària autoritat de la qual queda dotada la mare dins d'una societat masclista, tant que adquireix característiques de "matriarca", decidint en molts moments amb la seva benedicció i paraula el futur dels fills fins i tot quan ja són adults. No és estrany, en certs llocs d'Amèrica Llatina, escoltar una persona gran, amb un deix de sentiment i una consciència de limitació greu, que és "orfe" perquè la seva mare ja no viu en aquell moment: la desaparició de la mare és la desaparició de la llar, on la família se sentia reunida i segura.

Per això a la mare, freqüentment, se la idealitza i se la idolitza, se la mima, se la festeja. És la compensació de la dona en una societat masclista. D'aquí ve l'extraordinària valoració que té la dona de la fecunditat en aquests ambients, encara que de vegades li costi la vida. Ser mare és l'ideal i la salvació d'una existència femenina.

Atenció, germà

El masclisme és una forma de pensament que rellisca cap a la nostra vida sense que ens n'adonem, per exemple en el llenguatge. Hem d'evitar qualsevol forma de llenguatge "sexista", aquella forma de parlar que discrimina la dona. Per exemple:

-No diguis "l'home" o "els homes" quan et refereixes tant als homes com a les dones; digues més aviat "l'ésser humà", "la persona humana", "la humanitat"...

-No comencis dient: "germans", sinó "germanes i germans".

-No diguis "Déu va crear l'home...", sinó "Déu va crear l'home i la dona", "als éssers humans"...

-En referir-se públicament a Déu a l'oració no diguis només "Déu Pare"; digues amb freqüència "Déu, Pare

nostre i Mare nostra, per a què recordem que Déu no és un baró, que el masculí i el femení són dues dimensions amb les que Déu ens va crear a tots "a imatge i semblança seva".

I més enllà de la forma de parlar, examina si la teva forma de pensar és masclista, si no et dol que el femení sigui marginat tantes vegades com si fos de segona categoria, si ja fas el possible per a què arribi el dia que la dona ocupi el lloc d'igualtat que li correspon a la societat i a l'Església.

El meu sol s'ha post. El meu dia ha finit.

L'obscuritat em va cobrint lentament. Abans d'ajoure'm per no aixecar-me més, vull parlar al meu poble. Escolteu-me, perquè aquest no és un moment per a dir mentides. El Gran Esperit ens va crear, i ens va donar aquesta terra en la qual vivim. Ens va donar el bisó, l'antílop i el cérvol perquè poguéssim menjar i vestir-nos. Els nostres territoris de caça s'estenien des del Mississipi fins a les grans muntanyes. Érem lliures com el vent i cap home no ens donava ordres. Lluitàvem contra els enemics i festejàvem els amics. Els nostres valents expulsaven tots aquells que volien endur-se'ns la caça. Capturaven dones i cavalls als enemics. Els nostres fills eren molts i grans els ramats. Els nostres vells parlaven amb els esperits i feien bona medicina. Els joves caçaven i festejaven les noies. Allà on era el tipi, allà ens quedàvem i cap casa no ens empresonava. Ningú no deia: "Fins aquí és la meua terra, fins allà la teua".

Llavors l'home blanc, un estrany, va arribar als nostres territoris de caça. Li vam donar carn i regals, i li vam dir que anés en pau. Va observar les nostres dones i es va quedar a viure als nostres tipis. En van arribar d'altres com ell i van construir les carreteres a través dels nostres territoris de caça. Va dur el ferro misteriós que dispara. Va dur l'aigua màgica que torna els homes necis. Amb les seves quincalles va comprar fins i tot la noia que jo estimava. Vaig dir: "l'home blanc no és un amic, matem-lo". Però ells eren més nombrosos que les fulles d'herba. Van fer desaparèixer el bisó i van matar els millors guerrers. Es van quedar les nostres terres i ens van encerclar amb tanques. Els seus soldats van acampar als afores amb canons amb els quals ens disparaven. Van esborrar el rastre del nostre poble de la faç de les praderies. Van obligar els nostres fills a abandonar els costums dels seus pares. Quan em giro cap a l'est, no veig l'albada. Quan em giro cap a l'oest, la nit que s'acosta ho oculta tot.

Paraules d'un ancià indi, transmeses per Clark Wissler

La més bella declaració d'amor a la naturalesa

La carta del cacic Seattle

El 1854, el "Gran Cap Blanc" de Washington, el president dels EEUU Franklin Pierce va fer una oferta per comprar una gran extensió de territori indi i va prometre una "reserva" per al poble pell-roja. El Cap Seattle de la tribu Suwamish dels territoris del que avui dia ha esdevingut l'Estat de Washington, al nord-oest de EEUU, contestà amb aquesta carta, que ha estat considerada com la més bella i profunda declaració d'amor a la naturalesa i el medi ambient.

Com pot vostè comprar o vendre el cel, o l'escalfor de la terra? La idea resulta estranya per a nosaltres. Si no ens pertanyen la frescor de l'aire ni l'espurneig de l'aigua, com ens els podrien vostès comprar?

Cada partícula d'aquesta terra és sagrada per al meu poble. El pi majestuós, la sorrenca ribera, la broma dels boscos, cada insecte que neix, amb el seu brunzit... és sagrat en la memòria i l'experiència del meu poble. La saba que recorre els arbres, porta els records del pell-roja.

Els morts de l'home blanc s'obliden de la seva terra natal quan se'n van a passejar entre els estels. Els nostres morts no obliden mai aquesta formosa terra, perquè ella és mare del pell-roja. Som part de la terra i ella és part nostra. Les flors perfumades són les nostres germanes. El cérvol, el cavall, l'àliga majestuosa... són els nostres germans. Els cims rocosos, l'olor de les praderies, l'escalfor corporal del poltre, i l'home: tots pertanyem a la mateixa família.

Per això, quan el "Gran Cap" a Washington ens fa dir que vol comprar la nostra terra, ens està demanant molt. El "Gran Cap" diu que ens reservarà un lloc, per viure còmodament. Ell serà el nostre pare i nosaltres serem els seus fills. Per això estem considerant la seva oferta de comprar la nostra terra. Però no serà fàcil, perquè aquesta terra és sagrada per a nosaltres.

L'aigua espurnejant que corre pels rierols i els rius no només és aigua: és sang dels nostres avantpassats. Si nosaltres els venem la terra, vostès hauran de recordar que és sagrada, i que cada imatge que es reflecteix a l'aigua cristallina dels llacs, parla d'aconteixements i records de la vida del nostre poble. El murmuri de l'aigua és la veu del pare del meu pare.

Els rius són germans nostres, mitiguen la nostra sed, condueixen les nostres canoes, alimenten els nostres fills. Si els venem la nostra terra, vostès hauran de recordar i ensenyar als seus fills que els rius són germans nostres i germans de vostès. I els hauran de donar, d'ara endavant, l'atenció que es mereix un germà.

Sabem que l'home blanc no entén la nostra manera de ser. Un bocí de terra, per a ell, és igual que el següent. Ell és com un estrany que arriba durant la nit i arranca de la terra allò que necessita i se'n va. No mira la terra com la seva germana, sinó com la seva enemiga. I quan l'ha conquerit, l'abandona i se'n va cap a una altra part. Deixa enrere les tombes dels seus pares, i no li importa. Viola la terra dels seus fills i no li importa. Oblida la tomba del seu pare i els drets dels seus fills. Tracta la seva mare, la terra, i el seu germà, el cel, com a coses que poden comprar-se, saquejar-se, ser venudes, com ovelles o relluents granadures. La seva fam devorà la terra, però darrere només quedarà un desert.

No sé. Els nostres costums són diferents de les de vostès. La imatge de les seves ciutats fereix la mirada del pell-roja. Però, possiblement, és perquè el pell-roja és salvatge i no entén.

No hi ha tranquil·litat a les ciutats del blanc. No tenen un lloc on es pugui escoltar la remor de les fulles a la primavera, o el murmuri de les ales d'un insecte. Però potser dic això perquè sóc salvatge i no entenc. A les seves ciutats, la fressa tan sols insulta l'oïda. Com seria la vida si l'home no pogués escoltar el crit solitari de l'escloper o l'animada conversa nocturna dels gripaus als aiguamolls? Jo sóc pell-roja i no entenc.

L'indi estima el so suau de la brisa en lliscar delicadament sobre la superfície de la llacuna, o aquell olor característic del vent purificat pel plugim del matí i perfumat per l'essència dels pins.

L'aire és preciós per al pell-roja, perquè totes les coses comparteixen el mateix alè. La bèstia, l'arbre, l'home... tots compartim el mateix hàlit. L'home blanc sembla no adonar-se que respira l'aire. Com un ésser que agonitza llargament, és insensible a la mala olor. Però, si nosaltres els venem la nostra terra, vostès hauran de recordar que l'aire és preciós per a nosaltres. Que l'aire comparteix el seu esperit amb tota la vida que ell sustenta.

L'aire que va permetre el primer alè del nostre avi, també rep el seu últim sospir. I si nosaltres els venem la nostra terra, vostès hauran de mantenir-la intacta i sagrada, com un lloc on, fins i tot l'home blanc, pugui anar a assaborir el vent purificat pel perfum de les flors.

Així doncs, estem considerant la seva oferta de comprar la nostra terra. Si decidim acceptar, ho farem amb una condició: l'home blanc haurà de tractar com a germanes les bèsties d'aquestes terres.

Jo sóc un salvatge i no entenc una altra forma de pensar. He vist milers de búfals podrint-se a la praderia, abandonats pels blancs després de balejar-los des d'un tren en marxa. Jo sóc un salvatge i no entenc com el fumejant cavall de ferro pot ser més important que el búfal, al qual nosaltres sacrificuem només quan el necessitem per a subsistir.

Què és l'home sense les bèsties? Si desapareixessin totes, l'home moriria d'una gran solitud d'esperit.

Perquè, qualsevol cosa que els passa a les bèsties, de seguida repercuteix en l'home. Tots els éssers estem mútuament vinculats.

Vostès hauran d'ensenyar als seus fills que la terra que trepitgen, són les cendres dels nostres avis. Caldrà que honorin la terra. Diran als seus nens que la terra està enriquida amb les vides dels nostres parents. Ensenyaran als seus fills el que nosaltres hem ensenyat als nostres: que la terra és la nostra Mare. Tot el que succeeix a la terra succeeix també als seus fills. Quan els homes escopeixen al terra, ho fan sobre si mateixos.

Nosaltres sabem això: la terra no pertany a l'home; és l'home qui pertany a la terra. Nosaltres sabem això: totes les coses estan intercomunicades, com la sang que uneix una família. Tot està unit. L'home no trama el teixit de la vida. Ell és, senzillament, un dels seus fils. El que ell fa a aquest teixit, s'ho fa a si mateix.

Ni tan sols l'home blanc, el déu del qual camina i parla amb ell com d'amic a amic, es pot exceptuar d'aquest d'aquest destí comú. És possible que siguem germans, malgrat tot. Ja ho veurem.

Nosaltres sabem quelcom que l'home blanc descobrirà algun dia: que el nostre déu és el mateix déu. Vostès pensen ara que ell és una propietat seva, de la mateixa forma que volen ser propietaris de les nostres terres. Però no pot ser. Ell és el déu de tots els éssers humans, i la seva compassió és la mateixa, tant per al pell-roja com per a l'home blanc.

La terra és preciosa per a ell, i fer mal a la terra és un menyspreu enorme per al creador. Els blancs també desapareixeran. Tal vegada abans que las altres tribus. Embruta el teu propi llit i qualsevol nit et veuràs sofocat pels teus propis excrements.

Però, en la teva agonia, brillaràs fulgurantment abraçat per la força del déu que et va dur a aquesta terra i que, per algun propòsit especial, et va donar domini damunt d'ella i damunt del pell-roja. Aquest destí és un misteri per a nosaltres, ja que no entenem quan tots els búfals són sacrificats, els cavalls salvatges domats, els racons secrets dels boscos impregnats per la flaire de molts homes i la vista de les muntanyes maculades pels filats. On és el bosc? On és l'àliga? Han desaparegut! És la fi de la vida, el començament de la supervivència.

Per tenir una idea exacta sobre

L'opció pels pobres

Què és?

L'OP consisteix en la decisió voluntària d'encarnar-se en el món dels pobres per assumir la seva Causa d'alliberament. És a dir, l'OP no és un simple amor o

afecte cap als pobres, o una actitud de simple beneficència cap a ells, o un simple "amor preferencial" cap als pobres, com diuen altres.

Qui ha de realitzar l'OP?

Tots els creients, sigui quina sigui la seva condició socioeconòmica.

N'hi ha que diuen que "l'OP és un luxe dels que no són pobres, perquè els pobres ja són pobres i no poden fer l'OP". Això no és cert. L'OP inclou com a element essencial el fet d'assumir conscient i activament la Causa dels pobres, i això no ho fan pas automàticament els pobres pel sol fet de ser-ho; al contrari, molts pobres no han assumit conscient i activament la Causa dels pobres i fan, de fet, l'opció pels rics.

Qui són els destinataris de l'OP?

Per qui s'opta?

L'opció és pels pobres reals, els injustament empobrits i desposseïts, però no aïllada sinó col·lectiva i dialècticament considerats. És a dir, l'OP no és opció pels "pobres" en sentit metafòric, per exemple aquells que són "pobres en alegria", categoria en la qual entrarien fins i tot els rics. Aquests "pobres en alegria" són dignes d'atenció i misericòrdia, però per una altra banda, no pas per l'OP.

Ja se sap que al llarg de la història l'Església va estar sempre preocupada pels pobres; això no és pas nou, però això no és l'OP. Al llarg dels segles l'Església s'aliava amb els poderosos per obtenir-ne l'ajuda que després donarien als pobres, en forma doncs d'assistència, beneficència, "caritat"... La relació de l'Església amb els pobres era mediata: passava pel ric per assolir el pobre. La novetat de l'OP consisteix precisament en què és una aliança directament amb el pobre, sense passar pel ric.

En l'OP la "millor part" se l'emporten no pas els pobres perquè sí, sinó els desposseïts que contribueixin activament que la seva situació s'acabi. És a dir, als pobres rebels, als que s'identifiquen amb les justes causes populars i lluiten de forma militant per la superació de la injustícia, als "pobres amb esperit".

Quins són els continguts fonamentals de l'OP?

Són diversos:

Un element de ruptura: optar pel pobre és trencar l'aliança amb aquells que l'opprimeixen. En concret, optar pels pobres és no optar per la visió i la forma d'actuació dels enemics dels pobres. L'OP és el contrari de l'opció per la burgesia, pel privilegi, pel capital. Això significa que l'OP implica un canvi de "lloc social", un èxode respecte del món mental i social en el qual hom era abans de fer aquesta opció.

Un element d'encarnació o identificació: hom surt a l'encontre del món del pobre, als seus valors i pers-

pectives, per fer-los propis. Aquí hi ha una gran gamma de realitzacions, des d'aquell que simplement passa a viure "amb" els pobres, fins a aquell que arriba a viure "com" els pobres.

L'assumpció conscient i activa de la Causa dels pobres: és una solidaritat amb les lluites i pràctiques populars, la defensa dels seus drets, el compromís amb el seu alliberament, l'afirmació incondicional de la vida i el rebuig insobornable de la injustícia... Així, l'OP es converteix en praxis de transformació històrica.

L'assumpció també del destí dels pobres, que al tercer món passa normalment no només per les privacions normals de la vida dels pobres, sinó per la persecució i fins i tot per la mort "abans de temps", "primerenca i injusta".

Què significa que és una opció "preferencial"?

Aquest adjectiu es va introduir per tal de tranquil·litzar aquells que en l'OP veien perillar la universalitat del missatge cristià (l'OP deixaria els rics fora del cristianisme). Tal com diu Jon Sobrino, que l'OP és preferencial significa que "ningú no s'ha de sentir exclòs d'una Església amb aquesta opció, però que ningú no pot pretendre ser inclòs a l'Església sense aquesta opció". És a dir: en fer l'OP l'Església no està exclouent els rics, sinó simplement els està recordant que si no fan aquesta opció s'estan autoexclouent de la "Bona Notícia per als pobres" que Jesús va portar.

Per què cal optar pels pobres? Quines motivacions té l'OP?

Hi ha diverses motivacions, en diferents àmbits.

Una és una motivació purament èticoracional. És a dir, no cal ser cristià, ni tan sols creient, per vibrar amb l'OP (sigui amb aquest nom o amb un altre). L'OP està suficientment justificada pel fet de considerar èticament la realitat escandalosa i injusta dels pobres. La "indignació ètica" que hom sent motiva molts homes i dones generosos, creient o no, a viure des d'aquesta opció.

Els cristians, a més d'aquesta motivació que ells també perceben, tenen una altra motivació, teològica: la imitació del mateix Déu. És Déu qui s'ha revelat parcial cap al pobre, el que s'ha manifestat precisament entrant en la història per alliberar-lo, el que en Jesús es va fer pobre ell mateix i va entregar la seva vida per la Causa dels pobres, com a "Bona Notícia" per a ells.

Oració "achí"

Gràcies Pare nostre,
creador i formador
del cel i de la terra.
Avui ens reunim novament
per donar-te gràcies,
per lloar-te
i entregar-te el nostre cor.
Juntament amb les mares i pares,
àvies i avis,
els que ja se'n van anar,
els que ens guien.

Per aquest nou dia,
per aquest regal teu,
nosaltres els teus fills,
nosaltres la teva llavor, la teva planteta.
Gràcies, Pare nostre,
pel nostre Pare el sol,
cor del cel,
cor de la terra:
ja ha sortit, ja s'ha aixecat;
ell ens dóna la vida
i l'escalfor del cos.

Gràcies, Pare nostre,
cor de l'aigua dolça,
cor del mar,
per la nostra mare terra
que ens alimenta,
que alegra els nostres cors.

Avui ens postrem davant teu, Pare,
per a beneir-te,
per aquest bonic dia que ens ha reunit
amb els nostres germans,
els que venen de lluny,
els que venen de prop,
els que senten com nosaltres,
els que pateixen com nosaltres.

Perdona els nostres pecats,
fes desaparèixer les culpes,
per tal que avui sapiguem dir
el que sent el nostre cor.

Fes que puguem sentir
els sentiments dels germans
i que es faci de dia novament
a la nostra vida
i trobem el camí
el que van començar els primers
mares i pares,
els de cap blanc,
els de cabell blanc,
els que tu vas crear i formar
i els vas donar la mare terra.

Perdona, Pare, el nostre oferiment,
nosaltres els teus fills,
nosaltres els teus petits.

La dona jueva en el temps de Jesús

JOAQUÍN JEREMÍAS

A l'orient, la dona no participava de la vida pública. Quan la dona jueva de Jerusalem sortia de casa, portava la cara coberta amb una lligadura, que consistia en dos vels sobre el cap, una diadema sobre el front amb cintes que penjaven fins a la barbata i una malla de cordons i nusos; d'aquesta manera no es podien reconèixer els trets de la seva cara.

La dona que sortia sense la lligadura que li ocultava el rostre ofenia els bons costums fins a tal punt que el marit tenia el dret, fins i tot el deure, d'acomiar-la, sense obligació de pagar-li la quantitat estipulada per al cas de divorci, en el contracte matrimonial. Hi havia dones tan estrictes que tampoc no es descobrien dins de casa. En els ambients populars els costums no eren tan rígids.

Les dones havien de passar desapercibudes en públic. Les regles de la bona educació prohibien trobar-se a soles amb una dona, mirar una dona casada i fins i tot saludar-la. Per a un alumne dels escribes era un deshonor parlar amb una dona pel carrer.

A la casa paterna les filles havien de passar després dels nois. La seva formació es limitava a l'aprenentatge dels treballs domèstics. Pel que fa al pare, tenien els mateixos deures que els fills, però no pas els mateixos drets. Pel que fa a l'herència, per exemple, els fills i els seus descendents precedien les filles.

Els deures de l'esposa consistien a atendre les necessitats de la casa. Havia de moldre, cosir, rentar, cuinar, amamantar els fills, fer el llit del marit i, com a compensació del seu manteniment, elaborar la llana (filat i teixir); altres hi afegien el deure de preparar-li la copa al marit, rentar-li la cara, les mans i els peus.

La situació de serventa en la qual es trobava la dona davant del marit s'expressa en aquestes prescripcions; però els drets de l'espòs arribaven encara més enllà. Podia reivindicar el que la dona trobava, així com el producte del seu treball manual, i tenia el dret d'anul·lar els seus vots. La dona estava obligada a obeir el marit com si fos el seu amo, i aquesta obediència era un deure religiós, tan fort, que el marit podia obligar la dona a fer vots.

Els fills estaven obligats a col·locar el respecte cap al pare per damunt del degut a la mare. En cas de perill de mort s'havia de salvar primer el marit.

Hi ha dos fets significatius respecte del grau de dependència de la dona en relació al marit: a) la poligàmia era permessa. L'esposa, per tant, havia de tolerar l'existència de concubines; b) el dret al divorci

estava exclusivament de part de l'home. L'opinió de l'escola de Hillel reduïa al mer caprici el dret unilateral al divorci que tenia el marit.

La dona vídua també quedava algunes vegades vinculada al marit: quan aquest moria sense fills (Dt 25, 5-10; cf Mc 12, 18-27). En aquest cas havia d'esperar, sense possibilitat de decidir ella mateixa, que el germà o els germans del marit difunt es casessin amb ella o expresessin la seva negativa, sense la qual ella no podia tornar-se a casar.

Les escoles eren exclusivament per als nois i no pas per a les noies. Segons Josefo, les dones només podien entrar al temple a l'atri dels gentils i al de les dones. A les sinagogues hi havia una reixa que separava el lloc destinat a les dones. L'ensenyament era prohibit a les dones. A casa, a la dona no se la comptava en el nombre de les persones invitades a pronunciar la benedicció després de l'àpat.

La dona no tenia dret a donar testimoni, ja que, tal com es desprèn de Gn 18, 15, era mentidera. Se li acceptava el testimoni només en alguns casos excepcionals, els mateixos en què s'acceptava també el testimoni d'un esclau pagà. El naixement d'un baró era motiu d'alegria, mentre que el naixement d'una filla anava freqüentment acompanyat d'indiferència, fins i tot de tristesa.

Tan sols partint d'aquest rerefons de l'època podem apreciar plenament la postura de Jesús davant la dona. Lc 8, 1-3 i Mc 15, 41 parlen de dones que segueixen Jesús: és un aconteixement mai vist a la història de l'època. Jesús no s'accontenta a col·locar la dona en un rang més elevat del que se l'havia col·locat pel costum; la col·loca davant Déu en igualtat amb l'home (Mt 21, 31-32).

Maria de l'alliberament

PERE CASALDÀLIGA

Maria de Natzaret, esposa prematura de Josep, el fuster,

–veïna d'una colònia sempre sospitosa–, camperola anònima d'una vall del Pirineu, resadora sobresaltada de la Lituània prohibida, indieta assassinada d'El Quiché, favelada de Rio de Janeiro, negra segregada a l'Apartheid, harijan de l'Índia, gitaneta del món, obrera sense qualificació, mare soltera, monjeta de clausura, nena, núvia, mare, vídua, dona.

Cantadora de la Gràcia que s'ofereix als petits,
perquè només els petits la saben acollir;
profetessa de l'alliberament
que només els pobres conquereixen,
perquè només els pobres poden ser lliures:
volem ser com tu,
volem pregar amb tu,
volem cantar el teu mateix Magníficat.

Ensenya'ns a llegir la Bíblia –llegint Déu–
tal com el teu cor la sabia llegir,
més enllà de la rutina de les sinagogues,
i malgrat la hipocresia dels fariseus.

Ensenya'ns a llegir la Història –llegint Déu,
llegint l'home– tal com la teva fe la intuïa,
sota la vergonya de l'Israel oprimida,
davant les ostentacions de l'Imperi Romà.

Ensenya'ns a llegir la Vida –llegint Déu
llegint-nos– tal com l'anaven descobrint els teus ulls,
les teves mans,
els teus dolors, la teva esperança.

Ensenya'ns aquell Jesús veritable,
carn del teu ventre, raça del teu poble, Verb del teu
Déu;
més nostre que teu, més del poble que de casa,
més del món que d'Israel,
més del regne que de l'Església.
Aquell Jesús que, pel Regne del Pare,
es va arrancar dels teus braços de mare
i es va entregar a la multitud, sol i compasiu,
poderós i servidor, estimat i traït,
fidel davant els somnis del Poble,
fidel contra els interessos del Temple,
fidel sota les llances del Pretori,
fidel fins a la solitud de la mort...

Ensenya'ns a portar aquell Jesús veritable
pels camins callats del dia a dia,
per la muntanya exultant de les celebracions,
juntament amb la cosina Isabel, i a la fe dels nostres
pobles abatuts
que, malgrat tot l'esperen.

La nostra Maria del Magníficat:
volem cantar amb tu!
Maria del nostre Alliberament!
Amb tu proclamem la grandesa del Senyor,
que és l'únic gran,
i en Ell ens alegrem amb tu, perquè,
malgrat tot, Ell ens salva,
Amb tu cantem Maria, exultants de gratuïtat,
perquè Ell es fixa en els insignificants; perquè el seu
poder

es vessa damunt nosaltres en forma d'amor
perquè Ell sempre és fidel, igual a les adversitats,
únic per a la nostra comunitat, de segle a segle,
de cultura a cultura, de persona a persona.
Perquè el seu braç intervén històricament,
entremig dels nostres braços, insegurs però lliures;
perquè un dia intervindrà, definitivament Ell.
Perquè és Ell qui desbarata
els projectes de les multinacionals
i sosté la fe dels petits
que s'organitzen per sobreviure humanament.
Perquè buida de lucre els cofres dels capitalistes
i obre espais comunitaris
per al planter, l'educació i la festa
a favor dels desheretats.
Perquè enderroca del seu tro tots els dictadors
i sosté la marxa dels oprimits
que trenquen estructures a la recerca de
l'Alliberament.
Perquè saben perdonar la seva Serventa, l'Església,
sempre infidel creient-se Senyora,
sempre estimada escollida, malgrat tot,
per causa de l'Aliança que Ell va fer un dia
en la sang de Jesús.

Maria de Natzaret, cantadora del Magníficat,
servidora d'Isabel:
queda't també amb nosaltres, que el Regne és a
punt d'arribar!, queda't amb nosaltres, Maria,
amb la humilitat de la teva fe, capaç d'acollir la
Gràcia;
queda't amb nosaltres,
amb l'Esperit que et fecundava la carn i el cor;
queda't amb nosaltres,
amb el Verb que anava creixent en tu,
humà i salvador, jueu i Mesies, Fill de Déu i fill
teu, el nostre Germà, Jesús.

A propòsit de la qüestió negra

Reflexions des de Brasil

– Las Casas qüestiona la capacitat dels colonitzadors,
considerats portadors de la fe cristiana, per a contri-
buir al bé humà i cristià dels pobles colonitzats:
“Com podrien els espanyols que van a les Índies, tot
i essent valents i nobles, tenir cura de les ànimes?
Molts d'ells ignoren el credo i els deu manaments, i la
majoria ignora les coses que interessin a la salvació,
i van a les Índies només per satisfer el seu desig i la
seva ambició, essent tots viciosos, corromputs, des-
honestos i desordenats...”

Pregunta:

Segons la seva opinió, va ser l'església la que va utilitzar l'imperi per a evangelitzar, o va ser l'imperi el que utilitzà l'església per a conquerir i colonitzar?

– El pare Miguel García va arribar a Brazil el 1576 per ensenyar teologia en el col·legi jesuïta de Bahia. El 1583 fou expulsat de Brazil, perquè combatia l'esclavatge del poble negre. Proposava negar la comunió eucarística a tots els que tenien esclaus. Va crear un gran malestar entre els jesuïtes, ja que ells mateixos eren propietaris de molts esclaus. En la seva carta al superior general de la Companya li deia: “La multitud d'esclaus que té la Companya en aquesta província, i concretament en aquest col·legi, és una cosa que no puc suportar de cap manera, sobretot perquè no m'entra al cap que sigui lícit tenir esclaus... De vegades penso que serviria més a Déu i em salvaria amb més seguretat si fos laic que no pas en aquesta província de la Companya, on veig el que veig”. Va morir a Toledo (Espanya), abandonat i rebutjat, el 1614.

Pregunta:

Per què el pare Miguel no es va considerar sant, i en canvi el pare José de Anchieta, el qual s'adaptà als colonitzadors, ja ha estat declarat “beat”?

– El 20 de novembre de 1695 fou martiritzat Zumbí de Palmares, i milers de pobladors dels palenques (“quilombos”) que lliutaven als palenques per l'alliberament del poble negre esclavitzat. El govern portuguès va organitzar 25 guerres contra els “Palenques Reunits de Palmares”. Va perdre 24 guerres, i només va guanyar l'última perquè organitzà l'exèrcit més poderós de tot el període colonial. Per això va comprar a Anglaterra les armes més modernes del món: sis canons! El poble negre fou agafat per sorpresa i derrotat.

Pregunta:

Quina va ser la posició de l'Església davant d'aquesta massacre? Quina hauria hagut de ser?

– El 1746 l'esclava Lorenza Correa da Lapa va ser arrestada a Sao Joao de Meriti, Rio de Janeiro, per haver abandonat l'home amb el qual l'amo de l'enginy l'obligà a casar-se, i per haver estimat lliurement i haver-se casat voluntàriament amb Amaro França Cordeiro. En descobrir-se aquest segon casament la Inquisició la va perseguir, la féu presa i li muntà un “procés” (el núm. 112 83) que la va portar als soterranis de la Santa Inquisició brasilera i després als de la portuguesa, a Lisboa, on va morir en no resistir les tortures.

Pregunta:

Podem considerar l'esclava Lorenza com a màrtir per defensar la llibertat, els drets humans i la dignitat del poble negre?

– El 1838 Manuel Congo encapçalà una rebel·lió contra l'esclavatge, a la ciutat de Vassouras, Rio de Janeiro. El govern imperial, fortament armat, sota el comandament del Duque de Caxias, va massacrar els animosos revolucionaris i va capturar els seus líders. Manuel Congo fou penjat a la forca el 6 de setembre de 1839. L'Església li va enviar un sacerdot per donar-li els sagraments de la confessió i la comunió.

Pregunta:

Pot ser considerada ingènua o innocent, aquella actitud de l'Església? Es podia desentendre d'aquella situació de massacre? Podia quedar-se tranquil el sacerdot pensant que complia el seu ministeri i les ordres dels seus superiors?

– El 10 de novembre de 1969 el govern del General Médice prohibeix la publicació a tota la premsa brasilera de notícies sobre indis, guerrilla, moviment negre, discriminació racial, etc.

Pregunta:

Per què de cada 100 brasilers de raça negra 70 no tenien encara consciència de la situació del negre al Brasil i s'avergonyien de ser negres? Quina és la solució?

– El 29 d'agost de 1986, malgrat la prohibició del cardenal de Rio de Janeiro, es va celebrar la III Trobada de religiosos, seminaristes i sacerdots negres de Brasil.

Pregunta:

Segons la seva opinió, aquella trobada va ser una desobediència o un acte profètic col·lectiu? És veritat que els que obeeixen la legítima autoritat sempre agraden a Déu i encerten amb la seva voluntat, encara que els superiors estiguin equivocats?

– L'11 de maig de 1988 es munta a Rio de Janeiro el major aparell militar que s'havia vist des del cop d'estat de març de 1964. Aquesta vegada tenia com a objectiu intimidar la marxa contra el “Centenari de l'abolició de l'esclavatge”, organitzada per les entitats negres de Rio de Janeiro, amb el recolçament i participació de Mons. Mauro Morelli, bisbe de la Baixada Fluminense.

Pregunta:

Per què el poder brasiler té por de la conscienciació del poble negre?

La conquesta de la Naturalesa

Abans de Colom, Amèrica era una terra de boscos antics espessos que cobrien tant les costes com les muntanyes, amb milers d'espècies de plantes i d'animals desconegudes avui dia. Fins que els europeus no van començar a colonitzar el món no s'havia produït cap canvi físic permanent que afectés tota la terra en 500 milions d'anys. La difusió de la tecnologia i ideologia europees durant els últims 500 anys es pot comparar a un augment en l'influx de raigs còsmics o a l'aixecament de noves cadenes senceres d'Andes i Himàlaies. Pràcticament res no queda igual.

Colom i aquells que el van seguir no van pas venir sols. Van dur amb ells plantes, animals i bacteries, els quals van trobar pocs o cap predador natural i es van propagar amb una rapidesa sorprenent. En el transcurs de 50 anys el procés d'aniquilar les formes de vida indígenes –començant per la gent nadiua, però sense acabar-hi– va ser irreversible. Porcs, vaques i cavalls europeus van trepitjar literalment les espècies americanes fins a la seva desaparició. Els cultius europeus, el sucre, cafè i plàtans que els europeus van introduir, van empènyer les plantes nadiues cap a terres marginals, on van lluitar i van perdre la batalla contra les bardisses europees.

L' "europeïtzació" de la flora i la fauna americanes no va pas ser el subproducte accidental del contacte entre el vell món i el nou. Va ser un objectiu central de la Conquesta: proveir els conqueridors dels aliments i bèsties de càrrega als quals estaven acostumats; debilitar la resistència dels pobles nadius; i el més important: proporcionar a Europa els béns que cobejava.

La plantació va ser la forma organitzada que va prendre aquest procés: la terra va ser desbrossada, una espècie estrangera va ser introduïda allà on no existien predadors, i totes les espècies que no conduïen cap a l'economia del monocultiu eren perseguides i sovint exterminades. Per produir sucre, els ben desenvolupats ecosistemes de les planícies costeres de les illes caribenyes i del Brasil van ser devastats per la deforestació i la irrigació. Per produir cafè, les terres baixes al peu de les muntanyes boscoses de Colòmbia, Veneçuela, Centreamèrica, les illes caribenyes i l'altiplà de Sao Paulo van ser arrossegades i "reforestades". El bestiar de pastoreig –pasturant fins i tot a les praderies del nord de Mèxic i del centre d'Amèrica del Nord, la pampa d'Amèrica del Sud i les planícies veneçolanes– va tenir un efecte similarment dràstic. Després de la II Guerra Mundial els boscos costaners de Centreamèrica van ser enderrocats per deixar pas al cotó.

A Mèxic, Perú, Bolívia i més endavant al Brasil, Xile i altres parts, la mineria va ser la causa major del canvi ambiental.

Elisabeth Dore escriu de boscos talats per proporcionar fusta per a túnels, pous miners, vaixells i pastors per a animals de càrrega.

Els antics sistemes d'irrigació i les andanes terraplenades que conservaven l'humus preciós van ser abandonats quan comunitats senceres de nadius es van esvaïr en els camps de mort en què es van convertir les mines, o en emigracions prolongades fugint d'aquell destí. L'ús sovintejat de mercuri després de 1570 va saturar els rius i els terrenys. Al principi d'aquest segle, les emissions tòxiques de fundicions i refineries estaven deixant grans àrees virtualment estèrils. Cap el 1960 la mineria estava movent muntanyes, desviant rius enormes, creant ciutats senceres en selves despoblades i provocant una contaminació gegantina.

La història natural mai no va ser totalment independent de la història política. Avui el grau i el pas de l'activitat humana les ha fet inseparables. La conquesta de la naturalesa i la d'Amèrica són dos aspectes del mateix procés. De manera semblant, en els anys recents s'estan juntant les lluites per acabar la dominació nacional i de classe i les lluites que busquen prevenir l'eco-catàstrofe que s'apropa per l'horitzó d'Amèrica Llatina. Els moviments populars dels pobles nadius, camperols i pobres de les ciutats estan adoptant de manera creixent programes explícitament mediambientals. Potser podem injectar una nota d'esperança en aquesta fosca història, ja que només una política contrària podria posar punt final als 500 anys de conquesta.

Amèrica Llatina, abocador de deixalles tòxiques

Fa un any, aproximadament, funcionaris de l'oficina de Duana d'Argentina es van alarmar per algunes de les sol·licituds que hi havia als seus escriptoris.

Un empresari volia importar cinc mil tones de dissolvent industrial altament tòxic. Un altre volia dur al país terra amb nivells baixos de radioactivitat. Hi havia sol·licituds per traslladar tones de deixalles tòxiques de les plantes de clorur de polivinil i propostes per a importar centenars de milers de tones de residus plàstics. L'origen de gairebé totes aquestes deixalles era Europa i Estats Units.

Els funcionaris no van trigar gaire a comprendre que Argentina s'havia convertit en l'últim exemple del que

molts diuen que és una tendència creixent: les nacions industrialitzades, en adonar-se que és excessivament costós eliminar gran part de les desferres perilloses i altres no tan perilloses als seus territoris propis, recorren cada vegada amb més freqüència a Llatinoamèrica com el lloc on desfer-se'n.

“En els vint anys que porto treballant a la Duana mai no he vist tanta quantitat de deixalles industrials i desferres que arriben al país provinents d'Estats Units i Europa com ara”, va dir Carlos Milstein, sotsdirector de l'Oficina d'Importacions de Tecnologia. Milstein va advertir, alhora, que “si no agafem les precaucions adequades, Argentina es convertirà finalment en una àrea d'eliminació de gran part d'aquestes deixalles”.

Grups que analitzen aquesta qüestió sostenen que l'enviament de quantitats cada vegada més grans de deixalles a Llatinoamèrica és evident. Estudis portats a terme pel Congrés d'Estats Units demostren que el país està enviant grans quantitats de tòxics a Mèxic.

I funcionaris de l'Agència per a la Protecció del Medi Ambient han informat sobre recents propostes per enviar llot i altres residus dels municipis –particularment de Nova Jersey i altres estats de la costa est– a Centre i Sudamèrica.

A més a més, grups ecologistes, com ara Greenpeace, han manifestat que Centreamèrica també s'ha convertit en el lloc preferit pels municipis per enviar cendres d'incineradores.

En un informe elaborat l'any passat per la comissió Sudamericana de Pau, un grup ecologista amb seu a Santiago de Xile, va citar 70 exemples d'intents d'importar residus tòxics a Llatinoamèrica des d'Estats Units i Europa els anys 80. Tretze d'aquests exemples corresponien a 1980/86, 31 a 1987 i 26 a 1988.

Fins fa poc temps, un dels llocs preferits era Àfrica, on l'eliminació d'una tona de deixalles tòxiques podia tenir un cost tan petit com 2,5 \$, comparat amb gairebé dos mil dòlars als Estats Units i Europa.

Germans, escolteu el que diré i doneu-vos compte de quant en som de feliços pel fet de no conèixer l'angoixa i la basarda dels blancs. Perquè el metall rodó i el paper pesat, allò que ells anomenen “diner”, és la veritable divinitat dels blancs.

Parla-li a un europeu del Déu de l'amor: torçarà el rostre, somriurà. Somriu de la teva simplicitat. Però estén-li un tros rodó, brillant, de metall, o un paper gran, pesat: immediatament, els seus ulls brillen i la saliva li ve als llavis.

El diner és l'objecte del seu amor, la seva divinitat. Tots els blancs hi pensen, fins i tot dormint. N'hi ha molts les mans dels quals, de tant voler agafar el metall i el paper queden torçades, com les potes de la gran formiga del bosc. N'hi ha molts els ulls dels quals van quedar cecs de tant comptar diners. N'hi

ha molts que, pel diner, van renunciar a l'alegria, al somriure, a l'honra, a la consciència, a la felicitat, fins i tot a la dona i els fills. I gairebé tots van renunciar a la salut pel diner, pel metall rodó i el paper pesat. El porten als calçons, dins de pells dures plegades. A la nit el posen sota el rull damunt el qual reposen el cap, perquè ningú no els hi robi. Cada dia pensen en el diner, a totes hores, a cada moment. A cada moment. Fins i tot els nens han de pensar en el diner, han de pensar-hi. És el que aprenen de la seva mare, el que veuen fer al pare.

No pot ser, a la terra dels blancs, quedar-se sense diner. Si et quedes sense diner, no podràs calmar la fam ni la set, ni trobaràs una simple estora per dormir. T'enviaran a la presó, parlaran de tu en molts papers, si no tens diners. Has de pagar, és a dir, has de donar diner pel sòl que trepitges, pel lloc on aixeques la teva cabana, per l'estora en què passes la nit, per la llum que il·lumina la teva cabana. Si vols anar als llocs on les persones s'alegren, on canten i ballen, si vols demanar consell al teu germà... has de donar molt metall rodó, molt paper pesat. Has de pagar per tot. Fins i tot per a néixer has de pagar. I quan mores, la teva família ha de pagar per tu, per haver-te mort, i també per a què el teu cos pugui baixar a la terra; i per la pedra que posaran damunt la sepultura a la teva memòria. Només vaig veure una cosa per la qual a Europa encara no es demana diner, de la qual tots poden participar tant com vulguin: l'aire per respirar. Però crec que això és perquè se'n van oblidar; i no dubto que si escoltessin a Europa això que dic, immediatament exigirien per l'aire que es respira el metall rodó i el paper pesat. Ja que tots els europeus estan sempre buscant noves formes d'aconseguir diner.

“El Papalagui”, comentaris de Tuiávii, cap de la tribu Tiavéa, als mars del sud

Anti-gènesi

A la fi, l'ésser humà
va acabar amb el cel i amb la terra.
La terra era bella i fèrtil,
la llum brillava a les muntanyes i als mars,
i l'esperit de Déu omplia l'univers.

L'ésser humà va dir:
“Posseeixi jo tot el poder
al cel i a la terra”.

I va veure que el poder era bo,

i va posar el nom de Grans Caps
a aquells que tenien el poder,
i va anomenar Desgraciats
a aquells que buscaven la reconciliació.
Així va ser el sisè dia abans de la fi.

L'ésser humà va dir:
"Que hi hagi gran divisió entre els pobles:
que es posin cap a una banda les nacions
al meu favor,
i de l'altra les que estan en contra meva".
I hi va haver Bons i Dolents.
Així va ser el cinquè dia abans de la fi.

L'ésser humà va dir:
"Reunim les nostres fortunes, tot en un lloc,
i creem instruments per a defensar-nos: la ràdio
per controlar l'esperit dels sers humans,
els registres per controlar els seus passos,
els uniformes per dominar les seves ànimes".
I així va ser. El món va quedar dividit
en dos blocs en guerra.
El ser humà va veure que havia de ser així.
Així va ser el quart dia abans de la fi.

L'ésser humà va dir:
"Que hi hagi una censura per distingir
la nostra veritat de la dels demés".
I així va ser. El ser humà va crear
dues grans institucions de censura:
una per ocultar la veritat a l'estranger,
i una altra per defensar-se de la veritat a casa.
El ser humà ho va veure i ho va trobar normal.
Així va ser el tercer dia abans de la fi.

L'ésser humà va dir:
"Fabriquem armes
que puguin destruir grans multituds,
milers i centenars de milions,
a distància".
El ser humà va crear els submarins nuclears
que solquen els mars,
i els míssils, que creuen el firmament.
El ser humà ho va veure i se'n va enorgullir.
Llavors els va beneir dient-los:
"Sigueu nombrosos i grans damunt la terra,
ompliu les aigües del mar i els espais celestes;
multipliqueu-vos".
Així va ser el segon dia abans de la fi.

L'ésser humà va dir:
"Fem un Déu a imatge i semblança nostra:
que actuï com actuem nosaltres,
que pensi com pensem nosaltres,
que mati com nosaltres matem".
El ser humà va crear un Déu a la seva mida,
i el va beneir dient:

"Mostra't davant nostre,
i posa la terra als nostres peus:
no et faltarà res
si fas sempre la nostra voluntat". I així va ser.
El ser humà va veure tot el que havia fet
i n'estava molt satisfet.
Així va ser el dia anterior a la fi.

De sobte, es va produir un gran terratrèmol
a tota la superfície de la terra,
i el ser humà i tot el que havia fet
van deixar d'existir.

Així va acabar l'ésser humà amb el cel i la terra.
La terra va tornar a ser un món buit i sense ordre;
tota la superfície de l'oceà es va cobrir d'obscuritat
i l'esperit de Déu esbategava damunt les aigües.

Per a una higiene psicològica de l'esperança en aquesta hora

De la mateixa manera que existeix la higiene física,
també hi ha una higiene mental i psicològica.

La manca d'higiene física, a més a més de ser mortificant per a un mateix i per als demés, produeix normalment malalties físiques. La manca d'higiene mental i psicològica, a més a més de no deixar viure feliç l'individu ni tampoc els que l'envolten, comporta també el risc de malalties psicològiques.

L'esperança no és una simple decisió de la meua voluntat personal, ni tampoc no és un do de Déu, completament aliè a la meua responsabilitat. És, més aviat, una combinació d'ambdós aspectes. Però moltes vegades el que més influeix en el to de la nostra esperança és el maneig adequat o desencertat que donem als factors que assetgen diàriament la nostra esperança. No n'hi ha prou en decidir tenir esperança (voluntarietat) ni tampoc no n'hi ha prou en posar la confiança en Déu (espiritualisme). És necessària, també, la "higiene de l'esperança".

Som éssers socials. No som illes. Estem influïts, fins i tot en les decisions més individuals. L'ambient social, l'horitzó en què es mou la societat marca també el nostre horitzó espiritual. Les societats humanes també tenen hores altes i hores baixes. I a cada hora estem tots marcats pel to psicològic que viu la societat. Hom no pot tenir la mateixa esperança en una hora d'exultació social que en una altra hora de depressió social.

Som en una hora de depressió. L'esperança dels pobres està amenaçada greument en aquesta hora. Moltes coses han canviat al món, moltes utopies i esperances han esdevingut inviables. Hem entrat a la "nit obscura dels pobres". Molts militants s'han vist commoguts fins el més profund en veure com es trencaven esperances que creien a l'abast de la mà. Alguns han perdut les utopies de referència, de manera que ja no saben realment quin és el sentit de la seva vida. D'altres han entrat en crisis personals, com ara depressions psicològiques i fins i tot símptomes psicossomàtics. Altres, finalment, fugen del problema derivant cap a l'individualisme, a l'acomodament, al pragmatisme.

En aquesta hora psicològica de la societat tots estem psicossocialment proclius a la depressió, a la desmobilització, a la fugida. És el condicionament psicossocial d'aquesta hora. Els càstics que han sofert les nostres utopies han estat tan forts que la societat mateixa, com un tot, està com escarmentada, "de tornada", cansada, desitjosa de no tornar a fer front als problemes, com volguent oblidar i fugir cap a actituds no conflictives, gratificants, consoladores.

Els que havien posat les raons de les esperances en els avenços assolits s'han quedat sense motius en veure com s'esfondraven aquests avenços. Els que havien optat pels pobres perquè eren els inexorables "vencedors del demà" s'han quedat sense el fonament de la seva opció en veure que els pobres s'han quedat essent, una vegada més, els "perdedors d'avui". Només els que tenien l'esperança recolçada sobre fonaments a l'empara dels avatars històrics mantenen, avui, l'esperança ben alta.

Un cert corrent psicològic explica la depressió com la reacció d'un organisme que se sent tan colpejat i castigat pels estímuls negatius de l'ambient que l'envolta, deixant de banda que actuï d'una manera o d'una altra, que decideix no actuar, fugir, per evitar seguir rebent aquells càstics. Les transformacions ocorregudes els últims anys en el món, referents a les esperances dels pobres, han estat un càstic molt fort. El càstic ha estat tan gran i els estímuls negatius tan continuats, que molts militants ja no es troben l'esperança enlloc. I aquesta situació, que en alguns es manifesta fins i tot psicossomàticament, d'alguna manera ens afecta a tots, fins i tot a aquells que ens creiem fora de perill, perquè es tracta d'una "hora psicològica" que es respira a l'ambient i que nosaltres respirem fins i tot sense adonar-nos-en.

En aquesta situació global, és important, més que mai, portar una higiene adequada de l'esperança, per a protegir-la el millor possible de la malaltia i fins i tot de la mort.

En primer lloc, cal no tirar llenya al foc. Això és el que fa la persona quan no se n'adona que només emet pensaments negatius. Mai no mira allò positiu, allò que fins i tot les pitjor situacions poden tenir de bene-

ficiós. Els militants que s'enquisten en les anàlisis negatives i en les esperances frustrades sense intentar cercar altres aspectes positius, tard o d'hora cauen en la depressió, tiren la tovallola.

En segon lloc és important el fet d'aprofitar les consoladores lliçons de la història. Ens pot semblar que les esperances dels pobres s'han ensorrat justament ara, però una anàlisi detallada de la història evidencia que de cap manera aquesta hora del món és la pitjor. Com a molt podem dir que aquesta és una de tantes hores baixes que el poble ha viscut. I és difícil pensar que aquesta sigui l'hora més baixa.

En tercer lloc és important, també, enfortir-se amb el record dels herois i sobretot els màrtirs, els testimonis, que no són pas només aquells que van donar la vida per la Causa, que com a tals han de ser recordats perennement, sinó tots els testimonis, tots aquells que en situacions semblants a les que avui vivim, veient-se marginats, menystinguts o incompresos, van saber esperar amb paciència el pas de l'hivern, sense abdicar de les seves conviccions ni ocultar-se a l'oprobri que per elles van haver de suportar. Si van ser tants els que van saber aguantar durant tant temps situacions d'igual o major postració que la nostra, com pot ser que nosaltres no siguem capaços de fer el mateix?

En quart lloc hem de recordar els motius de les nostres lluites: si els motius segueixen vigents, intactes, fins i tot incrementats, no podem pas desistir. Ans al contrari: avui hi ha nous motius.

I també unes consideracions globals:

Una causa no deixa de ser justa pel fet que sigui derrotada per la força. El poder pot vèncer, però per això no ha de convèncer necessàriament.

Tots tenim una mena de vicis del que podríem anomenar una "teologia de la guerra", inconscientment, que consisteix a pensar que el que guanya és el que té Déu de la seva part, i amb Déu té la raó i la veritat. De fet, el que s'imposa, el que triomfa és el que té la raó i la veritat. Per això, si hem perdut deu ser perquè no estàvem encertats i la nostra lluita no era allò que Déu volia. Això, tot i que costa descobrir-ho, és un pensament pagà que no té res a veure amb el missatge d'Aquell que malgrat ser just va ser aniquilat pels seus enemics.

Recordar amb memòria històrica que la vida segueix i la història no es deté, encara que alguns en preconitzin el final. Quant menys ho esperem apareixeran els signes d'una nova albada.

En aquesta hora psicossocial que vivim, la fe cristiana i la seva visió global de la cojuntura històrica té, segons l'opinió de molts, un inestimable valor com a teràpia psicològica, ja que sosté la persona i li dona motius per seguir vivint i lluitant. Els cristians tenen l'obligació de donar testimoni de l'esperança i d'alimentar l'esperança dels germans.

No, vostès ja són prou miserables; no m'imagino de quina manera podrien ser pitjors. A quina mena de criatures pertanyen els europeus, quina mena d'homes són? Els europeus, que només fan el bé per obligació, i no tenen cap més motiu per evitar el mal que la por al càstig... Qui els ha donat els països que ara habiten? Amb quin dret els posseeixen? Aquestes terres han pertangut des de sempre als "algonquinos". De veritat, estimat germà, sento pena per tu des del fons de l'ànima. Segueix el meu consell i festeja huron. Veig clarament la diferència que hi ha entre la meva condició i la teva. Jo sóc el meu amo, i l'amo de la meva condició. Jo sóc l'amo del meu cos, dispenso de mi, faig el que em plau, sóc el primer i l'últim de la meva nació, no tinc por de ningú i només depenc del Gran Esperit. En canvi, el teu cos i la teva ànima estan condemnats, depenen del gran capità, el virrei disposa de tu, no tens la llibertat de fer el que et sembli; vius amb por dels lladres, dels falsos testimonis, dels assassins; i deus obediència a una infinitat de persones que estan per sobre teu. És veritat o no és veritat?

Adario, cap dels indis hurons, parla al baró de Lahontan, colonitzador francès de Terranova, 1691

Qui té la raó? Qui utilitza més la força?

RONALDO

Xile

Juan Eduardo Errázuriz*, executiu, amb residència a Las Condes, diu: "per viure dignament amb els meus fills a la universitat necessito guanyar al mes un milió i mig".

Segundo Pérez, de La granja, que treballa amb Don Eduardo, diu: "amb trenta-tres mil passem gana i els meus fills no poden acabar l'institut. I en tot cas, amb o sense estudis, igualment no troben treball. Però a la feina, si hom es queixa, el tiren al carrer".

Amb la mà al cor, i dient el mateix Parenostre, Juan Eduardo i Segundo, parlen igualment amb justícia?

Eduardito, estudiant de Dret a la Universitat Catòlica, pensa: "la meva propietat privada és més important que la vida d'un delinqüent: si assalten el meu banc,

que disparin. Si els maten és un mal menor".

El Segua, bebent amb els companys en una cantonada de la Yunguay, pensa: "ando pato. A los ricos les sobra. Si paso hambre y no tengo ná pa llevarle a mi vieja, tengo que salir a salvarme. Y si me matan, mala suerte".

Amb la mà al cor i amb l'Esperit de Jesús: quin dels dos té més moral cristiana, Eduardito o el Segua?

Amb la mà al cor i la ment de Jesucrist: Qui té la raó? Juan Eduardo i Eduardito o Segundo i el Segua? Quins són més violents contra l'altra banda?

Quins creuen amb més veritat en el Déu de la vida? Quins estan més a prop del Regne de Déu i la seva justícia?

*Els noms són imaginaris. No pas els fets ni les dites.

Un llenguatge no sexista

– Proponem la substitució de les paraules "home" i "homes", en sentit universal, per: persona/es, ésser/s humà/ns, espècie humana, gènere humà, pobla, població, etc.; dones i homes alternat amb homes i dones (per no donar preferència ni al masculí ni al femení).

Substituir, per exemple:

l'home per: els éssers humans, la humanitat

Els drets de l'home per: els drets humans / de la persona

El cos de l'home per: el cos humà

La intel·ligència de l'home per: la intel·ligència humana

El treball de l'home per: el treball humà

L'home primitiu per: les poblacions primitives

Els homes primitius per: els éssers humans primitius

L'home de Cromanyó per: les restes humanes de Cromanyó

L'home del carrer per: la gent del carrer

En la mesura de l'home per: en la mesura humana / de la humanitat

– Hem d'evitar l'ús del plural masculí omnicomprensiu quan es parla de pobles, categories, grups, o explicitar mitjançant ambdós gèneres.

Substituir, per exemple:

Els romans, els xilensSubstituir, per exemple:

el pobla romà, xilè, o bé els/les xilens/xilenes

Els nens, els nois per: els nens i nenes, la infantesa

Els ancians per: els ancians i ancianes, la vellesa
Els germans (masc. i fem.) per: germanes i germans,
o germans i germanes

– Hem d'utilitzar, tant com puguem, termes epicens (és a dir, que serveixen tant per al masculí com per al femení) en comptes dels marcats amb desinència masculina o femenina.

Substituir, per exemple:

professor, els professors per: ensenyant, els professorat, alumne, els alumnes per: l'alumnat

Un model no universalitzable

Actualment, el 6% de la població mundial consumeix un terç dels recursos naturals del món. És il·lusori, per tant, el fet de proposar al tercer món el model de desenvolupament dels països avançats. Aquest model el podria assolir, com a molt, el 18% de la població mundial, a base de reduir definitivament a la misèria el 82% restant.

Segons les dades de la UNCTAD i la FAO, el 18% de la població mundial, ubicat al nord, disposa del 78% de la producció total i del 70% dels fertilitzants; controla el 84% de les despeses en armament i el 81% de les despeses energètiques. El 82% restant de la població mundial, ubicat a Àfrica, Àsia i Amèrica Llatina, només té accés a un 20% de la producció i de la riquesa total de la terra...

Els Estats Units, que representa el 5% de la població mundial, consumeix el 55% de tots els recursos naturals del món. Un nen nord-americà consumeix 500 vegades més recursos materials que un nen del tercer món. Els aparells d'aire condicionat d'aquell país consumeixen més energia elèctrica que el total de la que consumeix la Xina.

Els Estats Units, amb el 5% de la població mundial, requereixen el 28% de la despesa d'energia total del planeta (una vegada i mitja la que utilitzen tots els països del sud junts). Un habitant dels Estats Units empra la mateixa energia que nou brasilers, 35 hindús o 208 tanzans.

L'Institut de Recursos Mundials (WRI) calcula que 3.400 milions d'habitants (el 64% de la població mundial) consumeixen tan sols 50 litres d'aigua al dia, o sigui, una setena part del que consumeix un habitant mig dels Estats Units.

Mentre un camperol guatemalenc, amb el seu treball manual, aconsegueix fer produir una hectàrea de blat de moro fent servir un litre i mig de combustible, el

mètode altament mecanitzat per treballar una parcel·la semblant, als Estats Units requereix 900 litres. Si se sembrés tota la terra segons el model dels Estats Units s'utilitzaria anualment el 2% de les reserves petroleres conegudes. Amb aquesta concepció de l'agricultura, en 50 anys s'esgotarien totes les reserves del planeta.

Un pecat estructural

El primer món és pecat. És un pecat estructural. Les estructures mundials que permeten i produeixen l'opressió del tercer món en les proporcions actuals són estructures de pecat. I com a pecat que són, han d'estar combatudes per un cristià.

És un pecat que existeixi primer i tercer món. Déu només vol que hi hagi un món humà.

El tercer món és el problema més gran del món actual. Passar per la vida sense dedicar-li l'atenció màxima és viure amb els ulls tancats i, des del punt de vista cristià, significa no sintonitzar amb les preocupacions de Déu.

Viure al primer món sense comprometre's a lluitar per a què no existeixi implica connivència i complicitat aquest aquest pecat estructural, i per això és un xic culpable.

No és un pecat haver nascut o viure al primer món. Sí que ho és viure-hi sense optar pels pobres, que són –també per al primer món– l'únic sagrament universal imprescindible per a la Salvació. Un cristià del primer món no pot ser coherent sense traïr els interessos del primer món. No cal que vingui al tercer món: també el necessitem al primer món, com un aliat de la Causa dels Pobres, com un "cavall de Troia" al cor del problema.

Si en un altre temps els pobres van tenir l'esperança d'aconseguir l'alliberament per altres vies (militar, política...), avui dia, cada vegada més, l'única via serà la conversió del primer món. Els pobres no podran conquerir el poder ni pel diner, les armes, o la tecnologia, sinó tan sols per la força espiritual. La guerrilla es trasllada ara al camp ètic, jurídic i espiritual: conquerir el primer món, convertir-lo!

La llibertat del primer món acaba allà on hauria de començar la del tercer món.

L'amor consisteix que, quan tu estàs malament, jo no puc sentir-me bé fins que aconsegueixo remeiar el teu mal. L'amor al primer món només pot donar felicitat lícita a aquell que fa tot el possible per construir un sol món humà.

El plom: tòxic de la ceràmica

MOVIMENT FRANCISCÀ DE JUSTÍCIA I PAU. BOLÍVIA

El plom s'ha utilitzat des de fa milers d'anys per fer esmalts, perquè es fon a temperatures molt baixes (de 800 i 900 graus), mentre la cocció de la ceràmica fina necessita 1.100 i 1.200 (la porcellana encara en necessita més). Però el plom és tòxic per al cervell humà. Veiem dos testimonis.

A l'època de l'Imperi Romà, fa 2.200 anys, els rics preniën el vi en gots de plom o en ceràmiques esmaltades amb plom. Els pobres utilitzaven ceràmica rústica, sense esmalt, o gots de fusta del tipus tutuma. Els historiadors suggereixen com a causa de la decadència de l'imperi, l'enverinament del cervell amb plom entre la gent de la classe alta de l'imperi, pel plom dels gots dissolt pel vi (que té un xic d'àcid).

Un altre testimoni. En algunes ciutats de Califòrnia s'han fet investigacions sobre el coeficient intel·lectual dels nens que vivien al costat de les avingudes i carreteres amb molt trànsit, en comparació amb els nens que en vivien allunyats. El resultat va ser que els primers tenien un coeficient mig de 9 punts més baix que els segons. Quina és la raó? Que la benzina té plom i els nens el respiren a través de l'aire contaminat. El plom que respirem retarda el desenvolupament del cervell, per això és nociu per als nens, especialment fins als sis anys.

La producció de ceràmica és l'única font d'ingrés econòmic per a moltes famílies. Per això volem suggerir algunes solucions que ajudin tant els fabricants de ceràmica com els que l'utilitzem.

– Les peces esmaltades només s'han d'utilitzar per als aliments secs i begudes lliures d'àcid. No s'han d'utilitzar per a carn, vi, suc de fruita, amanides amb vinagre...

– Hi ha altres maneres de fer esmalt sense utilitzar plom, però necessiten una cocció a altes temperatures i els productes per a l'esmalt són importats.

– El conegut ceramista D. Lorgio Vaca ha aconseguit un esmalt molt brillant i bonic utilitzant un mineral del salar d'Uyuni que s'anomena ulexita. Aquest producte s'utilitza a la fàbrica de vidres de La Paz i també s'exporta a Xile.

– Les universitats han de fer investigacions per aconseguir un producte no nociu que els camperols puguin usar en comptes del plom contaminant.

L'altra transferència de tecnologia

Innombrables treballs realitzats amb diferents tribus indígenes de l'Amazònia brasilera demostren el profund nivell de coneixement que tenen les comunitats indígenes sobre la selva, com ara els Kaiapó (Posey, 1984). El coneixement adquirit i mantingut durant milers d'anys els va permetre fer amb èxit un manteniment sostingut de la selva, la qual cosa és objecte, actualment, d'innombrables treballs d'investigació a diferents parts del món. A més a més, aquestes comunitats indígenes tenen un ric acerb d'informacions sobre l'ús de plantes per a fins medicinals. Per aquesta raó moltes companyies multinacionals de productes farmacèutics estan recollint i analitzant plantes utilitzades per tribus indígenes, però no estan interessades a pagar a aquestes comunitats pels coneixements i la valuosa informació rebuda.

Els "ipés" floreixen a l'hivern...

RUBÉN ALVES

Ipé: arbre del gènere Tebebuia, molt ornamental, considerat arbre nacional del Brasil ("Diccionari Aurelio").

Thoureau, que estimava molt la naturalesa, va escriure que si algú decideix viure als boscos per gaudir de la vida salvatge, serà considerat una persona estranya, o potser boja. Si, pel contrari, es posa a tallar tots els arbres per a transformar-los en diner (tot i que vagi sembrant la desolació per allà on passi), se'l tindrà per una persona treballadora i responsable.

D'això me'n recordo tots els matins, ja que, de camí cap al meu treball, passo cada dia a la vora d'un ipé rosa florit. La seva bellesa és tan gran, que em quedo allà plantat, contemplant la seva copa, contra el cel blau. I m'imagino que els demés, tancats a les seves petites boles metàl·liques rodants, corrent cap al seu destí, deuen pensar que no funciono bé.

M'agraden els ipés de forma especial. És una qüestió d'afinitat. Gaudeixen fent les coses al revés. Els altres arbres fan el que és normal: s'obren a l'amor a la primavera, quan el clima és amè i l'estiu és apunt d'arribar, amb la calor y les pluges. L'ipé fa l'amor just quan arriba l'hivern, i la seva copa es converteix en una desinhibida i triomfant exaltació de zel.

De sobte, aquest arbre, d'una altra geografia, irromp enmig de l'asfalt, interromp el temps urbà de semà-

fors, botzines i passos subterranis, i jo m'haig de parar extasiat davant aquesta aparició d'un altre món. Tal com li va passar a Moisès, que pasturava els ramats del seu sogre i va veure un arbust que cremava, sense consumir-se. En aproximar-se per veure'l millor, va sentir una veu: "treu-te les sandàlies, doncs la terra que trepitges és sagrada".

Em sembla que no va ser un esbarzer cremant. Va ser un ipé florit. De fet, en veure'l, alguna cosa crema, sense cremar-se, no a l'arbre, sinó en l'ànima.

L'escriptor sagrat tenia raó. A mi també em sembla un sacrilegi acostar-me i trepitjar els milers de fulles caigudes, tan boniques, agonitzants, que han complert ja la seva vocació d'amor.

Però en l'espai urbà es pensa d'una altra manera: allò que per a alguns és un miracle, per a d'altres està destinat a l'escombra. És millor el ciment ben net que aquesta catifa de color.

Recordo el peu d'un ipé, indefens, amb la seva escorça tallada en tot el seu perímetre. Al cap d'uns mesos estava sec, mort...

Però no importa. El ritual d'amor a l'hivern escamparà llavors per la terra i la vida triomfarà per damunt de la mort. El verd esclatarà entre l'asfalt. Sense fer cas de tota aquesta bogeria nostra, els ipés continuen fidels a la seva vocació a la bellesa, i ens esperen amb paciència: encara no ha arribat l'hora en què els éssers humans i la naturalesa conviurem en harmonia.

Penso que els ipés són una metàfora del que podríem ser. Seria bo que poguéssim obrir-nos a l'amor a l'hivern...

Hi ha el risc que et considerin boig: vés a visitar els ipés. I digues-los que ells fan el teu món més bonic i fan créixer en tu el coratge de florir també en aquest hivern... Ells no ho sentiran, i no et respondran. Estan massa enfeinats amb el temps de l'amor, que se'ls fa tan curt. Qui sap si et passarà a tu, també, el que li va passar a Moisès, i descobreixes que allà resplendeix la glòria de Déu...

Teologia de l'Alliberament: les seves grans qüestions en aquest final de segle

CLODOVIS BOFF

La Teologia de l'Alliberament es caracteritza per tres trets:

1. És una teologia profètica. No s'acontenta amb la mera teoria de la fe. Procura sempre confrontar Fe i Vida, Paraula i Història, Regne i Món. Es fonamenta precisament en aquest contrast. En aquest sentit es

diu de vegades que la teologia de l'alliberament es una teologia crítica i dialèctica, però és més escaient dir que és una teologia profètica.

2. És una teologia utòpica. Sempre procura obrir camins per a l'acció. Parla de la necessitat i de la possibilitat d'un món nou. No és pas que doni receptes. Simplement, ofereix inspiració per a la pràctica. Es compromet amb la transformació. Vol alimentar l'esperança i la caritat.

3. És una teologia carregada d'emoció. És lògic: el seu llenguatge no pot ser el de l'anàlisi freda, ja que neix del crit del dolor i de l'esperança dels oprimits de la terra. Per això és travessada tota ella per la iracúndia sagrada contra les injustícies i pel somni d'un món menys inhumà.

De tot això es dedueix que la teologia de l'alliberament és una teologia concreta, que parteix de la realitat i s'orienta cap a una pràctica eficaç. No és pas una teologia abstracta doctrinària. En aquest sentit és una teologia eminentment pastoral, perquè està volcada completament a la vivència de la fe i a l'evangelització.

La condició prèvia per a tot això és que el teòleg estigui vinculat orgànicament amb el caminar del poble, amb el procés eclesial i social. Sense un mínim de compromís viu i concret amb la realitat i la lluita del poble, el teòleg no aconsegueix posar al seu discurs ni profecia ni utopia ni sentiment.

La gran qüestió: opressió/alliberament

Per saber quin és el gran problema que ha d'afrontar la teologia de l'alliberament en aquest final de mil·lenni, no cal anar gaire lluny: és el vell problema de la misèria de les masses. Va ser a partir d'aquí que va néixer la teologia de l'alliberament, o més ben dit, a partir del contrast entre la fe cristiana i la pressió de les majories.

Aquell que encara no ha descobert aquest fet i no se l'ha pres seriosament, seguirà buscant qüestions com ara la cultura tècnicoindustrial, la modernitat, la crisi del socialisme o la unificació econòmica del món. Com si la dolorosa qüestió de la marginació secular de les masses ja hagués estat superada pel fet d'haver passat de moda.

No. La qüestió de la misèria i l'opressió de classes, races i cultures senceres continua molt present al nostre món i es presenta molt més greu que abans. És més: a mesura que la contradicció ideològica est/oest ha disminuït, ha emergit la contradicció nord/sud, centre/perifèria. D'ara endavant l'equilibri del món s'establirà, cada vegada més, sobre aquest eix.

Hom dirà que tot això no és un problema específicament teològic, sinó més aviat social. No. La qüestió de la misèria de les masses és un problema rigorosament teològic, en la mesura exacta en què aquesta misèria no significa només opressió i injustícia, sinó sobretot "pecat social" i contradicció amb el "pla del

Creador i l'honra que li és deguda" (Puebla 28). De fet, en la qüestió del pobre és Déu mateix qui està en qüestió. Com podria un teòleg no entrar en aquest tema?

En una paraula: el que està en joc amb tot això és l'opció evangèlica pels pobres. Ara bé, per a l'església i la teologia, aquesta opció és una "qüestió de principi", no pas una qüestió merament estratègica. La memòria de Jesús a la comunitat de fe ha de caminar sempre al costat de la memòria dels pobres, tal com recomanen els Apòstols a Pau (cf Gà2, 10). L'oblit del pobre és un perill constant, també per a l'Església. La teologia de l'alliberament representa una alerta poderosa de la "memòria dels pobres" en virtut de la "memòria de Jesús".

Recentment va aparèixer un nou factor que obliga a teologia de l'alliberament a reprendre la qüestió de l'opressió/alliberament de les masses. És la crisi del socialisme. Això imposa una revisió seriosa de la reflexió teològica. En tres àmbits:

1. En l'àmbit de l'anàlisi, la crisi del socialisme, amb el subsegüent enfortiment del capitalisme liberal, obliga la teologia de l'alliberament a revisar els seus paradigmes d'interpretació de la realitat social. No es tracta d'abandonar ara la interpretació dialècticoestructural; això seria negar la mateixa realitat, que s'imposa entre nosaltres pel seu caràcter tràgic. Es tracta de donar a les anàlisis més flexibilitat i concreció, i d'enriquir-les amb noves contribucions teòriques.

En aquest sentit es percep que el capitalisme i el socialisme no poden ser estudiats només com a models abstractes i purs, sinó com a models concrets i operatius. No es tracta pas que ara hàgim d'acceptar la panacea de l'"economia de mercat", sinó que, superant esquematismes elementals, és necessari preguntar, per exemple, pel lloc, el mercat en una nova economia o en un "nou socialisme". En aquest àmbit es planteja també per al tercer món la qüestió de la "mundialització" actual de l'economia i la necessitat per als nostres països de mantenir en aquest procés la seva autonomia mitjançant la solidaritat interna. Davant d'això, l'Església i la teologia tenen també la seva responsabilitat.

2. En l'àmbit de l'estratègia, la crisi del socialisme va repercutir menys, en la mesura que no va qüestionar a la teologia de l'alliberament la convicció que la transformació revolucionària de la societat es dona a través d'un procés de la més àmplia participació de les masses i no a través d'un acte abrupte de minories il·luminades, tot i que generoses. El desenvolupament econòmic autònom, la democràcia política i la lluita per la igualtat i la justícia social s'han de dur endavant de manera simultània, tot i que jerarquitzada.

Tot i així, és important reconèixer que qüestions estructurals com ara el deute extern i la modernització econòmica, que comporten la inserció autònoma

de les economies nacionals al mercat mundial, esperen encara rebre un tractament estratègic alternatiu de part dels moviments populars i alliberadors.

3. En l'àmbit del projecte històric, la crisi del socialisme carrega un poder d'aplanament més gran damunt dels moviments de canvi en la mesura que pretén qüestionar la mateixa idea de la nova societat, o sigui, la possibilitat d'una alternativa històrica al capitalisme. És un qüestionament que creu que toca l'arrel mateixa de l'esperança dels pobres: l'alliberament.

En aquest punt la tasca consisteix a pensar de la forma més concreta possible una "nova utopia" que sigui més rica que la vella utopia del socialisme clàssic i al mateix temps menys pretensiosa. "Més rica" en el sentit d'incorporar les noves qüestions i d'altres que estan emergint, sense acontentar-se amb la socialització dels mitjans de producció i la satisfacció de les necessitats bàsiques. "Menys pretensiosa" en el sentit de renunciar a qualsevol messianisme salvacionista i de resistir a la temptació constant de donar la "solució final" al destí humà i de materialitzar el paradís a la terra.

La teologia, amb tota la seva càrrega escatològica, no té en aquest camp un paper projectiu molt particular? I la comunitat eclesial, no és també la comunitat dels que esperen, fins i tot "contra tota esperança"?

ECOLOGIA

Els pobres: l'espècie més amenaçada

Les prioritats veritables: harmonitzar el desenvolupament i el medi ambient i enfortir la solidaritat nord-sud

"En primer lloc hi ha l'ésser humà. Indefectiblement. La possible extinció de les foques i dels elefants té solució. Però els centenars de milions de persones que emigren perquè les condicions de vida als seus països són difícils, constitueixen un autèntic problema".

Per a Francesco di Castri, Coordinador per al Medi Ambient de la Unesco des de 1990, les prioritats ecològiques del món estan invertides.

"Allò que nosaltres contemplem als televisors –diu– està fonamentalment distorsionat pel sensacionalisme i s'obliden els problemes reals. Dir, per exemple, que la selva amazònica és essencial per mantenir l'equilibri de l'oxigen a la biosfera, és absurd. Passa el mateix amb el tema "calent" del canvi climàtic, que és realment important, però no és tan greu com la destrucció dels recursos i l'empobriment dels països en vies de desenvolupament. La protecció del medi ambient ha de dur

aparellat el desenvolupament del tercer món. No és possible aconseguir una cosa sense l'altra".

Aquest científic italià de 61 anys ha intentat passar aquest missatge davant les institucions internacionals des del començament dels anys seixanta, quan va acabar els estudis. Amb els peus a terra, Di Castri no perd temps amb ideals inaccessibles que en el passat han contribuït a marginar els defensors del medi ambient. Di Castri insisteix que no es pot esperar que els països en vies de desenvolupament evitin l'exploració dels seus recursos en nom de la protecció del medi ambient.

"Per a aquests països, l'aliment i la supervivència són les prioritats bàsiques. Si no els ajudem a resoldre els seus problemes fonamentals, com podem esperar la seva solidaritat respecte dels problemes mediambientals, la major part dels quals són causats pels països industrialitzats?"

Malgrat els plantejaments pragmàtics, l'aversion a la sensacionalisme i la ferma convicció que existeixen solucions, Di Castri admet *"que és pessimista amb les solucions a curt termini. El medi ambient està molt més deteriorat del que es podia preveure fins i tot fa vint anys, malgrat les mesures preses. Les condicions de vida a molts països són cada vegada més difícils. Estem convençuts que hi ha solucions, però ens hem d'enfrontar a obstacles psicològics i estructurals, i a interessos econòmics reals i contradictoris. Malauradament, s'haurà de produir una catàstrofe de gran magnitud perquè sorgeixi un canvi d'actitud que ens empenyi a l'acció".*

Después del diluvio

PERE CASALDÀLIGA

Nos queda todavía la paloma.
Las aguas de la insania volverán
al cauce de la vida, y el aroma
de nuestra piel será de tierra i pan.

Nos quedan la paloma y la protesta
frente a las seducciones de Wall Street;
la alianza del jardín i la floresta;
los salmos i la honda de David;

la risa de los niños, desarmada;
el viejo catecismo de la azada;
la cara de la Paz y su reverso!;

la mano que te doy, la que me tiendes;
la voz de Raoní; mi pobre verso;
¡tu corazón herido, Chico Mendes!

Definicions de l'ésser humà

L'ésser humà és una imatge de Déu (Antic Testament).

L'ésser humà és una part de la naturalesa (Presocràtics).

L'ésser humà és un pensament (Descartes).

L'ésser humà és una canya pensant (Pascal).

L'ésser humà és un animal corromput (Rousseau).

L'ésser humà és un llop per a l'home (Hobbes).

L'ésser humà és l'ésser que pot estimar (Schiller).

L'ésser humà és l'ésser capaç d'autodeterminació moral (Kant).

L'ésser humà és un moment de l'evolució de la Idea (Hegel).

L'ésser humà és l'ésser al qual la naturalesa ha abandonat a la seva llibertat (Herder).

L'ésser humà és una corda entre l'animal i el superhome (Nietzsche).

L'ésser humà és l'animal que pot prometre (Nietzsche).

L'ésser humà és l'animal que pot dir no (Scheler).

L'ésser humà és l'ésser superior a si mateix i al món (Scheler).

L'ésser humà és l'animal que s'enganya a si mateix (Ernst).

L'ésser humà és un animal simbolitzant (Cassirer).

L'ésser humà és un animal espiritual (Lavelle).

L'ésser humà és un animal que fabrica utensilis (Franklin).

L'ésser humà és un animal malalt (Unamuno).

L'ésser humà és un animal intel·ligent (D'Ors).

L'ésser humà és el pastor del ser (Heidegger).

L'ésser humà és un ésser que té la idea de la mort (Lacroix).

L'ésser humà és desig de ser Déu (Sartre).

L'ésser humà és un animal de projectes (C. París).

L'ésser humà és un animal interrogant (K. Rahner).

Llatinoamericanitat

PERE CASALDÀLIGA

Som continentalitat en l'opressió i en la dependència. Hem de ser-ho en l'alliberament, en l'autoctonia, en l'alternativa social, política, eclesial.

Sento la llatinoamericanitat com una manera de ser que la nova consciència acumulada –de pobles germans oprimits i en procés d'alliberament– ens possibilita i ens exigeix. Una manera de veure, una manera de compartir, una manera de fer futur. Lliure i alliberador. Solidàriament fratern. Amerindi, negre, crioll. De tot un poble, fet de pobles, en aquesta Pàtria Gran comuna, terra promesa –prohibida fins ara– que brolla llet i sang. Una espècie de connaturalitat geopolítica-espiritual que ens fa vibrar junts, lluitar junts, arribar junts.

És molt més que una referència geogràfica: és tota una història comuna, una actitud vital, una decisió col·lectiva.

**AGENDA
LATINOAMERICANA
1994**

1994

**EN L'ESPERIT
DE LA PÀTRIA GRAN**

Llatinoamericana '94 és:

- Tradició: tres anys han estat suficients per a configurar la seva identitat i consolidar la trajectòria. Es tracta d'un dels fenòmens més ràpids d'acollida al nostre continent. Això evidencia que ha vingut a omplir un espai que era buit i assedegat.*
- Treball col·lectiu: des de les grans signatures que ens honoren amb la seva participació, fins a les cartes gairebé anònimes que ens arriben des dels racons més llunyans, passant per aquesta inexplicable col·laboració de més de 50 entitats editorials a més de 20 països de dins i fora del continent, aquesta obra es fa a base de col·laboracions entrelaçades, suggerències, crítiques, aportacions, la majoria de les vegades desinteressades, sense cap altra mòbil que la passió i l'entusiasme llatinoamericans.*
- Símbol d'identitat continental: tal com ja és conegut, les "grans causes" i l'"Esperit de la Pàtria gran", l'opció pels pobres i l'espiritualitat de l'alliberament... configuren la seva identitat, en la línia central de la "llatinoamericanitat" continental.*
- Signe de comunió i esperança: veure aquesta agenda a la bossa d'una persona, o a la taula de treball o a casa seva, s'ha convertit ja en un signe que expressa, que identifica la persona, que molt probablement ens diu alguna cosa de la seva comunió i esperança...*
- Treball de militància, i no només o no tant pels seus continguts (descaradament militants, aliens a tota pretesa o vergonyant neutralitat asèptica), sinó, sobretot, per l'inabastable treball de militància que es munta damunt d'ella, des dels que la difonen, regalen i en fan propaganda, fins als qui n'utilitzen els textos a l'educació popular o els reproduïxen a les publicacions més diverses.*

Llatinoamericana '94

No és un simple paper ratllat per a anotacions. Vol ser més aviat una dosificada combinació de:

- agenda, pràctica, àgil, ben compaginada, senzilla, econòmica;*
- antologia, que recull el millor de la mística llatinoamericana, en l'àmplia pluralitat de les seves dimensions;*
- eina pedagògica: un arxiu de materials útils per a educadors populars, comunicadors, mestres, animadors de grups, joves, estudiants, agents de pastoral, intel·lectuals...*
- vademècum, com a "llibre de capçalera" en el qual trobar companyia, al que es pot tornar per a alimentar-se; no pas un simple llibre per "llegir i arraconar"...*

*Desde la Madre Tierra,
empapada de sangre;*

*entre los latidos del Mar Caribe
y las advertencias de los Volcanes Mayas
y la imperturbable conciencia
de los Andes insomnes;*

*todos los vuelos suben
por el tronco del futuro,
suscitando los brotes verdes de la Utopía.*

*Muchos ojos hermanos
espían, tercamente,
la luz del horizonte.
La Paloma de Dios
arropa el vuelo
del Quetzal de Amerindia.*

*En última primera instancia
todos los vuelos son
el vuelo del Espíritu.*

PERE CASALDÀLIGA

Presentació

JOSÉ MARÍA VIGIL

Llatinoamericana'94 ja és coneguda i no necessita presentació.

Vet aquí només unes paraules per tal de destacar els seus aspectes més importants.

Llatinoamericana'94 és:

– Tradició: tres anys han estat suficients per configurar-ne la identitat i consolidar-ne la trajectòria. Es tracta d'un dels fenòmens editorials més ràpids d'acollida" al nostre continent. Aquest fet evidencia que ha vingut a omplir un espai que era buit i assedegat.

– Treball col·lectiu: des de les grans firmes que ens honoren amb la seva participació, fins a les cartes gairebé anònimes que ens arriben des dels racons més llunyans, passant per aquella inexplicable col·laboració de més de 50 entitats editorials a més de 30 països de dins i fora del continent, aquesta obra es fa a base de col·laboracions entrelaçades, suggerències, crítiques, aportacions, la majoria de vegades desinteressades, sense cap altre mòbil que la passió i l'entusiasme llatinoamericans.

– Símbol d'identitat continental: tal com ja sabem, les "grans Causes" i l'"Esperit de la Pàtria Gran", l'opció pels pobres i l'espiritualitat de l'alliberament... en configuren la identitat, en la línia central de la "llatinoamericanitat" continental.

– Signe de comunió i esperança: veure aquesta agenda a la bossa d'una persona, o a la seva taula de treball o a casa seva, s'ha convertit ja en un signe que expressa, que identifica la persona, que probablement ens diu alguna cosa de la seva esperança...

– Treball de militància, i no només o no tant pels seus continguts (descaradament militants, aliens a tota pretesa o vergonyant neutralitat asèptica), sinó, sobretot, per l'inabastable treball de militància que es munta damunt seu, des dels que la difonen, regalen i propaganditzen, fins a aquells que n'utilitzen els textos a l'educació popular o els reproduïen a les publicacions més diverses.

Rebi les nostres felicitacions per haver volgut participar aquest any també a la família "Llatinoamericana '94". I... feliç any nou 1994!

A manera d'introducció fraterna Les nostres causes, el nostre esperit

PERE CASALDÀLIGA

"Causa és el motiu o raó per a obrar", segons el diccionari. Les nostres causes majors són el motiu i la raó per a viure, i per a morir, si arriba el cas. Som les causes que estimem, aquelles per les quals ens desvivim.

Aquesta Agenda-Almanac ja va justificar la seva raó de ser i, en les moltes edicions, dins i fora de tot el continent, converteix les Grans Causes de la Pàtria Gran en la raó de ser diàriament:

- les cultures arrel i testimoni: indígenes, negres, mestisses, migrants;
- allò popular alternatiu, el nostre socialisme llatinoamericà, l'altra democràcia, la integral;
- la dona, ella, total, protagonista braç a braç (a la societat i... a l'Església);
- l'ecologia integral. Humana, harmoniosa, contemplativa i funcional alhora;

Totes aquestes grans Causes, viscudes somiant i construint la gran causa cultural, política, social –plural i una, utopia i esquerra– que és la Pàtria Gran, Abya Yala, la nostra Amèrica.

Aquest any –de gràcia, malgrat la desgràcia, encara, del neoliberalisme que ens oprimeix– l'Agenda-Almanac Llatinoamericana'94 vol donar la raó de la raó, primera i última, que ens fa assumir aquestes causes, que ens permet viure-les, que ens les converteix gratificantament en lluita i festa al mateix temps, que ens les assegura com a victòria final: l'Esperit.

L'esperit, que és alè i passió, tarannà i impuls, ideal,

motivació, mística. I l'Esperit també, amb majúscula: aquell Déu-Vent que ens transita i ens porta, aquell Déu-Foc que ens crema, aquell Déu-Intimitat de la nostra intimitat, humana i divinament plenificada.

Tenim esperit, som esperit. L'Esperit ens té i ens fa ser el que som. Com a persones i com a col·lectivitat de Pobles. L'Esperit alliberador fa de les seves a la Pàtria Gran i li dona fisonomia única, alternativa: en l'autocronia o en l'hospitalitat, en la militància revolucionària i en l'alegria de la festa. I els cristians i cristianes d'aquesta Pàtria podem i volem viure aquest Esperit que fa l'ànima de la nostra Amèrica, en l'Esperit de Jesucrist Alliberador.

Perquè som aquest Esperit, perquè l'Esperit ens fa, assumim aquestes Causes. Només "amb esperit" es poden viure les Causes grans.

Contràriament al que puguin pensar i dir els que venen decretant "el cim de la història", l'Esperit empeny la història més enllà. I nosaltres el volem secundar. Dia rere dia. Individual i col·lectivament. Vivint una espiritualitat de "profunditat personal", "ubicada en la realitat, en la història, en el Continent, en els pobres, en la política", feta de "praxis", "sense dicotomies ni reduccionismes", sàviament "crítica i autocrítica", ancorada en "l'essencial i universal cristià", "regnecentrista". L'Esperit de l'Alliberament.

Sí, senyors. Oi que sí, germanes i germans?

Figures, símbols, informes, números, versos, menjars, plantes, anuncis, idees, crits, música, mots encreuats, suggerències, sang i vida. Amb tot això, aquesta agenda-almanac, la Llatinoamericana'94, acull i llança les Grans Causes de la Pàtria Gran. En tot això hi bateguen el nostre esperit i l'Esperit. Contra "la idolatria del Mercat" sense ànima, davant "la cultura de la Mort". "Encara cantem" i seguirem cantant, revolucionàriament –contra el corrent, en el Vent i per la Mar–, les paraules majors, les Causes majors de l'Alliberament i de la Vida.

Especialment per a comunicadors, educadors populars, agents de pastoral...

Per aprofitar millor l'Agenda Llatinoamericana'94

JOSÉ MARÍA VIGIL

En l'Esperit de la Pàtria Gran

Des que va néixer, aquesta agenda ha volgut ser això: un vehicle, un comunicador d'esperit llatinoamericà i llatinoamericanista. Cap altre continent –dèiem l'any

passat– se sent a si mateix amb tanta intensitat com el nostre. Amèrica Llatina és, abans de res, una realitat utòpica: no existeix enlloc, però és present –bategant, atraient, excitant– a tots els racons del continent, no com una realitat ja feta, sinó com un imaginari col·lectiu que alimenta la identitat, el sentit, l'esperança. La Pàtria Gran, aquell somni bolivarià utòpic que va alliberar i encara genera tantes energies, és abans que res una Causa, o un grapat de grans causes, que juntes configuren "Esperit de la Pàtria Gran". L'agenda d'aquest any 94 la dediquem a aquest Esperit llatinoamericà, a cavall de les grans causes, que són permanents: la Causa de les nostres cultures (indígena, negra, mestissa, la llatinoamericanitat...), la Causa Popular (la Causa dels pobres, allò alternatiu...), la Dona i l'Ecologia.

Ús pedagògic de l'Agenda

Aquesta agenda està pensada no només per a l'ús personal, sinó per ser utilitzada per al benefici col·lectiu, a mans dels comunicadors, mestres, educadors populars, agents de pastoral, animadors de grups, comunicadors, etc.

Els textos sempre són breus i àgils. No n'hi ha cap que sobrepassi les dues pàgines. Alguns ja inclouen suggerències per a l'ús pedagògic en grups. Tots són utilitzables en aquest sentit.

La mida de l'Agenda, oberta, és el de "legal USA". Aquesta mida es pot reproduir fàcilment i multiplicar per fotocòpia o per multicòpia.

Els textos s'han maquetat de manera que es puguin llegir i reproduir fàcilment, i amb un criteri econòmic que sacrifica una possible estètica d'espais blancs més grans i il·lustracions, per tal d'afavorir un major volum de missatge, tot i que s'ha mirat de no carregar excessivament els espais d'una agenda-almanac convencional.

El martirologi llatinoamericà

Aquest any oferim el martirologi en pàgines a part (no només distribuït al llarg dels dies) per facilitar-ne la reproducció i difusió. Ens sembla que es tracta d'una de les edicions més completes que han aparegut al continent, només pel fet que suma les dades de tots els martirologis que ens han arribat a les mans. Convidem tothom perquè ens envieu les dades que trobeu a faltar, per tal d'enriquir les edicions properes.

El disseny de la setmana

Seguim amb el disseny inicial que visiona la setmana completa a cada obertura de l'agenda. De fet no n'hem trobat cap de millor. A la part superior s'ubiquen totes les dades referents al dia concret (martirologi, efemèrides llatinoamericanistes...), a sota els pensaments (ubicats, si és possible, a la vora d'una data a la qual puguin referir-se); a sota també hi ha explicacions de les "jornades" nacionals o mundials,

així com els eclipsis. A la part central hi ha la zona reservada per a les notes personals, amb unes lleus línies que, de la mateixa manera que serveixen per guiar l'escriptura, poden servir als més detallistes per dividir el matí de la tarda, sense dificultar el gust i la creativitat de cadascú. Tots els suggeriments que ens arribin per millorar seran benvinguts.

Ecumenisme

Aquesta agenda és ecumènica –almenys ho intenta sincerament. I ho intenta amb un “ecumenisme de suma” no pas de resta: no es tracta pas de treure (restar) qualsevol cosa que sigui pròpia de catòlics o de protestants, sinó de sumar les riqueses d'uns i altres, sense pretendre tampoc convertir-la en una enciclopèdia religiosa.

Aquest any, per exemple, incorporem la referència als “sants de cada dia”, perquè moltes persones desitgen trobar la festa onomàstica dels amics; però en aquesta mateixa línia hem incorporat igualment les celebracions, commemoracions i festivitats protestants. Sovint coincideixen unes i altres; i quan la celebració protestant té una altra data per als catòlics, l'hem posat en cursiva per evitar confusions.

Més enllà de l'ecumenisme, l'agenda és aconfessional i, sobretot, macroecumènica: s'emmarca en aquest món de referències i valors comuns a totes les persones i pobles, que els cristians anomenem “Regne”, però que compartim humilment amb tots ells.

Les llunes

Les dates i hores de les llunes que habitualment apareixen a la majoria de calendaris i agendes del continent reproduïen les dades oficials de meteorologia, referides sempre a l'hora internacional UTC o del meridià de Greenwich (horari europeu). Això fa que sovint sembli que la lluna vagi avançada respecte del que assenyalen les agendes i calendaris.

Per exemple: quan la lluna plena esdevé a les 2 am (del meridià de Greenwich o de l'horari europeu), a Amèrica Llatina tot just són les primeres hores de la nit del dia anterior; si tens un calendari que segueix l'horari europeu, el calendari et dirà que la lluna plena és el dia següent, però estaràs encertat quan et sembli que la lluna plena va ser el dia anterior al que indica el calendari.

La nostra agenda adapta les dates de la lluna a l'hora llatinoamericana. En concret, l'hora que s'assenyala de les llunes és l'hora “andina” (la de Veneçuela, Colòmbia, Equador, Perú, Xile. A cada país cal afegir o restar les hores precises per saber l'hora local en la qual esdevé exactament la fase de la lluna en qüestió. (Consulteu la pàgina dels usos horaris llatinoamericans).

Els mots encreuats

No són pas un simple entreteniment, o una manera fàcil d'omplir pàgines de l'agenda. Són mots

encreuats llatinoamericanistes, que poden ser utilitzats pedagògicament (grups juvenils, ensenyament, comunitats...) per tal de provar, fins i tot grupalment, els coneixements llatinoamericanistes.

Els Pares d'Amèrica Llatina

És curiós constatar que herois nacionals com ara Tiradentes o Zumbí són desconeguts fora del Brasil, o Diriangén fora de Nicaragua, Tussaint L'Ouverture fora d'Haití, José Gervasio Artigas fora d'Uruguai...

Grans herois nacionals llatinoamericans només són coneguts a la seva comarca, i no pas tant a la Pàtria Gran... Això és el que volem ajudar a evitar amb la sèrie de figures que proposem perquè siguin considerades per tothom.

Una agenda col·lectiva...

Agraïm tots els suggeriments, comentaris i ànims que hem rebut de tants llocs. Gràcies a tot això l'agenda ha continuat el camí i ha arribat a aquesta esplèndida realitat actual. Molts la senten com una cosa seva i volen veure com millora any rere any. Seguirem rebent agraïts tots els suggeriments, materials, textos, documents que vulguin enviar-nos per tal de confeccionar l'agenda de 1995. L'agenda serà, cada vegada més, una agenda col·lectiva, un patrimoni llatinoamericà i un signe de comunió “en l'Esperit de la Pàtria Gran”.

La “cita del 94”

ENRIQUE ORTEGO

El 1994 es definirà el mapa polític llatinoamericà per a la dècada dels anys 90. Mèxic, Uruguai, Colòmbia, Brasil, República Dominicana, Panamà, El Salvador i Costa Rica escolliran un nou president enguany, després que el desembre Veneçuela, Xile i Hondures han fet el relleu corresponent. No cal dir que aquest càlcul és present des de fa temps a les agendes dels corrents polítics principals. Així, el Foro de Sao Paulo, que reuneix els partits polítics de l'esquerra llatinoamericana més importants, fa més de dos anys que intenta elaborar punts de coincidència programàtica per a aquesta “cita del 94”. El mateix pretenen els corrents democristià i lliberal, amb menys esperit de coincidència continental.

El fet objectiu és que n'hi ha hagut prou amb el primer tram de la dècada dels anys 90 per desgastar ràpidament el flux polític del que es va anomenar a finals dels anys 80 “la nova dreta”.

Sorgida enmig de convulsions mundials com ara l'enfonsament del bloc de països socialistes, i enlluernada pel fetixisme del lliuremercat, aquesta “nova dreta” va aconseguir un triomf fàcil en aquells

moments. Tan sols tres anys més tard, els líders principals es debaten assetjats per escàndols financers, cops d'estat o alarmants índexs de pobresa.

És clar que aquesta dada per si mateixa no aporta gaire llum sobre el futur mapa polític llatinoamericà, que es decidirà a les eleccions de 1994. L'esquerra, de moment, encara no ha estat capaç d'hissar banderes noves que semblin suficients per arrossegar majories populars que en el terreny polític es mostren com a mínim decebudes, desenganyades o pessimistes. D'altra banda, en alguns països com ara Veneçuela, Perú o Guatemala, propostes desgavellades de caire cabdillista o demagògicament populistes sembla que guanyen una simpatia creixent. L'abstenció i el desinterès són, en tot cas, les banderes polítiques amb més audiència.

En el moviment popular, a poc a poc, es va generalitzant una nova reflexió sobre els espais polítics. Allò local, el món més proper a la vida comunitària, substitueix les grans propostes polítiques que tantes energies van consumir les dècades passades.

La "cita del 94" s'evidencia com una referència inevitable. A Mèxic i Brasil les eleccions ofereixen espais reals per a que una part important del moviment popular influeixi en la política oficial. També a la República Dominicana, El Salvador, Panamà o fins i tot Uruguai, el triomf de l'esquerra podria ser el catalitzador de processos inèdits de confluència del moviment popular.

L'oportunitat hi és. L'important serà que la vella esquerra llatinoamericana sàpiga sortir ràpidament de la consternació en què va entrar després de la caiguda del Mur de Berlín i escolti la veu d'uns pobles que mai no varen deixar de caminar.

No llenci el seu vot!!!

PERE CASALDÀLIGA

Votar per fer fora.

Si no és per canviar

Votar no val la pena.

Votar per passar

del latifundi a la Reforma Agrària

de l'especulació immobiliària a la Reforma Urbana

del neoliberalisme privatitzador a la llibertat fraterna

dels partits dels senyors als partits dels iguals

de la mentida i l'explotació a la veritat i al repartiment

del capitalisme d'ells al socialisme de tots

de la vella política de sempre a la utòpica Política

Nova de la terra prohibida a la Terra Promesa.

1994: Any Internacional de la família

L'objectiu d'aquest any consistirà en despertar una major consciència de les qüestions relatives a la família, i millorar la capacitat institucional dels països a l'hora d'aplicar polítiques àmplies amb l'objectiu de fer front als problemes relacionats amb la família. La protecció i l'esforç del recolçament emocional, financer i material entre els integrants de la família, l'atenció a lactants i nens, vells, malalts i discapacitats figuren entre els objectius principals del programa que es pretén desenvolupar en el transcurs d'aquest any. El lema de 1994 serà: "La família, recursos i responsabilitats en un món en evolució".

Un títol per a cada mes

Novel·les d'iniciació llatinoamericana

PEDRO TRIGO

Veneçuela

La vida es pot entendre com una mera socialització, és a dir, com una adaptació als corrents establerts i a les propostes de la cultura dominant. Però també es pot viure com un procés d'iniciació a una dimensió valuosa que, si d'una banda exigeix sortir d'un mateix, d'una altra banda omple la vida de llum i sentit i la converteix en fecunda. A l'Amèrica Llatina s'han escrit llibres que il·luminen aquest procés en els diferents aspectes, incloses també les frustracions, bé sigui perquè el camí no va donar allò que havia promès o perquè el van frustrar altres persones o forces.

José María Arguedas: *Los ríos profundos*. Un adolescent esdevé jove en el procés de vèncer la brutícia i la ràbia mitjançant la conquesta de l'harmonia amb la naturalesa, a través de la participació a la cultura mestissa, en la confrontació amb les autoritats opressives i en la solidaritat amb els indígenes trepitjats i els mestissos que donen la cara. Una novel·la entranyable.

Edicions: Losada, Buenos Aires; Alianza Editorial, Madrid; Ayacucho, Caracas; Universitaria, Santiago de Xile.

Jorge Icaza: *El chulla Romero y Flores*. Un jove, fill d'un gran senyor arruïnat i d'una indígena del servei, entrenat en el món del seu pare, pretén llaurar-se el futur a partir de la posa i la disfressa. Diferents contrastes l'enfronten a aquest món, i a través d'això

conquereix la dignitat i l'homenia, en solidaritzar-se amb el món de la seva mare, que abans menystenia. Una novel·la exemplar.

Edicions: Lsada, Buenos Aires; Salvat, Estella; Colección Archivos, Argentina; Brasil, Colòmbia, Mèxic, Espanya.

Haroldo Conti: *Mascaró, el cazador americano.* Un home, que amb prou feines es manté en vida, s'embarca en una aventura d'imaginació, un circ que no funciona com una il·lusió o escapada sinó que esdevé com un dur aprenentatge d'imaginar i realitzar una altra manera d'existir. Una novel·la molt bonica.

Edició: Casa de las Américas, La Havana.

Juan Rulfo: *Pedro Páramo.* Un jove és enviat per la seva mare, quan aquesta mor, al món del seu pare a reclamar els seus drets. A mesura que s'hi endinsa, topa amb l'aridesa irredempta, amb els fruits de mort, fins que ell també hi mor. El poder absolut del cabdill és impotent i infecund. No té redempció; tot i que només aquell qui estima se'n pot deslliurar. Una novel·la tremenda.

Edicions: Fondo de Cultura Económica, Mèxic; Ayacucho, Caracas; Cátedra, Madrid.

Alejo Carpentier: *El reino de este mundo.* Un esclau s'inicia a través de la religió africana a una vivència de la naturalesa, de la comunitat i de si mateix, que ni tan sols havia imaginat en el món dels seus senyors. D'una existència unidimensional, jerarquitzada i sense esperança passa a una vida digna, solidària i plena de possibilitats inèdites. Encara que conquerir i custodiar aquesta existència tingui un preu que pot arribar a la mort. La novel·la d'allò real meravellós.

Edicions: Seix Barral, Barcelona; Universitaria, Santiago de Xile; Monte Avila, Caracas; UNEAC, La Havana; Arte y Literatura, Havana.

Mario Vargas Llosa: *La ciudad y los perros.* La ferotge iniciació d'uns principiants en un col·legi militar en un context de disciplina sense ànima. Iniciació a l'abjecció en una solidaritat negativa que reproduïx les relacions castrenses i socials. Tanmateix també cal conquerir la dignitat, encara que s'hagi de pagar un preu molt alt. Una novel·la àcida.

Edicions: Seix Barral, Barcelona; Sudamericana, Buenos Aires.

Omar Cabezas: *La montaña es algo más que una inmensa estepa verde.* Un jove encarrilat a la vida s'uneix a un grup revolucionari dins del qual aprèn a anar més enllà de si mateix. A poc a poc, en descobrir el poble, va superant l'estretor doctrinària del grup, que creu que tot neix d'ells, i arriba a iniciar-se en la història del seu poble. Una novel·la èpica.

Edicions: Casa de las Américas, L'Havana; Nueva

Nicaragua, Managua; Triunfaremos, Lima; Tricontinental, Lisboa, Lóñez, Salamanca; El Conejo, Ecuador.

Rómulo Gallegos: *Canaima.* La iniciació a la selva i al món indígena. Iniciació ambivalent: arribar a si mateix i perdre's, perdre's i guanyar-se. Tot i que, segons l'autor, il·lustrat, *Canaima* és una divinitat malèfica i per això crioll que es va sumir a la selva envia el seu fill amb el que es va mantenir sord al seu sortilegi, perquè l'eduqui en la "civilització". Una novel·la ambivalent.

Edicions: Espasa Calpe (col·lecció Austral), Madrid; Aguilar (Obres completes, Tom II), Madrid; Cultura Hispànica, Madrid; La Oveja Negra, Bogotà.

Miguel Otero Silva: *Cuando quiero llorar no lloro.* Tres vailets que neixen el mateix dia i tenen el mateix nom s'estavellen contra la societat que no els dóna lloc, per això iniciar-se a la vida és iniciar-se a la mort. El de classe popular és abatut com un delinqüent, el de classe mitja és assassinat com un revolucionari, el de classe alta se suïcida amb el seu cotxe esportiu. Una novel·la tràgica.

Edicions: Tiempo Nuevo, Caracas; Seix Barral, Barcelona; Círculo de Lectores, Barcelona; Novaro, Mèxic.

Manuel Rojas: *Hijo de ladrón.* La història d'un vailet pobre, una història duríssima, però en el fons una història d'encontres, de viatges sense rumb que porten cap a d'altres i al millor de si, de dolors que donen humanitat i saviesa, una història oberta a la llibertat. Una novel·la fresca, exemplar.

Edicions: Nascimento, Santiago de Xile; Zig-Zag, Santiago de Xile; Emecé, Buenos Aires; Casa de las Américas, L'Havana.

Alfredo Bryce Echenique: *Un mundo para Julius.* El trànsit d'un nen a l'adolescència en la mudança familiar des de l'aristocràcia a l'alta burgesia. El subtil contrapunt entre el nen i el seu món, entre la tendresa i la refinada paròdia. Una novel·la deliciosa.

Edicions: Seix Barral, Barcelona; Plaza y Janés, Barcelona.

Manuel Puig: *La traición de Rita Hayworth.* La iniciació d'un nen a la trivialitat, al món vicari de l'espectacle, de les imatges i emocions manllevades, del petit fulletó d'una vida sense senyals d'identitat, sense profunditat, sense horitzó, sense transcendència. Una vida, però, que s'ha de viure i que, segons com se l'afronti, en la seva petitesa, s'obre cap als altres o es tanca sobre si mateixa, dóna alegria o almenys un xic de dignitat i veritat o torna mesquí i ressentit. La novel·la de la postmodernitat.

Edicions: Jorge Álvarez, Buenos Aires; Seix Barral, Barcelona.

Ésser negre a l'Amèrica Llatina

JEAN BERTRAND ARISTIDE

Per a l'Agenda Llatinoamericana '94

El 1518, segons referències documentals, el primer vaixell negrer va arribar al Nou Món, a la costa oriental d'Haití. Tres segles i mig més tard, el 1873, es va desembarcar a Cuba l'últim carregament. En el més gegantí trasllat coercitiu de la història humana, deu milions de negres van ser arrancats del seu continent pels pirates de la costa occidental d'Àfrica, encadenats i subjectes al llarg viatge trasatlàntic.

Així van arribar els avantpassats a l'infern de l'esclavitud. Van venir del mar, de tots els mars. I quan ens submergim en les nostres experiències i en els coneixements que hem acumulat, per tal de proposar i transmetre una nova manera de percebre i de mobilitzar les nostres societats, el nostre ésser vibra, i l'arrel de la nostra sensibilitat ètnica i l'especificitat històrica reneix i es recrea, enriquint la dona i l'home universal.

Nascuts en condicions d'excessiva pressió, els pobles del Carib i d'Amèrica porten a la història humana una panòpia d'innovacions, d'exemples de superació i de realització del nostre ésser. Vam arribar fins aquí com objectes de la història, per servir de graons cap a la grandesa d'altres. Ens varen imaginar salvatges, serfs, 36 mesos, esclaus, peons encasellats, sense lletra, colonitzats, gent sense raó... Quants noms ens van posar en la seva ciència i antropologia de l'exclusió i de l'opressió. Per això, durant els cent primers anys, després de l'arribada de Cristòfol Colom, en van matar més de 90.000.000 dels nostres.

I pacientment vam anar inventant fórmules de renaiement. Ens vam fer assilvestrats, ens vam fer insurgents, ens vam fer guerrillers, ens vam fer revolucionaris, ens vam fer independents, ens vam fer refugiats. I sempre vam anar avançant, apareixent cada dia amb tota la nostra càrrega històrica, reapareixent on menys ens esperaven.

El camí de la llibertat es construeix, extraient constantment del més remot de les nostres històries particulars, noves estratègies de victòria. És la negació del ser salvatge que se'ns volia imposar, la negació del captiu que creien que érem, del peó encasellat que reclama el seu projecte de societat, de l'analfabet que donava esplendor a la seva cultura, del colonitzat que donava existència a imperis. I la millor prova d'aquesta negació tantes vegades secular, és la ineludible necessitat que van tenir de produir cadenes per tal de contenir la nostra força de protesta, la necessitat de monopolitzar tota la terra per inventar

el peonatge, les barreres a la comunicació que els calia per fabricar els analfabets, la necessitat d'aixecar exèrcits d'ocupació per tal d'assentar les seves dictadures.

La nostra negativa de viure en l'esclavatge no és altra cosa que una lluita eterna de la vida contra la mort. Una negativa que ens defineix a cadascun dels oprimits, que ens vincula amb la llibertat i ens obliga a buscar-la fins i tot quan hem de transitar per la mort. Perquè no ens sabem tancar dins dels nostres límits físics. Les urgències del nostre ésser, la realització i la materialització d'aquest ésser fet de la precipitació de les nostres experiències del poble, ens condueixen cada dia a buscar aquesta dimensió de l'invisible, aquesta dimensió dels valors eterns de justícia, llibertat, dignitat, respecte i amor.

Quan s'atura al nostre camí l'horrible mort física, amb valor i coratge l'abracem, feliços de viure i de sobreviure a través d'aquesta dimensió invisible. Aquesta capacitat d'esposar allò invisible, en llenguatge teològic o en llenguatge cristià, és justament la riquesa infinita del ser, d'un ser que no pot viure fora de la transcendència, de la superació d'un mateix.

Per tal que la nostra petita persona individual pugui assolir aquest espai de transcendència, li cal sumar-se al ser col·lectiu dels nostres pobles i del poble de Déu en el seu esdevenir. Siguin els que siguin els rigors de la vida, els mecanismes de supervivència es construeixen en l'intercanvi d'experiències i en la transparència.

L'ésser col·lectiu de les nostres nacions neix i es manifesta en la resistència, en la resistència solidària. Així, a poc a poc vam anar teixint llaços, construint el contracte social que ens uneix, fent viables el sorgiment i la cristal·lització dels valors morals de dignitat, de respecte, de justícia, de llibertat i d'amor.

Ara bé, el problema dels nostres pobles caribenys, llatinoamericans i de tots els pobles de la nostra Amèrica, consisteix a plasmar aquests valors en les institucions socials i administrar les societats de manera que no s'apartin d'aquests ideals que venim traçant des que vam trepitjar terra americana o des de la famosa trobada de dos o tres móns.

La nostra història de pobles oprimits és la història de la viabilitat de l'impossible. Des de 1492, hem concebut la possibilitat de viure en un món de llibertat, creat a partir del nostre ser lliure. Però aquest ser lliure, només existia al món mental. I és aquesta producció de la imaginació la que ens entestem a materialitzar.

Enriquets per l'esforç de segles de negació de l'opressió, estem derrotant amb la resistència col·lectiva, tot l'aparell estatal que intenta cohibir els anhels més senzills. I quins altres testimonis els puc oferir, a part d'aquests dinou mesos d'existència heroica del poble haitià, doblats pels dinou mesos de solidaritat generosa de les nacions americanes.

Bailando con los negros

PABLO NERUDA

Negros del Continente, al Nuevo Mundo
habéis dado la sal que le faltaba;

sin negros no respiran los tambores sin negros
no suenan las guitarras.

Inmóvil era nuestra verde América hasta que
se movió como una palma

Cuando nació de una pareja negra el baile
de la sangre y de la gracia.

Y luego de sufrir tantas miserias y de cortar
hasta morir la caña

Y de cuidar los cerdos en el bosque y de cargar
las piedras más pesadas

Y de lavar pirámides de ropa y de subir cargados
las escalas

Y de parir sin nadie en el camino y no tener
ni plato ni cuchara

Y de cobrar más palos que salario y de sufrir
la venta de la hermana

Y de moler harina todo un siglo y de comer
un día a la semana

Y de correr como un caballo siempre repartiendo
cajones de alpargatas

Manejando la escoba y el serrucho, y cavando
caminos y montañas,

Acostarse cansados, con la muerte, y vivir
otra vez cada mañana

Cantando como nadie cantarí, cantando
con el cuerpo y con el alma.

Corazón mío, para decir esto se me parte
la vida i la palabra

Y no puedo seguir porque prefiero irme
con las palmeras africanas

Madrinas de la música terrestre que ahora
me incita desde la ventana:

Y me voy a bailar por los caminos con
mis hermanos negros de La Habana.

Dones llatinoamericanes: signes de vida i esperança

ANA MARA TEPEDINO

Brasil

Guadalupe pertanyia a un grup de joves de l'Església catòlica. El grup va ser capturat, acusat de subversiu i les noies atrapades. Ella va escapar però va patir cremades i va ser torturada. Va tenir una filla a qui dedicava un gran amor. Va seguir compromesa amb l'alliberament del seu país. Al cap dels anys va ser empresonada novament. Aquesta vegada van abusar d'ella de dia i de nit, fins que va perdre el coneixement. Va quedar embarassada altra vegada. Va tenir un varó, al qual li va dedicar, també, un gran amor, intentant donar-los a tots dos les possibilitats d'educació que ella no havia tingut.

Com podia Guadalupe estimar aquests fills, fruit d'una violència que afecta l'ésser més profund de la dona, el seu mateix cos?

A la Bíblia hi tenim experiències semblants contades al llibre dels Jutges, capítol 19, com ara la història de Dina, que serveix d'inspiració a Judit.

Aquella història és gairebé prototípica a l'Amèrica Llatina, des de la conquesta fins als nostres dies. Les dones del nostre continent, que van patir i pateixen tota mena de marginació i discriminació (social, cultural, econòmica, religiosa –simbòlica– i sexual) descobreixen, des de la seva fe, la gran força que les anima a lluitar per una vida millor i més digna per als seus fills, tal com ho fa Guadalupe.

Elles, a les quals el sistema patriarcal i masclista infravalora, apareixen com unes protagonistes en els moments més perillosos de la història. Elles, que sempre havien estat anònimes, van començar a tenir nom al Nou Testament quan Jesús va ser pres i els deixebles (homes) van fugir: Maria Magdalena, Maria, la mare de Sant Jaume i Josep, Salomé (cf Mc 15, 40-41). Al Brasil, els moviments de dones i les dones mateixes apareixen públicament a partir del 1964, precisament quan va començar la dictadura militar. Estic segura que passa el mateix a tots els altres països d'Amèrica Llatina.

A partir d'aquests moments comencem a lluitar en fronts on abans no érem presents: en moviments per aconseguir menjadors populars, vivendes, escoles, guarderies infantils, llocs en l'àmbit de la salut... als sindicats, els moviments dels "sense terra", les coordinacions pastorals i principalment a les CEBs. Avui dia aquests moviments són reconeguts com els més actius dins del teixit social. També se'ls considera com esforços vàlids per tal de canviar la societat. Els

sociòlegs parlen de la importància de la vida quotidiana. Els politòlegs apunten els moviments de dones com un dels micromoviments amb capacitat per a canviar allò macro, la societat.

Amb un gran esforç i superant dificultats enormes, sense deixar la llar ni la cura dels fills, les dones afronten molts reptes i lluites per a les quals, moltes vegades, no se senten preparades. La por i la inseguretats encara les frena en moltes activitats. Tot i que els nostres treballs no són encara prou valorats, descobrim que el nostre paper dins la societat i les esglésies és, cada dia, més significatiu i que juntament amb els companys podrem col·laborar per construir una societat i una història diferents.

Les dones llatinoamericanes, que abans érem com les nines dominicanes, sense rostre, sense identitat pròpia, avui comencem a tenir rostres bells, fruit de la nostra experiència de resistència davant el patiment.

El document de Santo Domingo diu: els rostres de les “empleades domèstiques, migrants, camperoles, indígenes, afroamericanes, treballadores humils i explotades... dones en situacions difícils, separades, divorciades, mares solteres, nenes i dones prostituïdes per causa de la gana, l'engany i l'abandonament...” (DSD 107-110) ens fan descobrir el rostre del Senyor Jesucrist (cf DSD 179), Servent Dolgut de Javeh (Is 53) i ens desafien a tots els cristians a una conversió personal i eclesial (DSD 178).

A poc a poc les dones van prenent consciència de la gran força de transformació de la qual són portadores, que els ve de la seva experiència particular de Déu, viscuda en una relació de gran proximitat. Nosaltres tenim una connaturalitat amb allò diví: tots els moments de la vida estem en contacte amb Déu, amb Jesús, amb Maria. Tal com si fos un procés iniciat en temps immemorials, passat de mare a filla en un diàleg ininterromput, en l'alegria i la tristesa, en els desafiaments i l'esperança, en les victòries i les derrotes, en les celebracions i les festes.

Aquesta connaturalitat és viscuda d'una manera especial en la gran lluita per la vida. El Déu de la Vida, que va enviar el seu Fill per tal que les persones poguem tenir vida plena (cf Joan 10,10) té les dones com a companyes i còmplices. Elles engendren vida, en tenen cura, perquè en coneixen la fragilitat, lluiten per millorar-ne les condicions, com una manera de correspondre al Déu que la sosté i ens infon coratge per lluitar, i tenacitat i creativitat per mantenir-la.

Les dones dels sectors populars d'Amèrica Llatina, ens han ensenyat aquesta nova manera de ser dona. Elles dibuixen traços nous al rostre de dona que es dibuixa en aquest continent. També comença a aparèixer la necessitat d'una manera diferent de ser baró: una persona no pas opressora i dominadora, sinó que

reconegui l'altre com a diferent, però amb la mateixa dignitat i drets, i amb valors propis. Les dones estem cansades de discursos que parlen de la igualtat fonamental, de la paritat entre homes i dones. Ja n'hi ha prou de discursos bonics. Volem petits passos cap a la igualtat. Volem construir junts una nova societat, amb relacions diferents basades en el respecte i l'estimació. Aquest és el nostre somni, aquesta és la nostra esperança per a la Pàtria gran.

Els nostres germans indígenes ens ensenyen a contar-nos els somnis els uns als altres.

Per això, nosaltres les dones desitgem donar les raons de la nostra esperança: que en el futur dones i homes siguin companys i còmplices, compartint tasques i responsabilitats, aportant cadascú unes característiques i dons específics, per tal que puguem ser, en igualtat i reciprocitat, veritables col·laboradors de Déu en la construcció d'una història amb rostre més humà, en la qual la vida (no pas l'interès o el guany) sigui el criteri fonamental.

Objectiu 1995!!! Carta de la Terra

Preàmbul

Nosaltres som la Terra, els pobles, plantes i animals, gotes i oceans, la respiració dels boscos i el flux del mar. Nosaltres honorem la Terra com la llar de tots els éssers vivents.

Nosaltres tenim cura de la bellesa i diversitat de vida de la Terra.

Nosaltres lloem la capacitat de regeneració de la Terra com l'essència de tota la vida.

Reconeixem la posició especial dels pobles indígenes de la Terra, els seus territoris, els seus costums, i la seva singular afinitat amb la Terra.

Reconeixem que el sofriment humà, la pobresa i la degradació de la Terra són causats per la desigualtat de poder.

Ens adherim a una responsabilitat compartida de protegir i restaurar la Terra per tal de permetre que els recursos naturals siguin utilitzats amb saviesa i equitat, per tal d'assolir l'equilibri ecològic i nous valors socials, econòmics i espirituals.

Som un tot en la diversitat.

La nostra llar comuna està cada vegada més amenaçada.

Ens comprometem, per tant, a dur endavant els següents principis, tenint en compte en tot moment les necessitats especials de les dones, els pobles indígenes, el sud i els discapacitats i els desvalguts:

Principis

1. Convenim a respectar, afavorir, protegir i restaurar els ecosistemes de la Terra per assegurar la diversitat biològica i cultural.

2. Reconeixem la nostra diversitat i afinitat. Respectem totes les cultures, afirmem el dret de tots els pobles a satisfer les seves necessitats ambientals bàsiques.

3. La pobresa ens afecta a tots. Concedem a modificar els estils no sostenibles de producció i consum per tal d'assegurar l'eradicació de la pobresa i l'explotació a tot el planeta, cosa que implica necessàriament el reconeixement que el deute i l'afluència financera de sud a nord, així com l'opulència i la corrupció són les causes primeres. Nosaltres hem de fer èmfasi i perfeccionar la nostra capacitat endògena per generar tecnologia i desenvolupament. Els esforços per eradicar la pobresa no són una excusa per a la degradació del medi ambient i els esforços per preservar i restaurar el medi ambient no han de passar per alt les necessitats humanes bàsiques.

4. Reconeixem que les fronteres nacionals no coincideixen amb la realitat ecològica de la Terra. Les sobiranes nacionals no signifiquen l'exoneració de la responsabilitat col·lectiva de preservar i restaurar els ecosistemes de la Terra. Les pràctiques comercials i les transnacionals no han de deteriorar el medi ambient i hauran de ser controlades amb vista a assolir la justícia social, el comerç equitatiu, solidari i ecològic.

5. Rebutgem el militarisme i l'ús de pressions econòmiques com a mitjà per a solucionar conflictes. Ens comprometem en la consecució d'una pau genuïna, que no significa solament abstenir-se de la guerra sinó que suposa a més, l'eradicació de la pobresa, la promoció de la justícia social i del benestar econòmic, espiritual, cultural i ecològic.

6. Estem d'acord a garantir que els processos de decisió i els seus criteris siguin clarament definits, transparents, explícits, accessibles i equitatius. Aquells qui, per les seves activitats, puguin afectar el medi ambient han de provar primer que no causaran danys. Aquells qui, probablement, siguin afectats, particularment les poblacions del sud i els que estan subjugats dintre dels seus estats, han de tenir lliure accés a informacions i participar efectivament dels processos decisoris.

7. Els estats, institucions, companyies i pobles que degraden desigualment el medi ambient, causant impactes que se senten igualment a tota la Terra, han de respondre proporcionalment pels perjudicis provocats. Si bé tots som responsables de millorar la

qualitat ambiental, aquells que es van apropiari i van consumir la majoria dels recursos de la Terra o aquells que ho continuen fent, han d'interrompre l'apropiació indeguda o reduir els nivells de consum, i pagar les despeses de la restauració i protecció del medi ambient mitjançant els recursos financers i tecnològics dels quals disposen.

8. Les dones constitueixen més de la meitat de la població humana de la Terra. Contribueixen a la majoria dels esforços per assolir el benestar. Homes i dones concorden que la condició de la dona en els processos de decisió n'ha de reflectir equitativament la contribució. Hem de substituir aquesta societat dominada per homes per una altra que reflecteixi, de forma més clara, el valor de les contribucions d'homes i dones en la promoció del benestar humà i ecològic. Som conscients que les amenaces a la biosfera, que sosté tota la vida del planeta, han augmentat a un ritme, magnitud i escala que l'absència d'acció resultaria negligent.

Pla d'acció de la Carta de la Terra

1. Ens comprometem a adoptar l'esperit i els principis continguts a la Carta de la Terra en l'àmbit individual i a través d'accions concretes de les nostres organitzacions no governamentals.

2. Utilitzarem els mecanismes existents i/o crearem una xarxa internacional d'informacions entre els signataris, per tal de divulgar la Carta de la Terra i les conquestes dels seus principis en l'àmbit local, nacional i mundial.

3. La Carta de la Terra serà traduïda a tots els idiomes del planeta.

4. Ens comprometem amb l'objectiu 1995, que proposa que les Nacions Unides, en complir els 50 anys, adoptin aquesta Carta de la Terra.

5. Les organitzacions no governamentals del món sencer començaran una campanya conjunta anomenada "Nosaltres som la Terra" fins el 1995, per a l'adopció d'aquesta Carta de la Terra per part de l'ONU.

6. Tota persona, organització, companyia i estat haurà de dedicar un percentatge del seu pressupost operacional i dels seus beneficis com a "Percentatge de la Terra", dedicat a protegir, restaurar i administrar els ecosistemes del planeta i a propiciar un desenvolupament equitatiu.

7. Fem una crida per a un segon Forum Global el 1999, per tal d'avaluar i reafirmar els nostres vincles i compromisos, objectius assolits i metes proposades en aquest Forum Global 1992.

Els pares de l'America Llatina
que tots hem de conèixer

Tupac Amaru II, José Gabriel Condorcanqui

Descendent de Felipe Túpac Amaru, a qui el virrei Francisco de Toledo va ajusticiar al Cuzco l'any 1572, va néixer el 19 de març de 1740. Als 23 anys es va convertir en cacic de Surimana, Tungasuca i Pampamarca. Als 25 anys va ser reconegut com a hereu legítim de l'inca Túpac Amaru. En representació de diversos cacics va demanar una i altra vegada l'abolició de la mita, però ningú no li va fer cas. Els indis havien de caminar 200 llegües per arribar a les mines. Molts d'ells morien; i els que tornaven se'ls espoliava altra vegada. Els pujaven els impostos quan volien. Cap a l'any 1779 Condorcanqui tenia ja l'ànim molt ferit pel rebuig de les seves demandes i pel maltracte. Fins que va decidir sublevar-se.

El dia 4 de novembre de 1780 va capturar el corregidor i el va fer penjar a la forca. Abans de l'execució el va obligar a firmar una ordre als cobradors de tributs, per tal que portessin els fons recaptats cap a Tungasuca. Es va constituir en autoritat de la zona. Va suprimir les mites, les alcabales i els impostos de duana. Es va apoderar de diversos obradors, va ordenar el pagament els acreedors i la resta ho va distribuir entre els indis. La seva casa es va convertir en quarter general. Va redactar cartes, decrets, instruccions i va organitzar un govern al qual va anomenar Consell dels Cinc, format per cacics escollits. El poble se li va unir i el seu exèrcit va superar els 20.000 homes. Va crear un Estat Major, en el qual sobresortia la cacica Tomasa Titu Condemayta. La seva esposa Micaela el substituïa durant les seves absències, atenant els assumptes administratius, econòmics o militars. De Cuzco va sortir una tropa de 604 homes ben armats confiant derrotar Túpac Amaru. En el combat van morir 570 espanyols i criolls, salvant-se només alguns ferits. La notícia de la victòria del 19 de novembre de 1780 va despertar l'esperança entre la població indígena oprimida.

En el manifest que va publicar Túpac Amaru el dia següent, va aclarir que el seu objectiu era "cortar el mal gobierno de tanto ladrón que nos roba la miel de tantos nuestros panales". I deia: "Campesinos, los patronos no comerán más de nuestra pobreza". Va recordar que les injustícies són actes contra "nuestra sagrada religión católica", i que es proposava suprimir tot aquell desordre i que "cesen tantas ofensas a Dios".

Aquestes injustícies a les quals es referia eren les reduccions, els repartiments i sobretot la mita. De cada 100 homes que baixaven a les mines només en retornaven 20 (havien de complir 10 mesos de treball a la mita minera. La mita pastoral era de quatre mesos).

La justícia va ser el seu credo, i essent l'esclavitud el més injust, va dir en un dels seus decrets: "Y como cada uno de por sí tiene experimentado el riguroso trato europeo, todos han de apoyarme y han de desamparar totalmente a los chapetones, y aunque sean esclavos a sus amos, quedarán libres de la esclavitud en que estaban. Los contraventores sufrirán el rigor más severo, aunque sean clérigos, frailes".

Essent victoriós al sud, es va proposar la presa de Cuzco. Però va fer cas massa tard al consell de la seva esposa. Va donar temps a les autoritats de Cuzco per preparar la defensa. Vet aquí la seva derrota. El 14 d'abril van entrar a Cuzco, però presoners.

La resposta a la pregunta de qui era el responsable de la sublevació va ser: "Nosotros somos los únicos conspiradores. Vuestra merced por haber agobiado al país con exacciones insoportables, y yo por haber querido libertar al pueblo de semejante tiranía". El 18 de maig va ser el dia de l'execució. Micaela de Túpac Amaru, Hipólito Túpac Amaru, Diego Verdejo, Antonio Bastidas, Francisco Túpac Amaru, Andrés Castelo, Tomasa Titu Condemayta i Antonio Oblitas (pintor d'un retrat de Túpac Amaru) van ser penjats a la forca després d'horribles turments abans que matessin Túpac Amaru. Túpac Amaru és el precursor més gran dels alliberadors d'Amèrica. I Micaela Bastidas l'heroïna més il·lustre fins al segle XX.

Els pares de l'America Llatina
que tots hem de conèixer

Tiradentes, avançat de la independència del Brasil

Joaquín da Silva Xavier, el qual va entrar a la història amb el nom de Tiradentes ("arrencaqueixals"), va ser el cap de la conspiració anomenada "Inconfidencia Mineira". Va néixer el 1748 a la capitania de Minas Gerais, Brasil. Des d'una edat primerenca va sentir interès per guarir enfermetats, i en especial el mal de queixal. D'aquí ve el nom de Tiradentes.

Alleujava els dolors dels pacients amb pomades i herbes. Joaquín va treballar primer de comerciant, traginer de mules portant mercaderies per tota la província de Minas. Després va perdre les mules i va intentar dedicar-se a l'extracció de diamants, però va fracassar. Finalment va haver d'entrar a servir fent de dragó en expedicions militars per combatre la delinqüència, que en aquell temps era abundant. Els constants desplaçaments pel país li van permetre

conèixer la realitat en la qual s'obligava a viure el poble. També va conèixer les idees que en aquell temps començaven a moure's a l'albada de la revolució francesa.

Com a conseqüència de les seves experiències, de les actituds dels seus compatriotes i dels aconteixements del món, Tiradentes va concloure que no només era possible sinó també obligatori lluitar per la independència del Brasil. El canonge Luis Vieira da Silva, partidari de Tiradentes, va traduir la Constitució de EUA. Així els conspiradors tindrien a les mans un document polític que els podria orientar en l'activitat futura.

El 1788 el governador de Minas Gerais va prohibir l'obertura de fàbriques noves, va augmentar els impostos i va iniciar la repressió. Tiradentes va decidir explotar els temors que aquesta situació suscitava entre la gent. Va atreure a la sublevació persones destacades de Vila Rica, la capital, entre ells un coronel i el comandant dels dragons. Es va convertir en l'ànima de la rebel·lió, aconseguint guanyar centenars de persones per a la "infidelitat".

A les reunions discutien multitud de temes: aspectes militars de la lluita, la llibertat dels esclaus, l'escut i la bandera, la ubicació de la capital, confiscació de les propietats del tresor, exempció de tributs, creació d'empreses, creació d'escoles...

Van elaborar un pla de rebel·lió detallat. Les accions havien de començar el dia que les autoritats proclamessin la "derrama". Tiradentes havia de donar el senyal. Arrestarien el governador, l'exèrcit s'afegiria a la rebel·lió, proclamarien la república, el nou govern s'instal·laria en el poder, s'invitaria tots els brasilers a posar-se de part del nou ordre, es declararia que ningú hauria de pagar impostos. Mentre esperaven el dia Tiradentes es va traslladar a Rio.

Durant la seva estada a Rio, les autoritats van descobrir la conspiració. Al mateix temps van declarar públicament que no hi hauria "derrama". Tiradentes va haver de passar a la clandestinitat. El governador va començar a detenir els sospitosos, els quals van ser torturats als interrogatoris. El capellà Ignacio Nogueira de Lima no va suportar la tortura i va donar l'adreça d'on era amagat Tiradentes, el qual fou capturat al cap de poc. Va ser interrogat onze vegades. Tot i les tortures, no va denunciar ningú. El seu judici es va celebrar tres anys més tard, el 19 d'abril de 1792.

El van acusar de ser un criminal, cap del moviment revolucionari. Va ser condemnat a morir a la forca. El seu cap s'havia de dur a Vila Rica i havia de ser exposat dalt d'un pal, el seu cos esquarterat i cadascuna de les parts exhibides en els llocs on l'acusat havia pronunciat els discursos. El 21 d'abril de 1792 es va executar la sentència.

Els portuguesos pensaven que amb la mort de Tiradentes i els seus seguidors enfortirien el poder.

Però no va ser així: el 1798 les autoritats van descobrir una gran conspiració republicana a Bahía, que va arribar més lluny que "los inconfidentes". Després d'uns quants anys, el 1822 Brasil va proclamar la independència, tot i que no era encara el tipus d'independència que Tiradentes havia somiat. Però la lluita per la justícia i la llibertat segueix...

Malinche, Marina o Malintzin

El triple vessant de la identitat llatinoamericana

Marina al seu fill: et serà molt fàcil morir, un xic menys fàcil somiar, difícil rebel·lar-te, difícilíssim estimar.

Carlos Fuentes, Ceremònies de l'alba.

La història de Malinche constitueix un mite d'origen on ens podem llegir a nosaltres mateixos. La vida d'aquesta dona ha estat malinterpretada moltes vegades. Malinche seria el prototipus de la traïdora, de la meuca que es ven a l'invasor, la mare de tots els mals que ens afligeixen. Amb aquesta interpretació parcial del mite no fem res més que perpetuar la vella idea masclista que, a l'origen del mal, sempre hi ha una dona: Eva, Pandora, la dona de Lot... Malinche. Comprendre la figura de Malinche, símbol de la condició de la dona, de l'ànima mestissa i de la identitat llatinoamericana, serà intentar comprendre'ns més a nosaltres mateixos.

HISTÒRIA DE MALINCHE

Va néixer a Paynala, territori sotmès per l'imperi asteca. Filla del cacic d'aquell lloc, li van posar el nom de Malintzin, nom que evoca al mateix temps la deessa Malinaxotchilt, germana del déu asteca Huitzilopochtli, el qual li sacrificà el fill; i Malinalli que representa el signe d'un pitjor auguri.

Malintzin quedà òrfena de pare essent molt petita. La mare es va casar i va tenir un fill del nou matrimoni i, per tal d'eliminar qualsevol disputa de successió, van vendre la primogènita a uns mercaders d'esclaus. Aprofitant la mare que s'havia mort la filla d'una esclava de l'edat de Malintzin, van fer els funerals amb gran solemnitat. Els mercaders, al mateix temps, van vendre la nena a un cacic maia de Tabasco.

Quan, aterrits per Cortés, els maies de Tabasco li ofereixen 20 esclaves –entre elles Malintzin– com a present de pau, ella tenia 20 anys, una intel·ligència

i bellesa portentoses i el domini de les llengües nahualt i maia. Amb els espanyols és batejada, juntament amb les altres dones índies, i li posen el nom de Marina. Immediatament és entregada a Portocarrero, lloctinent de Cortés. Aquest no triga gaire en adonar-se de la utilitat d'una esclava que podia ser una traductora insubstituïble. Les cròniques dels vençuts reflecteixen aquesta conversió de Malintzin en Marina amb impressionant patetisme: "I es digué, es declarà, s'indicà, es relatà, es posà en el cor de Motecuhzoma que un dona d'aquí, dels nostres, els guiava, els servia d'interpret parlant nahualt" (1). És molt possible que, tal com diu la llegenda, estigués enamorada de Cortés, probablement el primer home del qual rebé un tracte amable. Aquest la va arrebatat a Portocarrero i la va convertir en la seva amant. Mentre li fou útil la va tractar amb extrema deferència, atorgant una gran importància a la seva intimitat física i oferint-li regals luxosos. Quan va deixar de ser útil, de la mateixa manera que l'havia arrebatat a Portocarrero, també l'entregà a un soldat.

Cortés és pura ambició. No dubta ni un instant a mentir, sobornar o adular, a fi d'aconseguir les seves fites. La traïció està a la base de les seves victòries. Si no fos que ja hi estem acostumats, se'ns faria difícil creure que algú responsabilitzès de la crueltat de Cortés a la dona que anava amb ell: "Sembla que Marina fou la instigadora de la matança de Cholula, ordenada per Cortés perquè ella va creure que els indis estaven conspirant contra els espanyols" (2).

El 1522 Maria fou mare del primer hereu del títol de Marquès de la Vall d'Oaxaca: Martín Cortés. Quan, en una expedició a Hondures que fou un fracàs total, Hernán Cortés va perdre un gran part del seu poder, desesperat i begut entregà Marina al soldat Juan Xaramillo, amb qui es convertí en portadora d'encàrrecs a Jilotepec i va tenir una filla anomenada Maria. A partir d'aquest moment se sap molt poc d'ella.

LA DONA

Quant a indígena, Malintzin és traïda pels seus pares, desposseïda dels seus drets hereditaris, usurpada pel seu germà i venuda com a esclava. La seva condició de dona és la d'objecte que passa d'una mà a l'altra i se la valora pel seu cos i la seva capacitat de treball.

Quant a mestissa, la Malinche és vista com una puta, hipòcrita, traïdora. En cap moment se la considera com una víctima sinó com a culpable. No és vista com a violada sinó com la malignitat que desculpabilitza Cortés.

Quant a assimilada a l'altra cultura, es destaquen els valors de Marina: "No és digna de censura qui, per amor i convicció, fou una ajuda per als qui van venir

a desvetllar una cultura per alçar amb ella una nova forma de pensament i vida" (3). I des d'aquest punt de vista no deixen de reconèixer-li qualitats meritòries, però sempre al darrere i al servei del varó.

IDENTITAT LLATINOAMERICANA

Malintzin, com a realitat sociològica, racial, conformadora de nosaltres mateixos, és ignorada, negada i reprimida. L'indi és l'altre, l'humiliat, el negat, l'amagat; és la debilitat, el sometiment, la devaluació social. Allò indígena sobreviurà, però amagat. Per això no és gens estrany que en l'imaginari col·lectiu apareguin princeses índies abandonades pel seu pare o per l'amant espanyol, tancades en coves i proclamant eternament la seva tristesa. La presència de l'esperit de Malinche, la Mocuana o la Llorona es deixa sentir per tot Mèxic i Centramèrica.

El mestís és fill de la Malinche. El "chele", l'estranger, la cultura imposada, són instrument de venjança contra la mare, contra la pròpia història i geografia. La Malinche és mestissa des del moment en què adopta la cultura espanyola, però no podem jutjar-la fàcilment: ella no pot fer altra cosa que odiar el seu poble, la seva història i el seu destí. El seu fill, l'autèntic mestís, per fugir de la violència colonial, es veu empès a rebutjar la mare, tant o més que ella el rebutja a ell, per ser fruit o bé d'una violació, o bé d'un amor burlat. El mestís vol ser com el pare, però aquest no el reconeix, ni es reconeix ell mateix com igual al pare. Aquesta frustració es traduirà en una violència i menyspreu contra les cultures indígenes major, encara, que la dels mateixos conqueridors. Violència que se segueix prodigant en l'extermini indígena.

Les relacions entre indígena i conqueridor no són mai igualitàries, raó per la qual la feminitat i la masculinitat es desenvoluparan en el mestís de forma tensa. La dona mestissa, en no realitzar-se com a dona en relació amb el seu company, buscarà una maternitat quantitativa. Davant la depressió o la vellesa intentarà prolongar la seva maternitat en la cura dels néts.

El masculisme en el mestís és, en gran manera, la inseguretat de la seva pròpia masculinitat. Privat d'identificacions masculines fortes, es veu necessitat de presumir-ne: la pistola, l'ús de la força, de la violència, las manifestacions de posseir quantes més dones millor, són la lluita per assolir la figura forta i idealitzada del pare, sempre odiada per ser inabastable.

LA IDENTITAT

Tenir identitat significa reconèixer-se personal, social, culturalment. El reconeixement és l'assumpció o acceptació de la meua història, el meu país, del meu ésser, dels meus pares, de les meves possibilitats i limitacions. Tenir identitat ens permet comunicar-nos sense complexos amb els demés i entendre'ns millor

a nosaltres mateixos, ens permet ser més conscients de les nostres possibilitats reals i projectar-nos cap el futur. Si no acceptem un aspecte o part de nosaltres mateixos, la nostra personalitat individual, social o històrica està malalta, desestructurada, sense una base ferma.

Tota identitat, des del moment que és, a la vegada, profundització d'allò que se'ns ha donat i projecció d'allò que voldríem ser, és problemàtica. D'una banda, no podem pretendre conèixer profundament allò que se'ns ha donat, perquè com totes les realitats, és ampli i inabarcable. D'altra banda, la tasca d'anar fent el nostre ser mai no està plenament acabada. El problema de la identitat sempre serà un problema obert; però si mai no ens ho plantejem, mai no agafarem les regnes el nostre destí.

LA HUMANITAT

El mestís neix amb aquest sentiment ineludible d'orfandat de Blacamán el bo, venedor de miracles de la realitat, conte de García Márquez: "qui ets tu, i jo li vaig contestar que era l'únic orfe de pare i mare a qui encara no se li havia mort el pare i la mare i després em va preguntar que què feia a la vida, i jo li vaig contestar que l'únic que feia era estar viu perquè tota la resta no valia la pena" (4). Però aquest sentiment d'orfandat és propi del gènere humà.

Tots som indígenes, Malintzin, davant l'amenaça de destrucció i l'anhel de comunió amb allò que és nostre, és a dir, amb la terra i els nostres congèneres. Tots som Malinches davant la desil·lusió d'un paradís que no era real, i ens venjem de la terra, dels homes, de la cultura i els projectes que van avortar els nostres somnis. Tots som Marinas que creuen per un moment que la violència, la mentida i el poder podran tornar-nos la felicitat, fins que ens convertim en les seves víctimes.

Aprendre a viure amb els altres i lluitar per aquelles estructures econòmicosocials que no traeixen el més profund del nostre ésser i aspiracions, és la tasca que se'ns encomana, si no volem convertir-nos en "malinchistas" en el sentit tradicional del terme. "Amb els oprimits calia fer una causa comuna, per tal d'afiançar el sistema oposat als interessos i hàbits de comandament dels opressors" (5).

NOTES. (1) Còdex Florentí, citat per Todorov, *Relats asteques de la conquesta*, pàg. 79. (2) Camargo, Història de Tlaxcala recollida per Todorov, *Relats asteques*, pàg. 261. (3) Diccionari Porrúa, Mèxic 1975. (4) Gabriel García Márquez, *Blacamán el Bueno, venedor de milagros*, pàg. 59. (5) José Martí, recollit per Fernández Retamar a *Política de Nuestra América*, pàg. 37.

"Jo sento Déu d'una altra manera"

CONSUELO DE PRADO

Aquesta frase reivindica el dret a sentir d'una manera diferent, i per tant d'expressar també d'una altra manera l'experiència particular de Déu.

Sóc una dona que pateix (1 Sm 1, 10-16)

La dona dels sectors populars d'Amèrica Llatina és una dona que pateix, "doblement oprimida i marginada". Habita un món que li és estrany. Se l'arranca de la terra, se la priva de l'escola i de l'idioma, dels vestits típics i dels fills, de l'espòs i de les llars de la comunitat. Són moltes les morts que ha d'afrontar a la seva vida: la mort de la gana, de la malaltia, de la repressió, de les tradicions i de la més profunda feminitat...

Tot i que corre el perill de convertir la religió en una dimensió alienant i de refugiar-s'hi per plorar el seu dolor, el fet d'obrir-se al dolor del seu poble li fa viure una comunió amb el sofriment d'altres, que la porta a transcendir el seu, per conrear esperança i alegria en els més pobres. Hi ha moltes dones que carreguen el seu patiment i el renoven amb un consol que els ve d'una espiritualitat viscuda com a força alliberadora. Consolen el poble contribuint a alliberar-lo, tal com ho volia Isaïes (40,1). L'alegria que venç el sofriment, que no es doblega malgrat els dolors, la persecució, la fam, la mort i el martiri, va donant aquest to pasqual que consola el trist i fa pensar a l'alegre.

La dona forta, qui la trobarà? (Pro 31, 10ss)

El llibre dels Proverbis ens presenta la imatge de dona ideada per l'home, la "perfecta mestressa de casa". Fixem-nos en l'apel·latiu "forta". Es tracta d'una fortalesa que no és pròpia de l'home, tal com se'ns ha volgut fer creure quan es diu que "aquella dona tenia un ànim baronil"... Maria al peu de la creu és un exemple de tantes dones fortes que, carregades de fills i dolors, carreguen també la creu del poble pobre i l'ajuden a caminar. En aquest calvari compartit la dona es fa forta i inspira fortalesa a les seves companyes de camí.

Però per això la dona ha de superar moltes pors: trencar el costum d'aguantar i callar, amb les pors interioritzades del "no serveixo, no puc, no sé". El Senyor la posa en vies de conversió a la solidaritat. Trencar amb una història d'humiliació personal per obrir-se a un caminar en llibertat. És la història de tantes treballadores de la llar convertides en dones lliures i solidàries i la història de tantes mares de desapareguts que comencen una recerca que no frena la repressió exterior ni la seva debilitat interior.

Engrandeix la meva ànima al Senyor (Lc 1, 46cc)

“Meditar les coses amb el cor” i obrir-se plenament a la comunió són els dos pols que mantenen la sana tensió de la fortalesa femenina dins l'Església i en la mateixa espiritualitat. El Magníficat de Maria, oració d'una dona del poble, creient i mare, és paradigma de la nostra oració. Totes les dimensions de dona queden recollides i expressades en aquest cant de gratuïtat i humilitat, de solidaritat i esperança, d'amor i de fe.

Una oració jueva antiga deia: “beneït siguis, Senyor, perquè no m'has fet dona”. I quan Teresa de Jesús va escriure les obres d'espiritualitat i oració es va veure “pressionada” una vegada i una altra a referir-se a la seva condició femenina demanant-ne disculpes... Aquesta manera de sentir i d'orar ha deixat moltes seqüeles en una espiritualitat que, com a estil de vida global, ha de fer front també a un masclisme esclavitzant i paral·litzador dels dons i de la creativitat femenins.

Donar gràcies a Déu perquè ens ha fet dones implica haver assumit totalment la nostra identitat. Suposa reconèixer les capacitats que podem i hem de desenvolupar. Entre elles n'hi destaca una de la qual el nostre poble en té una necessitat especial. Per a ell som sagraments de la tendresa de Déu. Sense que aquesta revelació ens faci arrogants, ens sabem posseïdores dels seus tresors. És difícil que una mare s'oblidi del seu fill, tot i que de vegades passa. Però Déu fa que, quan una dona s'oblida dels seus fills, en sorgeixin dins del poble moltes altres que recullen “un fill més”, l'abandonat, el solitari, el malalt, per tal d'afegir-lo als afanys del seu cor i compartir amb ell el pa calent de la seva estimació. La tendresa femenina esdevé així reveladora permanent d'aquella font de gratuïtat i afecte de Déu Pare i Mare.

L'espiritualitat que ens preocupa i a la qual volem aportar és justament aquest estil de vida de dones que caminen “atropades” amb el poble, tot seguint Jesús. És un camí de llibertat. Una llibertat, tanmateix, que es realitza en l'entrega i el servei per amor als germans, una llibertat que no existeix per al consum personal, sinó que apunta a la plenitud de l'amor.

Medicina popular maputxe

TELESFORA PICHILEF

Maputxe

Sóc indígena maputxe. Les meves àvies expliquen que els avantpassats conservaven el cos sa perquè tenien sa l'esperit el qual, al mateix temps, mantenia sana la ment. Això era gràcies a la vida natural que es

duia; s'estimava i es respectava tant la naturalesa, perquè era l'essència de la qual es nodria l'esperit que, al mateix temps, forjava la salut.

Quan les herbes ens curaven els mals, que mai no van ser greus, vivien plenament encarats a l'aire, al sol, a la vida. La comunitat es reunia i el “bruixot” cantava i ballava, en un cant a “Genechen” (Déu).

Per a nosaltres, o més ben dit, per als nostres avantpassats, la *machi* era l'encarregada, la que tenia cura de la mare en el part; era, a més a més, la que coneixia molt bé les diferents herbes i els poders curatius corresponents, en quina mesura s'han de prendre, de quina manera, quant i per a què. Encara avui, gràcies a Déu, el nostre poble segueix amb la medicina popular, tot i que s'ha incorporat la medicina científica. Això passa perquè s'han incorporat malalties noves. Les hauria d'anomenar malalties científiques? Vull afegir que la dona índia sabia perfectament quant tindria el seu nen. Tot i que no tenia un coneixement ple de la regla i data lunar, podia saber fins i tot l'hora, perquè es guiava per la sortida del sol i es marcava tots els dies a la terra, que significava un minut diari. D'aquesta manera també coneixia l'època de l'any, quant començava cada estació. Encara avui, gràcies a la nostra capacitat de supervivència, han sobreviscut moltes de les nostres coses, com ara el “Kamarracum”, costums, cultura i llengua. I, per què no?, la recuperació de la medicina natural, les herbes. No podria ser aquesta la medicina del futur? Jo crec que sí. Al menys, si som capaços d'acceptar que no som els genis que ho saben tot, sinó que som uns éssers que hem d'aprendre entre tots.

Només vull dir el que és la medicina popular maputxe; de quina manera s'arriba a unir aquestes dues “medicines”. D'una banda, la del passat; de l'altra la del present científic i la del futur, que gosaria a dir que serà la del passat. És clar que és molt difícil! La veritable medicina la farem entre tots els pobles.

Què ha passat amb tota la naturalesa, aquella naturalesa que va ser font de vida i que avui està amenaçada i gemega de dolor? La nostra mare naturalesa, violada, contaminada, gairebé rebutjada, i amb ella les nostres mateixes vides... Les nostres vides comencen a flaquejar, els fills se'ns moren, els aliments se'ns acaben. Apareixen malalties noves i greus, les nostres medicines ja no “valen”, no “serveixen”, la medicina popular és combatuda i cada vegada hi ha més malalties i menys medicaments als hospitals, i també menys metges.

S'ha trepitjat una cultura i els costums d'un poble. Ara pareixen els fills en una llitera, sense tenir en compte que aquella mare té una cultura i uns costums propis. Ara hom beu, fuma, es droga. És culpa de cadascú? O bé existeix un motor que genera tot això? Serà que la “civilització” i el “progrés” generen l'abús i l'extorsió de l'ésser humà? Sí, vivim més còmodament, tecnològicament parlant, però són

comoditats materials, que no assegurin una vida sana. Per què? Per què hi ha destrucció, malalties? Per què hi ha guerres? Per què matem? És casual tot això? Crec que no. No és casual que ni a les escoles, col·legis, universitats... es parli de temes com ara la dependència de l'alcohol, tabac o drogues; com tampoc no és casual que als metges no se'ls capaciti per a una medicina social popular, tot i que sí que n'hi ha alguns que es capaciten amb la gent mateixa, quan ja han deixat la universitat i es troben amb una realitat desconeguda, gairebé nefasta. Passa el mateix amb els mestres, amb els treballadors socials. Davant d'això, què fem? Tot ha canviat: sol per ombra, aire pur per tòxics, aliments naturals per aliments dubtosos, artificials.

Per dormir: píndoles (drogues). Per estar tranquil: drogues. Per oblidar problemes: al·lucinògens (drogues). Per la falta de treball: alcohol (drogues). Per aparentar ser més home: alcohol, tabac (drogues). Desnutrició, manca d'aliments, problemes, malaltia social: per tal de solventar tot això es fa necessària una "medicina social".

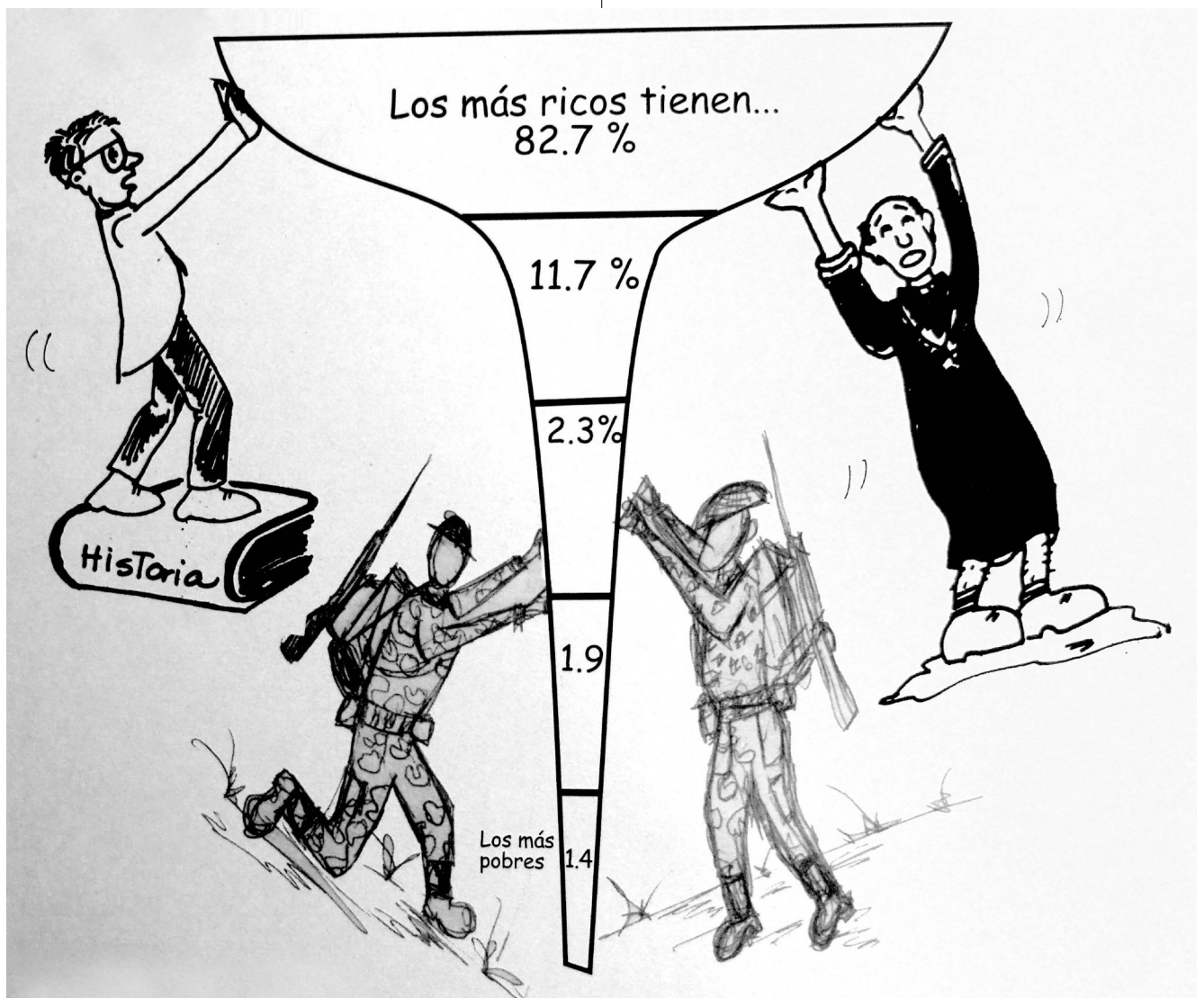
La copa de cava...

Preneu nota: així està el món. Una copa de cava...! Fixeu-vos-hi bé.

El 20% més ric de la humanitat acapara el 82,7% dels recursos del món. És a dir, si al món hi ha "cent pesos", la cinquena part més rica de la població mundial té ella sola 82,7 pesos, quedant-ne tan sols 17,3 per al 80% de la humanitat. Què us sembla?

El 20% següent, seguint l'ordre de rics a pobres, gaudeix de l'11,7% de les riqueses del món. Sens dubte s'ha d'estrenger la bossa, ja que li correspondria un 20% i es conforma amb un xic més de la meitat.

El 40% més ric de la humanitat (és a dir, la suma d'aquests dos grans grups més rics) tenen (acaparen) el 94,4% de totes les riqueses que hi ha al món, i fan que el 60% de la humanitat (més de la meitat del món) se les compongui per a subsistir amb el 5,6% del que hi ha al món. És a dir, més de la meitat del món, el 60% de la humanitat viu crònicament en situació de pobresa-misèria.

Seguiu mirant la gràfica i veureu que el 40% més pobre de la humanitat està obligat a subsistir amb el 3,3% (menys de deu vegades menys del que li correspondria en un repartiment equitatiu). I si no sou del 20% més pobre de la humanitat, estremiu-vos en recordar que cada dia, la cinquena part de la humanitat (una de cada cinc persones) lluiten cos a cos amb la mort per sobreviure amb l'1,4% que els queda (quinze vegades menys del que li correspondria...).

Preneu-ne nota. Penseu-hi. Mediteu aquesta gràfica (que ha estat elaborada precisament pel PNUD de la ONU). Digueu-ho als amics. I pregunteu-vos què hi podeu fer vosaltres.

Què s'ha de trencar

És el "triomf" del capitalisme, no hi ha cap dubte. Ha aconseguit fer un món a la seva imatge i semblança, tot ell en funció del capital i a favor del capital. Encara més, amb la implantació del neoliberalisme, tots els estudis conclouen que actualment la distància entre els pobres i els rics (la disparitat que mostra la gràfica adjunta) no només es manté sinó que augmenta... Aquesta copa caurà, perquè no té base; té un equilibri pràcticament impossible. I així està el món: a punt d'esclatar. L'única cosa que cal és que els de baix "se n'adonin", prenguin "consciència", perquè molts d'ells pensen que potser les coses són així perquè sempre han estat així, o perquè nosaltres hem estat pobres tota la vida, o perquè potser Déu ho vol així... No dubtem que el capitalisme és eficaç. Però tampoc no dubtem que ho és a base d'explotar els pobres i –modernament– a base de marginar-los i excloure'ls. Volem que es produeixi i es creï riquesa al món, però no al preu de la sang i la mort de les majories. Volem desenvolupament, però "un altre" desenvolupament, no pas aquest que cada vegada desenvolupa més pobresa, l'exclusió i la mort.

Avui dia no es pot trobar el sentit de la pròpia vida sense definir-se respecte dels pobres

Qüestions per reflexionar cristianament en grup

– Quins pecats coneixes tu al món més grans que el simbolitzat per aquesta copa de cava? Per què és pecat? (Justifica-ho amb paraules de la Bíblia, per exemple).

– *Es pot ser cristià (o simplement persona amb ètica) sense definir-se, sense pronunciar-se o sense lluitar intrèpidament per destruir aquesta copa?*
 – *Què es pot fer per destruir aquesta copa?*
Relaciona-ho amb passatges de l'Evangelí.
 – *Pot un noi o una noia cristians escollir el seu futur (buscar la vocació) al marge d'aquesta realitat?*

Pregunta per a/sobre el Primer món:

Llegeix atentament el començament de la paràbola de Llätzer (Lc 16, 19ss). Vegeu que Jesús (que és qui la conta) no diu que el ric va fer res dolent davant el pobre Llätzer. Només diu: "Hi havia un ric... i hi havia un pobre...". I continua: "el pobre va morir i va anar al cel; el ric va morir, i va anar a l'infern...". Semblaria com si per a Jesús el sol fet de "ser" ric, tot i no "fer" res dolent, fos ja un pecat mereixedor de condemna...

Penseu en la copa de cava adjunta.

– *Pot ser que per a Jesús el sol fet de viure en el 20% més ric de la població és un pecat (excepte els qui viuen allà i treballen amb totes les forces per trencar la "copa")?*

Preguntes i respostes sobre el

CLAI: Consell Latinoamericà d'Esglésies

Què és el CLAI?

El Consell Latinoamericà d'Esglésies (CLAI) és una comunitat d'esglésies i moviments cristians, creada per promoure la unitat, la solidaritat i la cooperació entre els cristians llatinoamericans.

Qui

El Consell està format per esglésies baptistes, deixebles de Crist, congregacionals, reformades, episcopals, luteranes, mennonites, metodistes, moravianes, ortodoxes, pentecostals, presbiterianes i valdeses. Hi són integrats com a membres associats, organismes educatius, de joventuts, d'estudis pastorals, d'educació teològica, d'acció social i d'estudis bíblics.

Com

L'Esperit de Déu es va vessar damunt aquestes esglésies i moviments. Ungits amb aquesta efusió, proclamen que l'arrel de la unitat i la causa de la seva esperança és Jesucrist, Senyor i salvador, el qual els envia a anunciar una nova vida a aquells qui amb prou feines sobreviuen a l'Amèrica Llatina.

Què

En obediència a aquest enviament, les esglésies i moviments fraternitzen entre si, s'humanitzen en la dolguda humanitat llatinoamericana, i se solidaritzen amb les causes dels més pobres i maltractats. Aquesta és la seva fe, la seva esperança i el seu amor; aquest, el gran himne amb el qual el Consell Llatinoamericà d'Esglésies dóna glòria al Pare, al Fill i a l'Esperit Sant.

Quina és la seva missió

El CLAI es veu enviat a aprofundir l'esperança solidària que prové únicament de Jesucrist i del seu evangeli.

Aquesta proclamació li fa entendre la recerca de la unitat com a expressió de l'amor de Déu a tota la humanitat i com a reconeixement que les esglésies han de ser fidels a aquest amor de Déu, que és font i criteri de tot ecumenisme. Per això la missió del CLAI és promoure l'evangelització que comença al si de les mateixes esglésies com a proclamació de la bona nova de Jesús, el Salvador.

Aquest aprofundiment li fa entendre que les esglésies mai no són un fi en si mateixes, sinó que la seva única finalitat és ser instruments del Regne de Déu per al bé de la humanitat entesa com allò quotidià de cada home i dona.

Què vol

dedicar-se a les tasques concretes de dignificació de totes aquelles persones i grups als quals s'ha mirat amb menyspreu per raó d'edat, sexe, color, cultura i treball;

intensificar significativament el procés d'educació de totes les persones cristianes en relació amb l'alliberament dels aborígens, dones, negres, nens, camperols, obrers i estudiants, per tal que aquests sectors constitueixin un sol poble;

preocupar-se de les condicions de salut en què viu gran part de la gent per contribuir a formar un poble sà i vigorós, que gaudeixi de la plenitud de la vida, el shalom de Déu;

tenir en compte les condicions d'inseguretat i temor que afecten negativament la família a fi de treballar amb organismes especialitzats en el desenvolupament d'una pastoral llatinoamericana de la família i de la joventut;

prendre consciència del que s'està fent amb la naturalesa i amb els nostres ecosistemes a fi d'incorporar l'estudi d'aquest tema a les tasques i a la reflexió teològica de les esglésies del Consell;

assumir les conseqüències dels 500 anys de presència europea a Amèrica amb vistes a que les esglésies del CLAI assumeixin penitencialment la nostra història i renovin el compromís amb l'alliberament dels nostres pobles; i

comprometre's amb la revalorització del paper del protestantisme a Amèrica.

El neoliberalisme és la mort

PERE CASALDÀLIGA

La paraula en voga, avui, a l'Amèrica Llatina, el Carib i el món és "neoliberalisme", amb les conseqüències més dramàtiques per al Tercer Món. No podem oblidar que el neoliberalisme continua essent el capitalisme. Això, de vegades, ho oblidem.

Em pregunten què pot dir o fer l'Església davant el neoliberalisme. Jo, tot recordant els consells dels nostres catecismes antics ("contra peresa, diligència; contra gola, abstinència...") responc: "contra el neoliberalisme, el sempre nou alliberament".

El neoliberalisme és el capitalisme transnacional portat a l'extrem. El món convertit en mercat al servei del capital esdevingut déu i raó de ser. En segon lloc, el neoliberalisme implica la desresponsabilització de l'Estat, que hauria de ser l'agent representatiu de la col·lectivitat nacional, agent de serveis públics. En desresponsabilitzar l'Estat, de fet es desresponsabilitza la societat. Deixa d'existir la societat i passa a prevaldre allò privat, la competència dels interessos privats.

La privatització no deixa de ser l'extrem de la propietat privada que, de privada, passa a ser privativa, i de privativa a privadora de la vida dels altres, de les majories. La privatització és privilegiació, selecció d'una minoria privilegiada que, aquesta sí, mereix viure, i viure bé...

Aquesta és la doctrina dels teòlegs del neoliberalisme: el 15% de la humanitat té dret a viure i a viure bé; la resta que s'espabili... Al contrari del que diu la Bíblia, que és la "resta d'Israel", resta de pobres, qui ha d'obrir camins de vida i esperança per a les majories.

El neoliberalisme és la marginació freda de la majoria sobrant. O sigui, sortim de la dominació cap a l'exclusió. I, tal com solem dir, avui ser explotat és un privilegi, perquè molt ni tant sols no assoleixen la "condició" d'explotats, ja que no tenen ni feina. Estem vivint, llavors, el que s'anomena un "maltusianisme" social, que prohibeix la vida de les majories.

El neoliberalisme és també la negació de la utopia i de tota possible alternativa. És coneguda l'expressió de Fukuyama: la "fi de la història", el punt final de la història...

És també la mentida institucionalitzada, amb base a la modernitat, de la tècnica, de la llibertat i de la democràcia. Noms bonics que haurien de tenir el seu autèntic valor, però que són manipulats i tergiversats. Es tracta d'una modernitat que ja és postmodernitat, al Primer Món, i una tècnica que es posa com un valor absolut, en funció del lucre, i una pseudollibertat i una pseudodemocràcia.

A l'Amèrica Llatina sortim de les dictadures per caure a les "democradures". És bo recordar la paraula lúcida del teòleg espanyol González Faus –que ja ha vingut diverses vegades a Amèrica Llatina– quan diu que, així com el col·lectivisme dictatorial és la degeneració de la col·lectivitat i la negació de la persona, l'individualisme neoliberal és la degeneració de la persona i la negació de la comunitat. L'individualisme egoista degenera la persona, que, per definició, hauria de ser relació i complementació amb els altres. Aquest individualisme neoliberal és, doncs, la degeneració de la comunitat, que és participació i compartiment.

Com a Església, com a cristians, davant d'aquesta bèstia ferotge del neoliberalisme, és necessari que proclamem i servim el Déu de la Vida.

Avui, més que mai, la Teologia de l'Alliberament, la Pastoral de l'Alliberament i l'Espiritualitat de l'Alliberament, proclamen, afirmen i celebren i practiquen el Déu de la Vida. Es tracta també de promoure la responsabilitat i la corresponsabilitat de les persones i de les institucions socials i de la mateixa Església, en tots els àmbits. El manament de Jesús viscut a la vida diària, política i institucionalitzada. L'opció pels pobres, molt definida per les majories. El mateix Jesús la formula diguent: "He vingut perquè tinguin vida i la tinguin en abundància".

I l'afirmació de la utopia, que reforça l'esperança en l'acollida i en el servei, ja, ara i aquí, estimulants i possibilitant la presència i l'acció dels nous subjectes emergents (el món indígena, el món negre, la dona, la joventut), el protagonisme dels laics, el protagonisme dels pobres. Aquesta és la política de l'Evangeli de Jesús.

La veritat ens fa lliures i la transparència de vida ha d'aparèixer com a testimoni. En termes d'església, això es tradueix molt bé en la Teologia i en l'espiritualitat de l'Alliberament, en les comunitats de base, en les pastorals específiques que actuen en aquestes franges més prohibides i més marginades, per la Bíblia a les mans del poble, la Pastoral de la Frontera, la Pastoral de la Consolació i la Pastoral de l'Acompanyament. I també, més recentment, per la Pastoral de la Sobrevivència, sense caure en el pragmatisme assistencialista que podria fer altra vegada que el poble oblidés les estructures, les causes, els drets...

D'altra banda hi ha una decepció força generalitzada en relació als polítics. Totes les persones conscients demanen uns altres polítics. Els partits estan desprestigiats, a molts llocs. Molts sectors volen fins i tot prescindir dels partits. Pensen més aviat en aliances del tipus dels moviments populars. Tampoc no podem caure en el perill de diluir la consciència, la resistència i l'organització, i seguir dominats per forces que tenen a les seves mans el diner, els mitjans de comunicació i els càrrecs polítics.

Però no hi ha cap dubte que, sota el poder del capital neoliberal, representat per l'FMI i pel Banc Mundial, l'aliança d'aquests polítics de màrqueting, al servei del mateix neoliberalisme i davant la impotència d'amplis sectors de les forces populars, és de tèmper que es repeteixin, amb alguns retocs, les eleccions d'anys anteriors i fins i tot de segles enrere...

La tàctica a tot arreu és la mateixa. Les promeses, els programes... acaben essent els mateixos. Els partits coneixen molt bé les necessitats del poble i saben programar solucions, teòricament...

Però el deute extern continua essent la sagnia dels nostres pobles. Segueix essent el govern real de les nostres democràcies. No són pas les Constitucions les que manen; és el deute extern. Els presidents i els ministres d'hisenda dels nostres països són representants de l'FMI. El deute extern, amb el pagament dels interessos, és el que condiciona els salaris, els serveis públics...

Mentre no resolguem aquest problema, és pràcticament impossible imaginar una economia democràtica als nostres països de tercer món. I, evidentment, no serà el neoliberalisme el que resolgui el problema del deute extern...

La nit fosca dels pobres a l'Amèrica Central

PERE CASALDÀLIGA

Bisbe de Sao Félix do Araguaia,
i escolà d'Amèrica Central

En els meus viatges de solidaritat a l'Amèrica Central –aquella regió desconcertantment sacramental, centre geopolític de Déu i del diable, poble crucificat, col·lectiu Serf Sofrent– i ensopegant, a cada cantonada, amb mutilats de guerra, vídues i orfes, clandestins i refugiats, desplaçats i prohibits de tota mena, se m'ha fet, sovint, aquesta pregunta:

- Monsenyor, on és el Déu dels pobres?

Amb la retòrica eclesiàstica fàcil a què nosaltres estem acostumats, jo sempre he respòs:

Amb els pobres!

Reconec, tanmateix, que més que una resposta, això meu és més aviat una nova pregunta:

Com es demostra que Déu és amb els pobres? Com podem veure-li a Ell el rostre i el cor enmig d'aquelles situacions inhumanes, sota la fèrula de la injustícia i l'opressió, en la desolació de la misèria?

La vida dels pobres –allà, aquí, a l'Amèrica Central molt concretament– no és de dia, és de nit, "nit

fosca". Menys poètica i menys mística que la nit fosca de Juan de la Cruz...

Aquells, aquests pobres, tenen tots els motius humans per rebel·lar-se contra el Déu vida-amor-alliberament. La seva esperança –aquesta sí, “contra tota esperança”– justifica sobradament la sorpresa que Péguy posa en boca de Déu respecte a la “més petita” de les tres virtuts teològiques: la incompreensible esperança dels humans.

A tot el Tercer Món, però molt específicament a l'Amèrica Central, que és un Tercer Món de creients cristians, oprimits per altres cristians, la temptació de la blasfèmia podria ser decididament normal, ateses les situacions en què el Poble centreamericà viu o es desvia i mor. Perquè tot allà conflueix per a dubtar, per a sublevar-se contra tot i contra tots, per a negar la vida mateixa. Des de la naturalesa –amb els seus volcans i terratrèmols i maremotos– fins al poder civil o religiós, tal vegada.

Els successius governs es venen, sempre servils dels imperis, i les institucions –fins i tot les anomenades democràtiques– no funcionen quan es tracta dels drets dels pobres. L'atur arriba a un 60 per cent, com a mínim, de la població centreamericana. És la regió amb més índex de migració a tot el continent. Li han fallat les revolucions o bé les seves transformacions estructurals han estat castrades –a la reforma agrària, a la salut, a l'educació, a la vivenda, a la participació popular efectiva– i alguns líders revolucionaris no han estat dignes del seu passat heroic ni de les esperances que en ells havia depositat el seu Poble. Per a l'Amèrica Central, sobretot, “pati del darrere” de l'imperi capitalista, la caiguda de la utopia socialista ha estat l'entrada cega en una nova nit, mentre que per als pocs de sempre es fa realitat, altra vegada, la nova rastrera utopia del Capital i el Mercat diví, senyors definitius d'una Història humana (!) que ja ha arribat al seu topall.

Qui podria sustentar millor l'esperança d'aquells pobles –cristians, he dit– seria evidentment la mateixa Església de Jesús. Però en alguns països centreamericans aquesta Església, en la seva oficialitat, en les seves estructures o en la rutina dels seus religiosos o dels seus fidels més satisfets, amb massa freqüència ha estat, o és, una nova pedra on ensopega l'esperança dels Pobres.

Amb tot això, la nit de la societat –la seva economia de fam, la política de marginació i/o repressió– s'ha estès també damunt l'Església. “En el món –en la societat humana– podria explicitar millor Jesús, passareu molts maldecaps; i en l'Església –que hauria de ser la meua comunitat fraterna– també els passareu”. (Afegiria Jesús, sempre conseqüent, “però no tingueu por, que jo he vençut el món i a “aquesta” Església”?).

No estic acusant ningú. O, en tot cas, m'estic acusant igualment a mi mateix. Perquè aquella insensibi-

litat o la connivència eclesiàstica davant la misèria, la marginació i la injustícia institucionalitzada fàcilment es tornen hàbit en nosaltres, que ni som Pobres ni estem gaire a prop, diàriament, dels Pobres, ni tenim l'humil coratge martirial d'enfrontar els rics i els poderosos i els injustos d'aquest món. La pregunta “on és el Déu dels pobres?”, s'hauria de desdoblar en aquesta altra: “On és l'església del Déu dels pobres, si aquest és el Déu de Jesús?”.

La qual cosa no disculpa la societat –tant si es considera cristiana com si no– ni justifica la iniquitat dels governs, exèrcits i oligarquies, més o menys genocides a la nostra Amèrica Central.

Sé molt bé que aquesta “nit fosca” no és d'avui. Des de Job a Guamán Poma o des de Camús a César Vallejo, Déu ve essent cridat, amb diferents tons, a respondre pel dolor dels innocents i per la desolada nit dels pobres. I aquella sí que fou “l'última temptació de Crist”: “Déu meu, Déu meu, per què ens has abandonat?”. Ell la va viure i la va morir, com una nit fosca personal i com la nit fosca de tots els seus germans i germanes pobres de tots els temps. Però Ell –i aquí rau la resposta definitiva per a la nostra fe cristiana– també la “ressuscità”, superant-la amb la victòria sobre la injustícia i sobre la mort.

Sense que això impedeixi que segueixi sent “nit fosca” la vida dels Pobres. Sense que això justifiqui ni la seva esperança inerte ni la bona consciència dels que no som Pobres. Sense que això ens dispensi –ni als Pobres ni als seus aliats– de l'oració d'agonia o de la rebel·lia solidària o de la lluita política o de l'organització popular.

Només vivint la nit fosca dels Pobres es pot viure el Dia de Déu. Els estels només es veuen de nit...

Per què no canviés de Déu?

**Per canviar de vida s'ha de canviar de Déu
S'ha de canviar de Déu per canviar l'Església
Per canviar el món s'ha de canviar de Déu**

P. Casaldàliga

Llocs sagrats dels pobles indígenes a l'àrea mesoamericana

ELEAZAR LÓPEZ HERNÁNDEZ

Els pobles mesoamericans van desenvolupar una topologia (lògica dels llocs geogràfics) religiosa impressionant. Es pot dir que el seu primer i principal llenguatge teològic va brollar de la “Mare Terra”.

Als mites mesoamericans de la creació, es narra que Déu Quetzalcóatl i el seu bessó Tezcatlipoca, al principi, van baixar per crear l'univers. I el que van trobar va ser l'energia original, com un gran tauró, llargardaix o serp de molts ulls i boques, que es movia en la immensitat del temps i de l'espai. Era Cipactli (Ziplactli) o Tlaltecuhli (Senyor o Senyora de la Terra), que els cronistes i missioners de l'època colonial van anomenar despectivament "Monstre de la Terra".

A Cipactli o Tlaltecuhli la van estirar dels braços i dels peus, de tal manera que una part seva va quedar convertida en cel i l'altra part convertida en superfície terrestre. Així, l'acte creador va consistir fonamentalment en organitzar per a la vida l'energia original, el temps i l'espai.

Per reparar d'alguna manera el dolor que Quetzalcóatl i Tezcatlipoca havien provocat a Cipactli, els altres "déus" van baixar a consolar-la i van disposar que des de llavors tots els fruits de la vida sortien d'ella. Per això l'embelliren magnànimament: dels seus cabells en van fer arbres, flors i herbes; de la seva pell, l'herba més menuda i les floretes; dels seus ulls, en van fer els pous, les fonts i les coves petites; de la seva boca van aparèixer els rius i les cavernes grosses, del seu nas van brollar les valls i les muntanyes. Així, tot el que existeix damunt la terra no són sinó parts del cos de Cipactli o Tlaltecuhli.

Una variant del mateix mite assenyala que els déus van baixar i es van autoimmolar per tal de ser ells els arreus de bellesa de Tlaltecuhli, convertits uns en fonts, rius i llacs, altres en valls, sotals i muntanyes, altres en coves, fondals i cavernes.

Aquesta concepció teològica de la terra és la base que sosté, als pobles mesoamericans, la profunda veneració per la Mare Terra, per tota ella, no només per algunes de les seves parts.

El fet de privilegiar com a "sagrats" alguns llocs topogràfics, com ara els cims d'algunes muntanyes, certes coves o fonts, obeeix a raons pràctiques o històriques, atès que la idea que tot és sagrat s'ha de simbolitzar a través de llocs concrets que el poble sacralitza de manera paradigmàtica. Els aconteixements històrics en els quals s'experimenta de manera especial l'acció de Déu, donen peu també que el poble assumeixi els llocs d'aquests aconteixements com uns llocs privilegiats de sacralitat.

Els pobles mesoamericans van establir, a la seva teologia, llocs que, privilegiadament contenen la sacralitat i sacramentalitat primigènica. Alguns d'aquests llocs són "mítics", és a dir simbòlics i d'altres són històrics o geogràfics, sense deixar de ser simbòlics.

Entre els mítics hi ha Tamoanchan, paradís dels déus, anomenat també Tlalócan (paradís de Tlaloc), Xochitlápan (terra de les flors) o Tonacatlápan (lloc de la nostra carn o del nostre manteniment); també hi ha

Chimoztoco "Lloc de les Set Coves" (d'on procedeixen tots els pobles de Mesoamèrica). Panutla o Panoayan, lloc per on van passar damunt les aigües. Els quatre punts cardinals o racons de l'univers també són sagrats, i cadascun té un significat propi.

Entre els llocs històricsimbòlics hi ha Teotihuacán (on es van reunir els déus), Tula (seu de Quetzalcóatl), Mitla, Lioba' o Lula' (ciutat dels morts).

Són llocs històrics sagrats el que van ser les principals ciutats-estat, que es van esforçar per viure l'ideal plantejat pels déus: Montealbán y Zaachila (Zapotèques), Tenochtitlán (Mèxiques), Tajín (Tonaques), Tzintzuntzan (Purépetxes). Tikal, Copán, Chichen Itzá, Palenque (Maies).

Ritualment qualsevol lloc pot ser transformat en "malic de la terra", és a dir, on creua el camí de Déu (orient-ponent) i el camí dels homes (nord-sud). En el malic de la terra es dona la comunicació màxima amb Déu. N'hi ha prou amb posar-s'hi.

Molts d'aquests llocs sagrats, simbòlics o geogràfics, a l'arribada del cristianisme van ser rebutjats per la institució eclesiàstica. Alguns van ser cristianitzats mitjançant les tècniques de substitució, sobreposició o juxtaposició d'elements cristians, que el poble va assimilar o va tolerar juntament amb la seva visió pròpia de les coses. Així es conserven fins als nostres dies. Per exemple Tepeyac, antic santuari de Tonatzin, -inculturada ara en la Verge de Guadalupe-, Ocotlán, Chalma (a Mèxic), Esquipulas (a Guatemala), i tants altres a tot el continent.

La nostra gent segueix acudint a aquests llocs sagrats, cristianitzats o no, fins als nostres dies, buscant consol, purificació i energia espiritual per continuar en la lluita per la vida. Per desgràcia les esglésies fan molt poc per acompanyar pastoralment aquest caminar teològic dels nostres pobles.

Els pares de l'America Llatina
que tots hem de conèixer

Pedro Domingo Toussaint L'Ouverture

Pedro Domingo Toussaint va néixer el 1743 a la plantació de Breda. El van anomenar L'Ouverture, pel valor amb el qual s'obria bretxa entre les files enemigues.

Un càstig dur el va portar a escapolir-se; capturat, va ser venut a un francès d'Haití. Aquest amo el va convertir en el seu cotxer i el va ajudar per tal que aprengués a llegir i escriure. La curiositat el va dur a lectures de tipus polític i social. Una vegada va llegir que els negres trobarien el seu alliberador entre ells

mateixos, cosa que el va impactar profundament, pensant que podria ser ell.

La Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà del 27 d'agost de 1789, feta per la Constituent francesa, va provocar una gran agitació a Haití. Els blancs es van declarar en oposició oberta cap aquesta carta de drets; no pas els mulats.

Van començar els disturbis provocats pels blancs els quals es negaven a compartir el govern amb els mulats. Aquests van ser perseguits. La causa legal era el "crim d'opinió" que els mulats feien en reclamar els drets revolucionaris.

Toussaint L'Ouverture no va formar part d'aquesta primera revolta; el que va fer va ser organitzar els esclaus de Breda per tal de defensar els seus antics amos. Amb la columna que va organitzar a Breda es va sumar poc després als rebels.

Per decret del 4 d'abril de 1792, l'Assemblea Nacional va concedir la llibertat dels esclaus i la igualtat política amb els blancs i mulats. Els blancs es van negar a acceptar aquest decret, i la lluita va seguir.

La notícia que Lluís XVI havia estat decapitat el 1793 va fer decidir Toussaint a lluitar contra França. Fins aquell moment la lluita era contra els colons; llavors va començar a ser per la independència. Per això es va unir a l'exèrcit espanyol de Santo Domingo. Però l'aliança que Espanya va fer amb Anglaterra el va decidir a tornar a Haití, oferint els seus serveis al general Laveau. Immediatament va entrar en acció contra els anglesos als quals els colons havien ofert la possessió de la colònia si els retornaven les propietats i els esclaus. Al cap d'un temps els anglesos van fer la pau i es van retirar. Laveau el va nomenar comandant en cap dels exèrcits d'Haití.

El 1795 Espanya i França firmen una pau, per la qual se cedia a França tota la colònia de Santo Domingo. De cop i volta L'Ouverture es va veure amb autoritat a tota l'illa, que va governar en nom de França, però amb la intenció de no entregar el poder a ningú, tot i que no va utilitzar el terme independència. Va convidar els colons a tornar a les antigues possessions, amb el permís per acceptar treballadors, però com a assalariats lliures; va decretar el perdó per a tots. Va instaurar un règim d'estricta honestedat administrativa; va declarar tots els haitians iguals davant la llei, sense cap restricció de drets.

El novembre de 1799, Napoleó va donar el cop d'estat, i a la primera proclama que va dirigir al poble dominicà retirava el reconeixement de la llibertat dels negres. La resposta de Toussaint va ser digna del seu patriotisme i amor a la llibertat de la seva raça. Va redactar una Constitució en la qual es proscrivia l'esclavitud, establia la llibertat de cultes i es nomenava a si mateix president vitalici. La Constitució va ser sotmesa a l'aprovació del poble i després envia a Napoleó, amb una carta personal de L'Ouverture

amb aquestes paraules: "El primer dels negres al primer dels blancs".

Napoleó va enviar un exèrcit fort, i el seu cunyat el general Leclerc. Toussaint va preparar la defensa. Els francesos van aconseguir la seva rendició, tot i que el poble negre va seguir lluitant. El 7 de juny de 1802 Toussaint, la seva dona i els seus fills van ser capturats i conduïts a França. A bord del vaixell Heros escrivia: "En apresar-me han abatut, a Santo Domingo, només la soca de l'arbre de la llibertat dels negres; però rebrotarà, perquè les arrels són profundes i nombroses".

El van tancar en una cel·la de la qual no se'l permetia sortir a prendre el sol. El 17 d'abril de 1803 el van trobar mort. El llegat d'amor a la llibertat que Toussaint L'Ouverture va deixar al seu poble no es va perdre. Haití va aconseguir la independència i ell segueix essent el seu guia.

Els pares de l'America Llatina
que tots hem de conèixer

Gregorio Luperon

Va néixer el 8 de setembre de 1839, del blanc Pedro Castellanos i la negra Nicolasa Duperron, cognom que el poble dominicà va transformar en Luperón. Pertanyia a l'estrat explotat de negres i mulats. El treball va ser l'escola en la qual més hi va aprendre. Als 18 anys va ser nomenat comandant auxiliar de la plaça cantonal de Rincón.

El 8 de març de 1861 el general Pedro Santana va consumir l'annexió a Espanya. Gregorio es va negar a signar el decret d'annexió. Quan les autoritats van requerir l'entrega de les armes va cridar: "No, no les entregueu!; ens han de servir per a ser lliures!".

Des d'aquell moment no hi ha haver descans per a aquella causa. El van capturar però va aconseguir escapar.

Va tornar al país, va formar un grup de patriotes, va llançar un manifest i va crear l'embrió de l'exèrcit necessari per a l'alliberament. Es va convertir aviat en general de brigada, tot i la seva curta edat. El van assignar a Santiago, per atacar la fortalesa de San Luis; no en va tenir prou d'ocupar aquesta fortalesa i va continuar la lluita. Els espanyols van tractar d'arribar a Puerto Plata, però van ser derrotats.

Els vencedors van organitzar un govern provisional, i li van proposar ser-ne cap. La seva modèstia, la pureza de patriotisme i els seus 24 anys els van dur a renunciar. Sense voler va obrir les portes a Salcedo, el qual va ser elegit president provisional el 14 de setembre de 1863. Aquell dia es va proclamar la independència de la República. Luperón va renunciar

al nomenament de comandant d'armes i governador de Santiago: "perquè ambdós destins es troben en oposició oberta amb els meus desitjos"; bàsicament no li agradaven gens els termes ambigus en què s'expressava la independència. L'arribada de reforços colonialistes va obligar novament Luperón a agafar les armes. Però mentre ell lluitava contra els espanyols, el president Salcedo intrigava amb ells, arribant a donar instruccions per tal de jutjar sumàriament Luperón i afusellar-lo. El poble ho va impedir. El patriotisme el portava a no negociar amb els espanyols. Salcedo, tanmateix, tolerava els interessos colonialistes. El poble clamava per l'acció a favor de la pàtria i posava l'esperança en Luperón. La situació els va conduir al cop d'estat del general Polanco el 10 d'octubre de 1864. Luperón va rebutjar novament la presidència. En canvi, va ser nomenat governador de la Vega, i va dictar mesures per tal que s'abaixés la bandera espanyola a Santo Domingo i en altres ciutats. Polanco, cansat de les intrigues, va convocar eleccions per a la constituent i va renunciar. Luperón va ser elegit per al seu lloc. L'antiga burgesia posava les esperances en el general Báez, la qual cosa va motivar diverses intervencions de Luperón per tal de derrotar Pimentel i després Báez, el qual havia decidit eliminar-lo. Quan Cabral, primer, i Báez, després, van vendre la península i badia de Samaná a EUA per un milió de dòlars, Luperón va tornar per defensar la pàtria, rebutjant els acords i lluitant-hi en contra. Això va ser novament perseguit per Báez i el seu aliat Grant, president de EUA, els quals deien de Luperón que: "és un bandit tacat de crims". Enderrocat Báez el 1874, el general González, que va usurpar el poder, va voler assassinar Luperón, però ni el poble ni els soldats ho van permetre. El 7 de febrer de 1876 González es va veure obligat a renunciar, i novament van oferir la presidència a Luperón, que la va rebutjar a favor de Espaillat. El 1880 Luperón es va haver de fer càrrec novament de la presidència per un any. L'erari públic havia estat saquejat. Els efectes de l'honestedat i del treball eficients es van fer ostensibles. La constitució de 1880 va ser com una primavera democràtica. Així va ser la vida d'aquest gran patriota. Una intervenció contínua per tal de dur endavant el seu país cap a la llibertat i sobirania, l'ordre, la pau i el progrés. Va morir a Puerto Plata el 21 de maig de 1897, víctima d'un càncer. Tenia 58 anys. La seva talla moral i patriotisme van ser enormes, així com el seu desinterès. El seu exemple, un dels més resplandents d'Amèrica.

Medicina natural o fàrmacs?

RENATO ROQUE BARTH

Tots els que treballem amb la medicina natural ens adonem que hi ha diferències serioses i profundes entre el tractament de malalties amb mètodes naturals i l'aplicació d'injeccions i pastilles.

En el transcurs d'un any el nostre equip de servei de medicina natural va atendre més de 700 casos, amb tota mena de malalties. Un dia ens van dur Jaer Antonio Calero, d'onze mesos d'edat, en un estat deplorable: fontanel·la baixa per la deshidratació, ventre ple de gasos perquè l'intestí ja no funciona després de prendre tants antibiòtics, les costelles es feien visibles per la desnutrició. Aquell dia els seus pares venien amb ell d'un tractament de tres dies amb un metge. Abans ja havia passat quinze dies en un hospital. Ja li havien comprat el taüt...

Amb draps mullats en aigua freda li vaig fer baixar la febre; li vaig donar fulles d'anet i plantatge, havent-lo tret abans un xic de la deshidratació amb aigua de coco. Immediatament li va canviar l'aspecte de la pell, i va començar a jugar. Una setmana després li vaig retirar el plantatge i vaig seguir amb pastanaga, anet, suc de taronja i altres fruites. Al cap d'un mes estava totalment recuperat.

Igual que Jaer, tractem molts altres casos de nens i adults que venien de metges i hospitals, i es van curar fàcilment amb les medecines naturals.

I no cal parlar de les despeses econòmiques: en fàrmacs, quant s'hi gasta la gent? Però les medecines naturals... són aquí, al pati.

Quan parlem de Medicina Natural tenim presents no només els tes i coccions de plantes medicinals, sinó també la terra, aigua, aire, sol... No hi ha res millor que recuperar el cos amb banys d'aigua freda o amb banys de peus amb aigua tèbia... N'hi ha prou de deixar 20 minuts ambdós peus en aigua ben tèbia per tal de "netejar" tota la sang del cos... I no hi ha res millor que el fang per a rebaixar les inflamacions externes i internes: n'hi ha prou amb aplicar damunt l'òrgan inflammat una cataplasma de fang, d'un dit de gruix. També és eficaç per aturar l'hemorràgia uterina, sempre combinat amb un te de pela de llimona, i també prenent el suc a part o amb el te.

Quan escolto la paraula "antibiòtics" se'm posen els pèls de punta. Hi ha molta mania de recórrer a injeccions i pastilles, fins i tot per combatre un refredat, i això és completament absurd. Els antibiòtics maten els microbis però moltes vegades també maten el malalt. Maten els bacteris bons que tenim a l'intestí i que ens són necessaris per fer una bona digestió i evitar el restrenyiment. A més a més provoquen moltes al·lèrgies, ferides i intoxicacions.

Hi ha una diferència fonamental entre fàrmacs i medicina natural en l'àmbit dels antibiòtics. Mentre aquests ataquen els microbis, la medicina natural neteja simplement el terreny. Si retirem les escombraries, o bé se'n van els microbis o bé es moren. En una cuina on mai no es deixa menjar a la nit, mai no hi ha escarabats.

Així doncs, la base de la infestació de microbis són les escombraries que portem a la sang, producte d'una digestió i alimentació dolentes, mal funcionament dels ronyons o de les glàndules (fetge, melsa i pàncrees), o del pulmó que està brut.

Per tal de guarir-se de les malalties "dolentes", com ara càncer, asma, diabetis, lepra, epilèpsia, sífilis, sida, etc., s'ha de començar netejant la sang amb la "cura de la llimona" i banys que fan suar abans del dinar. La cura de la llimona consisteix a prendre el suc de 100 llimones en dinou dies, començant a prendre'n una el primer dia, dues el segon dia, i així fins a deu el desè dia. Després es va tornant enrere: nou, vuit, set... fins a una llimona cada dia. A partir del sisè dia es pot dividir en dues parts: prendre'n la meitat deu minuts abans de l'esmorzar i l'altra meitat deu minuts abans de sopar. D'aquesta manera es purifica la sang i també els vasos sanguinis.

A més de netejar-se la sang, el malalt va fent altres tractaments com ara adoptar una dieta vegetariana, evitant les carns i tots els seus derivats, sucre blanc i tots els derivats (xocolata, caramels, gasoses, refrescs químics, etc.), i tots els productes enllaunats i químics. S'alimentarà sobretot de vegetals crus i algunes fruites. Igualment prendrà tes de plantes apropiades per a la malaltia (i millor encara si se les revisa amb el "O Ring Test").

La pulmonia es cura fàcilment fent una barreja de suc de llimona, un all aixafat i una cullareta de mel; s'hi afegeix aigua en la mateixa quantitat que suc de llimona. D'aquesta barreja se n'administren 20 gotes per a un nadó, mitja culleradeta per a un nen de cinc anys i una culleradeta per a un adult, sempre a cada hora.

Al malalt també se li pot donar cada hora un te de plantatge, o confrey, o cogombre salvatge o un altre "antibiòtic natural". A les cinc o sis hores de tractament la malaltia es comença a dominar.

Comparem l'epilèpsia amb una olla de pressió. Els metges intenten apretar més i més la tapadora amb les pastilles per tal de contenir la pressió, i així els atacs es van succeint. La medicina natural mira de treure el foc de sota l'olla, aplicant fang damunt el ventre de l'epilèptic, primer cada nit, disminuint després les aplicacions. Seguint al mateix temps les recomanacions abans esmentades, els atacs disminueixen i fins i tot desapareixen totalment. A poc a poc es poden suprimir les pastilles.

Per guarir l'asmàtic és important millorar el funcionament de la pell fent banys calents i freds alternadament, d'un minut cadascun, repetits deu vegades. Això es fa cada dos o tres dies durant tres setmanes.

Paraules que volen oblidar l'oblit

EDUARDO GALEANO

Diuen que hem faltat a la nostra cita amb la Història, i s'ha de reconèixer que nosaltres arribem tard a totes les cites.

Tampoc no hem pogut prendre el poder, i la veritat és que sempre ens perdem pel camí o ens equivoquem d'adreça i després fem un gran discurs sobre el tema.

Tenim una fotuda fama de bocamolls, rodamons, busca-raons, esbojarrats i festaires, i per alguna raó serà.

Ens han ensenyat que el que no té preu no té valor, i sabem que la nostra cotització no és gaire alta.

Tanmateix, l'olfacte tan fi que tenim per als negocis ens fa pagar per tot el que venem i ens permet comprar tots els miralls que ens traeixen la cara.

Fa cinc-cents anys que aprenem a odiar-nos entre nosaltres i a treballar amb ànima i vida per a la nostra pròpia perdició, i així estem; però encara no hem pogut corregir l'obstinat costum d'abraçar-nos, la mania d'anar somiant desperts i topant amb tot i certa tendència a la resurrecció inexplicable.

Ciutat de Goiania, Brasil, setembre de 1987: dos drapaires troben un tub de metall llançat en un erm, el trenquen, a cops de martell, descobreixen una pedra de llum blava. La pedra màgica transpira llum, blaveja l'aire i dona fulgor a tot allò que toca.

Els drapaires parteixen la pedra de llum i regalen els trocets als seus veïns. Aquell qui es frega la pell, brilla a la nit. Tot el barri és una làmpada. Els pobres, sobtadament rics de llum, estan de festa.

L'endemà, els drapaires vomiten. Han menjat mango amb coco: deu ser per això. Però tot el barri vomita, i tots s'inflen, i un foc a dins els crema el cos. La llum devora i mutila i mata; i es dissemina portada pel vent i la pluja i les mosques i els ocells.

Va ser la major catàstrofe nuclear de la història, després de Txernobil. En van morir molts, ves a saber quants; molts més van quedar fotuts per sempre. En aquell barri dels suburbis de Goiania ningú no sabia què significava la paraula radioactivitat i ningú no havia sentit parlar mai del cesi-137.

Cap dels responsables no fou empresonat. La clínica que va llançar el tub de cesi segueix funcionant normalment. Amèrica Llatina és terra d'impunitats.

Txernobil ressona cada dia a les orelles del món. De Goiania, mai més no se'n va saber res. Amèrica Llatina és una notícia condemnada a l'oblit. L'any passat, Cuba va rebre els nens de Goiania, malalts de radioactivitat, i des de llavors els està donant tractament mèdic gratuït. Aquest fet tampoc no va merèi-

xer cap mena d'atenció dels mitjans massius de comunicació, malgrat que les fàbriques universals d'opinió pública sempre estan, com ja sabem, molt preocupades per Cuba.

C iutat de Mèxic, setembre de 1985: la terra tremola. Mil cases i edificis cauen en menys de tres minuts. No se sap, mai no se sabrà, quants morts va deixar aquell moment d'horror a la ciutat més gran i més fràgil del món. Al començament, quan va començar la remoguda de les runes, el govern mexicà en va comptar cinc mil. Després, va callar. Els primers cadàvers rescatats, que van anar a parar a les fosses comunes, van cobrir tot un estadi de beisbol. Les construccions antigues van aguantar el terratrèmol. Els edificis nous van caure com si no haguessin tingut fonaments, perquè no en tenien o només els tenien als plànols. Han passat els anys i els responsables segueixen impunes: els empresaris que van alçar i van vendre moderns castells de sorra, els funcionaris que van autoritzar gratacels a la zona més enfonsada de la ciutat, els enginyers que van falsejar de forma assassina els càlculs de cimentació i càrrega, els inspectors que es van enriquir fent la vista grossa. Les runes ja no hi són, s'ha reedificat allò destruït i tot segueix com si res.

A finals de 1991, la revista *The Economist* i el diari *The New York Times* van publicar un memoràndum intern del Banc Mundial, signat per un dels seus caps. L'economista Lawrence Summers, format a Harvard, en va reconèixer l'autoria. Segons el document, el Banc Mundial havia d'estimular la migració de les indústries brutes cap als països menys desenvolupats, per tres raons: la lògica econòmica, que aconsella abocar els residus tòxics damunt els països de menys ingressos, els baixos nivells de pol·lució dels països més despoblats, i l'escassa incidència del càncer en la gent que mor aviat.

Es van alçar algunes veus de protesta, perquè aquestes coses es fan però no es diuen i la tecnocràcia internacional mereix el que guanya conreant eufemismes; però Lawrence Summers no és un poeta surrealista; sinó un autor de l'exitós corrent del realisme capitalista. Ja fa molt temps que el sud serveix d'abocador del nord, abocador de la merda nuclear i industrial; i el memoràndum no en feia inventari.

Amb la contaminació passa el mateix que amb la usura. Ja fa setze segles que Sant Ambròs, pare i doctor de l'església, va prohibir la usura entre els cristians i la va autoritzar contra els bàrbars. "On existeix el dret de guerra", va dir el pietós, "existeix el dret d'usura". Avui dia, el que està malament al nord, està bé al sud, en funció del dret de guerra d'uns pocs que usurpen gairebé tot contra els molts que no tenen gairebé res. Aquesta guerra no declarada justifica tot allò que sigui més enllà dels murs de l'ordre i la civi-

lització. El regne de la impunitat s'estén a partir de les ribes del riu Grande i de la mar Mediterrània i des dels pics de l'Himàlaia.

A tretes pels salaris petits i la llibertat de contaminació, diverses corporacions nord-americanes han travessat la frontera amb Mèxic aquests últims anys. La ciutat fronterera de Matamoros és un dels llocs on les conseqüències salten a la vista: l'aigua potable és milers de vegades més tòxica que als Estats Units. Segons un estudi recent del Texas Center for Policy Studies, l'aigua és sis mil vegades pitjor als voltants de la planta de la General Motors, i té un nivell cinquanta mil vegades més tòxic que el promig nord-americà en el riu on aboca els materials de rebuig la Stepan Chemical.

E l físic brasiler Ennio Candotti ha fet notar que els països més rics i poderosos ja no poden mantenir els índexs de desenvolupament sense exportar devastació als territoris aliens. El Japó, per exemple, ja no fabrica alumini. L'alumini es produeix a països com ara Brasil, on l'energia és barata i el medi ambient pateix en silenci. Si el preu de l'alumini incorporés el cost ecològic, aquesta indústria nociva no podria competir als mercats internacionals.

Colòmbia conrea tulipes per a Holanda i roses per a Alemanya. Empreses holandeses envien els bulbs de tulipa a la sabana de Bogotà; empreses alemanyes envien els esqueixos de roses a Boyacà. Quan les flors han crescut a les immenses plantacions, Holanda rep les tulipes, Alemanya rep roses i Colòmbia es queda amb els salaris baixos, la terra masegada i l'aigua disminuïda i enverinada. La sociòloga colombiana María Cristina Salazar està investigant les arrasadores conseqüències d'aquests jocs florals a l'era industrial: la sabana de Bogotà s'està assecant i enfonsant; i els insecticides i els adobs químics, aplicant a gran escala, estan emmalaltint les obreres i les terres de Boyacà.

Ser dona negra al Brasil

BENEDITA DA SILVA

Quan vaig ser invitada per l'Agenda Llatinoamericana a exposar l'aportació de la dona afrobrasileira a la identitat del nostre continent, em vaig sentir honorada i, al mateix temps, vaig sentir una responsabilitat molt gran en transmetre la forma de pensar d'aquest poble, perquè tinc una forma particular de pensar aquesta identitat.

No és fàcil parlar de la meua gent sofrida. Una suscita incomprendiments, interpretacions distorsionades, ja

que essent dona negra al Brasil d'avui et fan ocupar espais als mitjans de comunicació, en tots els sentits, fins i tot en l'àmbit internacional. Però no perquè et reconguin un mèrit, ni per contribuir a rescatar la nostra dignitat, la nostra ciutadania...

Ser dona negra al meu país és ser la mare de fills assassinats per grups d'extermini. És ser mare de nens que, en edat encara molt primerenca, es veuen obligats a anar al carrer a treballar per aconseguir alguna cosa per menjar.

Ser dona negra és ser víctima de diverses formes de violència, inclosa la violència sexual –que afecta principalment les dones pobres– i la violència del racisme introjectat en la proposta d'esterilització en massa de dones brasileres, que es dirigeix principalment a les dones negres, com una forma de genocidi de les poblacions pobres, majoritàriament compostes per persones de raça negra.

La manera de ser del poble del continent llatinoamericà reflecteix molt bé els prejudicis del racisme i el sexisme amb els quals es regeixen les nostres relacions socials que, d'altra banda, ens neguem a admetre.

Necessitem sacsejar d'una vegada per totes aquesta falsa "democràcia racial" brasilera que, des de fora, ens fa semblar un país en el qual no hi ha prejudicis racials. Al Brasil existeixen aquests prejudicis i es manifesten en estadístiques que assenyalen la població negra (majoritària al nostre país) com la que ocupa els primers llocs a la fila dels més explotats, tant pel major nombre de desempleats i subempleats, com per la discriminació que pateix pel color, sexe, salaris baixos...

La dona negra, particularment, és víctima d'una triple discriminació: perquè és dona, perquè és negra i perquè és pobre.

Ser dona negra treballadora al meu país és vivenciar històries de discriminació i explotació. És tenir els nostres cossos envaïts, no respectats per la visió masculista i racista de la mulata com a símbol sexual, símbol que tan bé reproduceix la història oficial dels temps de la "senzala", de la dona esclavitzada sense resistència, i que nega tot un passat de lluita contra l'esclavitud del poble negre.

Però el rescat de la ciutadania i de la dignitat de la nostra gent no trigarà a venir. S'aconsegueix dia a dia en la resistència contra la marginació que se'ns imposa, en el combat contra la pobresa i el racisme, alçant el cap i seguint endavant, adquirint consciència a través de la militància organitzada en els moviments socials...

Una poesia que vaig fer el desembre de 1991, a la qual vaig posar el títol de "Niña", retrata la realitat dramàtica de les nenes-dones que viuen al carrer, víctimes en potència de la violència quotidiana. La presència d'aquestes nenes als carrers respon a una de les majors violències practicades contra la joventut i les dones d'aquest país, que és la prostitució infantil.

Niña

Niña, cuídate...

Si no, te vas a morir.

*Tu cuerpo quemado por el sol
de la raza, de la lid de la lucha
de la opresión
no aguanta eso, no.*

*De madrugada fría te acuestas
en el suelo helado.*

Tu cuerpo pelado se encoge.

Tiritas.

Un gesto.

Alguien te cubre con periódicos.

*Pero el violento viento de la inhumanidad
arriesga el fósforo.*

Gritas.

El calor atraviesa la pared frágil de su piel.

Una luz humana asusta a los transeúntes.

Comentarios.

Es una loca, suicida, de la calle.

Una vagabunda.

¡Tan joven...! Qué pena. Una menos.

¿Quién lo hizo? No sé. No lo vi.

Sólo sé que es fregado vivir por ahí.

*Duerme, descansa, sueña con el porvenir
la puerta del futuro de ir y venir.*

Niña, cuídate...

Si no, te vas a morir.

*Tu cuerpo quemado por el sol
de la raza, de la lid de la lucha
de la opresión
no aguanta eso, no.*

Benedita da Silva, Bené do Chapeu Mangueira, va néixer l'onze de març de 1942 a Praia do Pinto, antiga favela de Rio de Janeiro. Va conuiu des del seu naixement amb les dificultats per a sobreviure que tenen les persones i comunitats pobres. Percebent que la lluita i la força de la classe treballadora només existeix a partir de la unió, va organitzar la seva gent. Va ser professora de l'escola comunitària de la favela, adoptant el mètode de Pablo Freire d'alfabetització. Va organitzar les dones del "morro" (barri de favelles) al Departament Femení de l'Associació de Veïns, de la qual en va ser fundadora i presidenta.

Auxiliar d'infermeria, formada en servei social i llicenciada en estudis socials, Bené va fundar també el Departament Femení de l'actual FAFERJ (Federació de les Associacions de Favela de l'Estat de Rio de Janeiro), a més de participar en la fundació del CEMUF (Centre de Dones de Favelles i Perifèria).

El 1982 va ser presentada com a candidata a Consellera pel Partit dels Treballadors. Dona, negra i veïna de les faveles, va ser elegida.

Assumint el liderat del partit de la Cambra Municipal, va exercir el seu mandat mirant d'atendre les reivindicacions dels moviments socials. Com a Consellera va organitzar la primera i segona trobades de Dones de Faveles i Perifèria, que va originar el CEMUF. Va ser membre de la Comissió de Seguretat Pública de l'Estat de Rio de Janeiro, consellera del Consell Nacional dels Drets de la Dona i integrant de la Comissió de Defensa dels Drets de la Dona, a l'Estat de Rio de Janeiro.

El 15 de novembre de 1986, afrontant una triple discriminació (dona, negra i pobra), a més de tota mena d'obstacles, que van des dels prejudicis fins a la carència de recursos financers característics de les campanyes populars, va ser elegida Diputada Federal Constituent i va treballar activament com a titular de la Subcomissió dels Negres, Poblacions indígenes i Minories. Posteriorment va formar part de la Comissió de l'Ordre Social i de la Comissió dels Drets i Garanties de l'Home i de la Dona.

A la Constituent va presentar diverses propostes contra les injustícies i discriminacions, per tal d'assegurar els drets i llibertats individuals, la igualtat d'oportunitats i l'ampliació de les conquestes dels treballadors. Tota aquesta tasca es va basar en suggerències enviades des de tot el país pels sectors als quals es va proposar representar: negres, dones, comunitats indígenes i classe treballadora en general.

Va ser aprovada en plenari la seva esmena que reglamentava els drets laborals de les treballadores de la llar, cosa que va provocar molta polèmica i va suscitar debats entre els sectors de la classe mitja refractaris als avenços socials.

També va patir una derrota, el rebuig de la seva esmena, per una diferència de tant sols quinze vots, esmena que proposava la ruptura de relacions diplomàtiques amb el govern racista de la minoria blanca de Sudàfrica, que patrocina el genocidi de la raça negra d'aquell país, per considerar que atempta contra la consciència lliure i democràtica de totes les nacions del món.

Benedita ha estat presidenta de la Comissió Parlamentària Mixta d'Investigació de l'esterilització massiva de dones al Brasil; coordinadora del Moviment Nacional Evangèlic Pro-Lula; candidata a l'alcaldia del municipi de Rio de Janeiro (vencedora a la primera ronda, va obtenir 1.326.678 vots a la segona, el 48%); membre del Consell Mundial d'Esglésies en la secció del Combat Internacional contra el racisme; presidenta del Memorial Gorée-Brasil-Senegal; membre de l'Executiva Nacional del Partit dels Treballadors; secretària de la Secretaria i dels Moviments Populars del PT; membre titular de la Comissió de Relacions Exteriors de la Cambra dels Diputats; membre suplent a la Comissió de Defensa del Consumidor, Medi Ambient i Minories.

1994-2003: Dècada dels pobles indígenes

Declaració de B'okob (Chimaltenango)

A B'okob' (Chimaltenango), territori dels maies kaqchikeles en el martiritzat i heroic poble de Iximuleew (Guatemala), avui dia sota un estat d'emergència, vam celebrar la Primera Cimera mundial dels Pobles Indígenes, del 24 al 28 de maig, amb representants vinguts dels quatre cantons del món, atenent la convocatòria de la germana Rigoberta Menchú, Premi Nobel de la Pau i Ambaixadora de Bona voluntat de l'Any internacional dels Pobles indígenes, en representació del Secretari general de les Nacions Unides. Durant aquesta Primera Cimera van unir les nostres paraules, pensaments, projectes i accions a favor de la vida i la pau al món.

Analizant la situació actual, constatem que vivim sota els signes de la mort, com ara: l'enduriment de la manifestació humana més irracional i perversa: el racisme; la destrucció ambiental que amenaça el futur del planeta, l'opulència que es fa amb la misèria, la recerca de la fortuna fàcil que no es detura davant de res i s'acarnissa amb els més dèbils, tal com ho testifica el tràfic de nens; resumint: som davant d'un desordre mundial que es tradueix en una crisi global i sense precedents.

A les portes del segle XXI, veiem amb preocupació la sistemàtica violació dels drets dels pobles indígenes, l'increment de la violència contra les dones i nens indígenes, les exclusions en la presa de decisions polítiques, la discriminació i les diferents formes d'explotació que mantenen els estats i les corporacions multinacionals damunt els nostres pobles.

Davant d'aquest panorama fosc, les cultures mil·lenàries que encarnen els nostres pobles emergeixen com una veu d'esperança d'un futur més equilibrat i just, tal com ho han demostrat a través de la història.

Volem recuperar la salut de la mare terra, i restablir les relacions igualitàries, de respecte mutu i de solidaritat entre les persones, els pobles i les diferents nacions del món.

Malgrat els avenços que han tingut, els últims anys, la veu i les demandes dels pobles indígenes, encara és notable la desigualtat amb la qual s'aborden els seus problemes, tant en l'àmbit nacional com internacional. Com a resultat d'aquesta situació, les Nacions Unides han establert diversos instruments per promoure els drets específics dels pobles indígenes. Tanmateix, hi ha diversos estats que encara no els han ratificat i altres que ho han fet només formalment. És a dir que no s'ha aconseguit superar la marginació dels indígenes.

Considerant aquesta situació, la Primera Cimera de Pobles Indígenes resol:

Establir la Dècada dels Pobles Indígenes de 1994 a 2003, i exhorta les Nacions Unides a reconèixer-la.

Reafirmar el dret dels Pobles indígenes al desenvolupament polític, econòmic, social i cultural, basat en la plena participació en la presa de decisions i en l'autodeterminació.

Exhortar els governs a que ratifiquin tots els instruments internacionals que promouen el respecte als drets indígenes.

Propiciar la realització de cimeres nacionals de pobles indígenes amb l'objectiu d'enfortir la unitat i les lluites dels Pobles indígenes.

Integrar l'Alt Comissionat dels Pobles indígenes amb l'objectiu de vigilar el respecte dels drets dels pobles indígenes.

El 10 de desembre de cada any Dia internacional dels Pobles indígenes del món.

Fer una crida a les Nacions Unides a ratificar, incloure i recolzar aquesta Declaració.

La Dècada Internacional dels Pobles indígenes es proposa:

Sensibilitzar la humanitat al voltant de la realitat i perspectives dels pobles indígenes, desenvolupant campanyes d'educació dirigides tant al conjunt de la societat, com als mateixos pobles indígenes per tal d'afirmar la seva identitat i drets.

Exigir a les Nacions Unides que aprovi la Declaració Universal dels Drets dels Pobles Indígenes, i la respectiva ratificació i implementació de part dels estats.

Sol·licitar a les Nacions Unides la continuïtat i enfortiment del Grup de Treball sobre Poblacions indígenes, com a comissió permanent per vigilar i assegurar el compliment dels drets assenyalats en l'esmentada declaració.

Instar les Nacions Unides, governs i agències multilaterals que garanteixin i assegurin l'accés i participació dels delegats dels pobles indígenes en les instàncies que prenen les decisions.

Propiciar la realització d'una campanya mundial contra el racisme creixent.

Alenar l'enfortiment i l'intercanvi de comunicació i informació entre els Pobles indígenes.

Desenvolupar sistemes més efectius de comunicació i informació entre els Pobles indígenes.

Propiciar el desenvolupament humà dels Pobles indígenes.

Impulsar la formulació i aprovació d'una convenció per a l'eliminació de la discriminació contra els Pobles indígenes.

Considerem que aquesta Dècada no és només dels Pobles indígenes, sinó que constitueix un esforç orientat a buscar alternatives als problemes que

enfrenta el conjunt de sectors socials políticament marginats, econòmicament explotats i culturalment discriminats i colonitzats.

Les nostres aportacions per a la construcció d'un nou model de societat han de ser complementats amb el recolçament i solidaritat de la societat, els estats nacionals i els diferents organismes internacionals, amb el propòsit d'aconseguir l'establiment de noves relacions en un marc de convivència plurilingüe i multiètnica.

Germans/germanes: des de la terra dels caps maies Kahih' Imox i B'elejah' K'at, amb la fortalesa, l'heroisme i saviesa dels que ens van precedir, els fem una crida per seguir consolidant la nostra unitat. Que la nostra lluita i energia s'orienti, d'ara endavant, a la formulació i realització d'accions que assegurin el desenvolupament i el futur dels nostres pobles.

B'okoh (Chimaltenango), 27 de maig de 1993.

La caixa dels trucs dels empresaris

El "solidarisme"

JOSÉ ANTONIO MARCHENA

Què és el solidarisme

És una estratègia empresarial concebuda pel costarriqueny Alberto Martén Chavarría, al final dels anys quaranta, el qual va agafar com a font d'inspiració els plantejaments corporativistes i mutualistes, sorgits a Europa al final del segle dinou.

El nucli central d'aquesta estratègia és la manipulació del concepte "solidaritat", entenent-la com la unitat, la cohesió i l'harmonia entre obrers i empresaris, per tal que aquests últims puguin explotar els seus treballadors en pau i harmonia.

És una estratègia pensada i sistematitzada per a defensar els més alts interessos dels empresaris. Per això, les associacions solidaristes (expressió orgànica més coneguda) sorgeixen de l'acceptació i voluntat de l'empresari i no pas com a resultat d'una gestió dels treballadors.

Funciona amb diferents expressions, segons el país del qual es tracti. Per exemple, a Costa Rica i Guatemala, funcionen amb el nom de associacions solidaristes; a Nicaragua han agafat el nom d'associacions per al desenvolupament integral del treballador (ADIT); a El Salvador es coneixen amb el nom de comissions obrero-patronals, associacions solidaristes o cercles de qualitat; a Hondures han pres la modalitat de juntes de foment i paral·leles; a Panamà, el solidarisme es lliga més als cercles de qualitat, igual que a Veneçuela, Colòmbia i Perú; a la República Dominicana, s'anomenen "asebien".

No tenim informació que a la resta de països de

l'Amèrica Llatina el solidarisme existeixi amb aquest nom. No tenim notícia que a l'Argentina, Brasil, Uruguai, Xile i Paraguai existeixi aquest fenomen, però no descartem que existeixin altres estratègies de control de les relacions laborals per part dels empresaris d'aquests països. Així com tampoc descartem el fet que aviat es posi a funcionar l'estratègia solidarista a la resta de països de la regió, ja que recentment es va crear un organisme llatinoamericà per promoure el solidarisme, anomenat "Organització Llatinoamericana Solidarista".

Què pretén

El solidarisme té com a finalitat controlar les relacions obrero-patronals, amb l'objectiu de fer prevaldre els interessos patronals. És clar que el solidarisme no es presenta com una estratègia a favor dels empresaris i en contra dels treballadors, sinó com un moviment de solidaritat en el qual obrers i empresaris s'ajudaran mútuament.

S'autoanomenen el moviment de l'harmonia i la cooperació obrero-patronal, sempre i quan aquestes girin a l'entorn dels interessos de l'empresa; quan el treballador en reclama els seus s'acaba l'harmonia i comença la repressió.

Es proclamen, a més a més, els capdavanters de la cogestió obrera, promentent als treballadors de convertir-los en copropietaris de l'empresa. Però es tracta d'un engany més per a que el treballador s'autoexploti a favor de l'empresa. Ja que el fan creure que és seva, se sacrifica per tal que l'empresa sigui cada vegada més rendible. El resultat final consisteix en sucosos guanys per a l'empresari i desmillorament de les condicions de vida i de treball per a l'obrer.

Així, les conquestes assolides pels treballadors comencen a desaparèixer paulatinament, mentre les associacions solidaristes, en les diferents modalitats, desenvolupen algunes activitats compensatòries (préstecs, alimentació subsidiada, activitats esportives i culturals...) amb fons dels mateixos treballadors, provinents d'un percentatge que els treballadors estalvien dels salaris i un altre percentatge corresponent a la indemnització per acomiadament (cessantia), que també pertany als treballadors, la qual és avançada pel patró a l'Associació Solidària.

Així, amb la imposició del solidarisme, es deterioren les condicions laborals, ja que els treballadors no compten amb instruments de defensa dels seus drets i interessos. D'altra banda, els empresaris gaudeixen de plena llibertat per pagar salaris injustos, acomiadar els treballadors que no aconsegueixen donar el màxim rendiment, o pel sol fet de sindicalitzar-se.

El solidarisme i les noves tendències empresarials

Efectivament, la globalització de l'economia porta la implementació de noves formes de producció, amb

l'objectiu d'eleva el grau de competitivitat de les empreses, així com la seva efectivitat i eficiència. D'aquí que els empresaris busquin models alternatius d'organització, que els permetin flexibilitzar les relacions laborals, per poder participar en les noves formes de producció que el context mundial els imposa.

En funció de tot això, els empresaris, ideòlegs i promotors solidaristes, venen el solidarisme com la gran alternativa d'organització laboral, davant del sindicat. Afirment que és un moviment que permet eradicar la lluita de classes. Afavoreix la concertació i la productivitat i competitivitat de les empreses, mitjançant la intensificació del factor treball.

En aquesta línia, recentment, l'estratègia solidarista és modificada pels empresaris, en integrar als plantejaments solidaristes les teories de l'administració plana, el concepte de control total de qualitat, els inventaris just a temps, horaris flexibles, alt grau d'especialització, etc., donant com a resultat el concepte i la proposta de "Solidarisme total".

Costa Rica es converteix a la dècada dels anys vuitanta en el país en el qual aconsegueix calar a fons el solidarisme, amb un creixement accelerat que es tradueix en un auge solidarista i un estancament sindical. Després de 43 anys d'existència, el solidarisme costa-riqueny va créixer en més de 1.300 organitzacions a tots els sectors productius, amb una militància aproximada de 120 mil afiliats i un capital econòmic de més de 300 milions de dòlars.

El sindicalisme tan sols comptava el 1991 amb més de 475 organitzacions i una militància de 155 mil afiliats.

Guatemala és el segon país de penetració solidarista. Després d'intents frustrats, als anys setanta creix, afavorit pel govern demòcrata cristià des de 1984. El 1990 compta amb més de 300 organitzacions repartides en 22 departaments al sector rural i urbà, turístic i industrial, amb més de 50 mil treballadors organitzats i un capital econòmic superior als 25 milions de quetzals. Dades optimistes del sindicalisme guatemalenc el situen amb una representació del 3 o 4% de la població activa.

Hondures és el tercer país de desenvolupament solidarista. Ingressat el 1984, posseeix més de 25 organitzacions al sector industrial, miner i banquer, a més d'altres organitzacions similars que no fan servir el nom solidarista. Compta amb més de tres mil afiliats i un conjunt de condicions favorables per créixer. El moviment sindical hondureny compta amb més de 400 sindicats i prop de 300 mil afiliats.

El Salvador és la quarta zona d'ingrés del solidarisme, a partir de 1985, amb el nombre de "comissions obrero-patronals". Té més de 30 organitzacions, al sector industrial, comercial i públic.

Al cinquè lloc s'hi troba Panamà. El solidarisme s'hi fa present al sector industrial i agroindustrial de la capital i la zona fronterera amb Costa Rica, amb més de deu empreses que practiquen el solidarisme sense oficialitzar-lo.

Un nou focus de penetració és Nicaragua. Arran de la discussió sobre la privatització d'empreses estatals i de la mà d'empresaris exiliats que tornen a Nicaragua des de Miami o Costa Rica, el solidarisme s'ha fet present a una dotzena d'empreses del sector turístic, industrial i ingenieria sucres.

Els garífunes

Un poble que recupera la seva memòria i la seva identitat

MARTINIANO LOMBRAÑA

“Se'ls anomena garífunes. El nom és fort. Ells també ho són”. Són relativament alts, robusts, d'una braquicefàlia major, pòmuls alts i ulls petits.

Van arribar a Hondures el 1797, eren 4.000 com a molt, deportats pels anglesos des de l'illa de San Vicente. Avui dia constitueixen el grup negre més nombrós d'Hondures: 43 comunitats.

Per als garífunes, San Vicente, “Irumai” en la seva llengua, és el seu paradís perdut, d'on procedeixen. El gruix de l'ètnia garífuna, uns 250.000, es troba a Hondures, el seu segon país. Belice compta amb més de 11.000. Guatemala amb uns 5.000. Nicaragua uns 600. I més de 25.000 resideixen a diverses ciutats de EEUU.

Constitueixen el grup més nombrós de les 7 ètnies hondurenques, que sumen unes 400.000 persones, en una població de 5 milions, i formen part de la Federació de Pobles Indígenes d'Hondures.

Són negres que mai no varen ser esclaus. Aquest és el seu orgull major.

Els seus avantpassats, capturats a l'Àfrica i transportats a les plantacions, van naufragar prop de San Vicente el 1636. Es van trobar en aquella illa amb els indis caribes, els quals havien exterminat els araucos, quedant-se amb les seves dones i originant els “caribes vermells”. Les dues ètnies procedien de l'Amèrica del Sud. Els naufrags es desposaren amb la nova raça de dones i així nasqué el “zambo”.

Poc després, uns altres negres salvats del naufragi es van unir a les filles d'aquella unió, i sorgí el “caribe negre” o garífuna. Molt aviat aquesta nova raça, més forta, es va imposar i va dominar l'illa, que finalment va quedar repartida.

L'arribada de colons francesos i anglesos va afavorir llaços comercials i també lluites.

El segle XVIII és, per als garífunes, la seva edat d'or. Derrotats definitivament pels anglesos, van ser deportats a Hondures, amb una rica cultura, mescla d'elements africans, dels dos pobles amerindis i, en menor escala, d'uropeus.

El poeta hondureny Rigoberto Pardes diu: “De l'altra banda llunyana, van venir a posar-li música i color a Hondures. Aquí van arribar. Ara són d'aquí. Ja són d'aquí!”

Ben aviat es van fer “d'aquí”. Experts guerrers, van prendre part en les breus i nombroses batalles abans de la Independència i diverses dècades posteriors. Des de Trujillo, el seu punt de desembarcament a terra ferma, es van escampar per les dues bandes de la costa atlàntica, establint-se a la vora de les platges. Al segle XIX, una part va emigrar a diversos països centramericans. Al XX van emigrar a ciutats dels Estats Units.

Lobavagu, “l'altra banda llunyana”, és una crònica teatral estrenada el 1980, representada al país i internacionalment, amb elogiada acceptació, que significa el rescat d'una memòria fragmentada per molts anys de sofriment i dolor. El grup popular “Superació” ha trobat la manera de reviure i difondre la història garífuna.

La tradició és exclusivament oral. L'escriptura és poc coneguda. La llengua és forta, però fonèticament agradable; lingüísticament és molt allunyada de les llengües indígenes que es parlen a Centramèrica.

El ball ha estat i és una forma a través de la qual el grup ha probat de conservar i transmetre tots els elements de la seva cultura. Mantenen diversos balls propis: el més popular és “la punta”, dansa ritual a la mort, que simbolitza també fertilitat.

La dona es dedica a l'agricultura i a l'elaboració de productes de la iuca i del coco. El varó a la pesca, la preparació del terreny agrícola i la fabricació de les eines pròpies de la seva cultura.

Tenen un sentit de la propietat peculiar. No divideixen en lots els terrenys que habiten. Alcen les seves cases on el preu ho permeti. Sembla que les terres són de tots i tan sols s'individualitza l'àrea de cada habitatge. Tenen un sentit molt alt de veïnatge, amb relacions humanes molt intenses. Mai no se sent parlar de crims ni de robatoris comesos entre ells. No tenen policia.

De cultura matriarcal, la influència de la mare és tan intensa que perdura per damunt de la relació matrimonial: també tenen influència la tia, la germana, l'àvia: és ben normal que qualsevol d'elles tingui cura de nens de diferents matrimonis.

La dona és segura, no acomplexada: mira de cara. La seva seguretat té les arrels en el fet de ser agricultora. El varó, menys segur, reflecteix la incertesa del mar.

L'ajuda mútua és bàsica en les relacions interfamiliars. El recolçament de tota la parentela és la millor assegurança social: es produeix com una llei obligada i com una llei implícita. Mantenen la parentela fins el quart i cinquè grau, cosa que els obliga a acollir a casa qualsevol parent.

En cas de mort, tots són família.

Una creença bàsica és el concepte d'ànima, compost de tres parts: anigi, mena de força vital, que es localitza al cor; iuani, situada al cap, immaterial, que se separa del cos al moment de morir, identificada amb l'ànima de la concepció cristiana. I afurugu, "l'altre de la parella", cos astral que reproduïx la forma material de la persona i format d'una substància que el fa semblant a les entitats sobrenaturals, participant de les seves qualitats, és l'intermediari entre el regne d'allò sobrenatural i el de la realitat. L'any 1977 marca l'inici del desenvolupament organitzatiu d'aquesta ètnia, en néixer l'Organització Fraternal Negra Hondurenya.

El 1991 neix l'Organització de Desenvolupament Ètnic Comunitari, atenent, inicialment, els joves. Les organitzacions manifesten insistentment la inquietud de tenir representants garífunes en la vida política nacional.

El major risc que tenen és la disgregació per l'emigració cap a centres urbans nacionals i de EEUU.

Però, "aquí van arribar... Ara són d'aquí... Ja som d'aquí!...

La dona a la Bíblia

Eva: Gn 1, 27-28; 2, 21-25; 3, 1-4

D'una banda Eva és la mare dels vivents, igual que el baró en dignitat, imatge també de Déu igual que l'home. Simultàniament és considerada principal culpable del pecat, creada derivadament del baró (de la seva costella), una ajuda per a ell i anomenada "barona" (a Adam no se l'anomena "doner").

Agar: Gn 16 i 21

Lluita de forma valenta per la seva vida i la dels seus fills. Simbolitza la vida i la força de voluntat de moltes mares solteres, dones abandonades o vídues prematures que han de lluitar soles per la criança dels seus fills fent-se càrrec de tot el relacionat amb la família, dins de les limitacions que els imposa una cultura patriarcal.

Sara. Gn 16, 1-67; 21, 8-20

Sara se'n riu quan li diuen que serà mare, ja que humanament era impossible. Sara pot ser una digna representant de moltes dones d'Amèrica Llatina que han començat a creure en elles, han descobert que Déu està de part dels que sofreixen i creuen ser "estèrils" i des d'aquesta experiència estan generant vida i essent espai d'alliberament.

Rebeca: Gn 24, 19-24; 26, 7-11; 27, 5-17, 42-46

Sobresurt com a dona acollidora, lliure, capaç de dir el que pensa. Els homes de la casa la tenen en

compte. Pren decisions i corre riscos per tirar endavant un projecte del qual està segura que és de lahvè.

Raquel: Gn 29, 1-30

Raquel és pastora; aquesta activitat implica riscos, sofriment, desponibilitat. A ella li toca tenir la seva mateixa germana com a rival. Així descobreix el que costa viure la fraternitat. En aquest llarg procés exercita la fidelitat, perseverança i la fe en lahvè, el qual al final li concedeix l'anhelada maternitat.

Dina: Gn 34, 1-31

Dina no és digna de ser cap de tribu al costat dels seus germans.

Tamar: Gn 38, 1-30

Dona marginada que realitza el projecte de Déu. La història de Tamar evidencia la predilecció de Déu pels últims, els marginats. La salvació ve per camins sorprenents que superen els nostres. No és fàcil creure que la salvació pugui arribar a través dels petits i menyspreats.

Dèbora: Jue 4 i 5

Assumeix la tasca de reanimar el poble i organitzar-lo per tal que es defensi. Apareix com una gran líder del seu poble a l'època dels jutges. Igual que Dèbora, moltes dones a l'Amèrica Llatina han jugat i segueixen jugant un paper profètic, anunciant, denunciant i buscant alternatives d'alliberament fins i tot allà on sembla que no n'hi ha.

Ana: 1 Sm 2, 1-10

La seva experiència de donar estèril la porta a identificar-se amb l'esperança de tots els menyspreats i marginats de la societat.

Judit: 1ss

Judit encarna la saviesa israelítica, que supera la babilònica i la grega, tan presumptuoses. Representa el seu poble quant a esposa; simbolitza el seu sofriment quant a vídua; és model de pietat per la seva debilitat, que afirma l'absolut poder de Déu damunt la història.

Ester: 1ss

Ester –igual que Judit i Rut– fa servir els seus encants femenins per a defensar la Causa del Poble, convençuda de les seves raons i de tenir Déu de la seva part. Simbolitza la resistència activa davant la injustícia, la solidaritat d'una dona compromesa, la capacitat de risc en defensar la causa del seu poble.

Rut: 1ss

Rut és una estrangera admirable per la seva fidelitat, naturalitat i audàcia, model de solidaritat en l'opció

per la vida. La seva història és una paràbola subversiva i polèmica respecte de les rigoroses lleis d'aquell temps damunt els matrimonis mixtes.

Mare dels Macabeus: 2 Mac

En ella hi trobem un aspecte nou del martiri profètic de la dona. No sempre és ella qui mor sinó els seus fills o filles. Nombroses vegades el martiri de les dones consisteix a veure morir els fills en nom de la causa que elles mateixes els havien sembrat.

Maria: Lc 1, 26-38; 1, 46-55; 11, 27-28; Jn 2, 1-12; 19, 25-27; Hch 1, 12ss

Disposada a ser part del procés d'alliberament del seu poble, Maria ho fa de l'única manera que li permet la societat del seu temps: a través del seu paper de mare. Això mateix ha estat succeïnt amb nombroses dones d'Amèrica Llatina, que s'han compromès amb el poble des del paper de mares. Moltes d'elles han ofert les filles i fills per la vida d'altres.

Dona cananea: Mt 15, 21-28

Aquesta dona no es deixa vèncer per la condició d'estrangera. Tampoc la desanimen les respostes desconcertants de Jesús; al contrari, ella segueix insistint, argumentant la seva petició, fins aconseguir que Jesús l'atengui, admirat de la seva fe.

L'hemorroïsa i la filla de Jairo: Mc 5, 21-43

La filla de Jairo és morta i no pot lluitar per si mateixa. L'hemorroïsa pateix una enfermetat que la fa impura i impresentable en públic. Les dues són dones "inútils" a la societat. Però una d'elles descobreix en Jesús la possibilitat de salvació i s'atreveix a tocar-lo tot i saber que està prohibit per la llei de la puresa. Aquestes dues dones poden representar moltes dones llatinoamericanes: unes que no són capaces de lluitar, perquè són "mortes", a causa del masclisme i la marginació; altres que, malgrat tot, segueixen buscant alternatives de vida i obrint-se camí a base de superar la por i les lleis que les marginen.

Magdalena: Jn 20, 11-18

El Ressuscitat l'escull com a testimoni privilegiat, a ella que a la seva societat, tant com a dona com pels seus antecedents, està inhabilitada per a testificar. El Déu que experimenta és un Déu que privilegia la dona per damunt de les lleis que la marginen. És un Déu que s'avança als aconteixements, que trastoca els valors culturals, la legalitat injustificada.

Altres dones de la Bíblia

Abigail: 2 Sm 17, 25

Ada: Gn 4, 19-21

Agit: 2 Sm 3, 4

Ajinoam: 1 Sm 25, 43

Apocalipsi, dona del: Ap 12

Asenet: Gn 41-45

Atalia: 2 Re 11, 13-16

Bala: Gn 35, 22

Basemat: Gn 36, 4-10

Betsabè: 2 Sm 11, 26-27; 1 Re 1, 11-21

Cloe: 1 Cor 1, 11

Clàudia: 2 Tm 4, 21

Cleopatra: 1, Mc 11, 9-12

Dalila: Jue 4-5

Dina: Gn 34

Drusila: He 24, 24s

Edna: Tob 7, 2-3. 13-16

Eunice: 2 Tm 1, 5

Evodia: Flp 4, 2

Gomer: Os 1-2

Herodies: Mt 14, 3

Hulda: 2 Re 22, 14-20

Isabel: Lc 1, 40-42

Jael: Jue 4, 17-22

Juana: Lc 24, 10

Jezabel: 1 Re 18, 4.13; 2 Re 9, 30-37

Júlia: Rm 16, 15

Júnia: Rm 16, 7

Lea: Gn 29, 23-25

Lídia: Hch 16, 14-15

Marta: Lc 10, 38-41; Jn 11, 1-5.19-39

Merob: 1 Sm 18, 17-19

Mical: 1 Sm 18, 20-21

Ninfa: Col 4, 15

Noadies: Neh 6,14

Orfa: Rut 1, 4.14

Penena: 1 Sm 1, 2

Priscil·la: Hch 18, 2-3. 18-19

Rahab: Jos 2, 1-21

Rode: Hch 12, 13

Salomè: Mc 6, 21-28

Salomó, dones del judici de: 1 Re 3, 16-28

Sèfora: Ex 2, 16-22

Susanna: Dan 13

Tabita: Hch 9, 36-41

Tamar: Gn 38, 6-30

Vasti: Est 1, 9-19

Zelfa: Gn 29, 24

Lleis que discriminen la dona: Lv 12.15.17; Nm 36; Dt 24, 1-4

Més paraules que volen oblidar l'oblit

EDUARDO GALEANO

Impunement, la Bayer i la Dow Chemical produeixen i venen, a l'Amèrica Llatina, fertilitzants i pesticides prohibits a Alemanya i Estats Units. Impunement, la Volkswagen i la Ford produeixen i venen automòbils sense els filtres que són obligatoris a Alemanya i Estats Units. Més de dos-cents plaguicides que figuren a la llista negra de l'Organització Mundial de la Salut, s'utilitzen a l'Uruguai, que és un dels països amb més càncer del món. Els habitants de la ciutat de Mèxic tenen la concentració de plom a la sang més alta; les indígenes que treballen a les plantacions de la costa de Guatemala, donen a mamar a llet més intoxicada del planeta.

És la lògica econòmica que invoca l'informe del Banc Mundial; és la llei del guany, que el món actual ha elevat a la categoria de llei divina, i que regna impunement. Al peu dels seus altars, s'ofereixen els sacrificis de la naturalesa i de la dignitat humana.

Res de nou. Després de cinc segles, el menyspreu per la vida humana s'ha convertit en costum. La impunitat s'alimenta de la fatalitat. Ens han entrenat per creure que la desgràcia és cosa del destí, talment com aquell individu que, per obeir la llei de gravetat, el va tirar des d'un desè pis.

Igual que als edificis de Mèxic que es van esfondrar en el terratrèmol, a la democràcia llatinoamericana li han robat els fonaments. Només la justícia podria donar-li una base sòlida de recolçament; però en comptes de justícia tenim amnèsia obligatòria. Tots els països llatinoamericans que han emergit de les dictadures militars, anys de sang i brutícia i por, han posat aigua beneïda al front dels torturadors i els assassins. La llei d'oblit més recent s'ha promulgat a El Salvador, el març d'aquest any. I no té res d'estrany que els mateixos que aplaudeixen la impunitat a l'Amèrica Llatina, aplaudeixin amb el mateix entusiasme els processos que s'estan tirant endavant contra els violadors de drets humans als països de l'est d'Europa. Al sud del món, el terrorisme d'estat és un mal necessari.

Els últims trenta anys, s'ha duplicat l'escletxa que separa el nord del sud. S'haurà d'inventar un nou diccionari per al segle vinent. L'anomenada democràcia universal té poc o res de democràcia, com l'anomenat socialisme real tenia poc o res de socialista. Mai no va ser tan antidemocràtica la distribució dels pans i els peixos: n'hi ha per a tots, però en

mengen pocs; i el vuitanta per cent de la humanitat està obligada a pagar el compte del malbaratament dels elegits. L'ordre dels forts, consagrat en el vèrtex de la societat de consum, converteix els dèbils en ostatsges dominats per la por.

Aquests són uns temps de desmantellament de l'estat a l'Amèrica Llatina. L'hora de la veritat: que cadascú tingui cura d'allò que és seu. L'estat només mereix existir per a pagar el deute extern i per garantir la pau social, la qual cosa significa: vigilar i castigar. Per evitar que els invisibles es facin visibles, és necessari comprar més armes i multiplicar la gent d'uniforme, mentre cauen en picat els fons públics destinats a educació, salut i vivenda, i desapareixen els subsidis per a aliments.

El sistema fabrica pobres i els declara la guerra. Es multipliquen els desesperats i els presos. Les presons, sucursals de l'infern, no donen l'abast. L'any passat, van esclatar cinquanta motins a les presons llatinoamericanes amb els problemes més greus d'amenament. Els motins van deixar un balanç de nou-cents morts, gairebé tots presos, gairebé tots executats a sang freda. Les que van restablir l'ordre van ser felicitades.

Dels morts, alguns havien comès crims que són jocs de nens al costat de les proeses de més d'un general condecorat. Altres eren culpables de robatoris que semblen acudits si es comparen amb els fraus dels nostres mercaders, banquers més exitosos, o amb les comissions que cobren certs polítics cada vegada que venen algun tros de país. I molts estaven presos per error o per dubtes.

Els amos d'aquest món de fi de segle han desenvolupat amb llampant perfecció, com mai abans a la història humana, la tecnologia de la informació i de la mort. Mai tan pocs havien estat tan capaços de manipular o suprimir-ne tants. La dictadura electrònica assegura impunitat a la dictadura militar que les potències dominants exerceixen a escala universal. Els més atroços actes d'humiliació de la gent i violació de la naturalesa no són res més que formes d'afirmació i restabliment de l'ordre universal amenaçat. En aquests temps de "que se salvi qui pugui", la selecció natural afavoreix els més aptes i els més aptes són els més forts, els que tenen el monopoli de les armes i la televisió: els consumidors de la societat de consum que impunement estan devorant la terra i al cel engoleixen la capa d'ozó.

L'escriptor nord-americà Bud Flakoll diu que els noticiaris s'assemblen cada vegada més a les telenovel·les. El narcotràfic que va servir de coartada a Panamà, segueix essent el pretext de moda per a la violació de la sobirania a l'Amèrica Llatina. Als noti-

ciaris, com a les telenovel·les, hi ha bons i dolents, víctimes i botxins. Colòmbia, per exemple, fa habitualment el paper de dolenta de la pel·lícula; i el mercat consumidor és la víctima innocent.

Però el negoci de la droga, una indústria de la mort no pas menys virtuosa que la indústria d'armaments, no existiria si no l'alimentés la prohibició i si el mercat no li donés raó de ser. Els narcotraficants són els millors alumnes de l'escola econòmica neoliberal; interpretant millor que ningú les lleis del mercat, ells brinden oferta a la demanda que la requereix. El negoci més lucratiu del món és el resultat d'una manera de viure que genera ansietat, soletat i angonya dins el vertigen de la competència despietada, on l'èxit d'uns pocs implica el fracàs de molts. Aquesta manera de viure, que obliga al consum massiu de consols químics, es projecta quotidianament des de la televisió com una panacea universal.

A Colòmbia hi va haver, l'any passat, 26 mil assassinats i dos mil segrestaments. Són, els colombians, violents per naturalesa, gent de gallet alegre que els entesos en violència haurien d'estudiar al microscopi? O la tossuda violència és filla del menyspreu i de la desesperació? Per què quan l'economia creix, encongeix la gent? Les contradiccions socials, en aquest país de rics riquíssims i pobres pobríssims, segueixen essent més explosives que totes les bombes que cada dia esclaten a Medellín. De la mateixa manera que el narcotràfic no neix de l'orella d'una cabra, la guerrilla tampoc ve de la boca del diable. Molts dels crims són obra directa del terrorisme d'estat, que s'alimenta de la impunitat oficial i del silenci còmplice dels mitjans dominants de comunicació. Les organitzacions de defensa dels drets humans acaben de publicar una detallada llista de 250 caps militars i cent oficials de policia responsables d'assassinats, desaparicions, matances i tortures entre 1977 i 1991. Només deu d'ells han estat sancionats. Els altres manen.

Ja no es necessita que els fins justifiquin els mitjans. Ara els mitjans, els mitjans de comunicació, justifiquen els fins. La injustícia social es redueix a un assumpte de policia. Si els conjunts d'individus ja no formen pobles, sinó societats de consum, i el consum està vetat al vuitanta per cent de la humanitat, l'ordre mundial depèn de l'aplicació implacable de la tecnologia de la repressió i de l'oblit. La màscara de la impunitat, que li tapa el rostre, està teixida amb els fils de la impotència i la resignació. Però hi ha una amenaça latent a cadascuna de les víctimes d'aquest sistema que combat les conseqüències dels seus mateixos actes. En plena eufòria, a l'hora de celebrar l'aniquilació dels seus enemics, el sistema no pot deixar de sospitar que està condemnat a engendrar-los.

Oració macroecumènica

Inspirada en l'espiritualitat maia

Els indígenes maies cremaven el pom (encens), encenien candeles i es dirigien cap els cantons de la Mare Terra (els quatre punts cardinals), carregades d'un simbolisme vital i religiós ric, perquè formen una creu. Al món maia els quatre costats del món són representats per colors:

El vermell és l'orient, on neix el Sol, on neix la Vida. L'orient és imatge de l'Autor de la Vida. Per això el color vermell vol simbolitzar la "Vida que ve de Déu". I el seu número és l'ú.

El negre és el ponent, on es posa, mor el sol, on, en certa manera, acaba la jornada, una època, l'existència, la vida. Dóna pas a la nit, quan els homes i les dones dormen (experimenten de forma anticipada la mort). És, també, el lloc de la maldat. Però també el moment de pensar, d'avaluar. El seu número és el dos.

El blanc és el nord, lloc d'on ve la mort als homes i dones maies. Cap al nord hi queda el fred, les gelades que destrueixen els sembrats, la vida tota. També del nord va venir el blanc, el barbut, a envair la vida i la cultura del maia. Per això el blanc i el nord són símbols de la mort de l'home. El seu número és el tres.

El groc és el sud. Pacífic, lloc d'abundància i prosperitat. El seu número és el quatre, número complet, exacte.

Al centre de la creu hi ha la vida de l'home i la dona maies: el seu color és el verd, que representa l'abundància de les collites, la plenitud de la vida.

Basant-nos en aquesta espiritualitat, i amb una visió macroecumènica, proposem l'oració comunitària de la pàgina següent.

L'animador començarà convidant els presents a formar un cercle, i els explicarà breument el sentit d'aquesta oració. Pot construir-se, al mig, la creu maia amb els diferents colors, amb candeles encenses. O pot construir-se la creu al mateix temps que s'explica. Si hi ha dificultat, es pot fer una explicació simplement oral.

Un cop feta la breu explicació, convidarà tots a girar-se cap el ponent i guardar uns moments de silenci i interiorització. A continuació fan la invocació referent a Orient dues persones (home i dona, una cada paràgraf). Després d'un altre moment de silenci, l'animador invita tots a girar-se cap el Ponent. Dues veus més fan la invocació corresponent. Es farà el mateix cap al Nord i cap al Sud. Per a la cinquena invocació es giren cap a l'interior

del cercle. L'animador els convida a entrellaçar les mans, o a passar els braços per damunt de les espatlles dels companys.

Es pot acabar amb un gest comunitari coincident amb la naturalesa del grup o els seus objectius de treball. En tot cas, un càntic sempre serà adequat. Si es vol una major participació es pot multiplicar el text i repartir-lo en començar. L'assemblea contes- ta a la primera part de cada invocació amb l'oració que està en cursiva.

(Disposats en cercle, després d'escoltar l'animador, es giren tots cap a orient, cap a l'est)

– De l'orient ve l'albada, el dia, l'esperança, la força... fets sol, llum, color, saba i creixement.
– Sol de les nostres vides, Energia original: fes brotar en nosaltres l'anhel incontenible de combregar amb la Vida que s'entrega i que no acaba.

(Es giren tots cap al ponent)

– El Ponent ens recorda la mort del sol, l'entrada de la nit, el silenci, la intimitat, el descans, el somni com una avançada de la mort.
– Font de la vida, autor sempre jove dels segles: et donem les gràcies pel temps que ens regales per a viure, perquè ens permet treballar i descansar, gas- tar i renovar cada nit les nostres forces. Ajuda'ns a donar gratuïtament allò que gratuïtament rebem.

(Es giren cap el nord)

– Els corrents freds del nord provoquen les gelades que destrueixen les collites. Del Nord venen les caravel·les conqueridores del sistema de Mort que ens oprimeix i esclavitza secularment.
– Enigma dels segles, Misteri de la Història, que calles davant el sofriment dels innocents, que deixes als humans la responsabilitat de la Història, amb tots els seus crims i enormes possibilitats. Dóna'ns la llum de la consciència, la veu de la denúncia, l'ener- gia de la lluita, la força de la unió.

(Es giren cap el sud)

– El vent del sud ens acosta la fragància de l'esperança dels pobres, la força dels que pateixen, la unió dels petits, la utopia dels rebels.
– Utopia de tots els pobles, solidaritat universal: tu que espolses els covards, despertes els resignats i subleves els pobres. Ajuda'ns a crear amb tu un món sense amos ni senyors, sense serfs ni oprimits, de lli- bertat i dignitat, de dones i homes nous.

(Es giren cap a l'interior del cercle)

– La mirada cap a dins ens retorna la consciència de nosaltres mateixos. La mirada cap als nostres ger- mans ens encén en amor i solidaritat. No estem sols. Som molts. Caminem junts.

– Comunitat total, abans i després, més enllà i més cap aquí de la mort: estreny la fraternitat universal fins que ens sentim, amb tots els éssers, a la matei- xa barca, la mateixa aventura, la mateixa casa, la gran família, el Món Nou.

Amén, Shalom, Saudí, Axé, Alel-luia!

Confessió del poble de Déu d'Abya Yala

Un credo macroecumènic

Dones i homes
de moltes sangs
però d'un sol cor
i en una mateixa Pàtria Gran,
et confessem i t'estimem
com el Cor del Cel
i el Cor de la Terra,
des de tots els temps
adorat a totes les cultures,
camí en tots els camins dels pobles.

Déu de tots els noms
i major que tots ells.
faedor de l'Univers,
Font de la Vida,
Pare i Mare de tots nosaltres,
fet un de nosaltres
i Alliberador de tots
en Jesús de Natzaret.

Creiem que tenen el somni
de fer-nos plenament humans
–dones i homes en harmonia–
damunt d'aquesta Terra Mare
que ens alimenta i ens uneix,
en una sola casa i en una taula comú.

Creiem que el teu somni coincideix,
planificant-los
amb els millors somnis
de totes les persones i de tots els pobles.
Vols fer-nos feliços,
ja aquí i més enllà de la mort,
amb tu i amb els nostres majors
i amb tots els germans i germanes
d'humanitat.

Però sabem que aquell somni teu
exigeix la nostra participació,
lliure i solidària,
en la defensa de la Vida

i en la implantació de la
justícia i de la pau.
I molts germans i germanes nostres
van donar, ja, el seu temps i la seva sang
col·laborant amb el teu somni.

Et sentim present
com "l'aprop i el junt"
en el nostre caminar d'Alliberament"
el descobrim –en cada rostre humà–
home, dona, indígena, negre,
mestís, blanc, nen, ancià,
i en la llum i en la terra i en les aigües.
I t'acollim en tots els pobres
i marginats del món
com el gran Necessitat del nostre amor.

Confiam en la força i el goig del teu Esperit
que ens sostè i ens impulsa
i ens fa cantar i dansar
i ens porta pels viaranys de la Utopia,
malgrat el dolor
i contra l'imperi de la destrucció.
Sabem que venceràs els ídols de la mort,
adorats en el lucre i en la prepotència,
assassins de milions de vides,
adultes i nenes,
en el nostre continent
i en tot el Tercer Món.

Creiem que ens estimes,
perquè ets l'Amor.
Sabem que ens vols sempre
més semblants a tu.
Vida, Presència i Comunió,
dones noves i homes nous
en la comunitat fraterna del teu Poble,
camí a la terra sense mals,
el Cel Nou i la Terra Nova
que ens han preparat com a herència.

Jahuai, Axé, Shalom

Primera trobada de l'Assemblea del Poble de Déu.
Quito – Equador. 14-18 de setembre de 1992

Lletra per a una cançó

La pàtria és Amèrica*

*Sóc una lletra sense amo, com els refranys, de ningú,
per ser del poble.
Vaig buscant que em posin música en tots els ritmes
llatinoamericans...*

Tornada A **

Com un sol poble amb fe en els seus valors
Fem història amb la integració:
Solidari l'indi, el blanc i el negre,
En somnis i afanys d'alliberament.

Tornada B **

Som Terra Nova amb força de vent;
Volem la Vida i la Llibertat,
Teixir la bandera amb les nostres cultures
I aconseguir un Ordre de Justícia i Pau.

Estrofa I

La Pàtria és Amèrica, mestissa, mulata,
Guaraní, maputxe, quítxua, aimara...;
La del déu asteca i la bíblia maia,
La del so carib, el tango i la samba.

Estrofa II

La Pàtria és Amèrica, tendresa i abraçada
D'un poble que estima la seva terra i la seva sang;
Que canta a la vida, i es fa germà
De l'arbre, l'argila, el còndor i l'aigua.

Estrofa III

La Pàtria és Amèrica, unida en un somni:
Ser una nació de pobles, ser quelcom més que fol-
klore
I més que paisatge; ser la Pàtria Gran
De tots els rostres que busquen el seu cel.

Estrofa IV

La Pàtria és Amèrica, terra cobejada:
Pirates i narcos, colònia i missió...
El déu de l'imperi –diner i espasa–
L'envaeix i saqueja en nom de Déu.

Estrofa V

La Pàtria és Amèrica, el bressol i llavor
D'alliberadors contra l'opressió:
De la Resistència a la Independència;
A cinc-cents anys: l'Alliberament.

Estrofa VI

La Pàtria frustrada per anys perduts
Alena esperances en la fe del poble:
Créixer solidaris davant el despotisme,
Amb moral i llums per a un Món Nou.

** Himne o cant final del muntatge audiovisual
¡Despierta, América! amb motiu dels 500 anys...*

*** Tornades A i B alternar (al gust) amb les estrofes,
intentant finalitzar amb la tornada B.*

Els Pares d'Amèrica Llatina
que tots hem de conèixer

Victoriano Lorenzo

Victoriano Lorenzo, fill dels aborígens Rosa Lorenzo i María Pascuala Teolla, va ser un mestís de la regió de Penonomé a la província panamenya de Coclé. Va exercir els càrrecs nominals que la Corona permetia als senyors principals de les comunitats indígenes. Va ser amic de l'eminent Belisario Porras, i a través d'ell va conèixer Victoriano. Va experimentar a les carns pròpies les crueltats físiques, morals i econòmiques que la seva raça va patir. D'aquesta experiència en va treure les energies per lluitar contra l'aristocràcia penonomenya. L'adhesió a les idees de llibertat i igualtat de Belisario Porras va ser absoluta.

Com a fill d'un aborígen important de Coclé, i com a persona honorada, treballadora i amb talent, va obtenir el càrrec de regidor municipal. La injustícia amb els indis va ser motiu d'una querella el 1890 amb el regidor colombià Hoyos, arbitrari en el cobrament de delmes i primícies. Hoyos va atacar Lorenzo amb ganes de matarlo, i per això aquest, en defensa pròpia, va acabar amb la vida del seu adversari. Va ser detingut, jutjat i absolt.

Belisario Porras va ser delegat de la revolució liberal a l'Istme. A la Vall d'Antón, Victoriano Lorenzo es va presentar a Porras, el qual li va assignar la responsabilitat de transportar les armes, les vitualles i de servir d'expert a la zona. Però va fer un servei més important encara, que va consistir a aconseguir el recolzament de la població indígena, per a la qual la guerra significava l'abolició dels delmes i primícies, de les prestacions personals a les autoritats civils i religioses, i dels impostos i treballs forçats.

Lorenzo no es va limitar a atraure els germans de raça, sinó que va organitzar escamots. El governador Albán va veure el perill que això significava i va enviar el general Sotomayor a capturar-lo. Aquest es va dedicar a sembrar el terror a la regió, fins que Lorenzo va acabar amb ell.

Els muntanyesos del Coclé el seguien cegament, i a les ciutats on predominava l'element conservador el temien. El nom de Victoriano Lorenzo era sinònim de valor i triomf. I el seu nom va transcendir els límits de la província, essent motiu d'esperança i alegria per als mestissos. Sempre fidel a Porras, el va enviar a buscar i li va comunicar: "Les forces del meu comandament l'han proclamat cap civil i militar del departament".

Tant Porras com Lorenzo van ser apresats pel general Herrera, colombià, que, tot i ser liberal, no acceptava el nacionalisme dels panamenys. Victoriano va aconseguir escapar de la presó i alliberar Belisario, al qual va conduir fora de Panamà.

A Teodor Roosevelt la triple divisió de liberals i conservadors a Colòmbia, i panamenys nacionalistes, li servia per al seu propòsit d'apoderar-se de la zona canalera i assegurar-se la reelecció. Va invitar (ordenar) els contendents a celebrar una conferència de pau al buc de guerra Wisconsin. El 22 de novembre de 1902 van firmar el pacte que irònicament van anomenar "la pau de Wisconsin", que en realitat va consistir en la venda de l'Istme.

Victoriano Lorenzo no va conèixer la "pau de Wisconsin". Per això els liberals i conservadors colombians el van considerar un traïdor. El 28 de novembre el van capturar, estant desarmat. El govern colombià, tement que el guerriller panameny sortís en llibertat, va decidir que fos condemnat a mort, intentant presentar-lo com un malfactor.

El 15 de maig de 1903, a la plaça de Chiriquí, va ser executat. L'heroi es va aixecar per dir: "Senyors escolteu una paraula pública. Ja sabeu de qui és la paraula. Victoriano Lorenzo mor... Els perdono a tots... Jo moro tal com va morir Jesucrist...".

Victoriano Lorenzo és l'heroi nacional de Panamà. El dia 30 de gener de 1966, l'Assemblea Nacional de Panamà va declarar injusta l'execució del general Victoriano Lorenzo i el va presentar com un autèntic dirigent popular.

Els Pares d'Amèrica Llatina
que tots hem de conèixer

Emiliano Zapata

Emiliano Zapata Salazar va néixer a Anenecuilco, Estat de Morelos, Mèxic, el 8 d'agost de 1879. Des de petit va experimentar ell mateix l'explotació i va aprendre a veure les coses des del punt de vista dels oprimits. Al seu poble va organitzar els treballadors perquè protestessin contra els abusos dels terratinents. Amb uns companys va prendre l'heretat El Hospital, i la va distribuir entre els veïns. El seu lema des de llavors va ser: Terra i llibertat!

Un document de Morelos en el qual es fa un compendi de la doctrina revolucionària, essencialment agrària i de justícia social, va ser la seva inspiració. Ell només hi va posar les paraules, la vehemència, l'experiència, l'amor a la terra i a la llibertat, i el rebuig a tota mena de servitud.

Zapata va acollir amb interès la lluita de Madero i l'enderrocament de Porfirio Díaz el 1911. La decisió de donar la terra als camperols va trobar marge d'acció dins la nova realitat política. Ho va aprofitar per distribuir terres als camperols.

Madero va creure que amb l'abolició de la dictadura germinaria la democràcia de manera espontània, i va

llicenciar l'exèrcit. Zapata s'hi va entrevistar per dir-li que el problema agrari no es resoluria amb un exèrcit al servei dels interessos dels rics. La resposta del govern va consistir a utilitzar la força per obligar Zapata a acceptar allò que s'havia decidit. El 28 de novembre de 1911, des del poblet d'Ayala, Zapata va reivindicar la terra per al que la treballa, en un programa que es coneix com el Pla d'Ayala, que constitueix el seu ideari.

El 20 de febrer de 1913, amb el recolzament de EUA, es va sublevar el general Victoriano Huerta, el qual va assassinar Madero i es va convertir en dictador. Intentava guanyar-se Zapata, però va rebre aquesta resposta: "La revolució del sud no pot suportar l'estigma de la traïdoria als seus ideals". Llavors Huerta va procurar acabar amb Zapata, fent matances de camperols, la seva base social. En una carta, Zapata li diu: "Vull morir essent esclau dels principis, no dels homes"... "Enmig dels drets violats, de les llibertats ultratjades, dels principis vulnerats i de la justícia escarnida, no hi pot existir la pau... La pau només es pot restablir tinguent per base la justícia, per palanca i sosteniment la llibertat i el dret, i per cúpula d'aquest edifici, la reforma i el benestar social..."

La crueltat de Huerta va provocar el seu enderrocament. Davant d'aquest canvi, que només era de persones, Zapata ratifica el Pla d'Ayala, convidant els companys del nord –Pancho Villa i els seus– a adherir-s'hi. Afirmar: "Si els revolucionaris no vam estar d'acord amb els procediments dictatorials del madeirisme i amb les seves tendències maldestres..., tampoc no hem pogut tolerar la imposició d'un règim exclusivament militar basat en la traïdoria i l'assassinat, l'única raó del qual ha estat el furiós desig de reacció que anima les classes conservadores". I afegeix: "La revolució ha de proclamar altament que els seus propòsits són a favor, no pas d'un petit grup de polítics ansiosos de poder, sinó en benefici de la gran massa dels oprimits".

El president Venustiano Carranza va intentar calmar Zapata, intentant que es conformés a creure en les reformes legals, que mai no serien eficaces per a transformar la realitat del camperol. Però al no poder-lo enganyar, el va voler emmudir amb la lluita armada. El cabdill del sud li feia front, al mateix temps que organitzava la producció a la zona en la qual dominava, sobretot a l'estat de Morelos. Van ser els anys 1914-1919 els més fecunds en assoliments a favor del poble. Finalment Carranza i el seu general González van decidir assassinar-lo amb traïdoria. El 10 d'abril de 1919, els van assassinar a trets, amb la pretensió d'acabar amb els seus ideals de justícia per als oprimits del camp.

Apunts sobre la memòria i sobre el foc

EDUARDO GALEANO

La sorpresa d'un angelet

Un dia d'aquests, Déu assenyala les nostres terres amb el dit i encarrega a un àngel del cel que li prepari un informe sobre Amèrica Llatina. No ho fa per curiositat, ni per avorriment. Déu està preocupat; li han dit que aquí la gent mor a milers, per gana o bala, i que se li atribueix l'ordre a Ell. Li han dit que es diu que Ell ho vol així.

L'angelet, funcionari del Més Enllà, comença per consultar el mapa del Més Aquí. Al mapa, Amèrica Llatina ocupa menys espai que Europa, i molt menys que els Estats Units i Canadà. Llavors l'alat funcionari descobreix que el mapa no coincideix gens ni mica amb allò que ell veia a l'espai. I quan consulta la història oficial, descobreix que no coincideix gens amb el que ell està veient en el temps.

Amèrica Llatina està empetitida a la història, igual que en el mapa.

La sorpresa d'un escriptor

Aquesta és una regió del món greument malalta de bajanada i ganes de copiar. Des de fa cinc segles, està entrenada per a escopir al mirall: per a ignorar i menysprear el millor de si mateixa.

La història real d'Amèrica Llatina i de tota Amèrica, és una ombrosa font de dignitat i de bellesa; però la dignitat i la bellesa, germanes bessones de la humiliació i l'horror, poques vegades es deixen veure en la història oficial. Els vencedors, que justifiquen els seus privilegis pel dret d'herència, imposen la seva mateixa memòria com a memòria única i obligatòria. La història oficial, vitrina on el sistema exhibeix les velles disfresses, menteix pel que diu i encara més pel que calla. Aquesta desfilada d'herois emmascarats redueix la nostra enlluernadora realitat al minúscul espectacle de la victòria dels rics, els blancs, els mascles i els militars.

L'elefant

Quan era un nen, la meva àvia amb va explicar la faula dels cecs i l'elefant.

Estaven els tres cecs davant l'elefant. Un li va palpar la cua i va dir:

És una corda.

Un altre cec va acaronar una pota de l'elefant i va opinar:

És una columna.

I el tercer cec va recolçar la mà al cos de l'elefant i va endevinar:

És una paret.

Així estem: cecs de nosaltres, cecs del món. Des que naixem ens entrenen per a no veure res més que trossets. La cultura dominant, cultura del desvinculament, trenca la història passada tal com trenca la realitat present; i prohibeix muntar el trencaclosques.

Veus o ressons?

El rescat del passat forma part d'aquesta urgent necessitat de revelació. I on ressonen, obstinadament vives, les veus que ens ajuden a ser? Dalt i enfora, o baix i cap endins? A la "civilització" o a la "barbàrie"?

Cap el 1867, Equador va enviar una selecció de quadres dels seus millors pintors a l'Exposició Universal de París. Aquells quadres eren còpies exactes d'algunes obres mestres de la pintura europea. El catàleg oficial exaltava el talent dels artistes equatorians en l'art de la reproducció.

La coral

Els de dalt, copiadors dels de fora, menyspreen els de baix i de dins: el poble és la coral de l'heroi. Els "ignorants" no fan la història: la reben feta.

Als textos que ensenyen el passat americà, hi ocupen poc o cap espai les rebel·lions indígenes, que van ser contínues des de 1493, i les rebel·lions negres, també contínues des que Europa va fer la gesta d'establir l'esclavitud hereditària a Amèrica.

Per als usurpadors de la memòria, per als lladres de la paraula, aquesta llarga història de la dignitat no és res més que una successió d'actes de mala conducta. La lluita per la llibertat va començar el dia que van alçar l'espasa els eminents de la independència; i aquella lluita va concloure quan els doctors van redactar, a cada país acabat de néixer, una bella constitució que negava tots els drets al poble que havia posat els morts al camp de batalla.

El pietós i el boig

Quan jo era un nen d'escola, vaig aprendre a venerar Francisco Antonio Maciel, "el pare dels pobres", fundador de l'Hospital de Caritat de Montevideo. Al cap dels anys vaig descobrir que aquell pietós senyor es guanyava la vida venent carn humana: era traficant d'esclaus.

Les estàtues que sobren són gairebé tantes com les estàtuen que manquen. Vaig descobrir molta infàmia treballant per a Memòries del fuego. Però vaig descobrir més meravelles que no coneixia, o coneixia malament.

Simón Rodríguez va ser una de les revelacions enlluernadores. A Veneçuela, on va néixer, hi ha poca gent que el conegui bé; i gairebé ningú als altres països llatinoamericans. En tot cas, el recorden vagament per haver estat el mestre d'infantesa de Simón Bolívar. Però ell va ser el pensador més audaç del seu temps a les nostres terres, i un segle i mig més

tard les seves paraules i els seus actes semblen de la setmana passada. En Simón anava muntant una mula pels camins, predicant al desert. El tenien per boig, l'anomenaven "el boig". Ell increpava els amos del poder, incapaçs de res creatiu, només capaços d'importar idees i mercaderies d'Europa i de EUA: "¡lmitau l'originalitat ja que ho voleu imitar tot!". I aquest va ser un dels seus dos pecats imperdonables: ésser original. L'altre: no ésser militar.

El món com un plat

L'amnèsia no és el trist privilegi dels països pobres. Els països rics també aprenen a ignorar. La història oficial no els explica, entre moltes altres coses que no els explica, l'origen de la seva riquesa. Aquesta riquesa, que no és innocent, prové en gran mesura de la pobresa aliena, i d'ella se n'alimenta més i més. Impunement, sense que li faci mal la consciència ni li cremi la memòria, Europa pot confirmar, cada dia, que la terra no és rodona. Els avantpassats tenien raó: el món és un plat, i més enllà s'obre l'abisme. Al fons d'aquest abisme, hi jau Amèrica Llatina, i tota la resta del tercer món.

Herba seca, herba humida

Un proverbi africà obre Memoria del Fuego, i explica el títol. Els esclaus van portar a les Amèriques aquestes paraules que anuncien: "L'herba seca incendiarà l'herba humida".

Els esclaus també van dur, des d'Àfrica, l'antiga certesa que tots tenim dos memòries. Una memòria, la memòria individual, vulnerable al temps i a la passió, condemnada, igual que nosaltres, a morir; i l'altra memòria, la memòria col·lectiva, destinada, com nosaltres, a sobreviure.

D'esquenes a la vida

Els amos del poder es refugien en el passat, pensant-lo quiet, pensant-lo mort, per tal de negar el present, que es mou, que canvia; i també per conjurar el futur. La història oficial ens invita a visitar un museu de mòmies. Així, no hi ha perill: es poden estudiar els indis que van morir fa segles i alhora es pot menysprear o ignorar els indis que viuen actualment. Es poden admirar les ruïnes portentoses dels temples de l'antiguitat, mentre es contempla de braços plegats l'enverinament dels rius i l'arrassament dels boscos on els indis tenen estada actualment.

La conquesta continua, a tota Amèrica, de nord a sud, i contra els indis vius continuen els desallotjaments, els saquejos i les matances. I continua el menyspreu: els mitjans moderns de comunicació, que difonen el menyspreu, ensenyen l'automenyspreu als vençuts en plena època de la televisió, els nens indis juguen als cow-boys, i és estrany trobar algú que vulgui fer el paper d'indi.

Veus d'ahir i de demà

Les antigues cultures índies són les més futures de totes. Al cap i a la fi, han estat capaces, miraculosament capaces, de perpetuar la identitat de l'home amb la naturalesa, mentre el món sencer persisteix a suïcidar-se. Aquestes cultures, que la cultura dominant considera incultures, es neguen a violar la terra: no la redueixen a mercaderia, no la converteixen en objecte d'ús i abús: la terra, sagrada, no és una cosa. Al cap i a la fi, també, la comunitat, la manera comunitària de producció i de vida, és la veu que més porfidiosament anuncia una altra Amèrica possible. Aquesta veu sona des dels temps més remots; i sona encara. Fa cinc segles que els amos del poder volen emmudir-la a sang i foc; però encara sona.

La comunitat és la més americana de les tradicions, la més antiga i obstinada tradició de les Amèriques. Encara que els pesi als que diuen que el socialisme és una idea forània, la nostra arrel més fonda ve de la comunitat, la propietat comunitària, el treball comunitari, la vida compartida, i té la solidaritat com a centre. La propietat privada, en canvi, vida i treball centrats en la cobdícia i l'egoisme, va ser un producte d'importació, que els conqueridors europeus van imposar a les Amèriques a partir de 1492.

L'Església que neix de l'Esperit Sant

JOSÉ IGNACIO GONZÁLEZ FAUS

Néixer

Quan Joan XXIII va convocar el concili Vaticà II s'assemblava a l'àngel Gabriel, enviat a l'Església per anunciar-li: l'Esperit Sant davallarà damunt teu, concebràs al teu si, i el que donaràs a llum serà anomenat "Iahvè salva".

Potser per això, el capítol 12 de l'Apocalipsi compara l'Església amb una dona embarassada. L'embaràs pertorba la bellesa d'una línia femenina. Però aquesta lletjor és promesa de vida futura.

També després del Vaticà I, molta gent va trobar lletja l'Església; altres en dubtaven o l'acusaven d'infidel. Ella mateixa ha patit marejos i vòmits. Però tot això no és anunci de mort, sinó promesa de la vida que porta dins i que, si neix, s'anomenarà "Déu salva".

S'ha de tenir comprensió amb el canvi de l'Església i amb el fet que li costi tant gestar una vida que no és una simple vida humana, sinó la Vida de Déu per als homes. El canvi que Déu li demana és molt gran: ha de passar de ser una "multinacional de serveis religiosos" a ser "senyal i servidora" (=sagrament) de la salvació de Déu.

Església

La primera església és l'Esperit Sant. Ell universalitza el cos del Ressuscitat, i crea després aquestes cèl·lules de vida divina que són senyal de la cristificació del món, i servei cap aquesta cristificació. Però una multinacional de serveis religiosos és més còmoda, sobretot per als dirigents (els "executius") d'aquesta multinacional. Però una transnacional mai no serà catòlica; i si és a tot el món no serà per catolicitat sinó per imperi.

La transnacional ven el producte que s'ha de vendre a Déu: el "sacrifici". Però, si en comptes d'això, es vol ser transparència de Déu, Déu només es fa transparent en aquelles paraules tan típiques de la tradició bíblica i de Jesús mateix: "misericòrdia vull i no sacrifici" (cf Mt 9, 13 i 12,7). Per això, una església sagrament haurà de ser necessàriament una Església de la misericòrdia.

Però la temptació de tots els homes religiosos és dir-li a Déu: "acontenta-te amb els nostres sacrificis i deixa'ns en pau amb les teves exigències de misericòrdia". És a dir: comprar Déu, manipular-lo, tenir-lo a ratlla per tal que no entri a les nostres vides i ens demani l'única cosa que Déu ens demana: la misericòrdia "que compleix tota la llei" (Rm 13, 10).

L'obra de l'Esperit

Una Església "multinacional" es prendrà la seva condició divina com una cosa de la qual ha de presumir (cf Fil 2, 6) per obtenir submissió i privilegis. Una Església de la misericòrdia "es buidarà de la imatge divina" (Fil 2, 7), presentant-se com un [grup de] home(s) qualsevol (Fil 2, 7) i assumint la imatge del Servidor del cap. 53 d'Isaïes.

Una Església servidora tindrà, naturalment, els seus dirigents, perquè aquesta és una tasca necessària en tota la comunitat d'homes. Per tant no serà una Església "paral·lela" però sí una Església "convertida": perquè aquests dirigents amb prou feines tindran tractes amb les autoritats d'aquest món, atès que, en realitat, són completament oposats. Estaran molt més en contacte amb els condemnats de la terra que amb els "grans" de la terra.

En una Església servidora el successor de Pere no serà un cap d'Estat perquè –tal com ja li deia Sant Bernard al papa Eugeni III– llavors semblaria no el successor de Pere, sinó de Constantí o de Caifàs. En una Església servidora, els enllaços de Pere amb les esglésies locals, no formaran part del cos diplomàtic: moltes vegades ni tan sols vindran de Roma, sinó que podran ser designats per les mateixes conferències episcopals. En una Església servidora no existirà allò que s'anomava "prínceps de l'Església i que és una expressió blasfema que la "figura d'aquest món" (Rm 12, 2) ens va colar en el llenguatge sense que ens n'adonéssim.

En una Església servidora, els dirigents no s'anomenaran "jerarquia" sinó "doularquia": perquè jerarquia és una paraula que significa "poder sagrat" i, per al cristià, això és una contradicció: per a un cristià només l'amor és sagrat, no pas el poder. Doularquia en canvi significa servei sagrat, i és una paraula molt més veritable perquè el servei és l'empremta major de Déu (per això ens sobrepassa tant). I per això aquesta "doularquia" no s'estructurarà de dalt a baix, com una piràmide que pretengués arribar al cel amb la punta, reproduint així l'obsessió de la torre de Babel. S'estructurarà més aviat com una "Església d'Esglésies" (René Tillard), o com una comunitat de comunitats. Per això, l'elecció de dirigents no es farà des del vèrtex de la piràmide sinó, com en l'església primitiva, amb la participació de les comunitats locals ("clero i poble"), com deien a l'Edat Mitja).

En una Església de la misericòrdia la principal obsessió serà abolir les diferències que el pecat del món consagra sempre en les relacions humanes: la divisió entre senyors i servents, entre nord i sud, entre baró i dona. A l'Església-sagrament "no hi haurà baró ni dona" (Gà 3, 28), ni ric ni pobre, ni blanc ni negre, ni occidental ni oriental, sinó només persones noves. I aquesta Església mirarà de fer tot el possible per no donar ocasió de pensar que ella manté aquestes diferències abolides per Crist.

Una Església de la misericòrdia procurarà no "colar el mosquit" de la rúbrica i l'ortodòxia per "empassar-se el camell de la injustícia i la crueltat, sinó que recordarà la important advertència de Jesús: "això és el que s'hauria de fer, sense oblidar allò altre" (Mt 23,23). Per això, una Església de la misericòrdia també farà tot el possible per desidentificar-se d'Occident, per poder –amb Sant Pau– "fer-se del tot amb tots": serà una Església negra amb els negres, aimara amb els aimares, quítxua amb els quítxues, afroamericana i caribenya amb els afroamericans i caribenys... I en ella suscitarà el Senyor més d'un apòstol Pau que, quan es vulgui imposar algun tipus de "circumcisió" occidental, cridarà de seguida que això és buscar una "justificació per als mèrits propis" i fer inútil Crist i que –per tant– "encara que un àngel o jo mateix us anunciï un altre evangeli, sigui anatema" (Gàl 1, 8).

Existirà alguna vegada aquesta Església? És només una utopia o un somni bonic? Contràriament al que es podria pensar, la resposta a aquesta pregunta importa molt poc: el més important no és que existeixi aquesta Església, sinó que hi hagi a tot el món comunitats que caminin en aquesta direcció. Fins a quina alçada podem arribar en aquest caminar, tan sols Déu ho sap. Però el que Déu ens pregunta no és si hem arribat a aquesta meta, sinó si caminem en aquesta direcció o en la direcció contrària. La visió de l'Apocalipsi que citàvem al començament, no deixa contemplar en aquesta terra el fill de la dona que

estava a punt de donar a llum: però avisa contra el Dragó que vol impedir el seu part (Ap 12, 4).

Si caminem en la direcció de l'Evangeli, l'Església serà efectivament senyal i gestant de la salvació de Déu (sagrament). Si caminem en la direcció contrària, es podrà dir de nosaltres allò que Pau recriminava als jueus: "per la vostra causa el nom de Déu és blasfemat entre els homes" (Rm 2, 24).

I avui mateix ja és possible començar a fer passos importants en aquesta direcció, i tornar-se (=convertir-se) de la direcció contrària.

La denúncia alternativa

com a instrument de defensa dels drets humans

Els afectats, els familiars i amics de les víctimes de qualsevol violació dels drets humans poden, per ells mateixos, denunciar les violacions. Els líders o qualsevol persona de les diferents comunitats socials en què es violen els drets humans, poden actuar constituint-se d'aquesta manera en agents multiplicadors i iniciadors del procés d'eradicació de l'advocat-dependència a l'hora d'organitzar activitats de defensa dels drets humans per a les quals no és indispensable la intervenció d'un professional del dret.

Elaboració. Què ha de contenir una denúncia?

1. Dades del denunciant: nom, edat, document d'identitat, ofici, domicili (utilitzar llocs de referència). Relació amb la(es) víctima(es): mare, pare, germans...
2. Dades de la(es) víctima(es): nom, document d'identitat, nacionalitat, edat, ofici, domicili.

Altres dades rellevants; vincle amb la comunitat (activitats de desenvolupa), amenaces o agressions sofertes anteriorment.

Dades socioeconòmiques de la víctima: lloc de treball, nombre de fills (edats, noms complets, nivell d'estudis).

Tipus d'agressió: desaparegut, assassinat per abús d'autoritat, trets indiscriminats, tortura, detenció arbitrària.

3. Detalls de la denúncia: lloc i data on van passar els fets, la seva narració: ressenya breu del que va passar, com, quan, on i per què.

4. Recursos i documentació presentada a les autoritats: tribunal en què es tramita el cas, fiscal assignat, expedient N (en el cas que hagi formulat la denúncia davant les autoritats competents).

Proves que es puguin aportar: declaracions de testimonis.

Testimonis: noms, documents d'identitat, edat, domicili (adreça exacta), ofici.

Descripció dels agressors: cos policial al qual pertanyen, número de matrícula (placa d'unitats que han actuat en el fet), número de placa personal dels funcionaris implicats.

5. ONGs que recolzin.

6. Contacte futur: número de telèfon, vies de contacte segur amb el denunciant.

On i com s'ha de presentar la denúncia?

Un cop elaborada la denúncia s'ha de presentar davant la Comissió de Drets Humans o organisme de Drets Humans acreditat a cada país.

Cal portar l'original i una còpia. S'entrega l'original i es fa segellar la còpia, que és el document que ens quedarem i amb el qual demostrarem els tràmits que estem fent.

El seguiment del cas

L'experiència ens ha ensenyat que només la constància i el seguiment sistemàtic dels casos permet obtenir guanys sòlids.

Anar setmanalment als diferents organismes (Fiscalia, tribunals i P.T.I.) encarregats de la resolució del cas, amb l'objectiu d'aconseguir informació i de enregistrar-la.

Obrir el nostre arxiu propi a través d'una carpeta de denúncia en la qual anirem enregistant tota la informació que obtinguem i còpia de totes les diligències que es vagin fent. Des de la nostra experiència hem ideat una manera per portar aquesta carpeta de denúncies:

1. Formulari de la denúncia.
2. Dades del denunciant: número de document d'identitat, nom complet, relació amb la víctima, domicili (utilitzar referències del lloc per a una millor ubicació).
3. Dades de la víctima: nom, document d'identitat, domicili.
4. Dades del cas en l'àmbit judicial: número d'expedient, tribunal en què es cursa el cas, fiscal assignat. Dades dels testimonis: noms, número de document d'identitat, adreça, testimoni complet.
5. Fotocòpia del document d'identitat, certificat de defunció, acta de defunció (si és el cas), partida de naixement.
6. Fotografia de la víctima.
7. Fotocòpies segellades de la correspondència enviada (nacional i internacional).
8. Correspondència rebuda relativa al cas (nacional i internacional).
9. En cas de desaparició, elaborar fitxa antropomètrica (que contingui les dades premortem de la víctima).
10. En cas de ferits: certificats mèdics i constàncies dels exàmens forenses practicats a l'Institut de Medicina Legal.
11. Articles de premsa que en facin al·lusió: amb data, nom del medi i plana.

El seguiment del cas

El testimoni és la base per a la formulació efectiva de la denúncia davant les instàncies competents (tribunals ordinaris o militars, fiscalia o procuradoria, dependències policials), a més a més, en ser la memòria del que ha passat, contribueix a la lluita contra l'oblit i la impunitat.

Dades rellevants per fer un testimoni:

Dades del denunciant: nom, edat, document d'identitat, ofici, domicili (utilitzar llocs de referència), relació amb la(es) víctima(es): mare, pare, germans.

Dades de la(es) víctima(es): nom, document d'identitat, nacionalitat, edat, ofici, domicili. Altres dades rellevants: vincle amb la comunitat, amenaces, agressions sofertes anteriorment.

Dades socioeconòmiques de la víctima: lloc de treball, número de fills (edats, noms complets, nivell d'estudis), tipus d'agressió: desaparició, assassinat per abús d'autoritat, trets indiscriminats, tortura, detenció arbitrària.

Detalls de la denúncia: lloc i data on van passar els fets. Narració dels fets denunciats: breu ressenya del que va passar, com, quan, on i per què van passar els fets.

Recursos i documentació presentada a les autoritats: tribunal on es cursa el cas, fiscal assignat, número d'expedient (en el cas que s'hagi formulat la denúncia davant les autoritats competents). Proves que es puguin aportar: declaracions de testimonis: nom, document d'identitat, edat, domicili, ofici. Descripció dels agressors.

Informe de desaparició forçada i involuntària d'una persona

Identitat de la persona objectes d'una desaparició forçada o involuntària

1. Cognoms:
2. Noms:
3. Sexe: Masculí Femení
4. Data de naixement/edat (en el moment de la desaparició)
5. Nacionalitat(s)
6. Estat civil: (casat, solter, etc.):
7. Document d'identitat:
8. Professió:
9. Domicili habitual:
10. Activitats (sindicals, polítiques, religioses, humanitàries/de solidaritat, periodístiques...):

Data de la desaparició

11. Any, mes, dia i hora que la persona va ser detinguda o segrestada:

12. Any, mes, dia i hora que va ser vista per última vegada:

13. Altres dades relacionades amb la data de la desaparició:

Lloc de la desaparició

Indiqueu, amb la major precisió possible, el país, la província o departament, la ciutat, la localitat, el lloc, etc. o el domicili personal, si els fets que van originar la desaparició es van produir en aquell lloc.

14. Lloc on la persona desapareguda va ser detinguda o segrestada.

15. Lloc en la persona desapareguda va ser vista per última vegada.

16. Si després de la desaparició es van tenir notícies que la persona estava detinguda, indiqueu sisplau els llocs (oficials o no) i les dates que se'l va veure o se sap que va estar detinguda. Indiqueu, a més, les fonts d'aquesta informació, sobretot, els testimonis que puguin haver vist la persona en captiveri. (Voleu que els noms dels testimonis o les fonts d'informació siguin confidencials?)

17. Altres detalls relacionats amb el lloc de detenció:

Forces que considereu responsables de la desaparició

18. Si la persona va ser detinguda o segrestada, indiqueu sisplau qui ho va fer: forces militars, de policia (amb uniforme o de civil), agents dels serveis de seguretat, persones no identificades. Indiqueu a més si van presentar credencials o es van identificar oralment, si anaven armats, si semblava que operaven amb impunitat, si utilitzaven vehicles (oficials o no, amb o sense plaques de matrícula).

19. (Si els segrestadors materials eren encaputxats armats i amb uniformes militars). Si les forces o agents que van fer la detenció o el segrest no s'han pogut identificar, indiqueu la raó per la qual creieu que es tracta de funcionaris del govern o persones vinculades.

L'“Habeas Corpus” a l'abast de tothom

Si el teu germà, fill o amic ha estat detingut i penses que la detenció és injusta o il·legal, o tens por que la vida del detingut corre perill, o que el puguin colpejar o maltractar, tens el dret d'“habeas corpus”, és a dir, que et sigui mostrat (el seu cos) mitjançant l'autoritat competent (dit en un llenguatge més tècnic, tens dret a l'“exhibició personal del detingut”).

L'Habeas Corpus és un recurs que té la funció de protegir-nos de qualsevol abús que atempti contra la nostra llibertat, integritat i seguretat personal de part de l'autoritat, és a dir, és una sol·licitud que es fa davant l'autoritat competent quan s'ha produït una detenció arbitrària, una incomunicació, tortures o altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants, per a què aquesta autoritat vegi físicament el detingut (“tingui el seu cos”) i pugui ordenar la llibertat de la persona i/o la fi de qualsevol altra violació que s'estigués produint.

A la Constitució de qualsevol país que es consideri democràtic hi ha d'estar reconegut l'“habeas corpus”.

Presentar un Habeas Corpus

El procediment per interposar el recurs d'HC s'estableix a la legislació de cada país, a la constitució i altres lleis específiques. Encara que el procediment variï segons la legislació particular de cada país, hi ha elements comuns a gairebé totes les legislacions que és important conèixer:

L'HC el pot sol·licitar qualsevol persona, sense necessitat d'advocat.

La sol·licitud d'HC es pot fer tant per escrit, com verbalment, com per via telegràfica.

La sol·licitud es fa davant l'òrgan del poder judicial (jutge o tribunal establert per la llei a cada país).

L'HC serveix per a exigir que la persona detinguda sigui presentada immediatament davant l'autoritat que la llei designa perquè ordeni la llibertat del detingut (si es constata que es van incomplir els requisits legals a la detenció) o el cessament immediat de les restriccions i/o maltractaments, si es constata que n'hi ha hagut).

Què s'ha d'exposar per sol·licitar l'Habeas Corpus

identificació de l'autoritat davant la qual es presenta el recurs (jutge o tribunal competent que assenyala la llei).

identificació del sol·licitant (nom, cognoms, edat, document d'identitat si en té, professió, domicili).

identificació del detingut.

descripció detallada, clara i concisa dels fets (lloc, data, persones que van intervenir, desenvolupament dels fets, testimonis si n'hi ha, etc.).

fonament jurídic de l'Habeas Corpus (constitució i llei específica de cada país).

Obstacles que es poden trobar en sol·licitar un Habeas Corpus

La llei descriu el procediment i requisits per a la sol·licitud de l'HC. Tot i així, quan volem interposar aquest recurs, a la pràctica, se solen presentar diver-

sos problemes, que només es podran corregir en la mesura que nosaltres exercim i reclamem els nostres drets i denunciem les irregularitats fins aconseguir que allò que estableix la llei es faci realitat.

Quan tenim informació d'una detenció il·legal, de tortures o de maltractaments o penes cruels, inhumanes o degradants, ens hem de moure ràpidament per fer efectiu l'HC, i també per a que el detingut sigui examinat per un metge forense que constati el seu estat de salut. Tot això ho han de gestionar els familiars o amics del detingut, amb tota la insistència i urgència que sigui necessària. El dret els empara i els jutges o tribunals competents ho han de fer efectiu.

Alguns jutges o tribunals acostumen a no acceptar la sol·licitud d'HC, per raons diverses:

per no ser present un advocat

perquè la sol·licitud es fa fora de l'horari normal de feina

perquè estan suspeses les garanties constitucionals

Totes aquestes excuses són absolutament il·legals. Per això resulta convenient que el denunciant es faci acompanyar de dues o més persones per tal que aquestes siguin testimonis de la negativa i posteriorment es faci la denúncia corresponent.

L'HC es pot sol·licitar fins i tot durant la suspensió de les garanties constitucionals.

Hi ha una sèrie de drets constitucionals que mai, en cap circumstància, es poden suspendre. En aquest sentit la Cort Interamericana de Drets Humans ha assenyalat que la suspensió de garanties no autoritza els governants a desviar la seva conducta de la legalitat a la qual en tot moment han de cenyir-se. En opinió consultiva (OC 9/87) que es va sol·licitar a la Cort en relació a la Convenció Americana de Drets Humans, va establir que:

"... S'han de considerar com a garantia judicial indispensable no susceptible de suspensió, segons l'establert a l'article 27.2 de la Convenció, l'Habeas Corpus, l'Empara, o qualsevol altre recurs efectiu davant els jutges o tribunals competents, destinats a garantir el respecte als drets i llibertats la suspensió dels quals no està autoritzada per la Convenció mateixa".

Busqueu el centre de Drets Humans o Bufet jurídic popular més proper al vostre domicili i informeu-vos-en. Sol·liciteu recolzament. Capaciteu-vos. Apreneu a defensar-vos i a defensar als demés. Demà podeu ser vosaltres els afectats. Moveu-vos!

**"UN DRET QUE NO ES DEFENSA
ÉS UN DRET QUE ES PERD"**

Bufet popular

Una experiència i una crida

DOLORES GÓMEZ

Quan les societats s'estructuren damunt la base del capitalisme (en totes les seves fases, així com en la seva expressió neoliberal actual), les majories populars són condemnades a la marginació i a la indefensió. En aquestes situacions la lluita i la defensa del poble cobra una importància decisiva.

L'agost de 1990, un equip d'advocats i treballadors socials amb conviccions cristianes i revolucionàries profundes, ens vam proposar defensar els drets i interessos del poble d'una manera integral, creant per a això una trinxera de lluita jurídicolegal en la qual el pobre en fos protagonista: volíem oferir al poble i a les seves organitzacions un autèntic instrument de lluita i de defensa. Per això vam fundar el "Bufet popular Masaya" (BPM) amb la participació i el recolzament del poble de Masaya, les seves organitzacions, les "Mares d'Herois i Màrtirs" i les comunitats cristianes de base.

Els objectius del BPM són:

Apropar l'administració de justícia, les lleis i l'estat al poble en general i al poble més pobre en particular. Col·laborar en l'enfortiment dels moviments populars, sindicats i organitzacions.

Orientar integralment les persones, promoure l'organització i fer un treball de seguiment i acompanyament a la base.

Les activitats que fem són:

Assessorament jurídic, treball notarial i tramitació de causes i assumptes davant jutjats i instàncies governamentals.

Informació i divulgació jurídicopopular.

Capacitació jurídica.

Control constitucional de decrets, lleis i demés normes jurídiques.

Arbitratge per a la resolució extrajudicial de conflictes que no meritin actuació judicial.

Promoció i recolzament de noves organitzacions en funció de la defensa d'interessos comuns amenaçats.

Exemples: Front d'inquilins, Associació de persones afectades per préstecs usurers, Moviments per a la defensa de la propietat de terres i vivendes conquerides per la revolució per al poble, etcètera.

Promoció, assessoria i recolzament de projectes per al desenvolupament econòmic i social del poble.

Orientació integral als usuaris.

Seguiment i treball de base.

A la nostra acta fundacional d'identitat proclamem "que el BPM és una institució jurídicosocial de naturalesa popular que proclama com a **PRINCIPIS FONAMENTALS** els següents:

La vocació incondicional de servei al poble, especialment als més pobres i humils sense cap discriminació.

La vocació de servei a les organitzacions i moviments populars que defensen la revolució nicaragüenca i qualsevol revolució dels pobres.

La missió de lluitar de manera eficaç per la justícia, la pau i la vida del poble, defensant i promovent-ne els drets i interessos.

L'objectiu de lluitar de manera eficaç per un autèntic estat de dret, fonamentalment en la democràcia participativa.

L'afecte i atenció especials per les "Mares d'Herois i Màrtirs" i per les comunitats cristianes de base.

Els membres del BPM assumim els **COMPROMISOS** essencials següents:

Respectar, promoure i defensar tots els principis que ens fonamenten.

Dedicar el nostre treball professional exclusivament al bufet, podent donar servei lliurement però sense reportar cap honorari al marge del bufet i acceptant la prohibició absoluta d'instrumentalitzar o utilitzar el bufet per al lucre o interès personal.

Complir eficaçment amb el deure de l'ètica professional i el secret professional.

Exercir amb la màxima responsabilitat les nostres funcions i atendre amb tota la diligència i amor els nostres usuaris.

Promoure les relacions de solidaritat i fraternitat entre tots els membres del BPM, essent crítics amb els companys i autocrítics amb nosaltres mateixos.

En gairebé **tres anys de treball** constatem la veritable necessitat dels bufets jurídics populars perquè des del primer dia la demanda ha estat aclaparadora i creixent. Hem atès més de deu mil casos, assessorant legalment la majoria dels conflictes socials del departament i promovent la creació de tres organitzacions noves que han vingut a sumar-se al moviment popular nicaragüenc.

A les universitats s'ensenya el dret i la professió d'advocat com uns instruments per legalitzar i justificar el sistema. Nosaltres hem trencat totalment amb aquesta instrumentalització universitària que només obeeix als interessos dels poderosos. A més, entenem el dret i l'administració de justícia d'una manera integral, inserits dialècticament en els moviments socials d'alliberament com uns instruments al servei dels interessos populars.

Un bufet jurídic popular no és un advocat o grup d'advocats "que cobren més barat el servei o el fan gratuït", no. Un bufet popular és una veritable trinxe-

ra de lluita jurídica i social a favor del poble i les seves organitzacions, un espai de protagonisme popular, un instrument de servei on es fan múltiples activitats: des de litigar a judici al costat exclusivament dels pobres fins a presentar en el poder legislatiu propostes de llei elaborades amb participació del poble; des de fer tallers de capacitació jurídica popular fins a la interposició de recursos d'inconstitucionalitat; des de legalitzar cooperatives i negociar al costat dels camperols en els conflictes de terres, fins a exercir una funció arbitral per resoldre extrajudicialment conflictes veïnals i familiars; des de visitar la família i el barri per al seguiment socials dels assumptes que ho requereixin, fins a assessorar projectes populars de desenvolupament econòmic...

El dret i les estructures jurídiques i judicials és un altre àmbit en el qual, a Amèrica Llatina, patim de manera insultant la conquesta i imposició del model espanyol en el qual la concepció del dret i la justícia dels pobles indígenes originaris quedat totalment castrada. Un gran desafiament per als propers 500 anys és investigar i treballar de manera àrdua per tal de transformar aquestes estructures jurídicolegals i adequar-les a la cultura llatinoamericana, a les formes comunitàries de les nostres societats que són ignorades pels ordenaments jurídics actuals, per aconseguir d'aquesta manera l'efectiva i eficaç participació popular a l'administració de justícia.

Des d'aquesta Agenda Llatinoamericana fem una crida a la creació de nous bufets populars i a la coordinació regional i continental de tots els bufets i organismes similars existents, amb la finalitat que l'intercanvi d'experiències i l'organització enforteixin les lluites i la defensa dels nostres pobles davant l'opressió neoliberal. A Nicaragua estem començant a estructurar la coordinació nacional de bufets jurídics populars. Seria bo que es fes el mateix a tots els països. Tenim l'aspiració que l'any vinent l'Agenda pugui publicar l'elenc de tots els bufets i organismes similars que treballen al continent. Per això, ens oferim com a receptors d'informes i com a intercomunicadors. Escriviu-nos, informeu-nos, comuniquem-nos, comenceu a estructurar les coordinacions nacionals. Ens podeu contactar a:

Bufet Popular Masaya, Davant de Processament Policial Masaya, Nicaragua. Tel. 505 524750, Fax 505 524747

***Convidem tots els moviments populars del continent, organismes, centres de servei, associacions... al servei de la causa popular, a informar-se en aquesta Agenda, per tal que puguem publicar el proper any 1995 la llista de "recursos populars d'Amèrica Llatina".
Gràcies per endavant.***

El bosc tropical del món, desapareix!!!

Cada dos segons, mitja hectàrea
Cada dia es tomba una àrea de bosc igual a un camp de futbol

Cada dia 25.000 hectàrees
Cada dia es destrueix una àrea de la mida de la ciutat de Guatemala

Cada any, 83.000 km²
Cada any desapareix una àrea de bosc de la mida de Panamà

Cada 10 anys, 900.000 km²
Cada any es perd una àrea de bosc de la mida de Veneçuela

Si el bosc tropical se segueix destruint a aquest ritme, cap a l'any 2080 haurà desaparegut totalment...

... I més de la meitat del bosc tropical (el 57%) que queda al món és a Amèrica Llatina, la major part al Brasil...

El que la gent de la ciutat no comprèn és que les arrels de tots els éssers vius estan entrellaçades. Quan un arbre majestuós és enderrocat, cau un estel del cel. Abans de tallar un arbre, hom hauria de demanar permís al guardià dels estels.

Chan K'in

Patriarca indígena lacandó

Per cada dona... hi ha un home

Per cada dona forta cansada d'haver d'aparentar debilitat,
hi ha un home dèbil cansat d'haver de semblar fort.

Per cada dona cansada d'haver d'actuar com una tonta,
hi ha un home aclaparat per haver d'aparentar saber-ho tot.

Per cada dona cansada de ser qualificada com una "femella emocional",
hi ha un home a qui se li ha negat el dret a plorar i ser delicat.

Per cada dona catalogada com a poc femenina quan competeix,
hi ha un home que es veu obligat a competir per tal que no es dubti de la seva masculinitat.

Per cada dona cansada de ser un objecte sexual,
hi ha un home preocupat per la seva potència sexual.

Per cada dona que se sent lligada als seus fills,
hi ha un home a qui li ha estat negat el plaer de la paternitat.

Per cada dona que no ha tingut accés a un treball o a un salari satisfactori,
hi ha un home que ha d'assumir la responsabilitat econòmic d'un altre ser humà.

Per cada dona que desconeix els mecanismes d'un automòbil,
hi ha un home que no ha après els secrets de l'art de la cuina.

Per cada dona que fa un pas cap al seu alliberament,
hi ha un home que redescobreix el camí de la llibertat.

El cercle viciós a trencar

"La pobresa és la principal enemiga de l'ecologia. Al mateix temps, el dany cap a l'ecologia genera més pobresa"

En l'àmbit sociocultural i econòmic del tercer món és alarmant la pressió que s'exerceix damunt els recursos naturals. D'una banda persisteixen i s'incrementen patrons de desigualtat social que creen fam, enfermetat i pobresa. Al seu torn aquests factors empitjoren les relacions entre l'home i la naturalesa. A l'Amèrica Llatina existeixen recursos naturals extensos, ecosistemes variats i un gran potencial humà desaprovats, sense les opcions econòmiques necessàries per conservar-los o aprofitar-los de manera sostinguda. La regió, amb tan sols un 8% de la població mundial, posseeix actualment un 23% del

sòl potencialment conreable, un 27% de terres amb vocació agropecuària, un 31% d'aigua superficial utilitzable i un 46% de selves tropicals en relació amb la resta del món.

Els problemes ecològics que experimenta Amèrica Llatina tenen els orígens a la mateixa estructura socioeconòmica imposada a la regió: increment alt de població, manca de tecnologia per aprofitar racionalment els recursos, dependència alta induïda pels mercats estrangers i poca comprensió de la importància de la sostenibilitat dels sistemes naturals essencials.

El bosc desapareix

La pobresa crítica, per necessitat o ignorància, s'aprofita desesperadament dels recursos naturals disponibles i contamina l'ambient, propiciant aquest cercle viciós de pobresa -degradació ambiental -més pobresa. El fet de poder menjar avui està resultant més decisiu que el fet de viure demà.

L'anomenada "frontera agrícola" ha estat qualificada com la principal responsable de la desaparició dels boscos a la majoria de països de la regió. En canvi no es tenen en compte les companyies extractores de fusta, tant nacionals com internacionals, sobre les quals recau gran part de la responsabilitat. La creació d'infraestructura -camins de penetració, campaments d'allotjament i serradores- a les zones de bosc per al saqueig indiscriminat de fustes precioses de part d'aquestes empreses, facilita la migració camperola cap al centre de la selva.

Si bé la cultura migratòria del camperol de frontera agrícola és la principal responsable de la destrucció de les reserves de boscos, això té les arrels en les poques o nul·les possibilitats que aquest té d'inserir-se en un model econòmic dissenyat per a satisfer els interessos dels mitjans i grans productors únicament. L'economia de supervivència d'aquest camperol ve determinada per les possibilitats que li proporciona la tala, artiga i crema; aquesta és una herència que arrossega des del seu lloc de procedència, zones extremadament seques la majoria de les vegades. Les selves tropicals no resisteixen aquest sistema a causa de la pobresa del seu sòl, la riquesa del qual ve únicament de la bardissa.

Salut i ambient

A les societats empobrides dels nostres països és important atendre la relació entre salut i ambient. A l'Amèrica Llatina una sisena part de la població respira l'aire contaminat de les capitals o principals centres urbans, i gairebé tota la gent de la regió està exposada a enfermetats per la ingesta d'aliments contaminats. La mortalitat infantil és del 6% de mitjana, degut a les pobres condicions higiènicambientals. A tot això s'hi ha d'afegir que un 40% de les llars no consumeixen el mínim necessari de calories diàries.

A Centreamèrica 20.000 persones han mort els últims cinc anys enverinades per l'aplicació indiscriminada de plaguicides en els cultius. A Nicaragua encara s'utilitza el 75% dels insecticides que estan prohibits o restringits als Estats Units.

Actualment existeixen ofertes d'inversionistes que pretenen instal·lar forns crematoris d'escombraries produïdes a l'Amèrica del Nord, per ser cremades a l'istme centreamericà, cosa que ha obligat els presidents dels cinc països a prohibir conjuntament la instal·lació d'aquestes empreses als seus territoris respectius. A aquests inversionistes se'ls paga, per treure les escombraries del seu país d'origen, mil dòlars per tona. Ells paguen al país receptor un dòlar per tona.

Alternativa ecològica?

Els problemes ambientals a l'Amèrica Llatina no són fàcils ni ràpids de solucionar, si no van lligats a una estratègia inspirada en un desenvolupament econòmic sostenible que sigui, alhora, just. Aquest haurà de satisfer les necessitats del present sense comprometre l'esdevenidor de les generacions futures. És urgent que els governs i pobles prenguem consciència ambiental de la necessitat impostergable d'utilitzar racionalment els recursos i ambients naturals.

Calen canvis substancials d'ordre polític, social, institucional, econòmic i tecnològic, que permetin estructurar una nova relació amb els països desenvolupats. Els estats llatinoamericans han de propiciar aquests objectius que condueixin a l'eradicació de la pobresa. No poden seguir actuant com uns pidolaires al paradís.

Dos esperits

RENATO ROQUE BARTH

Els pobres no poden oblidar que són marginats per una minoria de gent que, lluny de construir el Regne de Déu, construeixen el seu món propi, conduint els homes, animals, naturalesa, terra, tot, cap a la perdició. A aquests la Bíblia els anomena "el món". Aquests odien Crist i els seus seguidors: "Quan el món els odii, recordin que abans que a vostès, em va odiar a mi. No seria el mateix si vostès fossin el món, ja que el món estima el que és seu" (Jn 15, 18-20). Tenim doncs, dos esperits que es contraposen: el de Déu i el dels homes que són "món". El món odia els cristians perquè aquests, com Déu, lluiten per construir estructures més justes i humanes en aquesta terra. Vegem en què consisteix el seguiment de Jesús i com pensa "el món".

COM PENSA I TREBALLA DÉU

(Jesús i els seus seguidors)

L'home

Ha de ser lliure i treballar i viure unit als demés germans i fills de Déu.

La terra

És un regal de Déu per a tots els seus fills. No es ven com a possessió perpétua (Lev 25,23)

Aliment, aigua, aire

Són bens essencials per a una vida digna i feliç. Per això tots hi han de tenir accés.

Religió

És l'eix que uneix tots els actes i vida personal i grupal. Dóna un sentit més profund a tot el que existeix.

Família

És l'organització bàsica, però no pas exclusiva de la societat. El cristià pertany també a la comunitat.

Treball

És un deure de tots. És vàlida la dita antiga: "De cadascú segons les seves possibilitats. Per a cadascú segons les seves necessitats".

Salut

Déu, que és Pare, vol veure tots els seus fills amb salut. La salut va ser la preocupació més gran de Jesús, i la va recomanar als seus deixebles.

Organitzacions

Els cristians estem compromesos amb el canvi social. Cap cristià no pot defugir l'organització dels pobres en una societat més justa i fraterna.

Celebració, oració

Els cristians sentim gust i necessitat de trobar-nos amb els altres germans per orar junts i celebrar la vida.

Regne de Déu, salvació

És l'organització definitiva de felicitat plena, construïda conjuntament per Déu i tots els seus fills. La nostra participació es dóna en aquest món, salvant l'ésser humà i tota la naturalesa de la destrucció, promovent la pau i la justícia. Els qui ho fan tindran participació garantida en el Regne Etern.

COM PENSA I TREBALLA EL MÓN

(Els rics i els seus)

L'home

Ha d'explotar la força de treball dels seus semblants per tal d'enriquir-se i gaudir.

La terra

Se l'ha de concentrar en poques mans per mantenir el control sobre la classe treballadora.

Aliment, aigua, aire

Mantenir-ne el control és la forma més fàcil de sotmetre la mà d'obra a un treball forçat i infrahumà.

Religió

No cal preocupar-se'n, ja que la vida acaba en aquest món, segons pensen.

Família

Darrere les seves parets hi ha, normalment, una dona esclava. Els bens s'acumulen de pare a fill.

Treball

És una maledicció de la qual cal alliberar-se. S'ha d'explotar els demés per poder assolir-lo.

Salut

Busquen construir un sistema de salut només per a ells, una minoria. Els pobres "doncs, que es morin", diuen.

Organitzacions

Ja que no poden dominar el món sencer tot sols, organitzen sindicats patronals, partits polítics per perpetuar el seu domini damunt els pobres.

Celebració, oració

Atès que creuen en un cel que no té res a veure amb aquest món, volen una celebració desencarnada, com un desfogament personal.

Regne de Déu, salvació

No creuen en Déu ni en el seu regne. Per això senten odi contra tots els que així pensen, i els combaten amb els seus plans diabòlics. Per tal de satisfer les ambicions personals són capaços de tot, de "perdre" fins i tot, més que de "salvar".

Comitès de Solidaritat

Óscar Romero

JAVIER RUIZ DE ARANA

Del Comitè de Madrid

Aquests comitès de solidaritat van néixer a Amèrica Llatina poc després de l'assassinat de l'arquebisbe de San Salvador, Mons. Óscar Arnulfo Romero. Inicialment neixen com a resposta de vida dels cristians del continent a una situació de mort i extermini a El Salvador, i fan realitat, així, les paraules del seu precursor màrtir. "Si moro, ressuscitaré en el poble".

Des d'aquesta perspectiva, la tasca més important era en aquell moment formar un bloc de recolzament a les aspiracions del poble pobre, lluitar per aconseguir condicions de vida humanes per a les majories oprimides i tractar d'acompanyar des de la fe aquest procés com a construcció del Regne de Déu.

El gran promotor d'aquestes idees va ser un home clau per a la solidaritat internacional i per als comitès cristians: en Sergio Méndez Arceo, arquebisbe de Cuernavaca. A la Primera Trobada internacional cristiana de Mèxic el 1980, es va agafar el compromís de promoure la creació de comitès cristians de solidaritat. Méndez Arceo, juntament amb els comitès cristians de Mèxic i altres organismes afins, van crear un "Secretariat" amb el propòsit de generar un moviment de conscienciació i organització en solidaritat amb els projectes d'alliberament d'El Salvador inicialment, i, ben aviat, dels altres pobles llatinoamericans. El paper d'aquest organisme, el "Secretariat internacional de Solidaritat amb Amèrica Llatina" (SICSAL), com a coordinador i com a creador d'espais de reflexió i aprofundiment, d'atenció permanent al batec dels pobles llatinoamericans i promoció de la solidaritat, ha estat i és fonamental. I avui, dotze anys després i recentment desaparegut en Sergio, escrivint sobre els comitès, cal rendir homenatge a la seva figura i demanar-li que segueixi il·luminant la nostra solidaritat.

Entre nosaltres, a l'Estat espanyol, tot aquest moviment va despertar grans simpaties. Vam anar experimentant tot allò que de mobilitzador i inquietant ens anaven contagiant aquests moviments de solidaritat al voltant dels processos d'alliberament llatinoamericans. Els vam reconèixer per afinitat. Ens resultaven familiars els fets de vida que allà brotaven, els moviments d'oposició popular a les dictadures, el despertar d'ansies llargament conservades de les velles cultures autòctones, la reflexió teològica sobre l'evangel·li des de la vida de les comunitats pobres (la teologia

de l'alliberament), la creació de formes alternatives d'organització política i social nascudes de les entranyes populars...

Fets semblants ens van fer viure aquí moments d'entusiasme estremidor, de solidaritat, de compromís. Per tot això i per l'esperança que això genera, sentim que Amèrica Llatina ens transmet vida en el seu/nostre combat contra les condicions de mort, pobresa famolenca, brutalitat del poder, corrupció i violència omnipresent que se li han imposat. Com la molsa a la pedra, la vida neix en les situacions de mort. Si el gra de blat no s'enterra, no hi haurà espiga; ja ens ho havien dit.

Aviat, a l'Estat espanyol i des de comunitats populars, es va entrar en contacte amb aquest vast moviment de solidaritat. A la VI Trobada de solidaritat celebrada a Madrid el setembre de 1985, eren representats vuit comitès de l'Estat espanyol. Avui n'hi ha vint-i-quatre.

Recordant aquests inicis, hem de citar també Ignacio Armada com un gran impulsor de comitès cristians de solidaritat entre nosaltres. Va viure i morir fent treball solidari. Segueix essent exemple i referència.

El treball dels comitès té dos eixos fonamentals, que s'impliquen mútuament: d'una banda la informació (què passa), juntament amb l'anàlisi (per què) i la difusió (que arribi, que se sàpiga); d'altra banda, en complementació necessària, les actuacions de solidaritat (en base a la informació i l'anàlisi).

Presentem a continuació un elenc més detallat del que inclou aquest treball dels comitès.

Informació:

Buscar contacte directe amb nuclis populars, intel·lectuals i accés a publicacions.

Obtenir coneixement directe dels fets i anàlisi dels protagonistes.

Delegacions i visites in situ.

Articular canals segurs d'arribada i sortida i acollida de representants.

Difusió de resúmens, actes informatius... i una coordinació que multipliqui eficaçment aquesta difusió, etc.

Actuacions de solidaritat

Denúncies de violacions dels drets humans.

Denúncia d'implicacions pròpies de l'Estat espanyol o la CEE.

Petits projectes.

Campanyes puntuals.

Agermanaments.

Celebracions i commemoració de dates.

Difusió de publicacions, llibres, articles, artesanía...

Tal com és sabut, el treball dels comitès busca sempre la implicació i la coordinació amb altres col·lectius cristians, cívics o socials, que practiquen la soli-

daritat. No importa si són els comitès els qui agafen la iniciativa o si simplement secunden processos solidaris iniciats o coordinats des d'altres iniciatives. I com a mostra concreta d'aquest treball, exposem a continuació alguna de les coses fetes al curs 91/92.

El Salvador

Es va continuar el recolzament al projecte Cordes per a repoblacions. Es difon informació i es visiten les repoblacions.

Seguiment dels Acords de Pau; informació, actes públics, celebracions, camps pagats a la premsa salvadorenca, contacte permanent.

Celebració de l'aniversari de Mons. Romero.

Cuba

Recolzament al desbloqueig amb la campanya "Va per Cuba". Brigades de treball.

Publicació i difusió d'articles de Frei Beto: "Una lectura de Fe" i "Cuba en la hora de los hornos", d'Envío 122.

Guatemala

Campanya contra la impunitat a Guatemala (internacional, amb recollida de signatures del món jurídic). Denúncia de violacions dels drets humans (permanent).

Recolzament al Premi Nobel per a Rigoberta Menchú.

Recolzament a la creació de Comitès Óscar Romero de Guatemala.

Participació a la Trobada indígena de Guatemala (octubre 91) com a preparació i sintonia contra el cinquè centenari.

Nicaragua

Recolzament a petits projectes de vida: olles comunes, sanitat...

Recollida i entrega directa de fons després del maremoto, amb visita de solidaritat.

Recolzament a la coordinació de les comunitats de base, amb visites solidàries.

V Centenari

Tenint en compte que l'enfocament oficial de la commemoració era gloriosament èpic i celebratiu, es va pensar amb altres col·lectius a donar-li un caràcter alternatiu i, en la mesura del possible, punxar el globus d'una celebració absurda. Es podia festejar una conquesta i una submissió? Per tant, vam fer aquestes coses:

Participació a la Trobada de Chiapas (Mèxic), i a continuació a la Trobada indígena de Guatemala, que va servir per situar-nos dins la visió dels "descoberts". Hi va haver una assistència força important de Comitès de l'Estat espanyol.

Publicació del llibre Abya Yala: Tierra Nuestra, Libertad.

Elaboració d'unitats didàctiques per explicar la història des de l'altra banda (campanya als col·legis).

Taules rodones i actes públics.

Fòrum al voltant dels 500 anys, vistos des de les dones.

Fòrum contra el V Centenari (Puerto Real, Andalusia) en el qual s'ha participat. Ha estat molt important: pel nombre de col·lectius implicats, pel patrocini del seu alcalde, pels gestos que ha desenvolupat i el caràcter de protesta en les dates significatives.

Jornades sobre el centenari: una reflexió de diversos dies, organitzada pels Comitès per als seus membres i comunitats, etc. Amb un treball seriós i participatiu.

Reflexió cristiana sobre el V Centenari. De caràcter penitencial i solidari amb la Trobada Ilatinoamericana de comunitats, a Equador.

Eucaristia, vigílies d'oració, i reflexió a barris, amb el tema central del V Centenari.

Actes cívics i simbòlics: (menjar de fesols, encadenament...).

Recolzament al premi Nobel per a Rigoberta Menchú.

Participació a Kairós Europa: a la recerca d'una Europa solidària.

I moltes altres coses més... que, tot i estar posades en sordina pels mitjans de comunicació, han contribuït que el discurs oficial hagi anat baixant gradualment el to i hagi comprès que havia d'actuar amb discreció. La veu principal d'oposició rotunda l'han posada els indígenes del continent, però ha trobat ressó i solidaritat entre molts altres.

Per acabar, direm que l'organització dels Comitès Romero està dividida en zones: Mèxic (on radica la seu del secretariat), Carib, Centreamèrica, Sudamèrica, EUA-Canadà i Europa. Per als qui vulguin més informació donem aquestes senyes:

Secretariat Estatal dels Comitès Monseñor Romero de l'Estat espanyol: Avinguda Goya, 67. 50005 Saragossa. Tel. 34 (9)76 552468, 277749 i 350150.

Representant davant la coordinació europea: Argumosa, 1, 6èB. 28012 Madrid. Tel. i fax: 34 (9)1-5398759 (tardes).

LLATINOAMERICANA

95

**«La Pàtria Gran
és memòria
i esperança»**

1995

**LA PÀTRIA GRAN
ÉS MEMÒRIA I ESPERANÇA**

Agenda Llatinoamericana '95 és:

– *Tradició: un any més acudim a la cita. I l'ampliem: a tres països més en el Continent (Paraguai, Perú i Puerto Rico) i a dos idiomes més (anglès i català).*

– *Treball col·lectiu: som una família plenament "llatinoamericana", no sols espiritualment, sinó amb tota la plenitud geogràfica, som ja a tot el Continent. I ens estem encara estenent, arribant aquest any a 21 països i 6 idiomes, gràcies a més de 80 entitats, organitzacions populars, congregacions religioses... que editen/distribueixen l'Agenda. Ens ajuda molt el saber que tants germans i germanes la senten seva, i ens envien les seves apreciacions, suggerències, crítiques.*

– *Símbol d'identitat continental: com ja és conegut, les "grans causes" i l'"Esperit de la Pàtria gran", l'opció pels pobres i l'espiritualitat de l'alliberament... configuren la seva identitat, en la línia central de la "llatinoamericanitat" continental.*

– *Signe de comunió i esperança: veure aquesta agenda a la bossa d'una persona, o a la taula de treball o a casa seva, s'ha convertit ja en un signe que expressa, que identifica la persona, que molt probablement ens diu alguna cosa de la seva comunió i esperança...*

– *Treball de militància, i no només o no tant pels seus continguts (descaradament militants, lluny de tota pretesa o vergonyant neutralitat asèptica), sinó, sobretot, per l'inabastable treball de militància que damunt d'ella es va fent, des dels que la difonen, regalant i propaganditzant, fins als qui n'utilitzen els textos a l'educació popular o els reproduïxen a les publicacions més diverses.*

Agenda Llatinoamericana '95

No és un simple paper ratllat per a anotacions. Vol ser més aviat una dosificada combinació de:

– *agenda, pràctica, àgil, ben compaginada, senzilla, econòmica;*

– *antologia, que recull el millor de la mística llatinoamericana, en l'àmplia pluralitat de les seves dimensions;*

– *eina pedagògica: un arxiu de materials útils per a educadors populars, comunicadors, mestres, animadors de grups, joves, estudiants, agents de pastoral, intel·lectuals...*

– *vademècum, com a "llibre de capçalera" en el qual trobar companyia, al que es pot tornar per a alimentar-se; no pas un simple llibre per "llegir i arraconar"...*

*"Todas las manos, todas",
los Pueblos hermanados en una Patria Grande,
que blanden la memoria y la esperanza.
La sangre del pasado,
el arco del futuro,
la llama caminante.
Verde la Tierra viva,
azul el mar y el sueño,
y el arco iris todo sobre los rostros varios
de América, la Nuestra.*

PERE CASALDÀLIGA

A manera d'introducció fraterna La nostra memòria, la nostra esperança

PERE CASALDÀLIGA

Una persona, un poble, mentre estiguin vius i siguin ells mateixos, es distenen dialècticament entre el passat i el futur, i aquest és el seu present dinàmic. Entre el passat i el futur, o entre la memòria i l'esperança –per dir-ho amb paraules més plenes d'esperit/Esperit-, s'esdevenen la vida humana, la humana historia. La nostra memòria ben viscuda és la nostra esperança ben afermada.

Tan sols espera amb fonament el qui viu molt emparat per una forta memòria. Podrem ésser en el futur nosaltres perquè molts i moltes dels nostres varen ser el que varen ser en un passat que és la nostra herència. Nosaltres no anem "a la recerca del temps perdut", sinó a la forja futura del temps guanyat secularment. El gran teòleg Rahner escrigué un dia que "el tresor del passat és la llibertat del futur".

Memòria i esperança que, en una instància major, acaba sent com la paràbola d'un sol arc: arc de guerra, arc de pau, l'arc de Sant Martí de l'aliança. Un sol arc, la memòria i l'esperança, segons els místics, que reconeixen en l'enteniment la facultat de la fe i en la voluntat la facultat de l'amor, mentre confien a la memòria la fràgil, poderosa, militant esperança.

Els colonitzadors sempre han volgut subjugar els pobles conquerits esborrant-los la memòria i matant-los l'esperança, que és la manera decisiva d'acabar amb una identitat cultural. A la nostra Amèrica, inútilment, a pesar de tanta colonització i de tanta carnisseria. Hem sobreviscut. "Sobreviurem i serem milions", han cridat, per tots nosaltres, els indígenes del manifest de Port Albemí.

L'Agenda Llatinoamericana '95 vol ajudar a viure, en el decurs d'un nou any, aquesta realitat, incògnita però tan real, plural i tan misteriosament una, que s'anomena la Pàtria Gran, la Nostra Amèrica: les seves Causes majors, l'Esperit que la porta, com un Vent de foc; els

subjectes emergents que avui l'alcen cap a un nou sol:
* les cultures matrius: indígenes, negres, mestisses...,
* allò popular alternatiu, que vindria a ser el nostre socialisme Llatinoamèrica o la democràcia integral; * la dona, plenament reconeguda; * l'ecologia, viscuda integralment.

A manera d'introducció fraterna

Aquesta Amèrica Nostra de les grans Causes, Poble de molts una gran memòria i una esperança feraç. El fet que ella es reconegui altre continent de la terra, com una sola Gran Pàtria/Màtria, ja és un argument decisiu a favor d'aquesta memòria i d'aquesta esperança que fan l'ànima de la Nostra Amèrica.

Amèrica, la nostra, ha sobreviscut i és avui, cada dia més, un futur cert, malgrat tots els imperis successius i les claudicacions internes de les seves oligarquies o de les seves polítiques, perquè ha mantingut sempre ben vives -normalment vessant sang- les seves arrels, la seva memòria, la seva identitat i la seva esperança; en el curs dels violents 500 anys i milers i milers d'anys abans.

En les dates de preparació o de celebració/condemna-
ció del famós Cinquè Centenari i en aquestes dates immediates que el segueixen, els pobles indígenes d'Amèrica i el Poble Negre d'Afroamèrica ho estan pregonant significativament al món. Unint, a més, les diverses veus en un sol crit de comunió, d'autonomia; amb molta memòria, amb molta esperança.

La Campanya Continental dels 500 anys de Resistència que va començar essent indígena, ja és el Moviment Indígena, Negre i Popular. Quan l'alçament de Chiapas encara era sorpresa, innombrables entitats indígenes de Mèxic i del Continent s'hi solidaritzaven, i representants d'aquest aixecament maia, juntament amb representants de l'última rebel·lió indígena d'Equador confraternitzaven, als Estats Units, amb els suposadament llunyans indígenes del Nord. El Poble Negre de Brasil -que és la tercera part de la població brasilera celebra, aquest any 1995, el tercer centenari de la mort-martiri del gran líder negre Zumbi, cantant, amb una memòria recuperada i creixent: "Zumbi, Zumbi,/vocè nao morreu,/voce está em mim" (tu no has mort, estàs en mi).

Com a Poble cristià, molt explícitament, som el Poble de la memòria i de l'esperança. Jesús de Natzaret ens ha deixat com a testament "fer memòria" de la seva Pasqua. I l'apòstol Pau ens ha recordat que aquesta memòria l'anem fent -no solament en celebració, sinó també en praxis- "fins que Ell torni". L'actualitzem Crucificat i Ressuscitat -en les persones, en els Pobles fent-Lo memòria viva i esperant-Lo contra qualsevol esperança.

Per llatinoamericanitat i per fe, doncs, fem, simultàniament d'aquesta Agenda Llatinoamericana '95 la memòria històrica de les nostres lluites, martiris i victòries, i el programa esperançat de les nostres Causes, propostes i utopies. La nostra memòria, la nostra esperança.

L'esperit de Déu parla la meua llengua

PERE CASALDÀLIGA

L'Esperit de Déu parla la llengua de cada cor i de cada poble.

Aquesta afirmació hauria d'ésser clara com la llum del dia i quotidiana com el paper a tots els qui creiem amb fe cristiana. Perquè el nostre Déu és la Trinitat Santa, u i plural; i perquè el fill de Déu es va fer vida humana a un país concret, dins d'una concreta història cultural, social i política i va parlar una llengua i, més exactament, el seu arameu regional.

Cada persona humana és imatge singular d'aquest Déu. I cada poble, amb la seva cultura i la seva història, és imatge col·lectiva del Déu de tots els noms i de totes les llums i de tots els camins que menen cap al Regne.

L'Església de Jesús - el Fill de Déu fet carn i història proclamant el misteri de la Trinitat i el misteri de l'Encarnació ha de proclamar també la unitat en el pluralisme i la inculturació situada. Només essent fidel a la localitat vital es pot ésser fidel a la universal catolicitat.

Hem de reconèixer que, després dels primers temps de l'embranchida de l'Esperit, l'Església es va tornar força analfabeta en matèria d'inculturació i es va anar tornant molt romana i grega, molt llatina i occidental, massa colonitzadora i poc generosament inculturada: a l' Amèrica, a Àsia, a Àfrica o a Catalunya i València...

És hora de reviu la plural alegria de la PENTECOSTA, la gran diferenciada germanor de les persones i dels pobles, de les cultures i les llengües. Déu encara les sap totes, i totes les escolta i parla el seu Esperit!

Casolans i universals alhora, catòlics i locals.

La llengua del meu poble és la llet de la meua mare. Jesús, el fill de la Maria de Natzaret, ens va ensenyar a invocar Déu amb aquella balbucient paraula primera dels infants del seu poble: "Abba"! La Mare Església no pot negar l'Encarnació del Verb rebutjant o oblidant la llengua pròpia de cada cor i de cada poble.

A la nostra Amèrica, finalment, la IV Conferència episcopal, celebrada a Santo Domingo, després dels 500 anys de colonització, ens ha proposat la bella aventura de l'Evangelització inculturada. Un desafiament pastoral que ho és, no solament per a la nostra Amèrica, sinó per a tot l'ecumènic món humà.

Fem-la sempre més la PENTECOSTA! Vine, Sant Esperit i parla a cada cor i a cada poble i fes-nos parlar la teua Veritat i el teu Amor amb la nostra pròpia llengua i amb tota la nostra pròpia vida!

Monòleg d'Ocosingo a San Cristóbal

EVA BODENSTENDT

«Ets de la premsa! Vols que parli? Vols que t'expliqui el què? Doncs escolta, que et diré què significa ser indi, t'explicaré la vida d'un indígena». Sis passatgers emmudeixen, es mengen les últimes paraules davant el crit amenaçant d'un home.

A la combi que a penes deixa enrere un Ocosingo angoixat per anar a un San Cristóbal habitat d'espera, no s'escoltarà sinó la veu d'Elías.

Ja abans de sortir, el seu estat d'ànim s'imposa quan desesperat tusta la caixa musical on un Chaplin es mou al ritme de les notes. «L'hi porto de regal al meu fill Homero», anuncia, i els ulls es giren cap a una altra banda; evitaran tota la travessia creuar-se amb els de l'indi Elías.

«Ets de la premsa!» torna a cridar clavant les paraules en l'esperança de comunicar-se i el conductor li recorda que l'ha admès amb el compromís que es comporti. Elías calla i pren un glop generós de la seva cervesa. Guarda la caixeta musical i espera que Ocosingo es perdi darrere els revolts per girar el seu rostre cap al seient de darrere.

El seu alè deixa immòbil un home d'una quarantena que al costat tem una inoportuna trobada. Elías mira un moment el perfil simuladament inexpressiu i expressa paraules i records.

«Els avis foren acasillados de Jorge de la Vega Domínguez. També la resta de la família. Tots treballàvem la seva terra. La meua tia no sabia treballar i li van posar els dits a la cassola de coure el blat de moro. Encara viu i encara els té cremats. Jo, com a fill, vaig anar entenent les coses. Els diumenges portava els galls d'indi a vendre al mercat de San Cristóbal. Aquí sobre, al cap els carregava, jo era baixet», les seves mans mostren l'estatura de llavors i es posen sobre les espatlles del veí

No hi ha cap reacció, no s'allunya, cap nervi del seu coll, cap expressió s'atreveix a mostrar disgust. El silenci dels passatgers és un teatre de sords.

«Llavors l'avia comprà terra, i la meitat de la collita era per al patró. Les gallines tampoc valien. Els ranxers no volien pagar cinc pesos per una gallina, sinó quatre. Jo no els les donava. Sempre volen pagar menys per tot, amb terra i gallines vam seguir essent espoliats. El que produïa l'indi ho acaparava el ranxer i l'indi no podia dir res perquè el pegaven.

«Aleshores -emfasitza- era el 1970 i jo era nen. Ahir vaig complir els 37 i ja he viscut el que és la marginació».

Elías beu cervesa festejant el seu aniversari. Invita. «Jo estic d'acord amb la rebel·lia dels zapatistes!», crida, i el silenci de la combi es trenca per tensió i

parlen els ales i demanen clemència. Davant, pertot, el primer escamot de militars.

“Sí, escolteu-ho bé, tots, estic d'acord amb ells -diu Elías-, la causa és justa, demanem justícia. No demanem sinó justícia, i si sóc xerraire que em matin. L'indi es manifesta sempre callat i ara s'ha despertat en armes”

El puny d'Elías s'estrella contra el sostre de la combi i les espatlles dels passatgers s'enfonsen, els caps encogits. “Hem despertat en armes però no és una guerra, és una manifestació perquè ens respectin. Saps? Aquí a Chiapas tenim la intel·ligència que ens arrabassaren. No, Chiapas no tenia res, solament la intel·ligència que hem de recobrar. Perquè la nostra intel·ligència ens la colpejaren, ens colpejaren tan el cap, amb ferros i pals, amb marginació, amb ignorància, amb fuets, que mentre ens pegaven – es pega el front – ens deixaren com els burros, com bolo (ebri) que estic des que Colón va arribar el 1492”.

La història de Mèxic recorre els llavis d'Elías amb tristesa i precisió. “Cabrons, cabró Absalón i Patrocinio?”, el seu puny torna a remoure la pacífica tensió i després s'obre i les mans s'estenen i els dits semblen voler acariciar la terra que passa de llarg mentre la tarda es passeja per les muntanyes.

La camioneta s'atura i els militars obren les portes. Només cal que baixin alguns. Fora, Elías alça els braços i les mans i els soldats li recorren el cos. És l'únic indi i totes les mirades recauen en ell. De la seva bossa treuen un parell de sandàlies, la caixeta musical de Chaplin, una ràdio i una llauna de cervesa que no li tornen. Totes les mirades sobre Elías. Totes les mirades entrecruades i els somriures apagats.

La premsa, dins de l'automòbil, espera. També espera la resta. Els altres, tornen a pujar. Elías també.

Ara es posa sobre els genolls i el seu cos es vincla enrere. El seu rostre està molt a prop, el serrell llis es gronxa sobre un ample front que torna a pegar amb la mà oberta mentre que amb l'altra deforma la llauna semibuida i càlida de cervesa.

Les dents blanques i senceres es mostren en un primer somriure.

“Ens ha sortit la rebel·lia del cor, de la consciència. Aquesta és la revolta dels indígenes, de la pobresa. Jo ja no tinc por dels ranxers ni dels murrís; no tinc terra, no tinc res. Valc 15 pesos perquè sóc peó de paleta i faig les cases dels altres. Què puc comprar amb 15 pesos als meus fills i a la meva dona?”

Acaba de beure el líquid ja calent i les seves paraules es tornen a esmunyir, es tornen a escapar d'una ment cicatritzada de tan callar.

“Quan es respectaran? Cal que ens revoltem amb armes? Ens cal plorar de fam? Quan ens respectaran?”. L'Exèrcit va saquejar les cases; quan arribaren ens varen dir que ens poséssim sota el llit i s'emportaren la meva germana. Va aparèixer a Palenque. Hi havia un valent militar que em va dir: “ I tu, cabró, què

vols? Tu ets Zapatista”, i em va pegar, em va humiliar. Me'n vaig anar caminant quatre dies d'Ocosingo a San Cristóbal, amagat en els ranxos, perquè soc mestre i em coneixen. Jo parlo tzetzal, tzotzil, chol i espanyol; gràcies a Déu parlo espanyol he llegit molt; vaig llegir La Ilíada i per això el meu fill es diu Homero. També llegeixo el Tiempo i La Jornada”.

L'ambient a la combi puja de temperatura. El conductor clava la mirada en el retrovisor. Uns obren les finestretes i l'aire fred s'estrella en la pell dels que ja volen arribar.

“ I si maten el nostre pare Samuel, si el maten - amenaça-, això Mèxic no ho aguanta perquè es el pare dels indís i brotarem com les formigues, picarem com les formigues per tot arreu, pertot sortirem. Millor que en tinguin cura, perquè és el nostre gentilhome, que portà la independència i eliminà l'esclavitud”.

Un darrer escamot militar abans d'arribar a San Cristóbal. La nit ha consumit ja tota la llum. Els soldats enganxen els rostres als vidres i ens donen pas lliure.

Zumbí de Palmares i els quilombos

DAVID RAIMUNDO SANTOS

Per parlar de Zumbí és precís conèixer alguna cosa dels quilombos principalment del quilombo de Palmares on ell dedicà tota la seva vida a la lluita per l'alliberació del seu poble negre.

En els llibres oficials d'història no es diu quasi bé res sobre les lluites contra l'esclavitud.

Els amos de les instal·lacions sucreres dominaven els esclaus amb la violència més extrema. Per tot Brasil hi hagueren quilombos durant tot els temps de l'esclavitud negra. El quilombo va ser el lloc on el negre era lliure. Al quilombo hi havia un tipus de societat diferent de la nostre actual. De quilombos n'hi hagueren de grans i de petits i tenien vincles entre sí, mantenien relacions comercials amb distints llocs. Els palmarencs cultivaven arròs, fesols, mandioca, canya, patata i llegums i diversos tipus de fruites. Alguns palmarencs tenien grans coneixements de la metal·lúrgia del ferro, amb tècniques portades d'Àfrica. Alguns quilombos tingueren gran importància com el d'Ambrosi a Minas Gerais, que va arribar a tenir més de 10.000 habitants. Quan fou destruït, en el seu mateix lloc en sorgí un de nou, el de Campo Grande, més gran que el d'Ambrosi.

El quilombo de Palmares resistí cent anys. El seu origen es anterior a 1600. No se sap l'any exacte. A Palmares hi havia onze poblats coneguts. Cada

poblat tenia un cap reconegut per la seva força, intel·ligència i habilitat. Hi havia lleis rigoroses, amb pena de mort per al robatori, l'adulteri, l'homicidi, etc. Allò que els unia era el fet de que tots lluitaven per a la llibertat, contra l'opressió i l'explotació.

La regió de Palmares rebé aquest nom perquè hi havia una gran quantitat de palmeres i bosc tancat ple d'animals perillosos. Hi havia serrats i precipicis. Documents d'aquesta època testimonien que Palmares era un veritable Estat negre. Els atacs i les persecucions eren moltes, totes les expedicions dels colonitzadors fracassaren a Palmares. Aconseguiren la rendició de Ganga Zumba, cap de Palmares, a base de falses promeses.

Zumbí, va ser fet presoner quan tot just acabava de néixer. Fou entregat a un sacerdot, que el feu escolà i li ensenya llatí i portuguès. Als 15 anys Zumbí va fugir a Palmares, però va tornar algunes vegades a Porto Calvo, on visqué, per visitar el seu pare. Zumbí essent molt jove, fou ja cap d'un dels poblats. Per acord amb Ganga Zumba al 1678, Zumbí passà a ser cap de les Forces Armades de Palmares. Per a Zumbí, allò important no era viure lliure tot sol, sinó alliberar tots els negres que encara eren esclaus.

Ganga Zumba, cap del quilombo anterior a Zumbí, fou traït pels portuguesos, i els seus amics. Van enverinar a Ganga Zumba i van assassinar als seus homes de confiança; els caps Juan Mulato Canhongo, Amaro i Gaspar foren degollats; els altres varen ser repartits entre els grans propietaris de la regió. El governador i fins i tot el propi rei de Portugal, van enviar missatges a Zumbí, oferint-li el perdó, llibertat i terra per a ell i la seva família si deposava les armes. Zumbí no acceptà mai cap acord. De 1670 a 1680 els portuguesos van fer 25 atacs als quilombos de Palmares.

Domingo Jorge Vehlo, el "bandeirant", cec d'odi, va descarregar la seva bogeria, degollant dos-cents indis. El 1692 el P. Antonio Vieira escriu al rei de Portugal dient-li que no hi havia cap possibilitat de negociar amb els habitants del quilombo, que l'única possibilitat era destruir totalment Palmares. Portugal necessita formar l'exercit més fort de tota la seva història colonial: va reunir cinc mil homes i sis canons. Hi va haver un gran combat. Al 1695, al bosc, Zumbí intenta reorganitzar l'exèrcit. Fou vist a Penedo (Alagoas) capitanejant un grup, buscant armes i municions. Hi havia diversos grups de negres armats al bosc. Un d'ells era manat per Antonio Soares, que fou capturat pels "bandeirantes" de Sao Paulo. Els paulistes ataquen i els negres no es rendeixen; prefereixen morir. El 20 de Novembre de 1695 Zumbí mor. El seu cap va ser tallat i exposat a la plaça pública, a Recife. Alguns palmarencs van anar a Paraíba, a on juntament amb altres negres i indis fundaren el quilombo Cumbe, que era molt combatiu i sobrevisqué fins al 1731. Les terres de Palmares foren repartides entre els amos de les instal·lacions sucreres.

El 1986, atenent les reivindicacions de la comunitat negra, les terres on hi va haver el quilombo de Palmares (Serra de Barriga) foren preses pel Govern Federal i s'erigí en el seu lloc el memorial de Zumbí, on tots els anys es realitzen actes públics i celebracions el dia 10 de novembre.

Directius de la comissió Pastoral de la terra

La Comissió Pastoral de la Terra (CPT) és un organisme annex a la Conferència Episcopal Brasileira, per animar la pastoral de l'església en aquells llocs i aspectes que fan referència a la problemàtica de la tinença de la terra, els drets i els processos d'alliberament de la població camperola.

Ens plau fer conèixer el text de les "directrius" de la seva última Assemblea General, perquè evidencien tota una línia teològica i espiritual que mereix ser coneguda, recolzada i imitada.

Per treballar aquest text en grup suggerim les preguntes següents:

- Aquesta pastoral és una "bona notícia per als pobres"?

-- El problema de la terra és un desafiament pastoral a Amèrica Llatina?

- Feu una llista de les possibles acusacions que es fan a aquesta església, tant des de latifundi com des de la religió conservadora. Opineu davant d'aquestes acusacions.

OBJECTIUS

I.- Viure en la solidaritat i amb creativitat el servei pastoral de les nostres esglésies als pobres de la terra, perquè la posseeixin en pau i amb els seus fruits.

II.- Promoure i valorar el dret a la plena ciutadania dels socialment exclosos i el reconeixement del seu dret a la diferència.

III.- Acollir el nou crit d'esperança del poble i celebrar en comunitat la fe en el Déu de la Terra i de la Vida.

LÍNIES D'ACCIÓ

I. Lluitar per la terra i a la terra

1. Cultivar una veritable passió per la mare terra i lluitar creativament per la terra i a la terra.

2. Assumir, juntament amb altres organitzacions del camp o de la ciutat, la lluita per la terra com a resistència, conquesta i permanència, i col·laborar en una autèntica Reforma Agrària, com a procés d'una transformació social integral que garanteixi la plena ciutadania.

3. Valorar, incentivar i vincular formes alternatives d'organització, producció, comercialització, salut, educació i transport, en contraposició a la lògica capitalista del lucre pel lucre.

4. Promoure la solidaritat amb les famílies dels treballadors i treballadores en els conflictes i denunciar la violència, donant suport a la prevenció, a l'autodefensa i a la seguretat de la vida.

5. Promoure campanyes i accions encaminades al judici i condemna dels responsables dels crims i de la violència en el camp, per tal que s'acabi la impunitat.

6. Assumir i repensar globalment la lluita per la terra de forma creativa i solidària, cooperant en l'elaboració de plans de desenvolupament alternatius, amb polítiques públiques adequades, tenint sempre en compte les diferents realitats i les experiències acumulades pel moviment, tant a nivell local com en les grans regions.

7. Conèixer les legislacions agrària i agrícola, exigint al Congrés Nacional els canvis necessaris i proporcionant informació als treballadors i treballadores.

8. Assumir, recolzar i col·laborar en la lluita per la Causa dels exclosos, especialment dels assalariats/ades rurals, en relació a tots els seus drets socials, a partir de la realitat de cada regió.

9. Donar suport a la demarcació i titulació de les terres dels descendents dels "quilombos", així com també la demarcació i homologació de les terres indígenes i de les reserves extrativistes.

10. Participar en les lluites dels treballadors i en les seves diferents formes d'organització:

a) Fent acte de presència solidària, celebrativa i animadora.

b) Acompanyant, informant i assessorant ens vistes al seu creixement i autonomia, prioritzant algunes àrees i tenint present un projecte global.

c) Buscant aliances amb les entitats i institucions en el camp i a la ciutat, i amb propostes comunes.

11. Reforçar iniciatives i organitzacions de dones, joves, assalariats permanents i temporals, segons les seves necessitats específiques.

II.- Formació i informació

1. a) Promoure una formació constant dels treballadors i treballadores rurals i agents de base, a partir de les situacions concretes i de les seves cultures, tot valorant la dimensió personal, familiar, comunitària i religiosa.

b) Ampliar el nombre d'agents de la CPT en tots els nivells d'actuació.

c) A partir de l'acció dels agents, camperols i camperoles, arribar a la població que no participa en les organitzacions, a través dels moments mobilitzadors.

2. Sistematitzar i divulgar les experiències alternatives de la vida dels treballadors i treballadores rurals, la seva resistència i lluita per la terra i a la terra.

3. Promoure una assessoria que ajudi a la permanència dels treballadors i treballadores a la terra, tot articulant-se amb altres entitats semblants que tenen cura del treball formatiu i d'assessoria.

4. Promoure un procés permanent de formació per als agents de la CPT, proporcionant el temps necessari per actualitzar-se i per compartir.

5. Recuperar la memòria de la lluita per la terra i a la terra i la història de la CPT en aquest procés.

6. Elaborar i intercanviar material amb els treballadors i treballadores rurals, en llenguatge popular, valorant les seves formes d'expressió.

7. Ocupar espais en els mitjans de comunicació de masses.

III. Fe, ecumenisme i diàleg interreligiós

1. En la lluita per la terra i a la terra, aprofundir la nostra fe com a font i motivació dels nostres actes, desenvolupant la lectura de la Bíblia a partir de la vida dels pobres, dialogant i ampliant les concepcions existents sobre les diferents cultures, religions i ètnies.

2. Vivenciar i valorar la fe pròpia dels pobres de la terra, a partir de la mística i de la religió del poble, com a força i resistència i transformació profètica de la societat.

3. Buscar la superació de les barreres que impedeixen i dificulten l'ecumenisme, tot procurant convertir-se en una entitat profètica per a la societat i, sobretot, per a les esglésies, a partir del problema de la terra.

4. Assumir l'ecumenisme com a actitud de vida, dinamitzant la col·laboració i comunió entre les esglésies cristianes i altres religions, perquè siguin un servei als pobres de la terra.

IV. Solidaritat activa entre els treballadors i amb els altres pobles del sud

Definir una política solidària de relacions internacionals que tingui com a base:

1. La lluita per la terra dels pobles del sud, principalment entre els pobles d'Amèrica Llatina i del Carib i del continent africà, per la supervivència i autoafirmació cultural i religiosa.

2. La posició de la CPT en una política comuna, juntament amb les entitats i institucions semblants enfront del Mercosur i de la problemàtica dels "brasiguais", "brasivians" i altres.

3. La relació fraterna amb les comunitats i entitats que donen suport a les lluites dels treballadors, i també per informar i denunciar inversions opressores del capital internacional.

4. El reforçament de les relacions entre la CPT les Pastorals Indígenes, de defensa dels Drets Humans i altres.

5. Garantir espais en les assemblees regionals i nacional per a la participació de representants d'altres Pobles del Continent.

6. Celebració de les dates més significatives del procés d'alliberament de la nostra Amèrica.

7. La creació d'un espai internacional de divulgació de notícies referents a la lluita per la terra i a la terra, a Brasil i en els països de la nostra Amèrica, i d'esdeveniments relatius als Pobles del Sud, per a la població brasilera.

Remarques

1. En la lluita contra la fam: donar suport a iniciatives que tendeixin a combatre la fam i la misèria, fent especial atenció a les que proposen canvis estructurals en la societat, com la Reforma Agrària.

2. En la problemàtica del medi ambient: fer atenció a la problemàtica del medi ambient perquè sigui tractat com una qüestió vital de la humanitat, oposar-se al desenvolupament destructiu que víctima les poblacions afectades i treballar les aliances amb grups ambientals que defensen la reforma agrària i l'agricultura socialment apropiada.

Deu paraules clau sobre Haití

ANTONIO CALVO, Espanya
I RONIE ZAMOR, Haití

Haití. Un dels països més empobrits de la terra. Va aconseguir la independència el 1804 i, des de llavors i fins el 1990, mai va tenir un president elegit democràticament a les urnes. Aristide és el primer Els seus habitants, una mica menys de 7 milions, disposen de 28 US\$ al mes de renda mitjana. A Haití més del 85% de la població viu en la pobresa absoluta. El 1992 el PIB va baixar un 10%. Des del cop d'estat de fa dos anys han mort assassinats prop de 4.000 desplaçats. L'embargament està provocant la mort per desnutrició de 1.000 nens al mes i hi ha malalties de tot tipus en una població debilitada.

Lavalàs. La gran majoria pobre d'aquest país va aconseguir organitzar-se al marge dels partits en un moviment anomenat lavalàs, "l'allau". Més del 60% de la població no sap llegir, però sap el que vol. Les majories pobres d'Haití, a la primera ocasió que varen tenir d'exercir la seva decisió i amb el vot orientar el país cap a la justícia social, s'aglutinaren entorn del símbol del Gall, que representava Aristide, i l'ajudaren a pujar a la presidència.

Països amics d'Haití. Grup de països al qual pertanyen els Estats Units, França, Canadà i Veneçuela. En algunes ocasions han demostrat que amb amics així no fan

falta enemics. Estats Units, per exemple, ha repatriat la major part dels fugitius haitians per considerar-los refugiats econòmics i no polítics. El bloqueig que varen fer després del cop de 1991 tenia més forats que un colador. Només després de la resolució 841 del Consell de Seguretat de l'ONU (16.06.93), per la qual s'aplicaven sancions econòmiques en forma de bloqueig comercial i sobre els comptes dels colpistes a l'exterior, R. Cedras acceptava negociacions per restablir l'ordre constitucional i uns dies després es firmaven els acords de l'illa del Governador.

Aquests acords contenen clàusules inacceptables com: l'amnistia total i el previsible control que exerciran els Estats Units, sota l'abric de l'ONU, encarregant-se de professionalitzar l'exèrcit i de crear una policia civil. Aristide es va resistir a firmar aquests acords fins a l'últim moment, malgrat les enormes pressions internacionals.

Aristide, Jean Bertrand. President elegit pel 67% dels votants el 1990, fou destituït per un cop d'Estat el 30 de setembre de 1991. És un home que aconseguí esperar la gran majoria pobla d'aquest país, que aconseguí unir-se en un gran moviment i que, en no comptar amb el suport de la minoria rica ni de l'exèrcit ni del capital internacional, representat políticament pels Estats Units i França, va durar en el poder només vuit mesos, durant els quals fins i tot la Casa Blanca reconeix que va disminuir la corrupció. És un home que després de sofrir cinc atemptats encara creu en la no-violència i del qual els Estats Units desconfien, perquè defensa una democràcia participativa i té un discurs antiimperialista.

Cedras, Raoul. Encapçalà el cop d'Estat contra el legítim govern d' Aristide. És el general de l'exercit, de la quadrilla de Duvalier. Només és la tapadora d'extremistes com el coronel M. Françòis, que volen "corregir" el veredict de les urnes, encara que per això hagin d'eliminar qualsevol que s'oposi als seus propòsits. Després dels acords de l'illa del Governador i una vegada que el nou primer ministre, l'empresari Robert Malval, jurà el nou gabinet civil les sancions foren aixecades i els militars pogueren abastir-se de nou de combustible i retirar fons dels comptes dels Estats Units. De seguida començà el boicot de l'acord. Molts funcionaris mai aconseguiren prendre possessió dels seus càrrecs. L'alcalde de Port Prince, el popular Evans Paul s'escapà de morir a pedregades quan un enfurit grup de paramilitars l'esperava davant de les seves oficines. El nou director del canal de TV estatal no aconseguí entrar al seu despatx. I el ministre de Justícia, Guy Malary, fou assassinat en ple dia el 13 d'octubre. Aquest conegut jurista, advocat d'importantes empreses i de l'ambaixada dels EUA, era un home clau, perquè la policia havia de passar sota la seva responsabilitat.

CIA. S'ha comprovat que entre l'any 1980 i fins el 1991, la CIA ha estat pagant militars de la cúpula de l'exercit d'Haití per informació política i de contraban. Pocs dies abans de la data fixada per la tornada d'Aristide a Haití, el 30 d'octubre de 1993, destapà un informe secret al Senat, que era la institució que havia d'aprovar els fons d'ajuda a favor d'Aristide. L'informe deia que Aristide era un desequilibrat i un cruel instigador d'assassinats mitjançant primitius mètodes africans. El rebombori fou tan gran que la Casa Blanca s'afanyà a reconèixer públicament que l'Aristide que ells coneixen no té res a veure amb el descrit a l'informe.

Fraph. Front per al Progrés d'Haití. És el braç polític de l'exèrcit i de la policia; volen fer el cop institucional i posar el seu candidat, Emile Jonabaint, titular del Tribunal Constitucional. Estan disposats a sacrificar R. Cedras, com varen fer el 1986 amb Duvalier, per aconseguir credibilitat internacional.

Cinisme. El que tenen els colpistes d'Haití. Acusats de més de quatre mil assassinats després del cop militar, l'alt comandament de l'exèrcit afirmà en un comunicat que no hi havia perill per als parlamentaris, l'exèrcit garantiria la seguretat en tot el país, "tal com ho havia fet en el passat". Quan s'aixecaren les sancions, començà una fustigació sistemàtica a tot el que representava el retorn a la democràcia. El dia 15 d'octubre el general Cedras declarà que no hi havia les condicions per la seva renúncia, encara que això es preveia per 15 dies abans del retorn d'Aristide. No podia renunciar perquè el parlament no havia decretat una amnistia total. El parlament mai es va poder reunir perquè els militars boicotejaven les sessions. Mentrestant, el mateix Pentàgon que havia organitzat la "Tempesta del Desert" ordenà que es retiressin els dos-cents soldats enviats per l'entrenament de la policia davant de l'actitud hostil dels colpistes.

Hipocresia. El que tenim en abundància els països que ens amaguem sota les sigles de l'ONU. La utilització de diferents vares de mesura i d'esforços tan diferents, segons que es tracti de defensar els interessos dels poderosos o dels pobres de la terra, han buidat de contingut organitzacions que podrien ser utilitzades per fer un món millor, on tots poguéssim viure dignament. Haití és una petita acidesa en l'enorme procés digestiu del gegant. A aquests pobles sense res a oferir, analfabets, famolencs, assedegats i amb malalties, només els resta no ser, desaparèixer. No obstant això, aquest poble tan destrossat, tan massacrada pels bandits de torn, ha estat capaç de construir amb la seva pretesa ignorància, des de la seva misèria i a pesar de ser aixafats sota les horribles botes de militars i mercaders sense escrúpols, l'enorme utopia de creure en el futur, construint-lo en

el present del moviment Lavalàs. Sense intentar viure la fraternitat, la democràcia és un globus, i la humanitat... ja a ho estem veient. Estimar l'altre és dir-li: "Mentre jo visqui, tu no moriràs". Doncs això: si Haití mor és perquè el deixem morir; amb bona lògica, perquè el matem.

Esperança. El 1804 s'acabà l'esclavitud oficialment, però els haitians continuem essent explotats. Amb les eleccions de 1990 vàrem tenir una experiència de llibertat amb un company, sacerdot i fill dels pobres. Vam aprendre que les nostres misèries no ens impedeixen ser homes amb dignitat. Començarem a somniar d'una altra manera, a tenir il·lusions. Amb Aristide la generositat es va fer vivència en els pobres. Amb el cop d'estat la minoria rica vol sufocar la nostra esperança. Però, és que un núvol pot tapar la llum del sol? A més que mai volem viure lliures, poder somniar, seguim lluitant per construir fraternitat. Derrocar Aristide és solament "tallar l'arbre, però rebrotarà, perquè les seves arrels són profundes, nombroses i no poden morir". La sang de les víctimes dels militars germinarà en el futur en milers d'homes i dones com Aristide, perquè el regne es vagi apropant. L'esperança és l'únic que ens queda. Però es l'arma que fa por als militars i als imperialistes. Seguim esperant activament. La victòria final es dels pobres.

Entrevista a Mons. Romelus

JEAN-CLAUDE NOYÉ

Única veu clara contra els dictadors, Willy Romelus, bisbe de Jeremie, Haití, 63

anys, és una de les figures més importants de la resistència a la dictadura militar a Haití, oficialment presentat com a candidat al premi Nobel de la pau. Conegut pel seu compromís a favor dels drets humans, després del cop contra Aristide, ha estat objecte de fustigació i de diversos atemptats.

- Quina és avui l'esperança d'Haití?

- No es veuen signes de canvi que vinguin del poder. Humanament parlant no es veu una sortida per al futur pròxim.

- Què fa l'Església d'Haití?

- Després del cop d'Estat, l'Església jeràrquica, el bisbat i la nunciatura no han emprès cap acció seriosa per solucionar la crisi econòmica. No obstant això, hi ha veus d'oposició, com el Comitè Haitian de Religiosos i la ~ Comissió episcopal Justícia i Pau. La majoria dels sacerdots estan amb el poble.

- La passivitat dels bisbes respon al judici que els mereix la persona d'Aristide?

- Sí, aquí hi ha el problema. Ells adoptaren un llenguatge més moderat després de la seva candidatura a les eleccions presidencials. Però jo subratllo fortament que els set mesos durant els quals Aristide exercí el poder han estat positius. Els partidaris del cop diuen el contrari: és fals; allò fou com un oasi, no va haver-hi morts, la corrupció fou combatuda, els diners començaren a entrar a les arques de l'Estat.

- L'Església és perseguida?

- Sí. És difícil celebrar les cerimònies religioses, qualificades com a manifestacions polítiques. El dia de les ordenacions sacerdotals, el gener de 1993, els militars van venir a atacar la gent. Alguns dels nostres seminaristes foren arrestats. En general, els camperols, els joves i les organitzacions de solidaritat són els seu blanc.

- El pare Aristide, pot realment salvar el país, donada la difícil situació econòmica que travesa?

- Ell no és un polític, però el seu balanç és positiu. Si esta ben assessorat, per què no? Sé que hi ha haitians capaços. El poble, en tot cas, veu en ell al seu líder. Ell no té interessos personals: ni diners ni poder. Es mou pels seus ideals.

- I el silenci del Papa?

- Sens dubte, està motivat pel Dret canònic, que impedeix a un sacerdot sometre's al sufragi popular. Això no obstant, una excepció a favor d' Aristide està plenament justificada. Penso que també el Sant Pare té informacions parcials, fins i tot falsejades, trameses pels bisbes i la nunciatura.

- Què hi ha precisament sobre la divisió de l'Església haitiana?

- Si tothom anés en la mateixa direcció, el problema se solucionaria. En realitat, la unitat és difícil. S'aconseguirà si els que han pres el mal camí retornen al bo... De fet, estic molt sol com a bisbe.

- I la vostra possible candidatura al premi Nobel?

- Si això pogués ajudar el país, a allò que crec, és l'essencial. Si no, m'és indiferent.

- Vós esteu amenaçat?

- Si, però això no m'impedeix de parlar. M'han tallat el telèfon amb el pretext que està avariament. En realitat és per impedir les comunicacions amb l'exterior. Però jo encara parlo.

- Quina és, segons vós, la solució de futur?

- El retorn d'Aristide. El poble espera. És l'única solució per a la democràcia i el seu futur. Però no serà fàcil: els militars ho controlen tot i tenen molts diners. I s'imposen brutalment, no dubten a matar. Però, malgrat això, són sensibles a les campanyes de premsa. Si sóc viu, és sens dubte gràcies a això.

25 de novembre Dia contra la violència a la Dona

L'elecció del dia 25 de novembre com a data internacional de la lluita contra la violència contra la dona fou un acord que varen prendre les dones que es reuniren per al I Encontre Feminista Llatinoamericà i del Carib que es dugué a terme a Bogotà, el 1981, acceptant així la sol·licitud de la delegació de la República Dominicana que proposava que d'aquesta manera es retés homenatge a les germanes Mirabal: Minerva, Patria i María Teresa.

Elles són un exemple vivent del tipus de dona compromesa amb les lluites del seu poble. Varen caure per la violència del règim de Trujillo, que durant 30 anys ha mantingut el poble dominicà en el retard, la ignorància i el caos. El 1960, el poble dominicà, descontent i fart d'una dictadura tan llarga, constantment feia lluites al carrer contra les forces militars repressives que sostenien el dictador.

Les germanes Mirabal nasqueren a la Secció de Ojo de Agua, província de Salcedo, República Dominicana. Les condicions de vida que hi havia al país i en la zona on vivien, a conseqüència del domini dels EUA i el retard de les relacions de producció determinaren la seva sensibilitat davant dels aguts problemes socials.

La participació activa de les germanes Mirabal en la lluita contra Trujillo els valgué la fama de revolucionàries. Motiu més que suficient perquè en una ocasió Trujillo manifestés davant d'un grup de persones que els seus dos únics problemes eren les germanes Mirabal i l'Església.

Patria Mirabal

La germana gran, fou testimoni de nombroses injustícies que es cometien al seu país, es casà molt jove amb Pedro González Cruz, amb qui tingué tres fills. Casa seva va servir de refugi i punt de referència en la coordinació i organització del Moviment 14 de Junio. Descobert el moviment, els dirigents i la major part dels membres són empresonats, entre ells el seu marit i el seu fill de 12 anys. Casa seva fou arrasada per la fúria trujillista i els seus béns expropiats. La seva mort fou horrida.

Minerva Mirabal

Amb 22 anys i per haver rebutjat les pretensions amoroses del dictador, és detinguda i empresonada. En la plenitud de la maduresa política, Minerva fou també una de les organitzadores del Moviment 14 de Junio. El 1955 es casa amb Manolo Tavarez Justo, amb qui té dos fills. Minerva, representant de les

idees polítiques més avançades del seu temps, constitueix una referència històrica per als pobles que constantment lluiten per la llibertat. Va tenir una mort cruel.

María Teresa Mirabal

La més jove de les tres. L'ambient d'activitats revolucionaries i antitrujillistes que l'envoltava i la seva profunda sensibilitat social la porten a col·laborar activament en el moviment 14 de Junio. Víctima de la repressió, fou empresonada diverses vegades. María Teresa es caracteritzà per la fermesa i la dignitat en els interrogatoris davant els homes del Servei d'"Intel·ligència" Militar, SIM, La seva mort commocionà tot el país.

Què ocorregué aquell 25 de novembre de 1960?

Patria i Minerva anaven a visitar els seus esposos a la presó, acompanyades de María Teresa. En un lloc solitari del camí foren interceptades per agents del SIM. Conduïdes a un canyar pròxim, foren objecte de les més cruels tortures abans de cometre el que s'ha considerat el crim més horripilant de la història dominicana. Cobertes de sang, destrossades a cops, estrangulades, foren posades novament en el vehicle amb que viatjaven i llençades al precipici, amb la finalitat de simular un accident.

L'assassinat de les germanes Mirabal produí un gran sentiment de dolor a tot el país, i va servir, a més, per enfortir l'esperit patriòtic d'un poble desitjós d'establir un govern democràtic que garantís el respecte a la dignitat humana. La memòria d'aquestes valentes germanes, màrtirs, que arriscaren la seva vida i la donaren efectivament per Causa de la Dona, ens omple d'esperança i ens dóna força per seguir lluitant per una societat no masclista, igualitària, on homes i dones puguem viure en fraternitat.

8 de març:

dia internacional de la Dona

La celebració del 8 de març com a "Dia Internacional de la Dona" representa almenys vuit dècades de lluita per la igualtat, la justícia, la pau i el desenvolupament.

La història es remunta a la Casa del Poble a Copenhague (Dinamarca), on el 1910 es proclama jornada internacional. A instàncies de Clara Zetkin, membre del Sindicat Internacional d'Obreres de la Confecció, en la Segona Conferència Internacional de Dones Socialistes, s'aprova una resolució en que es proposava que se celebrés cada any un Dia de la Dona en honor al moviment a favor dels drets de la dona.

La resolució, aprovada per més de 100 delegats de 17 països, fou el resultat de la lluita que fins aleshores havien conduït diverses generacions de dones. Des de llavors aquesta data s'ha convertit en un dia en què totes les dones del món lluiten pel seus drets. Dins d'aquesta lluita cal destacar les obreres de la indústria tèxtil i de la confecció, que el 8 de març de 1857 es manifestaren pels carrers de Nova York, exigint el dret al treball i unes condicions laborables més humanes: més de 100 obreres prengueren la fàbrica on treballaven per exigir 10 hores de treball, en lloc de 16, a més de protestar pels salaris baixos, les condicions d'insalubritat i els abusos dels patrons. La lluita dura 13 setmanes, sota la proclama: "Estem en vaga, per un tracte humà". Com a resposta, els patrons decidiren nombrosos acomiadaments, cremaren la fàbrica i les obreres dins.

Un altre fet important en aquesta lluita fou el 1908 a Nova York, on 20.000 obreres tèxtils (la majoria immigrants) s'organitzen en una vaga general que s'anomena mundialment "el gran aixecament". Suportaren fam, fred, cops i presó fins a guanyar canvis en les seves condicions de treball i, a més, trencaren amb la idea que ni les dones ni els immigrants tenien capacitat d'organitzar-se. I també foren aquestes dones que de mostraren, per primer cop als EUA l'efectivitat d'una vaga general.

Què hi podem fer?

Serà important aprofitar ambdues jornades per fer consciència col·lectiva sobre la Causa de la dona i l'actual situació de prostració. Són moltes les iniciatives que es poden prendre:

- fer conèixer l'origen d'aquestes dates;
- buscar en la història universal i en la història del nostre poble la presència de la dona, com també l'absència, i reflexionar sobre aquests fets. Rescatar els noms i les biografies de les dones llatinoamericanes i del nostre poble que considerem més exemplars;
- detectar situacions considerades «normals» pel costum, en que descobrim una clara violència i/o discriminació de la dona;
- examinar el «model de dona» que s'està transmetent en l'educació, en els medis de comunicació, en la predicació religiosa, en el nostre imaginari social... en el nostre lloc concretament; analitzar-lo críticament; organitzar algun debat en el nostre grup o comunitat, o obert al públic;
- fer un elenc de caràcters del «perfil de la dona ideal» llatinoamericana, la que necessitem avui en el nostre Continent i en aquesta hora: com podria conjugar la dona els seus diversos papers d'esposa, mare, mestressa de casa, treballadora, professional, militant?.. O hi ha algun paper que se li pugui imposar?

- donar la paraula expressament a la dona: que un grup de dones analitzin la situació de la dona en el propi lloc i presentin públicament un informe, una anàlisi de les seves causes i conclusions, com a punt de partida per a un debat;
 - prendre consciència de la situació de la dona en les diverses Esglésies: igualtat de drets, possibilitat de participació, capacitat per al sacerdoci, predicació, treballs humils...
 - reflexionar i fer reflexionar els altres sobre la relació que té la Causa de la dona amb els valors fonamentals de la pròpia religió i de la pròpia societat.
- La Causa de la Dona forma part integral de la Causa d'un Món Nou, de la Causa de la Justícia, de l'Opció pels pobres i, per als cristians, de la Causa de Jesús, el que ell anomenava el Regne de Déu, que constituïa el centre de la seva predicació.

A quinze anys: Monsenyor Romero

MARÍA LÓPEZ VIGIL

Ara podria estar fent prediques en assemblees o conferències amb un solideu vermell al cap, com a cardenal de la Santa Església Catòlica. Amb la seva trajectòria d'ortodòxia fidel ja tenia comprades quasi totes les paperetes perquè el premiessin amb aquest càrrec.

Però està enterrat en el sòtan d'una atrotinada catedral d'un pobre país d'Amèrica Central, en el Sud oblidat, amb un tret a l'alçada del cor.

Són pocs els éssers humans que es treuen ells mateixos el terra de sota els peus quan ja són vells. Canviar seguretats per perills i certes forjades amb els anys per noves certituds és una aventura per als més joves. Els vells no canvien. Es llei de vida.

I és llei de la història que, en la mesura que una autoritat té més poder, més s'allunya de la gent i més insensible se li torna el cor.

En el cas d' Óscar Arnulfo Romero –el més universal dels salvadorencs, pastor, màrtir i sant de la nostra Amèrica Llatina- es van transgredir aquestes dues lleis. Es va "convertir" als 60 anys. I fou en ascendir al més alt dels càrrecs eclesiàstics del seu país quan es va acostar de veritat a la gent i a la realitat. En la màxima altura i quan els anys li demanaven repòs, es decidí a entendre que no hi ha altra ascensió que cap a la terra. I caminà cap allà. En aquella hora onzena va escollir obrir-se a la compassió fins al punt de posar en joc la seva vida. I la va perdre. Això no passa a gaire gent

Volia ser sacerdot de molt petit, quan era un simple aprenent de fuster, ajudant del seu pare telegrafista i afeccionat a tocar la flauta i a ficar-se sota la carpa de qualsevol circ que aparegués pel seu poble. Va néixer el 15 d'agost de 1917, el segon de vuit germans, a Ciudad Barrios, San Miguel, el Salvador. A 13 anys va entrar al seminari i amb 26 s'ordenà sacerdot.

Durant 23 anys (1944-67) fou rector a San Miguel, dedicat les 24 hores del dia, amb tenacitat inimitable, a una pastoral de misses i llargues sessions de confessional, rosaris, novenes, catequesis, confraries i classes de religió en col·legis catòlics. Molt amic dels rics i dels pobres, va voler ser alhora pastor de bens i de llops. I aconseguia almoïna dels rics per donar-ne als pobres: així alleujava els problemes dels pobres i la consciència dels rics.

Bisbe auxiliar de San Salvador durant 7 anys (1967-74). En aquells temps intensos i gloriosos de Medellín, el bisbe Romero es comportà - també amb inimitable tenacitat- com un petit inquisidor dels sacerdots més compromesos i progressistes, que participaven en les contradictòries lluites d'un país en ebullició, i de les comunitats de base, que iniciaven una nova forma d'evangelització i de compromís social. Es va anar fent cada vegada més odiós per a l'Església de San Salvador, una de les més avançades del continent en un dels països més conflictius del continent. El Salvador: el país més petit i el més poblat, el de "les 14 famílies" propietàries de tot. El país on el 1932 hi va haver una matança de 40 mil camperols en una setmana i on els responsables d'aquella carnisseria publicaven en els diaris dels anys 70: "En vam matar quaranta mil i hem tingut quaranta anys de pau. Si n'haguéssim mort vuitanta mil, haurien estat vuitanta anys."

Actuant com a inquisidor, Romero aconseguí que el nomenessin Bisbe de Santiago de María. En aquella rica zona de cafetars i cotó va viure 3 anys (1974-77). I encara que va seguir sent molt amic dels rics terratinents, fou allà on començà a ser bufetejat per la realitat. La dels miserables jornalers que tallaven cafè en les hisendes dels rics i la dels pobres transformats en Delegats de la Paraula, predicadors de la bona notícia de l' evangelí als seus companys de misèria.

Els mèrits acumulats en tants anys de sacerdoci exemplar i "neutral" van fer que militars i oligarques el proposessin al Vaticà com a Arquebisbe de San Salvador el 1977, quan el país vivia en la més profunda crisi -la que desembocaria quatre anys més tard en la guerra civil-, amb el desvetllament massiu dels pobres exigint democràcia, justícia i vida i la intransigència criminal dels rics negant-los-les. El país estava en ebullició i els rics confiaven que Romero apagaria el foc dels pobres.

Al cap de 15 dies de rebre el càrrec i la carrega arquebisbal, es produí un dels fraus electorals més grossers de la història salvadorenc en favor del partit dels militars-, seguit d'una matança al centre de San Salvador contra el poble que reclamava. El foc esdevingué incendi amenaçador. Un mes després, paramilitars al servei dels terratinents assassinaven a Aguilares el jesuïta Rutilio Grande, el sacerdot salvadorenc més prestigiós del moment. Desbordat per aquella marea ascendent, Monsenyor Romero va viure en els dies que van del 12 al 20 de març -entre l'assassinat de Rutilio i la missa a l'aire lliure que li dedicà, a la qual van assistir cent mil persones- un turmentós i singular "camí de Damasc". I a partir d'aleshores va canviar, no va tornar mai més a ser aquell sacerdot tímid i obsessionat per la llei i la institució. Tot el seu esforç el posà des d'aquell dia al servei de l'Esperit i del poble.

En els tres anys al capdavant de l'Arquebisbat de San Salvador neix, creix i es desenvolupa la personalitat profètica de Monsenyor Romero. Eren temps d'una creixent organització popular. I en resposta, d'una cruel repressió governamental contra el poble i, específicament, contra membres i institucions de l'Església. No hi ha cap Església a l'Amèrica Llatina amb un rècord de martiri més extens i prolongat que la salvadorenc en aquells anys.

Les homilies que diumenge rere diumenge Mns. Romero pronunciava a la Catedral esdevingueren aviat la paraula més lliure, més encertada i més autoritzada del país. De portes endins i de portes enfora: la figura de l'Arquebisbe s'engegantia internacionalment i les seves homilies el transformaren en l'altaveu del poble salvadorenc en lluita. Va aconseguir que els ulls del món i la solidaritat de molts cors es girassin cap al seu país com mai havia succeït.

Són homilies llarguíssimes -fins de dues hores o més- i molt denses teològicament. Són una catequesi permanent. I també són un "diari setmanal": no hi va haver fet de la vida nacional, no hi va haver senyal de violència o símptoma d'esperança que quedés fora de la seva valoració de pastor. La Catedral de San Salvador s'atapeïa cada setmana per escoltar-lo. Els seus missatges alimentaven l'esperança col·lectiva.

Era la seva paraula. I també la seva presència. Visitador incansable de les comunitats, tenaç celebrant de confirmacions i de misses, conseller públic i privat de dirigents populars i de personalitats polítiques, mitjancer en vagues i en tots els nombrosos conflictes d'aquells anys, Monsenyor Romero semblava tenir temps per estar a tot arreu a la vegada.

El seu canvi i el seu compromís i el seu protagonisme creixents esdevingueren cada vegada més intolerables per al sistema. Campanyes de difamació, l'assassinat dels seus sacerdots, amenaces, pressions

eclesiàstiques: ho intentaren tot. Però, la mà ben ferma a l'arada, no va mirar mai enrere. Des del gener de 1980 -fracassada la fórmula política de la junta cívico-militar que havia pres el poder uns mesos abans- va ocupar el primer lloc en les llistes dels esquadrans de la mort.

Mons. Romero mai va tenir cura de la seva seguretat personal i jugà fins a l'últim moment amb totes les cartes descobertes. Tenia plena consciència que volien matar-lo. I no volia morir. "Mai he tingut tant d'amor a la vida, vull una mica més de temps, jo no tinc vocació de màrtir", digué a un amic en les últimes setmanes.

El diumenge 23 de març es va reunir per darrera vegada amb el seu poble a la Catedral i en acabar l'homilia va llançar una apassionada i històrica crida als soldats i als guàrdies perquè no desapareixin contra els seus germans del poble, perquè desobeïssin les ordres de matar que els donaven els oficials.

L'endemà, 24 de març de 1980, quan la tarda es consumia i mentre posava punt i final a l'homilia d'una missa per a una senyora difunta, a la capella de l'hospital de cancerosos i davant d'un petit grup de fidels, va arribar la seva hora. Un pistoler al servei de Roberto D'Abuisson, fundador del partit ARENA, li disparà de una bala explosiva que li travessa el cor. Va caure als peus de l'altar i al costat de la vida.

El poble recollí el seu cadàver i el plorà com es plora el pare i la mare. Van ser vuit dies de dol i d'orfandat. El Diumenge de Rams de 1980 els salvadorencs l'acomiadaren en una cerimònia multitudinària, que fou interrompuda per trets calculats i per bombes llançades pels cossos de seguretat apostats als punts estratègics de la plaça. Hi va haver 40 morts i centenars de ferits. La missa quedà interrompuda i l'enterrament va haver de fer-se a corre-cuita.

Trencats els dics i ultrapassats els límits del respecte i la compassió amb el seu assassinat -que ha restat impune fins avui-, ferit el pastor i disperses les ovelles, aquell any 1980 va ser tràgic. Torrents de sang vessada injustament amararen tots els racons del país. L'any següent esclata una guerra que duraria dotze anys llargs.

La sang d'Oscar Romero, barrejada per sempre més amb la del poble que va estimar i servir, no ha deixat de ser fecunda. L'1 de març de 1992, quan s'acabà la guerra a el Salvador, una enorme manta col·locada al cap damunt de la Catedral acompanyava la multitud que celebrava el primer dia de la pau i la llibertat. Deia: "Monsenyor, avui has ressuscitat al teu poble".

Els pares d'Amèrica que tots hem de conèixer

Augusto C. Sandino Heroi antiimperialista d'Amèrica Llatina

1995: Primer centenari del seu naixement

Augusto C. Sandino és l'heroi guerriller nicaragüenc símbol de la ja secular lluita dels pobles d'Amèrica Llatina contra l'imperialisme ianqui. L'obrer de procedència camperola que va combatre contra els invasors nord-americans a Nicaragua va néixer a Niquinohomo el 18 de maig de 1895.

Viatjà a d'altres terres buscant treball. Va conèixer l'explotació a Hondures, Guatemala i Mèxic. Treballant a la Huasteca Petroleum Company sentí l'acusació que tots els nicaragüencs eren uns venpàtries, ja que es prestaven a la dominació nord-americana. Això el decidí a demostrar que encara quedaven patriotes. Junt amb un grup de treballadors va prendre dinamita de la mina nord-americana de San Albino i començà a combatre el govern d'Adolfo Díaz, imposat pels ianquis. Amb algunes armes recuperades del mar i les que treu als enemics comença la lluita al costat dels liberals. La victòria a Las Mercedes, Boaco, és decisiva per l'acabament de la guerra constitucionalista.

El 4 de maig de 1927, el liberal Moncada s'entrevista a l'Espino Negro de Tipitapa amb Stimson, representant ianqui i decideix lliurar les armes rebels a canvi de deu dòlars, cosa que demostra una vegada més que "cinc oligarquies liberals més cinc oligarquies conservadors sumen deu bandits". Sandino, amb trenta dels seus, diu: "Yo no estoy dispuesto a entregar las armas en caso de que todos lo hagan. Yo me haré morir con los pocos que me acompañan porque es preferible hacernos morir como rebeldes y no vivir como esclavos". "Los grandes dirán que soy muy pequeño para la obra que tengo emprendida; pero mi insignificancia está sobrepajada por la altivez de mi corazón de patriota, y así juro ante la Patria y ante la historia que mi espada defenderá el decoro nacional y que será redención para los oprimidos".

Quan el comandant ianqui Hatfield li envia un ultimatum, Sandino li contesta: "Recibí su comunicación ayer y estoy entendido de ella. No me rendiré y aquí los espero. Yo quiero patria libre o morir. No les tengo miedo: cuento con el ardor del patriotismo de los que me acompañan. Patria y libertad".

La Marina dels EUA ressenya 510 combats entre el maig de 1927 i 1932. I la resposta que rebien en proposar a Sandino i els seus que deposessin les armes era: "El patriotismo a que usted apela es el que me

ha mantenido repeliendo la fuerza con la fuerza. La soberanía de un pueblo no se discute, sino que se defiende con las armas en la mano". "Soy nicaragüense y me siento orgulloso de que en mis venas circule, más que cualquier otra, la sangre india americana que por atavismo encierra el misterio de ser patriota leal y sincero". "Soy trabajador de la ciudad, artesano como se dice en este país, pero mi ideal campea en un amplio horizonte de internacionalismo, en el derecho de ser libre y de exigir justicia, aunque para alcanzar este estado de perfección sea necesario derramar la propia y ajena sangre. Mi mayor honra es surgir del seno de los oprimidos, que son el alma y el nervio de la raza".

El gener de 1933 passa a ser cap del govern Juan B. Sacasa. A la intervenció armada de l'imperi ianqui li ha resultat impossible vèncer l'Exèrcit Defensor de la Sobirania Nacional. Sandino es va oposar a un conveni de pau mentre els invasors fossin a Nicaragua. La retirada dels gringos fou la culminació de la victòria militar de Sandino. Un mes després d'aquesta retirada l'heroi proclama: "Nuestro ejército, por la magnitud de su lucha, constituye una autoridad moral continental, y en el ámbito de simpatía con que nuestro ejército cuenta en el mundo, produjo la expulsión completa de los piratas norteamericanos en Nicaragua".

Encara que Sandino venç sobre la intervenció militar ianqui, no li és possible evitar que continuï la dominació econòmica i la intromissió política. "Con pena le manifiesto que nuestro gobierno no es todavía autónomo, porque existe la intervención política y económica, que no podrá desaparecer mientras los gobiernos pertenezcan a partidos determinados". També adverteix que la Guàrdia Nacional inventada pels nord-americans "es una institución contraria a las leyes y a la constitución de la república; ha sido creada por un convenio entre el partido liberal y el conservador por indicación de la intervención norteamericana".

Tant l'ambaixada ianqui com els agents de l'oligarquia temen el prestigi nacional de Sandino. El 21 de febrer de 1934, l'ambaixador Bliss Lane es comunica amb Somoza, en dos moments. El mateix dia es reuneix també el mateix personatge amb Moncada. I aquest mateix dia Sandino és assassinat, junt amb els seus germans d'armes Francisco Estrada, Juan Pablo Umanzor i Sócrates Sandino. Quan els que l'assassinaren registraren les seves butxaques li sentiren dir: "No llevo ni un solo centavo, porque jamás he tomado los fondos de la nación". Mesos després, liberals i conservadors decreten una amnistia a favor dels que estaven implicats en l'assassinat de l'heroi, i Somoza assumeix directament les regnes del poder. Fou la culminació de 25 anys de crims comesos pels ianquis intervencionistes i l'oligarquia venpàtria.

Els pares d'Amèrica que tots hem de conèixer

José Martí, Pare de la Pàtria i de la Revolució cubana

1995: Primer centenari de la seva mort

ROBERTO FERNÁNDEZ RETAMAR

(extracte)

El 1853, el 28 de gener, neix a l'Havana José Martí, fill d'espanyols humils a qui la necessitat havia llançat a la "sempre fidelíssima illa de Cuba", on es varen conèixer i es casaren. Varen tenir set fills després del matrimoni. Foren, dirà Martí, "pobres, molt pobres". Cuba era aleshores, amb Puerto Rico, l'última colònia espanyola en el Nou Món.

El 10 d' octubre de 1868 esclata, en el poblat de Yara, la primera guerra cubana contra Espanya, que s'allargarà deu anys. Encara que fill d'espanyols, Martí, amb 15 anys, s'adhereix des del primer moment a la "Causa de Yara". Publica clandestinament el sonet "El diez de octubre". Per defensar el dret de Cuba a la independència és condemnat a sis anys de presó, és portat a fer treballs forçats a canteres i després l'envien a l'illa de Pinos. Més endavant li commuten la pena per un desterrament a Espanya, el 1871. Complirà divuit anys i ja haurà estat a la presó. Hores abans de prendre el vaixell escriu: "Mucho he sufrido, pero tengo la convicción de que he sabido sufrir". Durant el viatge redacta la seva primera obra d'envergadura: El presidio político en Cuba.

A Espanya (1871-74), mentre es guanya la vida fent classes, estudia dret i filosofia i lletres a Madrid i Saragossa. Abandona Espanya el 1874, passa per França i passa a Mèxic, Guatemala i Veneçuela. És deportat per segona vegada a Espanya el 1879. A partir de 1881 fixa la seva estada a Nova York, des d'on després farà ràpids viatges a Mèxic, Santo Domingo, Jamaica, Amèrica Central... lliurat plenament a la preparació de la guerra contra Espanya.

En les diverses repúbliques llatinoamericanes que visita s'obre a la comprensió d'una unitat major, que ell denominarà "la Nostra Amèrica". Als EUA es familiaritzarà amb el que ell anomenarà "l'Amèrica europea", i ratifica la diferencia d'estructura i d'esperit entre les dues Amèriques. En la primera estada a Nova York, el 1880, ha presidit el Comitè Revolucionari Cuba de Nova York, intent frustrat de portar de nou la guerra al país. Fins al 1887 romanà voluntàriament apartat de les tasques a favor de la guerra.

En aquest moment Martí ja s'havia convertit en l'escriptor de llengua castellana més llegit i admirat al Continent. Rubén Darío dirà d'ell el 1888: "a nuestro modo de juzgar, escribe más brillantemente que ninguno de España o de América". Martí havia fet periodisme ja als EUA, però fou gràcies a la seva col·laboració en diaris de llengua espanyola, una vegada establert a Nova York, quan la seva fama cresqué per Llatinoamèrica. Els seus treballs es difonen per més de vint diaris del Continent. La seva fama continental creix i és nomenat representant als EUA de l'Associació de la Premsa de Buenos Aires.

A finals dels 80 els temors de Martí sobre l' actitud nord-americana en relació amb l'altra Amèrica comencen a fer-se visibles. El 1889 Washington convoca la Primera Conferència de Nacions Americanes. Martí assisteix ple d'ansietat a aquell conclave del qual sortirà en el futur la política del panamericanisme, l'Organització d'Estats Americans...

El 1890 la pluralitat de tasques de Martí és impressionant: és cònsol a Nova York d'Argentina, Uruguai i Paraguai; és elegit president de la Societat Literària Hispanoamericana i president honorari de la Lliga, societat de negres, on servirà també com a mestre; a més, fa classes d'espanyol; Uruguai el nomena representant a la Conferència Monetària Internacional Americana, que també tindrà lloc a Washington...

El 1891 les condicions internes de Cuba anuncien la proximitat d'un nou esclat bèl·lic. És menester trobar la via a la "guerra necessària" o aquesta pot tornar a ser infructuosa. Martí es consagrarà enterament a la tasca revolucionària. Renuncia als consolats d'Argentina, Uruguai i Paraguai i a la presidència de la Societat Literària hispanoamericana. Conserva, per viure, les classes nocturnes d'espanyol.

Els emigrats cubans el criden a l'exterior a animar la seva Lluita, a Tampa, Cayo Hueso... Queda decidit que els diversos clubs d'emigrats cubans que han sorgit a la llum de la revolució s'integrin en un organisme unificador. Martí redacta les Bases del Partido Revolucionari Cubano, on moderats i radicals s'uneixen entorn d'una tasca immediata d'independitzar Cuba. El partit és proclamat el 10 d'abril. Martí és elegit delegat del partit i ho serà fins a la mort.

Per dotar el partit d'un portaveu oficiós, Martí funda aquest any el diari Patria. Fins a la mort, Martí durà anònimament el pes de la redacció d'aquest òrgan, que constitueix un dels més singulars exemples de periodisme.

la seva tasca organitzava no fa sinó augmentar. El 24 de febrer de 1895 esclata la guerra. El 15 d'abril és nomenat major general. En el seu Diario anota: "Llegué al fin a mi plena naturaleza". El 19 de maig, prop de Dos Ríos, una escaramussa els sorprèn. Martí, contra l'ordre de quedar a la rereguarda, avan-

ça fins a primera línia. Cau ferit de mort. Els espanyols se l'emporten a enterrar-lo lluny. La tropa no pot recuperar el seu cadàver. Havia mort tal com volia fer ho, "de cara al sol".

Quan Emerson morí, havia escrit aquesta frase, que mereix que s'escrigui també a la seva tomba: "En él fue enteramente digno el ser humano".

Estatuts del moviment ecològic "Nuevo Amanecer"

PEDRO ELÍAS JOYA

Colòmbia

Artículo I

Queda decretado que ahora tiempo de verdad y de luz la naturaleza y su encanto, la tierra y la montaña, el aroma de granizos y maizal florido, el eterno verdor de los arrayanes, el arrurrú de las palomas errantes y el canto de las mirlas y las cigarras serán parte entrañable de nuestro corazón campesino.

Por nuestra tierra hoy agotada y empobrecida y por el derecho fundamental de la justicia emprenderemos una acción redentora y libertadora para restaurar sus bosques y montañas, su reglamento armónico en el palacio de los tres reinos, sus fuentes cristalinas, su equilibrio ecológico, su fecundidad, la diversidad de su flora y su fauna y la belleza de sus paisajes para hacer de ella un hogar amable donde construyamos juntos el nuevo amanecer de paz y fraternidad, incendiando contra la noche nuestra esperanza.

Parágrafo Único

La tierra no será del que la explota si no del que la ama.

Artículo II

La tierra no será más la esclava del hombre que la explota

sino la madre generosa que le brinda sus frutos para ser compartidos, desde los cálidos valles hasta los cumbres excelsas.

El dinero no volverá a comprar jamás el sol de las mañanas venideras porque la solidaridad victoriosa seguirá rompiendo las cadenas del egoísmo y construyendo un proyecto alternativo a este que nos amenaza y nos agrede.

Testimonio

Bienaventurados los limpios de corazón porque ellos verán a Dios (Mateo 5).

Artículo III

A partir de este instante será un crimen contra la naturaleza: la matanza de las aves del campo, la caza indiscriminada de animales de montaña que son su encanto y su alegría, la quema de los montes que son pulmones de la naturaleza, la tala indiscriminada de árboles y bosques que son la vida de la tierra y el saqueo voraz del carbón de los páramos -recurso de esperanza en tierra de promisión.

Artículo IV

Nuestras montañas agrestes amorosamente arrulladas por bujonas y gropéndulas volverán a poblarse de robles y tunebos, de tunos y arrayanes, de gaques y coronos, de laureles y encinillos, de cáscaros y trompetos, de agraces y lloquetos, de garrochos y almendros, de cedros y granizos, de carboneros y cachuevenaos, de helecho alto ramos dorados, de amarillos y lotos, de alisos y cardonales, de madreSelva y frailejón, de palchos y piñuelas, de bandadas de periquillos cantores y de aromas embriagantes de borrachero en flor.

Artículo V

Queda decretado que todo los días de la semana

podrán volar y cantar
 los miracielos y gorriones,
 los turpiales y cucaracheros,
 los gululuyes y los airones,
 los canarios y los jilgueros,
 las quinchas y los copetoncitas
 y que todos tendrán la acogida
 del paso de los gurollones migrantes
 con su nostalgia de despedidas
 o de golondrinas que anuncian la primavera
 en los rigores del invierno.

Las chizgas
 podrán vivir junto a los trigales
 y criar sus polluelos
 entre las espigas.
 Las ardillas y los carpinteros de copete rojo
 podrán jugar en los árboles del patio
 y su alegría llenará
 el corazón del hombre.
 La marcha encantadora de los pavorrales
 llenará de luz y de colores el viento
 y su plumaje radiante retratará el sol mayo
 en pétalos de arco iris.
 Francisco de Asís nos dará
 su oración por la paz
 con su palabra hecha canción
 y nuestro canto será inmenso
 con voces de libertad
 y guitarras militantes.

Artículo VI
 Queda decretado que podrán volver los ruseñores
 y los venados ariscos con sus cachos triunfales
 a correr por montes y páramos
 y que tendrán el derecho a la vida
 y a los caminos del alba
 sin el miedo de los perros
 echados por el hombre
 ni la zozobra de la muerte.

Artículo VII
 En todas las casas habrá
 huertos de frutales y paraísos agrestes
 de manzanas y peras,
 curubas y moras,
 de brevas y cerezas,
 de duraznos y ciruelos,
 de nardos y jazmines,
 anturios y araucarias,
 corales y trinitarias,
 álamos y acacias,
 rosas y mirtos,
 belleza y alegría.
 Y en tierras cálidas
 los naranjales y limoneros,
 pomarrosos y platanares,

guayabas y melones,
 granadillas y tamarindos,
 piñas y mamoncillos,
 mandarinas y uvas,
 cámbulos y gualandayes,
 malvarrosas y dalias.
 La dulzura cautivante de los mangos
 surgirá entre bosques de ceibas y samanes,
 palmeras y guayacanes,
 yarumos y cayenos,
 guadales y caracolies,
 higueros y abedules,
 cariños y sangretoros,
 algodoncillos y cafetales,
 trapiches y cañaduzales,
 musgos y gallínerales,
 enredaderas y mayos.

Artículo VIII
 Las indias encantadas
 de la laguna de "Ortices"
 iluminada y serena,
 de "Tamaná" y las "Arriatadas"
 lejanas y ariscas,
 de "La Brígida" y "Curubita"
 legendarias y bellas
 y el "Indio de las Lluvias"
 de "Pantano Colorado"
 volverán a tener su casa montañera
 surcada de guiches y juncales,
 de helechos y lirios
 y su hechizo alejará las sequías
 porque sus lluvias torrenciales
 lavarán a los caminantes
 que ignoren sus leyes
 o traspasen la línea establecida
 de respeto y acercamiento.

Sus aguas cristalinas
 retratando los cielos
 podrán aparecer o esconderse
 -como el misterio del amor-
 y estas Indias de leyenda ancestral
 vestidas de azul y coronadas de flores
 seguirán enricando a los jechos amigos
 que les lleven carrumba, tabacos y aguardiente
 y les cuiden sus garzas
 y sus patos de mil colores.

Artículo IX
 "El Cojo", "La Mancarita" y el "Ñangas",
 el "Duende" y el "Macaluco"
 tendrán también su cueva de piedra en la montaña
 y cuidarán tus encantos
 y perpetuarán sus mitos
 y sus mágicos lamentos.

En el follaje de los robles
cantará el surrucú de la noche
con su risa de llanto
en clave de sabiduría.
Y de la montaña seguirán bajando amenazantes
las águilas soberanas
enamoradas del sol
en las tardes de arrebol.

Artículo X
QUEDA DECRETADO QUE:

El hombre
no necesitará nunca desconfiar del hombre.
El campesino confiará en el campesino
como la tierra confía en el agua,
como el agua confía en la montaña,
como la montaña confía en la nube,
como la nube confía en el viento
y en su canción de desvelos
y como el viento y el aire
confían en el infinito horizonte
del azul de cielo.

El hombre aprenderá de los lirios del campo
y conquistará la mansedumbre del corazón.
Y seremos dignos
de la sabiduría ancestral
de nuestros pueblos Indios
y de la cultura campesina de patriarcas
que nos legaron los abuelos.

Artículo XI
De manera irrevocable y por siempre
queda establecido
que los niños amarán la tierra
y que su amor será tan bello
como el lucero de la mañana.

Artículo XII
Por decreto irrevocable
queda establecido
el reinado permanente de la justicia y la claridad
como don preciado de los cielos
y conquista ardorosa
de sacrificio y perseverancia.
La fuerza será de la verdad
y no de los fusiles
en un cielo nuevo
y una tierra nueva
donde la alegría será por siempre
una bandera radiante desplegada
en el corazón del pueblo
y de la patria.

Llocs sagrats indígenes

CLODOMIRO L. SILLER A.

Fa milers d'anys, quan els nostres avantpassats vivien en coves representaven a Déu com a Foc. El foc manté la cova en condicions per a ésser habitada, potser per això l'escolliren com a símbol de la vida. De la mateixa manera, la comunitat es convocava entorn del foc per a preparar els aliments i compartir-los; al voltant del foc els ancians explicaven la història del grup i les proeses dels qui havien anat servint la comunitat. Creien que tots aquests aspectes de la vida del poble eren una realitat que els sobrepassava. També experimentaven que si es mantenien com a grup era perquè Déu estava present entre ells. Compartir el menjar anava d'acord amb l'Ésser mateix que els havia donat la vida com a persones i com a grup humà; quan els vells explicaven "contes" sabien que estaven parlant d'allò que Déu volia per a ells com a poble. Encara avui, si hi ha sequera i no plou, moltes comunitats peregrinen cap a les coves, hi encenen foc, hi fan cerimònies i sacrificis, i li demanen a Déu que els envii la pluja i la vida. Gairebé sempre després d'aquests ritus comencen els tremolors.

En moltes coves trobem pintades les primeres representacions de tot això. Hi podem veure les mans dels qui les habitaren i dels qui hi celebraren la seva trobada amb Déu. Allà hi ha els cercles amb un centre que representa la cova i, enmig, Déu. També hi ha els cossos dels nostres avantpassats que foren enterrats coberts de flors, o amb gerres plenes d'aigua, amb menjar i d'altres coses. Els preparaven per a un viatge al final del qual arribarien al lloc on hi ha El-que-ens-sobrepassa, simbolitzat en el foc, al qual anomenaren Xiutecúhtli, Senyor de foc, o també HuehueTéotl, el Déu Vell, la forma més antiga per parlar d'Ell.

La vida dels grups humans es desenvolupava també en el camp. Les principals activitats eren recol·lectar fruits i caçar animals. La vida era rebuda molt directament de l'aigua, de la terra, de les déus. Tot això ho van convertir també en representació o en signes de la relació amb el Déu de la vida. Parlaven de Déu com a Aigua, com a Pluja, com a Terra. Veien a Déu principalment en representacions femenines, vitals. També representaven a Déu com a Vent. Ell era la mediació entre la terra que trepitjaven i el cel que miraven. Aleshores les muntanyes, les planes i les valls van ser convertides en llocs sagrats. Assenyalaven una muntanya, delimitaven un espai en la vall, circumdaven una déu i aquests eren els seus temples. En ells es reunien per a cele-

brar la seva trobada amb Déu. Avui encara trobem comunitats que fan les celebracions dalt de les muntanyes, a les planes i prop de les fonts. Preparen una esplanada i hi fan sacrifici i danses, de dia o de nit, o bé dia i nit. O celebren i dansen, o moren. En aquestes celebracions donen transcendència a la seva vida.

La casa també fou un lloc sagrat per a cada família. S'hi feien cerimònies que no reunien tot el poble, però que es veien com a necessàries per celebrar experiències que havien posat a les persones o a les famílies en contacte amb la presència o la voluntat de Déu. I procuraven posar ampits o murs primers dedicats essencialment per a l'àmbit religiós a les cases. Posteriorment van construir altars de diferents formes, on hi col·locaven records d'altres indrets o santuaris que recordaven Déu de la mateixa manera com tot el poble el representava. Així les cases, com els llocs sagrats, estaven estretament en relació amb altres llocs sagrats. Actualment aquests altars es conserven en forma de taules senzilles, guarnides amb flors i paper picat. Les famílies hi celebren molts ritus que expressen el seu sentit religiós, i hi posen damunt les imatges que expressen millor la seva experiència transcendent.

Quan les cultures d'alguns pobles es van anar fent més complexes i els grups humans s'organitzaren socialment en ciutats o en ciutats-estat, dins de cadascuna s'hi van construir espais, places, adoratoris, edificis i conjunts que estaven dedicats quasi exclusivament a celebrar l'experiència religiosa dels pobles. Eren llocs sagrats de gran bellesa arquitectònica. El que hi celebraven era l'experiència de Déu sobre la qual havien reflexionat i de la qual parlaven de forma més organitzada. Ja tenien la seva teologia. En gairebé tots els pobles del nostre continent, la teologia i els llocs sagrats no únicament contenien el pensament religiós del moment, sinó que també es referien a les experiències religioses de temps més antics, repensades i aprofundides. Per això els primers missioners cristians, cap allà al s. XVI, en veure la riquesa de les expressions i representacions dels indígenes van pensar que els nostres pobles eren politeistes. D'altra banda, tenim moltes cròniques, textos i mites de les tradicions indígenes d'aquell temps que ens demostren precisament el contrari. Els diferents "déus" no eren res més que diferents noms que permetien als nostres pobles expressar de maneres diverses i en moments diferents les experiències religioses que havien tingut amb una única divinitat.

Moltes vegades, al voltant dels llocs sagrats, amb prestigi a causa de les concentracions que hi havia hagut des de temps molt llunyans, es varen anar construint les ciutats, conservant sempre al centre, els adoratoris i, gairebé sempre a l'orient, els grans monuments dedicats al Sol que, juntament amb la

Terra i la Lluna, eren els símbols més representatius de Déu. D'aquests Llocs convé recordar l'anomenat La Venta, a Tabasco (Mèxic), on els més antics avantpassats de les cultures mesoamericanes van fer aquest enorme temple que no és quadrat, ni circular, ni rectangular, ni cònic, sinó que amb la forma d'una mena de grills que encara avui ens sorprèn. Tots recordem Tiwanaco, a Bolívia, amb les seves places, patis i temples, i amb la porta per on el Sol passa per a baixar amb el poble reunit en els immensos patis enfonsats. Així funcionà també el Temple del Sol, col·locat exactament seguint el camí de l'astre, que es va construir al Machu Pichu, al Perú, on Déu descendeix a la història sobre les poderoses ales del còndor.

Enmig de la més pregona selva del Petén, els maies de Guatemala van construir una enorme ciutat cerimonial que coneixem com a Tikal, on es varen citar persones i pobles religiosos de tot el món antic de Mesoamèrica. Els maies que van construir-la procedien i peregrinaven d'altres indrets també consagrats com Kaminal Juyú, també a Guatemala. Avui ens sorprèn el temple de Quetzalcóatl a Chichen Itzá, que realment no està construït en aquesta ciutat de l'actual Yucatán a Mèxic, sinó que els seus arquitectes el col·locaren en l'espai sideral, relacionant el temple amb el moviment de la terra al voltant del Sol, de manera que en el moment de l'equinocci de primavera, les ombres dels seus volums projecten al vespre, quan es fa fosc, una serp lluminosa que descendeix lentament des del cim del temple fins a terra, precisament en el dia i l'hora que han de començar les pluges en aquesta regió. Sol, Pluja, Terra, Humanitat, presència de Déu entre nosaltres. A Toniná, al cor de la selva d'Ocosingo, a Chiapas (Mèxic), darrerament ha quedat completament al descobert l'edifici més gran del món antic i modern: el Temple del Sol. Des de dalt, el joc de pilota jugat al peu del temple mateix es veu com dos pams. Allà està i representat novament Quetzalcóatl en un enorme mosaic de pedra calça; al cim veiem a Déu, com el Sol, que sorgeix a la matinada de la boca oberta de la Mare Terra.

Ja sabem que mentre construïen a Konoquia Mounds, a Illinois als Estats Units, van començar a aparèixer les restes del que fou un temple grandios, construït a imatge i semblança de la Piràmide del Sol a Teotihuacán, a Mèxic. Allà els indígenes, que havien construït aquest lloc sagrat seguint les pautes dels arquitectes que fugiren de la destrucció de Teotihuacán l'any 900 dC., parlen de Déu com a Usen, "el Gran Esperit", i entraren així amb la seva aportació al més profund de les religions antigues del nostre continent.

A Teotihuacán, el temple del Sol està situat a l'orient del de la Lluna, a l'extrem d'una avinguda de 5 quilòmetres. Al cim de l'estructura més gran dedicada al

Sol volien col·locar una representació de Déu com el Senyor de l'Aigua, Tláloc; i sobre el temple de la Lluna hi havia una representació de Déu amb el símbol de Chalchiuhtlicue, la senyora de les Fonts, "La-vestida-de-maragdes".

Qui ha estat a Tula, el principal centre religiós tolteca, a Mèxic, experimenta realment la profunda religiositat dels qui modelaren en altes escultures Tlahuizcanpantecútlí, el "Senyor del Sol de l'Aurora". Aquesta és una manera sublim de "parlar" de la contínua novetat i renovació del diví en la historia. Allí moltíssimes vegades, van representar Tlahuizcanpantecútlí mitjançant enormes blocs de pedra que porten al pit Papáotl, "La Papallona", l'esperit que ho fa transcendir tot.

Al món indígena hi ha molt llocs, sagrats. Només a les costes del Golf de Mèxic el catàleg de l'Institut Nacional d' Antropologia en té registrats més de la 600. I a la península del Yucatán? I a l' Altiplà? I a les valls i planes d'Oaxaca? I a les Huastèques? I a Hondures? I a Colòmbia? I a l'Equador? I en les selves i rius de l'Amazones? I en les immensitats geogràfiques i humanes del Con Sud que es perd en la gelada Antàrtida? I en l'enorme casc polar del nord? No podem ni tan sols intentar parlar dels llocs principals. El que sabem certament és que el món, la terra, les déus, els rius i els llacs, l'aire i el cel, la casa, l'adoratori, la plaça, el temple i moltes activitats personals, grupals, socials i polítiques, eren llocs sagrats per als nostres avantpassats. Però, com meditava Nezahualcóyotl, el més gran poeta i sacerdot de l'antiguitat: "Cerco Déu en el temple i no el trobo./ El cerco en la filosofia i no hi és./ El vaig cercar en els camps i no el vaig trobar./ El trobo en la persona humana./ Està en el cor del meu germà."

Tota la terra i l'espai del nostre continent és sagrat. Però el principal lloc sagrat per als indígenes d'abans i d'avui és la humanitat, "els merescuts a per la penitència de Déu". Déu està per la humanitat. Es dona a conèixer per ella i en ella. Déu, per als mesoamericans, es va fer persona humana en el Senyor de Tula, Quetzalcóatl; en Wiracocha, per als quetxues; en Crist, per als jueus. És sempre el mateix que sap com donar-se a la humanitat sencera. En la persona humana hi ha el Tzintéotl o panís diví; la persona està feta de Terra i de Sol i d'Aigua, signes i presència de Déu. Déu pareix contínuament la humanitat i li dona vida. Déu "s'encarna" de moltes maneres i en llocs diversos.

I totes aquestes maneres i llocs són sagrats.

Els quatre excepcionals

JOSÉ MARÍA VIGIL

Enguany, 1995, que celebrem amb èmfasi la Causa Negra, és necessari destacar en aquesta agenda quatre personatges, glòria de la tradició afroamericana: els quatre únics missioners que es van atrevir a denunciar l'esclavitud negra. Qui són?

A l'Amèrica hispana foren dos profetes: Fray Francisco José de Jaca (nascut en aquest poble d'Aragó) i Fray Epifanio de Moirans (fill d'aquesta localitat francesa). Des de 1681 les seves vides foren paral·leles, en les conviccions, els sofriments com a profetes de la llibertat, els escrits contra l'esclavatge, els processos judicials que patiren, la suspensió i l'excomunió, i la mort prematura.

El document inèdit de l'Arxiu General d'Índies de Sevilla conté l'"Expedient" del procés jurídic contra els dos profetes: "no solamente proclamaron la libertad de los negros, sino que llegaron a rehusar la absolución sacramental a todos aquellos que no prometían en la confesión dar libertad a sus esclavos y pagarles los jornales correspondientes a todo el tiempo que los habían tenido a su servicio".

Foren suspesos de la facultat de confessar i predicar, i més tard foren excomunicats pel bisbe, el 3 de desembre de 1681. Fets presoners, foren perseguits no només pels amos d'esclaus, sinó també per les autoritats eclesiàstiques. Els hagués estat fàcil d'"arrepentir-se" i guanyar així la llibertat i poder continuar llur tasca. Però van continuar fermes en la seva posició i cadascú va escriure un llibre contra l'esclavatge. A més, van declarar que eren les autoritats les que incorrien automàticament en excomunió, per jutjar-los a ells que, com a Missioners Apostòlics, estaven subjectes només al Papa i a Propaganda Fide. Això, a més de ser considerat irrespectuós, fou considerat perillós.

Alguns investigadors caputxins de Roma (Gregori Smutko i altres) pensen que Francisco José fou assassinat pels oficials del govern espanyol; però és una dada sense provar.

A l'Amèrica portuguesa hi hagué dos jesuïtes que treballaven a Bahia i que varen denunciar obertament l'esclavitud. El P. Gonzalo Leite (1546-1603) sostenia que "cap esclau, d'Àfrica o del Brasil és captiu justament". Escrivia: " Veo a nuestros sacerdotes confesar homicidas y robadores de de libertad, de hacienda y sudor ajenos, sin restitución del pasado ni remedio de males futuros..." La seva posició es féu incòmoda per als mateixos jesuïtes, per la qual cosa fou obligat l'any 1586 a tornar a Portugal, qualificat com d'"inestable".

El P. Miguel García (1550-1614) va combatre sobretot l'existència d'esclaus en els convents religiosos, pràctica comuna a l'època: "La multitud de esclavos que tiene la Compañía en esta provincia, concretamente en el colegio de Bahía, es cosa que no puedo aceptar de ningún modo. A veces pienso que con más seguridad me salvaría como laico que en esta provincia de la Compañía, donde veo lo que veo". Els seus superiors el retornaren a Portugal, considerant-lo "molt afectat pels seus escrúpols".

Invoquem aquests profetes d'Afro-llatinoamèrica, perquè en uns temps semblant sapiguem denunciar els nous esclavatges.

* * * * *

Durant tres segles, el famós "triangle negrer" constituí l'estructura bàsica del comerç internacional. L'esclavisme mercantilista fou la base de l'economia occidental. En aquell moment, l'esclavitud semblava el més "natural" del món, quelcom evident, inqüestionable. Oposar-s'hi hauria significat qüestionar els fonaments mateixos de la societat occidental: una bogeria, una denúncia absurda, una subversió intolerable.

En aquells segles, els ingenis sucrers constituïren la base de la producció econòmica. "Sense esclaus no hi ha sucre, i sense sucre no hi ha Brasil", es deia. En els ingenis hi havia milers d'esclaus. Els amos estaven interessats en tenir capellans que impartissin als esclaus la catequesi dominical. Per què?

El P. Antonio Vieira, un famós missioner jesuïta al Brasil, que va publicar els seus Sermoes, predicava als esclaus: "No hi ha feina ni gènere de vida més semblant a la creu i a la passió de Crist que el vostre en aquests "ingenios azucareros". Benaürats vosaltres si arribeu a conèixer la fortuna del vostre estat... En un "ingenio" sou imitadors del Crist crucificat, perquè patiu d'una manera semblant a com el Senyor Jesús va patir. Els ferros, les presons, les bastonades, els insults... és la vostra imitació, que, si va acompanyada de paciència, tindrà el mereixement de martiri. No serviu els vostres amos com qui serveix els homes, sinó com qui serveix a Déu..."

En aquesta predicació -com la majoria de les de l'època- no s'ensenyava als esclaus virtuts com la fraternitat i la igualtat dels humans, la lluita per la justícia i la llibertat, la unió, la fe, la rebel·lió i l'esperança. La predicació deia que les virtuts més grans d'un cristià eren l'obediència, la humilitat, la paciència, la resignació, la submissió a la voluntat de Déu.

La predicació deia als esclaus que havien de sentir-se feliços de ser esclaus, ja que si no ho haguessin estat no haguessin pogut salvar-se. De fet, la predicació feia que els esclaus creguessin que havia estat la providència de Déu qui els havia portat a l'esclavatge, per guanyar així la vida eterna. L'esclavitud no semblava un mal, sinó que apareixia com el mitjà d'atreure els pagans

cap a la societat cristiana, que era la dels blancs. Aquesta finalitat tan sagrada justificava els mitjans. És lògic que els amos dels esclaus volguessin que no hi faltés la figura del capellà, als ingenis.

Quants missioners, gelosos apòstols, amb bona fe van estar predicant en nom de Jesús, sense saber-ho, quelcom al qual ell s'oposà radicalment durant la seva vida: la resignació davant la injustícia, la "benaürança" de l'esclavatge, la desesperança dels pobres...

Molts bisbes, sacerdots, convents, monestirs, col·legis... foren propietaris d'esclaus. En els territoris de la Verapaz (Guatemala), els mateixos que va recórrer amb aquell fervor evangelitzador utòpic Bartolomé de Las Casas, només dues generacions més tard, els dominics mateixos van instal·lar grans convents amb immenses plantacions sucreres amb esclaus negres. Dels jesuïtes se sap que en els col·legis del Brasil tenien centenars d'esclaus, i que el superior provincial d'Angola, quan tenia algun deute amb la província jesuïta del Brasil, el pagava "en espècie", amb esclaus negres; i ell mateix tenia un vaixell negrer. I el que diem de dominics i jesuïtes -tan profètics i alliberadors en d'altres aspectes- es podria dir de moltes altres congregacions, personatges i entitats eclesiàstiques.

Però és que no hi va haver profetes que contrarestaren la negror d'aquesta pàgina històrica? Respecte a la defensa dels indígenes tenim desenes, o fins i tot centenars, de figures profètiques que, encara que foren una excepció de la regla, no deixen de ser una "gloriosa legió". Pel que fa a la defensa dels esclaus negres sembla que podem comptar aquests profetes amb els dits de la mà. Ni tan sols sant Pere Claver digué una paraula contra l'esclavatge. Fou un gran sant, ho donà tot per als negres, es va lliurar heroicament a l'assistència... però no gosà o no fou capaç de qüestionar l'esclavatge. Només Miguel García, Gonzalo de Leite, Francisco José de Jaca i Epifani de Moirans es varen salvar d'aquest vergonyós silenci eclesial. Són quatre profetes d'excepció, als quals la vida els anà malament: incompresos, desterrats, perseguits, apressats i, algun d'ells, mort de mala mort.

Quant a l'esclavisme occidental, l'Església com a conjunt falla. No va condemnar un sistema tan inhumà i anticristià. Encara més: amb el silenci, la seva presència, l'assistència, la predicació, el va legitimar.

Va estar fent "en nom de Jesús" el contrari del que ell hauria fet, el contrari del que ell va fer: anunciar la llibertat al captiu, la bona nova als pobres (Lc 4, 16ss). Una desafortunada frase del Documento de Consulta per a Santo Domingo ens dóna una pista: "nunca entonces enfrentó la Iglesia la negación total de la esclavitud negra. Posiblemente, la Iglesia, en un momento de decadencia, no podía retar a todas las potencias de Occidente." Evidentment, l'Església podia, amb la força de l'Esperit, però no ho va fer. No es va atrevir a desafiar i denunciar el sistema esclau-

vista, amb la qual cosa el va legitimar. "No s'atreví a reptar totes les potències d'Occident". Va tenir por, i preferí no veure-hi clar. La legió de religiosos d'aquells tres segles tampoc no s'hi va atrevir. Només quatre profetes d'excepció ho varen fer.

Lliçons per avui

Avui estem també davant d'un sistema econòmic radicalment injust que es presenta com a "natural", com a evident, tan ficat dins la lògica del món d'avui que atacar-lo pot ser vist com un signe de demència. Avui no es tracta de l'esclavatge físic, sinó d'un esclavatge més sofisticat. És el neoliberalisme triomfant. Amb el fracàs del socialisme real, un "allau del capital contra el treball" s'ha produït en l'anomenat Tercer Món. Un allau semblant a aquella invasió del s. XVI o a les expedicions a la recerca d'esclaus que arribaren a les costes d'Àfrica.

Es tracta d'un allau del neoliberalisme, que amb els seus "ajustaments" continua produint més pobresa i més pobres en el Tercer Món, i més guanys i més benestar en la minoria del Primer Món. Es tracta de la disfressada esclavitud del deute extern, que cal pagar al Primer Món les majories del Tercer Món, retallant fortament la seva salut, l'educació, l'habitatge, el treball...

Com en els tres segles d'esclavatge negre, tampoc ara manquen a les Esglésies líders admirablement dedicats a l'assistència dels pobres, com un sant Pere Claver. Però molts no s'enfronten al sistema esclavista com a tal. Oposar-s'hi els sembla la negació d'allò natural, exactament el mateix que fa tres segles semblava la negació de l'esclavisme.

Quan la història avanci tal vegada uns altres 500 anys i es vegi amb claredat que el sistema neoliberal que es va imposar a finals del s. XX no era menys injust i pervers, encara que més sofisticat que l'esclavisme negrer, ¿serà possible que, també, en algun document eclesiàstic hagin de dir: "mai a les darreries del segle XX l'Església declarà la negació total del capitalisme i el neoliberalisme. Possiblement, les Esglésies, en un moment de debilitat eclesiàstica i d'eufòria neoliberal, no es van atrevir a denunciar el sistema neoliberal occidental"?

No fou fàcil ni ho és ara

El discerniment i l'opció que tingueren els pocs qui denunciaren l'esclavitud no fou fàcil. No era "evident" la injustícia que s'estava fent als negres. L'opinió comuna, el pes de l'autoritat civil i religiosa, la praxis mateixa de les institucions eclesiàstiques, la inèrcia de les coses... inclinaven a pensar que l'esclavatge era quelcom "natural" i fins i tot justificat per la teologia i pel magisteri eclesiàstic. Prendre aquella opció era difícil. Per això només quatre persones la van prendre. Era més fàcil no ser "radical", no ser intolerant, ser més "comprensiu", no voler sortir de la norma comuna.

El superior provincial dels dominics a L'Espanyola els va ordenar "per obediència" parar en aquelles denúncies. Tenien, doncs, els religiosos arguments fàcils per a tranquil·litzar la consciència i no crear-se problemes. Però van preferir obeir la consciència.

Van ser pocs els qui prengueren aquella opció profètica. Molts altres religiosos van preferir la convivència amb el sistema, el "realisme". Així, la predicació de molts religiosos va ser inoqua enfront del sistema i, així, va ser-ne la legitimació més poderosa. La immensa majoria dels religiosos va estar veritablement compromesa amb el sistema: convents amb indis encomendados, convents propietaris d'esclaus negres, amb grans extensions de terra i grans riqueses, en immillorables relacions amb els poderosos. Però Jesús havia dit: "O s'està amb mi o s'està contra meu". O amb l'esclavatge o a favor de la llibertat. No era possible la neutralitat. Els qui no van ser profètics, van ser connivents.

La història ja ha jutjat els religiosos d'aquells temps. L'ha canonitzat, en l'altar del cor dels pobres, els profetes, els famosos i els anònims, els qui van saber clamar a favor dels indis, els qui s'arriscaren, els qui no pactaren amb la mediocritat.

Els qui s'acomodaren (que foren molts!), els qui es van quedar en els seus grans convents i amb molts esclaus, els qui van reprimir la consciència per a no desentonar ni crear conflictes, o els qui s'excusaren en l'"obediència" als seus superiors o als seus bisbes, aquests ja han estat esborrats de la història. No van prestar un servei real ni a l'Església ni a la vida religiosa, ni als pobres, ni a Jesús, ni al Regne.

Nova Cajolá: la lluita per la terra

El clam per la terra és el crit més dramàtic i desesperat a Guatemala

EDGAR A. ARAUZ

El clam per la terra és, sens dubte, el crit més dramàtic i desesperat que se sent a Guatemala. Surt de milions de pits guatemalencs, que no només desitgen posseir la terra, sinó ésser posseïts per ella. "Homes de blat de moro", com diu el nostre llibre sagrat Maia, que d'una banda se senten identificats amb els solcs, el sembrat i les collites, i d'altra banda es veuen expulsats de la terra, i impeditos d'enfonsar-se en els solcs fèrtils, per una situació d'injustícia i de pecat.

Ningú no pot negar l'excessiva desigualtat existent avui quant a la possessió de la terra. A Guatemala, el

problema agrari es medeix actualment considerant el latifundi i el minifundi. És un sistema d'explotació i d'esclavatge.

Reivindiquen la terra

En aquest context nacional es troben els camperols del municipi de Cajolá, a 222 quilòmetres de la capital. Nou-centes famílies maies del grup Man, que com una mostra entre d'altres moviments proterra, víctimes de la necessitat i impulsats i animats per la carta pastoral "El clam de la terra" (publicat per la Conferència Episcopal de Guatemala el 1988), diuen que s'organitzen per sortir a cercar la seva reivindicació. Amb la finalitat d'obtenir la terra que els pertany. Es tracta de camperols que dia rera dia han adquirit consciència de la misèria injusta en què viuen i ha pres la decisió de reclamar les seves terres, però que per interessos particulars d'alguns terratinents poderosos i autoritats corruptes foren violentament desallotjats de la finca "Pampas del Horizonte" que els pertanyia legitimament des del 1910.

El febrer de 1989, en el seu poble llunya de l'altiplà, es reuneixen els camperols al voltant del títol de propietat trobat entre els documents rebuts per la nova corporació municipal. Es forma una comissió per a recórrer els límits de la finca i en aquesta revisió s'adonen que hi ha fites mogudes i annexions a la finca "Caotunco", propietat del terratinent Arévalo Bermejo. L'Instituto Nacional de Transformación Agraria (INTA) dóna suport als camperols, però, a causa de les pressions, la corrupció i la violència, aquest recolzament dura poc.

El 22 de maig del mateix any, després de lluites dures i injustes detencions, tots els camperols comencen un èxode des del poble de Cajolá, fins a la finca "Pampas del Horizonte", en el departament de Quezaltenango a 140 quilòmetres de Champerico. Un dia més tard es duu a terme l'ocupació pacífica. La reacció dels terratinents es produeix tot seguit i el 28 de maig el jutge de pau Coatepeque, amb el xantatge del senyor Arévalo Bermejo, intenta desallotjar als "cajoleños", acusant-los d'usurpació i d'invasió de terres, i empresona els seus líders. Comença així una campanya de coaccions, difamacions i amenaces i tortures físiques i psíquiques que culmina amb el desallotjament violent de la finca realitzat per 200 policies armats de la brigada anti-disturbis.

L'Església dóna suport als camperols

Des del primer moment l'Església s'hi fa present per mitjà dels seus agents de pastoral, sacerdots, religiosos i religioses per tal d'evitar un inútil vessament de sang. Els camperols decideixen quedar-se a viure a la vora de la carretera, en condicions inhumanes. Amb el suport de l'Església comencen noves gestions jurídiques, sense cap resultat, perquè les promeses del govern són falses i es retarden intenciona-

dament. L'estada a les vores dels camins dura quinze mesos en què moren 23 nens. La fam, la desesperació, el dolor i la impotència s'apoderen dels camperols, només pal·liades pels comitès d'ajuda organitzats a les parròquies veïnes.

Després d'una llarga lluita que va durar fins l'11 de maig de 1992, quatre-centes famílies tornen a ocupar per segona vegada les seves terres de "Pampas del Horizonte". El 15 de juny són desallotjats un altre cop per forces policials, amb demostració de força i prepotència, fent servir tota mena d'armes repressives. Cansats, però no vençuts, amb l'esperit de lluita i de resistència intacte, mantenint la seguretat dels seus ideals i dels seus drets, els indígenes tornen a ocupar la finca cinc hores més tard. Quatre dies després són una altra vegada desallotjats amb violència. Destrossats i impotents decideixen quedar-se a viure definitivament a la vora de la carretera, construint petites cabanes.

Tanmateix, l'ambició i el menyspreu dels poderosos respecte els pobres arriba a límits tan inhumans i, alhora, tan salvatges, que decideixen cremar els "ranchos" humils i senzills dels camperols, semblant el pànic. S'acompleix allò del profeta Miquees: "Ai dels qui mediten la iniquitat, cobdicien camps i els roben cases i les usurpen, fan violència a l'home i la seva casa, la persona i la seva heretat!!"

El paper de la parròquia

Malgrat totes les vexacions sofertes, els camperols no es donen per vençuts i decideixen caminar fins a la capital, la ciutat de Guatemala. Després d'uns dies de camí arriben a la capital i aconsegueixen lliurar al President del Govern un escrit de peticions, no sense haver rebut abans, també a la ciutat, la brutal repressió de les forces policials. Per sort troben suport en l'Església i en la Universitat de San Carlos i hi romanen fins que, al mes de desembre, l'INTA els concedeix la venda de la finca "Santo Domingo", al departament de Retalhuleu, municipi de Champerico, demarcació de la parròquia dels Pares Trinitaris. S'hi instal·len unes 900 famílies i hi comencen a formar la seva nova comunitat, denominada des del desembre de 1993 "Nueva Cajolá".

La parròquia Jesús Salvador, dels Pares Trinitaris, hi dedica ajuda de tota mena: assistencial, espiritual, social i d'acompanyament les seves lluites. Els Trinitaris són alhora portaveus de les seves reivindicacions davant les autoritats civils i eclesiàstiques. Els "cajoleños", agraïts, senten que el suport rebut dels Pares Trinitaris respon a les opcions del bisbat de Quetzaltenango i a la línia pastoral de la Conferència Episcopal de Guatemala.

En l'actualitat la seva única font d'ingressos és el conreu del blat de moro i les ajudes que reben. Les promeses del govern mai no s'han acomplert i els "cajoleños" han de fer front als seus problemes d'ali-

mentació, salut, educació, habitatge, infraestructures i organització. Caritas i altres organitzacions de beneficència els donen ajuda, però del tot insuficient. Els nens en són les víctimes principals.

Crida a la solidaritat

A Nueva Cajolá hi ha esperança. Ha costat plors, sang, dolor i mort, però hi ha una vida nova en perspectiva de futur. Aquesta esperança de futur es veu alimentada perquè hom compren les paraules de Jesús: "No hi ha amor més gran que el d'aquell qui dóna la vida pels germans". Les nostres comunitats s'han vist enriquides per la solidaritat de tots aquells que s'acosten a conèixer la realitat de Nueva Cajolá. Confiam que els habitants de Nueva Cajolá tiraran endavant amb la seva nova propietat. Tanmateix, sentim la necessitat urgent de la solidaritat nacional i internacional, en particular, de les parròquies i comunitats trinitàries d'Europa, per tal que puguin col·laborar amb nosaltres, sobretot els laics per mitjà de les organitzacions del bisbat i de la nostra parròquia de Jesús Salvador, dels Trinitaris de Champerico. Hem format un comitè de laics que porta a terme la planificació i verificació.

A la pròpia parròquia, els Trinitaris som coordinadors de tots els projectes, però donant l'autonomia total i la responsabilitat plena als "cajoleños", que porten a terme la realització del seu projecte comunitari de treball, salut, educació, organització...

A nosaltres ens anima l'esperit de lluita i de fe per a procurar un alliberament en aquests nous esclaus víctimes de la cobdícia dels poderosos. Volem viure la nostra dimensió humana i espiritual amb sentit profètic. Ens adonem que la lluita per la terra que regalima llet i mel és llarga i difícil; que la fe en el Déu de la vida es viu en la solidaritat i la fraternitat; que Déu té el projecte que tots nosaltres ens sentim els seus fills, germans entre nosaltres i senyors de la creació, enfront dels projectes de mort i de dolor dels fills del mal. Ens anima l'esperança i la conquesta d'un Cel Nou i una Terra Nova, també aquí, on no existeixin el dol, la tristesa i el dolor.

Convidem, a qui ho desitgi, a contactar amb nosaltres a la Parròquia Jesús Salvador, Padre Edgard A. Arauz, 11007 - Champerico, Retalhuleu, Guatemala.

El 89'56% de les finques (microfinques i finques subfamiliars) representen només el 16'53% de la superfície, mentre que el 2'25% de las finques (finques multifamiliars i grans) constitueixen el 64' 51 % de la superfície. (Dades proporcionades per la Conferencia Episcopal Guatemalenca en la seva carta pastoral «El clamor por lo tierra», de febrer de 1988).

De cada 100 nens que neixen a Guatemala, només 35 tenen el privilegi de complir 15 anys. Segons Amnistia Internacional, en els darrers 15 anys ha tingut lloc un assassinat públic cada cinc hores.

Paraguai: Notícies i expectatives

ANTONIO CABALLOS

La matinada del dia 3 de febrer, festa de Sant Blai, patró del Paraguai, va despertar el país amb una notícia sorprenent: un cop militar derrocava el president Stroessner, després de 35 anys de dictadura. La pregunta que hom es feia immediatament era saber si es tractava tan sols d'un canvi de persona o bé si les promeses de democratització del general de cavalleria i consogre del dictador, Rodríguez, autor del cop d'estat, eren de debò.

Les eleccions del primer de maig de 1989 només van servir per legitimar la presidència del general Rodríguez. Però el 1990 hi ha un codi electoral nou que permet que l'any 1991 hi hagi elecció d'intendents, amb la sorpresa d'un independent elegit per a la municipalitat d'Asunción, la capital. Era l'avís que l'oficialista Partit Colorado era capaç de respectar les regles de joc democràtiques. L'any 1993 hi ha les eleccions presidencials, i és en aquesta ocasió que comença realment la pràctica del pluralisme polític, en un marc ampli de llibertats, tot i que un conjunt de factors -l'impediment per a un possible ingrés massiu d'opositors; l'ús de fons estatals en benefici de l'Associació Nacional Republicana (partit Colorado), i sobretot el suport al binomi "colorado" per part del comandant del primer cos d'exèrcit, el general Oviedo, que es va convertir en el veritable cap de la campanya electoral dels candidats Wasmosy i Scifart- no permeten considerar aquestes eleccions com a plenament democràtiques. La neutralitat de l'exèrcit va ser encara una de les assignatures pendents.

Un nou mapa polític

Malgrat aquestes limitacions, el mapa polític paraguaià ha canviat força. La tríada monolítica govern/forces armades/partit Colorado s'ha fet miques i s'hi han introduït nous factors. El govern, tot i ésser "colorado", té tensions i divisions en el propi partit, amb fortes lluites internes i faccions enfrontades. L'exèrcit, pressionat per l'oposició i per l'opinió pública, es manté reservat, encara que la gent continua mirant-lo amb preocupació i recel. El poder legislatiu, amb una majoria de l'oposició al govern, obliga a negociacions i a aliances. El nous governs departamentals lluiten per l'autonomia i per un protagonisme fins ara inimaginable. I la cosa més important: la gent s'adona que no ser oficialista no és cap delictes, que hom pot dissentir del que pensa el govern i que les minories polítiques també tenen dret a participar.

Temes pendents

Diríem que hi ha dos temes importants que encara estan molt verds, i que tenen una certa relació mútua: el poder judicial i la qüestió social. A final de març de 1994 es va promulgar, tot i les serioses resistències, la llei del Consell de Magistratura, amb la qual s'iniciava el procés de reforma judicial, en un país on fins ara el suborn era una característica de jutges i magistrats, amb la tolerància dels uns i la impotència d'uns altres que volien que la justícia fos una garantia per a la convivència. Una reforma important, perquè els focus de corrupció que els mitjans de comunicació posen en evidència, continuen vius, tant en el pla institucional com en el de persones privades vinculades a les instàncies del poder. Una corrupció difícil d'eradicar, a causa dels forts interessos creats i també per la connaturalitat amb què s'ha anat acceptant en tots els àmbits de la vida pública. Caldrà una nova pràctica judicial i moviment ampli d'educació cívica per intentar eradicar aquesta plaga social.

El nou àmbit de llibertats polítiques coincideix amb una davallada de la situació social, conseqüència de l'actual situació econòmica internacional. Itaipu, la presa hidroelèctrica més gran del món, va comportar, en les dècades 70 i 80, una gran absorció de mà d'obra i l'ingrés d'una gran quantitat de divises no sempre prou ben administrades. També, a la mateixa època, l'emigració a l'Argentina va ser una bona sortida al problema de l'atur progressiu. Però avui dia, els pagesos i els joves estan cada cop més pressionats, de tal manera que el primer trimestre de 1994 ha estat marcat per les protestes dels pagesos, a causa de la conjuntura del cultiu del cotó, i encara més per l'exigència d'una veritable reforma agrària i d'una participació major en els centres de decisió de la política agrícola.

Per altra banda, els sindicats comencen una practica de lluita, sense una historia precedent. A més, el sector informal, majoritari en el país, paga les conseqüències de l'empobriment. Tothom, amb una consciència cada vegada més viva dels propis drets i de la injusta distribució de la riquesa que hi ha al país, i amb l'esperança que les promeses d'un canvi d'escenari polític obrin camí a realitats concretes de canvi. Fins ara, les lluites pel poder entre la classe política semblava que els feien oblidar els problemes més urgents. Les mobilitzacions de la gent del camp i dels treballadors els ha obligat a tenir més en compte aquestes preocupacions. Fins a quin punt els nous executius i el legislatiu seran capaços de fer-se ressò del sentiment del poble s'ha de veure els mesos pròxims. Si aquesta sintonia no arriba, no seria estrany que els nous actors socials irrompin més fortament en la vida pública del Paraguai, però qui sap si al marge de les aparentment renovades estructures representatives.

Paraguai: irrupció de la societat

De Rodríguez a Wasmosy: transició no concloua

CARLOS M. MARTINI

Abril de 1994

L'any 1989 va ser el del trencament de la dictadura. L'any següent, el 1990, el país va tenir un nou codi electoral. El 1991 la ciutadania va poder elegir intendents per primera vegada. El 1992 es va aprovar la primera Constitució democràtica de la nostra historia, i l'any 1993 un president civil prenia possessió del seu càrrec, al palau de López, després de quasi quaranta anys de presència militar. En tots aquests anys de transició, el clima de llibertats públiques marca la nota distintiva d'un país que, pas a pas, anava trencant els models polítics del seu passat recent.

La campanya es desenrotllà en un marc d'ampli pluralisme. L'interès de la població va anar creixent a mesura que s'acostava la data dels comicis. Eren les primeres eleccions generals que podien ser efectivament competitives, considerant que les del 1r de maig de 1989 serviren per legitimar la presidència del general Rodríguez.

Amb tot, un conjunt de factors impediren que les eleccions del 9 de maig signifiquessin el final de la transició i l'inici d'un estat de dret. Les dificultats imposades per la Junta Electoral Central en el lliurament dels padrons als partits i la negativa d'oferir-los enregistrats en un mitjà magnètic, el fet de tancar les fronteres el dia de les eleccions, els obstacles posats als vigilants de la democràcia, el fet estrany de tallar les línies al consorci SAKA, encarregat dels còmputos paral·lels, l'ús dels béns de l'estat a favor de l'ANR i principalment l'ajuda oberta a la "dupla" vermella per part del llavors comandant del primer cos de l'Exercit, general Lino Oviedo, que en les últimes setmanes es convertí en el cap real de la campanya del binomi Wasmosy-Selfart, impediren considerar aquelles eleccions com a satisfactòriament democràtiques. La condició capital de neutralitat de les institucions castrenses en el sistema polític quedà com una de les més importants tasques pendents.

Un nou mapa polític

Malgrat aquestes limitacions en el pla dels procediments necessaris per a unes eleccions competitives, el mapa polític va ser més complex des d'aleshores i obliga els actors principals de una lògica de negociacions i d'aliances

Un Congrés amb majoria de signe diferent a la de l'executiu marca una de les diferències més grans de la transició fins al maig 1993. La gestió parlamentària s'ha tornat més complicada. S'imposen negociacions, acords, aliances, diàlegs permanents pel fet d'haver desaparegut les majories, i aquesta dinàmica del pluralisme negociador en el marc de la diversitat és un component fonamental d'un estat de dret. Més enllà de les reals o suposades motivacions, la iniciativa del pacte de governabilitat de Domingo Laino o el "compromiso democrático" entre el govern i l'oposició per la reforma judicial se situen en aquest nou escenari de més equilibri entre les forces polítiques.

Temps polític i temps social

Entre la presa de poders de Juan Carlos Wasmosy, l'agost de 1993, i el mes de gener de 1994, el calendari seguí essent eminentment polític. Els dos grans temes foren el del poder judicial i el de la legislació militar. Pel que fa al primer, s'arribà a l'acord anomenat "compromiso democrático", firmat pel poder executiu i pel legislatiu, que permeté la promulgació, a final de març de 1994, de la Llei del Consell de Magistratura, amb la qual es posà en marxa el procés de reforma judicial. I pel que fa a la legislació militar, l'executiu sol·licità la inconstitucionalitat de la llei 244, que de fet derogava la 216 aprovada a final de juny darrer pel congrés anterior. Un dels punts de controvèrsia és que l'executiu es ratifica en la creació de la figura de la Comandància de les forces militars, càrrec que correspondria a un militar, i la majoria de legislatiu sosté que aquest càrrec és innecessari i pot restar poder al president. I enmig d'aquest clima polític irromperen les protestes camperoles, el 14 de febrer, amb el bloqueig de camins, protestes que es van anar estenent i que van culminar en la manifestació del 15 de març, la més gran concentració camperola que es recorda al país. El que va fer esclatar el conflicte va ser el preu del cotó. Els pagesos van poder comptar amb l'ajuda de l'Església Catòlica i amb la comprensió de les seves reclamacions per part de la ciutadania.

Dintre de l'estratègia de corresponsabilitzar tota la societat en la solució dels conflictes socials, es crea el "Consejo del Desarrollo Social".

En resum, fins al gener de 1994 el calendari continuà essent polític. El mes de febrer va esclatar la societat a través d'un dels sectors més castigats per l'empobriment socio-econòmic. Heus ací el resum de l'escenari: les llibertats es mantenen; és possible - dependrà de l'evolució dels temes judicial i militar que s'avanci en la democratització política. Però al mateix temps continua l'empobriment de la majoria de la població. I aquest fet pot condicionar en el futur, de forma negativa, la credibilitat del sistema polític.

Els pares de l'America Llatina
que tots hem de conèixer

Pedro Albizu Campos Heroi de la llibertat de Puerto Rico

Pedro Albizu Campos va néixer el 29 de juny de 1893, fill del blanc Alejandro i la negra Juana. Destacà de ben nen per la seva capacitat per a l'estudi i l'oratoría. A la Universitat de Harvard va fer els estudis d'Enginyeria Química, Màster en Filosofia i Lletres, en Arts Militars i Advocat.

"Acabada la guerra europea, vaig refusar un nomenament de primer tinent de la reserva. Els porto-riquenys no hem de formar part de les organitzacions militars dels EUA. Hem de rebutjar la pretensió de formar part de l'exercit sipai de Puerto Rico". Aquesta fou la seva línia de conducta.

Va assistir a Cuba al Congrés de la Premsa Llatina, l'any 1928, on tensionà els presents amb una moció que fou recolzada per alguns: "1. Que la Conferència es declari en solidaritat amb la independència de Puerto Rico i sol·liciti del govern dels EUA la desocupació del territori porto-riqueny, 2. Que sol·liciti la desocupació immediata d'Haití. 3. Que es declari en solidaritat amb la independència de Filipines i de tots els pobles oprimits del món. 4. Que no s'admetin les delegacions de Premsa Unida, Premsa Associada i "The New York Times", perquè són alienes a la premsa llatina".

El Partit Nacionalista el va elegir president el març de 1930. Com a tal va fer jurament davant dels presents: "Jurem aquí solemnement que defensarem l'ideal nacionalista i que sacrificarem la nostra hisenda i la nostra vida, si cal, per la independència de la nostra pàtria".

El nacionalisme d'Albizu era integral: "La nació no pot existir sense la possessió de tota la seva riquesa material. L'agricultura, la indústria, el comerç, les comunicacions, franquícies i qualsevol forma de riquesa han d'estar en mans natives per poder assegurar la vida de la nacionalitat. Les companyies d'assegurances, les institucions bancàries i qualsevol altre organisme dedicat a la mobilització de la riquesa, és necessari que pertanyin a interessos nacionals".

Davant del resultat antinacionalista de les eleccions de 1932 va escriure: "Puerto Rico presenta el quadre d'un naufragi dels valors humans més preuats: L'honor, el patriotisme, el sacrifici. L'imperialisme ianqui en l'aspecte moral ens ha conduït al menyspreu de nosaltres mateixos; en l'aspecte material, de propietaris ens ha convertit en peons, i de peons en mendicants condemnats a mort". "Sobre la taula hi ha la suprema definició: ianquis o porto-riquenys. Els traïdors, que formin

la seva legió desoladora sota les franges suggerents de l'empresonament en que viuen; els patriotes, que ingressin en el nacionalisme redemptor".

La seva obra de servei al poble, la creació d'organitzacions com l'Associació de Treballadors de Puerto Rico i les nombroses maneres d'influir sobre els estudiants universitaris l'havien convertit en epicentre de la vida pública de l'illa. Era urgent suprimir-lo. El governador colonial va ordenar la seva detenció i la d'altres nacionalistes. El condemnaren a deu anys de presó a la penitenciaría d'Atlanta, Georgia. El 21 de març de 1937 s'inicià una desfilada cívica de solidaritat i protesta. Quan la multitud caminava ordenadament, tot cantant la "Borinqueña", va ser metrallada per la policia ianqui i nativa. Més de vint persones mortes i dos-cents ferits. Fou "la matança de Ponce". Complida la sentència, va tornar a Puerto Rico el 1947 i fou rebut per una imponent manifestació del poble. Però l'imperi li imposà la "lleï mordassa", amb guàrdia permanent per vigilar-lo. Encara més: elaboraren un pla per esclafar el nacionalisme. Van organitzar l'assassinat dels patriotes, que entrà en acció el 30 d'octubre de 1950. Durant cinc dies, a diferents punts del país, llançagranades, morters, tancs i avions de bombardeig varen ser utilitzats per acabar amb els independentistes. Els EUA declararen subversiu el Partit Nacionalista de Puerto Rico. Albizu fou novament capturat i condemnat a vuitanta anys de presó. La protesta nacional i internacional obligà l'integrista Muñoz Marín a indultar-lo.

Per evitar de desfer-se dels avantatges econòmics, polítics i estratègics, van idear la ficció anomenada "Estat Lliure Associat". Hi va haver un plebiscit falsejat per obtenir la majoria de vots que justificués el nom polític de la colònia. Albizu escrigué: "Qualsevol consulta és un torpede que es llança contra el cor mateix de la nacionalitat". "Els esperits timorats, els interessos creats, enemics de la independència, els especuladors amb la vida nacional, amenacen amb la seva mera presència en una acció plebiscitària l'existència de la nació com a poder sobirà". "És un espectacle vergonyós declarar que es prefereix, abans que la independència de la pàtria, l'ocupació militar del territori nacional per forces estrangeres". "Les intervencions s'exerceixen en benefici exclusiu de l'imperi i en perjudici de les nacions intervingudes".

Muñoz anul·là l'indult d'Albizu i ordenà el seu arrest. Fusells, bombes i gasos asfixiants realitzaren la presa de capturar un home de constitució feble. Don Pedro va patir a la presó una trombosi que el privà de la parla, i va quedar hemiplègic. Va morir el 21 d'abril de 1965, entre el dolor de la seva família i els seus germans de lluita i provocant consternació i indignació a tota l'Amèrica Llatina. Però Puerto Rico tindrà altres Betances, Hostos, De Diego i Albizu que guanyaran per a la seva Pàtria la Llibertat.

Els pares de l'America Llatina que tots hem de conèixer

Simón Bolívar

Pare de la Pàtria Gran

Va néixer a Caracas el 24 de juliol de 1783. Ben aviat es va quedar sense pares; Hipólita, una esclava negra, el crià. El seu preceptor el posà en contacte amb les idees que aleshores revolucionaven el món: els ideals d'igualtat, llibertat i fraternitat. Després d'una estada a diferents països, torna a la seva pàtria l'1 de gener de 1807, i participa activament en la preparació de la lluita contra Espanya. El 19 d'abril de 1810 s'instaura a Caracas la Junta Revolucionària, i Bolívar rep el grau de coronel i és nomenat ambaixador a Anglaterra. El 5 de juliol de 1811 passa a ser comandant de Puerto Cabello. Però els espanyols van saber utilitzar les diferències entre els patriotes i els "llaneros" i prengueren novament el poder.

Bolívar arriba a Nova Granada. Amb l'ajuda dels patriotes locals envaeix Veneçuela el maig de 1813. El 15 de juliol declara la guerra a Espanya. El 17 d'agost allibera Caracas, on la població el proclama capità general i li atorga el títol de "El Libertador". Això no obstant, poc temps després, davant de l'empenta dels "llaneros", es veu obligat a abandonar la capital i torna a Nova Granada. Els espanyols ocupen ràpidament Veneçuela i Nova Granada, per la qual cosa fugí a Jamaica, i després a Haití.

El 1817, amb l'ajut del president Petion d'Haití, aconsegueix d'establir-se a Angostura (avui Ciudad Bolívar), a la vora de l'Orinoco, on els espanyols no l'esperaven. Allí se les empesca per concertar una aliança amb el nou cap dels "llaneros", José Antonio Páez, fet que aconsegueix donar un canvi total a favor dels patriotes. "El Libertador" comprèn el motiu de la lluita dels camperols i decreta que tots obtindran terra, amb la qual cosa aconsegueix que facin seva la lluita d'alliberament.

L'agost de 1819 emprèn una maniobra heroica: travessa els Andes i apareix a prop de Bogotà. El 7 d'agost assoleix una brillant victòria sobre els espanyols a Boyacá. Al cap de tres dies allibera Bogotà i, poc temps després, tota Nova Granada. Torna, triomfant, a Angostura, on el Congrés que ell reuneix crea la Nova República de Colòmbia, formada per Veneçuela i Nova Granada. Davant del Congrés de Colòmbia demana la confirmació dels seus decrets sobre l'abolició de l'esclavatge i la concessió de terra als "llaneros". L'any 1821 obté la derrota decisiva dels espanyols a prop de Caracas, a la localitat de Carabobo. En prova d'agraïment, el Congrés el nomena president de la Gran Colòmbia.

El 24 de maig de 1822, prop del volcà Pichincha, a Equador, el general Sucre derrota els espanyols. Quito i Guayaquil són alliberats. Bolívar viatja a Equador i aquest país s'uneix a la Gran Colòmbia. I ja pensa en el Perú. Juntament amb Sucre, empren aquesta tasca. El 6 d'agost de 1824 Sucre derrota els espanyols a Junín. El 5 de desembre Bolívar allibera Lima. Allà s'adonà que el Congrés de Colòmbia l'havia apartat del comandament. El 9 de desembre Sucre obté la victòria d'Ayacucho. A principis del 1826 es lliura la guarnició del Callao. Així tot el Continent queda lliure de la dominació espanyola. Només queden les illes de Puerto Rico i Cuba. "El Libertador" vol organitzar un exercit per aconseguir-ho, però el temor als EUA es comença a sentir, i impedeix de dur a terme el seu somni. Per això diu: "Els EUA semblen destinats per la providència a omplir l'Amèrica Llatina de misèries en nom de la Llibertat... Els EUA són alhora el pitjor i els més forts de tots" .

L'Alt Perú el va convèncer de la necessitat de crear una altra República, que va rebre el seu nom. En nomena Sucre governador. Els homes de les colònies van lluitar units per la independència. Això no obstant, després de la victòria van prevaldre els interessos localistes, es va deixar sentir la manca de relacions econòmiques entre els diferents països alliberats, de manera que quedés garantida la unitat. La nit del 25 de setembre de 1828 hi va haver un complot en que hom intentà d'acabar amb la vida de Bolívar. Encara que no va reeixir, va servir perquè "El Libertador" prengué consciència de la realitat. Hi havia forces poderoses que pretenien destruir el seu somni, la Gran Colòmbia. I en primer lloc se separà Veneçuela; després assassinaren Sucre, aviat l'abandonà Equador...

Enmig d'aquest panorama, Bolívar va caure malalt físicament i moralment. El 1830 rebutjà el càrrec de President i intentà abandonar Colòmbia. Però mor abans d'aconseguir-ho. Va morir pobre i abandonat de quasi tothom. Com sol succeir als qui tracten de ser fidels a somnis grans i bells, que no caben en ànimes mesquines.

Malgrat que a Amèrica hom ret un cert culte a Bolívar, els seus ideals no tenen gaires seguidors, perquè topen amb els interessos dels que volen dominar aquells pobles. I sobretot perquè els qui dirigeixen els destins polítics d'Amèrica Llatina es dediquen a servir el poderós del Nord, o tenen por de no obtenir les seves benediccions si treballen assíduament per la unitat dels seus Pobles, fins ara empobrits i dominats. Cada dia es fa més necessari que l'esperit de Bolívar s'escampi sobre els pobres del Continent, a l'alliberament dels quals ell dedicà les seves energies. Avui, com ahir, la llibertat no és cap regal, sinó una conquesta que passa necessàriament per la unitat dels oprimits.

Comentaris sobre l'FMI

NOAM CHOMSKY MIT

Volem agrair especialment al Professor Chomsky que hagi volgut participar en l'Agenda Llatinoamericana enviant-nos aquesta anàlisi lúcida - com totes les seves anàlisis -, sobre la qual volem cridar l'atenció de tots.

Encara que l'ordre mundial està marcat per continuïtats manifestes a través de llargs períodes, hi ha hagut canvis importants durant els últims 25 anys. Un d'ells és la ràpida expansió del control de les corporacions transaccionals (CTNs) sobre l'economia internacional amb el trasllat de la producció al sector d'ingressos baixos, sovint marcat per una forta repressió. Cada vegada més el comerç mundial s'està convertint en una forma de transaccions intra-empreserials d'administració centralitzada, dintre d'un sistema de mercantilisme corporatiu, el qual no és realment «comerç», en l'autèntic sentit de la paraula. El gegantí augment d'un capital sense reglamentar i altament mòbil i especulatiu contribueix encara més a un ordre mundial que es caracteritza per ingressos baixos, creixement baix, grans beneficis, atur massiu, inseguretat i controls repressius.

Aquests factors van establir la funció de servei dels tradicionals dominis occidentals i també, estan internacionalitzant el patró tercermundista de marcada polarització, on les illes de gran riquesa i privilegi floten en un oceà de misèria. Les societats industrials riques també evolucionen en la mateixa línia, amb els EUA i Anglaterra al capdavant mentre la riquesa es concentra en uns pocs, els salaris baixen, i una gran part de la població resulta supèrflua, és a dir, no serveix per produir guanys, i per això no té drets. Les polítiques socials estan pensades per reforçar aquestes tendències, sobretot els anomenats «acords de lliure comerç», que en realitat són acords sobre els drets dels inversionistes, amb una barreja de liberalització i proteccionisme per incrementar el poder de les CTNs.

Aquestes tendències s'han accentuat amb la fi de la Guerra Freda, que, de fet, toma a una gran part de l'Europa Oriental al paper de zona tercermundista de servei, proveint de recursos mercats, oportunitats d'inversió, mà d'obra barata i altres serveis semblants a la iniciativa privada del Oest. En bona mesura es pot entendre la Guerra Freda com un conflicte entre el Nord i el Sud, únics en la seva escala, però, per altra part, exemple típic de com els poders hegemònics reaccionen a l'intent de les zones de servei per buscar una ruta independent. La història

d'Amèrica Llatina ens ensenya moltes lliçons per al present.

Una tendència paral·lela és l'erosió d'una democràcia significativa mentre el poder de prendre decisions es redueix encara més al grup del poder privat, absolutista, i que no dona comptes a ningú. Com ocorregué en el passat, ara que les CTNs dominen cada vegada més l'economia mundial, les estructures governamentals s'uneixen als centres de poder. La principal revista mundial de negocis, el «Financial Times» de Londres, descriu amb gran encert un creixent «govern mundial de fet» amb les seves pròpies institucions: el FMI, el Banc Mundial, el G-7, el GATT (el qual ja podem incloure en la Nova Organització de Comerç Mundial), i altres organitzacions similars. Aquestes institucions miren principalment pels interessos dels autèntics centres de poder: les CTNs que dominen finances i altres serveis, l'indústria, els mitjans de comunicació, etc. Un gran avantatge del govern mundial de fet és que funciona en secret, marginalitzant les institucions parlamentàries, i sovint atropellant-les amb l'excusa de «lliure comerç». Els sectors poderosos i privilegiats sempre han buscat naturalment disminuir les estructures democràtiques, per deixar-les buides i poder ratificar públicament les decisions que pren el poder privat i les institucions que estan al seu servei. El govern mundial de fet que ara s'està formant té un poder enorme de prendre decisions, i pot contribuir eficaçment a la creació d'un ordre internacional que serveixi als interessos dels reduïts sectors de poder privat i de privilegi, deixant la majoria de la població sotmesa i controlada pel terror o per qualsevol altre mitjà.

Una tendència paral·lela en l'esfera de la ideologia és l'agudització del concepte tradicional (de doble vertent) del «mercat lliure»: disciplina de mercat per als dèbils, i protecció de l'Estat i subsidis públics per als forts. Les classes educades estan contribuint d'una manera important al sofriment i a l'opressió, com ho feren tantes voltes en el passat, encara que ara sovint amb mètodes nous. Un d'ells és la interpretació de la revolució bolxevic com a «socialista», a pesar que va ser clarament una contrarevolució que eliminà ràpidament totes les estructures socialistes del període revolucionari: consells de fàbrica, «soviets», etc. Això ha estat evident pels més grans intel·lectuals marxistes (Rosa Luxemburg, Anton Pannekoek, etc.), pels llibertaris de l'esquerra (Kropotkin i quasi tots els socialistes llibertaris -anarquistes-), i els socialistes independents com Bertrand Russell. De fet, Lenin i Trotsky aclararen el tema quan demanaren la mobilització del poble rus com a «exercit d'obers» subordinat als dirigents vanguardistes, qui els conduirien cap a l'industrialització per mètodes del capitalisme d'estat. Més endavant aquest sistema adoptà els noms de «socialista» i «democràtic» per motius de propaganda. Per suposat la propa-

ganda occidental rebutjà el nom de «democràcia» mentre acollí amb entusiasme el nom de «socialista» per la tirania per difamar el socialisme i debilitar l'esforç dels pobres i els obrers en la seva lluita per la llibertat, la justícia i el control democràtic. Els «intel·lectuals radicals» acceptaren aquest plantejament de forma aclamadora, veient en el model leninista l'oportunitat d'aconseguir el poder per ells mateixos. Ara s'uneixen amb altres propagandistes occidentals per anunciar la caiguda del socialisme» (és a dir, la tirania antisocialista), i la «victòria del capitalisme» (és a dir, el sistema occidental estatal que assegura subsidis públics per a beneficis privats). Sense alliberament dintre del camp ideològic, no és d'esperar que es progressi cap a la justícia i la llibertat.

Les lluites que ens queden per endavant són dures, i demanen una solidaritat internacional més forta que mai. Fracassar en aquestes lluites comportaria conseqüències greus. En una conferència d'organismes dels jesuïtes que va tenir lloc fa poc a San Salvador, escrivien els efectes de la «mundialització» a Centramèrica com un «pillatge més devastador que el que el seu poble sofrí fa 500 anys amb la conquesta i la colonització».

Això es pot aplicar a una gran part del món, incloent-hi ara creixents sectors de les societats riques.

El FMI nasqué a Breton Woods (EUA) poc abans d'acabar-se la Segona Guerra Mundial. Amb fins semblants nasqué també el Banc Mundial. Tots dos són institucions de l'ONU. Fou creat amb la funció de ser el guardià que evités crisis econòmiques internacionals tan tremendes com les que hi va haver al món els anys 20 i 30.

Nasqué de l'acord de 44 països, però entre tots ells dominaven els interessos dels EUA, havien estat els grans vencedors de la segona guerra mundial. Avui són membres del FMI més de 150 països.

Se li assignaren diverses funcions:

- regular l'economia dels països membres i del món en el seu conjunt. Revisar les economies dels països, si existeixen desequilibris entre el que gasten i el que ingressen, entre el que deuen i el que paguen, i altres problemes d'aquest tipus, suggereix la manera d'encarrilar les seves economies, dona receptes per curar les seves "malalties". Els països membres es comprometen a donar informació completa sobre la pròpia economia. També es pot actuar com a inspector i supervisor de les seves economies.

- Donar diner prestat quan hi ha situacions de crisis en algun país. Encara que no és exactament un banc, sí que concedeix crèdits especials als països amb greus desequilibris econòmics. Cada país

membre del FMI paga una quota. Les receptes que cal aplicar en l'economia de cada país i en tota l'economia mundial es decideixen al FMI amb un vot. Però no és cert que "un país, un vot"; el que paga més quota té més vots. Els EUA que tenen la quota més alta tenen el 20% dels vots. I els 10 països que paguen quotes més altes tenen el 55% dels vots. Així, l'economia del món la decideixen els rics, i la decideixen naturalment al seu favor. El FMI fou creat per ser el guardià d'aquest principi i d'aquest (des)ordre.

Nou dones històriques de la Pàtria Gran

María Bartola

Contemporània de les darreres lluites dels Inques contra els conqueridors, fou la primera historiadora de Mèxic. Parlava i escrivia amb fluïdesa tant la llengua dels seus avantpassats com la castellana.

"La guerra ja s'havia declarat. L'espanyol ja trepitjava el nostre país, i fórem nosaltres, les dones, les que ho abandonàrem tot (la casa, els fills, els camps...) per fer-li front. Les dones, les mares, les esposes, filles i criades i reines de Tenochtitlan, Texcoco, Tlacopan, Cuasutitlan, totes lluitàrem contra la set insaciable d'or del conqueridor. Moltes moriren sense queixa, amb orgull. I moltes més continuen la lluita".

No se sap com va morir, però això no té gaire importància, perquè els manuscrits d'aquesta "periodista" i historiadora del seu poble encara es conserven a Mèxic com a testimoni de la resistència a la conquesta.

Azcalxochitzin (Flor de Formiga)

El seu marit, Netzahualcoyotl (Coiot Dejunador) era poeta i general del seu poble. Però més poeta que general, raó per la qual ella, la Flor de Formiga, bonica, intel·ligent i més independent del que els indis permetien a les seves dones, fou qui les organitzà contra els conqueridors, al sud de Mèxic.

Defensà del setge el seu poble fins que comprengué que l'invasor, cavalcant sers mitològics -el cavall era desconegut a Mèxic- venceria qualsevol resistència. Aleshores es retirà a reflexionar i va idear la manera de defensar-se: el poble va fer clots a terra, on amagà trampes mortals, cobertes de fullam, i d'aquesta manera els enemics, a cavall dels seus corsers, hi queien atrapats i es clavaven les fletxes que hi havien amagat els indígenes. Ella morí al camp de batalla.

Micaela Bastidas Puyucahua

Fou la més valenta i decidida de les inques en la lluita

contra l'invasor. Era la dona de Tupac Amaru. Posseïa una lucidesa i un coratge que la convertiren en líder del seu poble, respectada pels cacics i temuda pels invasors. Estratega i estadista, l'any 1580, amb les guerrilles ja organitzades a l'interior del país, mostrà al seu marit la necessitat urgent d'enfrontar-se a l'enemic.

Aconsellà no permetre el rearmament dels invasors, després que foren derrotats a Lima. Tupac, potser per demostrar que no estava subjecte a la voluntat de Micaela, s'hi va negar. I els combatents van caure en mans del conqueridor.

Micaela, ferida en el seu orgull natural, acceptà el seu destí, "...a la tribuna es planta tan majestuosa que admira...", i passà a ser el paradigma de les dones que romangueren a la muntanya i continuaren la lluita iniciada per ella.

Tomasa'Tirtu Condemayta

La seva gran personalitat la posà al front d'un grup de dones que defensaren amb les ungles i les dents els ponts que l'invasor necessitava creuar per posar setge a Tupac.

Tomasa veié, desesperada, que ja no li restaven ni pedres ni fletxes per continuar la lluita. Amb tot, escriu a la seva amiga Micaela: "Continuaré fins on sigui possible. Ni les meves dones ni jo deixarem la lluita. L'invasor no passarà si no és sobre els nostres cadàvers. Anima a Tupac i tu no et desesperis". L'invasor aconseguí derrotar-la, però ella morí impertorbable, irònica i despectiva: ni demanà misericòrdia ni volgué penedir-se dels seus fets.

Anacaona

Anacaona (Flor d'Or) era la dona de Caonab, el més poderós enemic de Colom. Raptada per la soldadesca, l'almirall se'n desentengué, però ella aconseguí d'escapar-se.

Molt bonica, cultivava la poesia. La seva inspiració es manifestà en molts cants dels indígenes a les seves festes.

Morí el 1502, però abans enardí el seu poble, d'on el seu home era el cacic. Organitzà els grups de resistència amb sentit militar i desafià amb valentia, i gairebé amb inconsciència, els primers espanyols que trepitjaren Amèrica.

Imataca

Amiga íntima de l'inca Roca, comprengué des de les primeres lluites contra l'invasor que la guerra seria dura i que sols amb la voluntat, l'adoctrinament, la força que els indis possessin en la batalla podrien resistir el poder militar dels espanyols. Organitzà les dones, allunyant-les dels telers per adoctrinar-les per la seva llibertat i la de la terra dels seus avantpassats. Revolucionària apassionada, s'introduí en grups espanyols i fou una gran informadora per al seu

poble, que la va estimar i respectar i que també la va témer pel seu caràcter, la seva flexibilitat i la seva capacitat de lluita. Una cop derrotats els indis a Veneçuela, se'n va anar al Perú, on continua la seva lluita i la seva militància.

Erendira

Princesa purépecha, juntament amb el seu pare Timas, "ninarca" Tangzxhuan, formà un exèrcit de guerrilles per resistir la càrrega dels invasors. Cristóbal de Olid, amo i senyor d'aquelles contrades, envià un exèrcit ben equipat per tal d'acabar amb els puréperches. No sols foren rebutjats, sinó que sofriren una derrota irreparable. En la seva fugida van haver d'abandonar un bonic cavall blanc. La princesa Erendina el va voler per a ella, va aprendre a muntar-lo tan o millor que els espanyols. Després el seu poble va ser atacat novament. En el moment de lluita més aferrissada va aparèixer Erendina muntada en el seu cavall blanc i, obrint-se pas amb la llança, matà tots els invasors que se li posaren al davant en el camí. Erendina es va perdre cap a les muntanyes, on continuà la lluita per la llibertat.

Policarpa Salavarieta

Nasqué a Cartagena d'Índies, filla d'un espanyol i d'una esclava índia. Policarpa es crià en aquell ambient. A mesura que anava creixent i escoltant les històries dels seus avantpassats, assumí la seva condició d'indígena, renegà de la seva hispanitat i va lluitar amb totes les seves forces per l'alliberament del seu poble.

Feta presonera per l'invasor, li oferiren salvar la vida a canvi d'unir-se a ells: "Els meus són els indis que lluiten a les muntanyes per la seva pàtria. Amb ells em quedo"

Serafina

Vivia amb la seva tribu a les costes de Río de la Plata. Com totes les índies querandines, la seva submissió al marit era absoluta. Així i tot, aquests valors es van trastocar quan Àlvar Núñez Cabeza de Vaca va arribar a les seves terres.

Dolça, tímida, obedient, es rebel·là contra l'invasor quan el querandins van ser delmats i encerclats a la muntanya.

Serafina, al front d'un grup de dones es va fer prendre presonera, enamorà un capità espanyol i el va passar a la causa índia.

Cadascuna de les índies que l'acompanyaven tenia la mateixa missió: enamorar els enemics. D'aquesta manera les dones conquistaren els conquistadors, i quan Àlvar abandonà les costes, famèlic, assedegat i amb la decepció de no haver trobat or, descobrí que els seus millors homes vivien amb les querandines i no tenien cap intenció de retornar amb l'expedició.

“Emparats per un núvol tan gran de testimonis”

Paràfrasi afroameríndia d'Hebreus 11

PERE CASALDÀLIGA

- Va ser la fe que va fer la glòria dels antics.
- Va ser la fe dels antics patriarques i matriarques indígenes i negres la que va salvar la vida, les cultures i l'esperança de la nostra Afroameríndia.
- Per la fe sabem que l'univers fou creat per la paraula de Déu.
- Per la fe en el Déu de la vida, els pobles indígenes i negres cregueren en la Terra Mare fecunda i en el cel del sol i la lluna i de la pluja fecundadora, terra i cel obra de Déu.
- Per la fe, Abel camperol va oferir a Déu un sacrifici millor que el de Caïm.
- Per la fidelitat a l'obra de Déu, Seattle, cap dels Suwamis, profeta de l'ecologia, es negà vendre la terra com objecte de mercat.
- Per la fe, Abraham, en ser cridat, obeí i sortí cap a la terra que havia de rebre en herència, però sense saber a on anava.
- Per la fe en la "terra sense mals", el Poble Guarani segueix fent camí a pesar de la llei i de la mort.
- Per la fe, Sara es tomà capaç de concebre, a pesar de superar la edat apropiada.
- Per la seva fidelitat, Natividad Quispe, índia peruana, donà testimoni als seus noranta anys de la fermesa de la dona popular.
- Per la fe, Moisès es va alliberar d'Egipte amb el seu poble sense por a la còlera del faraó.
- Per la fe en el Déu de la llibertat, Zumbí dels Palmars, arrencà el seu poble de la captivitat i el portà a la societat lliure dels Quilombos.
- Per la fe, també Moises preferí compartir els mals tractes amb el poble de Déu i es mantení ferm com si veiés l'invisible.
- Per la fe, els millors de nosaltres preferiren conviure la dura sort del poble i es mantingueren irreductibles, sabent que el regne invisible ja era una realitat.
- Per la fe, els fills d'Israel creuaren el mar Roig sense mullar-se, mentre els seus perseguidors s'ofegaven a les grans aigües.
- Per la fe, els pobres dels nostres pobles creuaren les muntanyes, venceren les fronteres i repoblaren d'homes el camp i la ciutat, mentre els seus dominadors s'ofegaven deshumanitzats en fabuloses fortunes.
- Per la fe caigueren les muntanyes de Jericó.
- Per fidelitat a la causa de la Vida, dones i homes, indígenes i negres, camperols i obres, religiosos i estudiants -, ja tombaren molts filats de latifundi, murs de discriminació i polítiques de mort.

- Per la fe, els Macabeus es revoltaren fins a la mort, contra l'imperi i l'idolatria.
- Per la fidelitat al seu poble, Tupac Amaru s'enfrontà al virrei fins a la mort, denunciant la tirania dels conqueridors.
- Enfortits per la fe en la Resurrecció, molts van morir apallissats o foren flagel·lats i sofriren la presó i foren apedregats o serrats, i caminaren perduts pels deserts i les muntanyes i es refugiaren en les caverne.
- Per l'esperança de l'Alliberament total, molts fills i filles dels nostres pobles, màrtirs de la Gran Pàtria, arrossegaren la calúmnia i el menyspreu, la presó i la tortura, la clandestinitat i l'exili, la muntanya i la desaparició.
- Què més diré? Em faltaria, doncs, temps per parlar de Gedeon, de Barac, de Samsó, de Jeftér, de David, de Samuel i dels profetes.
- Em faltaria temps per parlar de Juan Diego, Les Casas, Valdivieso, els Tamoio, Rumí Maka, Lempira, Doña Tingó, Luther King, Marçal Tupa'i, Vicente Menchú i Juana Tum, Oscar Amulfo Romero, Leónidas Proaño, Sergio Méndez Arceo... i tants i tants líders, profetes i màrtirs de la nostra Pàtria/Màtria Afroameríndia.
- Així, doncs, emparats per un núvol tan gran de testimonis, llencem a fora tot el llast i el pecat que ens assetja i correm amb perseverança vers el combat que ens correspon, els ulls fixos en l' autor i el consumidor de la fe, Jesús.
- Paraula de Déu en la Bíblia... Donem gràcies a Déu!
- Paraula de Déu en la història d'Ameríndia... Donem gràcies a Déu!

25 paraules zapatistes

per a meditar en tota l'Ameríndia

La pau que alguns demanen ara, sempre fou guerra per a nosaltres.

Ni amb tots els soldats federals serien capaços de barrar tots els camins que seguí abans la nostra misèria i que segueix ara la nostra rebel·lia.

Volem pau amb justícia, respecte i dignitat. No viurem més agenollats.

En el nostre cor també hi viu l'esperança.

La nostra veu començà a caminar des de segles i no s'apagà mai més.

Fer servir el passamuntanyes per amagar el nostre rostre és una vacuna contra el cabdillisme.

Nosaltres som aquí; els morts de sempre moriren una altra vegada però ara per viure.

Ja n'hi ha prou de morir de mort inútil, per això, és millor combatre per canviar. Si ara morim ja no serà amb vergonya, sinó amb dignitat, com els nostres avantpassats.

Els companys decidiren llançar-se per respondre al decret de mort que els significa el Tractat de Lliure Comerç, amb el decret de vida que els dona alçar-se en armes per exigir la llibertat i la democràcia.

El detonant de Chiapas ha sigut la falta de terra.

Volem que els passos de tots els que caminen en veritat s'uneixin en un sol pas

Volem que hi hagi un canvi, una revolució, una vida nova, una societat sense tanta injustícia.

Va ser el mateix poble que ens digué "ja, comencem ja". El poble ens va ordenar començar.

Hi ha en nosaltres un sol rostre i un sol pensament. La nostra paraula camina en veritat. En vida i en mort seguirem fent camí. No hi ha ja dolor en la mort, hi ha esperança en la vida. Escolliu.

La mort és nostra. Ara hem decidit controlar-la.

No estem d'acord que el nostre país es vengui a l'estranger.

S'ha de negociar un estatut d'autonomia (indígena), on el nostre govern, la nostra estructura administrativa, sigui reconeguda pel govern (federal) i pu?guem conviure.

I contenen els vells més vells que el vent i la pluja i el sol li diuen al pagès quan ha de preparar la terra, quan ha de sembrar' i quan collir la collita. I contenen que l'esperança també es sembla i es recull. I diuen els avis que el vent, la pluja i el sol estan parlant d'una altra manera a la terra... que és l'hora de recollir rebel·lió. Així diuen els avis. Els poderosos escol?ten, no acaben de sentir, estan ensordits per l'embrutiment que els imperis els prediquen.

Qui ha de demanar perdó i qui el pot donar? Els qui durant anys i anys s'asse?ien davant d'una taula plena i es queda?ven satisfets mentre amb nosaltres s'asseia la mort, tan de cada dia, tan nostra, que acabàrem per perdre-li la por?

Com indígenes creiem i sentim que tenim la capacitat de dirigir el nostre destí. Creiem que el nostre

poble és capaç de governar el seu poble. No tenim cap necessitat que ens vagin portant de la mà...

Com indígenes necessitem autonomia pròpia, necessitem aquesta identitat, aquesta dignitat. Esperem de tota la societat mexicana una reacció favorable envers les Causes que originen aquest moviment, i que són justes. Podran qüestionar el camí, però mai les causes. Fórem molts els que cremarem les nostres naus aquella matinada del primer de gener i vam iniciar aquest pesat caminar amb un passamuntanyes emboscant el nostre rostre. Fórem molts els qui férem aquest pas sense retorn, sabent ja que al final ens espera la mort probable, o l'improbable de veure el triomf. Prendre el poder? No, encara quelcom més difícil: un món nou!

De què hem de demanar perdó? De què ens han de perdonar? De no morir de fam? De no callar en la nostra misèria? De no haver acceptat humilment la gegantina càrrega històrica de menyspreu i abandó? D'haver demostrat a la resta del país i al món sense cer que la dignitat humana encara viu i és present en els seus habitants més empobrits?

La teologia de l'alliberament i Chiapas

JON SOBRINO

La primera reflexió que cal fer és per que aquest interès per la T.A. sempre que hi ha algun esclat social, sobretot si hi ha guerrilles i revolució per entre mig. Dones bé, aquest interès té molt d'ignorància sobre el que diu la T.A. Tant de bo ens preguntessin per la fe, esperança i compromís de la gent senzilla de Chiapas i per l'actuació evangèlica de don Samuel. Hi ha molt de «morbo»..., perquè l'interès creix sempre que hi ha sang pel mig, però no apareix quan la T.A. parla del seguiment de Jesús.

Dit tot això, amb tot, la pregunta és legítima i hi responem amb la segona reflexió. La T.A. és, com deia Ellacuría, la Teologia que està més en contra de la violència i la que més porta vers la pau. No hi ha en això paradoxes ni sofismes, sinó que Ellacuría afirma que aquesta Teologia combat la primera i la més causant de totes les violències, la injustícia estructural, a la que fa ja 25 anys els bisbes llatinoamericans varen qualificar a Medellín com a «violència» abans que res, i per ser les més greu es pronuncia la T.A.

Aquesta injustícia, en efecte, envia a la mort lenta de la pobresa però no per això menys mort, a milions de sers humans. I per això també la T.A. es pronuncia a

favor d'aquella pau que, com diu la Bíblia i ho repeteixen insistentment els Papes, és «fruit de la justícia». I és també la Teologia més antiviolenta perquè denuncia i combat la violència, la repressió, les tortures de part d'exercits, de cossos de seguretat i d'esquadrons de la mort, que es fan servir per mantenir la injustícia estructural, i es converteixen en violència massiva i cruel, de la qual tenim experiència abundant aquí a El Salvador: unes 70.000 víctimes, els coneguts «Romeros» i «Ellacuríes» i els milers de desconeguts a El Mozote i el Sumpul, fets que varen tenir lloc sovint amb el coneixement i la connivència del govern dels EUA.

La violència de la guerrilla? La T.A. ha seguit en el que és fonamental, la doctrina tradicional de l'Església i de Medellín.

En l'experiència salvadorenca, ha intentat impedir-la exigint reformes estructurals; una vegada desfrenada, ha procurat abreujar-la, humanitzar-la, ha condemnat tota acció terrorista i ha buscat una sortida pacífica i negociada que sigui garantia d'una justícia i d'una pau duradores. Això és el que entre nosaltres varen fer Mons. Romero i Ignacio Ellacuría, i el que esta fent a Chiapas don Samuel Ruiz, i no és de més recordar que tant aquells com aquest no sols no són ben vistos, sinó que són perseguits i fustigats pels benpensants i poderosos de sempre, i a vegades també del Vaticà.

Que més diu la T.A.? Aquesta és la tercera reflexió. Diu que s'han de complir els manaments de la llei de Déu i en un ordre precís. S'ha de començar complint el setè manament: no robar, no depredar ni espoliar, no deixar indígenes ni camperols sense terres: espanyols fa cinc segles, terratinents i transnacionals ara. El cinquè manament: no matar ni de fam ni de tortura ni de repressió, per a poder depredar amb més facilitat o per poder gaudir «en pau» del depredat. El vuitè manament: no mentir, és a dir, no tapar l'immens escàndol de la violència dels anteriors, l'opressió i la repressió que la campen per tot el Tercer Món.

Moviment popular de salut

I. Què és el MOPS?

El Moviment Popular de Salut, MOPS, és un moviment independent, sense finalitat lucrativa i sense cap vincle partidista, format per persones de diferents creences i religions, amb articulació a nivell nacional i amb seu social a Anàpolis, ciutat de l'Estat de Goiás, Brasil.

II. Història i evolució del MOPS

Va començar l'any 1977 a Lins (Sao Paulo, Brasil) a l'Encontre Nacional de Medicina Comunitària (ENE-MEC) amb participació exclusiva de professionals.

Va evolucionar i l'any 1981 va anomenar-se MOPS, amb la presència de no professionals. Fins el 1983 el Moviment era bàsicament articulació d'experiències de treballs comunitaris sense visió del seu rol específic en el procés de transformació de la societat.

De 1983 a 1990 va augmentar la seva articulació amb una més gran claredat sobre el seu objectiu, de cara a la transformació de la societat. Des del 1991, en el IX Encontre Nacional del MOPS, va fer un gran salt i es va convertir en un moviment amb presència social i política que, aliat amb altres forces, va cap a la construcció d'una nova societat.

III. Objectius del MOPS

1. Objectius generals:

- Ser un moviment de masses, autònom, per construir i enfortir la política organitzativa, dedicant-se a la lluita per la salut i la defensa de la vida.
- Construir i difondre una nova concepció de la salut, partint de les pròpies vides de les persones i de llurs coneixements.
- Dedicar-se a la formació de líders i construir una direcció política en la lluita per la salut i la defensa de la vida.
- Articular-se amb altres experiències i moviments populars de salut d'altres països.

2. Pràctiques alternatives

El MOPS cerca articular experiències de pràctiques alternatives, rescatant valors, costums i saviesa del poble en la lluita per la salut, entenent que els valors populars han de ser d'un Projecte Popular de Salut. El moviment sent la importància de la mobilització d'un programa popular de salut.

3. la política de salut

- Rescatar la ciutadania, fent que el poble conegui els seus drets, previstos i garantits per la llei.
- Mobilitzar la població per articular-se amb altres moviments, sindicats, partits, etc. per a la conquesta de la reforma sanitària i per a la defensa de la Salut Pública.
- Fer complir la Llei Orgànica del Sistema Únic de Salut (SUS), o sigui, lluitar pels drets ja garantits per la llei: assistència integral, una salut de qualitat, digna i gratuïta.
- Garantir l'atenció integral a la salut con un deure de l'Estat i dret de tota la població, conforme a la Constitució Federal.

IV. Nivells d'organització

- Estructuració: local, municipal, micro-regional estatal, regional i nacional. A cada nivell hi ha coordinadors amb intercanvi entre els diversos nivells.

- Instàncies del Moviment: Congrés, Encontres, Executiva, Coordinació nacional, Coordinació micro-regional, Coordinació municipal i local.

V. Importància de la participació

Per a construir el MOPS, és important, que a més de comprometre persones, cerqui la qualitat i la formació de les mateixes a tots els nivells del moviment. És important que els municipis es mobilitzin dintre del MOPS en la lluita pel dret a la salut realitzant trobades als barris, municipis i estats, dintre dels objectius del MOPS. Que cada grup estigui atent a la seva realitat i avanci en la construcció d'aquest MOPS amb creativitat.

El MOPS i la FCO –moviments totalment independents– funcionen admirablement al Brasil cal que siguin coneguts en tot el Continent. les persones i grups o moviments semblants d'altres països, interessats en conèixer-los, per crear quelcom semblant, per intercanviar experiències o per adherir-se a les seves xarxes, poden posar-se en contacte amb ells directament

Seu brasilera del MOPS: Av. San. Pedro Ludovico, L6 Q6, n 35L Crimeia Leste/ Caixa postal 1607/74660-300 Goiania, GO

Coordinadors Ilatinoamericans de la FCD: Arnoldo Claudino Rodrigues / R. Jacinto Banasio 248/ Serraria/ Sao José, SC / Brasil.

Eduardo Villarreal/ Casilla / Cochabamba. Bolívia / tel: 591-42-53953/ Fax: 591-42-38719

Maria del Carmen Mazariagos /10 CalleA317/ Zona 3/31693 Guatemala / el: 502-2-762764 / Fax: 502-2-288373

Pedro Caria Paredes / Av. Caminos del Inca 275/ Uma 38 PERU / el.: 51-14-487993/ Fax: 51-14-4709BI

Gladys Bernardino de Caballero / Roma 550 / Rio Tereira -/5358 Cordoba Argentina/Tel: 54371 -251 50 / Fax: 54-371 -24909

Fraternitat Cristiana de Malalts i Deficients

Què és la FCD?

La Fraternitat Cristiana de Malalts i Deficients és un moviment internacional ecumènic d'apostolat laical fonamentat en l'esperit evangèlic, en el qual els malalts i deficients assumeixen la seva organització i direcció.

Que es proposa?

La FCD reuneix malalts i deficients i els posa en contacte entre ells, no per a mantenir-los presoners del

seu món i aïllats de la vida, sinó per reunir-los allí on es troben, procurant d'integrar-los en la vida social, estimulant-los a trobar-se en el seu propi espai, alliberant-los de la mentalitat d'assistits i proporcionant-los confiança en ells mateixos a fi que esdevinguin subjectes actius i participants.

Com actua?

La FCD no és una associació sinó un moviment que s'organitza amb nuclis o equips que es localitzen en les ciutats, barris o parròquies. Els nuclis s'agrupen per subregions o diòcesis. La reunió de totes aquestes forma la Coordinació Nacional.

Objectius del Moviment

- Despertar en el deficient el valor de la vida i fer-li descobrir les seves capacitats i els seus dons.
- Promoure la integració del deficient en la família, en la comunitat i en la societat.
- Formar nuclis en els que s'intercanvien experiències, estudis i reflexions a partir de la realitat de cadascú. Formar líders del Moviment.

Principis fonamentals

1. Es fomenta profundament en l'esperit de la fraternitat evangèlica.
2. Es dirigeix a tots els malalts i deficients sense cap discriminació.
3. Fomenta una gran unió personal i comunitària entre malalts, deficients i persones sanes que col·laboren.
4. Pretén el desenvolupament integral dels malalts i deficients, tant l'humà com l'espiritual.
5. Contribueix a la integració del malalt i del deficient a la societat.
6. Esta animada per equips de responsables malalts i deficients.
7. Rep animació cristiana especialment dels consellers, que participen activament de la vida de l'equip.

Sobre l'ecumenisme

- L'objectiu de la FCD és lluitar contra tot sofriment, denunciar les seves causes i, en la solidaritat, cercar el desenvolupament integral de la persona. .
- El reconeixement de que la lluita personal de cadascú és la lluita de tots per la vida.
- La visita i el contacte personal són la dinàmica bàsica en l'acció del Moviment.
- El reconeixement indubtable del valor de cada persona, independent de la seva condició.
- Tothom és capaç de col·laborar en la transformació d'aquest món i en la construcció del Regne de Justícia, d'Igualtat i de Fraternitat.
- La unitat indiscriminada està garantida en els principis unificadors establerts en el document bàsic de la FCD brasilera.
- El reconeixement de les conviccions religioses de

cada persona i, sense fer cap tipus de proselitisme, cercar l'autenticitat de cadascú en la seva pròpia creença invitant a tots a unir-se en esperit fratern.

- Cada creença i filosofia de la vida té la seva raó de ser i pertany a la consciència personal de cadascú; per tant, mereix que sigui reconeguda.
- Amb esperit ecumènic, la Fraternitat està oberta i vol anar a l'encontre de tots, respectant les pròpies conviccions de cadascú, unint-se en la lluita per la vida.

La FCD compta al Brasil amb 25.000 persones, en més de 240 nuclis. Entre els assoliments que ha obtingut podem indicar:

- el deficient està aconseguint que es canviï la imatge que la família, l'Església i la societat tenen d'ell.
 - milers de deficients formen famílies, entren al mercat de treball, en la vida social i política, es comprometen en la comunitat, en els moviments populars i partits polítics,
- Però, encara s'ha d'aconseguir:
- la supressió de les barreres arquitectòniques, aparells, croses, bastons, cadires de rodes...,
 - veure reconeguda plenament la missió d'evangelitzador del malalt i del deficient.

Els Pares d'Amèrica que tots hem de conèixer

José Gervasio Artigas Pare de la Pàtria uruguaiana

Va néixer el dia 19 de juny de 1764. Va viure els primers anys de la seva vida al camp. Quan tenia 30 anys, els espanyols li van proposar que es fes militar. Va organitzar i dirigir un destacament de dragons encarregat de protegir les finques contra els lladres. L'any 1806 va renunciar a aquesta tasca i va restar com a oficial del servei de guàrdia.

L'any 1806, els anglesos van ocupar Montevideo durant sis mesos i sis dies. Durant aquest temps, Artigas des de la pampa va mantenir una guerra de guerrilles contra els anglesos. Després de l'alliberament de la ciutat, torna a capitanejar el destacament. Quan va arribar a Buenos Aires la notícia que els francesos havien pres Sevilla, les autoritats municipals i el poble van destituir el virrei i van nomenar una junta patriòtica, encapçalada pels criolls Manuel Belgrano i Mariano Moreno. D'aquesta manera, sense vessament de sang, va caure el regim colonial a La Plata, el 25 de maig de 1810.

El mes de març de 1811, s'integra al grup clandestí dels patriotes. Decideix lluitar contra els espanyols

fins a alliberar la seva Província Oriental. Proclama que "Més val vèncer o morir amb honor que no pas viure amb oprobí en la deshonra de la dependència". Com a resposta, el governador de Montevideo amenaça els insurrectes amb la força. Però després canvia d'estratègia i li ofereix el grau de general i diners si renuncia a la lluita. La seva resposta va ser: "L'insult que es fa a la meva persona i als honrosos sentiments que respiro és tan indigne del seu caràcter com de la meva resposta. Jo sols aspiro al bé de la Pàtria en la justa causa que segueixo". Després de diversos enfrontaments en els quals va derrotar els espanyols, comença el setge de Montevideo.

A l'Argentina, la Junta Patriòtica és substituïda per un triumvirat que firma un armistici amb el virrei: se li lliurava la Província Oriental, la d'Entre Ríos i la de Missioner, i s'autoritza enviar forces portugueses a la Província Oriental. Ell decidí anar amb les seves tropes més enllà del riu Uruguai.

Els anglesos van intentar altra vegada prendre Buenos Aires, Artigas i els seus van entrar de nou a l'Uruguai, i després de derrotar l'enemic assetjaren Montevideo per segona vegada.

El dia 5 d'abril de 1813, Artigas inaugura el Congrés Provincial, que aprova les "Instrucciones del año XIII" (sobirania de la Província Oriental i la formació de la Confederació de La Plata) i nomena el primer govern de l'Uruguai. Buenos Aires no ho va acceptar, i com a resposta, Artigas va aixecar altra vegada el setge de Montevideo, per la qual cosa Buenos Aires el va declarar fora de la llei.

Sota la direcció d' Artigas es va preparar la Constitució de la Província Oriental, la més democràtica de la seva època: afirmava la igualtat de tots els uruguaians i que el poder ve del poble. Això va espantar els terratinents de La Plata, que van decidir liquidar-lo. Van designar el general Alvear, qui al front d'una gran flota va prendre Montevideo, el juny de 1814. Després de la presa de Montevideo, Alvear va perseguir Artigas, però després d' uns quants mesos va ser derrotat i va haver de fugir a Buenos Aires. El 27 de febrer de 1815, al front dels seus gauchos, Artigas allibera Montevideo. Més endavant és proclamat capità general de la Província Oriental. Aquest mateix any encapçala la Lliga Federalista, a la qual es van adherir les províncies d'Entre Ríos, Corrientes, Misiones, Santa Fe i Córdoba.

No va romandre gaire temps a Montevideo. No feia per a ell la vida de palau. Un testimoni directe deia d'ell: "Tothom l'envolta i el segueix amb amor, tot i que viuen despullats i plens de misèria, i no pas per falta de recursos, sinó per no oprimir el poble amb més contribucions".

Va elaborar el reglament per al desenvolupament de l'agricultura i per a l'enfortiment de la seguretat dels terratinents, i encarregà al "cabildo" impulsar-ne l'execució. Aquest reglament assenyalava que les auto-

ritats havien de distribuir les terres d'una manera racional i justa, i per això havien de determinar quines eren les terres que es podien distribuir i quines les persones que mereixien rebre-les: "Els més desvalguts han de ser ara els més beneficiats", deia, i per això "rebien les terres els negres, zambos, indis i criolls pobres i lliures prou treballadors i dignes, tal com exigeix el bé el país".

No va poder dur a terme els seus projectes. Els portuguesos van atacar de nou l'Uruguai i van ocupar Montevideo l'any 1817. La lluita va continuar al camp, i a finals de 1819 el dirigent indi Andresito, el més fidel dels seus seguidors, va ser assassinat pels portuguesos. Va comprendre que difícilment podria vèncer uns enemics tan forts com els portuguesos i els "porteños".

En aquestes condicions, per evitar el vessament de sang, va decidir dissoldre les seves tropes i refugiar-se al Paraguai. El dia 5 de setembre de 1820 va deixar la seva pàtria i la seva família. L'Uruguai va accedir a la independència el 1830. Artigas morí el 23 de setembre de 1859, als 86 anys. Fou enterrat modestament. Sis anys més tard, les seves cendres foren dipositades al Panteó Nacional de Montevideo.

Els seus enemics el definien en vida com un "gaucho criminal i tupamaro", per les seves lluites per la llibertat, pels seus intents de repartir les terres entre els gauchos i camperols desposseïts, pel seu afany de justícia social i per la seva fermesa enfront de la corrupció.

Els Pares d'Amèrica que tots hem de conèixer

Hidalgo i Morelos Pares de la Pàtria mexicana

Miguel Hidalgo va néixer el dia 8 de maig de 1753. El seu pare administrava una finca a Michoacán. Va ser ordenat sacerdot, fou professor i també rector del seminari. A principi del segle XIX el van enviar a la parròquia d'un poblat anomenat Dolores. Seguia amb atenció els esdeveniments del món i prengué consciència que arribava el moment d'una lluita decisiva contra el domini espanyol, i estava decidit a prendre-hi part activa.

Amb el capità Allende i l'oficial Aldama crearen unes juntes clandestines de patriotes en diverses poblacions. Les males collites i la fam s'ajuntaven a les ja moltes raons que donava l'estructura colonial per treure's de sobre el jou espanyol. Alguns patriotes foren detinguts en diverses ciutats del país, i per això Allende i Aldama fugiren cap a Dolores. Hidalgo els va

convèncer que era el moment de començar la insurrecció. A Dolores mateix prengueren el poder i empresonaren les autoritats i els espanyols que hi vivien.

L'endemà, el 16 de setembre de 1810, al toc de campana es convocà el poble a una reunió, en la qual es comunica que les noves autoritats anul·laven l'impost personal i s'instava al poble a sublevar-se contra els espanyols: "Viva la independència! Viva América! Muerte a los gachupines!". Així acabava el "Grito de Dolores", que va ser el començament de la lluita per la independència.

La crida d'Hidalgo commogué els indígenes i els criolls i fins i tot alguns espanyols. Sobretot va tenir el suport dels pobres. Es tractava d'alliberar els esclaus, de retornar les terres a les comunitats indígenes, d'abolir els impostos. La insurrecció s'estengué a quasi tot Mèxic. El patriotes, amb durs combats, anaven alliberant les ciutats.

Els criolls rics, temorosos del triomf dels plebeus, s'uniren als espanyols. Aquests, per la seva part, començaren a fer promeses de donar terra als indis, de reconèixer la igualtat de drets dels negres, dels mestissos i dels mulats i d'amnistiar els insurrectes penedits. Les pro meses anaven acompanyades d'actes de repressió, d'excomunions per part de l'església, d'assassinats de patriotes...

Hidalgo s'esforçava per fer entendre les coses al poble i impedir la manipulació amb raons religioses, i els deia: "Obriu els ulls, americans, no us deixeu seduir pels vostres enemics. Ells són catòlics només per conveniències polítiques. El seu déu és el diner i les seves comminacions només tenen per objectiu l'opressió. ¿Us faran arribar a creure que no pot ser veritable catòlic el que no estigui subjecte al despotisme dels espanyols? ¿D'on ens ha vingut aquest nou dogma, aquest article de fe?".

Les derrotes que sofrien els patriotes van fer que Hidalgo passés el comandament al capità Allende. Però així i tot les coses no van pas millorar. Es replegaren a Saltillo, on els terratinents i el coronel Elizondo emboscaren els caps de la rebel·lió. El 21 de març de 1811 foren fets presoners Hidalgo, Allende, Aldama i alguns patriotes més. Hidalgo fou afusellat el 30 de juliol de 1811. Però la seva causa no fou enterrada, uns altres la feren seva.

José María Morelos i Pavón nasqué a Valladolid (en honor d'ell la ciutat s'anomena Morelia) el 30 de setembre de 1765. Quan tenia 25 anys va ingressar al seminari. Després de l'ordenació sacerdotal es va fer càrrec d'una parròquia pobra. Quan Hidalgo, que havia estat professor seu al seminari, llança el "Grito de Dolores", va deixar la parròquia i s'afegí al grup dels insurrectes. Al principi oferí els seus serveis com a capellà. Més endavant, Hidalgo el nomenà brigadier i l'envià al Sud per aixecar la població contra els espanyols. Es posà al capdavant dels patriotes del litoral mexicà del Pacífic.

A la mort d'Hidalgo, Morelos continuà els operatius militars contra els espanyols. A final de 1811 havien alliberat bona part de Mèxic. Els espanyols incrementaren el terror sobre la població civil: afusellaven els ostantges que prenién, oferien recompenses pels rebels, crearen forces especials. La jerarquia eclesiàstica dictava condemnes contra els patriotes. Després d'arrasar la població de Citácuaro, assetjaren Morelos a Cuautla. Els sublevats resistiren més de dos mesos i mig. Sols Morelos i uns quants més pogueren escapar-se per continuar lluitant.

La promulgació de la constitució espanyola a les Corts de Cadis, l'any 1812, creà condicions favorables a la tasca dels patriotes. Es prohibí l'esclavatge, la mita, els repartiments, s'abolí la inquisició, es decreta la llibertat de premsa i de paraula, s'obligà a fer eleccions... En les eleccions municipals de la ciutat de Mèxic els criolls derrotaren els espanyols. Això va alertar les autoritats colonials fins al punt que van decretar la no vigència de la constitució de 1812. Les presons s'ompliren de nou amb víctimes del terror i els sublevats, per la seva part, continuaren les seves operacions.

Morelos esperava que els criolls rics també donessin suport a la independència, però en veure que no era pas així, els declarà enemics de la nació com els espanyols. Cridà a la confiscació dels béns de l'església i a repartir els latifundis entre els camperols necessitats. El Congrés dels patriotes, l'octubre de 1814, promulgà la primera constitució mexicana, on s'afirma la independència.

Després d'una lluita aferrissada, Morelos va caure presoner, el dia 2 de novembre de 1815. La Inquisició, entre altres coses, el privà de la dignitat eclesiàstica. Condemnat a pena de mort pel tribunal militar, fou afusellat el 16 de novembre de 1815.

L'espiritualitat del negre a Afroameríndia

DAVID RAIMUNDO SANTOS

Quan vaig estar a Angola, un catequista que era membre del Partit Comunista em va dir que tan aviat com el comunisme va arribar al poder envià ideòlegs russos a varies ciutats amb la missió d'adoctrinar als líders locals. L'ideòleg que va anar a la ciutat d'aquell catequista, després d'alguns anys, al fer revisió del seu treball digué: "no hi ha forma, vostès els africans són irrecuperablement religiosos".

Allò que va ser motiu de preocupació per a l'ideòleg és per a nosaltres, els afroamerindis, motiu d'alegria i d'orgull. Entre les diverses riqueses heretades dels

nostres avantpassats, hi ha la forta vivència espiritual. Es una espiritualitat comunitària, que no nega l'aspecte personal. Déu és el vèrtex de la columna vital d'aquesta espiritualitat. Té les energies de la naturalesa com instruments fonamentals per ritualitzar aquest potencial espiritual.

La realitat a la qual el poble negre fou llançat a l'Amèrica llatina va fer sorgir unes altres dues fonts que exerciren unes fortes influències en la seva espiritualitat: "La Casa Gran" i els Quilombos". La Casa Gran era la morada del propietari dels esclaus negres a les plantacions de sucre. Els Quilombos eren els poblats que els esclaus negres que aconseguien escapar-se construïen en llocs inaccessibles per defensar la seva llibertat. Casa Gran i Quilombos es van convertir inclús en referències i models d'espiritualitat per al negre d'Amèrica Llatina. Malauradament, degut a l'atac constant i interromput de la ideologia dominant als països de l'Amèrica Llatina, i que és una ideologia encarada cap a l'emblanquiment i submissió de la població, és gran el nombre de negres que desenvolupen dintre de si mateixos l'espiritualitat de la Casa Gran. Per altra banda, ens alegra veure créixer el nombre de negres que fan vivència de l'espiritualitat del Quilombo. En realitat tampoc podem oblidar que tots/es tenim dintre nostre, en graus diferents, signes d'espiritualitat de Quilombo i Casa Gran.

Espiritualitat de la Casa Gran

Es una espiritualitat que neix a la casa de l'amo que té el poder. Arrela i deixa seqüeles profundes en els oprimits. Generalment es manifesta en aquests actes i senyals:

1. Negació dels valors i costums culturals del poble negre.
2. Lluita per la supervivència individual, oblidant la comunitat.
3. Tendència a convertir-se en espia al servei de l'opressor.
4. Submissió cega al poder.
5. Negació de la pròpia personalitat negra.
6. Costum d'evitar qualsevol articulació amb la pròpia gent.
7. Assimilació acrítica dels valors culturals dels opressors.
8. Assimilació acrítica de la religió i de l'estil d'oració de l'opressor.
9. Negació dels esforços de resistència del seu poble.
10. Comprensió de la seva existència sense referència al passat i sense projecte per al futur.
11. Desig d'agradar a l'opressor.
12. Lectura superficial de la història de l'Èxode, deslligada de la seva pròpia història.

13. Comprensió del sofriment com a càstig de Déu.
14. Prendre l'amo com un senyor.
15. Veure la llibertat com un regal de la Casa Gran sense lluita per a conquerir-la.
16. Desig de ser també un dia "senyor de la Casa Gran".

Espiritualitat dels Quilombos

Neix de les lluites de resistència contra l'opressor i dona als oprimits una força poderosa que els impulsa a lluitar per a la justícia. Vol servir al Poble, gestant la nova comprensió de la societat desenvolupada als Quilombos. Es manifesta en els següents actes i signes:

1. Obertura, acolliment i intercanvi amb els diversos orígens culturals afros presents als Quilombos.
2. Reinterpretació, a partir de la pròpia cultura, dels valors considerats vàlids de la cultura de l'opressor.
3. Reelaboració d'una nova cultura a partir del context plural en què es troba.
4. Percepció dels signes de la presència de Déu en el caminar del seu poble negre.
5. Comprensió de la seva existència quant a persona negra, com anella d'una gran cadena, arrelat en el passat i compromès amb el futur.
6. Convicció que l'espiritualitat del seu poble és una força de resistència.
7. Rebuig de l'espiritualitat excessivament formal, occidental de la Casa Gran.
8. Lectura de la història del seu poble com una repetició de la història de l'Èxode.
9. Percepció de que la història de lluita del poble negre revela la història de la seva espiritualitat.
10. Manteniment en l'inconscient col·lectiu de la indignació ètica contra la perpetuació de l'explotació del seu poble negre.
11. Consciència que en cada època Déu assumeix la lluita dels pobles que més han sofert la injustícia, i a partir d'aquests parla a tots sobre el projecte de justícia del Regne del pare.
12. Compromís esforçat en el procés de construcció del Quilombo-Pasqua, valorant inclús les petites accions.
13. Eliminació de la rancúnia contra l'opressor i esforç per alliberar-lo de la seva posició d'opressor.
14. Actitud de sintonia amb els drames i lluites dels altres pobles oprimits.
15. Certesa que la lluita del poble negre és un espai privilegiat per a la manifestació de Déu.

CONCLUSIÓ

Una investigació acabada de fer de la revista brasilera "Veja" (7.7.93 pag.68) revela que el 83% dels negres brasilers no tenen una autoestima suficient, ja que no aconsegueixen veure la bellesa en el seu propi poble negre. Vet aquí una de les destruccions provo-

comes per l'espiritualitat de la Casa Gran. Aquesta porta el negre a autonegar-se i com ens diu Jesús, "tot regne dividit contra si mateix es desmorona". L'espiritualitat del Quilombo intenta fer precisament el contrari, alliberar la persona de la situació d'auto-negació i de la negació dels valors del seu poble. L'espiritualitat del Quilombo parteix del principi de que qui es nega a si mateix i al seu poble esta negant Déu, ja que Ell va ser qui ens feu diferents. Acceptar i respectar les diferències és condició bàsica de l'espiritualitat del Quilombo. Creiem que cada cultura té una missió a complir dintre del Regne de Déu. Mentre hi hagi cultures opressores que dificultin l'aportació integral d'altres cultures podem dir que el Regne de Déu no és plenament enmig de nosaltres.

La Pàtria Gran és memòria i esperança

EDUARDO GALEANO

La desmemòria / 1

Estic llegint una novel·la de Louise Erdrich. En un moment donat, un besavi troba el seu besnét. El besavi és un vell xaruc (els seus pensaments tenen el color de l'aigua) i somriu amb el mateix somriure beatífic del seu besnét acabat de néixer. El besavi és feliç perquè ha perdut la memòria que tenia. El besnét és feliç perquè no té, encara, cap memòria. Vet aquí, penso, la felicitat perfecta. Jo no la vull.

La desmemòria / 2

La por asseca la boca, humiteja les mans i mutila. La por de saber ens condemna a la ignorància; la por de fer ens redueix a la impotència. La dictadura militar, por d'escoltar, por d'opinar, ens va convertir en sordmuts. Ara, la democràcia, que té por de recordar, ens fa emmalaltir d'amnèsia; però no fa falta ser Sigmund Freud per saber que no hi ha cap catifa que pugui amagar les escombraries de la memòria.

El riu de l'oblit

La primera vegada que vaig anar a Galícia, els meus amics em van portar al riu de l'oblit. Em van explicar que els legionaris romans, en els temps imperials, havien volgut envair aquestes terres, però que d'aquí no havien passat: paralyzats pel pànic, s'havien detingut a la vora d'aquest riu. I no el van arribar a travessar mai, perquè aquell que creua el riu de l'Oblit arriba a l'altra riba sense saber qui és ni d'on ve.

Jo estava començant el meu exili a Espanya i vaig pensar: si amb les aigües d'un riu n'hi ha prou per esborrar la memòria, que passarà amb mi mateix, resta de naufragi, que vaig travessar tot un mar? Però jo havia estat

recorrent els poblets de Pontevedra i Orense, i havia descobert tavernes i cafès que es deien Uruguai o Veneçuela o Mi Buenos Aires Querido i cantines que oferien graellades o arepas, i pertot arreu hi havia banderes de Peñarol i Nacional i Boca Juniors, i tot això era degut als gallecs que havien tornat d'Amèrica i sentien, ara, la nostàlgia al revés. Ells havien marxat dels seus pobles, exiliats com jo, encara que els hagués atrapat l'economia i no la policia, i al cap de molts anys havien tornat a la seva terra d'origen, i no havien oblidat mai res. Ni a l'anar-se'n, ni quan hi eren, ni al tornar: no havien oblidat mai res. I ara tenien dues memòries i dues pàtries.

El sistema

Els funcionaris no funcionen

Els polítics parlen però no diuen res.

Els votants voten però no elegeixen.

Els mitjans d'informació desinformen.

Els centres d'ensenyament ensenyen a ignorar

Els jutges condemnen les víctimes.

Els militars estan en guerra contra els seus compatriotes.

La policia no combat el crim, perquè estan ocupats en cometre'ls.

La bancarrota se socialitza, els guanys es privatitzen.

Es més lliure el diner que no pas la gent.

La gent està al servei de les coses.

Les tradicions futures. Només hi ha un lloc on l'ahir i l'avui es troben, es reconeixen i s'abracen, i aquest lloc és demà.

Sonen molt futures certes veus del passat americà molt llunyà. Les veus antigues, posem per cas, que encara no diuen que som fills de la terra, i que la mare no es ven ni es lloga. Mentre plouen ocells morts sobre la ciutat de Mèxic, i els rius es converteixen en clavegueres, els mars en abocadors i les selves en deserts, aquestes veus porfidiosament vives ens anuncien un altre món que no és aquest món enverinador de l'aigua, el sol, l'aire i l'anima.

I també ens anuncien un altre món possible les veus antigues que ens parlen de comunitat. La comunitat, la forma comunitària de producció i de vida, és la més remota tradició de les Amèriques, la més americana de totes: pertany al temps immemorial i als primers pobladors, però també pertany als temps que vénen i pressenten un nou Món. Perquè en aquestes terres no hi ha res menys forani que el socialisme. Forani és, en canvi, el capitalisme: com la verola, com la grip, va venir de fora.

La cultura del terror

L'extorsió,

l'insult,

l'amenaça,

la trompada,

la bufetada,

la pallissa,
 el fuet,
 el quarto de les rates,
 a dutxa freda,
 el dejuni obligatori,
 l'àpat obligatori,
 a prohibició de sortir,
 la prohibició d'opinar,
 la prohibició de fer el que sentim
 i la humiliació pública

són alguns dels mètodes de penitència i tortura tradicionals en la vida familiar Per a càstig de la desobediència i escarment de la llibertat, la tradició familiar perpetua una cultura del terror que humilia la dona, ensenya els fills a mentir i contagia la pesta de la por. "Els drets humans haurien de començar a cada casa", em comenta, a Xile, Andrés Domínguez. L'aire i el vent. Vaig pels camins com l'ase de Sant Ferran, una mica a peu i una mica caminant. A vegades em reconec en els altres. Em reconec en els que restaran, en els amics abrics, bojós galants de la justícia i bestiola voladora de la bellesa i altres ganduls i mal entretinguts que hi ha per aquí i que aquí seguiran, com també seguiran les estrelles de la nit i les onades del matí. Llavors, quan em reconec a través d'ells, jo sóc aire aprenent a saber estar enmig del vent. Quan jo ja no hi sigui, el vent hi serà, hi continuarà essent.

Zumbí

Profunditat del paisatge, fons de l'ànima. Zumbí fuma en pipa, amb la mirada perduda en les altes pedres roges i en les grutes obertes com ferides, i no veu que el dia neix amb llum enemiga ni veu que els ocells fugen, espantats, en bandades.

No veu que arriba el traïdor. Veu que arriba el company Antonio Soares, s'aixeca i l'abraça. Soares li enfonsa diverses vegades el punyal a l'esquena.

Els soldats claven el cap a la punta d'una llança i la porten a Recife, perquè es podreixi a la plaça i els esclaus aprenguin que Zumbí no era immortal.

Palmars ja no respira. Aquest espai de llibertat obert a l'Amèrica colonial havia durat un segle i resistit més de quaranta invasions. El vent s'ha emportat les cendres dels negres de Macacos i Subupura, Dambrabanga i Obenga, Tabocas i Arotirene. Per als vencedors, el segle de Palmars es redueix a l'instant de les punyalades que van matar Zumbí. Arribarà la nit i no quedarà res sota les fredes estrelles. Però què sap la vigília comparat amb el que sap el somni?

Els vençuts somien amb Zumbí; i el somni sap que mentre en aquestes terres un home sigui amo d'un altre home, el seu fantasma no desapareixerà. Anirà coix, perquè Zumbí era ranc per culpa d'una bala; anirà amunt i avall i coixejant lluitarà en aquestes selves de palmeres i en totes les terres de Brasil. S'anomenaran Zumbí tots els caps de les incessants rebel·lions negres.

Les invasions dels EUA a Amèrica Llatina

FREI BETTO

«Els Estats Units semblen destinats per la Providència a empastifar Amèrica de misèria en nom de la Llibertat».

(Carta a Patricio Campbell, 5.8.1829).

Es remunta a 1831 l'inici de les agressions dels EUA a Amèrica Llatina i el Carib, quan els marines van envair les Illes Malvines -que, per dret, pertanyen a l'Argentina- i van destruir Puerto Soledad. Dos anys després, la marina de l'Oncle Sam va ajudar els súbdits del rei d'Anglaterra a apoderar-se militarment d'aquelles illes, que ells anomenaven Fackland. Els marines, que canten orgullosos en el seu himne «som els primers d'entrar en combat», van ser creats el 1775, un any abans de la independència dels EUA.

L'obsessió imperialista no s'ha aturat mai. El 1846, els EUA van decidir apoderar-se de part del territori mexicà, l'actual estat de Texas. La batalla va dur les tropes invasores a ocupar la ciutat de Mèxic, el 24 de setembre de 1847. L'any següent la Casa Blanca va imposar al seu veí del sud del riu Grande el Tractat de Guadalupe-Hidalgo, pel qual la nació mexicana cedia als invasors més de la meitat del seu territori: Texas, Nou Mèxic, Arizona i Califòrnia. Això es va posar de moda. El 1852 tropes dels EUA van desembarcar a Buenos Aires. El 1853, el pirata ianqui William Walker va intentar apoderar-se d'una parcel·la més de Mèxic, l'Estat de Sonora, ric en or, però va ser rebutjat amb les armes pel poble. Desconsolat, Walker va envair Nicaragua el 1855 i, l'any següent, es va auto-proclamar «President de tota Centre Amèrica», cosa que, com a mínim seria còmica, si no fos ridícula. Però anava de debò, i va ser derrotat.

Entre 1895 i 1898 tropes nord-americanes van intervenir a Cuba. El 1898 naus canoneres dels EUA van bombardejar San Juan de Puerto Rico. El mateix any la Casa Blanca, mentre intervenia a la lluita dels cubans per la seva independència d'Espanya, va imposar a Cuba, durant quatre anys, un govern militar encapçalat pel general Leonard Wood. El 1903 la nació del nord es va apropiat d'una franja de 8 km a cada costat del canal de Panamà, entre els oceans Atlàntic i Pacífic. El 1905 la República Dominicana va ser envaïda pels marines amb el pretext del desajust financer d'aquell país. L'any següent Cuba va patir una segona intervenció militar, dirigida pel general Charles Magoon, que va durar tres anys. El 1909 li va tocar a Nicaragua patir la intervenció. Un any després les tropes invasores van obligar el president José Santos Zelaya a abandonar el país. El 1911 la

República Dominicana va ser militarment ocupada fins el 1914. Aquell mateix any els marines van desembarcar a Nicaragua, on van romandre fins el 1924. Cuba i Hondures van patir una altra intervenció dels EUA el 1912. Una nova ocupació de Cuba va tenir lloc el 1917 i es va allargar dos anys, tot i que aleshores ni tan sols hi havia el pretext del comunisme... I es va repetir el 1922. El 1924 Hondures va patir la seva quarta intervenció, i l'any següent la cinquena. El 1926 els marines van envair novament Nicaragua. El 1947, mitjançant un acord amb els militars nadius, els EUA van derrocar a Veneçuela el president Rómulo Gallegos, com a càstig per haver augmentat el preu del petroli exportat. El 1954, fent servir avions de bombardeig i mercenaris, els paladins de la llibertat van posar fi, a Guatemala, al govern democràtic de Jacobo Arbenz. El 1961 va tenir lloc la fracassada invasió de Platja Girón, a Cuba. El 1964, a Panamà, soldats dels EUA van matar 20 estudiants, reprimint la manifestació en la qual els joves volien canviar, a la zona del canal, la bandera de les barres i les estrelles per la del seu país. El mateix any, la CIA va participar en el cop militar que va derrocar el govern de João Goulart, a Brasil. El 1965, en una premeditada provocació del Dret Internacional, el Congrés dels EUA va reconèixer unilateralment el dret dels EUA a intervenir militarment a qualsevol país del continent. El mateix any, per alliberar la República Dominicana «del perill comunista», els marines van ocupar el país, amb l'ajuda de tropes brasileres, i van impedir que Juan Bosch assumís el càrrec.

El 1973 la CIA va dissenyar el pla que, l'11 de setembre, va donar com a resultat l'assassinat del president Salvador Allende, de Xile, i va dur el general Augusto Pinochet al poder. El 25 d'octubre de 1983, tropes de la 82ª divisió aerotransportada van envair Granada i van assassinar el president Maurice Bishop. El 1984, per reforçar la contrarevolució nicaragüenca, 11 mil soldats dels EUA es van distribuir per Hondures. Entre 1988 i 1989, pilots nord-americans i la Guàrdia Nacional de Kentucky van participar en els bombardejos a la població civil de l'interior de Guatemala, amb el pretext de combatre a la guerrilla. A El Salvador, nombrosos oficials dels EUA van assessorar les tropes del govern contra els combatents de l'FMLN. El 20 de desembre de 1989, 25 mil soldats dels EUA van envair Panamà, van derrocar i apressar el president Noriega, amb el pretext de tràfic de drogues, i van imposar en el poder el president Guillermo Endara. Durant la ocupació van matar més de mil panamenys. I entre 1982 i 1990 el govern dels EUA va patrocinar una guerra d'agressió a Nicaragua, finançant l'entrenament de mercenaris i mantenint el bloqueig econòmic.

Per allà on van passar, les tropes d'invasió dels EUA només van deixar-hi misèria, desigualtat, corrupció i mort. Però van fer bé de col·locar l'Estàtua de la

Llibertat a la porta principal dels EUA. Així tots som conscients que ella delimita l'esfera de la llibertat. A tots nosaltres, que no som nord-americans, ens queda la llibertat de mai contrariar la llibertat que ells tenen de restringir o suprimir la nostra.

Solidaritat i comunicació electrònica

JOHN SWEENEY I J.M. VIGIL

A molts països de l'Amèrica llatina i en altres llocs del tercer món es troben a faltar noves formes de solidaritat, des del suport moral fins a l'ajut per mitja de la informació: cal obtenir-la i difondre-la.

En molts d'aquests llocs les tarifes telefòniques per a les trucades a l'estranger són molt cares, i tan sols estan a l'abast de la gent rica. I ja no cal dir la situació del correu que no és ràpid ni és de fiar.

Ara hi ha una alternativa, una possibilitat que l'alta tecnologia sigui útil en benefici de les organitzacions que treballen per la justícia i la pau. Hi ha una xarxa de satèl·lits i de computadores arreu del món que permeten unes comunicacions ràpides, amplies i sobretot molt barates. Es tracta de la xarxa "Internet", que consisteix en un seguit de grans computadores interconnectades per mitjà d'antenes parabòliques i de satèl·lits. L'ús eficient dels canals per satèl·lit pot fer arribar informació molt ràpida i abundosa, la qual cosa abarateix considerablement el cost dels missatges. Per exemple, a través del sistema Internet, qualsevol usuari pot enviar per correu electrònic missatges a qualsevol lloc del món, en un temps normalment de mitja hora i a un preu aproximat de 0.05 \$.

Un cop connectat a la xarxa, l'usuari pot inscriure's a "conferències" (grups de persones interessades en un mateix tema), i rebre notícies, oferir-ne de pròpies, fer-hi comentaris críticament, i contribuir així a la formació de l'opinió pública. D'aquesta manera ja no quedem limitats a ser consumidors passius de les notícies controlades pels poderosos: ara hi podem participar i intervenir-hi!

De moment ja hi ha molts "bancs de dades" sobre temes molt variats, des d'informació de l'ONU fins a articles sobre la Bíblia. En aquesta mateixa xarxa també s'hi poden trobar "revistes electròniques", on es poden llegir articles copiar-los i fins i tot reproduir-los gratuïtament. Una d'aquestes revistes electròniques és "Koinonia", patrocinada per aquesta mateixa "Agenda llatinoamericana". Per exemple, en aquesta xarxa hi ha un índex de recursos disponibles que fan referència a temes religiosos, amb un total de

100.000 paraules (i això que només es tracta d'un índex).

Per mitja d'aquesta xarxa, molta gent i moltes ONGs (Organitzacions no governamentals) ja han establert comunicació sobre molts temes relacionats amb els drets humans i han pogut fer saber el que passa als nostres països.

Aquesta informació es pot publicar, i d'aquesta manera es va avançant cap a la veritable democràcia.

Així, hem pogut saber, per exemple, que el conflicte a Guatemala ha estat pitjor que el d'El Salvador, tot i que la premsa internacional no en deia gran cosa i per això la pressió de la comunitat internacional no tenia prou pes. Era un problema de desinformació. L'opinió pública restava en mans de les grans agències informatives mundials, que seleccionen la informació (i els silencis) d'acord amb els interessos dels poderosos. Aconseguir l'enllaç amb les ONGs que tenen accés a les fonts d'infamació fidedignes i vinculades als interessos dels pobres farà possible que països com Guatemala no quedin oblidats de la comunitat internacional.

També fa possible que grups sensibles als abusos que es cometien en determinats països puguin expressar directament als governs corresponents la seva preocupació, posant en pràctica la responsabilitat de la comunitat internacional en defensa de la veritat i dels drets humans. La base de la xarxa Internet són les universitats que contribueixen amb les seves computadores i les tarifes al manteniment de l'equip de la xarxa i pagar els canals per satèl·lit. Aquests servei l'acostumen a oferir a bon preu a universitaris i a altres persones i organitzacions. El que es cobra als usuaris depèn de l'objectiu: si és per a una finalitat no lucrativa el preu és mòdic, i si és per finalitat lucrativa, la tarifa és elevada.

A Amèrica hi ha també altres xarxes de comunicació electrònica. Per exemple, al Brasil hi ha l'anomenada "Alternex"; a l'Equador hi ha la "EcuaneX"; a Costa Rica, "Huracán"; a Bolívia, "Bolnet"; a l'Argentina, "Wamani"; a Nicaragua, "Nicarao"; a Mèxic, "Laneta"; a l'Uruguai, "Chasque"; al Canadà, "Web"...

Aquestes organitzacions representen grups d'ONGs que treballen per la justícia, la pau, els drets humans i la protecció ambiental, i ofereixen comunicacions molt àgils dins un mateix país en relació a aquests temes tan importants. (Una llista de les adreces d'aquestes organitzacions i d'altres proveïdors d'accés a "Internet" es poden demanar a qualsevol del "nodes" de les diverses xarxes).

Quan hom sap quin és el "node" (estació) més pròxima d'una d'aquestes xarxes de comunicació, només necessita tenir un ordinador (PC o Macintosh) amb mòdem (el dispositiu que permet a l'ordinador comunicar per telèfon) i tenir accés a una línia telefònica, i

ja està! A cada estació de la xarxa hi ha tècnics que poden ajudar els usuaris per a la instal·lació i l'ús de l'equip.

Fa deu anys, el fax era una novetat i eren pocs els qui l'usaven. Avui dia, el fax ja es fa servir ordinàriament. "Internet" és molt més eficaç i ràpid. El futur ja és aquí. Cal que ens esforcem per aprofitar aquesta forma de comunicació per tal que la informació no resti en mans d'uns quants, ja que el poder de la comunicació és molt important, i pot ser usat a favor del nostre poble tan castigat o bé en contra d'ell. És un moment de revolució tecnològica i cal que estiguem preparats. És la primera vegada en la història que l'alta tecnologia informàtica pot estar al servei dels pobres!

Herois de la Causa Negra

Per a memòria i esperança

EL ATRATEÑO, Quibdó, Colòmbia

Benkos Bioho

Benkos Bioho, batejat pels espanyols amb el nom de Domingo Bioho, és un dels cabdills negres més importants de l'època de "cimarronisme".

Benkos va néixer a la regió de Bioho o Bidyogo, a la Guinea Bissau, a l'Àfrica Occidental, i era príncep del seu poble. Tenia un posat impressionant i era un guerrer extraordinari.

Va arribar a Cartagena com a esclau a final del segle XVI, i havia estat venut per una tribu enemiga a uns traficants portuguesos.

Encara no feia un any que havia arribat, ja va organitzar una rebel·lió que va culminar amb la fundació del Quilombo de la Matuna, a Cartagena, del qual va esdevenir cap. Aquest clos va ser destruït el 1603, però molts que hi residien es van poder salvar i van traslladar-se a San Basilio, on van ser reconeguts com a poble lliure el 1713.

Aquests fets van convertir Benkos Bioho en un personatge llegendari entre els seus germans negres.

Alonso de Illescas

Aquest "cimarrón" (esclau fugitiu) va ser capdavanter en les lluites anti-esclavistes a l'Equador on és considerat un heroi nacional.

Va néixer a Cap Verd, a l'Àfrica, el 1528. Va ser esclau a Espanya des que tenia 7 anys, i va ser traslladat a Amèrica quan en tenia 25.

Durant el camí, amb un carregament d'esclaus cap a Lima, es va rebel·lar i s'escapolí del vaixell amb una colla de negres, davant la costa de les Esmeraldas, a

l'Equador, l'octubre de 1553. Va organitzar una aliança entre negres i indígenes per lluitar contra els espanyols, als quals va vèncer tantes vegades que finalment li van oferir el govern de la província d'Esmeraldas. Alonso de Illescas no ho va acceptar i va continuar lluitant per la llibertat dels seus germans, fins que va morir l'any 1585.

Zumbí

Ve a ser el gran heroi dels "cimarrones" brasilers. Va néixer el 1655 a la regió de Palmares.

Palmares va ser un campament d'esclaus fugitius, que va arribar a reunir 20.000 persones. Zumbí va ser un dels membres del comandament d'aquest camp quan tot just tenia 15 anys. Palmares va ser destruït, en un atac per més de 6.000 soldats, l'any 1693. Zumbí va aconseguir escapar-se. Va morir dos anys més tard, en la lluita contra els colonitzadors esclavistes. Com a escarment per als esclaus, el cos de Zumbí esquarterat va ser exposat a Recife, al nord del Brasil.

El Rei Yanga

Yanga va néixer a l'Àfrica, a la tribu Yanga Bara, a la part alta del riu Nil, el 1564. Encara molt jove va ser capturat per una tribu enemiga que el va vendre com a esclau. Va ser transportat a Mèxic, el 1579.

De seguida que va poder, es va escapar i es va refugiar a les muntanyes de Veracruz, a Mèxic. Des dels campaments que va capitanejar va vèncer sovint els espanyols, a partir de 1609 quan es va iniciar un forta campanya militar contra els "cimarrones". Aquest mateix anys, Yanga va fundar el poblat de San Lorenzo de los Negros. Va ser assassinat a traïció el 1612, juntament amb altres companys seus.

El Rei Bayano

Bayano va ser un cap "cimarrón" al Panamà, el van proclamar el seu rei més de 200 germans seus en rebel·lia, com a reconeixement a la seva valentia i ferocitat.

Els espanyols van atacar sovint Bayano i els seus, però mai no el van poder derrotar. Només un acte de traïdora va fer possible que el capturessin. Li van proposar un tractat de pau, que va acceptar pensant que seria beneficiós per a la llibertat dels seus germans negres. Però va ser traït i empresonat, el van deportar al Perú, i més endavant va ser traslladat a Espanya, on va morir a la presó.

Barule

Va ser un esclau que va passar de Jamaica al Chocó, Colòmbia, a les mines de Tadó. Va promoure un alçament dels esclaus, el febrer de 1728, i va provocar la devastació de moltes propietats espanyoles.

Barule, després d'una llarga lluita va ser capturat i assassinat per les tropes espanyoles.

Manuel Saturio València

Advocat i líder negre colombià, nascut a Quibdó. Amb l'ajut d'uns quants missioners i amb el seu esforç es va preparar intel·lectualment, en uns temps en que no era gens corrent que un negre pogués estudiar, ja que la minoria blanca dominava tots els àmbits de poder.

Des dels llocs que va ocupar en el camp judicial, Saturio es va dedicar a fer justícia per als seus germans negres i a defensar els seus drets. Més endavant, Saturio va començar a fer públic el seu pensament contra el racisme. Per aquest motiu, va ser víctima de la venjança dels blancs, que el van acusar falsament d'un intent de calar foc a Quibdó. Saturio va ser afusellat. Era a principis d'aquest segle.

Martin Luther King

Va néixer a Atlanta, estat de Geòrgia, als Estats Units, el 15 de gener de 1929. Era descendent d'esclaus africans. Va ser pastor de l'església Baptista. Ja de molt jove va voler acabar amb totes les formes de discriminació racial i d'opressió.

Amb paraula fogosa que colpia profundament als qui l'escoltaven i amb la seva actitud de no violència, Luther King va denunciar implacablement el govern i el poble nord-americà, posant en evidència les injustícies que es feien contra els negres.

Amb la seva lluita i la d'altres negres nord-americans d'aquest segle, com Malcolm X, des del 21 de desembre de 1965, els negres dels Estats Units van poder compartir lliurement tots els llocs públics i usar tots els mitjans de transport. Fins aleshores, això els estava prohibit per la llei.

Els blancs dels estats del Sud no van acceptar aquesta legislació i van organitzar una forta campanya d'amenaques contra Luther King, que va acabar assassinat, l'any 1968. Tota la seva vida és un exemple de fidelitat al seu poble i als seus principis cristians.

Nelson Mandela

Líder negre de la República Sud-africana. Va estar 30 anys a la presó a causa de la seva lluita per la llibertat i en contra de l'"apartheid" a l'Àfrica del Sud. L'"apartheid" és la forma de govern que permet que una minoria blanca governi el país, legisli sobre la majoria negra i redueixi els negres a ciutadans de segona categoria al seu propi país. Mandela ha estat el pres polític que ha passat més anys a la presó.

És el president del C.N.A. (Congrés Nacional Àfrica), organització negra clandestina que darrerament es va poder convertir en partit polític. En representació d'aquest partit, Nelson Mandela va guanyar les eleccions d'abril de 1994, que van ser les primeres eleccions multirracials de la història de Sud-africà, i ha esdevingut el primer president negre d'aquesta república.

El 1993 va ser guardonat amb el premi Nobel de la Pau, juntament amb Frederick Leclerc, anterior president d'aquell país, com a reconeixement al procés de reforma constitucional que van promoure tots dos, que va fer possible que hi hagués unes eleccions en peu d'igualtat per a negres i blancs.

Mandela és un símbol vivent de la resistència negra, un veritable heroi negre dels temps moderns que, igual que antics "cimarrones", ha dedicat tota la seva vida per aconseguir el respecte pels drets dels seus germans.

Carta de petició de perdó dels Franciscans al Poble Negre

Aquesta històrica petició de perdó fou una resolució del Capítol de la Província Franciscana del Nord i del Nord-est de Brasil (1988), a Ipuarana, Paraíba. Es convertirà en realitat en la mesura que cadascú faci una profunda revisió de la seva actitud davant del poble negre i contribueixi també amb la revisió i conversió de les estructures de la vida religiosa i l'Església.

Nosaltres, franciscans del Nord i Nord-est de Brasil, reunits en Assemblea Regional, assumim com un dels temes especials de la nostra revisió de vida i del nostre projecte d'acció següent: "El negre oprimat en recerca d'alliberament".

A partir d'aquesta revisió i d'aquest projecte, nosaltres franciscans, volem dirigir un missatge especial a tots els nostres germans negres: a aquells que, com nosaltres, creuen en el mateix Crist i formen part de la mateixa Església, i a tots els germans negres de la fraternitat humana.

Volem en primer lloc confessar, en actitud de sinceritat evangèlica, el pecat històric dels nostres germans franciscans del passat, per la convivència amb el sistema inhumà d'esclavatge, així com la nostra culpa personal per omissió o connivència amb un pecat col·lectiu, que oprimeix i discrimina els negres.

Però volem també, per amor a la veritat, reconèixer que hi ha hagut sempre en la fraternitat franciscana, en el seu caminar històric fins al dia d'avui, veus profètiques que qüestionaren o protestaren contra l'opressió inhumana causada al Poble Negre.

La nostra reflexió sobre l'opressió històrica als negres ens ha fet adquirir un coneixement més profund del dolorós "Via Crucis" d'aquest poble en el passat esclavista, via crucis que continua en l'actualitat mitjançant formes més subtils de nova servitud i en formes variades de discriminació.

Davant de tot això, volem adreçar aquest missatge

de solidaritat amb la Causa alliberadora dels negres, i fer públic el nostre propòsit d'associar-nos a la lluita dels nostres germans negres contra tota forma d'opressió i discriminació, tant a la societat com a la mateixa Església.

Ens proposem de fer tot el possible perquè la nostra societat brasilera prengui consciència de la situació opressora i discriminant en que viuen els negres. Farem ús de tots els mitjans possibles per a la concreció d'una nova societat, on tots els germans, segons el pla de Déu, tinguin veu i vot.

Tot això ho farem inspirats en el nostre germà Francesc d'Assís, que ens ensenya la solidaritat i l'amor a tots els homes, sobretot als que queden al marge del camí de la vida, veient en ells germans i fills del mateix Pare que està en el cel.

La Causa Negra al Brasil

Les entitats negres conscienciades brasileres sostenen que la població no blanca al Brasil arriba al 70% de la seva totalitat. Els cens oficial afirma que només arriba al 45%. El 1992 el govern va divulgar la nova xifra de la població del país: 146 milions d'habitants. Pel govern, doncs, 66 milions de brasilers serien no blancs. Les entitats negres conscientitzades calculen que són més aviat 102 milions.

En qualsevol de les dues hipòtesis, és important destacar la distribució per edats de la població no blanca (negra + morena) brasilera.

El 42% són menors de 14 anys; el 21 % estan entre 15 i 24 anys; el 23% estan entre els 25 i 44 anys; el 7% estan entre 45 i 54 anys: la resta, 7%, és major de 54 anys. Dit d'altra manera: el 42% és menor de 14 anys; el 63% és menor de 24, i el 86% és menor de 44 anys. Una població summament jove.

I. Sobre la realitat negra

La joventut negra

Per bé que no hi ha dades oficials, es creu que la joventut negra desocupada supera el 50%. Brasil té 23 milions d'adolescents en edat escolar sense lloc a l'escola. D'aquest total 20 milions són negres. Aproximadament el 80% dels presidaris brasilers són d'origen racial negre, i la gran majoria són joves. Una dita popular fa: " al Brasil la presó només és per al negre o pobre" .

Quasi el 90% dels "nens del carrer" són negres. Mentre hi hagi "gent gran abandonada" hi haurà "nens abandonats". Un pare de família desocupat, o que guanyi un sou mensual de 70\$, no pot educar amb dignitat els seus fills. La major part de les víctimes dels traficants de drogues són joves negres. La gran majoria de les

persones que viuen a les faveles en situació de misèria són adolescents i joves negres.

Vocació agrícola

Semblantment als africans, el negre brasiler conserva la seva vocació natural a l'agricultura. Del total de la població brasilera que treballa al camp, el 56% són negres i morenos.

Malgrat això, treballen en la seva gran majoria ocupats en les terres dels blancs guanyant un pèssim sou que no els permet la promoció dels seus fills. Igual que els seus pares, els adolescents no tenen altra perspectiva que la de treballar també com assalariats. La reforma agrària que avui està en marxa al Brasil no inclou a la comunitat negra al nivell de les seves necessitats. Els beneficiats són majoritàriament els blancs pobres.

Discriminació urbana

Del total de la població activa, el 26% guanya fins \$76 mensuals, el 23% guanya fins \$380, el 2% guanya fins a \$760, i l'1 % guanya més de \$760. La gran majoria, el 48% no té ingressos. Viu de petits serveis, subdesocupació o de l'almoina. Segons una investigació realitzada per la universitat de Campins el 1987, a la ciutat de Sao Paulo, malgrat que els treballadors negres guanyen com a promig el 58% del salari dels blancs, treballen una mitjana de 44 hores setmanals, mentre la mitjana setmanal dels blancs és de 43 hores. També a Sao Paulo la remuneració mitjana per hora dels negres i morenos és \$ 0'25 mentre que la dels blancs és de \$0'48. Segons l'Institut Brasiler d'Anàlisi Socials i Econòmics, el 84% dels negres i el 87% dels morenos residents al municipi més populós de Brasil (Nova Iguaçú) no tenen cartera de treball i estan privats dels beneficis de la previsió social, tant ells com la seva família.

Educació

Entre els brasilers que tenen més de 9 anys d'estudis, només el 21 % són negres. I el 50% de la població negra és analfabeta. Els llibres didàctics vénen a ser una font reproductora de racisme. Gairebé sempre, quan es vol destacar una actitud positiva es posa com a figura un nen blanc, i quan es vol condemnar una actitud negativa, es posa un nen o una nena negres.

II. Les forces contraries

1. La ideologia de l'emblanquiment, durant més de 500 anys, va inculcar en el poble negre la idea d'inferioritat de la seva raça. Encara avui dia, de cada 100 persones d'origen racial negre, 70 no accepten la pròpia raça i viuen un conflicte interior, tot assimilant valors i models blancs.

2. "El negre no vota pel negre". A causa d' aquella ideologia, en moltes regions on el 90% de la pobla-

ció és negra, guanyen les eleccions gent de raça blanca.

3. La televisió i els altres mitjans de comunicació acostumen a donar protagonisme a les novel·les i a la programació a gent de raça negra. Els programes infantils ignoren que el país és majoritàriament negre i en canvi adopten quasi sempre el patró cultural blanc.

4. Les lleis oficials del govern pràcticament han deixat la població negra lligada i impossibilitada per participar dins la societat en condicions d'igualtat. Per exemples posem la Constitució Federal de 1824 que prohibia als negres anar a l' escola, o la Llei de la Terra de 1850 que no els permetia l'accés a la possessió de la terra i, en canvi, la distribuïa gratuïtament als immigrants europeus.

5. Hi ha reglaments interns de les forces armades i de la policia militar que dificulten

l'accés dels negres a les graduacions altes.

6. També hi ha reglaments interns de congregacions i ordes religiosos i d'algunes diòcesis que dificulten l'ingrés dels negres. Si no haguessin existit aquests reglaments, a hores d'ara hi hauria al Brasil uns 8.000 sacerdots negres, quan de fet només n'hi ha uns 300.

7. La mitjana salarial dels negres amb estudis superiors és un 30 % més baixa que la mitjana salarial dels blancs amb els mateixos estudis.

8. En la violenta crisi econòmica actual, la gran majoria dels primers que han perdut el lloc de treball han estat negres.

Conclusió

Davant d'aquest panorama, les organitzacions negres civils o religioses del Brasil se senten faltades de força, i tot el que fan sembla una gota d'aigua enmig del mar. La societat blanca nord-americana, en reconèixer públicament el seu racisme, va procurar que la comunitat negra creés les pròpies institucions que en promoguessin el creixement. En són un exemple les esglésies negres nord-americanes, que han tingut un paper decisiu en la conscienciació de la comunitat negra. Al Brasil, la societat blanca va fer el que va poder per fer veure que no hi ha discriminació racial al país. Aquesta hipocresia va debilitar la consciència de la comunitat negra fins a tal punt que hi ha molts negres que diuen que al Brasil hi ha una igualtat total, i s'han girat d' esquena a les organitzacions que volen conscienciar els negres.

La comunitat negra brasilera necessita retrobar la seva pròpia consciència ètnica, ja massa temps esclavitzada. Li cal alliberar-se de la ideologia que la va emblanquir. Li cal retrobar i refer la pròpia identitat i des d'aquesta plataforma lluitar per la justícia social i per la igualtat, i participar en la gestió de la societat bo i aportant-li la seva riquesa cultural.

D'aquesta manera podrà . contribuir en la construcció de la Nova Societat proposada per Jesús.

Set actes oficials que van decretar la marginació del Poble negre al Brasil

DAVID RAIMUNDO SANTOS

Els set actes sobre els quals es reflexiona a continuació intenten provar-nos que els opressors del poble negre van organitzar les lleis i la societat brasilera decretant la seva marginació i la dels seus descendents. Mai hi ha hagut un rebuig així vers altres pobles com els japonesos o els immigrants europeus.

1r La Butlla Papal del 16 de juliol de 1492

En aquesta Butlla (Dum Diversas) al Rei de Portugal Alfons V el papa Nicolau li digué: Nós li concedim, pel present document, amb la nostra Autoritat Apostòlica, ple i lliure permís d'envair, buscar, capturar i subjugar els sarraïns i pagans i qualsevol altre incrèduls i enemics de Crist, on vulgui que estiguin, així com els seus regnes, ducats, comtats, principats i altres propietats... I reduir les seves persones a perpètua esclavitud i apropiar-se i passar el seu ús i gaudi, i els dels seus successors als reis de Portugal a perpetuïtat els dits regnes, ducats, comtats, principats i altres propietats, possessions i béns semblants. El 8 de gener de 1454 aquestes facultats foren esteses a Espanya.

Fonamentats en aquest document, els reis de Portugal i Espanya promogueren una devastació en el continent Àfrica, matant i esclavitzant milions d'habitants. Àfrica era l'únic continent del món que dominava la tecnologia del ferro. Amb aquesta invasió i mortaldat promoguda pels pobles blancs i la subsegüent explotació per part dels colonitzadors, el continent africà va quedar amb les mans i els peus lligats, i així roman encara avui.

El papa Lleó XIII, a la seva encíclica "in Plurimis" adreçada als bisbes brasilers el 5 de maig de 1888, ens transmet la inhumanitat, la crueltat i la mesura de la mortaldat promoguda pels explotadors: Del testimoni d'aquests últims resulta que el nombre dels africans venuts cada any, com a ramats de bestiar no baixa de quatre-cents mil dels quals, prop de la meitat, després de ser colpejats al llarg d'un aspre camí, sucumbeixen, de forma que els viatgers que recorren aquelles regions poden reconèixer el camí que ve marcat per les restes de l'ossam.

Aquest relat de la mortaldat (prop de la meitat, després de ser colpejats al llarg d'un aspre camí, sucumbeixen miserablement) que ens és transmès en

aquest document papal ha de clamar honradament en la nostra consciència històrica de defensors de la justícia del Regne de Déu. Tot cristià que tingui sentit de justícia ha de rellegir aquests 500 anys de colonització, a partir de les víctimes d'aquesta catàstrofe colonitzadora.

2n Llei complementària a la Constitució de 1824.

"Per la legislació de l'imperi els negres, no podien assistir a l'escola, ja que eren considerats malalts contagiosos".

Els poderosos de Brasil sabien que l'accés al saber sempre fou un mitjà d'ascens social, econòmic o polític d'un poble. Amb aquest decret els racistes del Brasil tancaren a la població negra als soterranis de la societat. Jurídicament aquest decret va estar en vigor fins 1889, amb la proclamació de la República. En la pràctica, la intenció del decret està vivent fins avui mateix. Per exemple: per què les escoles de la perifèria no tenen, per part del govern, el mateix tractament que les escoles de les ciutats? Com tindrà motivació per estudiar un negre de favela en una escola de pèssima qualitat?

3r Llei de Terres de 1850, núm. 601

Quasi tot el litoral brasiler estava poblat de quilombos.

Estaven formats per negres que de diferents formes, aconseguïen la llibertat. Acceptaven blancs, pobres i indis que es volguessin sumar a aquell projecte. Allí vivien una alternativa d'organització social tenint-ho tot en comú. Els excedents de producció eren venuts als blancs de les viles. El sistema adonant-se del creixement de poder econòmic dels negres i que els blancs de l'interior estaven perdent una valuosa ma d'obra per la seva producció, decreten la Llei de Terra. A partir d'aquesta nova llei les terres només podrien ser obtingudes per compra. Així amb la dificultat d'obtenció de terres que serien venudes a un preu molt alt, el treballador lliure hauria de romandre a les hisendes substituint els esclaus.

Amb això l'exèrcit brasiler passà a tenir com a feina el destruir les barraques i les plantacions i retornar els negres a les hisendes dels blancs. L'exèrcit va exercir aquesta tasca fins el 27 d'octubre de 1887, quan un sector solidari amb el poble negre provocà una crisi interna a l'exèrcit i comunicà a l'imperi que ja no admetrà que aquesta organització armada sigui usada per perseguir als negres que van vessar la seva sang defensant el Brasil en la guerra del Paraguai.

La llei de terres no va ser usada contra els immigrants europeus, segons la col·lecció "biblioteca de l'Exèrcit", una considerable porció d'immigrants reberen gratuïtament parcel·les de terra, llavors i diners. Això va provar que la llei de terres tenia un objectiu definit: privar al poble negre la possibilitat de

creixement econòmic per mitjà del treball a les terres pròpies i emblanquir el país amb l'entrada massiva d'uropeus.

4t La guerra de Paraguai (1864-1870)

Va ser un dels instruments usats pel poder per reduir la població negra del Brasil. Es proclamà que els negres que anessin a lluitar a la guerra, al retornar rebrien la llibertat i els que ja eren lliures rebrien terres. A part d'això, arribava la convocatòria per al fill del terratinent, aquest l'amagava, i en lloc del fill hi enviava 5 ò 10 esclaus.

Abans de la guerra del Paraguai la població negra del Brasil era de 2.500.000 (45% del total de la població brasilera). Després de la guerra la població negra del Brasil es reduí a 1.500.000 persones (15% de la població brasilera).

Durant la guerra l'exèrcit brasiler va col·locar el nostre poble negre al front del combat i va ser gran el nombre de morts. Els pocs negres que sobrevisquen eren els que sabien fer anar les armes de l'exèrcit. Caixas escriu a l'Emperador mostrant la seva por sobre aquest fet: "a l'ombra d'aquesta guerra, res ens pot lliurar de que aquella immensa esclavitud del Brasil entoni el Crist de la seva divinitat i humanament llegítima llibertat i es desencadeni una guerra interna com a Haití, de negres contra blancs que sempre ha amenaçat a Brasil i desaparegui d'ella l'escassíssima i diminuta part blanca d'avui".

5e Llei del ventre lliure (1871)

Aquesta llei és ensenyada fins avui a les escoles com una llei bona: "tots els nens que naixessin a partir d'aquella data, naixerien lliures". A la pràctica, aquesta llei separava els nens dels seus pares, destruint així la família negra. El govern va obrir una casa per acollir aquestes criatures. De cada 100 criatures que hi entraven 80 morien abans de completar un any d'edat. L'objectiu d'aquesta llei fou el de treure als amos de les finques l'obligació de criar els nostres fills negres, ja que amb 12 anys d'edat els nens sortien cap als quilombos a la recerca de la llibertat negada a les instal·lacions de les finques. Amb aquesta llei sorgiren els primers menors abandonats de Brasil. A quasi totes les Esglésies de Brasil els pares van tocar les campanes aplaudint la promulgació d'aquesta llei.

6e Llei del sexagenari (1885)

També aquesta llei és ensenyada a les escoles com si fos un premi del "bon cor" del senyor vers l'esclau que havia treballat molt. En realitat fou la forma més eficient que trobaren els opressors per despatxar els avis malalts i impossibilitats per continuar produint riquesa pels seus amos. Així van aparèixer als carrers del Brasil els primers captaires.

7e Decret 528, de les migracions europees (1890)

Amb la pujada al poder del partit republicà, la industrialització del país va passar a ser un punt clau. La indústria necessita fonamentalment dues coses: primeres matèries i mà d'obra. Al Brasil la primera matèria no era problema. La mà d'obra, a cop d'ull tampoc seria problema, ja que hi havia el poble negre. Però la mà d'obra passà a ser problema quan el govern descobrí que si el negre ocupava els llocs de treball a les indústries, sorgiria una classe mitja poderosa i posaria en perill el procés d'emblanquiment del país. La solució que es va trobar fou el decret dels 28 de juny de 1890 de reobertura del país a les migracions europees amb l'especificació que negres i asiàtics només podien entrar al país amb autorització del Congrés.

Aquesta nova remesa d'uropeus ocupà els llocs de treball a les naixents indústries de Sao Paulo. Així, una vegada més, els europeus pobres van ser fets servir per marginar el nostre poble negre.

Aquests 7 actes oficials són tot just una petita mostra dels més de 500 anys d'opressió i mortaldat a què el poble negre fou sotmès a les terres brasileres. Ens podríem preguntar:

- Quina fou l'acció crítica de l'Església en front de cada un d'aquests actes?
- Com tractà l'Església als pocs sacerdots i laics que van pendre una postura crítica davant d'aquelles injustícies?
- Què puc fer jo, juntament amb la meua comunitat, per ajudar a la recuperació de la consciència històrica i dels drets del poble negre?

Liberalisme i exclusió social a l'Amèrica Llatina

ANA MARÍA EZCURRA

Institut d'Estudis i Acció Social (IDEAS)
Buenos Aires. Argentina

1. La pobresa, problema de seguretat.

El 1993, Federico Mayor Zaragoza, director general de la UNESCO, mantingué en un fòrum fet a Washington que la pobresa és "...un problema de seguretat a escala internacional". No es tracta d'una veu aïllada. En aquesta mateixa reunió, Enrique Iglesias, president del Banc Interamericà de Desenvolupament, alertà sobre el risc d'«explosions socials» a Amèrica Llatina; el seu assessor Louis Emmerij diagnosticà l'existència d'una «bomba de

temps social» en el subcontinent i João Baena Soares, Secretari General de l'Organització d'Estats Americans, advertí que «...si no hi ha una acció immediata i concertada, el desbordament de les demandes sense resposta acabaran amb les possibilitats de solució». Aquestes preocupacions dels organismes internacionals (i regionals) no ens són noves, encara que si que són cada dia més comparides i ressaltades. En efecte, a finals dels 80 el Nord avançat va prendre nota de la pobresa com un desafiament a escala planetària. A resultes d'això, el Banc Mundial presentà el 1990 el seu Informe sobre el Desenvolupament Mundial: la pobresa, en el que sosté que «cap tasca no hauria de tenir més prioritat pels polítics del món que la reducció de la pobresa global», i estableix que aquest objectiu passi a definir en endavant la «missió bàsica» del BM.

Aquests afanys es deriven d'una evidència contundent: l'expansió i la intensificació accelerada i massiva de la pobresa en una bona part del Sud des dels 80 fins a l'actualitat, en el context d'una iniquitat Nord-Sud creixent que determina que «els pobres(...) tendeixin a quedar-se per fora del mercat, sigui en cada nació o a nivell internacional» (segons diu l'Informe 1992 sobre el Desenvolupament Humà, del Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament, PNUD). El 1993, el BM estimà que mil cent milions de persones vivien en la pobresa en el «món en desenvolupament» el 1990, si bé aquest càlcul suposa una flagrant i greu subestimació, ja que es té per pobres els que reben 1 \$ al dia!

I la pobresa és vista com un risc a la seguretat en quant pot configurar una severa font d'inestabilitat i foradar la legitimitat i viabilitat política (sobretot en règims democràtics) del model econòmic dominant. A més, és vista com un risc per al Nord, perquè, com sosté clarament aquell Informe 1990 del BM, «en el temps que tardem a llegir aquest paràgraf, uns cent nens hauran nascut - sis en els països industrials i 94 en països en desenvolupament. Aquest és el repte global. Més enllà de l'evolució de les economies desenvolupades, la prosperitat i la seguretat mundial a llarg termini - per la força dels nombres- depèn del desenvolupament (la reducció de la pobresa)».

Si els anys 80 significaren una aguda explosió de la pobresa i les desigualtats, també varen ser els anys en què el capitalisme central impulsà l'implementació progressiva d'un model d'economia capitalista de lliure mercat a escala planetària. Així doncs, neoliberalisme i exclusió social van de la mà. És a dir, la política econòmica impulsada pel Nord és la que ens va portar a la exclusió social que ara apareix.

2. Els ajustaments estructurals a l'Amèrica Llatina.

El 1990, el Projecte Regional per la Superació de la Pobresa (del PNUD) calcula que en el subcontinent hi

havia un 61'5% de pobres. Per la seva banda el Banc Mundial reconegué que en els anys 80 Amèrica Llatina (i el Carib) resultaren les regions més afectades del món (junt amb l'Àfrica subsahariana) en termes d'augment de l'incidència i intensitat de la pobresa. La CEPAL (Comissió Econòmica per Amèrica Llatina i el Carib, ONU) mantingué que els anys 80 foren la «dècada perduda» per l'àrea. En realitat es tracta de la dècada de l'ajustament. I els anomenats ajustaments estructurals foren (i són) la política econòmica que vehicula i plasma en la practica el paradigma neoliberal. Què vol dir «ajustament estructural» o «neoliberalisme» amb els fets? Quina és la seva proposta més medul·lar i permanent? Es tracta d'una estratègia que apunta a l'aconseguitment de mercats oberts (com la millor manera d'organitzar eficientment la producció i la distribució de béns i serveis) i el disseny d'economies orientades vers l'exterior (a l'exportació al mercat mundial) al que cal afegir el fer ressaltar l'increment de la productivitat (com a motor del creixement), i que implica una objecció medul·lar al paper de l'Estat com a regulador de la economia. Per això, els ajustaments no es limiten a la recerca de l'estabilitat macroeconòmica (per exemple, reducció de la inflació, control del deute fiscal), sinó que a més suposen reformes «estructurals».

Aquest paradigma ha tingut (i té) un notable impacte a nivell mundial i per això, constitueix un dels llegats més vigorosos i perdurables de la «revolució conservadora» que despuntà en els anys 80 en el Nord avançat i, en particular, als EUA. En bona part, tal èxit deriva de la pressió de les principals institucions financeres internacionals. Això és del tot evident a Amèrica Llatina. Els «ajustaments estructurals» foren imposats als països deutors pel Fons Monetari Internacional (FMI), recolzat pel BM, com a camí per encarar la crisi del deute externa. Amb altres paraules, el deute extern es convertí en un poderós instrument d'intromissió del capital central que aprofundí i alterà les relacions de dependència de la regió - ja que els Estats llatinoamericans transferiren bona part del seu poder de decisió a aquests organismes financers. Així, els «ajustaments estructurals» són ajustaments creditors, «economies del deute». Per això perduraran com una estratègia crucial del Nord avançat. A això s'hi afegeixen clars interessos comercials, particularment evidents als EUA. En efecte, la primera prioritat de l'administració Clinton és contribuir a la reconstrucció del poder econòmic nacional. D'aquí que el comerç sigui el centre de l'estratègia externa i és considerat un element decisiu de la seguretat nord-americana. Això és perquè el creixement econòmic i la creació de llocs de treball als EUA són cada cop més dependents de les exportacions. Per això una altra gran prioritat és expandir i tonificar l'economia de mercat a nivell planetari i propiciar un

ordre internacional obert en matèria de comerç (i inversions). Aquesta jerarquia dels assumptes econòmics i comercials també s'aplica a Amèrica Llatina - el que va portar a que la administració Demòcrata ratifiqués expressament el seu suport a la «reforma econòmica» a la regió. Dit d'una altra manera, els interessos comercials dels EUA són un altre factor de la continuïtat dels «ajustaments econòmics» en el subcontinent. Resumint, el neoliberalisme no sols intensifica l'exclusió social; a més suposa un aprofundiment de la dependència política llatinoamericana (en el prendre decisions) i va lligat a clars interessos del Nord avançat (creditors i comercials).

3. El neoliberalisme es renova.

Malgrat tot, davant l'expansió de la pobresa el capitalisme central respongué amb una adaptació del paradigma neoliberal. És a dir, elaborà una estratègia «aggiornada», dissenyada bàsicament pel BM (recolzada pel FMI i el BID) i presentada públicament en el seu Informe sobre el Desenvolupament Mundial 1990, ja citat. Es proposa una estratègia de «dues vies».

La primera via consisteix en l'estímul de polítiques orientades al creixement econòmic (sense el qual no hi hauria reducció de la pobresa). I per això el BM s'obstina en prescriure les «reformes» orientades al mercat i als «ajustaments estructurals» propis. Accepta que els ajustaments provoquen efectes adversos en els pobres, però es tracta d'un impacte a curt termini, és a dir, a llarg termini «la reestructuració econòmica associada amb l'ajustament» seria «perfectament consistent» amb l'objectiu de fer disminuir la pobresa. Així, aquí, més que «aggiornament» hi ha una franca pertinència que ratifica les línies bàsiques del paradigma econòmic (si bé es recomana un model de creixement que augmenti les possibilitats de llocs de treball).

Amb tot, a la vegada es fa servir un argument relativament novedós: així, s'afirma que el tal creixement és necessari però insuficient. Una reducció a llarg termini de la pobresa exigiria mesures addicionals; particularment, unes més grans i més eficients despeses públiques (entès com una inversió) en serveis socials bàsics: educació primària, atenció bàsica a la salut, nutrició, planificació familiar (que apuntaria a treure les causes de la pobresa). A això, s'hi afegirien programes de caràcter compensatori (una «ajuda temporal») que apuntaria als símptomes de la pobresa, dirigits a pal·liar alguns efectes dels «ajustaments» en els sectors més vulnerables, així com a atenuar la indigència. Es tracta de «transferències i xarxes de seguretat», focalitzades en aquests grups més dèbils (per evitar desviaments als «no pobres»); per exemple, programes de llocs de treball públic temporal o d'ajuda nutricional o materno-infantil. Per tant, s'accepta una major intervenció governamental

(sempre i quan no impliqui cap perill a l'estabilitat macroeconòmica).

Per això, es constata, al mateix temps, una certa renovació a nivell de discurs: ara se subratlla que no hi ha una dicotomia entre Estat i mercat, entre creixement i equitat, entre intervenció i laissez faire (arguments que també es troben en l'administració Clinton). Amb tot, aquest intent d'assenyalar estratègies i visions generals renovades no impedeix que el BM (i altres organismes internacionals) reconeixin que hi ha objectius polítics per entremig. S'accepta que aquestes «polítiques socials» «poden ajudar a mantenir el suport públic als ajustaments» (Informe sobre el Desenvolupament Mundial 1991, del BM); i en paraules de Michael Camdessus, Director General del FMI, una millora en l'«equitat» «farà que l'ajustament compti amb una més gran acceptació social i política, fet que el farà més viable i sòlid». En definitiva, emergeix l'assumpte crucial: preservar la legitimitat i la viabilitat política del paradigma neoliberal, mentre es manté la seva continuïtat bàsica - amb certes adaptacions del paper de l'Estat, sobretot en l'àmbit social -. Amb tot, l'èxit potencial d'aquest esforç queda en entredit. Així semblen insinuar-ho alguns esdeveniments i tendències recents constatables a l'Amèrica Llatina: des de l'esclat de Santiago del Estero (Argentina) i l'aixecament zapatista a Chiapas (amb el seu fort impacte en tota la societat mexicana), al notable creixement del Partit del Treball al Brasil, entre altres. Sens dubte, fenòmens heterogenis, però tenen quelcom en comú: una demanda de justícia que, com a tal, suposa una objecció central a l'exclusió social amb el neoliberalisme (fins i tot en la seva versió renovada).

Renuncio, no vull ser còmplice

PIERRE GALAUD

Secretari general d'Oxfam. Bèlgica

Als co-presidents del Banc Mundial, Mazide N'Diaye i James Adams:

Senyors,

En vigílies del 50è aniversari del naixement de l'Organització de Nacions Unides i de les institucions creades per l'acord de Breffon Woods, desitjo presentar la meua renúncia al Grup de Treball d'Organismes No Governamentals del Banc Mundial i del seu Comitè d'Iniciatives. Prenc aquesta decisió per honestedat intel·lectual i per l'honestedat que dec a molts amics amb qui treballo en el Tercer Món.

Després d'haver tingut l'oportunitat, durant els últims tres anys, d'observar la conducta del Banc Mundial, m'uneixo a alguns dels meus col·legues dels ONGs, que creuen que l'única via cap a la justícia i a la coexistència entre els pobles del planeta és la dissidència.

Vaig tenir l'esperança que col·laborant tan estretament amb el Grup de Treball dels ONGs en el Banc Mundial, fariem passos cap a la direcció de desenvolupar una responsabilitat conjunta per al destí dels pobles menys afortunats de la terra. Però no ha estat així. La pobresa s'incrementa, la fam mata -segurament més que no pas les guerres- i el nombre dels que necessiten atenció mèdica, dels joves analfabets i dels sense llar augmenta cada dia, arribant a unes xifres sense precedents. Els remeis que recepta el Banc Mundial per al desenvolupament són medicines enverinades que aguditzen els problemes.

En la meva ànima i en la meva consciència sento l'obligació de dir: prou! Vostès s'han apropiat dels discursos dels ONGs sobre el desenvolupament, sobre l'ecodesenvolupament, sobre la pobresa i sobre la participació popular. Alhora, promouen una política d'ajustament estructural que accelera el "dumping social" als països del sud, deixant-los completament sols i indefensos a l'arbitri del mercat mundial.

Les empreses transaccionals arriben al Sud perquè vostès i els seus col·legues del Fons Monetari Internacional han creat les condicions per produir amb el menor cost social. La intervenció conjunta del Banc Mundial i del FMI significa una creixent pressió sobre les economies perquè siguin cada cop més competitives i compleixin cada vegada millor.

Aquest objectiu només s'aconsegueix amb la incessant pressió que vostès exerceixen sobre els governs perquè economitzin i redueixin els beneficis socials, considerats com a molt costosos. Des del seu punt de vista, els únics governs bons són els que accepten prostituir les seves economies als interessos de les multinacionals i dels totpoderosos grups financers internacionals.

El Banc Mundial és una institució internacional responsable del desenvolupament de tot el món. És també una institució cada cop més arrogant. Té el poder, mai vist en la història, d'intervenir en els assumptes internacionals i en els assumptes interns de les nacions. Fixa les condicions del desenvolupament, però no es responsabilitza de les seves conseqüències. El Banc Mundial ha après a elaborar excel·lents anàlisis i és capaç; de parlar de temes transcendentals: la participació popular- sobretot la de la dona-, la lluita dels pobles contra la pobresa, i la necessitat de protegir el medi ambient. I fins i tot va més lluny: defensa els drets humans i els de les minories i pressiona als governs perquè els respectin. Es capaç; també de fer més atractius aquests ideals,

tot assenyalant com és d'important per al desenvolupament que qualsevol nació també els compleixi.

Davant de tot això, ens fem una sola pregunta: per què uns discursos tan bonics van acompanyats d'una pràctica tan escandalosa? Perquè en la pràctica, el Banc Mundial condiciona el seu recolzament a l'aplicació de les polítiques socialment criminals d'ajustament estructural.

El Banc Mundial està molt ben informat sobre la pobresa i sobre l'empobriment i exclusió de molts sectors de població en el nostre planeta. Llavors, es tracta de cinisme pur, de mentides polítiques. Crec que hi ha un profund malentès, sobretot entre nosaltres mateixos, perquè, al marge dels seus discursos, el Banc Mundial no és res més que un instrument al servei d'un model ortodox de creixement basat en la competència i no pas en la cooperació.

Es un deure del Banc Mundial assegurar que tots - petits i grans- puguin participar en el mercat mundial. Molt rarament -però segur que actualment no- creixement econòmic és sinònim de desenvolupament. A finals d'aquest segle, el creixement i la competència només han significat uns mitjans per l'accelerat i desproporcionat enriquiment d'una minoria, i no ha tingut cap efecte en el desenvolupament ni en la cooperació ni en la redistribució de les riqueses. Al contrari, les desigualtats són cada cop més profundes. La fam mata diàriament milers de persones, i aquest fet no provoca cap tipus de rebel·lió ni d'indignació. Mentre el Banc Mundial mantingui la seva insensible política d'ajustament estructural, tenim el deure de mobilitzar-nos i de mobilitzar amb nosaltres el major nombre possible de víctimes d'aquest ajustament i lluitar tots plegats contra aquest tipus d'intervenció. Després d'haver participat durant tres anys i mig en un diàleg amb el Banc Mundial, com a membre del seu Grup de Treball, presento la meua renúncia perquè tinc molt clar que ja no hi ha cap possibilitat d'humanitzar el Banc Mundial.

Àfrica es mor i el Banc Mundial s'enriqueix. Àsia i Europa Oriental veuen com les seves riqueses són saquejades i el Banc Mundial recolza les iniciatives del Fons Monetari i del GATT, que autoritzen aquest saqueig de riqueses materials i intel·lectuals.

Amèrica Llatina - igual com els altres dos continents- contempla amb horror com els seus infants són utilitzats com a força de treball o, encara més terrible, com a donants forçats d'òrgans per al pròsper mercat de trasplantaments d'Amèrica del Nord.

En els seus discursos, el Banc Mundial parla dels inevitables sacrificis que exigeix l'estabilització estructural per tal que les nacions s'insereixin en el mercat mundial globalitzat, com si es tractés d'un desert molt difícil de travessar per arribar a la Terra Promesa del desenvolupament.

Rebutjo ser còmplice d'aquesta inexorable fatalitat predicada pel Banc Mundial. I prefereixo participar en la tasca de reforçar les organitzacions dels pagesos sense terra, dels infants del carrer, de les dones que a les ciutats asiàtiques no volen vendre el seu cos, dels treballadors i sindicats que lluiten contra el saqueig dels seus recursos i contra el desmantellament de la seva capacitat productiva.

Després d'una llarga experiència, sé que hi ha molts amics en els ONGs que pensen que un diàleg amb el Banc Mundial és útil per poder anar canviant les seves conductes institucionals i orientar-les cap a una millor comprensió de les demandes de col·laboració i desenvolupament. Respecto aquest punt de vista i respecto l'actitud dels qui en el Banc Mundial esperen que un diàleg amb els ONGs aportarà canvis en les anàlisis, però prefereixo abandonar el meu Grup de Treball abans d'haver complert el termini fixat, perquè no vull continuar sent còmplice.

En aquest final d'any, els meus desitjos envers el Banc són molt simples: ja n'hi ha hagut prou amb 50 anys. Vostès són un dels principals enemics dels pobres i dels drets que ells defensen en el marc de les Nacions Unides.

Vostès són actualment la maquinaria més extraordinària i sofisticada de relacions públiques que hi ha al món, per imposar a tothom un angoixant sentiment de fatalitat, que fa que es resignin a acceptar que el desenvolupament esta reservat a uns quants. I a tots els altres, als qui no són considerats ni suficientment competitiu ni domesticables, només els espera una pobresa inevitable.

El relançament d'una economia de desenvolupament, que promogui la justícia social a través de l'accés del major nombre de persones a un salari just, ens obliga a buscar amb urgència una altra institució. Una institució que reemplaci el Banc Mundial ha de permetre als éssers humans participar i beneficiar-se d'accions que els retornin la seva dignitat, que els permetin alimentar-se i que els garanteixin el dret a la diversitat en un marc de desenvolupament compartit. Al renunciar al Grup de Treball, saludo els col·legues a qui encara respecto i expresso el meu agraïment als nombrosos empleats d'aquesta institució.

Només amb una reorganització i una nova lluita per la transformació de les Nacions Unides i de les institucions nascudes de l'acord de Bretton Woods serem capaços de crear noves condicions per reprendre la guerra contra la fam i a favor de la solidaritat del desenvolupament compartit entre tots els éssers humans.

Sincerament,
Pierre Galaud

Mai més

RAQUEL BERGERET

Revista Nuevaamérica, Buenos Aires

Entre 1984 i 1990, quan els països que avui formen part del Mercosur s'havien proposat amb entusiasme recuperar la democràcia, es van veure commoguts per l'aparició, primer a Argentina (1984), després a Brasil (1985), Uruguai (1989) i Paraguai (1990) de sengles llibres que -des de diferents enfocaments d'estudis i investigacions- presentaven a la societat una enorme quantitat de documents i testimonis del que, especialment en la dècada del 70, va constituir la violació dels drets humans d'una forma "orgànica i estatal per la repressió de les Forces Armades". Aquest caràcter orgànic i totalitari oferia als torturadors un suport publicitari pel qual encara avui dia molts continuen pensant que "qui sap que haurien fet" els que van desaparèixer, als quals es presenta com a víctimes.

Més enllà de l'opinió general que la violència engendra més violència, aquests llibres ens mostren amb tota mena de documents que darrera de la doctrina de la "seguretat nacional" hi ha una concepció ideològica que constitueix una involució, ja que ignora la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948, que semblava una consecució consensuada per tota la humanitat. Per això, el títol "Mai més" és una consigna que es vol fer arribar a tota la societat civil perquè assumeixi totalment la seva responsabilitat de participació activa en tots els camps i perquè, davant dels fets, es tingui en compte el que recordaven els bisbes llatinoamericans en la Conferència de Puebla (1979, en ple apogeu de les dictadures): "... que cada home i cada dona, per més insignificants que semblin, tenen en si mateixos una noblesa inviolable que ells mateixos i els altres han de respectar i fer respectar sense condicions".

El comú denominador d'aquests llibres és ser uns informes documentals, però cada un d'ells ha estat realitzat per Comissions amb orígens diferents i que aconseguiren accedir a diversos tipus de fonts.

Les pressions militars han fet que els governs democràtics dels quatre països hagin admès d'una manera o altra la impunitat dels qui van cometre aquests crims contra la dignitat humana. Per això aquests llibres estan a les nostres mans com un valuós llegat que hem d'entregar als nostres fills perquè comprenquin millor tot el que encara queda per fer per tal d'aconseguir la veritable democràcia: la de tots. Sense por i sense venjança, buscant la justícia i la veritat.

Argentina

A Argentina, el nou govern democràtic va constituir una Comissió Nacional sobre la desaparició de

Persones (CONADEP), "no pas per jutjar, que per això ja hi han els jutges constitucionals, sinó per indagar la sort dels desapareguts durant aquests anys nefastos de la vida nacional". Aquesta Comissió, formada per persones amb autoritat moral reconeguda per la societat argentina, ens diu en el pròleg: "Amb tristesa, amb dolor, hem complert la missió que ens va encomanar... el President Constitucional de la República. Aquesta feina va ser molt difícil, perquè vam haver de recompondre un trencaclosques tenebrós, ... quan s'han esborrat deliberadament tots els rastres, s'ha cremat tota la documentació i fins i tot s'han enderrocat edificis. Ens hem hagut de basar en les denúncies dels familiars, en les declaracions d'aquells que van poder sortir de l'infern i també en els testimonis de represors que per motivacions poc clares s'acostaren a nosaltres. Durant les nostres investigacions vam ser insultats i amenaçats pels qui cometeren els crims, els quals, en lloc de penedir-se'n, tornen a repetir les conegudes raons de la "guerra bruta", de la salvació de la Pàtria i dels seus valors occidentals i cristians... I ens acusen de no propiciar la reconciliació nacional, d'activar els odís i ressentiments, d'impedir l'oblit, ...".

Les successives edicions, la traducció a diferents llengües i el fet d'haver motivat molta gent a fer el mateix en el seu país, ens fa adonar que aquesta feina tan difícil no fou en va. Igual que els autors, també molts de nosaltres -i jo el primer- hem de superar moltes resistències per poder llegir llibres com aquest, perquè sembla que és més fàcil creure en l'ésser humà ignorant aquests horrors.

Nunca más. Informe de la Comisión Nacional sobre la desaparición de personas, Ed. Universitaria de Buenos Aires, 1984.

Brasil

El llibre brasiler ens l'ofereix l'arxidiòcesi de l'Església Catòlica de Sao Paulo. El cardenal D. Paulo Evaristo Arns ressalta el propòsit humanitzador i evangèlic que l'han impulsat a analitzar i sistematitzar aquests fets. Inicia el llibre amb el seu propi testimoni de molts anys de companyia a les persones que han vist desaparèixer la gent que més estimaven, i afirma que no hi ha res en el món que pugui descriure aquest dolor. "Per a l'esposa i la mare, la terra s'envolta de tenebres, com en la mort de Jesús". El llibre no pretén ser una simple acusació, sinó un testimoni i una crida a tothom perquè reconeguem la nostra vertadera identitat a través de les cares desfigurades dels torturats i dels torturadors.

Aquesta publicació resumeix un estudi de 5.000 pàgines realitzat per especialistes, que van tenir a les seves mans la majoria dels processos polítics realitzats per la justícia militar brasilera entre l'abril de 1964 i el març de 1979. El que més sorprèn és que

són els mateixos torturadors els qui, amb absolut convenciment, ens relaten el testimoni de les seves accions. Ens sembla d'allò més expressiu el comentari de l'autor del prefaci, que diu: "... si els torturadors són agents conscients d'aquest acte degradant, hi ha d'haver uns altres motius que els han portat a actuar d'aquesta forma. Invariablement, el motiu és l'obediència a algun tirà o la "seguretat nacional"... Buscant un ràpid desenvolupament econòmic, el règim militar va assumir poders excepcionals i va suprimir els drets constitucionals dels ciutadans. Aquestes mesures d'excepció, contràriament, van ser nefastes per a la població. Precisament aquells que van aixecar la seva veu o van actuar a favor dels pobres i oprimits són els que van patir tortura i la mort. Creiem, com a cristians, que l'única i veritable seguretat nacional consisteix a facilitar la plena i confiada participació de les persones en la vida del seu país.

Un relato para la historia, Brasil: Nunca mas, Ed. Vozes Petrópolis, 1985.

Uruguai

El Servicio de Paz y Justicia (SERPAJ) d'Uruguai va impulsar en aquest país l'edició del "Nunca más". Es tracta dels fruits d'una investigació portada a terme per un equip d'advocats, metges i especialistes en drets humans, en base a documents testimonials referits a denúncies de violació dels DDHH i a testimonis processats per la Justícia Militar. Per donar més objectivitat al tractament del tema, es va encarregar a un equip d'enquestadors la feina d'indagar científicament sobre "la presó prolongada: la versió dels detinguts".

Les característiques civilistes de la societat uruguiana, on era impensable un cop militar, porta els autors a estudiar tres períodes que corresponen al naixement, la consolidació i la fi del totalitarisme militar: el primer correspon a 1966-72, en què un govern civil, elegit legítimament, per poder imposar l'ordre en una societat commocionada per la crisi i la subversió, decreta abusivament unes mesures permeses per la constitució en casos excepcionals, i insensiblement passa a l'autoritarisme com a practica diària. El segon (1973-79), s'inicia quan les institucions civils debilitades deixaren la porta oberta als qui ja eren amos del "poder", per ignorar la dignitat humana en la lluita antisubversiva. Llavors es declara obertament la "guerra bruta" i el país és ocupat pel seu propi exèrcit, que estableix "una repressió callada, progressiva... perfectament selectiva, fins arribar a un control... total de la població". Els tres milions d'habitants van ser classificats en tres categories: A, B i C, segons el grau de perillositat que els assignaven les "Forces Conjunctes"... Un "certificat de fe democràtica" determinava la possibilitat d'una persona d'aconseguir feina o anar a l'atur, poder entrar o sor-

tir del país, tenir més o menys vigilats els seus actes. En aquest període d'"apogeu" va arribar un moment en què s'havia de demanar permís fins i tot per celebrar un aniversari! Finalment, segurs del terror que havien aconseguit d'implantar, els militars s'arrisquen a un plebiscit. L'última etapa s'inicia quan el poble rebutja la proposta d'una Constitució que legitimés el seu paper de custodis de la Seguretat Nacional. Encara van passar cinc anys més en què vulnerar les llibertats i la seguretat de la vida continuava sent la base de la "Seguretat Nacional".

Sota la nòmina de "subversiu", que podia referir-se impunement a qualsevol, es negava a les persones la seva qualitat d'éssers humans. El llibre és ple de testimonis. Als desapareguts se'ls nega fins i tot el dret a ser en un lloc i en una data. La psicologia orienta la tortura per destruir la persona des de dins.

Francisco Bustamante (coord.), Uruguay Nunca Más. Informe sobre la violación a los Derechos Humanos (1972 -1985), Servicio Paz y Justicia, Montevideo, 1989.

Paraguai

La repressió, la matança i la persecució des del poder durant la dictadura de gairebé trenta-cinc anys del general Stroessner, van mantenir el poble paraguaià paralitzat per la por i la impotència. En un període tan vast, les característiques de les violacions als drets humans són variadíssimes i terribles, i els qui les van patir - els qui van tenir el coratge d'enfrontar-se al sistema- eren considerats com els "leprosos de la societat", amb els quals ningú va voler assumir el risc de dialogar o de reunir-se.

El Comitè d'Esglésies del Paraguai, una de les institucions cristianes que des del temps de la dictadura va afrontar el risc d'assumir la defensa dels drets humans, és l'editora d'aquest llibre. "Com en tots els règims totalitaris, la solidaritat de les esglésies, de l'oposició i dels organismes de Drets Humans amb els perseguits també fou vista com una acció subversiva. El Comitè de les Esglésies, des de la seva creació el 1976, va haver d'aguantar el patiment i la repressió d'alguns dels seus membres. Protegir els arxius de la institució davant les violacions de domicili, segrestaments i destrucció de documents va ser una feina molt dura. Fou necessari duplicar, fotocopiar, i fins i tot microfilm els documents per dipositar-los en arxius paral·lels, amb la intenció de burlar l'acció destructiva del regim.

El llibre s'organitza en tres períodes: "Els anys inicials de la dictadura", "Dues dècades de Pax Stronista" i "Camí cap a l'enfonsament". La seva intenció és emmarcar històricament els documents testimonials - guardats en els seus arxius i en els d' altres institucions similars o de persones privades, en especial advocats que van tenir una relació directa amb les víctimes. També orienta cap a l'educació basada en

els valors dels Drets Humans, fonament de l'ètica democràtica, i cap a la recuperació de les víctimes, els qui ahir van ser "leprosos" i que avui la memòria històrica rescata com els herois autèntics que es van atrevir a enfrontar-se a un regim inhumà i que van anar obrint camins cap a la recuperació democràtica. José Luis Simón G., La dictadura de Stroessner y los Derechos Humanos. Nunca más, Comité de las Iglesias, Asunción, Paraguai, 1990.

La integració llatinoamericana ja és un fet

RAQUEL BERGERET

Montevideo. Uruguai

Fa poc vaig haver de participar en una trobada internacional. Es tractava d'un esdeveniment de jornades d'estudi, on professionals d'Europa, Àsia i Amèrica hi aportàvem les nostres experiències en organitzacions entestades en una millor qualitat de vida per a tothom. El clima de recerca col·lectiva, seriosa i compromesa, eixamplava el cor i ens donaven confiança per presentar-hi propostes. I, malgrat això, dintre d'aquest ambient distès i sensible, fins i tot el més distret podia apreciar una gran diferència entre la forma individualista i, goso dir, competitiva, amb què varen fer les seves aportacions tots els altres i la solidaritat que sorgia espontània entre els llatinoamericans. Potser has viscut alguna experiència semblant.

Jo recordo un amic que va viure a l'exili i sempre explica com va constatar que allà les diferències s'esborren i ja ningú es defineix com a mexicà o uruguaià, sinó, simplement, com a llatinoamericà.

Darcy Ribeiro, conegut antropòleg brasiler; en una de les seves visites a Argentina ens va dir una cosa que ja havíem sentit alguna vegada: "sovint m'ha passat que estic a casa llegint tranquil·lament un text d'un altre llatinoamericà i em sento robat, perquè ell deia exactament el que jo volia dir, i suposo que a ell li passava el mateix. Sense comunicar-nos estàvem pensant una mateixa idea. Les idees maduren i actualment la llatinoamericanitat és una idea madura: nosaltres com una parcel·la del món, disposada a assumir-se, disposada a existir. I, tanmateix, molts de nosaltres, que hem tingut experiències de Pàtria Gran, quan ens posem a parlar d'integració ens oblidem del que ja tenim i mirem cap a fora. Ens pensem que tot ho hem d'aprendre de la Comunitat Europea, o que la Iniciativa per a les Amèriques, com que ve dels nord-americans, és l'única que podrà fer possible aquella integració.

Per això m'agradaria que abans de continuar endavant ens preguntéssim: de quina integració parlem? Perquè és ben cert que l'observador més desapercebut troba a Llatinoamèrica, més enllà de la gran varietat de rostres, de colors de pell, de músiques i estils -indígena, afro, hispano, mestís,...- uns trets i uns sentiments comuns que ens defineixen clarament i, en certa manera, ens integren. Però també és veritat que tot això es fa a repèl d'unes fronteres marcades sovint a sang i foc. Preguntem-ho, si no, als xilens que encara estan reclamant les terres que els argentins els varen prendre mentre ells lluitaven contra els peruans. Preguntem als bolivians sobre la seva sortida al mar. Reflexionem tots plegats sobre els rancors històrics que ens separen dels nostres veïns. I ens adonarem que les nostres "històries oficials", les que normalment aprenem a l'escola, s'expliquen de tal forma que ens deixen tancats en els nostres propis límits, i als nostres més grans herois, que gairebé sempre varen tenir la visió de la Pàtria Gran, els tanquen en estàtues de bronze i en fronteres que ells mai no van acceptar.

Els interessos neocolonialistes han representat fins ara unes dificultats reals per a la integració econòmica i política llatinoamericana que formava part del somni de Pàtria Gran de Bolívar i Artigas. Encara no hem estat capaços de crear en el nostre Continent aquests "poders intrínsecs" que Bolívar considerava necessaris per a la desitjada integració: allò que només nosaltres, a partir de la realitat de la nostra gent, característiques i capacitats, hem de fer. La independència es va declarar a les ciutats, on hi havia els que van començar a explotar les riqueses d'una manera injusta, excloent o matant els primitius amos de les terres. El règim opressor de les colònies va quedar gairebé intacte. Els nous estats, centralitzats a les capitals, van continuar tan buits de poder com abans, perquè els terratinents van continuar depenent, econòmicament parlant, dels imperialismes del nord. I a tots aquests, allò que els ha fet servei són els nostres plets i diferències. Això explica que en gairebé dos cents anys cap iniciativa d'integració - i n'hi ha hagut moltes - no hagi arribat a concretar-se. L'organisme continental existent, l'OEA, ha viscut sota la "protecció" de l'Amèrica del nord, el qual, en definitiva, defensa els seus interessos i ha utilitzat les nostres divisions.

Però ara alguna cosa està canviant: els colonialistes de casa nostra, hereters dels qui, atenent als seus propis interessos i a les exigències dels mercats de l'època, van crear les fronteres de les actuals nacions, avui estan disposats o obligats a obrir-les al simple joc dels interessos.

La integració llatinoamericana, que fou el somni dels grans herois de la independència, no s'ha pogut concretar en estructures polítiques i econòmiques, perquè llavors hi havia - i n'hi continuen havent - interes-

sos aliens que es contraposen i que han imposat les seves condicions. Després de molts anys de frustració amb institucions com ALALC, ALADI, Pacto Andino, etc., els nostres polítics es troben ara amb el fet que és el veí del nord qui està entestat en la nostra integració. Avui reviu "l'Amèrica per als americans". I aquí els llatinoamericans som els parents pobres, sense capacitat per a imposar condicions.

En aquests moments en què bufa el vent d'una integració exigida pel mercat mundial i basada en interessos purament econòmics, davant dels quals el nord imposa habitualment la seva hegemonia, és important que els llatinoamericans ens esforcem per recobrar una paraula pròpia també en el camp polític i econòmic. Fins ara, la proverbial creativitat llatinoamericana, expressada tant sovint en la literatura i en l'art, no ha tocat malgrat tot la major part dels seus polítics. Podríem pensar que l'exigència de diàleg amb l'anomenat Primer Món els ha portat a seguir esquemes en els quals cadascú val en la mesura que és capaç d'assimilar-se a aquesta "aldea global dels pocs". Així és que, amb un enorme cost social, o sigui, més pobresa per a molts, els ajustaments a què ens estem sotmetent des de fa un cert temps a tot el Continent, es justifiquen com el peatge cap a la modernització econòmica i tecnològica que requereix la nostra obertura integrada. Parlar ell llenguatge que els llatinoamericans practiquem habitualment, el de l'acollida i la solidaritat, no els és possible llavors, la relació dels polítics amb el poble passa a ser rutinàriament electoral. I som envaïts per la mentida i la corrupció. Aquí és on avorta la integració, que, sense cap dubte, és també el somni de la majoria de polítics llatinoamericans. Per això, penso que és hora d'invitar-los a mirar a la cara del seu poble i parlar-hi amb el seu llenguatge, per tenir més força a l'hora de les negociacions. Els indígenes de Chiapas han obert el camí: han demanat que les paraules siguin de veritat perquè allò que avui, eufemísticament, s'anomena cost social, no és altra cosa que el sacrifici de milions de persones concretes. I cada persona és quelcom molt valuós.

Som gairebé 500 milions. És una gran riquesa. Si la majoria són joves, la riquesa encara és més gran. Entre tots podem dir-hi alguna cosa. Cal veure, doncs, quina integració ens interessa assegurar. Hauríem d'esforçar-nos per valorar la integració dels nostres pobles que ja existeix, i manifestar l'alegria per l'enorme riquesa que ens aporten les nostres variades cultures. Les organitzacions populars, les cooperatives, les comunitats de base ja estan articulades en xarxes per les quals circulen lliurement els pensaments de Llatinoamèrica. Els artistes i els intel·lectuals, la gent de les esglésies fan els possibles per trobar-se. La Conferència de Bisbes a Santo Domingo ha estat una prova contundent d'identitat llatinoamericana, més enllà de la força hegemònica

de la cúria vaticana. La integració es consolida amb l'ampliació d'espais a nivell nacional i llatinoamericà, en els quals prenguin la paraula els que "a dins" són la majoria i no coneixen fronteres ni per a les coses bones ni per a les dolentes: quan es tracta d'aconseguir feina o de contagiar-se el còlera.

Encara hi ha a casa nostra alts índexs d'analfabetisme. La tecnologia i els mitjans de comunicació estan en poques mans. Són desafiaments culturals i educatius amb els quals ens hem de sentir solidaris, ja que és a través de l'educació que s'enforteix la ciutadania, i a través del coneixement i del maneig de les tecnologies, la indiscutible creativitat de la nostra gent serà més eficient per aconseguir una millor qualitat de vida per a tothom.

Per consolidar la integració necessitem polítiques educatives que no es limitin a l'aula. Que tinguin en compte els mitjans de comunicació i introdueixin tecnologia. Però, sobretot, que tinguin una gran cura de salvaguardar les riqueses invaluables de les nostres múltiples cultures, perquè el gran desafiament és poder donar carta de ciutadania a l'Amèrica de múltiples rostres i d'innombrables llengües, que des de la pobresa i l'opressió ha resistit, i que se sobreposa a l'exclusió a través de l'economia informal (creativitat de la supervivència) i que a través de les seves festes i de la seva religiositat és capaç de fer-nos recobrar l'alegria de viure. No serà aquesta una riquesa més gran que la que ens pugui oferir tot el mercat? No serà per aquesta integració per la qual val la pena entregar els millors esforços i en frontar les negociacions més difícils?

Per què Cuba incomoda tant?

FREI BETTO

El fracàs del socialisme a l'Est europeu, la derrota sandinista a Nicaragua, la repressió dels estudiants xinesos a la Plaça de la Pau Celestial i la sobtada desintegració de la Unió Soviètica són motius d'eufòria per als qui pregonen el "final de la història" i la victòria irreversible de l'economia de mercat. Però a qui gosa somniar amb la vida repartida per a tots, aquests esdeveniments li engendren perplexitat, desànim o el desig abrahamic de recuperar l'esperança "contra tota esperança".

Enmig de la catàstrofe, Cuba resisteix. És l'únic país de l'hemisferi occidental que ha implantat el socialisme. I això, a 400 quilòmetres dels EUA. Per a aquells que van escoltar les sibil·lines previsions de Francis Fukuyama - tal com diu Antonio Callado, un exemple

de modernitat, perquè és nord-americà amb cara i nom de japonès -, esgotada la història, resta la fatalitat que, implacable, suprimeix del mapa tot allò que es resisteix a la dictadura del mercat. El socialisme hauria contret una malaltia que no té cura, i Cuba seria un malalt en fase terminal. A Miami, el milionari cubà Mas Canosa ja té enllestida la nova Constitució cubana, mentre moltes famílies exiliades paguen elevades quantitats a una empresa que es disposa a recuperar totes les propietats (cases, mansions, hisendes, fàbriques, empreses) expropiades per la Revolució. En el festival neoliberal que assola el planeta, amb la creixent privatització dels serveis públics, l'estatalització cubana és assenyalada com un petit dinosaure conduït al Museu de la Història i que, congelat en les seves idees, es resisteix a morir. Per què Cuba incomoda tant? És un país amb gairebé onze milions d'habitants, aïllat per quatre bandes: la geografia, el bloqueig dels EUA, la fi de la Unió Soviètica i la manca de divises. Una nació el perfil de la qual en els mitjans tan sols no és pitjor que el d'Iraq de Sadam Hussein: governada per un dictador sanguinari que es complau a fer afusellar opositors, no respecta els drets humans i no admet oposició política. Si almenys Cuba permetés la pluralitat de partits, diuen alguns, la defensa de la Revolució fóra més fàcil. Si almenys suprimís els afusellaments, diuen uns altres, no podrien acusar-la de barbàrie. I per què Fidel Castro no es presenta com a candidat a president de la República admetent que hi hagi altres contrincants?

Cuba incomoda, però no per les raons esmentades, tan propagades pels mitjans de comunicació. Això només és una brossa als ulls. Cuba incomoda pel fet de dir no al capitalisme, pel fet d'haver estat l'únic país d'Amèrica Llatina que ha conquerit condicions dignes de vida per a la major part de la població. A Cuba no hi ha nens abandonats com als carrers de Brasil; ni multituds d'analfabets, com a les muntanyes de Bolívia; ni multituds de desocupats, com al Perú; ni famílies milionàries indiferents a la sort dels captaires, com als barris nobles de Caracas; ni latifundistes que exterminen camperols, com a les selves de Guatemala. Cuba no és el paradís, però en un continent de miserables el qui pot menjar és el rei. Allà el socialisme ha estès a tothom la supervivència biològica (el 1993 es morien 10 nens de cada 1.000 nascuts vius), l'accés a l'escola, la salut, el treball, el salari digne. Hi ha problemes, i molts, com les "cuarterías" a Habana Vieja, les "favelas" a Santiago de Cuba, la mala distribució dels productes, el mercat negre, la prostitució creixent a l'Havana i la manca de mecanismes polítics que permetin als descontents i somniadors d'apuntar crítiques i alternatives sense el risc de veure's inclosos en el rol dels contrarevolucionaris. La Revolució es va acostumar al monocultiu i a l'exportació de sucre, tot confirmant la divisió internacio-

nal del treball imposada primer per Espanya, després pels EUA i finalment per la Unió Soviètica. No es va intentar crear una infraestructura industrial, potser confiant en la indissolubilitat del matrimoni amb els russos. Ara bé, fins i tot en els casaments indissolubles un dia es mor un dels dos. L'escassa indústria del país se centrava en la construcció civil i en la fabricació de materials bàsics de consum domèstic, escolar, esportiu o cultural. Es tractava de donar a la nació un benestar negat al país.

Cuba ha desemmascarat la hipocresia del discurs liberal, que promet a tothom desenvolupament, llibertat i pau. Al cap de cent anys d'hegemonia efectiva de l'economia de mercat a Amèrica Llatina, el panorama és desolador. El 70% de la població viu sota la línia de pobresa i el 40% sota la línia de misèria. Un milió de nens desnodrits es moren cada any en el continent. I avui en dia ningú no dubta que mai no hi ha hagut una intenció altruista en els dòlars enviats pel Primer Món als nostres països. Darrere de cada dòlar hi havia la certesa d'una inversió lucrativa i d'augment de la dependència política, a través del suborn de governs, de la corrupció d'autoritats, de l'expansió dels interessos dels càrtels i de les empreses transaccionals. L'Aliança per al Progrés no ha aturat la fam de la població del nord-est brasiler, però sens dubte ha frenat el sentit de brasileritat de l'elit d'aquella regió. Els préstecs sempre han arribat als nostres països lligats a projectes específics i, sobretot, cercant la multiplicació de lucre i serveis, convertint en etern el deute extern –versió monetarista de la dependència cultural–.

Cuba ha gosat posar al descobert el mecanisme que fa d' Amèrica Llatina, i també d'Àfrica i d'Àsia, regions necròfiles. Als nostres països es neix per morir. Només a Cuba els béns de la terra i el fruit del treball humà són repartits fraternalment. La Revolució va promoure les reformes agrària i urbana, ha permès que tothom tingui sostre i ha estès el dret de la terra als camperols. Les campanyes d'alfabetització han eradicat la ignorància. Negres, fills d'obres i d'agricultors, o dones, que als nostres països estarien condemnats a la subocupació, a la marginalitat o a la delinqüència, a Cuba es graduen en medicina o enginyeria, treballen en investigacions científiques o fan classes a la Universitat, guanyen medalles d'or als jocs olímpics i escriuen pàgines brillants de la història de l'art al nostre continent.

Considero cabdal el consell de Jesús: no traquem la brossa de l'ull d'altri sense haver apartat la biga que ens cega. Com puc llançar pedres contra Cuba si visc en un país i un continent que produeixen més morts que vides? Com puc condemnar Cuba pels seus errors, si conec molt bé el que passa a dins de l'Església? I com puc exigir que David Ilenci la seva fona, si Goliat, tan proper, amenaça d'esclafar-lo?

Bona i mala notícia per a la dona

LAURA ULLOA

Taller: Fent teologia des de la dona

Els porto una mala notícia. Però també una bona notícia. La mala notícia és l'herència de segles de teologia patriarcal que sofrim. Segons aquesta teologia, Déu decreta des d'un principi que certs ser humans - les dones- fossin inferiors i, per tant, destinades naturalment a la submissió. Durant segles, aquesta teologia immoral s'ha fet servir per justificar tot tipus d'opressió: si Déu crea l'inferioritat de les dones, llavors, sembla que aquesta inferioritat és part de l'ordre establert per Déu. D'aquí no és molt difícil concloure que els gentils, o els indígenes, o els negres, o els pobres, són inferiors i així han de seguir. Com si Déu mateix hagués inventat la injustícia... Cèlebres i sants homes d'Església han elaborat aquesta injustícia per mitja de la predicació i de la paraula escrita...

- Dona. Ets la porta del dimoni. Has portat l'error a qui ni el mateix dimoni s'atreu a atacar de front. Per culpa teva hagué de morir el fill de Déu. Així que cobreix-te el cap i fes penitència. (Tertulià, sobre la vestimenta de la dona)

- Entre totes les bèsties salvatges, no n'hi ha cap que faig tant de mal com la dona. (Joan Crisòstom)

- La dona és un ser ocasional, incomplet... un home mal nascut. Amb tot, fou necessari que fos l'ajuda del home. I això, sols en la procreació, perquè en totes les altres obres l'home pot ser ajudat més eficaçment per un altre home que no pas per una dona...La dona es troba en estat de submissió en l'ordre original de les coses. Per aquesta raó no pot representar el cap ni en la societat ni en l'Església. Sols el baró pot representar Crist.

(Tomàs d'Aquino, Suma Teològica pt.1, 1.92 art.1)

La bona notícia és que això està canviant. A les CEBs, en aquest taller i en les diverses instàncies a l'interior de l'Església, el poble, i nosaltres com a dones, amb una opció pels pobres, estem reivindicant el nostre dret a ser respectades com a imatge de Déu, com a persones dignes, capaces i independents. I avui, especialment, reivindicuem també el nostre dret a fer teologia des de la nostra pròpia experiència de Déu, de nosaltres mateixes i del món. Com a dones d'Església estem en l'èxode des de la teologia que ha justificat les estructures opressores i les actituds de domini que és viuen en la nostra Església i que no són cristianes, vers la terra promesa on tots i totes puguem asseure'ns al voltant de la taula de la Vida, en igualtat.

Acte penitencial des de la dona

- De la tradició de Tertulià, que ens va anomenar a les dones "porta del dimoni" i que va dir que havíem d'estar sempre de dol i en penediment per poder expiar la ignomínia del primer pecat.

R/ ALLIBEREU-NOS, DÉU.

- De la tradició de Climent d'Alexandria, que digué "res és desgraciat per l'home que esta dotat de raó; en canvi, tan sols el fet de reflexionar sobre la naturalesa de la dona fa vergonya".

- De la tradició de Ciril d'Alexandria, que digué que el sexe femení és la "diaconissa de la mort" i és particularment deshonrat per Déu.

- De la tradició de Joan Damascè, que descrigué la dona com l'avançada de l'infern.

- De la tradició d'Ambròs, que digué: la que no creu és dona, i així deu ser nomenada pel seu sexe i, a la mesura de la maduresa de Crist, es dispensa amb el nom del seu sexe...

- De la tradició de Tomàs d'Aquino, que digué: les dones són homes mal nascuts, són útils sols per la procreació...

- Per l'Església que no ha sabut acceptar el rastre femení de Déu i que segueix fallant en construir una comunitat de germanes i germans en justícia i igualtat, com Jesús ens va revelar... Perdoneu-nos, Déu. Preguem: Déu, Pare i Mare, font de la força, la tendresa, la valentia; perdoneu-nos i ajudeu-nos a guarir aquesta ruptura que existeix en l'Església. Recrea'ns i restaura'ns perquè visquem com a imatge teva més plenament. Amén.

Un Credo des de la dona

Creiem en el valor i la bondat de les dones, en la nostra força i salut, en la nostra capacitat de plorar, en la nostra capacitat de ajudar-nos mútuament en compreses de ser rivals, en la nostre capacitat de respondre als requeriments dels fills i carregar el pes de la vida diària, en la nostra obertura i força per seguir treballant, en el nostre ser espiritual i terrenal, ple de vida, naixement i mort.

Afirmem la historia de les dones com la historia de la humanitat. Som recollidores de fruits, pageses, criadores, educadores, pioneres, teixidores, costureres; formem llars i som obreres; som mares, científiques, metgesses, mestresses de casa, i economistes; donem la vida; som treballadores amagades sense salari a casa i treballadores assalariades fora de casa. Reconeixem aquesta diversitat i versatilitat.

Ens alegrem de la nostra intuïció i de la nostra lògica. Confessem les nostres febleses, la nostra fragilitat i les nostres imperfeccions, perquè hem acceptat la violència i la injustícia en les relacions entre homes i dones. Esperem el futur amb fe i esperança, treballant per-

què arribi el dia en què nosaltres i totes les nostres germanes ja no haguem d'adaptar-nos a l'estereotip, sinó que siguem totes lliures per expressar-nos tal com som i per compartir els beneficis de la vida humana i del treball.

Esperem els temps de pau, quan la violència desaparegui i els homes i les dones puguem estimar i ser estimats i estimades, i el treball i la riquesa del nostre món siguin compartits en justícia.

Sis dones de la història de Mèxic

DONES PER AL DIÀLEG

La Valentina (Valentina Gatica) fou una dona del poble que durant la Revolució Mexicana es guanya un lloc reconegut com un soldat més de la tropa en el front de batalla, portant dues restalleves de bales sobre el pit, i amb una carrabina 30-30 a l'espatlla.

María Luisa Martínez (1790 -1817) Originaria d'Erongarucuaru, Michoacán, serví especialment de correu entre els insurgents que lluitaven per la independència nacional, contra els realistes. Abans de ser afusellada preguntà: Per què tan obstinada persecució contra mi? Tinc dret a fer tot el que pugui en favor de la meva pàtria perquè sóc mexicana. No crec cometre cap falta amb la meva conducta sinó complir amb el meu deure" .

Amalia Robles Dávila. (1891-1984). Dona camperola, zapatista, arribà al grau de coronel en l' exercit llibertador del Centre i del Sud.

Carmen Serdán. Revolucionària del poble, germana d'Aquiles Serdán. Ella, el seu espòs, germà i altres familiars integraven una cèl·lula revolucionària que realitzaria un aixecament armat el 1910 en coordinació amb altres grups revolucionaris. En ser descoberts es defensaren fins que se'ls acabaren les municions, quedaren presoners ella, la seva mare i la cunyada, foren assassinats els seus germans i espòs.

Juana Gutiérrez de Mendoza (1857-1942) Nasqué a Durango, mestre normalista, combinà la seva activitat amb la Lluita dels treballadors per una societat més justa. La seva participació en les organitzacions obreres i camperoles fou freqüent i és distingí com a organitzadora i periodista. Funda el diari "Vésper" i "El Desmonte", tingué contacte amb els germans Flores Magón. Moltes voltes va ser empresonada per la seva lluita contra la dictadura de Porfirio Díaz.

Benita Galeana (La companya del trenzas) Camperola de l'Estat de Guerrero, lluitadora, membre del partit comunista. Un dia, en sortir de la presó comentà: "Ens van alliberar, nosaltres estàvem encantades perquè ens havien fet comprendre que nosaltres, les comunistes, no necessitàvem res ni demanàvem res al president assassí de treballadores. Els demostrarem que nosaltres sabem imposarnos, i fer valer els nostres drets en qualsevol lloc". (encara viu).

Mons. Parrilla. *Las Casas del segle XX a Puerto Rico*

ANTONIO M. STEVENS-ARROYO

Sembla providencial que la mort del Bisbe Antulio Parrilla, a Puerto Rico, el 6 de gener, coincidís amb l'alçament dels indígenes de Chiapas, Mèxic. Com el primer bisbe de Chiapas, el llegendari Bartolomé de las Casas, el bisbe Parrilla va dedicar tota la seva vida a defensar els drets humans davant de les arbitrietats dels governs. Tots dos, Las Casas i Parrilla, primer varen ser militars abans que sacerdots, i tots dos es varen ordenar com a clergues diocesans abans d'incorporar-se a ordes religiosos. Molta gent va qualificar el bisbe jesuïta porto-riqueny com un cas perdut d'utopista quixotes, que denunciava amb còlera la influència d'Estats Units a Puerto Rico. Així va lluitar Las Casas en contra del sistema polític d'Espanya. Parrilla va servir de consciència crítica del catolicisme del s. XX que, igual que l'església de l'època de Las Casas, s'havia oblidat dels valors evangèlics. L'herència de Parrilla és ambigua ara, però la història l'anirà desxifrant a poc a poc.

El futur Bisbe Parrilla va néixer el 1919 en un poblet rural de Puerto Rico, i va tenir 15 germans. Va passar gran part de la seva joventut involucrat en activitats polítiques orientades a establir a Puerto Rico una república independent d'Estats Units.

Malgrat això, es va incorporar al servei militar i el va fer com a expert en radar en l'exercit nord americà des del 1943 fins al 1946 a la zona del Canal de Panamà. Quan va abandonar l'exèrcit va decidir fer-se sacerdot i, més tard, jesuïta. El Bisbe Parrilla va explicar en una entrevista que el líder nacionalista Albizu Campos el va animar a fer-se sacerdot, però no pas del clergat seglar, sinó religiós.

Parrilla va entrar a la Companyia buscant la santedat, però no va renunciar al seu compromís radical amb l'alliberació política. Encara estava en el noviciat de

l'Havana quan va començar la revolució armada contra el regim de Batista. Amb 5 anys d'experiència com a sacerdot diocesà, Parrilla confessava els guerrillers de Castro a la muntanya. Segons ell, mai no hi va haver conflicte entre el missatge evangèlic d'alliberament i els perills d'enfrontar-se amb el sistema polític. Al llarg de la seva vida, va demostrar la mateixa devoció en la defensa de la Causa dels altres que en la Causa de l'alliberament de Puerto Rico.

Un cop va fer-se jesuïta, Parrilla va passar gairebé dos anys entre els porto-riquenys de Nova York a la "Nativity Mission" de la zona baixa de l'est de Manhattan. Va tornar a Puerto Rico el 1960, quan va ser nomenat Director d'Acció Catòlica a l'illa, i va supervisar la creació d'un gran nombre de cooperatives per a camperols pobres.

El 1965, Parrilla va ser seleccionat per ser Bisbe Titular d'Ucres, la qual cosa s'explicava tant pels mètodes laberíntics de la política episcopal com per les seves pròpies habilitats. Probablement la Santa Seu va reconèixer que la seva defensa de la independència de Puerto Rico podia millorar la imatge de la jerarquia catòlica que es dedicava a "americanitzar-lo". En altres aspectes, com la reforma de la litúrgia i la dependència en el magisteri, Parrilla va ser molt conservador i tradicionalista, i semblava ser un candidat episcopal sense gaires riscs.

Es va dedicar a la justícia social amb una barreja única de devoció gairebé ultramontanista al papat i un antiimperialisme radical. Per exemple, va escriure molt en contra dels programes governamentals sobre el control de natalitat obligatori i l'esterilització a Puerto Rico, i això li va fer guanyar el suport dels conservadors. Però va ser el primer bisbe nord-americà que va denunciar públicament la guerra del Vietnam i, a més, va orientar els reclutes en les seves protestes, d'acord amb la seva pròpia experiència a l'exercit. El suport que va donar a aquesta causa i a tantes altres el va convertir en un heroi per a l'esquerra.

El 1969 va viatjar als Estats Units per denunciar la guerra. Durant la seva gira de costa a costa, va donar suport a la campanya dels germans Berrigan. Va visitar Bobby Seale de les Panteres Negres a la presó i també els cinc presos nacionalistes porto-riquenys que varen defensar l'enderrocament violent de l'imperi d'Estats Units a Puerto Rico.

A Califòrnia, Parrilla es va assabentar que els "Catòlics per la Pau" varen ser expulsats a la força de la missa de Nadal per ordre del Cardenal McIntyre de Los Angeles. Parrilla va celebrar una missa en un lloc proper a l'església de S. Basilio, per solidaritzar-se amb la lluita dels chicanos per una església catòlica progressista. Es pot dir que amb aquest fet va néixer la idea d'una "església dels hispanos", amb bisbes nadius llatins, amb una litúrgia hispana i compromesa políticament.

Tot i la seva política radical, Parrilla no es va presentar mai com a portaveu de la Teologia de l'Alliberament. La teologia de Parrilla es basava sempre en la seva preocupació pastoral pel poble i utilitzava més el seu sentit comú que no pas les cites erudites textuais. Per

exemple, quan feia de rector en el seminari "Regina Cleri" de Puerto Rico, va començar a practicar l'ajuda psicològica als seminaristes. Aquest procés va descobrir tendències homosexuals en alguns dels candidats. El bisbe em va explicar una vegada que "mai vaig dir a ningú que aquestes tendències l'excloïen del sacerdoci. Només els deia que si volien servir l'església haurien d'enfrontar-se amb aquesta orientació sexual. Es evident que molts varen deixar el seminari, però encara avui rebo cartes per agrair-me que els hagi ajudat a conèixer-se millor". Per desgràcia, el mètode de Parrilla per solucionar els problemes parlant clar no va ser ben rebut a tot Puerto Rico. En poc temps es va trobar sense bisbat ni diòcesi. Solia dir, amb una broma que amb prou feines dissimulava el dolor que li produïa el rebuig eclesial, que, com que Ucres (prop de l'antiga Cartago) ja no existia, estava disponible per servir com a bisbe a qualsevol persona del món.

Durant els anys setanta, es va prestar per dirigir META, un apostolat ecumènic de peons migratoris porto-riquenys als Estats Units. La dirigent mexicana-americana Olga Villa Parra diu que Parrilla va ser el primer bisbe que va conèixer, quan aquest va venir al Midwest i a la Universitat de Notre Dame per donar suport a la formació d'un centre de servei catòlic per als hispanoparlants.

L'any 1979, el Bisbe Parrilla va participar en una manifestació pacífica en contra dels exercicis de bombardeig de Vieques, Puerto Rico, per part de la Marina nord-americana. Va arribar a les platges amb un petit grup d'independentistes; el varen detenir i el varen portar al Tribunal Federal, on va ser acusat d'entrada il·legal. El Bisbe Parrilla es va defensar dient que no va entrar il·legalment, perquè la clàusula del Tractat de 1898 havia atorgat la propietat de les platges al poble de Puerto Rico. El Jutge federal va descartar la "propietat de les platges" com a evidència acceptable en el cas d'entrada il·legal. Parrilla es va enfadar i va denunciar el procés, i el Jutge el va condemnar a la presó per desacatament. Aquests fets passaven mentre Joan Pau II viatjava a Puebla. Algú, a la Casa Blanca de Carter, va fer observar la incoherència amb què el president rebia el Papa, mentre que els Estats Units condemnava a la presó un bisbe catòlic per acusacions falses. El varen alliberar sense compliments i li retiraren les acusacions. Sempre hi va haver la por que l'esquerra "utilitzés" el bisbe. A canvi d'aparèixer a les universitats de Harvard i Berkeley, i de tenir visibilitat com a patrocinador convidat per a una sèrie molt llarga de causes

antiimperialistes amb gent aliena a l'església, Parrilla fou rebutjat com a pastor dins de l'església. S'ha dit que la seva franquesa en els assumptes polítics el va perjudicar en el seu ministeri sacerdotal. Com que espiritualment estava a favor del papat, li va ser molt dolorós que els funcionaris del Vaticà l'apartessin tant del Papa Joan Pau II amb motiu de la seva visita a Puerto Rico el 1984. En una entrevista va dir: "estava esperant a prop de la rampa de l'avió, i em portaren per força a 100 iardes de distància".

Tot i que Parrilla no va deixar mai de parlar de l'alliberament, a mesura que avançava la seva malaltia es va tornar pensatiu i fins i tot callat. Va deixar d'escriure la columna setmanal a mitjan dels anys 80, i només treballava com a assistent de capellà a la parròquia d'un company seu del seminari. L'últim llibre que va publicar era una col·lecció de reflexions espirituals sobre el santuari de Nuestra Señora de Hormigueros a Puerto Rico, on, en el s. XVII, la Verge Maria va fer un miracle. Aquest llibre va significar la unió entre la seva devoció política a l'alliberament de Puerto Rico i la seva preocupació espiritual per la seva redempció. "La creu que corona la cúpula del santuari, al cim de la torre, ens recorda que per la creu anem al cel, i que sense ella no hi ha salvació". Aquestes paraules de l'última pàgina del llibre manifesten la veritat més profunda de la seva vida.

Fons escrites del cristianisme llatinoamericà

PEDRO TRIGO

El cristianisme és una història: la història que ensorra les seves arrels en l'Antic Testament, sorgeix de Jesús i el seu grup i s'estén pels pobles i per les edats a impuls de l'evangelització. En el marc contradictori d'una invasió colonialista vingué la missió a l'Amèrica llatina, si sabem abstenir-nos d'aquella colonització la realitat cristiana. En aquesta línia podem dir que el cristianisme és llatinoamericà. No seria catòlica una història del cristianisme - i encara menys la visió de la seva realitat actual- que desconegués el cristianisme llatinoamericà.

Ens reconeixem com a cristians quan prosseguim la història de Jesús. Això és el que és veritablement decisiu. Però la decisió actual ve possibilitada i limitada per la història que portem a sobre. Per això és bo conèixer-la, i encara millor si acudim a les seves pròpies fonts. Presentem algunes fonts escrites dels dos primers segles d'aquesta història, que ens poden aju-

dar a comprendre el gruix d'inèrcies i malformacions i també d'apories i perplexitats i d'esdeveniments salvadors que ens estimulen a la fidelitat.

1. Butlles papals i cèdules reials que configuren el sistema patronal. Alexandre VI: Inter caetera (1493): per missionar els indígenes, el papa investeix els reis de Castella del senyoratge de les Índies. Eximiae devotionis sinceritas (1508): patronat a perpetuïtat. El papa reserva al rei el dret de presentació, al mateix papa o a altra autoritat eclesiàstica competent, dels candidats per a qualsevol càrrec eclesiàstic. Felip II: cèdula de Patronatge Reial (1574), interpretació maximalista i regulació minuciosa i rigorosa del dret patronal, i alhora criteriologia encertada per a la selecció de personal.

2. Començament de la profecia: Sermó de Montesinos (1511). Las Casas, en la seva *Historia de las Indias*, a més de recollir el sermó, descriu molt vivament els antecedents i les conseqüències d'aquests emplaçaments als colons, en els quals s'exigia la llibertat dels indis sota pena de condemna eterna.

3. Primer catecisme per als indígenes: Doctrina cristiana del dominicà Pedro de Córdoba, publicat amb les adaptacions que feien al cas l'any 1544, a Mèxic, però originat en la combativa experiència antillana, del qual es féu ús ja en la primera experiència d'evangelització pacífica a l'actual Veneçuela.

4. Disputa entre Sepúlveda i Las Casas davant l'emperador i els consellers reials (1551), sobre la licitud de la guerra contra els indígenes i l'"encomienda", sobre la manera d'evangelitzar i, en el fons, sobre la humanitat dels amerindis. Sepúlveda defensa la guerra i l'"encomienda" i exalta la colonització. Las Casas exclou qualsevol violència o coacció, intercedeix per la vida i la llibertat dels indis com a individus i com a pobles i col·loca la predicació, sense armes, del perdó i de la gràcia com a única manera d'evangelitzar. La disputa no va quedar tancada, però es prohibí a Sepúlveda la publicació de la seva apologia i en canvi es permeté a Las Casas publicar les seves.

5. Nican Mopohua, text nahuatl sobre les aparicions de Guadalupe. És el text religiós més transcendent del cristianisme llatinoamericà. L'aparició de Maria és presentada amb tota la seva plenitud com un veritable evangeli per als indígenes, ja que els proposa una nova (el cristianisme) bona per a ells, ja que es desenvolupa dins el seu territori sagrat i en la seva pròpia clau simbòlica religiosa, i és que la Mare de Jesús és "font de vida". Maria nomena el "doctrino" missatger per al seu bisbe i portador de la seva imatge. Gràcies a Déu, els teòlegs i la jerarquia comencen a desxifrar les claus i a acceptar els veritables termes d'aquest projecte d'alliberament que el poble ja va assumir des del principi.

6. De la manera de procurar la salvació dels indígenes. Aquesta obra de José de Acosta, datada el

1577, és el tractat més complet, sistemàtic i influent sobre la cristianització dels indígenes. Inclou des de problemes socials i polítics de tanta envergadura com la licitud o no de la guerra, de l'"encomienda", del servei personal obligatori o del treball a les mines, fins a les qualitats del "cura doctrinero", les veritats indispensables per a la salvació o si es pot donar ja la comunió als indígenes. Acosta ho analitza tot amb perspicàcia i blasma durament els abusos dels espanyols; encara que en definitiva dóna com a vàlida la colònia, demanant unes reformes que ja preveu que no es faran. Com de Victoria, al capdavall es renoueix a l'evidència dels fets.

Matances de la selva

RICARDO FALLA

Ja fa uns mesos que ha estat notícia llatinoamericana el llibre de Ricardo Falla, jesuïta, sobre les matances d'indígenes a l'Xcán guatemalteco, des dels quals ha estat testimoni acompanyant durant molts anys les comunitats de població en resistència. El llibre "esquinça el vel que encobreix la veritat sobre la gent religiosa, gent de fe, descendents dels conquistadors, que ha matat sense pietat milers de persones humanes, considerant-les menys importants que la defensa dels seus privilegis, convertits en ídols, en valors absoluts" (Juan Hernández Pico). Un llibre que s'ha de llegir, per a la memòria perpetua ... i l'esperança. Aquestes són algunes de les seves conclusions.

La repressió de l'exercit, tant durant l'etapa selectiva com en la d'arrasament indiscriminat, va tenir una via de persecució a l'església, ja fossin catòlics o evangèlics. La persecució a l'església va ser l'expressió d'una desconfiança de fons en contra d'ella, per no complir el seu paper tradicional de legitimadora de l'estat.

La imatge d'església que es va perseguir fou la d'una institució que promou, des de la fe, un alliberament ("subversió" diria l'exercit) del poble. Aquesta desconfiança va ser una postura, com la del racisme i la discriminació, que va equivocar els senyals i va especificar la mateixa contrainsurrecció.

Va marginar, expulsar i assassinar sacerdots (Woods, Stetter, Gran), perquè els veia com a promotors de l'alliberament del poble i també com a potencials o actuals recolzadors de la insurrecció. Feia el boicot a les assemblees de celebració i culte, a vegades hi intervenia, es va burlar dels seus dirigents i va amenaçar els seus membres. Va assassinar catequistes. Va matar grups religiosos, acorralats durant el mateix

acte del culte i cremats en els mateixos llocs de celebració, sobretot en capelles evangèliques. Va considerar l'activitat religiosa com un engany, no pas com una pura façana de gent no creient, sinó com una pantalla d'autèntic caràcter religiós que fomentava la subversió mentre pretenia oferir la imatge d'oracions i cants innocus, la qual cosa era completament falsa. Va crear símbols d'escarment religiós amb cadàvers en posicions que recordaven a Jesucrist crucificat o als fidels agenollats. Va arrasar esglésies i va destruir símbols religiosos (sants) com a part de la vida social que pretenia fer impossible.

L'experiència de persecució a l'església, com a reunió dels creients, hi va deixar un sediment de fe amb les característiques següents, no exhaustives:

- a) l'experiència d'un Déu que està a favor del just perseguit i que a cada pas el salva de la mort, i també (però menys) l'experiència de la semblança amb la vida de Jesús, perseguit des de petit (refugiat) i mort;
- b) l'experiència de la fe salvadora, concreta i practica, en el seguiment de les mesures de seguretat, en l'obediència a les mediacions humanes i en la practica de la lluita pel poble;
- c) l'experiència de la solidaritat, tant més forta com més necessària en moments de repressió;
- e) l'experiència d'un ecumenisme de base (o promogut des de fora) amb absència o disminució de les divisions sectàries horribles que infesten Guatemala;
- f) la fe en l'església institucional, encara que amb prudència, simbolitzada en el caràcter protomartir de sacerdots, com ara Guillermo Woods.

En els moments més àgils de persecució, la fe es va purificar, com el carbó que s'encén amb el vent, però l'església es va trossejar i la religió es va debilitar molt i molt. Quan l'església es reconstitueix, tant en la resistència com en el refugi, aquest carbó que es podia apagar per la disgregació, agafa força i s'encén de nou. Però el que és important no és que floreixi de nou l'expressió religiosa, sinó que estigui alimentada amb l'experiència d'aquesta fe dels moments de persecució.

De les matances han nascut llavors d'una nova vida. Les matances no són només un terme desgraciat de la vida, sinó que paradoxalment, són com l'adob que ha fertilitzat la terra perquè broti de nou. Aquest brot de l'xcán és tant la població en resistència com els refugiats.

En la resistència la vida comença a vèncer la mort des que la població s'escapa de les mans de l'exèrcit. Per alguns fugitius que gairebé van caure, la seva escapada és un alliberament de Déu. Després d'aquest alliberament, la preocupació dels homes d'enllaç o l'amor dels parents i veïns és una guspira de vida que reuneix els dispersats i perduts, tot iniciant els primers campaments de muntanya.

L'inici d'aquesta nova organització va acompanyada, en la psicologia dels damnificats, del plor que també

és vida, perquè porta consol i perquè introdueix, com un llindar, una nova forma d'existència. El plor va acompanyat d'un altre senyal de vida, com és el sentiment de germanor que esborra les fronteres tanca-des de famílies, llengües, ètnies i religió, per accentuar el lligam comú de ser persones en la màxima destitució, ja que tot s'ha perdut. La casa ha estat cremada, les coses robades o destruïdes, els animals menjats pels soldats, els camps de blat de moro aixafats, les esglésies esborrades del mapa, la tranquil·litat arrabassada...

Neix una nova família on els orfes són fills, neix una nova comunitat on els membres són germans i companys, neix una nova església on catòlics i evangèlics, carismàtics i tradicionals, s'entenen. Les parets de les cases i dels temples s'han ensorrat. Tot això és vida. I també és vida l'estructura medul·lar que dóna cos a aquesta experiència, perquè no s'esborri després de l'emergència. Aquesta estructura medul·lar és la forma de producció col·lectiva adoptat per a la defensa, tant contra els soldats com contra els animals salvatges que es mengen el blat de moro.

Però es tracta d'un col·lectivisme flexible i humà que no trenca el sentiment de la llar (la cuina era familiar, no pas col·lectiva), ni es desentén dels gustos i necessitats personals o de cultura (es mantenen parcel·les familiars), ni destrueix les identitats socials ètniques o del municipi de procedència (de "païsans"). Només les relativitza, englobant-les en la comunitat, on el grup assigna a cadascú la seva tasca en la producció o en altres feines. Aquestes "llavors d'albada" destaquen sobre la mort del gran estrall.

El treball que he exercit en les comunitats de població en Resistència és el que Mons. Romero anomenava "pastoral d'acompanyament". La base d'aquesta pastoral consisteix a "estar amb la població": dormir com ella sota l'aire i les tempestes; ser perseguit com ella, resistir com ella. Per això quan ens cremaren les comunitats vaig escapar-me amb la gent, enmig de les angoixes de les dones, i em va tocar, per exemple, ajudar una viuda desesperada que portava un fill de dos anys sobre la seva càrrega i un infant al costat del pit; el meu sacerdot, en aquells moments, va ser ajudar-la ocupant-me d'una altra nena de quatre anys que portava una maleta i que s'enfangava. L'endemà vam fer missa, perquè era diumenge, amb la comunitat que fugia sota la selva. Vam estendre el mantell de l'altar a sobre d'un nylon posat a terra i a l'hora d'explicar l'evangeli vam recordar la benaventurança: benaventurats els perseguits, perquè d'ells és, ja és, el regne del cel. Si aquestes paraules són subversives, beneït evangeli subversiu... A més d'aquest acompanyament, la meua feina pastoral ha estat, amb l'ajuda dels catequistes, la

normal i corrent de batejos, misses, matrimonis, visites a malalts, predicació de la paraula de Déu, catequesis, curssets, grups de joves, exercicis espirituals,... però tot això dins d'horitzó de la resistència, entesa no només com una actitud heroica, sinó com una gràcia de Déu, com un do d'alegria i llibertat...

Una altra feina apostòlica que faig és la investigació social. Dintre del carisma de la meua vocació apostòlica i sacerdotal, hi ha el servei que pugui fer a la gent pobra i perseguida amb l'instrumental científic de l'antropologia. Per a què vaig estudiar aquesta disciplina si no la puc posar al servei des més necessitats? Gràcies a ella he intentat denunciar les terribles matances de 1982. És molt comprensible que aquest sectors bel·licistes que repeteixen els arrasaments se sentin enfurismats, sobretot quan ara la població ha adquirit molta experiència i no es deixa matar com abans.

Ricardo Falla

Les venes obertes de la Puna: història sagnant de les seves mines

JESÚS OLMEDO RIVERO

La Puna té també les seves "venes obertes". Les tesis d'Eduardo Galeano són aplicables i verificables a la terra dels "collas". Els fets i els aconteixements poden variar; però la realitat profunda és la mateixa que narra l'autor uruguaià a la seva obra.

Argentina no és un país miner; sinó que és un país en el subsòl del qual hi ha minerals. La diferencia pot semblar subtil, però aquesta subtilitat resumeix tot el seu caràcter dependent. Si les seves riqueses minerals són desconegudes per la major part de llurs habitants, no ho són pas pels grans monopolis ni pel govern de Estats Units. La NASA va aconseguir el revelat dels recursos miners argentins quan va fotografiar el país sencer amb pel·lícules molt sensibles que detecten la naturalesa geològica del subsòl. Nosaltres volem fixar-nos, exclusivament, en la història sagnant de les mines dels "collas", dedicant una atenció especial a Mina Aguilar i Pirquites sense oblidar; però, algunes de les mines petites. Volem que ens serveixi d'introducció al tema la punyent cançó d'Atahualpa, dedicada als miners, que diu Així:

*Un dia vaig preguntar a casa meua: "avi, on és Déu?"
el meu avi es va posar trist i em contestà així:
el teu pare va morir a la mina, sense metge ni confessió
i l'enterraren els indis a cop de pala i de tambor.*

*I que ningú em pregunti pel 'déu' de l'explotador,
donat que sang, roja de por, porta l'or del patró;
i molts escopiren sang allí, a la galeria,
perquè altres, injustos i insolidaris, visquin més i millor.*

*Jo canto la veu del poble, que canta millor que jo,
i crido des dels turons miners perquè s'escolti la meua
veu.*

Poble d'emigrants: el gust amarg de la canya

Diuen que la canya de sucre és dolça i gustosa; no obstant als "collars" safrers els resulta amarga i dura. La suor, la ràbia i a vegades la sang es barregen als molins espremedors amb els canyars, tallats de sol a sol pels braços del poble. El "mate" de cada matí, malgrat els grans de sucre blanc, mai no perd la seva amargor. Són molts els dies a ple sol, matxet en ma, solc a solc, mastegant "coca" i empassant-se injustícia.

Els bracers de la Quebrada i Puna destrossen llurs vides, poc a poc, mentre arranquen de la terra un producte que endolceix però que, al mateix temps, forja els fills de la ira. Millor que ningú, les cobles dels safrers ens poden expressar la seva trista i dolorosa situació.

*"Jo he après en el cercle
que els dies son molt llargs
i que pesa la injustícia
i que la vida val molt poc.*

*Allí la vida s'escurça
i la jornada s'allarga,
la canya i la pena és negra
i fins el sucre és amarg".*

O aquestes " seguidillas jujeñas" recopilades del poeta Andrés Hidalgo:

*"Baixaren a la canya
molts punencs
alguns tornen pobres
altres, malalts..."*

*I si algú no ha tornat
és que té cura del solc
però de la banda de dins..."*

Els "collas" no s'espanten per l'aridesa ni la pobresa de la seva terra estimada; només temen quedar-se sense feina o que els desposseeixin dels seus béns. I com que saben que ni la Quebrada ni la Puna no

dóna per a tots, se' n van, eventualment, a buscar el pa pels seus fills. El poble "colla", caminant sempre, es converteix en un poble d'emigrants. Les mines no solucionen el problema de la desocupació ni de l'atur i la petita economia familiar no cobreix les necessitats mínimes de subsistència. Cal deixar la terra i començar un èxode, que dura uns vuit mesos cada any.

El 60% de la població abandona aquells verals i terrossos, buscant treball com emigrants i jomalers de temporada. Es tota una odissea i una tragèdia col·lectiva la marxa dels pagesos "collas" cap als camps de treball: safra, verema, tabac, mines de carbó de Rio Turbio, etc. Aquesta situació va ser molt ben interpretada pel poeta Oscar Alfaro: recordem el seu poema "la mort aferrada a l'esquena":

*"Jo me'n vaig... però abans
deixo per constància
que son els governs
que no ens emparen.
I son els patrons
els que ens allunyen
cap a terres estranyes.*

*Jo sé reina meva
el que allí m'espera:
entraré a una ardent
plantació de canya
on, sense descans,
trençaré ma vida,
dia rera dia.*

*I quan ja ningú
em doni (malviatge!),
ni un plat, ni menjar
per única paga,
tornaré a ma terra
sense servir per a res,
portant la mort
aferrada a l'esquena!"*

La història de migració cap als ingenis de sucre es remunta als primers anys del segle passat. Molts paisant del poble "colla" hagueren de passar per la trista indignitat d'una explotació esclavitzadora. Contractistes sense escrúpols recorrien els paratges i coaccionaven impunement els nadius perquè anessin a la safra. Les amenaces i càstigs físics eren freqüents. Un cop reunida la "mercaderia humana", carretejats com animals, eren transportats cap als ingenis, on treballaven durament i amb condicions humiliants i infrahumanes.

Es una història passada, però profundament impresa en el sofriment col·lectiu.

Violència adolescent en els barris *Fenomenologia de la violència ritualitzada*

PEDRO TRIGO. Veneçuela

Hi ha xicots en els barris o en zones populars que a vegades es posen violents. Tal vegada amb massa freqüència. Tal vegada amb motius massa fútils. Tal vegada la reacció va massa lluny, sense proporció amb la causa que la va motivar. Però són xicots que conviuen en el món compartit de la família i dels veïns, que van a classes o al treball, que participen a la seva manera de la vida de la comunitat.

Però n'hi ha d'altres que viuen en un altre món. Un món despersonalitzat, profundament ritualitzat, signat per codis fixos i inflexibles. Un món al qual s'entra per una veritable iniciació: per experiències límits o través de les quals es mor al món quotidià i s'ingressa en una altra dimensió. Experiències per mitjà de les quals el xicot no solament queda socialment desqualificat ("rayado"), sinó internament marcat.

L'objecte iniciàtic és l'arma. No existeixen armes blanques sinó de foc. La iniciació es dóna en l'experiència del poder que dóna carregar una pistola. No volem dir carregar-la per si de cas, per defensar-se, o perquè forma part de la professió de la persona (un vigilant privat, per exemple o fins i tot un brivall dels d'abans). Per a aquests joves carregar amb una arma és viure amb ella per sempre (com es viu casat amb una dona). És la sensació límit de carregar amb la mort a sobre: el poder de matar i la certesa d'acabar essent mort. Perquè el preu d'aquesta quasi omnipotència no és sinó la pròpia vida.

Aquest poder té tres manifestacions fonamentals: el poder d'irrompre, d'assaltar, d'aterrir. El poder de pertànyer o una xarxa que deslliura de la presó i absol d'assassinat. La sensació màgica de poder accedir de sobte a coses apetibles: moto, dones, festes, tremends aparells de so, televisor de colors, reproductor de qualsevol pel·lícula, sabates i roba fina... Però més enllà d'aquestes i d'altres manifestacions, que no sempre s'aconsegueixen ni molt menys, hi ha l'estat permanent d'hipnosi que dóna el pacte amb la mort. Aquesta és la veritable droga. Viure amb una pistola sense saber com ni per què ni contra qui s'usarà, però sabent que s'usarà amb contundència fascina i aterra: és una veritable sacralitat negativa.

Aquesta iniciació està estructurada en fites. El primer treball que es fa amb l'arma (aguantar droga, defensar la zona, adquirir unes sabates esportives...): és la primera sensació que s'està jugant amb foc. La presó o la

guàrdia, on ser dur és requisit per sobreviure, en aquest ambient empedreït, s'assumeix el personatge que es vol representar i es comprova l'existència de l'organització. La primera mort: l'experiència de l'irremissible. Però per iniciar-se a aquest món cal neutralitzar la por, cal esborrar els vincles que coarten, cal reprimir els sentiments profunds. A més, una cosa és el món que es presenta com a model i l'altra la quotidianitat que es viu, tan gris i buida, amb tant d'automenyspreu empassat, amb moments, és veritat, d'acció intensa o de gaudi descontrolat, però amb temps de molta angoixa, de viure de qualsevol manera, de dolor i sofriment i la certesa descoratjadora de la mort pròxima. Per això, per evitar el penediment i la fugida hi ha els caps assenyalant rumbos, creant ambients, imposant codis inapel·lables, exercitant en accions rituals, tallant alternatives... Fins i tot oficiant, com sacerdots, el ritus del funeral del "company" assassinat, on no existeix dolor sinó la glorificació del consumat, ja que la consumació és la consumació del que es lliura a la mort.

Causes genèriques i específiques

Encara que no es vulgui veure, aquest és el món de molts adolescents; i encara que a molts "benpensants" els sembli llunyà, és un món que en qualsevol moment pot irrompre en el seu. I encara que fos confinat en el barri, de totes maneres llasta terriblement la vida del país. A més, no és un món que s'hagi incubat en les entranyes del barri independentment de la ciutat. L'abandonament dels barris per part de l'Estat i la pressió dels grups de poder perquè això es donés és la primera causa d'aquesta violència.

A més del deteriorament econòmic, sobre els adolescents ha incidit sobretot l'enviliment de l'educació, que de ser mite de la nostra democràcia (l'esperança per la qual es podien tolerar treballs i suportar estretors), ha degenerat per a la gent del barri en un espai completament desmotivador, buit, fins i tot sòrdid. A això s'hi suma la prèdica desmoralitzadora d'un neoliberalisme sumari i brutal que, assentant que el ser humà és fonamentalment egoista i que no existeix el poble ni el país ni cap altre col·lectiu, proposa l'abandonament de cadascú a les seves possibilitats de ser exitós econòmicament. La sensació pública que els de dalt obtenen els seus diners robant i el pèssim exemple de força autoritats, fins i tot el cinisme d'algun President, ha estat pres com una invitació a perdre el respecte a l'ordre establert, a les institucions, a les regles de joc i a les paraules que es diuen, i a arribar a les coses desitjables com calgui. Com que no podien pensar en títols ni en llocs de treball prestigiosos, l'arma apareix com la clau que obre totes les portes.

En aquest context, creiem que la violència televisiva té un efecte devastador. La raó és que funciona basant-se en els mateixos codis que els dels xicots. Ells s'estan lliurant a una modalitat de violència ritua-

litzada, que en realitat és molt sòrdida, però que en l'ambient tancat en que es mouen magnifica i exalta. Dones bé, en la TV veuen aquest món projectat quasi a l'infinit per la manipulació de la tècnica més avançada. La TV els dóna l'evidència que no van fora de camí, que estan en quelcom de gran, en el més avançat, en la punta de la civilització, on coincideixen l'home i la ciència, l'executiu i el devastador. I és cert que aquest imaginari revela genuïnament el caire letal d'aquesta figura històrica muntada sobre el supòsit que 'home és llop de 'home.

No es pot deixar de banda la situació familiar, que en el millor dels casos és un espai articulat, progressiu, amb relacions diferenciades, amb responsabilitats assignades i on la figura paterna té un efecte desestructurador procliu a la anomia.

Però la droga, tant el consum com sobretot la distribució, és en última instància la que indueix a aquest món i el fa possible. La droga és l'organització. Per això insistim en la importància dels caps que són els seus representants, encara que també les seves víctimes, ja que per a l'organització són a penes l'última anella. Ells dominen el grup. Quan desapareixen temporalment, el sector recobra la calma i els xicots tendeixen a la normalitat. Sense l'organització no hi ha armes (ens referim a la seva proliferació i sofisticació) ni diner ràpid. Sense ella s'ha acabat la impunitat. Sense l'organització de la droga només quedaria la bretolada d'antany, i no és d'això de que estem parlant.

No són casos perduts

El que hem dit fins ara té com a primer objectiu ajudar a prendre consciència de la magnitud del problema de la violència adolescent en els barris. L'existència de la violència ritualitzada és una temptació permanent per a tots els xicots de les zones populars, com també la bretolada ho és per a les noies. Si no es posa correctiu a aquesta violència, és capaç d'acabar amb la sociabilitat i la convivència de zones extensíssimes, ferint de mort l'esperança de molta gent esforçada, que veu com el seu esforç de tants anys per criar un fill, per crear un veïnat humà, per organitzar-se es derrueix sense remei, i l'existència queda tristament reduïda a sortir només l'imprescindible i a viure amb l'ànima en suspens, presa d'una angoixa constant. Però, a més, què passa amb aquesta generació?

El problema de la violència adolescent en els barris ens importa a tots perquè ens afecta a tots (o ens afectarà, tard o d'hora); i a més perquè tots en som més o menys responsables; i en definitiva perquè ells són els nostres pròxims.

Són fills de Déu i germans nostres, per això no ens en podem desentendre. Ells segueixen essent xicots, encara que estiguin marcats, conserven potencialitats distintes que podran desenvolupar-se, si s'aconsegueix desarticular aquest món o almenys treure'ls-

en i posar-los en ambients adequats. Segueixen essent humans. En aquesta màscara de duresa i fredor hi ha sempre esclatxes que condueixen a dimensions més profundes i genuïnes.

Cap a una alternativa

La superació d'una situació tan profundament pertorbada no es pot aconseguir amb solucions unidimensionals i dràstiques. Matar-los o que es matin entre ells o ficar-los a les presons actuals, lluny de transformar superadament la situació, és lliurar-se als seus mecanismes i als seus dimonis i convalidar i portar al paroxisme aquesta violència ritualitzada.

Si no canvien les condicions generals del barri, persistirà el caldo de cultiu d'aquesta violència ritualitzada. Si no s'encara seriosament el problema de la distribució de drogues, si se segueix fent públicament, fins i tot amb ostentació i enmig de la més absoluta impunitat, subsistirà la causa pròxima d'aquesta violència adolescent. Si no es posa fre a la violència televisiva, aquests adolescents seguiran alimentant en aquesta l'imaginari que els devora.

Però a més de remoure aquest gèrmens és imprescindible crear una alternativa. L'alternativa a la guerra no és cap altra sinó la paraula. No ens referim a la materialitat de la paraula que pot usar-se com un mitja de prevaldre o d'enganyar o de ferir o de disminuir... com una arma, en fi, que causa mort. Sinó de paraules de vida que són ponts parats a l'altra persona per donar-li un lloc, perquè pugui expressar al seu torn la seva pròpia paraula per a allargar-li la ma. Paraules que són llum i camí, invitació a buscar i, en tot cas, companyia. Paraules també de desacord, fins i tot de condemna; però que no interrompen la comunicació i que esperen resposta, perquè suposen que es creu en aquell a qui es dirigeixen.

Aquesta paraula ha de ser el clima de la família i l'educació, el del veïnat i el de grups d'adolescents, perquè arribin a constituir-se n alternatives en front a la situació. Creiem que ja s'està intentant quelcom en aquesta via. En tots aquests fronts s'està emprenent una veritable iniciació personalitzadora: experiències límit per mitja de les quals aquestes persones surten de si i són capaces de trobar-se i de dir paraules veritables, de viure des del més genuí que ells mateixos van descobrint, i així van sentint la llibertat.

Però encara persistirà l'atracció de la violència ritualitzada. Els xicots hauran d'escollir. Ells tenen sempre també la seva quota de responsabilitat. I sempre seran també imprescindibles institucions reeducadores que ho siguin de veritat: que combinin la duresa saludable amb la justícia i el reconeixement personal. Encara som a temps d'encarar aquest problema; però hem d'adonar-nos que el problema és de tots, que és molt greu, que requereix afrontar situacions distorsionades i grans interessos, i que cal abordar-lo d'una vegada.

Argentina i els indígenes

ENDEPA, Equip Nacional de Pastoral Aborigen

Argentina és un país pluriètnic i pluricultural, encara que això no sigui reconegut oficialment. Per què ho diem? Perquè al nostre país hi viuen quinze pobles indígenes originaris. La seva població sobrepasa els 500 mil indígenes.

La seva distribució és:

Jujuy: kollas i chiriguanos.

Salta: kollas, chiriguanos, chanés, chorotes, tapietes, wichís, tobas i chulupies.

Formosa: wichís, pilagás i tobas.

Chaco: tobas, wichís i mocovies.

Santa Fe: mocovies i tobas.

Misiones: guaraníes, mbya i chiripá.

Buenos Aires: maputxes, pampas, tobas i kollas.

La Pampa: maputxes i ranqueles.

Neuquén: maputxes.

Río Negro: maputxes.

Chubut: maputxes i tebuelches.

Santa Cruz: maputxes i tebuelches.

És una realitat molt complexa: pel lloc on són les comunitats, per les situacions en que viuen... Algunes comunitats han rebut terra en propietat, fins i tot terra suficient. Altres treballen fermament i decididament per aconseguir-la. Hi ha províncies que tenen terres fiscals encara disponibles. Altres, com Santa Fe, no en tenen pràcticament i s'ha de recórrer a altres formes legals perquè les nombroses comunitats de tobes i mocovies puguin accedir-hi.

La zona Sud, especialment, viu una dura realitat respecte a la terra les comunitats maputxes tenen dret a ocupació - no tenen títols de propietat sobre la terra -, però són molt pobres, «pedreros», on no hi ha aigua i per la duresa del clima és molt poc el que és pot cultivar. La majoria cria ovelles a petita escala.

Hi ha avanços significatius en l'educació: la formació de mestres bilingües en les províncies del Chaco i de Formosa. Això ha permès que en comunitats indígenes tobas, wichís, pilagás i mocovies hi hagi mestres bilingües en pràcticament totes les escoles. A Salta i a Santa Fe es donen els primers passos, el mateix que a Misiones. Però hi ha zones on els nens encara no van a l'escola. Són comunitats situades als voltants de poblacions petites; els nens aborígens, sense calçat, amb poca roba... no se senten ben rebuts.

Hi ha llocs on creixen les organitzacions pròpies, on s'ha aconseguit personalitat jurídica, on hi ha importants processos comunitaris, on s'estan portant a terme millores amb recursos del PROSOL, vivenda,

d'organitzacions no governamentals... I altres comunitats on l'organització no creix; hi ha divisions internes, ingerències de polítiques de partit... Comencen a sorgir partits polítics indígenes a Salta i a Formosa.

1993 fou l'any internacional dels Pobles Indígenes... però no hi va haver gaires mostres de voluntat política per donar passos significatius. Les conquestes es donaren més aviat per l'esforç dels mateixos grups indígenes:

La ratificació de la llei de l'aborigen a Santa Fe (10.12.92) fou el resultat de persistents viatges, presentacions... la inclusió del tema indígena en la futura Constitució fou el resultat de la presentació de dirigents aborígens (Octubre del 93) de permanents contactes amb els representants dels dos partits majoritaris; discussió de fonaments, formes d'inclusió, etc.

Una realitat amb llums i ombres, amb moltes dificultats, però amb esperances. Les ombres s'accentuen en el creixement de la pobresa, falta de treball, deficiències importants de salut... la lluita per la terra és una d'aquestes ombres... i no sols que l'adjudiquin; és tot el procés posterior: ocupació de la terra, processos de producció, recerca de formes alternatives de viure la terra...

Els pobles indígenes són aquí

JOAQUIM PIÑA

Passà el Cinquè Centenari i, una mica a contrapèl, l'Any Internacional del Poble Indígena. Què ens en queda? Queda una realitat. Per més que els han volgut ignorar, dominar, marginar, oblidar... els pobles indígenes són aquí.

Com aquella veu que es diu que va sortir del cor del nostre protomàrtir sant Roque González de Santa Cruz «Encara que em matin jo no em moro». El vell tronc ha tornat a rebrotar i avui els nostres germans aborígens són aquí. Prop de 60 milions a tota l'Amèrica Llatina. La societat que els envolta ha començat a prendre consciència d'això. I és per alegrar-nos-en. Penso que d'alguna cosa han servit les anteriors campanyes. Avui mirem al germà indígena d'una manera diferent. La societat en el seu conjunt s'ha tornat al seu favor. Estem fins i tot volent reparar, d'alguna manera les injustícies que contra ells hem comès en el passat. I tenim, tal volta, el perill de passar a l'altre extrem: caure en un paternalisme, en un assistencialisme que certament no és el millor. L'indígena no és un indigent. És un poble molt conscient de la seva dignitat. Hauríem d'ajudar-los a recuperar-la quan, per les circumstàncies extremes en què han viscut en poden haver perdut una mica.

El meu missatge d'aquest any és el següent: no anem als nostres germans indígenes a dir-los què és el que han de fer. (Aquest orgull nostre de sentir-nos superiors...) Anem a respectar-los molt. Anem a escoltar-los, que és el primer per respectar una persona. Ni tan sols anem a fer proselitisme religiós amb ells (que aquesta paraula des de que la fan servir les sectes i els polítics s'ha tomat molt lletja...). Anem, senzillament, a donar-los «testimoni» com a cristians. Com aquells primers que anunciaren Jesucrist amb les seves vides més que no pas amb les seves paraules. (No dic pas que la paraula no faci falta, algunes vegades, per explicitar el missatge...). Estic segur que d'aquí alguns anys, si nosaltres donem aquest testimoni, ells diran: Per què vostès s'interessen tant per nosaltres i ho fan tant desinteressadament? (No com els que van als aborígens per aconseguir algun rèdit polític o alguna altra cosa). I nosaltres els respondrem: «Per què això és el que ens va ensenyar Jesús». La major part d'ells, almenys en el nostre país, Argentina, són cristians... I el Déu a qui els seus avantpassats adoraven, fins sense saber-ho, és el mateix Déu Pare de Nostre Senyor Jesucrist.

En el seu nom els beneeix a tots vostès el seu germà bisbe.

Dos mètodes d'oració per a aquesta hora històrica

Els mil noms de Déu

TONY DE MELLO. Adaptació

Aquest exercici és una adaptació de la pràctica hindú de recitar els "mil noms de Déu". Un hindú devot es pot prendre la molèstia de memoritzar els mil noms de Déu en sànscrit, cada un dels quals és ple de sentit i revela algun aspecte de la divinitat, i de recitar-los amorosament en temps d'oració.

Ara proposo que inventis ara mil noms per a Jesús de Natzaret. Imita el salmista que, insatisfet amb els noms usuals de Déu (Senyor, Salvador, Rei...) inventava amb la creativitat pròpia d'un cor ple d'amor noms nous per Déu: "Tu ets la meua roca, li diu, el meu escut, la meua fortalesa, el meu plaer, el meu cant..." Tu, igualment en aquest exercici posa ales a la teua creativitat i inventa noms per a Jesús: "Jesús, la meua Força... Jesús, la meua Causa... Jesús, la meua esperança... Jesús, el sentit de la meua lluita.. Jesús, la meua pau..."

Busca un lloc tranquil, com feia Jesús. Asserena't. Respira suaument. Cada cop que expiris invoca Jesús des del teu cor amb un d'aquests noms. Si

algun et crida especialment l'atenció, repeteix-lo una i altra vegada.. o para-t'hi una estona, amorosament, sense dir res... Pren després un altre nom i fes el mateix.. para-t'hi i passa a un altre.

Això pot ser suficient per començar, però algun dia posa a aquesta altra part de l'exercici que pot resultar també reveladora:

Jesús, el fill de Déu, també t'estima, i pensa en tu amb la il·lusió que t'ajudis en el seu projecte sobre el món. Imagina't que escoltes Jesús que inventa noms per a tu... o que et fa alguna invitació. Quins noms inventa per a tu? Quin missatge et dona?

Sovint la gent no para atenció a les paraules amoroses i animoses de Jesús, ni als missatges exigents i profètics que Déu els dirigeix a ells. És quelcom que supera la seva capacitat: els sembla massa bo per ser real.

Sols els sembla escoltar de Jesús coses negatives ("ets un pecador, penedeix-te...") o bé missatges espiritualistes, intimistes, que no toquen de peus a terra. Tenen una idea de Jesús com a jutge castigador o com un fantasma mel·liflu que embadoca i aliena la gent. Han de descobrir encara el Jesús de l'Evangelí: un Jesús real, que acull els pecadors, que es compromet i s'arrisca, que somia amb el Regne, que busca gent que s'atreveixi a seguir-lo en el seu anunci de la Bona Nova per als pobres, en la seva dura lluita per construir el Regne de Déu en aquesta terra... Aquest exercici es presta per a aquesta finalitat.

Tal vegada et faci por imaginar Jesús dient-te coses. Passa a moltes persones. Potser et preguntis: "Com puc saber si realment és Jesús el que em diu aquestes coses o si les invento jo? Em parla ell o parla jo amb mi mateix a través de la imatge seva que tinc a la meua imaginació?"

La resposta a aquesta pregunta és que, probablement, estàs parlant amb tu mateix a través d'aquesta imatge de Jesús, producte de la teva fantasia. Amb tot, darrere aquest diàleg que mantens amb Jesús mitjançant la teva fantasia, ell començarà a actuar en profunditat en el teu cor. Ben aviat experimentaràs que les seves paraules produeixen en tu uns resultats tals (d'inspiració, d'ànim, d'energia, de desitjos de seguir-lo i de donar la teva vida pel Regne) que t'adonaràs que aquestes paraules o vénen directament del Senyor o foren inventades per tu, però que el Senyor les fa servir per comunicar-te els seus desitjos i donar-te forces.

No et preocupis si les paraules que escoltes de Jesús són o no invenció teva. El desig que ell té que el segueixis és tan gran que qualsevol paraula que inventis i posis en els teus llavis per animar-te a seguir-lo li semblarà adequada.

Els "misteris de goig" de la teva vida

TONY DE MELLO. Adaptació

Per més grisos i tristos que siguin els dies, cadascun de nosaltres porta en el seu cor un àlbum de fotografies estimades del passat. Són memòries d'esdeveniments que ens van produir alegria. Obre ara aquest àlbum i reviu tants esdeveniments com puguis.

És probable que la primera vegada no en trobis gaires d'aquesta mena. A poc a poc n'aniràs descobrint més i gaudiràs revivint-los en la presència del Senyor. Més: quan et visitin noves alegries gravaràs millor el seu record i no permetràs que es perdin tan fàcilment; portaràs a dintre un immens tresor amb què podràs, sempre que vulguis, donar un nou vigor a la teva vida. Això és el que feia Maria quan guardava acuradament en el seu cor preciosos records de la infància de Jesús, memòries que més tard viuria de nou amb amor.

Traslada't a una pàgina de la nostra historia que et commogué d'una manera especial amb un goig profund. O posa davant del teu cor la memòria d'un heroi o un màrtir del nostre poble que et commogui per la seva qualitat de vida o per la grandesa de la seva mort. O recorda un fet de la teva vida en el qual creus que vas donar el millor de tu mateix, del qual et sents fins i tot santament orgullós. O una escena de la teva vida en què t'has sentit profundament estimat i valorat".

Com va ser? Com et vas sentir? Per què va passar allò? Viu de nou el fet i detura-t'hi fins que experimentis de nou tant com puguis el goig i la felicitat profunda que senties aleshores. Retén i deixa calar en tu aquests sentiments tant de temps com puguis... Sent que ets en la presència de Déu i dóna-li gràcies per tot això, sense paraules, senzillament amb el cor agrait amb tals sentiments... Demana-li esperança per a tu i per al nostre poble.

Aquest acte de tornar a escenes del passat en les quals vas sentir amor i goig és un dels exercicis més exquisits que conec per edificar el teu benestar psicològic. Molts de nosaltres no fem cas del que un psicòleg anomenaria experiències-cim. Poques persones són capaces de lliurar-se a aquestes experiències positives. Per això, no els serveixen de res, o de ben poc. Fa falta tornar amb la imaginació a aquestes experiències i recuperar al màxim el seu contingut. Encara que hi tornis una i altra vegada, sempre hi trobaràs aliment abundant. El seu contingut sembla que no s'esgoti mai. Són una font de goig que no s'esgota.

Vigila que, quan ho facis, no les contemplis des de fora. Es tracta de viure-les de nou. Fica't dintre d'aquestes escenes, participa-hi. Fes que la teva fantasia sigui tan viva que sembli que l'experiència et torna a commoure avui amb tota la seva força.

Molt aviat experimentaràs el valor psicològic d'aquest exercici i aconseguiràs un respecte nou cap a la imaginació com a font de vida i d'energia. La fantasia és una eina de molta vàlua per a la teràpia i el creixement personal. Produeix d'alguna manera, una eficàcia semblant a la mateixa realitat. Si en la tènue llum del capvespre veig venir cap a mi un amic i imagino que és un enemic, totes les meves reaccions, psicològiques i fisiològiques, seran idèntiques a les que tindria si el meu enemic fos aquí realment. Per contra, quan visquis de nou escenes en les quals vas sentir amor i goig, gaudiràs els efectes d'estar realment davant de l'amor i el goig que són immensos. Aquest exercici trenca la resistència inconscient que molts fan a l'amor i el goig. Augmenta la capacitat d'acceptar-los quan truquen a la porta. Augmenta també la capacitat d'experimentar Déu d'obrir els cors al seu amor i a l'alegria que l'experiència de Déu produeix i d'acceptar el fet que som persones a qui es pot estimar. Qui no permet sentir-se estimat pel germà a qui veu... com podria permetre sentir-se estimat pel Déu que no veu?

Ajuda també a superar el sentit de nul·litat espontani, de culpa, un dels obstacles més comuns. De fet quan Déu entra en el nostre cor ens fa sentir intensament estimats i amables. En la nostra vida hi ha molt de positiu i hem experimentat molt amor de Déu. Experimentar Déu i el proïsme com a tu mateix. La caritat comença per casa.

També aquest exercici renova les nostres forces en aquest temps en què la greu situació que vivim ens porta a fixar-nos sols en l'aspecte negatiu que estem vivint, fent-nos propensos al desànim i a la depressió. En la nostra vida i en la dels altres hi ha molts misteris de goig: dels quals ens oblidem massa sovint. Tota l'esperança que en altres moments hem viscut i malgastat, l'heroica lluita del nostre poble, la mística dels nostres màrtirs... són aquí, en el pou de la nostra memòria i tornar una i altra volta al nostre propi pou per realimentar-nos mentre potser fem camí per un desert...

Per part seva la fe en fer-nos capaços de descobrir la presència de Déu i el seu amor als pobres a pesar de les aparences tan negatives, en donar-nos una visió contemplativa de la realitat ens ajuda a no ofegar-nos en un vas d'aigua i a recuperar forces per a l'esperança.

La bogeria nuclear

JESÚS MARÍA ALEMANY. Saragossa

Eren les 8,15 hores del 6 d'agost del 1945. El pilot Paul Tibbets, a bord del seu avió Enola Gay, llençà sobre Hiroshima la bomba batejada com a Little Boy. Una resplendor gegantina encegà la tripulació. La història de la humanitat quedava dividida en dues. Havia començat la bogeria nuclear. Els nord-americans anunciaren al món: «La força d'on extrau la seva força el sol ha estat llançada contra els que encengueren la guerra a l'Orient». Hiroshima s'havia convertit en un gegantí forn i la radiació nuclear havia destruït tot senyal de vida en un quilòmetre. A Hiroshima moriren 100.000 persones, la gran majoria civils, i 20.000 més moriren aviat radiades després d'una cruel agonia. Tres dies després, els nord-americans llançaren la Fat Man sobre Nagasaki. La llengua de foc també allà fou implacable. El nombre de morts superà els 30.000 i foren més de 40.000 els ferits condemnats a una mort lenta. Però, sobretot, quedava greument afectada la consciència moral de la humanitat. Es lícit qualsevol mitjà per aconseguir un fi? Pot la ciència posar en marxa dinàmismes que després s'escaparan de les seves mans i difícilment podrà l'home controlar.

L'1 de juliol de 1968 s'obria a la firma de «tots els estats del món» el Tractat de No-proliferaçió d'Armes Nuclears. Es pretenia prevenir una més gran disseminació d'aquestes armes fora de l'àmbit de les llavors potencies nuclears: EUA, la URSS, França, Gran Bretanya Xina. Una mica més d'un quart de segle més tard es viu una situació insòlita. Quan la fi de la Guerra Freda ha portat la possibilitat de reducció dels arsenals nuclears de les superpotencies, la inseguretat ha crescut perquè altres països estan en el llindar nuclear: Corea del Nord, Israel, Índia, Pakistan i Sud-àfrica almenys. És més, la URSS s'ha desintegrat i ja no és possible garantir el control de l'arsenal nuclear que posseïa, escampat no sols per Rússia, sinó per Ucraïna, Bielorússia i Kazajstan. Per altra part, la destrucció de les armes nuclears s'ha demostrat com molt més difícil que la seva producció. I els arsenals nuclears, tant com l'energia que s'utilitza amb fins pacífics (distinció per altra banda molt difícil de mantenir), constitueixen un dels grans maldecaps pel medi ambient. La distensió Est-Oest no ha acabat amb el perill nuclear. L'opinió pública no es pot desmovilitzar davant de la bogeria. Però els efectes d'aquell procés que va començar fa cinquanta anys va més enllà del seu poder mortífer directe. Són igualment devastadores a altres nivells.

La producció d'armes de destrucció massiva ABC (atòmiques, bacteriològiques, químiques) donà la senyal de sortida a una insensata cursa d'arma-

ments. Sols les càrregues nuclears sumaven 16.000 megatons el 1982, és a dir, tenien la capacitat de destruir dotze vegades el planeta. Tots els explosius junts de la Segona Guerra Mundial sumaven 3 megatons i eren suficients per produir la mort a 50 milions de persones. Però aquesta amenaça mortal emmagatzemada en la cursa d'armaments era tan impacant que podia amagar una altra mort molt més certa: la que produïa i segueix produint la recessió dels recursos de la humanitat de les despeses socials per fer-los servir en despeses militars. En els anys 80 el cost militar mundial era d'un bilió de dòlars, és a dir, el pressupost de defensa era superior a la inversió de tots els països en desenvolupament per l'educació i per la salut de 3.600 milions d'habitants. El cost mitjà anual per soldat era de 20.000 dòlars, mentre que per escolar era de 40 dòlars, per cada 100.000 habitants hi havia en el món 560 soldats i sols 85 metges. Es compren que el Vaticà II afirmés: «la cursa d'armaments és la plaga més gran de la humanitat i perjudica als pobres de manera intolerable.» (GS 81)

L'estratègia de la guerra prengué a la vegada un camí inèdit que després s'aguditzaria. Fins a la Segona Guerra Mundial s'havia pogut distingir entre combatents i no combatents. Formava part de l'ètica de la guerra (expressió paradoxal) no atacar civils indefensos i les pèrdues que patien com a molt podien considerar-se com efectes col·laterals, no buscats, d'un enfrontament entre combatents. A partir d'ara, la destrucció massiva de civils forma part de la mateixa guerra i és buscada directament. És molt més fàcil i menys exposat pels militars matar civils. Trist i últim exemple d'aquesta tàctica immoral és el cas de l'antiga Iugoslàvia, on el més gran nombre de víctimes són civils desarmats i no pas militars.

Finalment, Hiroshima i Nagasaki indiquen una època de pau basada en el terror, en l'estratègia que es dirà «Mútua Destrució Assegurada». Es pot dir que hi ha pau en una humanitat aterrada? Serà cert que la seguretat física dels homes exigeix sacrificar la seva salut psicològica? Es la pau un concepte negatiu? No la podem acceptar. La pau, el «shalom» bíblic és una plenitud de vida que es basa en la justícia, la llibertat i en l'amor, que busquem junts i no pas uns contra els altres. Albert Einstein, les teories del qual revolucionaren la ciència i que tingué una enorme lucidesa per entreveure la seva capacitat destructiva, afirma: «Hem de descobrir una altra manera de pensar si volem que la humanitat sobrevisqui». I Pere Arrupe, testimoni atònit de la primera explosió nuclear al Japó, quedà definitivament marcat per ella. D'allà trauria forces per la seva insistència profètica: l'anunci de la fe i la promoció de la justícia van inseparablement juntes. No és un disbarat després del trauma sinó el cor de l'evangeli.

Llatinoamericana'96

Pàtria Gran i Pàtria Mundial

1996

**PÀTRIA GRAN
I PÀTRIA MUNDIAL**

Agenda Llatinoamericana '96 és:

- Tradició consagrada: una trajectòria de ja cinc anys, l'ha consagrat com una referència major a la Pàtria Gran, com el llibre llatinoamericà més difós dins i fora del continent, a més de 20 països i a través de vuit llengües: espanyol, portuguès, francès, anglès, italià, alemany, català i gallec.*
- Treball col·lectiu: des de les grans firmes que ens honoren amb la seva participació, fins a les cartes gairebé anònimes que ens arriben des dels racons més allunyats, passant per aquesta inexplicable col·laboració de més de 80 entitats editorials de països i dins i de fora del continent, aquesta obra es fa a base de col·laboracions entrelaçades, suggerències, crítiques, aportacions desinteressades, sense cap altre motiu que una entusiasta passió llatinoamericana.*
- Identitat continental: les “grans Causes” i l’ “Esperit de la Pàtria Gran”, l’opció pels pobres i l’espiritualitat de l’alliberament... la configuren, en la línia de la mística que marca tots els llatinoamericans d’esperit, aquells que nascuts o no a Abya Yala, habitant –o no– físicament al continent, respiren i s’alimenten en tot cas de la seva utopia. Aquesta agenda a la bossa d’una persona, o a la seva taula de treball o a casa seva, s’ha convertit ja en un signe que identifica la persona, que molt probablement ens diu quelcom de la seva comunió i esperança...*
- Una cita amb la utopia: sense ser un almanac, s’ha convertit en un anuari de l’esperança llatinoamericana, una revisió anual de la utopia, una plataforma de diàleg, un punt de trobada, un tauler d’anuncis continental, una cita anual ineludible per tal de palpar la Vida i l’Esperança del continent, per interpretar l’hora, per comprobar la vigència de les Grans Causes de la Pàtria Gran...*
- Treball de militància, no només pels seus continguts (descaradament militants, aliens a tota pretesa o vergonyant neutralitat asèptica), sinó, sobretot, per l’inabastable treball de militància que al seu entorn s’organitza, des dels que la difonen, regalen i propaganditzen, fins a aquells qui n’utilitzen els textos a l’educació popular o els reproduïxen a les publicacions més diverses. I tot això, en economia veritable, sense subsidis ni “ajudes” ni publicitat, autofinançant-se en un esforçat treball militant.*

*Así te sueño, América, la Nuestra:
Vestida de asumida identidad,
con esa mola kuna y el afro axé en el pecho.
Con tu mano de tierra,
torneada en el fuego y la caricia,
irguiendo para el Mundo y el Dios Vivo
la otra antorcha de una libertad
hecha de alteridades compartidas.
Con la quena acogiendo todo viento
y esparciendo tu canto y tu memoria.
Quebrantando, como una inmaculada,
las sierpes de la muerte y la codicia,
mientras rompe a tu paso,
incontenible y pura,
la flor de la Utopía.*

PERE CASALDÀLIGA

A tall d'introducció fraterna

L'altra mundialització

PERE CASALDÀLIGA

La nostra AGENDA LLATINOAMERICANA –o afro/mestissa/ameríndia, per anomenar-la més íntegrament– nasqué, de l'amor i de la ràbia, per defensar les Grans Causes d'aquesta Pàtria Gran, maltractada i rebel. Per revifar la memòria dels seus fills i filles. Per exhibir amb sobergueria juvenil, ara que les utopies i les identitats no es porten, la identitat i la utopia que ens ha anat configurant. Per protestar contra qualsevol tipus de nova colonització, política, econòmica o cultural, que ens vulgui subjugar. Per potenciar la nostra alteritat - sense claudicar- complementaria de les altres identitats de tot el món.

L'agenda nasqué, senzillament, per ajudar un xic a fer tot això que acabo d'escriure.

La nostra continentalitat de Pàtria Gran, feta de moltes pàtries - agermanades per la sang i per la història o fratricides a vegades per unes fronteres estúpides- pot i ha de formar part de la Pàtria Major, la Humanitat sencera, o l'Univers sencer a mesura que tot ell es vagi fent pàtria. (¿Parlaran un dia les estrelles entre si? ¿Vindran a visitar aquest minúscul illot sideral que es diu Terra els habitants d'altres illes siderals? Si arriba l'hora d'aquest conuiu còsmic, els obrirem els braços, perquè, com més serem, complementant-nos, més bellament somriurem...).

No ens neguem a la «globalització» o «mundialització»; volem la mundialització, però una altra. Ens neguem a aquesta mundialització neocolonitzadora que ens volen imposar neoliberalment, fent-nos mercat total de

lucre per a ells i de misèria per a nosaltres. Ens neguem a posar el coll a l'argolla d'aquesta «condemna d'una sola alternativa» (Kolalowski), ara neoliberal.

El problema no és sí-o-no a la mundialització, sinó de quina mundialització es tracta. Somiar en un «govern mundial pel segle XXI» porta amb si mateix el petit problema de veure qui serà aquell que governarà aquest govern. Seran els mateixos?

Els 6.000 milions d'humans i humanes que serem aviat, ¿comptarem tots i cada un, amb prou dignitat, en aquesta societat mundialitzada? Prou sabem que aquesta societat mundialitzada la que de fet impera- té unes estructures molt definides, efecte dels processos d'estructuració (fonamentalment colonials o imperials) iniciats amb la modernitat" i que «aquestes estructures es refereixen a l'accés - o no accés- a les coses reals (economia), al poder dels uns damunt dels altres (política) i a les maneres de pensar que van lligades a les maneres de fer i als costums (ideologia)". Així com se sap - cada dia més dramàticament que «tot el sistema social es troba en relació amb el seu medi natural (ecologia)" (Antonio González).

Es diu que estem vivint «la primera revolució mundial». Certament, però, no pas pel bé de les majories; aquesta és la revolució que esta creant un món d'exclusos que ni tan sols tenen «el dret de tenir drets». Les estadístiques bramen: 2.000 milions d'éssers humans malviuen pèssimament en el nostre planeta blau, 800 milions viuen en pobresa extrema o misèria i 40 milions es moren de fam cada any.

Un món dividit entre «els set» i els altres té una gràcia infernal. El comerç internacional d'armes l'exerceixen els grans del Consell de Seguretat de l'ONU, a favor de l'economia dels països rics, per sobre de la carn i el plor dels països pobres: una veritable exportació internacional de la mort. El «Lliure mercat» és lliure solament per a ells. I el «consens de Washington» no és precisament el consens de la Humanitat ni el parer d'aquell Déu Vivent el qual no té res a veure amb la «idolatria de mercat».

Ni l'ONU, com és, falsament proclamada com a organització de «les nacions unides»; ni molt menys el FMI que dicta el coeficient de lucre d'ells i els «deficients» de la misèria nostra, no podran ser les institucions d'aquesta confraternització universal que somiem. Altres criteris, altres voluntats, altres organismes necessita el Món Humà per ser un sol Món; sense primers luxuriants ni tercers miserables ni aquests quarts marginals de les golfes de la postmodernitat econòmica i social.

L'altra mundialització - la que propugnem i en la qual ha de inscriure's apassionadament la nostra Pàtria Gran i tots i cada un dels seus fills i filles proclama «un sol món amb un projecte comú» de vida i justícia, de solidaritat i repartiment, de llibertat i utopia, de respecte fratern i de pau real. Sense grans ni petits. Des de la pròpia identitat, units amb les altres identitats,

totes venerables. Reforestar el cor, «posar curosament els peus damunt la Terra», tal com demanda l'Alcorà. «Actuar a nivell local, pensant a nivell global» -o també actuar a nivell continental. Integrats, primer, a la Nostra Amèrica, no precisament en mercats (mercats) del nord o del sud, teledirigits, sinó en pobles adults, protagonistes. Preocupats no per sostenir el sistema (capitalista o neoliberal), sinó per sostenir la Societat Humana (L. Boff), digna d'aquest nom.

Cal anar cap a la Pàtria Major de la Humanitat sencera, superant acceleradament - tant com es pugui -, profèticament, potser martirialment, les barreres del racisme, de la xenofòbia, dels interessos i la prepotència.

Des de la fe cristiana, anant més enllà o més endins. Cal anar cap a aquella Pàtria Màxima que, com Jesús de Natzaret, anomenem «Regne de Déu» i que ja va essent ací, en la mesura que el temps i la precarietat ho permeten, i que serà, un dia, plenament, allà. «El destí de la raça humana», com deia Albert Nolan, enmig de les seves batalles teològiques contra l'apartheid sud-africà.

Així com la nostra AGENDA LLATINOAMERICANA va essent cada any més mundial, en països i llengües, és evident que aquells que som cridats a lluitar per l'altra mundialització ho fem també (i ho rebem a la vegada) amb els germans i germanes d'altres pàtries que, solidaris amb la nostra Pàtria Gran, ja estan fent la Pàtria Major des del seu cada dia i el seu lloc respectiu.

Presentació

JOSÉ MARÍA VIGIL

És el segon any de l'Agenda Llatinoamericana en català. Catalunya s'afegeix a aquesta gran família que constitueix l'Agenda Llatinoamericana: més de vint països, i un total de set idiomes. Família nombrosa, oi? I és que Amèrica Llatina té una gran família arreu del món. Catalunya no podia faltar a la cita, i ací la teniu, per segon any consecutiu, ja al 1996.

Agendes, agendes, allò que se'n diu agendes, n'hi ha de millors. Però, sobre la base d'una agenda, la "Llatinoamericana" és -o vol ser, sobretot- un vehicle de comunicació llatinoamericanista; una antologia de l'esperit de la Pàtria Gran; una eina de treball popular; un anuari de l'esperança dels pobres i els seus aliats; un flash anual de la conjuntura espiritual del Continent; un aliment reconfortant de solidaritat.

L'Agenda és concebuda, dirigida i programada per aquest que subscriu i per Pere Casaldàliga. Ell, català de naixement, brasiler d'adopció, llatinoamericà d'honor... "encara respira en català", segons confessa, tot i haver-se convertit en una de les veus llatinoamericanes més conegudes i reconegudes.

L'Agenda nasqué el 1992, en ocasió dels 500 anys. Vam voler fer una antologia de textos històrics -despullats, sense glossa- per posar a mans dels educadors populars, militants, estudiants, comunicadors, agents de pastoral... un material de treball, una eina de conscienciació, un vademècum de reflexió en aquella conjuntura crucial per a la consciència del Continent. Hem de reconèixer que "se'ns va escapar de les mans". Acabada només amb pocs mesos d'anticipació de la data de llançament, l'agenda se'ns propagà a deu països llatinoamericans. I allò que va néixer com un projecte per un any es convertí en un projecte anual: una agenda que ens ha de portar cada any el pols de "Les grans Causes de la Pàtria Gran".

Avui l'Agenda és una florent realitat, un símbol d'identitat que ens uneix en l'esperit de la Pàtria Gran, en el Continent i més enllà, entre tots els llatinoamericans de naixement, d'adopció, de cor i/o de solidaritat. Des de les grans signatures que ens honoren amb la seva participació, fins a les cartes quasi anònimes que ens arriben dels racons més llunyans, tot passant per aquesta inexplicable col·laboració de més de 70 entitats editorials en més de 20 països del Continent i de més enllà i més ençà; aquesta obra es fa a base de col·laboracions entrelaçades, suggeriments, crítiques, aportacions, la majoria de les vegades desinteressades, sense altre motiu que la passió i l'entusiasme llatinoamericans.

Catalunya ha entrat a la família de l'Agenda Llatinoamericana. Benvinguda! Amb aquesta enriquidora presència la nostra família es fa més universal i més completa.

Anàlisi de conjuntura política llatinoamericana

MARÍA LÓPEZ VIGIL

El fet més gran del nostre temps és que quatre de cada cinc éssers humans estan exclosos d'una vida digna que sigui realment humana. A l'Amèrica Llatina aquesta frapant realitat és una mica menor: dos de cada quatre queden fora del joc.

En creuar l'equador de la dècada dels anys noranta, i a prop de la fi del segle i del mil·lenni, la majoria dels llatinoamericans viuen avui moments difícils i no veuen clar l'horitzó del demà. Una economia deshumanitzada que empeny cap a la supervivència i la corrupció i una cultura de masses que empeny cap al consum han anat creant en els nostres països una visió de curt termini. És la gran contradicció d'aquesta hora: els canvis que ens convenen necessiten

llums llargues, mirada estratègica i perspectiva ètica. El capitalisme viu una profunda reorganització a tot el món deguda a una accelerada revolució tecnològica. Aquesta situació troba l'Amèrica Llatina amb importantíssims problemes sense resoldre. Estan pendents encara en els nostres països la reforma agrària, la desmilitarització, la justícia social, l'alfabetització, el combat de desenes de malalties curables... Obligats, malgrat tot, a inserir-se en l'economia mundial ("global"), els nostres països ho estan fent en condicions de notable subordinació als poderosos interessos transnacionals que avui dominen el món. Els processos d'integració entre alguns dels nostres països estan força tenyits d'aquesta subordinació. I molt influïts pels interessos de l'economia en crisi dels EUA. Així, amb la integració en l'economia mundialitzada només hi guanyen els que ja estaven situats més amunt en la cúspide. Amèrica Llatina és la zona del planeta on són més abismals les diferències en la distribució de la riquesa, i la zona del planeta Terra on està més concentrada en poques mans la propietat de la terra.

"Això costa de pair, però és necessari. Estem malament però anem bé": amb variants, aquesta és la consigna estereotipada que repeteixen insistentment des de fa uns quants anys els governants llatinoamericans. No poden deixar de reconèixer que les receptes neoliberals que vénen aplicant per imposició el Banc Mundial i el Fons Monetari han provocat que les majories de cada un dels nostres països "estiguin malament".

En els anys vuitanta, un de cada quatre llatinoamericans vivia, segons estadístiques d'organismes de l'ONU, en estat de "pobresa crítica". En els anys noranta ja en són dos de cada quatre. La tendència va clarament en aquesta direcció. Cada dia hi ha més quantitat de llatinoamericans pobres. I cada dia aquests pobres estan qualitativament més empobrits: les taxes de desocupació creixen i són ja part d'una situació "fatal", els escassos salaris se'n van en menjar i sempre algú de la família ha d'emigrar per a sostenir la resta amb remeses familiars. Les classes mitges baixen esglaons. Els camperols s'empobreixen i emigren a les ciutats, on es "tornen pidolaires". Tanmateix, no tots els rics, només alguns, es fan milionaris. Amèrica Llatina és la zona del planeta que ha produït més multimilionaris en aquests últims deu anys. L'abisme entre els nostres endarrerits sistemes educatius i els avançats mitjans tecnològics enfondiran a llarg termini tots els esvorancs.

No "estem bé". Tampoc "anem bé". Per defensar que el sistema neoliberal és el correcte, els governs llatinoamericans esgrimeixen xifres macroeconòmiques. Fonamentalment, parlen del control de la inflació i del creixement del PIB amb l'augment de les exportacions. El parany s'amaga. La inflació s'està controlant a base de reduir el crèdit a petits i mitjans, i de

retallar la demanda (menys llocs de treball, menys poder de compra, menys de tot...). Per un altre cantó, el creixement del PIB o el de les exportacions no significa necessàriament creixement nacional. Creixen només alguns sectors de la nació, i en aquests moments creixen especialment els que controlen capitals nacionals subordinats a les corporacions transnacionals.

"Estem malament". Tots els indicadors socials –salut, feina, educació, vivenda, mortalitat infantil i materna, nutrició, etc., tots– han anat caient en tots els països. Però també "anem malament". El model econòmic vigent està dissenyat perquè continuem pagant volums exorbitants d'un impagable deute extern, concentra la riquesa en cada cop menys mans, està "feminitzant" la pobresa fins a uns límits extrems, està arruïnant la seguretat alimentària dels nostres països, està causant devastacions accelerades en la nostra Mare Terra i està posant en risc –per falta de pa en el cos i en la ment– la propera generació de llatinoamericans.

L'esquema econòmic tancat en què ens movem troba una de les seves més importants vàlvules d'escapament en l'emigració, especialment als EUA. En uns quants dels nostres països l'entrada de dòlars per mitjà de les remeses familiars és la més important font d'ingressos de divises, per damunt del cafè, de les bananes i del sucre. Diu la història que poc temps abans de morir, Simón Bolívar, veient impotent com es fragmentava el Continent que ell havia somiat unit, va dir al seu company, el general Flores: "En la nostra Amèrica només hi ha una cosa per poder fer: emigrar". Més de 100 anys després, aquesta "única cosa" és l'aspiració confessada o anhelada en el fons del cor per una majoria de llatinoamericans. Perquè el model econòmic que patim –"venut" amb èxit per l'hegemònica cultura dels Estats Units– no només empobreix, ans també desnacionalitza.

Una altra vàlvula d'escapament en aquest tancat sistema econòmic és la droga. Diner ràpid i futur arriscat, però futur. Pràcticament en tot el continent, el narcotràfic ha anat creant "un altre" estat dins de cada estat, i està alterant a tot arreu economies i consciències.

Les crisis de tantes cares (crisi del camp, crisi de la producció nacional, crisi en la balança externa, crisi de competitivitat, etc.) fa extremament difícil que es consolidin els processos de democràcia política que s'han anat succeint en molts llocs del continent, després de guerres civils o de dictadures militars. En aquestes "democràcies" creix la ingovernabilitat. Ara no per "conspiracions subversives" o per "insurreccions", sinó per la descomposició social.

La democràcia representativa es redueix a les votacions en els processos electorals –molt mercantilitzades pels mitjans de comunicació–. I les diferents

expressions de la democràcia representativa –debatre, controlar, avaluar– amb prou feina lluiten per estrenar-se.

Una de les més grans contradiccions d'Amèrica Llatina en aquesta hora rau en la tensió entre democràcies polítiques nacionals que volen madurar i una dictadura econòmica internacional que les afebleix. I els signes d'aquests temps indiquen que, tard o d'hora, a les forces polítiques progressistes i als sectors honestos de les societats civils dels nostres països els tocarà enfrontar-se sàviament i tossuda al BM i al FMI, les dues expressions poderoses d'aquesta dictadura econòmica, que és també una dictadura ideològica que cerca no tan sols destruir qualsevol alternativa sinó, fins i tot, impedir que la pensem.

Des de 1994, Chiapas i la lluita zapatista han encès espurnes de dignitat i de rebel·lia en un cel que semblava ja tancat. Chiapas exigeix no només solidaritat sinó també reflexió. És una experiència que ha posat com a primers els qui eren darrers: els hereus dels que sobreviuen al genocidi de fa 504 anys.

Haití és una altra pregunta oberta sobre el Carib: pot ser possible com a mínim això: passar de la misèria a la pobresa amb dignitat?

I Cuba, que continua essent un referent lluminós a Amèrica Llatina. Especialment en aquests últims mesos, quan la revolució ha decidit per fi transformar seriosament la seva distorsionada economia amb més quotes d'autogestió i més participació de la societat civil. "L'ajust" cubà és revolucionari perquè no vol deixar fora del joc de la vida a cap cubà. Cuba es proposa construir una economia amb el màxim d'eficiència –no en tenia– i el màxim d'equitat social –tenia excés d'igualitarisme–. La revolució emprèn aquest repte amb dos avantatges comparatius: el seu arrelat nacionalisme i el seu gran capital humà. Si Cuba ho aconsegueix tota Amèrica Llatina guanyarà.

Anàlisi de conjuntura de la utopia llatinoamericana

JOSÉ MARÍA VIGIL

Una hora difícil

S'ha de començar essent sincers i lúcids: estem en una hora summament difícil per a la utopia i l'esperança dels pobres. Els aconteixements internacionals dels últims anys (fi del socialisme real a l'Europa de l'Est, fi de la guerra freda, crisi de les revolucions i triomfs electorals avortats a l'esquerra de diversos països llatinoamericans, mundialització del neoliberalisme

en la producció, el comerç i les finances i algunes vàries coincidències que serveixen de miratges...) són un veritable punt decisiu en la història que marca un abans i un després, un canvi d'època més que una època de canvis.

Es va fer inviable l'estratègia clàssica d'alliberament: l'emancipació local de cada país respecte al cercle de dominació capitalista recolzant-se en el bloc socialista, amb la subsegüent emancipació d'altres països en un efecte dominó... I amb això es desarticulà tot un "imaginari social", una visió de conjunt, tota una "ideologia".

Per a tots els que van viure amb intensitat les lluites històriques, el canvi fou molt fort. Per a molts, "massa" fort. El que estava en joc no era una teoria. Moltes persones van sentir que se'ls trencava el sentit de la seva pròpia vida, la seva interpretació de la història i de si mateixos, les Causes per les quals estaven vivint i morint. El preu psíquic i espiritual que es va haver de pagar va ser alt: uns es van desorientar, altres es van rendir i reduir a la lluita per la supervivència, molts van pagar fins i tot amb la seva salut psíquica o amb lesions psicossomàtiques... Els moviments i organitzacions populars, per la seva banda, veieren baixar els seus números, la seva vitalitat, la seva articulació, la seva esperança. La societat com a conjunt va quedar en bona part desmobilitzada, refugiada en l'individualisme postmodern (conscientment o no): viure el moment present, refugiar-se en el fragment, prescindir de plantejaments globals ("megarrelatos")...

Si en dècades passades parlaven els psicòlegs socials de la neurosi com la malaltia social del nostre temps, la malaltia d'aquesta hora és més aviat la depressió: pèrdua de l'esperança, de l'autoestima, dels estímuls per reaccionar, desitjos de fugir o de suïcidi...

Tot això, juntament amb una dretització global de la societat, una entronització a sang i foc del neoliberalisme, amb el concurs de molts pobres que besen així el fuet que els fustiga, i un menyspreu vergonyós dels compromisos passats.

I juntament amb això també, per suposat, un "resistant" heroic, que es manté ferm, convençut, "com si veiés l'invisible"...

L'hora és doncs difícil. S'ha desarticulat un món, però encara no trenca l'alba un dia nou... "Quan teníem les respostes, ens canviaren les preguntes": així ho pot expressar un grafit en qualsevol mur del continent. I encara estem captant les noves preguntes. Però és necessari que es faci de dia, matinar a trenc d'alba, i malgrat que sigui aviat, pensar, interpretar, buscar una sortida, dissenyar una alternativa...

Hi ha una esquerra "radical" que mantenint principis vàlids i ideals justos no sempre aconsegueix connectar-los amb les noves realitats mundials. Hi ha una altra esquerra "modernitzant i realista" que, sobrepassada per aquestes realitats, ha abdicat dels seus principis considerant-los inviables i utòpics. En amb-

dós grups hi ha una crisi d'identitat, d'orientació, de lideratge. I n'hi ha d'altres, n'hi ha encara molts que busquen i busquen noves fórmules; mentre no les troben, treballen aferrats a la gent empobrida i a la realitat, donant diàriament la seva vida en les més diverses experiències –petites encara– de transformació individual i social.

Curar les ferides del passat

Molts arrossegueu una interpretació massa negativa “del que va passar”. Han assumit la visió que el seu enemic social els pretén inculcar. Molts pobres pensen avui que fou una imprudència alçar-se contra la injustícia, o que tot ho van fer malament, o que van fracassar pels seus propis errors, o que no era just el que es pretenia, o que, en tot cas, el poble no té capacitat per dirigir la societat i per això és millor que el neoliberalisme prengui les regnes...

Amb una visió així no es pot caminar utòpicament, perquè es porta el fre en el propi cor. S'ha de mirar enrera amb ulls nets i dir les coses pel seu nom des de la perspectiva dels pobres, no des de la dels interessos que els són contraris. Els que estan abatuts i varen cedir a la veu de la sirena han de recuperar l'autoestima de la utopia: poques vegades a la història hi ha hagut un malbaratament d'utopia tan gran, de generositat i de mística com en aquestes tres fecundes dècades. Reconeixem tots els nostres errors, sense deixar-ne cap, però a la vegada, no ens penedim de tota la mística, el sacrifici, l'entrega que hem viscut per les causes més nobles que ha donat aquesta terra.

Molts han de revisar ara, amb més calma, aquests suposats triomfs i fracassos. Ni va triomfar el capitalisme (nosaltres ho interpretem com un fracàs ètic i el seu triomf només ha estat tàctic), ni va fracassar la utopia: més aviat fou aplastada, en enfrontar-se amb unes forces de poder i diners mundialitzades. Saber fracassar, sense perdre la claredat de la ment ni el fervor de la utopia, i tenir autoestima amb l'èxit ètic, malgrat que el cor de la massa s'apunti a l'èxit més rendible de la moda de torn, saber-se mantenir ferm allà és un triomf superior, com a molt, al mateix triomf extern històric que tantes vegades s'emporten els forts pel senzill fet de ser-ho.

Memòria, fidelitat i creativitat

En aquesta hora necessitem la força i la fidelitat dels màrtirs que es mantingueren fermes “com si veiessin l'invisible”. És a dir, ens hem de mantenir lúcids per no deixar-nos enganyar; forts, per no deixar-nos arrossegar; veient el que és invisible, encara que sigui suportant el menyspreu dels qui només miren el que és immediat i el que és rendible.

Davant l'amnèsia d'una societat que no vol recordar per no sentir-se jutjada, la memòria, ferma i serena, serà el nostre gran recolzament.

I davant la claudicació de molts, la força per a no combregar amb rodes de molí: afirmem amb rotunditat que no ha arribat el final de la història, que sí que hi ha sortida, que el neoliberalisme és injust, i que no ens dobleguem a la cultura de la desesperança que ens volen inculcar. Nosaltres seguim volent ser realistes: demanem l'impossible, l'utòpic, un món diferent i frater, que sí que és possible!

I tot això amb una fidelitat creativa, original, que sap canviar de camins per seguir perseguint la mateixa meta utòpica.

Una nova estratègia

Aquests últims anys hem travessat potser la part més difícil del camí. Les nostres opcions i utopies, malgrat que hem sabut mantenir-les fermament, no tenien agafador concret en una realitat històrica que pogués ser considerada com el seu vehicle, el seu portaveu. L'opció pels pobres, per exemple, no podia remetre's a cap altre moviment social o polític en el qual pogués reconèixer el testimoni del seu futur històric. Però comença l'albada, potser. Noves llums apareixen a l'horitzó. Unes noves coordenades ens fan redescobrir-nos en un món mundialitzat que no havíem tingut en compte. Ens atrevim a sostenir que la perspectiva de la mundialització (que no ha de ser confosa amb la globalització planetària del neoliberalisme) ofereix possibilitats per redescobrir una nova estratègia d'alliberament. En aquesta mateixa agenda se'n parla d'això.

Resulta ser una mica xocant, perquè des de les noves perspectives, el que fa uns quants anys era revolucionari avui pot ser reformista, i el que abans eren valors estratègics absoluts als quals s'havia de supeditar tot com a avantguarda, ara han de passar a la reraguarda... Tornar a aprendre! Però sabent que tota aquesta varietat es dóna en el camp de les mediacions concretes, més a prop d'aquest rerafons del cor on es mouen les utopies, que mai van deixar de bategar...

En sentir que es recupera una nova estratègia històrica d'alliberament, es descobreix amb joia, per a qui ho hagi dubtat per un moment, que aquestes opcions fonamentals i aquelles utopies de sempre segueixen vives i viables, malgrat que no sapiguem encara ni quan ni com les podrem implantar, ni tan sols per on s'haurà de començar.

L'adagi brasiler diu: “L'esperança mai no mor”; i s'ha d'afegir: “I si mor, ressuscita”. És hora de ressuscitar. “Quan crèiem que no hi havia resposta, vàrem redescobrir la pregunta”, hauran de dir aviat d'ara en endavant els grafits sobre qualsevol altre mur del Continent. Preguntes antigues amb respostes encara per estrenar. Sí, l'albada ja és a prop. Hem tocat fons i és necessari forçar l'aurora del dia nou...

Govern mundial per al segle XXI

JAN TINBERGEN

Els problemes de la humanitat ja no es poden resoldre amb governs nacionals. El que es necessita és un govern mundial. La millor manera per aconseguir-ho és reforçant el sistema de les Nacions Unides. En alguns casos, això significaria fer passar les agències de la ONU d'un paper de conselleria a un paper executiu. Així la FAO esdevindria un Ministeri Mundial d'Agricultura, la UNIDO seria el Ministeri Mundial d'indústria i l'ILO el Ministeri Mundial de Assumptes Socials.

En altres casos, es necessitarien institucions completament noves. Per exemple, una policia mundial permanent, que tingués capacitat per emplaçar les nacions davant la Cort Internacional de Justícia, o davant d'altres corts especialment creades a l'efecte. Si els països no acceptessin les decisions de la Cort, seria possible aplicar-los sancions, tan militars com no militars.

Altres institucions podrien ser, una autoritat sobre l'Oceà (basada en la nova llei del mar), i una similar autoritat per a l'Espai Exterior, per a tot allò relacionat amb el camp espacial, l'aviació i els satèl·lits d'informació. Però algunes de les noves institucions més importants podrien ser financeres: una Tresoreria Mundial i un Banc Central Mundial. La Tresoreria Mundial funcionaria com un ministeri de finances Mundial. La seva principal tasca seria recaptar els recursos necessaris pels altres ministeris mundials, per mitjà d'un o més sistemes d'impostos automàtics mundials. Si hi hagués retard en les contribucions per part dels governs membres, s'haurien de fer disponibles els fons allà on fossin més necessaris. A més hi hauria d'haver un Banc Central Mundial basat en un FMI que conduís, entre altres coses les polítiques monetàries, bancàries, i canviàries.

Així com cada país té un sistema de redistribució de l'ingrés, s'hauria també de fer la corresponent "política financera mundial" que fos implementada pel Banc Mundial i el Banc Central Mundial. La redistribució és el tema polític central del segle XXI. Aquí és just fer una comparació amb els països ben governats. La proporció del PNB distribuït a través del beneficis de la seguretat social varia molt d'un país a l'altre. És tradicionalment baix en els països en desenvolupament: 0.3% a Rwanda, 2.1% a Bangladesh, 2.3% a Bolívia. En els països industrialitzats, generalment es més alt, però varia considerablement: 6% al Japó, 12.6% als EUA, 33.7% a Suècia. Dos factors principals expliquen la diferència: el nivell de desenvolupament i la política social dels països: El baix

nivell que és dona en els països en desenvolupament reflecteix la seva condició de subdesenvolupament i el fet que molts d'ells viuen en un estat feudal: els rics estan acostumats a dominar el poble. Però això no és una justificació per a l'actual negligència: son molts els arguments a favor d'una redistribució més gran a l'interior mateix dels països en desenvolupament.

Però hi hauria d'haver també una redistribució a nivell internacional a través d'una cooperació per al desenvolupament. Quant haurien de posar, les nacions industrialitzades, a disposició de les nacions en desenvolupament? El 1970 l'Assemblea general de les Nacions Unides va decidir que era necessari un 0.7%. El 1991 la mitjana real en els països de la OCDE era tan sols del 0.33%. Però la fita proposada per l'ONU és massa baixa. Als 70 i 80 la distància entre els països industrialitzats i els països en desenvolupament va augmentar. S'hauria pogut prevenir això amb una ajuda equivalent al 1.3% del PNB. Així com l'economia Mundial s'unifica de manera creixent, també la redistribució dels ingressos mundials s'hauria d'acostumar més i més a la que es fa a l'interior de les nacions ben governades.

Algunes d'aquestes propostes, per descomptat, van més enllà de l'horitzó de les possibilitats polítiques d'avui. Però els idealistes d'avui sovint passen a ser els realistes de demà.

1996: Any internacional de les Nacions Unides per a l'eradicació de la pobresa

L'Assemblea general de les Nacions Unides:

Reconeixent que la pobresa és un problema complex i de moltes cares, amb causes nacionals i internacionals, i que la seva eradicació en tots els països, en particular en els països en desenvolupament, ha passat a ser un dels objectius prioritaris del desenvolupament per al decenni de 1990 amb la finalitat de promoure un desenvolupament sostenible,

Observant que és necessari redoblar els esforços nacionals i internacionals per eradicar la pobresa, sobretot en els països menys avançats de l'Àfrica al sud del Sàhara i en altres països amb grans sectors de la població afectats per la pobresa,

Destacant que un entorn econòmic internacional favorable, sobretot en l'àmbit del comerç, té efectes positius en la lluita contra la pobresa en tots els països, sobretot en els països en desenvolupament,

Destacant també la importància de la cooperació internacional en la lluita contra la pobresa mitjançant, entre altres coses, l'intercanvi entre els governs d'experiències profitoses al respecte,

PROCLAMA l'any 1996 any internacional de l'eradicació de la pobresa,

Decideix que les principals activitats relacionades amb l'observança de l'any es portin a terme en els nivells local, nacional i internacional, i que el sistema de les Nacions Unides doni assistència amb mires a crear entre els estats, els encarregats de l'adopció de polítiques i l'opinió pública internacional una més gran consciència de la importància fonamental de l'eradicació de la pobresa per consolidar la pau i aconseguir un desenvolupament constant;

Convida tots els estats, les organitzacions del sistema de les Nacions Unides i les organitzacions intergovernamentals i nacionals interessades, incloses les organitzacions no governamentals, a col·laborar tant com sigui possible en els preparatius i l'observança de l'Any i cooperin amb el secretari general en l'assoliment dels objectius de l'Any.

Cooperació internacional per a l'eradicació de la pobresa en els països en desenvolupament

L'Assemblea General de les Nacions Unides:

Reconeixent el paper central que ocupa la dona en l'eradicació de la pobresa i la necessitat de tenir present les necessitats de la dona en els programes de l'eradicació de la pobresa,

Destaca la importància de les polítiques nacionals, incloses les polítiques pressupostàries eficaces, als efectes de mobilitzar i assignar recursos interns per eradicar la pobresa mitjançant, entre altres coses, la creació de programes de llocs de generació d'ingressos, l'execució de programes de seguretat alimentària, salut, ensenyament, vivenda i població, i l'enfortiment dels programes nacionals de desenvolupament de capacitat;

Reafirma que, perquè els països en desenvolupament, en particular, aconseguixin eradicar la pobresa, és fonamental comptar amb un entorn econòmic internacional propici en el qual es tinguin en compte els corrents de recursos i els programes d'ajust estructural i s'integrin els aspectes socials i ambientals;

Convida tots els països a posar en marxa estratègies i programes nacionals per eradicar la pobresa que, entre altres coses, incorporin una participació equitativa de l'home i de la dona, tinguin en compte particularitats culturals, religioses i socials, i impliquin una participació més efectiva de les comunitats beneficiàries, així com dels grups més vulnerables, en la concepció, execució, les activitats complementàries i l'avaluació dels projectes concrets;

Reitera la seva sol·licitud a la comunitat internacional perquè adopti mesures concretes i eficaces destinades a augmentar els corrents financers cap als paï-

sos en desenvolupament i insta els països desenvolupats que han reafirmat el seu compromís d'aconseguir la meta acceptada per les Nacions unides del 0.7% del producte nacional brut en concepte d'assistència oficial per al desenvolupament perquè, en la mesura en què encara no hagin aconseguit aquest objectiu, convinguin a augmentar els seus programes d'ajuda a fi d'assolir-lo tan aviat com puguin, tenint en compte que alguns països desenvolupats han convingut a aconseguir-lo abans de l'any 2000, mentre que altres, segons l'ajuda que donen als esforços dels països en desenvolupament per introduir reformes, han indicat que estan d'acord a fer tot el possible per augmentar el volum de la seva ajuda oficial per al desenvolupament;

Convida la comunitat internacional, així com els òrgans, les organitzacions i els organismes del sistema de les Nacions Unides, a seguir prestant ajut als programes de desenvolupament en els països en desenvolupament, sobretot aplicant les decisions i recomanacions de la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament relacionades amb l'eradicació de la pobresa.

Leufú

AGUSTINA LARRAÑAGA

Argentina. Accèssit al premi de conte curt

Fa anys que els Maputxes de la Patagònia són estafats de forma continuada per les empreses i els terratinents poderosos. Actualment viuen en reserves índigenes (on a part de no tenir res, no poden conrear les terres perquè aquestes no estan en bones condicions) o simplement van haver d'emigrar a les ciutats, en contra dels seus costums i de la seva voluntat. M'agradaria que aquest conte fos llegit com una història inacabada d'un poble que encara no ha escrit el final de les pàgines de la seva vida.

Fa més de cinc-cents anys que aquestes terres van ser repartides equitativament pel nostres germans. A cadascú el seu tros de terra, que aprofitava tan com podia. Tota la família s'afanyava en el treball per guanyar-se el pa de cada dia. Amb interès i dedicació ens van deixar allò que tenien. I ara uns "nous descobridors" ens volen convèncer que no eren Maputxes: - Li dic que eren precolombins de diferents creences. No se n'adona del que li dic?

I jo vingia a repetir que sí, que van viure aquí, senyor, que van conrear i van estimar aquest lloc, i sols per això ja són germans... I llavors tinc la impressió que el qui no ho entén és ell.

I torna a insistir que, per favor, senyora, la causa és important, el gas que traïem d'aquí arriba a bona part

del país, que li pagarem bé, més del que val, que tindrà més comoditats...

Però ni tots els "pesos" ni tot el gas em poden tornar el que un dia em van prendre. Jo sempre he viscut aquí, a la Patagònia neuquina, i des de petita vaig aprendre a menar remats, a esquilar, a teixir amb llana crua, a portar la casa com feia la meva mare. Tots érem de la mateixa família: allà els meus cosins, aquí el meu germà gran, més enllà un oncle avi que sempre estava a les últimes, però que encara viu. Així, senyor, tot era més fàcil, ens ajudàvem entre tots, i el dissabte al vespre ens reuníem a prendre una mica de grapa, sap... i el diumenge tots descansàvem.

Els casoris sí que eren cosa grossa: matàvem els millors caps de bestiar per acollir els parents que venien de lluny. Però, vaja, em sembla que el millor va ser el meu. Però la cosa bona va ser que els meus cosins eren oncles del meu home, i la meva tia, cunyada d'ell per un segon matrimoni, de manera que els seus nebots venien a ser també els seus oncles. I es muntava cada embolic... Però tan se val, tots érem feliços. Sobretot jo que em vaig casar amb el més maco i el que també pretenien les meves cosines per part de la mare. Ens vam conèixer amb ell a El Machito, el turó on anava a pastura el bestiar que se'ns escapava, i mai no ens vam separar. Sap? Un dia li vaig haver de clava una bufa... Però mai no he pogut oblidar aquell petó tan bonic i tan especial, era el primer que ens fèiem. Fins que ens vam casar i vam aconseguir el tros de terra que mimàvem encara més. No sé si s'hi ha trobat mai vostè, però sap què? Mai, mai no ens vam separar per res. Sempre anàvem junts, i d'aquesta manera tot era molt bonic...

Ja l'entenc, ja, senyora. Si el que vostè vol és una casa gran on pugui trobar-se còmodament amb el seu marit, li garanteixo que la tindrà. Però, si us plau, aquestes terres són necessàries per la nostra feina. (Ella com si sentís ploure).

Les terres, sí que quan van venir vostès van canviar: cada cop menys pastures i més animals morts de fam. La cosa es va posar negra: ens faltaven aliments, ens vam quedar sense terres per treballar i la família va començar a marxar. Alguns, fa tan de temps que no els veig...

Ja ho comprenc, senyora, però no s'ho prengui malament: si necessita diners per anar-los a veure, nosaltres li'n donarem.

(Ella continua indiferent)

I el riu també va canviar, es veu que el gas es va barrejar amb l'aigua i les poques ovelles que ens quedaven van morir intoxicades. Ara ja no podem agafar aigua del riu. I miri, tan bonic que sembla a la vista.

No es preocupi. Ja no se li moriran més animals, perquè el riu el farem desaparèixer, al seu lloc hi muntarem l'empresa. I si us plau, parlem-ne d'una vegada. Digue'm on és el seu marit, i farem tractes seriosament.

Es veu que no m'acaba d'entendre. No sols van desaparèixer les ovelles. El meu marit també. El riu se'l va emportar, se'n va anar amb el corrent riu avall cap a altres paratges, i no se'm va endur amb ell. Va ser la primera vegada que ens vam separar i la darrera vegada que el vaig veure. Però aquí diem que els rius van a fer la volta al món per tornar, després, enamorats, als llocs que abans havien recorregut. I per això estic aquí, a la riba, esperant. Jo sé que no em va deixar així com així, sense dir-me adéu, sense dir-me res.

De manera que li prometo, senyor, que quan torni del seu viatge ja li preguntaré si vol anar a viure a un altre lloc. Potser sí que s'haurà cansat de tant de riu.

Què hi ha darrere el SIVAM?

J.S. W. FERREIRA, J. XERRY, L. AZEVEDO, M. SAMPAIO, M. AZEVEDO

Fa uns quants mesos França va expulsar alguns diplomàtics nord-americans sota l'acusació d'espionatge. Darrere d'aquest fet sí que hi ha el malestar del francesos per la victòria nord-americana en la disputa per a la concessió del "sistema de vigilància de l'Amazònia", el SIVAM.

Així va sortir a la llum l'existència d'aquest contracte tan cobdiciat i ple d'irregularitats. El govern brasiler no va obrir una licitació per la seva adjudicació. Dos fabricants de sistemes de defensa, la francesa Thompson i la nord-americana Raytheon, constructora del míssil Patriot, van iniciar una disputa tan renyida que Bill Clinton personalment va contactar amb Itamar Franco per fer pressió en favor de l'empresa nord-americana. Van sorgir sospites de corrupció.

Un misteriós brasiler hauria servit d'intermediari per a l'ingrés de l'empresa francesa a la polèmica. Van aparèixer pel mig detalls de la vida amorosa de l'ambaixadora americana a París. Què hi havia darrere d'aquests pintorescs encontres? Un contracte de mils cinc-cents milions de dòlars. Els professionals del mercat financer saben no obstant que aquesta suma no és especialment significativa; la borsa de Nova York mou entre 5 i 6 mil milions de dòlars cada dia. El contracte del SIVAM per si mateix no té entitat suficient per a justificar que el president de la primera potència mundial s'hi involucri personalment. Què hi pot haver doncs darrere el SIVAM?

El SIVAM és un sistema de telecomunicacions que utilitzarà satèl·lits i sensors terrestres per controlar els 5'2 milions de quilòmetres quadrats de l'Amazònia, fent així possible organitzar el trànsit aeri i aixecar el mapa de tota la regió, les seves conques

hidrogràfiques, la diversitat de la flora, els jaciments miners i altres reserves naturals. Sobretot, permetrà controlar l'explotació de minerals "estratègics" com el nobi, utilitzat pel revestiment de míssils i satèl·lits. Durant la guerra freda, en l'època en què els EUA i la URSS es disputaven l'hegemonia del món a través de les armes, la posició del Brasil no era gaire important. Després de la caiguda del mur de Berlín i amb la revolució de la informàtica, l'arma de la disputa ha passat a ser econòmica, i Japó i Europa han començat a compartir amb els EUA l'hegemonia del poder. En aquest nou escenari ja no hi ha fronteres que siguin distants. On hi hagi potencialitat econòmica hi haurà disputa entre les grans potències.

Doncs bé, l'Amazònia representa avui la més gran font de riqueses del món. Per ser pulmó ambiental d'un planeta industrialitzat que s'autodestruïx, pels seus inexplorats jaciments miners i principalment per constituir la més gran reserva de biodiversitat. En un món en el qual les fonts energètiques disminueixen cada dia i on creixen els descobriments tecnològics basats en l'explotació industrial de plantes i éssers vius (l'anomenada biotecnologia) qui controli l'Amazònia controlarà una font segura de riquesa i donarà un gran pas en el control de l'economia mundial. Les recents disputes al voltant de les lleis sobre les patentes biològiques mostren totes les delícies econòmiques que poden aportar els productes de la Floresta. Pel que fa a la resta, ja fa temps que empreses estrangeres volen treure profit dels coneixements que en aquest camp tenen els indígenes i altres habitants tradicionals de l'Amazònia.

El SIVAM és l'instrument que permetrà controlar les riqueses de la Floresta. Qui es quedi amb ells es convertirà en l'amo de l'Amazònia. No cal estranyar-se que el president Clinton en persona s'hagi compromès en el cas. Hi ha molt en joc darrere el SIVAM. I, un cop més, sembla que Brasil està disposat a deixar que la discussió es consumeixi en el seu territori sense adonar-se de tot el que hi ha més enllà dels folklòrics encontres d'espionatge que el grans mitjans insisteixen a publicar.

Vides per la vida

PERE CASALDÀLIGA

A la Nostra Amèrica fa segles que "es mor abans de temps". En aquest "continent de la mort" ("i també de l'esperança") fa segles que es maten moltes vides. Morir i matar ens són paraules familiars, així com ho és nit, mateix, moresc. Però, al mateix temps, enlloc de la terra, la vida no es viu i s'estima i se celebra com aquí. "Gracias a la vida que nos ha dado

tanto", en la pluralíssima naturalesa, en les mils fèrtils cultures, en l'encreuament de totes les sangs.

Per la vida ens juguem la vida fàcilment. La nostra història continental és atapeïda d'alçaments i revolucions, de baralles i martiris, d'heroïsmes i quixotades. La mort ens és companya de camí: a causa de la vida; perquè la vida exigeix: perquè no manqui vida. La lluita a mort per la vida és una heretat llatinoamericana.

En aquestes últimes dècades, els nostres màrtirs s'han multiplicat, com una semença tropical, sota les dictadures i els esquadrans de la mort i la geopolítica de l'imperi encara hegemònica entre nosaltres. L'AGENDA LLATINOAMERICANA és testimoni, en les seves pàgines diàries, d'aquests testimonis de sang que ens precedeixen i ens inciten. Per la nostra dignitat i el nostre futur no els oblidem, els reivindiquem, els portem com un paner de pasqua entre les mans i el cor i la boca. Perquè un poble o una església que oblidés els seus màrtirs no mereixeria sobreviure.

El màrtir Jesús de Natzaret, que els ressuscita tots, ja els classificà com amadors del "amor major" que és "donar la vida per aquell que s'estima". Ells són els nostres morts que "mai no moren", vides per la vida.

Entre tants màrtirs nosaltres, dones i homes, militants i religiosos, camperols, obrers o estudiants, nens o ancians, aquest any de 1996 destaquem, en l'AGENDA, la figura del bisbe argentí Angelelli i la figura del missioner brasiler João Bosco Penido Burnier. Fa 20 anys que tots dos donaren la vida per la vida.

Angelelli era bisbe de la Rioja argentina, "pastor de Tierra Adentro" sempre amb "una oïda a l'Evangelí i l'altra al poble", que tenia com a lema del seu treball eclesial "caminem junts". "Hem de seguir, només" – exigia i s'esforçava – contra la por i la rutina eclesial, per "desenterrar la llum". La repressió va fingir un accident, i fou deu anys més tard quan el jutge Aldo Morales va qualificar aquella mort com a "homicidi fredament premeditat". Postergat, durant molts anys per l'església oficial, ara el confessen màrtir fins i tot els seus mateixos botxins...

João Bosco era un missioner jesuïta, entre els indis Bakairi, a la prelatura matogrossenca de Diamantino, Brasil. Cagué assassinat, als meus peus, amb una bala dum-dum disparada pel policia militar Exi Feitosa Ramalho, la tarda de l'11 d'octubre de 1976, quan ell i jo intentàvem alliberar dues dones camperoles torturades per la policia. João Bosco ens havia acompanyat aquell dies en una trobada indigenista, a l'aldea Tapirapé. Durant la seva agonia de sant va oferir la vida per la causa indígena, i invocà, diverses vegades, serenament, el nom de Jesús i va acabar la seva peregrinació amb les paraules del Mestre: "Acabem la nostre tasca"

El poble de Riberão Cascalheira en celebrar l'Eucaristia del setè dia- va plantar una creu en el lloc del martiri i, amb un gest indignat i alliberador, va enderrocar la

comissaria - presó. “La creu - va cridar el poble – representa el nostre alliberament ; aquesta presó representa la persecució, la tortura, el terror”. L’any següent vam inaugurar, en aquest lloc del Mato Grosso, el Santuari del Màrtirs de la Caminhada, el qual va ser decorat per Cerezo Barredo amb un impressionant mural. I aquest any de 1996, els dies 27 i 28 de juliol, celebrarem en aquest Santuari – únic en el seu gènere- els 20 anys del martiri del P. João Bosco i els molts martiris alliberadores de tots els màrtirs de la Nostra Amèrica.

Hispanos als EUA

La segona gran majoria

OTTO MADURO

Encara que no és possible donar números exactes, és ja acceptat que els hispanos o llatins als EUA són, el 1994, més de 24 milions de persones, és a dir, més del 9% d’una població nord-americana que sobrepasa els 250 milions. Després dels afro-americans (prop de 33 milions, el 13% dels EUA), els llatins constitueixen la segona gran “minoría” d’un país, la “majoria” del qual (prop del 75%) és d’origen europeu.

Una bona part de la població hispana dels EUA és autòctona del país. No oblidem, primerament, que Califòrnia, Arizona, Nou Mèxic, Colorado i Texas eren estats mexicans fins el 1848. Allí hi continuen vivint desenes de milers de famílies “hispanes” originàries d’aquest territoris, els avantpassats de les quals es remunten, sovint, a segles abans que aparegués algú parlant l’anglès. Destaquem, a més, que els porto-riquenyos són hispanos i nord-americans, però no són immigrants estrictament parlant, ni tan sols quan es muden de l’illa al territori continental dels EUA. De tots els hispanos dels EUA, es calcula que el 70% són nascuts allí, i només el 30% serien pròpiament immigrants.

Els EUA ha estat i continua essent un país multicultural fet amb immigrants de tot el món. 31 milions de residents majors de 5 anys (14% del total) parlen avui a casa un dels més de 100 idiomes diferents de l’anglès. Més de 18 milions d’aquestes persones (el 50% dels que no parlen anglès a casa) són llatins que parlen en espanyol a casa – més del doble dels qui el parlaven el 1980.

Aquesta varietat ètnico-cultural dels EUA es fa més forta no solament per la immigració sinó també perquè les minories tenen taxes de natalitat superiors a les de la majoria d’origen europeu. “El 1990, per exemple, hi havia prop de 24.8 milions de fills d’immigrants” als EUA. Prop de la meitat d’aquests eren

fills de llatinoamericans. Així, els hispanos són avui el segment de la població nord-americana que incorpora més membres nous cada any, tant a la població activa econòmicament com a la població en edat escolar. Igualment, en aquest anys 90, és d’Amèrica Llatina d’on ve anualment el major nombre d’immigrants.

La major part dels llatins dels EUA són persones d’origen mexicà, incloent-hi els mèxicano-nord-americans originaris de Texas, Nou Mèxic, Arizona, Califòrnia i Colorado. Immigrants i nadius d’origen mexicà formen més de la meitat de tots els llatins dels EUA. La resta és en bona part d’origen porto-riqueny (possiblement el 12-14% del total) i, finalment, d’origen centreamericà i sud-americà; però cap altre país d’origen no sobrepasa encara el percentatge de cubans.

La majoria d’aquesta població es concentra, sobretot, en tres àrees: els antics estats mexicans del sud-oest mexicà, el vell estat espanyol de la Florida, on els cubans constitueixen la majoria dels hispanos de l’àrea, i els estats de Nova York i els voltants (on els porto-riquenyos són el primer grup llatí).

En alguns estats (Califòrnia, Nova York, Texas) i ciutats (Los Angeles, Miami, Nova York) la població llatina ja és políticament decisiva. Encara que l’abstenció llatina és més alta que la mitjana nacional, recentment l’electorat de diverses ciutats ha donat la victòria a alcaldes llatins. El 1992 el percentatge de congressistes llatins - encara per sota dels 20- va augmentar prop de 50% i Clinton va nomenar alguns alts funcionaris hispanos. Els votants llatins -excepte els cubans de Florida- tendeixen a votar més pels candidats demòcrates que republicans (independentment que els candidats sigui o no d’origen hispà).

En referència a la religió, la majoria de la població llatina dels EUA, per una part, continua essent batejada en l’església catòlica. És més, els únics segments de la població catòlica dels EUA que creixen a un ritme major que el de la mitjana nacional (com en dècades anteriors ho foren els irlandesos i els italians) són avui els hispanos i els filipins. Això significa que el creixement de l’església catòlica nord-americana es deu fonamentalment a la natalitat i la immigració de catòlics hispanos. Els hispanos constitueixen ja el 35-40% de la població catòlica nord-americana i algunes projeccions estimen que en la primera dècada del segle vinent més de la meitat dels catòlics nord-americans seran llatins. Avui els catòlics constitueixen prop del 20% de la població nord-americana, uns 50 milions de persones; d’aquests, 18 o 20 milions són hispanos.

No obstant això, aquesta és només una cara de la moneda. Com a Amèrica Llatina, també als EUA creixen ràpidament altres denominacions religioses d’inspiració cristiana: pentecostals, adventistes i evangèliques entre les primeres. Els llatins són, als

EUA, la font de creixement principal, també, de les esglésies pentecostals, adventistes, evangèliques i, fins i tot, de diverses esglésies històriques protestants. Encara que part de aquest creixement es nodreix d'immigrants que ja pertanyien a aquestes denominacions, la major part prové de defeccions del catolicisme tradicional. Així, paradoxalment, la deu principal de conversions del catolicisme nord-americà a d'altres esglésies cristianes es troba entre els catòlics hispanos.

En aquestes circumstàncies canviant sorgeixen, per una part, parròquies, esglésies, denominacions, escoles teològiques, hispanes. Per altre part, broten noves disputes, reflexions, idees, iniciatives i decisions. Ja hi ha dues revistes de teologia hispana, totes dues ecumèniques: una de més vella i d'origen protestant, *Apuntes*, i una altre de més recent, d'origen catòlic, *The journal of hispanic/Latino Theology*. Les dues estan informalment lligades a associacions de teòlegs hispanos: la primera a la Comunidad, la segona a ACHTUS (Academia de Teólogos Católicos Hispanos de EEUU). D'aquestes en van sortir al 1992 tres col·leccions d'assaig de teologia hispana: *Voces*, *Voices from the Hispanic Church*, dirigit per Justo L. González (Abigndon); *Frontiers of Hispanic Theology in the United States*, dirigit per Allan Figueroa Dech (Abigndon); i *We are A people*, dirigit per Roberto Coizueta (Fortress).

Un fenomen nou és l'interès creixent, per part d'hispanos i d'altres, per conèixer, entendre i explicar la realitat dels llatins dels EUA, que ha donat origen, tant en les ciències socials com en l'àmbit religiós a una onada d'estudis, trobades, simposis, cursos, publicacions i departaments centrats en l'anàlisi de la presència hispana als EUA.

Sants protestants

KENT MAHLER, bisbe luterà

Com s'ho fa una església protestant per tenir sants? És cert que la major part de les esglésies nascudes de la Reforma del segle XVI, especialment aquelles que conformen el moviment pentecostal del nostre segle, no acceptarien mai tenir sants en el sentit usual de la paraula. I encara: moltes d'aquestes condemnen la veneració dels sants com una pràctica idolàtrica. Llavors, d'on treu aquesta Agenda els "sants protestants" que publica al costat dels sants de l'Església Catòlica?

És que no són sants per ser venerats i per demanar-los favors. Són persones escollides entre tots els segles i totes les esglésies cristianes i proposades com a exemplars per a ser imitades per nosaltres,

cristians d'avui. Són dones i homes que han viscut dins del cristianisme en sentit ampli; no solament en els cercles eclesiàstics, sinó en totes les ocupacions i activitats humanes. Han buscat "mitjançant el seu servei a la societat, les seves creacions i els seus descobriments, obrir els ulls de la humanitat envers la bellesa i la gràcia de Déu"

Així ho explica la comissió que les Esglésies Luteranes dels EUA designaren per compilar la llista de "festes menors i commemoratives" per a un himnari de publicació recent, la mateixa llista que serveix de font dels noms que apareixen a l'Agenda.

Entre les esglésies luteranes, com en la resta de les esglésies protestants (anomenades "evangèliques" en gran part del nostre continent), no hi ha llei canònica ni autoritat mundial. Cada església nacional és autònoma. Dins d'aquesta llibertat, les esglésies luteranes per la seva banda han volgut preservar molts aspectes de l'església històrica d'occident que altres grups descarten com de poc o gens de valor. Alhora, busquen reconèixer en altres tradicions protestants i la tradició romana de la post-Reforma elements destacats que puguin servir com exemple per als creients de tots els temps. Així és que en aquest cas els luterans celebren la vida i activitats de persones de l'església antiga, del protestantisme i del catolicisme romà. Entre les persones escollides per esglésies i altres entitats luteranes per ser celebrades s'inclouen noms com Joan XXIII, Bartolomé de les Casas i el profeta i màrtir Monsenyor Oscar Arnulfo Romero, juntament amb protestants destacats.

Tampoc hi falten dones de tots els temps. Lídia, Dorcas i Febe apareixen el 27 de gener, i així recuperem figures de l'església apostòlica.

Però no solament el servei abnegat es té en compte en el cas de les dones: el dia 15 de juliol es recorda Olga Confessora (969), princesa, estadista i primera conversa russa a la "fe grega"

El primer dia d'aquest mes es dedica a la memòria de Caterina Winkworth (1878), música i compositora de molts himnes.

La reforma luterana es va fer forta en el nord d'Europa, però no es desestima el passat mediterrani, i el 29 d'abril se celebra Caterina de Siena (1380), mestra.

I, tancant el cercle ecumènic, el dia 17 de novembre celebren la memòria d'Isabel de Túrquia (1231), princesa hongaresa que, ben jove ja viuda a causa de les croades, deixà el castell de Wartburg on vivia per dedicar-se totalment al servei dels seus súbdits més necessitats. Aquest mateix castell va servir anys més tard de refugi a Martí Luter mentre traduïa el nou testament. Ambdós esperits conviuen en total harmonia encara, tant en el castell com en aquesta Agenda!

Els homes commemorats tipifiquen una àmplia gamma d'activitats. Nicolaus Copèrnic i Leonhard Euler (25 de maig) varen contribuir notablement a

avançar els coneixements de les ciències modernes naixents sense deixar de banda els valors de la fe.

El cacic Seattle de la Confederació Duwamish (7 de juliol) respectava el Déu dels pells blanques, però, decididament, no respectava la seva actuació, tan contrària a l'amor i a la germandat que molts d'ells proclamaven (veg. el seu missatge a l'agenda de 1993)

Jorge Fox (17 de gener) fou el fundador del moviment dels Quàquers, honorat pel seu gran esperit reformista. També ho fou el sacerdot Joan Hus (6 de juliol), que un segle abans de Luter acceptà de morir a la foguera abans de renunciar als ensenyaments de Crist tal com ell els entenia a la Bíblia, i els seguidors del qual encara segueixen organitzats en l'església Morava.

L'estadista internacional Dag Hammarskjöld (18 de setembre) es va criar en la "societat luterana" de Suècia, però aconseguí integrar elements del budisme, en una visió i una lluita a favor de tots els pobles del món.

Així, dones i homes dedicats a les activitats més variades, des de Crist fins ara, ens són assenyalats com a dignes d'imitar. Cada església protestant probablement podria elaborar una llista diferent; i probablement hi hauria molta convergència. Així som els protestants i així són els nostres "sants protestants".

L'elefant memoriós

MARIO BENEDETTI

L'escàndol provocat a l'Argentina per l'esgarrifós relat que el capità de corbeta Adolfo Scilingo li féu a Horacio Verbitsky i que fou difós no sols en un llibre (El Vuelo) d'aquest periodista, sinó també en la premsa i la televisió admet segurament més d'una lectura. Per descomptat, la primera lectura està relacionada amb l'horror.

A l'octubre de 1994, dos capitans (Antonio Pernias i Juan Carlos Rolón) van admetre davant del Senat argentí que la tortura havia estat una pràctica freqüent en els interrogatoris a presos polítics; però es referien a aquest casos de forma genèrica, sense entrar en detalls ni característiques. Així permeteren que cada ciutadà posés en funcionament la seva imaginació i pensés en puntades de peu, bufetades, plantades, submarins, agulla elèctrica o qualsevol altre variant de la sevícia. El cert és que aquestes declaracions no van causar sorpresa. És públic i notori que aquí i allà, els drets humans són violats preferentment amb els individus de tendència d'esquerra.

De totes maneres, el del capità Scilingo és un cas fora de sèrie. En la seva ja cèlebre confessió, no és quedà en les òbvies i rutinàries generalitats. Ell sí que

entra en detalls i característiques. Als presos se'ls anunciava un simple i fins i tot promissori trasllat, se'ls administraven calmants forts fent-los creure que eren vacunes, aleshores se'ls feia entrar en un avió i després d'injectar-los calmants encara més forts, se'ls llançava adormits però vius, a l'oceà. El testimoni del capità de corbeta és d'un realisme aclaparador. Fou ell mateix fins a un punt particip de l'operació que, en un dels vols, en ple llançament de presoners va relliscar davant de la portella i va estar a punt d'acompanyar-los en la letal capbussada. El sarcasme no s'acaba aquí: després de cada vol punitiu hi havia capellans que "confortaven els oficials amb cites dels evangelis sobre la necessària separació del gra de la palla". "Tot era tan peculiarment ètic que el metge que administrava les injeccions adormidores no participava en el llançament de cossos a l'espai amb la finalitat de no violar 'el jurament d'Hipòcrates'".

Com era d'esperar, diferents sectors han reaccionat davant d'aquesta inquietant revelació. Així d'entrada les diverses organitzacions de drets humans, "Madres de la Plaza de Mayo", familiars de desapareguts, intel·lectuals, artistes i fins i tot bisbes, han vist confirmades totes les seves denúncies i reclamen de les Forces Armades una nòmina completa dels dos mil desapareguts en els vols letals.

El president Menem, en canvi opta per anomenar "facineroso" al capità de corbeta, però no nega els termes de confessió; la màxima autoritat naval, l'almirall Enrique Molina Rico desqualifica Scilingo perquè en una ocasió va comprar un cotxe robat, però no nega els termes de la confessió; un altre alt cap naval li adjudica els qualificatius de traïdor i "poco caballero", però tampoc no nega. Per la seva part la comissió permanent de l'Episcopat argentí ni les seves autoritats van ser consultades sobre la licitud o viabilitat dels procediments denunciats per l'eliminació de detinguts ni mai van donar cap mena d'assessorament, però el vice-president segon d'aquest mateix episcopat va admetre que l'església sempre ha acceptat que, si bé ella és santa, pot contenir pecadors que necessiten penediment. És a dir que tampoc nega rotundament els termes de la confessió de Scilingo. Tot això com és lògic, dona peu a sospitar, per part de la societat argentina, que, durant la dictadura, l'església va incloure nombrosos pecadors que necessitaven penediment.

La segona i potser la més important del sorprenent testimoni és que, des d'ara i gràcies al dolorós convenciment que transmet la voluntària autoinculpació, ja ningú podrà tancar els ulls davant l'evidència d'una monstruosa culpa col·lectiva. Les rebuscades figures d'obediència deguda o punt final es confirmen ara com una flagrant injustícia que mai es podrà esborrar.

Donades la connivència i la aliança fraterna entre les forces repressores d'Argentina, Xile, Uruguai,

Paraguai, Brasil i Bolívia, les revelacions de Scilingo també involucren tota la zona. A l'Uruguai, per exemple, la tristament cèlebre "Llei de Caducitat de Pretensió Punitiva de l'Estat" (autèntic macramé verbal per encobrir una llei d'amnistia als torturadors), que va ser patrocinada i executada durant el seu primer govern per l'avui president Julio Maria Sanguinetti (i avalada pel resultat d'un plebiscit molt disputat), obté també la seva exacta dimensió gràcies al testimoni del capità de corbeta.

Amb motiu del cas Scilingo, el setmanari de Montevideo "Brecha" recorda, en l'edició del 10 de març, que entre 1976 i 1978 van aparèixer a les costes de l'Uruguai 20 cadàvers que la premsa oficialista, addicta a la dictadura, fingí creure que es tractava d'asiàtics i que la presència de cadàvers obeïa probablement a un motí a bord d'un vaixell de càrrega potser japonès. "Una orgia de sang i drogues" va titular un diari d'aquesta tenebrosa època.

Havia estat una orgia, és ben cert, però de cinisme i de vilesa. Per a l'opinió pública de l'Uruguai no hi havia dubtes: els cadàvers provenien de l'Argentina, però l'únic periodista que inicià investigacions fou objecte de pressions perquè abandonés el tema.

Sempre és un mal símptoma quan un governant intenta basar el seu poder en un oblit col·lectiu. S'ha de prohibir mirar enrera, decreten; s'ha de mirar sempre endavant, no s'ha de tenir (com digué algun president) "ulls al clatell". El significat superficial és que no cultivem el rancor ni la venjança. No esta malament. Però el significat recòndit es que renunciem a ser justos: que el sentit de la justícia desaparegui juntament amb els desapareguts. No obstant això, cap poble ha de poder aconseguir una vertadera pau si té un passat sinistre pendent.

Un jove poeta uruguaià, Rafael Courtoisie, escrigué fa alguns temps aquest poema de sols dues línies: "Un dia, tots els elefants es reuniran per oblidar. Tots menys un". Ara fou el capità Scilingo. En una altra ocasió potser un altre. Sempre hi haurà un elefant que no pugui suportar la pressió de la seva consciència i decideixi dir la veritat. És difícil que la societat el perdoni, però de totes maneres li agrairà la seva franquesa. La societat, o almenys la seva part més digna, no reclama venjança sinó justícia, i sobre tot informació, saber a què atènyer-se.

Poques hores després de la confessió del capità de corbeta, deu joves, que en plena dictadura militar havien estat adoptats per diverses parelles, reclamen ara que s'investigui la seva vertadera identitat, ja que entenen que poden ser fills dels desapareguts.

És curiós que les altes jerarquies militars, i el mateix president Menem, desqualifiquen rotundament el testimoni de Scilingo només perquè aquest va adquirir una vegada un cotxe robat, tanmateix no els inquieta que no estiguin a la presó cents o potser milers d'oficials que robaren vides. Significa això que

per als cànons (i els canons), d'una societat consumista i neoliberal, la compra d'un bon automòbil robat representa un delictes més infamant que l'abominable llançament a l'oceà de 2.000 ciutadans que ni tan sols foren jutjats? Els vols es basaven en una ficció: que l'oblit cobreix les culpes. Fa quatre anys, quan l'indult decretat pel president Menem va permetre que Massera, Videla, Viloa, Camps, recuperessin la seva llibertat, escrigué que "el perdó del crim reactualitza el crim" La por pot propagar-se i fins i tot abastar tota la societat, però la por mai és democràtica. Per alguna cosa Borges, que visqué etapes d'un enlluernament increïble davant el sabres, ens deixa tanmateix aquesta cita que és quasi una revelació. "Sols una cosa no hi és mai. És l'oblit."

Fins avui, l'oblit ha estat ple de memòria sempre ha lluitat per sortir a la superfície per fer veure als menys que l'oblit és inútil, hipòcrita i pervers. Tan important és la memòria que, parafrasejant Courtoisie, mentre quedi un sol elefant que recordi, aquest record pot arribar a canviar la història d'un país

Veritat i Justícia

ADOLFO PÉREZ ESQUIVEL

La realitat del nostre país ens mostra els seus rostres de violència, d'intolerància, de mentida i d'injustícia. Són el producte dels cicles de cops militars i de governs civils que hem viscut.

És una història de desencontres, enfrontaments de grandeses i baixeses, de veritats i mentides. Ningú no és amo de la veritat.

Però sí que podem ser servents de la Veritat perquè ella sigui llum i camí per al present i futur del nostre poble.

En aquest sentit sorgeixen preguntes: quan començà la violència al nostre país? amb la matança dels indígenes del General Roca a la Campanya del Desert? Amb l'afusellament de Dorrego per Lavalle en les lluites per la independència del nostre país? Amb el bombardeig a la Plaza de Mayo el 1955? Amb els assassinats de Mons. Angelelli i del P. Mugica? Amb la Triple A i els grups paramilitars i policials amagats a l'ombra de la impunitat?

Estem ja a 19 anys de l'inici d'un dels períodes més difícils de la nostra vida com a país; la dictadura militar que governà de 1976 a 1983. En aquest temps de moltes maneres i des dels sectors de poder es procurà cobrir amb una llosa de silenci i d'oblit tot el que va passar. Però aquest va ser un intent que estava destinat a fracassar. No es pot establir l'oblit per decret.

En els últims mesos les declaracions de diversos integrants de les Forces Armades han commogut l'opinió pública nacional i internacional. Algunes respostes contribueixen d'alguna manera a aclarir responsabilitats més recents, però no són suficients. És inacceptable que es pretengui responsabilitzar els "argentins" dels enfrontaments passats. No es pot seguir insistint en la teoria dels "dos dimonis" i de la "guerra bruta".

Els nens, els estudiants i els treballadors, els religiosos i religioses que treballen per la vida i dignitat del nostre poble no són culpables. Hi ha una diferència necessària entre els que dissenyaren, ordenaren i implantaren el terrorisme estatal i els que advertirem i denunciarem els crims i procurarem detenir la violència homicida que hi havia abans del cop militar de 1976.

Fou provat per la justícia, i és just dir-ho una i altra vegada, que el cop militar de 1976 es va produir per imposar amb la violència un model de societat per mitjà de l'aplicació de la Doctrina de la Seguretat Nacional. Les Forces Armades es transformaren en autèntiques tropes d'ocupació amb un alt cost social en vides humanes, destrucció de l'aparell productiu i augment del deute extern.

Aquesta situació no pertany al passat sinó que té greus conseqüències a diferents nivells de la vida del poble avui.

Perquè per mitjà de mecanismes aberrants com les lleis de Punt final i Obediència deguda i els indults presidencials, estan en llibertat els autors dels segrestaments i desaparicions de milers de persones. Els seus crims queden impunes i sobre aquesta impunitat és impossible construir un procés democràtic real.

Per a les víctimes i els seus familiars, i també per a tota la societat és necessari aconseguir l'aclariment total dels fets viscuts, i que el que és legal cedeixi davant de l'ètica i la justícia. Els responsables han de ser apartats dels seus llocs i sancionats amb la inhabilitació perpètua per ocupar càrrecs públics.

Però també és cert que, en nom de la veritat que hem de buscar incessantment si volem tancar les ferides, encara profundes, que afecten el nostre poble, s'ha de reconèixer que les responsabilitats no són sols de l'exèrcit. Hi hagué sectors de la societat que fórem còmplices de les atrocitats comeses en contra del poble: l'anomenada "pàtria financera", un Poder judicial complaent, sectors de l'Església que avalaven la repressió.

Tampoc s'ha d'oblidar que, acabada la dictadura, les lleis fetes per l'aleshores president Alfonsín foren aprovades al Parlament per legisladors sense consciència, que especulaven amb la conjuntura política. Els indults els decretà el president Carlos Menem amb conseqüències greus que inclouen la interrupció

de processos judicials i la imposició del Poder executiu sobre el Poder judicial.

En altres casos la complicitat es va fer present en una frase que encara ressona: "per alguna raó serà... (que se'l varen emportar). És dolorós acceptar que la tortura i la mort van tenir lloc en presència de les majors. Potser molts pensaven i encara pensen que els desapareguts pertanyen als familiars però no a la societat en el seu conjunt. Martin Lutero King deia que no li dolia tant la repressió dels dolents, com el silenci dels bons.

Davant d'aquesta dolorosa realitat cal preguntar-nos aquesta vegada pels camins a transitar per aconseguir la "reconciliació" d'interessos mesquins, de parcialitats i donar-li un sentit profund, la qual cosa exigirà temps, molta comprensió i sinceritat i una voluntat de ferro per aconseguir-ho.

Moltes vegades he manifestat que el futur es construeix amb el coratge que tinguem per fer el present. Es necessita molt més coratge per assumir la responsabilitat de la Veritat i la Justícia, que per estar en un camp de batalla.

I això depèn de tots nosaltres. Hem d'afrontar la tasca sense odís ni rancors, amb una actitud oberta i serena, amb la fermesa i la decisió basada en una recerca permanentment de la veritat i la justícia com a camins per aconseguir la Pau. Podrem construir el futur a partir d'aquest compromís. Només així aconseguirem l'ansiejada reconciliació nacional a Argentina. Potser estem fent nous passos en aquest sentit. La Pau no és fruit de les complicitats, ni del silenci, ni de la mentida sinó de la veritat i la justícia.

No digui... Masclisme, racisme i antiecològia en el llenguatge

Si vol aprofitar l'ocasió, estalviar energies i fer dues coses a la vegada... no digui: "mataré dos ocells d'un tret"... sinó "alliberaré dos coloms a la vegada" o alguna cosa semblant que a vostè se li acudeixi, però que sigui positiu i sense agressió als animals ni a la natura. Ni tan sols en llenguatge figurat hem de permetre'ns agredir la natura amb tanta frivolitat...

Si vostè és dona i algun cop no pot executar quelcom (aixecar un objecte, empènyer quelcom pesat...) per a què es requereix més força que la que vostè té, no digui: "un home, si us plau!", perquè molts poden ser menys forts que moltes dones i no per això dei-

xen de ser homes ni elles dones... I perquè per molt poques coses la dona és incapaç sense l'ajut de l'home... (només per a coses fonamentals...).

Si un dia li surt tot malament, si s'enfada, si es troba sense sortides o algú el traeix... no digui "quin dia tan negre, una negra traïció...", perquè cal eradicar per sempre el racisme ocult subconscientment en el nostre llenguatge, que pensa que el que és blanc (i la raça d'aquest color) és millor... no digui mai "l'home" o "els homes" quan es refereixi a l'ésser humà globalment, incloent-hi tant l'home com la dona.

Abandoni per sempre tota expressió masclista d'aquest estil: "Déu creà l'home", "els homes estan per sobre de totes les coses, els animals", "el capital ha d'estar al servei de l'home"... Digui millor: L'ésser humà, la persona humana, o "l'home i la dona". I quan llegeixi la Bíblia en públic, atreueixi's a corregir el llenguatge en aquest sentit, perquè amb això vostè no està corregint Déu, sinó el traductor, o el mateix escriptor bíblic que va interpretar malament Déu, perquè Déu no és masclista...

Si bateja el seu fill/a, no deixi que en la celebració se li imposi un "drap blanc" per significar –segons se sol dir la puresa de la seva dignitat humana. El símbol emprat en la litúrgia cristiana no demana això realment. Per expressar millor aquesta dignitat que el nen/a haurà de conservar o mantenir al llarg de la seva vida, el que pertoca és que se li imposi un "drap net", no un drap necessàriament blanc. Perquè cap color no expressa la dignitat de la persona humana, tots els colors són dignes. Només la netedat del drap de color pot expressar la netedat d'aquesta dignitat que quedarà expressada millor amb el color mateix del nen (blanc, negre...) o amb els colors que per a la seva comunitat ètnica expressin la dignitat humana. Però no accepti que un drap blanc, sigui el símbol de la dignitat humana..., i si vostè és agent de pastoral cristiana, no caigui en el racisme del "drap blanc" i aprofiti tota ocasió per conscienciar en contra del racisme, inclòs quan bategi nens o a nenes blancs/ ques...

Si vostè és sacerdot corregeixi en la celebració de l'eucaristia expressions flagrantment masclistes, com la de l'ofertori: "...Aquest pa i aquest vi, fruits de la terra i del treball de l'home (i de la dona), que rebem...", o aquella altra: "...el calze de la meua sang, vessada per a nosaltres i per a tots els homes (i dones) en remissió dels pecats...". Introdueixi el que hem escrit entre parèntesi, o digui "éssers humans" o "persones humanes".

Tingui en compte sempre que Déu no és masculí, i que amb tanta propietat se li pot dir "Pare" com "Mare", que bona part de la meitat de la humanitat està tipa d'una visió masculinitzada de Déu. El cas de Jesús és diferent, perquè ell fou efectivament un home; no obstant, quan ens referim al Misteri de l'Encarnació i diem que "Déu es va fer home", cometem una seriosa imprecisió masclista, perquè el mis-

teri salvador de l'Encarnació no consisteix que "Déu es fes homes", sinó que Déu "es va fer ésser humà". En fer-se ésser humà, òbviament, havia de tenir un sexe (i només un), ser d'una raça (no de totes), assumir una cultura... El sexe, la raça o la cultura de Jesús haurien pogut ésser perfectament unes altres, sense que canviés en res el misteri de l'encarnació. Per això, expressar aquest misteri dient que "Déu es va fer home" és tan inexacte com dir que per salvar-nos "Déu es va fer jueu" o "israelita", o "mediterrani".

Per descomptat, no cometem aquest errors lèxics per mala voluntat, ni per menyspreu conscient al sexe femení o a la raça negra, sinó per la força de la tradició del llenguatge que hem heretat, que és estructuralment masclista. Però avui, com que ja hem descobert aquestes estructures, tenim l'obligació de fer un positiu esforç per autoeducar-nos i per eradicar de nosaltres poc a poc aquesta herència de llenguatge masclista i racista. Corregeixi's i procuri ajudar els altres a comprendre aquesta necessitat, amb paciència i comprensió, però amb esforç.

Recordant en Joaquim Vallmajó i el poble Rwandès

JOSEP MARIA TEGIDO I MALLART

Figueres, 1 de juliol de 1994

Ara fa un any en Joaquim Vallmajó, fill de Navata (Alt Empordà), es trobava entre nosaltres per explicar-nos la situació a Rwanda. Un país, al cor de l'Àfrica, que després de gairebé 30 anys d'estada era el seu. La xerrada va ser tota una descoberta de la feina i la personalitat d'en Joaquim i la d'un racó del món que difícilment sabíem situar sobre el mapa.

Però no tan sols això. Pels qui creiem que la Pau és quelcom més que la falta de guerra, que la justícia va més enllà de l'aplicació de les lleis o que la Solidaritat i la Cooperació és més que beneficència i almoïna, el missatge i l'exemple d'en Joaquim eren engrescadors i clarificadors alhora.

El seu treball a Rwanda era precís. Per la Pau denunciava públicament els interessos estratègics a la regió de països com França i organitzava camps d'acollida per als desplaçats, víctimes d'una guerra entre grups enfrontats per mantenir-se o aconseguir el poder.

"Un petit grup polític corromputs al màxim vol estar al poder costi el que costi i volen sacrificar

el poble i tot el país si cal. Un altre grup molt semblant vol arribar al poder també costi el que costi, i amb els mitjans que convinguin. Un tercer grup, el més nombrós, digne de tot el respecte i que viu uns valors, sofreix per aquest poder i els seus agents, des de fa molt de temps...” (Byumba, 8 de març de 1994).

Per la justícia era la veu dels qui no en tenen. Feia arribar arreu la denúncia contra els qui, en el poder o no, fomentaven l'enfrontament ètnic i el genocidi.

“Els partits d'extrema dreta, racistes feixistes i extremistes volen fer caure el país per justificar un cop d'estat militar i suprimir l'intent de democràcia...” (Byumba, 24 de març de 1994).

I en el seu compromís per la Cooperació i el Desenvolupament de la regió s'havia integrat plenament amb el poble, endegant projectes i iniciatives per afrontar una situació de pobresa i desamparament.

“Suposo que ja saben que vaig organitzar un seminari- taller de construccions. Per crear llocs de treball, produir blocs i teules sense coure –cal preservar el bosc –, amb màquines manuals transportables sense demanar cap gran especialització a fi de reconstruir cases sòlides, higièniques i ecològiques amb els pobres. Ha estat un èxit puix ja tinc demandes per fer uns quants centenars de cases...” (Byumba, 24 d'abril de 1994).

Però tampoc s'estalvia les crítiques als qui considerava que feien un magre treball en nom de la solidaritat.

Byumba era la capital del departament de Rwanda a l'entorn de la qual en Joaquim Vallmajó concentrava el seu treball els darrers mesos. De fet els 28 últims anys els havia dedicat a Rwanda, un petit país al cor de l'Àfrica que ja era el seu i que tan sols és centre d'atenció en motiu d'una guerra o d'una catàstrofe. Fill de pagesos empordanesos, va ser amb vocació religiosa que es traslladà a l'Àfrica. Una vocació amb un profund sentiment social que, a finals dels anys seixanta, el portà a construir amb altres companys “Els Testimonis del Tercer Món”, un grup amb un clar compromís amb els països del sud, molt més enllà de les actituds colonials de les administracions de les metròpolis o del paper paternalista de certs sectors de l'església: parlaven del Socialisme Africà, de les conseqüències de la guerra de Vietnam o de la realitat a l'Amèrica Llatina...

El seu retorn definitiu a Rwanda, l'any 1972, va ser el principi d'un compromís profund amb els sectors de la societat més empobrits d'un país empobrit. El seu

treball social i les iniciatives de desenvolupament que portava endavant el van portar a ser, en paraules dels seus propis companys, un Pare Blanc conegut per tota la regió. El reconeixement va arribar, finalment, de la mateixa església rwandesa que el va nomenar encarregat de les Obres Socials de la diòcesi de Byumba.

I segurament que fou un fet que no devia agradar tothom. La vocació del servei als més necessitats el portava tot sovint a enfrontaments amb els diversos poders i aquesta actitud li havia comportat fins i tot amenaces de mort per part de les forces militars.

Ell, tot i així, anava endavant amb els projectes de cooperació i desenvolupament. El seu entusiasme i la fe amb què els iniciava servien de catalitzador per fer confluïr uns recursos sempre escassos amb la voluntat de les comunitats per lluitar per millorar les seves condicions de vida: acolliment de la gent gran, dels disminuïts, dels més petits...; organització d'exploracions d'horta per ser autosuficients; incorporació de tecnologia ecològica per la fabricació de materials de construcció; etc. I, mentrestant, no es podia estar de denunciar l'actitud dels responsables de les organitzacions internacionals d'ajuda humanitària, còmodament instal·lats a la capital.

Però per els que el coneixíem i seguíem el seu treball des de lluny, més enllà del seu exemple, ens feia arribar el testimoni documental de la realitat de la zona mitjançant la correspondència que periòdicament enviava. Unes cartes que eren la crònica d'un país inexistent per als mitjans de comunicació. I van ser aquells testimonis escrits, i les trobades aprofitant alguna estada de vacances, els que van donar l'avís de la tragèdia que finalment s'ha vist confirmada a Rwanda: primer va ser l'esclat de la guerra l'octubre de 1990 amb l'entrada de les forces del Front Patriòtic Rwandès (FPR) des d'Uganda; després l'assassinat dels presidents Habyarimana de Rwanda i Ntaryamira de Burundi el 6 de març de 1994.

Tal vegada el període de temps entre la invasió de 1990 i el magnicidi recent va ser el moment en el qual el compromís d'en Vallmajó amb el poble rwandès va prendre un contingut més equívocament polític. El seu treball amb les poblacions de desplaçats de resultes de la invasió de l'FPR, amb comunitats de desenes de milers de persones, anava acompanyat d'un discurs de denúncia contra la intransigència de les parts enfrontades: “El president de la República, el primer ministre, els presidents dels partits, són tots uns dictadors! [...] I el FPR? Els uns valen tant com els altres” (Byumba, 8 de març de 1994). Mentre es desviava per garantir la supervivència de les víctimes de la guerra, sobretot dels més necessitats, no s'oblidava d'escampar la veritat sobre les responsabilitats del diversos grups polítics i militars que no dubtaven de programar un genocidi per mantenir-se o

aconseguir el poder. Perquè si alguna conclusió s'ha pogut treure del testimoni que ens feia arribar és que el mig milió llarg de morts i els milions de refugiats i desplaçats a la regió són el resultat d'una campanya absolutament programada. I uns dels elements clau del pla de genocidi era la desaparició, l'execució, de qualsevol persona que, lluny de les actituds feixistes i xenòfobes dels grups enfrontats, apostés per una opció de reconciliació i convivència entre les diverses comunitats que constitueixen el país. Intel·lectuals, polítics, religiosos... qualsevol que defensés una via de Pau i Solidaritat era afegit a la llista dels executables.

Tot això ho sabia en Joaquim. I era conscient que ell mateix era un objectiu per qualsevol de les parts. Però el seu compromís amb el poble, amb la seva gent, va ser superior a les amenaces. Els avions que evacuaven a corre-cuita la comunitat blanca i rica des de l'aeroport de Kigali no tenien previst fer el mateix amb la resta de població tant o més innocent que els occidentals que fugien. Quants cops ens havia parlat del paper de França a Rwanda? Els francesos eren els encarregats del proveïment a l'exèrcit rwandès. Mentrestant, el govern belga semblava més interessat a donar suport a l'FPR. Quina gran hipocresia la dels països rics que, després de fomentar els esclats de violència, organitzen grans desplegaments per socórrer les seves pròpies víctimes.

La guerra, el genocidi, es va desencadenar d'una forma tan ràpida com programada. Les imatges de les execucions, de l'amuntegament de morts a les vores de les carreteres o surant pels rius, les xifres de víctimes mortals –gairebé un 10% de la població– es van succeir a llarg d'una colla de setmanes als mitjans de comunicació. Tot plegat tenia una expressió d'irrealitat... fins que va arribar la notícia de la mort d'en Joaquim Vallmajó. La seva desaparició a mans del FPR era el preu pel seu compromís amb el poble, per la Pau i la Justícia. No podia ser d'una altra manera. Es va quedar amb la seva gent i li van concedir la mateixa fi.

El seu exemple no és el primer –recordem en Joan Alsina, assassinat després del cop d'estat a Xile– ni serà el darrer. Els que creiem en la Pau, la Justícia i la Solidaritat, hem de reivindicar el seu nom i la feina que van fer. Perquè no ens podem permetre que elements excepcionals com aquests puguin ser reduïts a una mera data històrica. El seu testimoni no és històric, sinó de futur. Perquè l'únic futur és en un món solidari, just i en pau.

Héctor Gallego

Màrtir dels camperols oprimits d'Amèrica Llatina

25è aniversari

“Si desaparezco no me busquen, sigan la lucha”

TEÓFILO CABESTRERO

25 ANYS DESPRÉS, el millor memorial d'Héctor Gallego està en els camperols de Santa Fe, Veraguas, Panamà; ja que en els seus tres anys de sacerdot (1968-1971) Héctor es sembrà en ells com una llavor d'alliberament que mor i ressuscita. N'hi ha prou amb embastar una mica les veus d'aquests camperols, per veure evangelitzar i morir i ressuscitar el sacerdot colombià Héctor Gallego, a qui “desaparegueren” una nit quan tenia 33 anys.

La seva pràctica evangelitzadora

“Quan l'Héctor arriba a Santa Fe i ens visita a la muntanya observa la nostra misèria i opressió. Veu patir als nens malalties que es poden curar; als camperols, netejar els poltres dels terratinents, fer la collita del cafè, tenir cura del bestiar; de 6 de la matinada a 6 de la tarda, amb sol o pluja, pel sou miserable de 50 0 75 cèntims de dòlar. I comprar caríssim a les botigues dels terratinents, mentre els nostres productes se'ls emporten ells a preus baixíssims; i el bestiar dels rics solt menjar-se els nostres cultius. Les autoritats del districte eren els mateixos terratinents o els seus familiars, i mai feien justícia...”

Les primeres visites de l'Héctor culminen als 3 mesos (maig del 68) en un curset amb 30 ‘responsables’ de les comunitats. Convivència cristiana amb textos bíblics que sembren una idea d'alliberament i canvi; conèixer els nostres valors i organitzar-nos com a comunitat a cada lloc.

A les seves gires, l'Héctor participa dels nostres treballs. (Quan es perdia a la muntanya sense camins, arribava amb els peus embutillofats, venia amb gana; era pobre de vestit i calçat; menjava l'últim i sempre caminava alegre amb nosaltres). Dedica un mes a cada districte i al final hi ha una convivència de dia i mig amb els responsables. Allí hi veiem la realitat; el missatge de l'Evangelí de Crist ens mostra que aquella realitat es contradiu amb el citat missatge, i prenem un compromís de canvi perquè la realitat sigui com diu l'Evangelí de Crist. Acaba la convivència en Assemblea General de les comunitats del districte, i amb la Missa Dominical.

Aquesta evangelització és la seva fal·lera: crear comunitats de canvi davant l'individualisme dominant. Fa seminaris de Bíblia pels sagraments i la vida cristiana; i el canvi (d'acord amb l'Evangelí) es busca a través de l'organització amb la unió fraternal. Héctor impulsa l'organització de la joventut, de les

mestresses de casa, l'educació d'adults, les cooperatives camperoles de producció i botigues, i mou els joves a preparar-se en oficis agropecuaris i en la administració de cooperatives.

També contacta grups universitaris amb organitzacions, buscant la unitat dels qui anhelaven justícia. Com a coordinador de l'equip d'evangelització de la Diòcesi, volia entendre les comunitats de canvi a tot Veraguas i altres llocs; deia que un moviment de canvi mai progressa aïllat”.

La seva passió i mort

“Quan el moviment va prenent força a Santa Fe, per l'organització i la solidaritat, ja els camperols deixem de treballar com a esclaus dels rics. Ja el camperol analitza i actua unit per defensar-se de les intimidacions; formem una cooperativa per ajudar-nos i vendre i comprar a millor preu. Trenquem amb la situació anterior.

Llavors, els rics i les autoritats locals i nacionals culpen el Padre Héctor Gallego d'aquests canvis i del nostre desenvolupament. I és així que els cossos repressius del govern, d'acord amb els terratinents i cacics de Santa Fe, fan plans contra l'Héctor.

L'intimidem primer amb insults. El 29 de juny de 1970, van a la cabana parroquial a colpejar-lo. El juliol d'aquell any, el porten pres a la caserna militar de Santiago de Veraguas i li fan un interrogatori amb preguntes capcioses, en el qual participa el General Torrijos.

La nit del 23 de maig de 1971, quan l'Héctor dorm, calen foc a la seva cabana de palmes i canya. Es va salvar per molt poc de morir cremat: de la cabana, de les pertinences i els papers, només van quedar-ne les cendres; i la seguretat no investiga els sospitosos, sinó al Padre Héctor.

Apareixen llavors per Santa Fe persones estranyes informant-se sobre l'Héctor i els seus moviments. El dia 7 de juny, arribaren dues persones a casa del matrimoni Clotilde i Jacinto Peina, on dormia l'Héctor...

Aquest senyors, Magallán i Walker, amb una altre persona de Santa Fe, tornen el 9 de juny, passada la mitja nit. Des de fora de la casa, parlen a l'Héctor que es troba al llit com tothom a la casa. Ells li diuen que porten una ordre superior de portar-lo a Santiago. L'Héctor els respon que no pot sortir a aquelles hores, que a les 8 del matí ell mateix és presentarà a la caserna de Santiago. Diverses vegades el mateix i, per últim, li diuen que sí però que li han de dir una cosa, que surti un moment. L'Héctor és va vestir, va obrir la porta de bona fe i el van atrapar. Per pujar-lo al carro el van colpejar perquè va fer un crit desesperat.

Mai no s'ha sabut què van fer amb l'Héctor Gallego. Morí dies després en les tortures? El van llençar al

mar des d'un helicòpter? El tribunal que, vint-i-tres anys després, condemnava diversos implicats en el segrest, no va aconseguir clarificar res sobre l'agonia de l'Héctor ni sobre el seu cadàver. Serà perquè acomplim millor el seu últim desig?

El seu testament

Quan Héctor ens explicà amb tristesa l'interrogatori que li van fer el juliol de 1970, pres a la caserna de Santiago, ens va dir amb llàgrimes als ulls: “És hora que pensin com tiraran endavant el programa d'alliberament. No hi ha gaire temps. Vostès saben com m'estan perseguint i que en qualsevol moment em podem fer alguna cosa. Són vostès responsables de mantenir el programa d'evangelització que canalitzarà l'alliberament de tots, en especial de Santa Fe. Si jo desapareixo, no em busquin, segueixin la lluita perquè l'important és la salvació de tots de l'esclavitud provocada pel explotadors, i per això cal morir si és necessari; aquest és l'últim compromís del cristià”

La seva resurrecció

Avui més que mai, tenim el sagrat deure de lluitar per la construcció d'una societat justa i lliure d'on emani l'amor fraternal i el treball sigui per a tots, hi on hi hagi salut igual per a tots, però de veritat; on l'educació estigui a l'abast de tothom i la propietat i els mitjans de producció estiguin al servei de tots. En aquesta lluita ens trobarem.

Zumbí de Palmares: 300 anys enrere

20 de novembre:

dia de la consciència negra

ATABAQUE

Grup de reflexió teològica i negritud, São Paulo

20 de novembre: dia de la consciència negra

Els nostres pares ens lliuraren per tradició oral, parlant-ne de l'un a l'altre, la història d'un poble, d'un grup d'esclaus negres fugitius de les hisendes a la regió del nord-est del Brasil que van fundar una aldea independent. Aquest lloc, de difícil accés, anomenat Palmares, cau a la Serra de Barriga, avui estat d'Alagoas, aleshores era una capitania de l'Estat de Pernambuco.

Els negres fugitius del captiveri, del terrible holocaust de l'esclavitud, s'ajuntaven amb pobles indígenes i amb blancs aliats i formaven unes repúbliques lliures que s'anomenaven “quilombos”, en portuguès del Brasil.

La història n'enregistra molts, però el més gran de tots en extensió i en durada fou el quilombo de Palmares, que es va estendre per diferents parts de la Serra, i que va durar pràcticament cent anys (1600-1695). Cap el 1654 el quilombo de Palmares, estava desdoblant en cinc aldees:

Macaco, a la Serra de Barriga, amb vuit mil habitants;
Amaro, al nord-oest de Sernhaém, amb cinc mil;
Sucupira, a 80 km. de Macaco;
Zumbí al nord-oest de Porto Calvo i
Osenga, a 20 km. de Macaco.

La seva població total assolí els vint mil habitants, la qual cosa representava llavors el 15% de la població brasilera. El cultiu de la identitat negra i el manteniment dels costums era fonament d'aquelles comunitats i això estimulava les innombrables fugides d'esclaus de les plantacions de sucre i hisendes de la rodalia. A Palmares els negres cantaven:

Alegra't negre que el blanc no arriba,
que el blanc no arriba i si arriba se n'anirà.

Un dels líders més famosos de Palmares fou en Zumbí. Nascut en el 1655 a una de les aldees del quilombo, essent encara molt jove, fou capturat pels soldats i lliurat al capellà Antonio Mello, de la parròquia de Porto Calvo. Estudià portuguès i llatí, fou escolà i va rebre el nom de Francesc en el baptisme. En 1670 fugí de la parròquia, tornà al quilombo i es convertí en el seu gran líder, per haver passat per la prova i no haver-se "emblanquit". Ple de coratge, amb capacitat d'organització i de liderat es convertí en un mite entre els negres, no dels que s'amaguen, sinó dels que es manifesten.

Zumbí significa "força de l'esperit present".

La derrota de Palmares fou possible quan les autoritats de l'estat van demanar ajut al bandeirante paulista Domingo Jorge Velho, que va armar una expedició contra Palmares el 1694. Després de lluitar molt, Zumbí fou martiritzat i mort el 20 de novembre de 1695.

Aquesta data, pels negres, per tots els que comparteixen amb nosaltres la Causa Negra, està carregada d'un sentit molt especial. Acabats de celebrar els 300 anys de la seva mort, el 20 de novembre és un dia de denúncia, de protesta i de resistència:

Denúncia de la situació de captiveri en què el nostre poble negre encara viu, en la segona més gran nació negra de la terra que és el Brasil. Fórem esclavitzats durant el període brasiler i estem sent una raça rebutjada a la república. Som el 50% del total de la població brasilera i formem part del 70% que viu al marge del sistema. El famós "contracte social" per a nosaltres no existeix.

Protesta contra la ideologia de la democràcia racial, que segueix sent una trampa per evitar que el negre

prengui consciència de la seva situació, per tal que quedi alienat dels patrons blancs.

Resistència: La que hi ha a l'esperit de Zumbí i en l'esperança del nostre poble.

Zumbí, el teu poble no oblidà la lluita
que tu ens deixares per a continuar.
Zumbí, els nous quilombos,
amb els seus petits, lluiten per a resistir.
Zumbí, Zumbí Ganga, nou rei,
tu no has mort, tu ets en mi.

Testament espiritual del Mn. Josimo Moraes Tavares

10è aniversari

Fou assassinat el 10 de maig de 1986. Catorze dies abans, el 27 d'Abril, en ocasió de l'assemblea diocesana, a Tocantinópolis, Brasil, havia pronunciat aquest testament.

Doncs sí amics, jo vull que vosaltres m'entengueu que el que està succeint aquí no és fruit de cap ideologia o facció teològica, ni fruit de mi mateix, o sigui, per la meua personalitat. Crec que el perquè de tot això es resumeix en quatre punts principals:

1. Per haver-me cridat Déu amb el do de la vocació sacerdotal i jo haver-li correspost.
2. Per haver-me ordenat sacerdot el bisbe Dom Cornelio.
3. Pel recolzament del poble i del rector de Xambioà, que llavors era el Mn. Joao Capriloli, que m'ajudaren a vèncer en els estudis.
4. Per haver assumit jo aquesta línia de treball pastoral que, per la força de l'Evangelí, em va portar a comprometre'm en aquesta Causa a favor dels pobres, dels oprimits i injusticiats.

* "El deixeble no és més que el Mestre"

* "Si em persegueixen a mi, us perseguiran també a vosaltres"...

* Haig de ser conseqüent. Ara estic enganxat en la lluita per la causa dels pobres camperols indefensos, poble oprimit per les urpes del latifundi. Si callo, qui els defensarà?, qui lluitarà al seu favor?

* Jo com a mínim no hi tinc res a perdre. No tinc dona, fills, ni riquesa; ningú plorarà per mi...

* Només em fa pena una cosa: la meua mare, que només em té a mi, i a ningú més per ella. Pobra. Vídua. Però vosaltres us quedeu i tindreu cura d'ella.

* Ni la por m'atura. Es l'hora d'assumir les responsabilitats. Moro per una Causa justa.

* Ara vull que vosaltres entengueu el que us diré: tot això que està succeint és una conseqüència lògica del meu treball en la lluita i defensa dels pobres, per l'Evangelí, que m'ha portat a comprometre'm fins les últimes conseqüències.

* La meua vida no val res davant la mort de tants camperols assassinats, violentats, expulsats de les seves terres; deixant dones i fills abandonats, sense estimació, sense pa i sense llar.

Dades per un promptuari

EDUARDO GALEANO

Al final de l'arc de Sant Martí, l'olla d'or ens espera a tots, rics i pobres, negre i blancs. En la recent reunió a Miami, els presidents de les Amèriques han entonat una vegada més l'unànime himne de lloança a la llibertat de comerç. Amb l'excepció de Cuba, la qual no va ser convidada, els representats dels nostres països han repetit el que tots els dies sentim proclamar: la llibertat de comerç porta a la prosperitat i és sinònim de democràcia.

Potser no vingui malament un repàs molt lleuger dels antecedents de tan elogiada senyora:

En nom de la llibertat de comerç, els pirates anglesos i holandesos, Drake, Morgan, Piet Heyn i altres neoliberals de l'època saquejaven els galions espanyols. La llibertat de comerç era la coartada dels traficants d'esclaus que arrencaren – vés a saber quants milions de negres de l'Àfrica i es persignaven davant Déu i les lleis de mercat.

La llibertat de comerç va imposar a trets el consum d'alcohol als indis d'Amèrica del nord i a canonades va imposar l'opi a la Xina. Quan els Estats Units es van independitzar d'Anglaterra el primer que van fer va ser prohibir la llibertat de comerç. Les teles nord-americanes, més cares i més lletges que les angleses, van ser a partir d'aleshores obligatòries, des dels bolquers dels bebès fins les mortalles dels morts.

Per imposar a fora la llibertat de comerç que mai van practicar a casa, els EUA van envair els països llatinoamericans a un ritme d'una invasió per any. En nom de la llibertat de comerç, William Walker va restablir l'esclavitud a l'Amèrica Central. El latifundi esclavista fou establert al Paraguai, el segle passat, després d'una llarga guerra d'extermini. Els tres països invasors aixecaren la bandera del lliure comerç per reduir a cendres el Paraguai. Aquest país, culpable d'insolència o bogeria, s'havia atrevit a posar obstacles a les mercaderies de la indústria britànica i s'havia atrevit a no deure un cèntim a ningú.

Gràcies a la llibertat de comerç, els nostres països s'han convertit en basars. Ha estat així des dels temps llunyans en què els mercaders i els banquers usurparen la independència, que havia estat arrencada a Espanya pels nostres exèrcits descalços, i la posaren en venda. Llavors foren aniquilats els petits tallers que podien haver incubat la indústria nacional. Els ports i les grans ciutats que arrasaren a l'interior, escolliren els deliris del consum en comptes dels desafiaments de la creativitat. A Veneçuela he vist bossetes d'aigua d'Escòcia per acompanyar el Whisky; a Nicaragua, on fins i tot les pedres suen a raig fet, he vist estoques de pell importades de França; al Perú, encerats elèctrics alemanys en cases de terres de fang que no tenen electricitat; al Brasil, palmers de plàstic portades de Miami.

La llibertat de comerç és l'únic producte que els països dominants fabriquen sense subsidis, tan sols per ser exportats. El més ferotge proteccionisme ha fet possible el poder dels EUA, l'autoabastament d'Europa i l'extensió del Japó. Els japonesos mai no deixaren entrar Herodes en els seus aniversaris infantils; tenint molta cura, han crescut tant que han acabat comprant mig Hollywood i el Rockefeller Center. Tots els antecedents indiquen que la llibertat del diner s'assemblava a Sant Francesc d'Asís. Però per respecte a la llibertat de comerç, que és una forma de la llibertat del diner, els governs democràtics d'Espanya i França es van veure obligats a vendre armes a les dictadures carnisseres de l'Argentina i l'Uruguai. I es suposa que per idèntics motius, i a desgrat, els EUA es veuen obligats a fer un esplèndid negoci venent armes a l'Àrabia Saudita, que no només és el seu principal client sinó que, a més, és, segons Amnistia Internacional, el país que més viola els drets humans en el món.

E l 1954, a Guatemala se li va ocórrer practicar la llibertat de comerç comprant petroli a la Unió Soviètica. Aleshores els EUA van envair Guatemala i, en nom de la llibertat de comerç, van castigar el país a sang i foc. Pocs anys després, també Cuba oblidà que la seva llibertat de comerç consistia a acceptar els preus que els EUA li imposaven. Cuba va comprar petroli soviètic i les empreses nord-americanes es negaren a refinar-lo, amb la qual cosa va iniciar l'embolic que desembocà a Playa Girón i en el bloqueig. Han passat més de tres dècades i Cuba segueix expiant el pecat de creure que la llibertat és lliure.

El lliure comerç de l'oferta i la demanda, com els tècnics anomenen la dictadura dels preus en el mercat, ha obligat el Brasil, en més d'una ocasió, a tirar al fons del mar bona part de les seves collites de cafè. No fa gaire, per defensar el preu de la llana, hagué de sacrificar i enterrar 37 milions d'ovelles que podien ben bé haver donat abric i menjar a molts famèlics que hi ha en el món.

En la declaració de Miami, els presidents de les Amèriques afirmen que “ una clau per la prosperitat és el comerç sense barreres”. La realitat que no és pas muda i també ens dóna algunes pistes també existeix. La realitat ens informa que la lliure circulació de les mercaderies i del diner, que des de fa uns anys es va obrint camí a Amèrica llatina, ha engreixat més i més els narcotraficants que gràcies a ella han trobat millors màscars i han pogut organitzar amb més eficàcia els seus canals de distribució de drogues i blanquejament de diners bruts. També diu la realitat que aquesta llum verda serveix perquè el nord del món pugui lliurar-se sense traves a la seva filantropia i obsequi el sud amb els seus residus nuclears i altres escombraries.

Vers l'any 2005 Avantatges del lliure mercat

GRUP “SOBERANÍA”. Costa Rica

A la “Cimera de les Amèriques”, que tingué lloc del 9 a l'11 de desembre de 1994 a Miami, el president Clinton anuncià, en nom propi i dels altres 33 mandataris de tot el continent (excepte Cuba), la creació, per a l'any 2005, de l'“Àrea de Lliure Comerç Americana” (ALCA), que serà la zona de mercat lliure més gran del món, amb 850 milions de potencials consumidors.

Les protestes de la “Cimera de Miami” parlen de promoció de la prosperitat mitjançant la integració econòmica i el lliure comerç (cap. II del seu “pla d'Acció”). Volem expressar el nostre criteri al respecte.

La història de les últimes dècades ens ensenya que aquesta proposta no es basa en la realitat del continent. Però des de la perspectiva dels EUA hi ha bones raons per promoure una iniciativa així. Algunes dades:

- Les exportacions dels EUA a l'Amèrica Llatina (AL) passaren de 30 mil milions de dòlars el 1985 a 79 mil milions el 1993.

- Aquesta expansió creà 900 mil nous llocs de treball als EUA.

- Amb una més gran llibertat del comerç, el govern dels EUA preveu triplicar les seves exportacions a l'AL, que passarien a 290 mil milions de dòlars, i permetrien crear als EUA de 4 a 6 milions de llocs de treball fins al 2003.

- L'AL és el mercat més important per als EUA. 12 mil milions (dels 20 mil milions en què varen créixer les seves exportacions entre 1993 i 1994) foren a causa de les vendes a l'AL.

- Les vendes dels EUA a l'AL representen el 38% de les seves vendes totes a l'exterior.

- L'AL és l'única regió amb què els EUA mantenen un superàvit comercial significatiu.

- L'àrea de lliure comerç hemisfèric permetrà als EUA consolidar la seva posició com el principal soci comercial de la regió. Actualment els EUA ja subministren el 44% de les importacions regionals.

La major part de les exportacions nord-americanes a l'AL són productes d'alta tecnologia. Segons els EUA, una ampliació de l'àrea de lliure mercat els permetria consolidar els seus avantatges comparatius respecte a productes de fora de la regió.

Les inversions directes nord-americanes en el Continent augmentaren un 400% entre 1983 i 1993, passant de 24 a 102 mil milions de dòlars.

Aquests avantatges dels EUA no tenen cap contrapartida en avantatges similars per a l'AL. Ans al contrari, la proposta de mercat lliure de Miami pot agreujar els ja greus desequilibris socials de la regió.

Casa de las Américas

LUIS TOLEDO SANDE

A El Vedado, zona del Municipi Plaza de la Revolución, de la capital cubana, hi ha una cantonada que des de 1959 ha guanyat una notorietat singular. No s'ha d'atribuir al perfil arquitectònic de l'edifici més sobresortint que es dreça allí, sinó al fet que en aquesta es va fundar aquell any la Casa de les Amèriques, institució que des de llavors i fins 1980 va presidir una dona vinculada a l'heroïtat i la llegenda dels nostres pobles: Haydée Santamaría, una de les dues que van protagonitzar els esdeveniments cubans del 26 de juliol de 1953.

De la Casa de las Américas –o senzillament de “la Casa”, com hom acostuma a anomenar-la podríem parlar-ne fent una referència a la seva labor. Així, es podria començar per la publicació que duu el seu nom i que li serveix d'òrgan: la revista “Casa de las Américas”, que des que va aparèixer el 1960 ha crescut en reconeixement com una de les més sobresortints de la llengua espanyola. Es nodreix de col·laboracions d'autors consagrats, i ha contribuït assíduament a la consagració d'altres, alhora que informa de manera sistemàtica sobre les feines de la institució que representa.

El centro de Investigaciones Literarias – al qual es deuen valuoses antologies, com també seleccions de textos crítics entre els quals destaca la sèrie “Valoración Múltiple”-organitza cursos d'estiu, congressos de diversa mena; fomenta el “Archivo de la Palabra” amb gravacions on es conserven les veus

de personalitats literàries, artístiques, polítiques: de l'arxiu han sorgit ja diversos discos i cassettes que integren la col·lecció "Palabra de esta América"-; i patrocina, en col·laboració amb la Unió d'Escriptors i Artistes de Cuba, la revista Criterios, de teoria literària i artística culturologia.

Però potser la responsabilitat més rellevant del CIL és l'organització del Premi literari "Casa de las Américas", que es convoca anualment des de 1959. Hi han participat com a jurats prop de mil escriptors d'Amèrica, Europa i Àfrica, s'han atorgat prop de dos-cents premis. En aquest certamen, de sòlid prestigi internacional, hi ha representada la comunitat lingüística d'Amèrica Llatina i el Carib, inclosos els idiomes indígenes i l'extensió de l'àrea dins dels EUA.

El centre d'Estudis del Carib, que promou investigacions sobre la cultura d'aquesta àrea, coordina així mateix encontres i internacionals i cursos especialitzats sobre diversos aspectes del tema i edita Annals del Carib, amb textos en espanyol, anglès i francès. A la seva labor s'afegeix l'atorgament del premi Maurice Bishop a personalitats o agrupacions caribenyes per la significació del conjunt de les seves obres.

A aquest dos centres s'hi afegeixen diverses direccions, com la de Teatre, que organitza conferències, i jornades de teatre llegit, evita la revista Conjunto i copatrocina l'Escola Internacional de Teatre d'Amèrica Llatina i el Carib. La de música, que en el seu arxiu custodia valuoses partitures i gravacions musicals; també organitza concerts, recitals i encontres, promou i dona suport al desenvolupament de diverses formes musicals en el continent, edita discos i cassettes i el butlletí "Música" i convoca cada dos anys el premi de musicologia "Casa de las Américas".

A la Direcció d'Arts Plàstiques es deuen investigacions sobre aquest conjunt d'expressions artístiques d'Amèrica Llatina i el Carib i diverses vies per divulgar els seus valors. Entre elles sobresurten els premis (triennals) La Jove Estampa i Assaig Fotogràfic, i el treball d'exposicions en galeries, que ja són tres a la Casa: la Galeria Llatinoamericana, l'Haydée Santamaría i la Mariano. De fet, la Casa funciona com una gran galeria, on es mostra la col·lecció Art de la Nostra Amèrica, integrada per obres d'eminents artistes i per manifestacions d'art popular, i considerada, gràcies al seu valor i les seves proporcions, única en el món.

La Biblioteca, especialitzada en temes d'Amèrica Llatina i el Carib conté més de cent quaranta mil llibres i fullets; té a l'hemeroteca prop de vuit mil publicacions. Reuneix també retalls de premsa, manuscrits, documents i altres portadors d'informació.

L'Editorial ha publicat prop de vuit-cents títols, agrupats en les col·leccions Literatura Latinoamericana - dedicada als clàssics -, premi Casa de las Américas,

La Honda - per obres recents -, Pensamiento de Nuestra América, Nuestros países - volums assagístics i monogràfics -, Valoración Múltiple i Colibrí, dedicada aquesta darrera a la literatura infantil. També ha coeditat obres amb institucions afins de Cuba i altres països.

La Casa, que té en la Direcció de Premsa un suport valuós per a la coordinació i divulgació de les seves múltiples tasques, ha anat concedint un espai creixent als estudis socials. Per això ha creat un Grup ad hoc i un programa d'Estudis sobre la Dona, sector que sempre ha estat en el centre del seu interès.

La Llibreria ofereix la possibilitat d'adquirir les publicacions - llibres, revistes, discos, cassettes - de la institució, cosa que també es pot fer per mitjà de sol·licituds des de l'exterior i, en el cas de les revistes, per la via de les subscripcions.

Però sobre la Casa de las Américas, on els diversos fronts de treball s'integren en esforç i objectius comuns, hi ha una manera encara més eficaç de parlar-ne que no es pot reduir a dades i sobre la qual la descripció precedent no passaria de donar una mera idea. Es tracta del que ha significat i significarà la institució per a la fraternitat dels pobles d'Amèrica Llatina i el Carib entre si i amb els altres pobles del món. Aquesta germandat ha estat representada freqüentment en els vincles culturals i encarnada en escriptors, artistes i intel·lectuals, i s'orienta cap a les arrels i les perspectives humanes més profundes. Ha estat una forma de cultivar el coneixement dels pobles de la nostra Amèrica i de contribuir a la seva defensa contra perills i enemics.

D'aquesta labor no se'n pot esbossar un reflex cabdal amb dades o informacions més o menys precises. La millor valoració probablement s'haurà de confiar a un dels fets que més estimulen i honoren la Casa: l'afecte de família -expressat sovint en una imborrable pràctica solidària- amb què parlen d'aquesta els qui la coneixen, per haver-ne estat col·laboradors, per haver-la visitat, o per haver rebut el benefici d'una obra significada per l'amor i la set d'utilitat generosa. Sense incórrer en omissions indesitjable i injustes no es podria seleccionar una mostra representativa dels nombrosos creadors que han estat i estaran vinculats íntimament a la casa, sense fronteres nacionals ni continentals. Proves de l'afecte que creix entorn al quefer de la Casa de las Américas és que li han atorgat diverses distincions nacionals i internacionals.

Després de la mort d'Haydée Santamaría i fins al 1986 va ocupar-ne la presidència el pintor Mariano Rodríguez; i des d'aquest any la duu a terme el poeta Roberto Fernández Retamar. Els equips de direcció successius han tingut el suport del fervor del col·lectiu de treballadors i dels nombrosos col·laboradors que enriqueixen els fruits de la institució dins i fora de Cuba.

Per redescobrir-nos A la memòria de Mons. Enrique Angelelli

NICOLÁS ALESSIO. Córdoba, Argentina

20è aniversari

Fill d'immigrants italians, nasqué el 18 de juliol de 1923 a la província de Córdoba, Argentina. Màrtir, pastor i profeta, consagrat pel sentir dels pobres, ignorat pels estaments "oficials", home senzill, conscient dels seus límits i de les seves possibilitats, d'una terra, d'una família, d'una cultura particular. Ordenat sacerdot l'any 1949 estudia dret a Roma, regresa a la seva ciutat natal, i comença a polsar la realitat de les "viles misèria" cordobeses, i a gestar la seva predilecció pels pobres i marginats. El contacte amb els joves com assessor de la JUC li permet descobrir la set de llibertat i justícia que va guanyant el cor i les organitzacions del poble. Els seus compromisos amb la realitat no li impedeixen de dedicar temps a la reflexió, a l'estudi, a la docència del Dret i de la Doctrina Social de l'Església.

Com a rector de Crist Obrer impulsà decididament una pastoral compromesa amb les preocupacions del món del treball, i des de llavors començà a patir les sospites dels poders econòmics, polítics i religiosos de la seva ciutat.

Nomenat Bisbe auxiliar de Córdoba l'any 1961, intensifica la seva lluita al costat dels joves, dels obrers i dels pobres. Convençut que el pastor dona la vida per les seves ovelles no deixa de participar en tots els conflictes socials que requereixen la seva presència. Conflictes que l'enfronten cada vegada més amb els sectors tradicionalistes i conservadors de l'Església i de la societat cordobesa.

En el 1964 esdevé bisbe titular de la Rioja, província del nord-oest argentí, plena de tradicions populars, rica en expressions i gestos de la saviesa popular, però que sofreix el centralisme de Buenos Aires, i el consegüent empobriment i marginació pel fet que uns pocs privilegiats detenen la possessió de la terra i dels recursos naturals.

En el seu primer missatge al poble de La Rioja va expressar una consigna de treball, que portada a les seves últimes conseqüències, li costaria la vida, el lliurament sense metàfores de la seva pròpia sang: "Com Jesús, vull ser servidor dels nostres germans, els pobres, dels qui reclamen ser considerats en la seva dignitat humana, com a fills del mateix Pare que està en el cel"

Impulsà la renovació de les estructures eclesials de La Rioja, permetent la participació i fent realitat una

Església renovada des de les orientacions del Concili de Medellín. Va fer jugar tot el pes de la institució per a promoure cooperatives agràries, associacions obreres, centres de formació. La Setmana Pastoral Diocesana de 1969, per exemple, tingué com a signe una anàlisi de la realitat del poble de La Rioja i la recerca d'alternatives a "la situació d'injustícia i de violència que constitueix un pecat institucionalitzat que degrada i esclavitzava el nostre poble..."

Aleshores, el país era governat per la dictadura militar, al servei del poder econòmic, que començava a irritar-se amb el bisbe de La Rioja i a presentar-li una decidida oposició i fustigació. Així, aquest compromís amb els pobres, aquestes conviccions, demandes, denúncies i gestos concrets d'apropament als marginats, d'organització popular, d'una pastoral alliberadora, li van fer guanyar calúmnies, injúries, persecució i al final la pròpia vida.

El juny del 1974 la crisi política i social es va aguditzant. També es faria més violenta la persecució, la difamació, la opressió. El 1976 té lloc el cop militar contra Isabel Perón, i s'instaura la dictadura més sanguinària que coneixerem els argentins, amb la persecució sense límits de catequistes, religiosos i religioses, sacerdots de l'Església de La Rioja i el poble en general. El 18 de juliol de 1976 són segrestats i assassinats els sacerdots de Chamental (La Rioja), Gabriel Longueville i Carlos de Dios Murias, col·laboradors d'Angelelli. Amb aquesta ferida encara oberta en el seu cor de pastor, però sense abandonar la lluita arribaria el moment final, anticipat per les seves pròpies paraules dites als seus amics sacerdots: "n'hi ha alguns que han de morir, entre ells hi sóc jo". Molts anys enrere havia afirmat: "no vinc a ser servit, sinó a servir com Crist". Aquesta frase, sense grandiloqüències però amb tenacitat evangèlica, seria segellada a la vora de la ruta 38, des de Chamental a La Rioja, amb la seva sang. Angelelli, assassinat com Jesús, per fidelitat al cor dels pobres i al cor del Déu que viu amb els pobles. Era el 4 d'agost de 1976.

Si ho recordem, no és pas per viure de la nostàlgia. Encara menys per a quedar-nos ancorats en la tragèdia de tanta persecució i mort. Avui necessitem mirar l'horitzó amb sentit. Són temps "estrets", d'exclusió i misèria, com en els temps d'Angelelli, potser amb més impunitat, desvergonyiment i supèrbia. Res de nou; és la lògica demencial del neocapitalisme mundialitzat. Les nostres democràcies formals no han deixat de ser dictadures econòmiques, amb una lògica subtil de destrucció i mort. En aquest marc, volem i necessitem recordar, fer memòria per ajudar-nos a transitar per aquest present i animar-nos a somiar en el futur.

Mons. Enrique Angelelli, pastor, profeta, màrtir, amic, i company, trobat mort a la cuneta del camí, viu avui com Jesús ressuscitat, il·luminant i enfortint el nostre caminar. La seva vida, paraules, gestos i la seva

sang lliurada, són avui "lloc" de trobada per als que ens aferrem a creure en la vida i en el Déu Pare i Mare dels vivents. Són "font" de perspectives per a qui no ens resignem a la lògica de la mort. Una inesgotable "text" on rellegir la nostra història, les nostres opcions, possibilitats i utopies. Per això recordem, perquè segueix bategant el seu cor en tantes lluites populars, en tots els qui es resisteixen a morir de genolls o a suplicar un regal del déu mercat, enfront de l'oblit i el silenci que se'ns ha volgut imposar amb indults i amnisties falaces.

Angelelli, màrtir popular, es fa avui "paraula" encarada. La seva consigna més coneguda, "amb una orella posada en el poble i l'altre en l'Evangelí", expressa meridianament una dialèctica de rogalia, de sintonia, de fusió amb el seu poble, cada vegada més exclòs i marginal, el qual representa aquestes majories que avui no interessen al nou ordre mundial perquè no són rendibles. I "parar l'orella" és allargar la mà al qui ens parlen des del silenci, i del seu dolor, en una actitud de conversió i contemplació. És "paraula" que sona i ressona, colpeja, interpel·la, qüestiona, jutja, encoratja, empeny, anima i sobretot, fecunda noves històries de lluita i solidaritat que es van desgranant i es van teixint al costat del camperol, del nen, de les dones, dels negre i mestissos, del desocupat, de l'absolutament marginat.

Enmig de tantes paraules pronunciades, i de tantes decepcions generades per les demagògies de "la modernització", de "l'ingrés al primer món", de "l'obertura dels mercats", dels "beneficis de les privatitzacions"...etc., Val la pena recordar aquestes paraules. "Si seguim sent defraudats en aquesta llarga espera, seguirem aixecant la veu perquè d'una vegada per totes es convencin que existim i volem ser tractats no com a fantasmes, sinó com a un poble que no renuncia a la seva pròpia dignitat... El camí és dur i no hi ha temps per a cansar-nos" ("El Independiente", La Rioja 1972).

Fent memòria d'Enrique Angelelli, i amb ell de tants altres màrtirs populars, volem entossudir-nos a trobar nous sentits a vells somnis de llibertat i fraternitat. Volem encara les seves paraules fent-nos càrrec dels cossos maltractats per la impietat dels amos del sistema. Volem cridar a viva veu que mentre hi hagi passions disposades a lliurar la seva sang per l'altre, per l'anònim, per l'exclòs, per qui no té sostre... serà possible una terra nova i un cel nou, serà possible aquell lloc de la promesa d'on brolla llet i mel, on no s'esgotarà la farina abundant ni l'oli nutritiu ni el vi perfumat. Perquè estem convençuts com ho va estar Angelelli, que el nostre Déu "va caminant amb nosaltres... i la seva pròpia història, és la nostra història".

Fronteres disputades a l'Amèrica Llatina

El conflicte entre l'Equador i el Perú el 1995 és només un de tants. A l'Amèrica Llatina hi ha al menys 12 disputes de fronteres, la meitat d'elles menors, i dues més especialment virulentes, foren resoltes pacíficament; cap d'elles per l'Organització d'Estats Americans (OEA) ni per cap altra organització regional.

A l'octubre de 1994, Xile i Argentina solucionaren el seu últim litigi amb la cessió a Buenos Aires de la Laguna del Desierto, un territori de la Patagònia de 532 quilòmetres quadrats. Deu anys abans, la mediació del Papa havia permès superar el contenciós sobre el canal de Beagle, que col·locà el 1978 els dos països molt a prop de la guerra.

El setembre de 1992, el Tribunal Internacional de Justícia de l'Haia posà fi a 23 anys de lluita, amb un saldo de més de 3.000 morts el 1969, entre el Salvador i Hondures, per 400 quilòmetres quadrats en el golf de Fonseca.

Entre els conflictes pendents, els més importants són els que enfronten Guatemala amb Belice, Colòmbia amb Veneçuela i Xile, Bolívia i Perú. El primer s'ha suavitzat des que, ara fa quatre anys, el Govern guatemalenc reconegué la independència de l'antiga colònia britànica amb qui comparteix fronteres, però segueix la seva reivindicació territorial. El segon també es desactivà des que el 1990 fou creada una comissió bilateral per establir la frontera marítima al golf de Maracaibo, ric en hidrocarburs.

Per la seva extensió geogràfica i els interessos en joc per Bolívia, el contenciós que té amb Xile és, juntament amb el que enfronta el Perú i l'Equador, el més explosiu a Llatinoamèrica. El 1883, Xile guanyà la guerra del Pacífic i s'apropià la província peruana de Tarapaca i la regió boliviana costanera de Antofagasta. Encara que les relacions entre Lima i Santiago han millorat, Bolívia segueix reivindicant una sortida permanent al Pacífic i des de 1978, ha trencat les relacions diplomàtiques amb Xile. Lima ha fet concessions a la Paz, que disposa ara d'una zona franca i un port al sud del territori peruà.

Altres conflictes menys importants oposen l'Argentina amb el Paraguai, segueixen la frontera delimitada pel riu Pilcomayo, que amb freqüència canvia de llit. Nicaragua reivindica a Colòmbia el petit arxipèlag caribeny de San Andrés i Providència. Persisteixen disputes frontereres entre Surinam, ex-colònia holandesa, i la Guyana francesa, i amb l'ex-colònia britànica de Guyana. I aquesta última manté un contenciós amb Veneçuela sobre un territori de 1.300 quilòmetres quadrats.

També queden encara contenciosos de caràcter quasi colonial. L'Argentina aspira a recuperar les

Malvines, per les quals va fer la guerra amb el Regne Unit el 1982. Cuba reivindica que els EUA es retirin de la seva base de Guantánamo, i Haití considera seva Navassa, illa deshabitada, però sota la sobirania nord-americana.

Diguem la veritat

Recuperem la nostra història

OFICINA DE DRETS HUMANS

Arquebisbat de Guatemala

Què és el projecte de recuperació de la memòria històrica? Per què ho impulsa l'Església?

És una iniciativa eclesial i busca ser una aportació al procés de pau i reconciliació. És un esforç per realitzar una anàlisi objectiva de la violència política durant els últims 35 anys de guerra interna. Dit en altres paraules, es vol documentar què va succeir, segons els testimonis directes dels individus i les comunitats que sofriren la violència; i es vol donar una explicació, que ens ajudi a entendre per què els fets de violència tingueren lloc i per què varen ser de la manera que varen ser. La veritat de per què són elements clau de la il·luminació per poder construir una nació basada en la dignitat i la justícia de l'evangeli.

Com a Església, la nostra posició és autònoma. Per tant, la investigació serà imparcial, i per això pretén analitzar els tres actors principals de violència: l'exercit, els grups paramilitars i la guerrilla. La decisió d'impulsar aquest projecte no respon a interessos polítics ni ideològics, sinó a la necessitat molt sentida en la població de poder donar veu a les seves vivències de violència i dolor, recordant en veu alta els seus morts i trobar algun sentit al que va passar. De cap manera busca la venjança, sinó que parteix de la doctrina cristiana que ens ensenya que de la veritat neix la possibilitat del perdó, i del perdó la reconciliació.

El treball estarà coordinat a través de l'Oficina de Drets Humans de l'Arquebisbat (ODHAG), però la seva força és el fet de ser un projecte interdiocesà que és un reflex de l'Església Catòlica d'acompanyar el poble en el seu difícil caminar cap a la pau i la reconciliació.

El seu èxit dependrà de l'esforç de moltes persones: dels bisbes, religiosos i agents de pastoral, dels coordinadors diocesans i entrevistadors, de l'equip multidisciplinari de la ODHAG, i sobretot de totes les persones –catòliques i no catòliques– que amb els seus testimonis contribuiran a recuperar la memòria del que realment va passar.

Per què un projecte per recuperar la memòria històrica?

Els efectes de la violència política, d'una manera o altre, han tocat quasi tots els guatemalencs. Amb tot, per les característiques de la guerra i la por que ha provocat, la gran majoria de les víctimes directes han hagut de amagar el seu dolor, mantenir-se en silenci i viure les seves penes en la soledat. Aquesta situació produeix moltes i variades conseqüències negatives, entre les quals s'inclouen les dolències psicològiques i la desconfiança que fan impossible tornar a viure com a comunitats.

Amb aquest projecte es vol obrir un espai per poder recordar i compartir la memòria, per així començar a vèncer la por, trencar el silenci, revalorar l'experiència i les víctimes. Així portarem a la recuperació de les persones en la seva salut mental i a la reconstrucció del teixit social de les comunitats. Encara que el treball no tindrà un caràcter vinculat per a processos judicials, en un sentit profund és un projecte de dignificació i justícia.

Les mateixes circumstàncies han portat una persona o una comunitat a conèixer només la seva experiència particular, però no pot conèixer la de molts milers més. Així doncs, els projectes pretenen entretenir les moltes històries individuals i separades per reconstruir una història a nivell nacional que doni sentit i dimensió social al que va passar. Pretén aportar elements que ajudin els diversos sectors de la societat a reflexionar sobre una història comuna perquè no es repeteixi mai més. Per això, l'informe que és produirà com un dels resultats del projecte, no es concep com un simple recull dels relats. Més aviat es proposa arribar a una interpretació dels fets buscant-ne les causes, per poder sobre aquestes bases identificar mesures per reparar els danys i prevenir que mai més tornin a passar. En aquest sentit és un projecte que pot ajudar a definir un nou camí per al futur del país.

Per què impulsar el projecte ara?

Ens trobem en un moment decisiu en el procés de negociacions de pau entre el govern i la URNG. S'han creat expectatives per poder firmar un acord de pau el 1995, raó per la qual és molt important que comencem a orientar una part de la nostra tasca cap als desafiaments que ens plantejarà la posguerra. Aquest projecte és una de les respostes a aquests desafiaments.

Com a part del mateix projecte de pau, les parts en conflicte acordaren establir una Comissió per a l' aclariment històric del passat, que tindrà amb prou feines sis mesos a partir de la firma definitiva de la pau, per investigar i informar sobre la violència política generada pel conflicte armat intern durant els últims 35 anys. La tasca que s'ha encomanat a la Comissió és de gran importància per al país, ja que d'alguna manera estarà produint la història oficial del que va

passar. També és indubtable que afrontarà diversos obstacles, per exemple, el poc temps disponible per investigar un període tan llarg, la falta d'estructures instal·lades per dur a terme el treball i altres dificultats que naturalment sorgiran en el desenvolupament de la seva tasca.

Aquest període de la història se'ns presenta transcendent i irreversible, i és el moment apropiat per comprometre'ns en la construcció de la veritat, ajudar les víctimes i fer que els supervivents siguin escoltats amb fidelitat, per aconseguir la reconciliació de tots els guatemalencs.

En aquest context l'Església pot representar un paper important, pot estar present a tot el país, arribant fins als racons més apartats, per la confiança que ens té una gran part de la població, i per la nostra autoritat moral i la nostra autonomia.

No tindrem cap relació formal amb la Comissió de l'esclariment històric del passat. Però esperem que amb la qualitat i legitimitat de aquest projecte, puguem ajudar a il·luminar el seu camí vers la veritat.

Com es realitza el treball?

El treball està pensat en quatre etapes, amb un calendari flexible segons les condicions de cada diòcesi. S'espera acabar el conjunt del treball en uns 12 o 18 mesos. La primera etapa és la preparació, durant la qual es formarà l'equip, és crearà l'organització, se'l capacitarà i llançarà una campanya massiva de publicitat per donar a conèixer el projecte per animar la població afectada a donar el seu testimoni. La segona etapa tindrà com a activitat central la recopilació dels testimonis per mitjà de l'estructura creada. En la tercera etapa els esforços es concentren en la integració i l'anàlisi de les dades. La quarta i última etapa es dedicarà al seguiment, o sigui, a tornar els resultats a les comunitats afectades i a la societat en general, i, possiblement, la realització d'activitats culturals i religioses que en ajudin a recordar i reflexionar sobre els efectes dels llargs anys de violència política a Guatemala.

Paràbola de Jomarx

JOSÉ IGNACIO GONZÁLEZ FAUS

Nota.- El llibre de Jonàs és un breu conte o apòleg que forma part de l'Antic Testament de la Bíblia cristiana. Se'n coneix tan sols la rondalla de la balena on suposadament Jonàs passà tres dies, després dels quals va ésser dipositat sa i estalvi a la platja. To i així és un dels llibres més subversius de l'A.T. ja que combat contra dos dels pilars fonamentals de l'estat teocràtic: al particularisme del

“poble escollit” hi contraposa un Déu universal, que es preocupa dels pagans. I al farisesisme dels bons hi contraposa un Déu misericordiós, força més preocupat per perdonar que no pas per castigar. Aquest article relleix la llegenda de Jonàs des de la situació social del moment. Les xifres entre parèntesi es refereixen a frases d'aqueix llibre bíblic.

Jomarx fou un profeta d'Israel, força posterior als grans profetes del seu poble. Era barbut i un xic famèlic, com tots els seus predecessors. Alguns discuteixen sobre el seu vertader nom i l'han anomenat Jonàs o Jomars... ja se sap que la transcripció de les lletres hebrees no és pas senzilla. Però el fet és el mateix: el nom no fa el profeta, sinó la barba i la fam. I la paraula, és clar.

Jomarx temia Déu, tal com succeeix en molts profetes. Jahvè s'havia entossudit a enviar-lo a predicar a Nínive, capital del Capital.

Nínive era una gran ciutat, tan corrompuda que feien falta segles de memòria per a recórrer tots els seus crims: nens de nou anys obligats a treballar dotze hores diàries, o el sistemàtic robatori als obrers de l'excedent del seu treball, per acumular-ho en nous mitjans de producció. O tantes mares obligades a prostituir les seves filles als grans propietaris, per tal que els seus germans més petits poguessin menjar alguna cosa...

Jomarx començà a predicar: “d'aquí a pocs dies Nínive serà destruïda” (Jo 3,4): les seves contradiccions la portaran al desastre: les seves crisis seran cada cop més llargues i freqüents; el capital es concentrarà en menys mans, a les quals cap autoritat no podrà controlar; destruiran natura i vida humana per tal de viure millor i s'enverinaran amb el seu propi orgull...

Els ninivites es van espantar amb la predicació de Jomarx. Els va entrar una por tan gran que veien comunisme per tots cantons. I el Capital va haver d'acceptar de rebaixar els seus beneficis, permetent sindicats, legalitzant vagues, sotmetent a dret la jornada laboral, i fins i tot estructurant un cert benestar amb pensions i assegurances socials.

“Déu va veure que de fet havien renunciat al seu mal camí. Llavors li va saber greu de fer-los el mal que havia anunciat, i se'n va desdir” (Jo 3,10).

Llavors Jomarx s'enfurismà perquè l'havia fet quedar malament (4,1). Deixar un alemany científicament refutat, li semblava al profeta més intolerable que no pas tots els greuges a l'honor de Peribañez. Jomarx li digueu a Déu: “és ben bé això el que temia quan era encara al meu país, i per això em vaig afanyar a fugir” (4,2). I es va fer ateu per a fugir de Déu, perquè li semblava que, efectivament, era un Déu dels capitalistes, tal com ell ja sospitava.

Va sortir de la ciutat en direcció a llevant (4,5). Jahvè Déu va fer créixer un ricí rus per damunt del seu cap per a donar-li una mica d'ombra, ja que el sol dels

afores era abrusador. Però poc temps després, “a trenc d'alba Jahvè Déu va disposar que un cuc rossegues el ricí, i la planta es va assecar”, perquè el ricí només donava ombres i no fruits. “El sol queia de ple sobre el cap de Jomarx, que defallia i demanava la mort” (4,6-8) tot dient:

- M'envies a predicar i em trobo ara a la intempèrie. Així és com tractes Tu als qui t'obeeixen. Jahvè li va dir:

- Tu t'enfurismes perquè s'ha assecat un ricí que no vas fer néixer tu (4,10) i que només donava ombra i no fruits. Ja no et preocupes del que està succeint a Nínive: el creixement econòmic no ha crea treball, el mercat ja no pot ésser regulat per ningú, l'estat del benestar va essent desmantellat pas a pas, els sindicats són injuriats pels poders públics, els joves guanyen menys del que és permès legalment, i als grans ningú els dona cap ocupació... Totes les correccions que s'imposaren per a protegir-se de la teva predicació les estan desmuntant ara. Perquè no les van fer per haver-se convertit a Mi, sinó per por a tu. Per això, avui justifiquen aquestes conductes anomenant-les renovadores, i ensenyant que els qui van reclamant justícia i fraternitat estan ancorats en el passat: Perquè el futur és de la competitivitat, i la competitivitat és la guerra de tots contra tots i no la col·laboració de tothom amb tothom.

Per això intenten compensar la por que estan escampant i que ells mateixos ja no controlen, assegurant a les seves víctimes que estan sortint de la crisi. I no veuen que les seves crisis duren cada cop més anys, mentre la sortida de la crisi dura tan sols un any... I, dius tu que jo he deixat de complir les teves profecies?

Jomarx li respongué:

- Potser tens raó. Tanmateix, això no és exactament el que jo m'havia imaginat.

- Naturalment li respongué Déu-. Perquè les paraules dels meus profetes són noés meves i no pas seves. Mai es compleixen per a glòria d'ells sinó per al bé de la història.

Amèrica Llatina: on estan sorgint més multimilionaris. Mèxic i Brasil al capdamunt de la desigualtat social

Mèxic va ocupar el quart lloc entre els països amb més multimilionaris, després del EUA, Alemanya i el Japó, en aparèixer novament en el selectiu llistat de la revista “Forbes”, però en aquesta ocasió representat per 24 empresaris amb una fortuna individual superior als mils milions de dòlars.

El nombre de mexicans supermillionaris, considerats entre els més rics del món, reflecteix un creixement geomètric si es considera que el 1991 n'hi figuraren únicament dos, a l'any següent aquesta xifra s'elevà a set i el 1993 arribà a 13, la qual cosa significa que l'any 1994 uns altres 11 van acumular una riquesa superior als mils milions de dòlars.

Amb 120 multimilionaris, els EUA encapçalen la llista, seguits per Alemanya amb 42, i el Japó amb 36. Però Mèxic se situa com l'economia que ha produït el major nombre de ciutadans immensament rics a l'Amèrica Llatina, durant els 4 anys últims. Després segueixen Hong- Kong i Macao amb 13 i França amb 11.

De 42 supermillionaris registrats a l'Amèrica Llatina, n'hi ha 42 de mexicans encapçalats per Carlos Slim Helú (6.600 milions de dòlars), Emilio Azcárraga (5.400 milions) i la família Zambrano (3.100 milions), la fortuna conjunta dels quals és equivalent el pressupost del Programa Nacional de Solidaritat (Pronasol) dels últims 4 anys del sexenni.

Entre les primeres 25 fortunes més grans del món, per riquesa neta hi figuren Carlos Slim en el lloc 12, i Emilio Azcárraga en el 24.

Segons la revista, la regió on estan sorgint més multimilionaris és l'Amèrica Llatina amb 42 en el sondeig de 1994. El 1987, primer any en què Forbes publicà la llista, només hi figuraven sis famílies o individus llatinoamericans, inclosos dos traficants de cocaïna, ja morts.

En el segon lloc del panorama llatinoamericà hi ha el Brasil, amb sis multimilionaris liderats per Emirlo de Moraes i Roberto Marinho amb 3.000 i 2.000 milions de dòlars, respectivament. Al grup de “super-rics” que exclou les famílies reials, caps d'Estat i dictadors, aquest any hi van entrar 47 nous membres, per totalitzar-ne 358, segons indicà la revista empresarial.

La persona més rica del món és el japonès Yoslaki Tsutsumi, magnat de la indústria hotelera i dels ferrocarrils, amb una riquesa de 8.500 milions de dòlars. I la fortuna més gran del planeta, 23.600 milions de dòlars, està en mans de l'industrial, ja mort, Sam Walton, fundador de la cadena americana de magatzems Walt- Mart.

En total hi ha 120 nord-americans a la llista, amb una fortuna combinada de 251.000 milions de dòlars. A la família Walton, la segueixen les altres famílies Mars (dedicada a la indústria dels dolços) i Du Pont amb 9.600 i 9.000 milions de dòlars respectivament.

El cofundador de la firma de programes Microsoft, Bill Gates, amb 8.200 milions de dòlars, és la persona més rica dels EUA, que prengué el títol a la inversionista d'Omaha, Nebraska; Wamen Buffet qui quedà en segon lloc amb 7.900 milions de dòlars.

En total, els 358 supermillionaris acumulen 765.000 milions de dòlars, dels quals 250.000 milions corres-

ponen a fortunes nord-americanes i 514.000 milions a rics d'altres països.

A Europa hi ha 91 magnats, 36 més que l'any 1987. La conca asiàtica del Pacífic també va generar un notable creixement de multimilionaris, en passar de 40 a 86.

Altres multimilionaris que no provenen dels EUA figuren a la llista entre els 15 primers llocs són: Hans Rausing, de Suècia (indústria empaquetadora), amb 9.000 milions de dòlars; la família Paul Sacher/Hoffman, de Suïssa, amb 7.500, la família Tsal, de Taiwan (assegurances i construcció), també amb aquesta quantitat; Lee Shau Kec, de Hong Kong (habitatge), de 6.500; els germans Howk, del mateix país (immobles) amb 6.500 i la família Hankel, d'Alemanya (productes químics) amb 6.300 milions.

Puerto Rico: Nació caribenya que resisteix i lluita

PABLO MARCANO GARCÍA

Ex-presoner polític

Puerto Rico és una illa ubicada al mar Carib. Forma part de l'arxipèlag antillà, integrant les Antilles Majors juntament amb Cuba, la República Dominicana, Haití i Jamaica. La seva població actual es de 3,6 milions d'habitants, a més dels 2,7 milions de porto-riquenys que resideixen als EUA com a resultat de les condicions socio-econòmiques a Puerto Rico.

Durant cinc-cents anys el nostre poble ha estat víctima de les més diverses i vergonyoses formes de denominació i opressió. L'arribada dels europeus a la nostra terra marca l'inici de quatre segles orientats per la violència, amb empreses tan inhumanes com el genocidi indígena, l'esclavitud negra, la semiesclavitud del blanc pobre per mitjà de la "llibreta de jornal" i també les penes de suplici imposades als conspiradors o insurrectes. El 1898 la nostra nació fou envaïda pels EUA i va quedar sotmesa políticament, econòmicament i militarment a aquell país.

Control econòmic

Des de la invasió, els EUA creen les condicions per imposar un model de dominació encaminat a aconseguir un control econòmic que fins al dia d'avui priva, en l'essencial, els porto-riquenys del seu dret exclusiu a les seves riqueses i als recursos naturals. Aquest domini econòmic s'expressa en aquests moments en un control del 80% de la inversió en la manufactura, un 60% del capital financer i un 70%

de l'activitat comercial. De fet, la condició captiva del nostre mercat ens converteix en el principal comprador de productes dels EUA a Amèrica Llatina i el cinquè del món. La inversió de capital dels EUA a Puerto Rico sobrepassa els 30 mil milions de dòlars (el 41% de les inversions a Amèrica Llatina es fan a Puerto Rico, que els dona guanys anuals estimats en 12 milions de dòlars. Puerto Rico manté el deute extern per càpita més alt de tota l'Amèrica Llatina).

El monocultiu o economia d'enclau en la primera etapa de dominació, la indústria lleugera que va seguir, les petroquímiques o la present indústria farmacèutica i electrònica, han estat models econòmics implementats en funció dels interessos de la metròpoli i a costa del nostre poble i els seu patrimoni. N'hi hauria prou tan sols en indicar:

1) que el 45% del nostre poble resideix avui als EUA, en condicions summament desavantajoses, com a part integral d'aquest models de desenvolupament;

2) l'atur s'ha mantingut per dècades, segons les xifres oficials al voltant d'un 18% (54% entre joves de 16 a 19 anys);

3) que un 60% de les nostres famílies depenen de l'estat per la seva subsistència;

4) que més d'un 13% de la nostra població està alcoholitzada, que existeix un depriment quadre de 600 mil persones (1 de cada 5) amb salut mental afectada i més de 100 mil addictes a drogues;

5) que aquestes alarmants xifres incideixen en els actuals patrons i tendències de criminalitat i violència que experimenta el nostre país (violència domèstica, contra la integritat i dret de la dona, maltractament a menors, assassinats per robatoris o per controlar punts de drogues i violència a les carreteres).

Si a això hi afegim la deserció escolar, els problemes d'habitatge, la falta d'atenció mèdica adequada, els greus problemes de contaminació ambiental o l'ocupació militar de les residències públiques, tenim un quadre més clar del que representa la intervenció dels EUA i el domini del gran capital monopolístic en el nostre país. Tindríem a més un quadre més clar de la gran capacitat de resistència del nostre poble que, davant de tal deteriorament social i dels intents de destruir la nostra nacionalitat, es reafirma llatinoamericana i caribenya i s'organitza i lluita per una millor qualitat de vida.

Control militar

El cap de l'exèrcit de Puerto Rico és el president dels EUA. En el nostre país EUA té la base naval més important per a l'Atlàntic: Roosevelt Road, amb dipòsits i trànsit d'armes nuclears (violant els Tractats de Tlatelolco). Quasi el 70% de l'illa de Vieques (a l'est de Ceiba) l'ocupa una base naval adscrita al complex Roosevelt Road. Totes dues ocupen més de 36 mil acres del nostre territori nacional. Això resulta més greu si considerem que el 13% de les millors terres

de cultiu de la nació estan ocupades per les bases militars. A l'exèrcit dels EUA hi ha actualment un 40 mil porto-riquenys i això sense comptar els compatriotes nascuts o que viuen als EUA que des de 1917 han sigut reclutats (la gran majoria a causa del servei militar obligatori): més de 250.000 boricuas.

El pitjor de tot és que el nostre sòl ha sigut utilitzat com a centre d'ensinistrament per les forces coactives d'Amèrica Central i del Sud i com a base d'assaig i agressió per les intervencions a la República Dominicana (1965), Granada (1983) i Panamà (1989) Control polític i criminalització de la lluita d'independència

El 1998 es compliran els 100 anys de la firma del tractat de París que va acabar amb la guerra Hispano-Nord-americana i legitimà la condició colonial que encara dura en el nostre país. Aquesta relació de subordinació política, econòmica i militar continua vigent, disfressada sota el nom d'"Estat Lliure Associat" (ELA).

Aquest fill colonialista de l'ELA és resultat de la crisi plantejada pel nacionalisme porto-riqueny, dirigit per Pedro Albizu Campos. La lluita del nacionalisme no sols frena la assimilació cultural que tracta d'imposar-se sobre el nostre poble, sinó que desafia obertament -amb el seu atac armat al Congrés Nord-americà i al president Truman- la intenció de perpetuar impunement el colonialisme a Puerto Rico.

Aquesta concepció de lluita porta a la més aferrissada persecució (encalçament, assassinats, matances, mordassa, venjances, ajusticiaments) i manifesta l'autèntic rostre repressiu de la legitimitat dels EUA a Puerto Rico. L'ELA vol criollitzar i fer efectives aquestes formes de dominació, de control i violència sobre el nostre poble.

La ficció que a Puerto Rico se li havia donat la sobirania política i que havia pogut manifestar la seva voluntat lliure i democràtica queda desmentit pels molts poders que es reservava el Congrés. Aquest es va quedar amb el control absolut de l'espai aeri, comunicacions internes i externes, aigües circumdants, moneda, el sòl i el subsòl, política laboral i salarial, lleis ambiental i tot relacionat amb la defensa, les forces armades i el dret a determinar la constitucionalitat de les lleis, etc. Amb aquesta criollització del poder es consoliden les bases necessàries per poder garantir la pau industrial necessària al gran capital dels EUA i es declara una descarada guerra a l'independentisme porto-riqueny, posant en marxa els mecanismes conspiratoris per prescriure la lluita per la independència nacional.

Per mitjà del maquillatge de l'ELA es manté una estructura repressiva en la qual es destaquen institucions com el FBI, la Cort Federal dels EUA, la CIA, Guàrdia Nacional de l'exèrcit nord-americà i diverses agències de les diferents branques militars dels EUA. Mentre els EUA propaguen una imatge de campions

dels drets humans en el món, en la seva pròpia relació d'estat imperial contra el poble de Puerto Rico manté uns organismes que són més repressius que els que denuncia internacionalment. N'hi hauria prou amb dir que té a les seves ordres 1 element armat per cada 81 porto-riquenys, mentre la sagnant dictadura de Somoza, en plena guerra contra els sandinistes, només tenia 1 home armat per cada 400 nicaragüencs. La dictadura de Franco tenia només 100.000 carpetes d'espanyols fixats com a subversius entre 35 milions: 1 per cada 350 espanyols. A l'ELA hi ha (segons les seves pròpies dades) 137.000 expedients: una fitxa de subversiu per cada 25 porto-riquenys.

Actualment hi ha 16 presoners polítics porto-riquenys a presons dels EUA. A més del desterrament els han imposat sentències desproporcionades d'una mitjana de 78 anys. Ells i els que els precediren representen els sectors ambientalistes, pro drets humans, comunitaris, de dones, treballadors, polítics, culturals, religiosos... que proposen camins de llibertat i justícia pel nostre país. Són expressió viva d'un poble que resisteix i lluita per afegir-se al conjunt de països lliures i independents del món.

La pitjor crisi d'atur des de la depressió

OIT

Segons l'informe de 1994 de l'Organització internacional del Treball (OIT), World Labour Report, estem en la pitjor crisi de treball registrada després de la gran depressió de 1930.

Segons l'informe, a finals del 1993, tres de cada deu treballadors de tot el món estaven sense treball o subempleats. Hi havia almenys 120 milions de parats registrats, però probablement les quantitats reals eren molt més altes. Uns altres 700 milions estaven subempleats, és a dir, no podien guanyar el suficient per obtenir un nivell de vida mínim.

La crisi de treball no és conjuntural sinó estructural. Segons diu el Director de l'OIT, Michel Hansenne: "per primera vegada després de la gran depressió, tant els països industrialitzats com en desenvolupament s'enfronten a la possibilitat d'un atur persistent a llarg termini".

"Cada any s'afegeixen a la força de treball de tot el món, com a mitjana, més de 43 milions de persones que busquen treball, la majoria de les quals en les economies en desenvolupament; i això passa sobre el teló de fons d'uns nivells d'atur i treball precari d'una magnitud sense precedents".

Al mateix temps, els que tenen un treball veuen que es van deteriorant les seves condicions de treball i el seu nivell de vida. Segons l'informe de l'OIT de l'any passat va baixar novament l'ingrés per càpita mundial, per quart any consecutiu.

En l'informe s'explica que les economies de mercat industrialitzades tingueren un creixement molt lent. Atès que aquests països rics representen unes tres quartes parts del producte intern brut monetari de tot el món, les seves dificultats varen ser transmeses als països en desenvolupament, en reduir-se la demanda i la baixada dels productes bàsics.

“En gran part del món persisteixen les tendències a la baixa en les condicions de treball. Fora del cas dels països d'Àsia oriental i sud-oriental, quan els nivells d'atur es van mantenir fou en general degut a la reducció dels salaris. En deteriorar-se la situació laboral, persistí el risc de la pèrdua de treball, els joves ensopegaren amb dificultats cada vegada més grans per aconseguir treball i augmentà la quantitat de persones que treballaven pel seu compte en les zones urbanes”.

L'OIT dona la culpa de l'atur a llarg termini a dues tendències: en primer lloc, molts llocs de treball s'han convertit en obsolets a causa del ràpid canvi tecnològic; per exemple, l'augment de l'ús del robot en la fabricació de cotxes i altres productes. En segon lloc, el ràpid desplaçament de la capacitat manufacturera, dels capitals i de les persones en l'economia mundial redunda en el fet que els treballadors de qualsevol país afrontin ara condicions sense precedents de competició i d'inseguretat.

Al mateix temps, el pas al capitalisme en bastants països ha causat en ells un augment de l'atur. Diu Hansenne: “Els treballadors han hagut d'absorbir una part desproporcionada de la càrrega que han suportat molts països en el procés de transició cap a economies de lliure mercat”. En l'ex-Unió Soviètica, les dones –que en el món soviètic tenien nivells de treball i de salaris semblants als homes– han estat afectades d'una manera particularment dura.

En l'informe també es descriu un augment del treball en el sector no estructurat o “submergit”, principalment en les ciutats, i la creixent participació de les dones en la força de treball estructurada i no estructurada.

A l'Àfrica i a l'A.L., la participació femenina en la força de treball ha augmentat perquè les dones han començat a treballar, principalment en el sector no estructurat, en un esforç per mantenir l'ingrés de les seves famílies per sobre del nivell de la pobresa.

Per una altra banda, en els països industrialitzats, així com en els països en desenvolupament, les dones segueixen rebent menys salari que els homes pel mateix treball; les seves contribucions econòmiques estan desvaloritzades en els comptes nacionals; i en general estan limitades a realitzar treballs a mitja jornada. En l'informe es suggereix que en els països del nord, això passa sovint perquè les dones estan més

disposades que els homes a acceptar llocs de treball a hores; amb tot, en els països del sud, part d'aquest treball a “jornada parcial” és en realitat la jornada completa en l'agricultura comercial, treball que les dones realitzen en lloc dels seus marits, els quals surten per obtenir llocs de treball remunerats.

Compartir el treball

PNUD, Informe 1994

“Treballar menys per treballar tots”, és un eslògan que ha aparegut recentment en els carrers italians. En el món industrialitzat la idea de compartir el treball està guanyant importància.

La idea fonamental és ben senzilla. Més que no pas una setmana de cinc dies de treball per alguns treballadors deixant els altres sense feina, la setmana de treball podria quedar reduïda, diguem, a quatre dies, amb la corresponent baixada del salari de manera que pogués treballar més gent.

La fàbrica alemanya de cotxes BMW introduí el 1990 en una de les seves plantes una setmana de quatre dies, de 36 hores, amb un acord de flexibilització del treball. La productivitat puja més que el desajust del cost de l'admissió de nous treballadors, de tal manera que no ha fet falta baixar cap salari.

Una altra negociació més recent en una altra fàbrica de cotxes alemanya, la Volkswagen, inclou una setmana de quatre dies amb una reducció del 10% del salari. Aquesta mesura no ha creat nous llocs de treball, però ha salvat 31.000 llocs, que d'una altra manera haurien estat eliminats.

A França, una subsidiària de la companyia de computadores Hewlett-Packard ha introduït una setmana de quatre dies, més flexible per als treballadors. Això ha possibilitat que la planta funcioni els set dies de la setmana, sense descans, en lloc de cinc dies en torns diürns. La producció s'ha triplicat, els llocs de treball han augmentat un 20% i els salaris s'han mantingut iguals.

Al Japó, les grans companyies han estat tancant dos dies al mes i oferint als treballadors el 80-90% del seu salari.

És difícil de dir com exactament es podrien salvar molts llocs de treball si els països adoptessin aquestes mesures. Però per França s'ha calculat que l'adopció universal d'una setmana de quatre dies –36 hores– amb una mitjana del 5% de reducció en el salari crearia uns dos milions de nous llocs de treball, i estalviaria 28 mil milions en assegurances d'atur.

Compartir el treball també comporta les seves dificultats. Algunes companyies podrien utilitzar les reduccions de temps de treball simplement com una

manera de reduir els costos. I podria ser més difícil d'implementar el pla en les petites companyies, que tenen menys espai de maniobres. Treballadors i sindicats estan preocupats també per la possibilitat que aquest plantejament pogués a llarg termini concentrar el treball en uns llocs de treball d'alta productivitat i molt ben pagats, deixant molts treballadors sense feina i sense ingressos. Compartir el treball podria ser no obstant això la llavor d'una idea que oferís més llibertat per als treballadors, així com un nivell de vida millorat, i que contribuís al mateix temps a reduir l'atur. Decididament, la qüestió del treball i dels llocs de treball necessita una revisió fonamental, bàsica, tant a escala nacional com mundial.

Temptacions d'avui

PERE CASALDÀLIGA

Sospito que avui dia la gran temptació triple (com les tres temptacions de Jesús) pugui ser:

- renunciar a la memòria
- renunciar a la creu
- renunciar a la utopia.

Teològicament parlant, renunciar a la memòria seria renunciar a la fe. Renunciar a la creu seria renunciar a l'amor. I renunciar a la utopia seria renunciar a l'esperança.

a) Sota el subterfugi de la pau, es demana als nostres pobles que oblidin la tortura, la mortaldat, la colonització, i fins i tot la fam i la misèria. Sovint, la "amnistia" oficial es redueix a una "amnèsia" oficial i a una sarcàstica impunitat. Ja sabem com tots els imperis conquistadors han insistit a destruir la memòria dels pobles subjugats.

Referint-se a l'Amèrica nostra, deia un escriptor: "Amèrica Llatina té futur si oblidada el passat". Nosaltres diem tot el contrari. Només recordant molt bé el nostre passat i les seves causes i la seva sang i els seus màrtirs i els seus botxins podrem assegurar a aquesta Pàtria Gran un bon futur.

b) La postmodernitat proclama el benestar, la societat del benestar, com l'ideal de la societat humana. Un benestar que a instància concreta i radicalment egoista es redueix a viure segons el moment i l'instint. Per altra banda, en el món sencer i sense apel·lar a la postmodernitat, tots volem legítimament un cert benestar mínim. El benestar màxim és allò que Déu vol per a tots i totes i per a tots els pobles en el temps i en el més enllà. El Regne, no seria el somni de benestar que Déu ens desitja?

Jo sento que últimament, i també entre nosaltres en certes teologies i propostes espirituals, s'insisteix molt en la gratuïtat, en l'equilibri serè de l'ànima i el cos, l'oci, l'autoestima, fins i tot la tolerància decretada per l'ONU com a consigna mundial per a l'any 1995... Totes aquestes propostes, ben condimentades amb la sal de l'evangeli, serien més que acceptables. És possible que en les últimes dècades d'acèrrima militància i a través de segles d'una espiritualitat encarada hàgim oblidat la serenitat, la mateixa gratuïtat, l'alegria de viure. Però em temo que molts estiguin arribant a canonitzar una espècie "d'hedonisme evangèlic" i aquí Sant Pau ja condemnaria la negació de la creu.

c) Estem tips de sentir, i de repetir també que les utopies han caigut a terra. (Per això mateix, potser, hem entrat en aquesta "topia" mesquina del mercat total). Se'ns vol convèncer que ja hem arribat al sùmmum de la història. Encara més; els senyors d'aquest món pretenen que acceptem que per la immensa majoria de la humanitat ni tan sols hi ha història possible. Avui ja definim els pobres no solament com a empobrits, sinó com a "exclosos". Els mateixos sindicats, en altre temps militants potser, han esdevingut en molts llocs "sindicats de resultats": només val allò que es pugui assolir avui.

Amb aquest propòsit recordem la paràbola d'Eduardo Galeano en el seu llibre "Las palabras andantes": l'home o la dona, veu l'horitzó lluminós i s'hi acosta, i a mesura que ho fan, aquest horitzó fuig sempre més cap enllà. I l'home i la dona es pregunten decebuts: per a què ens serveix doncs l'horitzó? La veu respon: perquè sempre continuïn avançant. Aquest horitzó és la utopia.

Si ja no hi hagués possibilitat d'utopia no hi hauria possibilitat d'humanitat.

Lincoln llegit des de l'Amèrica Llatina

Mitges veritats / mitges mentides

La prosperitat és el fruit del treball. La prosperitat és desitjable, és un bé positiu en el món. Que algú sigui ric ens mostra que altres també es poden fer rics, i és per això un estímul per a la indústria i per a l'empresa. No deixeu pas que aquell que no té una casa destrueixi la casa de l'altre, sinó deixeu-lo que treballi diligentment i se'n construeixi una de pròpia, assegurant així, com un exemple, que la seva no estigui exposada a la violència quan estigui construïda.

No es pot aconseguir prosperitat desanimant una economia prudent. No s'enfortiran pas els dèbils afeblint els forts. No es pot ajudar l'assariat restringint el patró. No es pot portar endavant la fraternitat de l'ésser humà, encenent l'odi de classes. No es pot establir una economia sana amb emprèstits. No es pot evitar una calamitat gastant més del que es guanya. No es pot forjar caràcter i valentia, privant al ser humà de la seva iniciativa i la seva independència.

Abraham Lincoln, 1848

Aquest és un text citat sovint com a model d'una mentalitat moderna i lliberal. Abraham Lincoln pensa amb molt d'optimisme que el treball és la clau que tot ho resol. I aquest pensament està avui molt estès en el neoliberalisme.

Però en afirmacions tan contundents hi ha veritats reals i veritats a mitges, que són també mitges mentides. Podries ajudar a distingir la mitja veritat de la mitjan mentida? Si ho fas i ho discuteixes en grup serà molt millor. Nosaltres comencem –sols comencem– amb unes quantes preguntes per ajudar...

– És la prosperitat fruit solament del treball? Sempre que hi ha treball hi ha prosperitat? I si hi ha prosperitat, es pot dir que ve sense cap dubte del treball?

– Que algú sigui ric... vol dir que altres també es poden fer rics? Pot significar també altres coses? Podríem ser tots rics? En quin sentit?

– Deu ser que el que no treballa és que no vol treballar? O el que és el mateix: el pobre és pobre perquè no vol treballar? Què dir de l'atur?

– Què exigeix l'amor autèntic en el camp del conflicte de classes? L'autèntic amor, posa l'evitar conflictes per damunt de la justícia i la veritat?

– La iniciativa i la llibertat privada de l'ésser humà, és el principal motor de la vida econòmica? Sols és per a l'ús de "la iniciativa i la llibertat" pel que es mou l'ésser humà? Quins altres mòbils hi ha darrera de l'activitat humana d'"iniciativa i llibertat"?

– La "iniciativa i llibertat" han de ser tan lliures i deixades a la seva pròpia iniciativa de tal manera que no hagin de ser regulades? No estan subjectes a l'ètica? L'activitat econòmica i comercial humana, han de ser tan lliures com la selva? No té aplicació al camp econòmic allò de "la meua llibertat s'acaba allà on comença la del meu germà"? "Iniciativa i llibertat" és el mateix que lliure mercat? És cert que el lliure mercat plenament lliure, és bo per a la societat? Poseu exemples. Fins a quin punt ha de ser lliure el lliure mercat?

És realment tan lliure el mercat lliure? O el que és el mateix, és igualment lliure per a tots, per al fort i per al feble? Els que defensen el mercat lliure, ho han practicat sempre? Ho practiquen avui? Hi ha algun país en el món que practiqui el lliure mercat? Què defensen els grans defensors del lliure mercat?

Defensa del narcotràfic

JOSÉ IGNACIO GONZÁLEZ FAUS

Per començar no es tracta d'una defensa dels narcotraficants: aquests, segurament, són uns criminals. Però no pas més criminals del que ho són els fabricants d'armes, o alguns d'aquells pirates anglesos del segle XVII, que acabaren fins i tot amb un títol de "Sir" concedit per Sa Britànica Majestat. Títol per cert ben merescut ja que foren grans benefactors de la pàtria. Com el narcotràfic que també beneficia moltes pàtries. Que són a més pàtries dels pobres.

Crim de lesa humanitat...

No val argüir que el narcotràfic és un crim de lesa humanitat. No va quedar per fortuna la humanitat ferida després de la guerra del Golf, o després de la nostra passivitat davant del calvari bòsnio-croat, o després de deixar al carrer deu mil siderúrgics o deu mil miners? (ja va explicar per la televisió el ministre Heseltine que aquella era la decisió que més li havia costat de prendre en tota la seva vida política).

Però és que els crims de lesa humanitat són inevitables en el nostre món. Evitar-los pertany a aquelles coses que al polític "li agradaria fer", però no a aquelles que el polític responsable "ha de fer", com expliquen els nostres governants amb una pedagogia sense igual.

És a dir, en el nostre sistema supereficax, les consideracions ètiques, o simplement humanes, pertanyen al camp de l'irresponsable, de l'utòpic, del que ens "agradaria" fer ; però no pertanyen a l'objectiva racionalitat econòmica que ens dicta el que "hem de fer". I al polític responsable no li ha de "tremolar el pols" davant de això. Doncs el mateix passa amb el narcotràfic.

Crim de les mercat!

En canvi, perseguir el narcotràfic seria quelcom molt pitjor que un crim de lesa humanitat: seria un crim de les mercat. I això si que és fatal per al nostre món: el mercat - ja ho sabem- té la seva "mà invisible", els seus mecanismes compensatoris providencials, posats per l'Astuta Raó, o per la Divina Providència, que contribueixen a la més gran producció d'allò que és necessari i a la millor distribució d'allò que s'ha produït. Que els poders civils intervinguin en el mercat suposa anul•lar aquests mecanismes compensatoris providencials, que la Mare Naturalesa ja es va encarregar de posar-nos a la mà, perquè els homes puguin dedicar-se tranquil•lament al seu propi egoisme.

I altra vegada: igual que el narcotràfic. Aquest respon a una "demanda real", que existeix en el mercat i que, si es reprimeix el mecanisme de l'oferta corres-

ponent, acabarà obrint-se camí de manera violenta i desorbitada. Per això els narcotraficants tenen raó plena i tota la coherència del món quan argüeixen que, si se'ls vol perseguir a ells, que es persegueixi al mateix temps traficants d'armes, que també és justificuen amb la demanda existent en el mercat. De manera que els països del Tercer Món podrien organitzar la seva pròpia croada per capturar a algun dels grans traficants d'armes, i jutjar-lo ells com a un Noriega o un Escobar del Nord.

Però això no tindria sentit perquè tots sabem que la famosa "acumulació de capital", que ha estat la mare de tots els progressos, obeeix a unes necessitats estrictament econòmiques, i no pot ser atacada des d'altres consideracions estranyes a aquest raciocini. L'or d'Amèrica (i la sang dels que l'extreien) en el XVII, el tràfic d'esclaus en el XVIII i la fam dels obrers en el XIX, estan en l'arrel del creixement econòmic i de la revolució industrial que han forjat el progrés del Nord del que tan orgullosos estem.

Igualment ara: el miracle econòmic bolivià es deu en gran part al narcotràfic (una altra bona part als consells del FMI de deixar morir lentament de fam unes quantes desenes de milers de miners: consells savis i vàlids perquè s'atenen a una funcionalitat econòmicament eficaç, com la que demana el narcotràfic). A Bolívia es viu millor avui que fa quinze anys perquè, al cap i a la fi, el món no és tan dolent com deia aquella paràbola d'Epuló i Llätzer; i quan a la taula d'Epuló hi ha moltíssim de tot, acaben caient algunes molles sobre els llätzers, que són benèfiques per a ells. Aquest és precisament el secret del nostre sistema: "crear molta riquesa" perquè en sobreabundar, arribin les molles fins als pobres i així es puguin posar alguna cosa a la boca. Això mateix és el que ha passat a Bolívia: en circular moltíssim diner hi ha possibilitats d'inversió, i acaben millorant les carreteres, la construcció que crea llocs de treball, i les infraestructures urbanes. I tot això, encara que els rics ho facin per a ells, acaba beneficiant també els pobres, gràcies a "l'harmonia secreta" del mercat.

Es tracta, doncs que seguim aquell consell tan estimat de tots els governants moderns, i "tinguem una mica de paciència i de fe en el futur: després que els països narcotraficants s'hagin desenvolupat, ja podran acabar amb el narcotràfic, igual que al Nord acabarem amb el tràfic d'esclaus negres o amb la fam dels obrers quan ja s'havia desenvolupat i no el necessitava. I fins i tot pot ser que llavors algun Escobar vagi al Vaticà i faci allà un discurs sobre ètica econòmica. Però això, naturalment, haurà de ser "després", quan el diable fart de carn es faci monjo. Perquè l'ètica sols és "ancilla Copitalis", (com fa temps la filosofia era sols "ancilla theologiae").

No desconeix l'argument utòpic dels que preguntaran: què direm a la mare que té un fill heroinòman?

Coneixo a més de dues d'aquestes mares i sé el que sofreixen. Però, si volem que el món segueixi progressant, no els podem dir sinó el que diuen les veus oficials a la mare a qui se li queden aturats dos fills que treballen en la siderúrgia i que tenen família i s'apropen ja als quaranta: ho sentim moltíssim, senyora. Però això són el que els tècnics anomenen "costos socials del nostre progrés". Perquè fins ara els éssers humans no hem descobert una altra manera de progressar que obligar-ne a morir uns quants. Però aleshores siguem coherents.

La coherència: ètica mínima

Volem lluitar contra la droga? Nobilíssima causa sens dubte, tan digna d'entusiasmes juvenils i de cors generosos com la lluita contra la guerra o la injustícia. Però "ho fem amb utopies que desborden la nostra racionalitat progressista" i que —a més de posar-nos en evidència— "acaben fent més mal que bé". L'única lluita raonable contra el narcotràfic consistirà a no potenciar-lo a base de prohibicions que el fan més rendible, i més poderós. Per això resulten profundament coherents els qui insisteixen que l'únic camí és legalitzar la droga, ja que la seva il·legalitat és la que dóna als narcotraficants beneficis tan desproporcionats que seran "sempre" un estímul irresistible i superior a totes les nostres amenaces. Que tampoc es digui que legalitzar la droga seria un altre crim de lesa humanitat: doncs, com tantes vegades se'ns ha dit a propòsit d'altres qüestions, des de l'avortament fins als salaris legals de fam, "en despenalitzar-los no s'obliga ningú a practicar-los". Tot seria més fàcil si, en lloc de parlar de "legalitzar la droga" que és una expressió maleïda ens acostuméssim a parlar de "despenalitzar l'avorriment" o de "flexibilització del mercat d'esbarjos" perquè això hauria de ser punible?

Resumint

Fa cinc-cents anys, Erasmus va escriure un llibre titulat "Elogi de la insensatesa". En començar-lo, el lector pensava que el seu autor havia d'estar boig per haver escrit allò. En acabar-lo potser pensava que no estava tan segur de ser ell el que raonava. És l'únic que aquí he pretès dir: raons ètiques no se'n poden dir masses en aquesta qüestió, perquè ja sabem que cadascú té la seva ètica i la seva consciència; i no estem molts segurs que hi hagi "una" ètica civil, no podem imposar als altres les nostres conviccions. El que sí que sembla clar és que cap ètica es manté si no és almenys mínimament coherent; i que la coherència intrínseca és pressupòsit de qualsevol ètica. Així doncs: la nostra incoherència més profunda i més sospitosa consisteix a esbrinar raons morals quan es tracta "dels altres", i raons de racionalitat econòmica quan es tracta dels pobres, i de la racionalitat econòmica quan es tracta dels rics. Quantes

vegades sentim a dir que els empresaris necessiten l'accelerador de "l'estímul" i els obrers el fre de la "moderació", perquè el sistema funcioni!

Però pot ser que aquesta doble mesura és la que més clarament ens posa en evidència. Fins i tot encara que siguem incapaços d'adonar-nos-en per allò de la palla en l'ull del veí i la biga en el propi...

Cristians amb responsabilitat política

No és bo deixar la política a les mans dels polítics, perquè és una tasca de tots. Des de les instàncies que cada sistema estableix, o creant noves vies, cada vegada són més els creients que posen l'evangeli al servei d'una manera concreta d'entendre la vida pública i el bé comú. Heus-ne aquí els resultats.

Era l'any 1985. En el Congrés dels EUA es votava l'ajuda als "contras" que operaven a Nicaragua. "La votació es presentava renyida. Tots els diputats menys dos semblaven tenir clar el vot. Dos membres de "Network" intentaren convèncer els dos diputats perquè s'hi oposessin. El primer s'hi havia oposat en la votació anterior, però aquesta vegada dubtava perquè Reagan li havia dit que si votaven en contra, podria costar-li la reelecció. Li vam demanar que votés segons la seva consciència, no per motius polítics. La segona, una dona, encara estava més indecisa. Li vam dir que hi havia hagut un canvi d'última hora en la redacció d'una esmena a la totalitat. Ella es mostrà escèptica... Ja havíem fet el que havíem pogut i ens vam reunir amb la resta del grup, que seguien les votacions amb la respiració continguda. La Cambra es va oposar a l'ajuda als "contras" per dos vots. Els nostres vots!"

Que ve el Lobby!

És només una mostra d'una realitat. "Network" és fruit d'una església dinàmica en un país on els catòlics no són majoria. S'autodefineixen com un "Lobby catòlic nacional a favor de la justícia social" (A National Catholic Social Justice). Un "lobby" és un grup de pressió política organitzat. Als EUA aquests grups estan registrats i actuen a cara descoberta. La seva missió és influir en el Congrés i el Senat per aconseguir esmenes a propostes de llei, accions del govern en una o altra línia, investigacions... La seva estratègia està ben definida, tenen al seu abast els mètodes de participació política més variats: segudes, manifestacions, trucades i

trameses de fax als diputats i senadors, entrevistes amb alts càrrecs, campanyes de desobediència civil... Activitats, en definitiva, tendents a sensibilitzar i pressionar els polítics i la societat en una direcció, en aquest cas, la de la justícia social entesa des dels valors de l'evangeli.

La germana Anata Miller és membre de Network. Religiosa de les Serves de l'Immaculat Cor de Maria, amaga darrere el seu somriure un cervell ben moblat: doctora en economia per la universitat de Califòrnia, a Berkeley, és membre directiu de Network i s'encarrega de la coordinació d'educació. Ella creu que "pressionar" (lobbying) a favor de canvis socials justos és una resposta vàlida a les exigències de l'evangeli en una societat com la nord-americana i en un moment com l'actual, en què la desigualtat entre rics i pobres creix en tot el món, fins i tot als EUA.

El treball de Network es basa en els valors i els ensenyaments de la doctrina social de l'església catòlica. Les línies d'acció parteixen sempre d'una anàlisi, i són resultats d'un llarg procés de reflexió i discussió. Al final, el "profetisme i la utopia" dels ideals (sanitat per a tothom, casa per als qui no en tenen, para la fabricació d'armes i la intervenció en països del tercer món...) ha de conjugar-se amb el "pragmatisme" de la política i proposar concrecions (un text nou per a una llei, una nova manera d'abordar un problema social, una estratègia eficaç per convèncer els diputats i diputades perquè votin en tal sentit).

Funcionar com una xarxa

Amb més de vint anys de vida, Network reuneix ja més de deu mil associats que paguen una quota fixa i compta amb professionals per a les tasques d'organització i gestió. La metodologia de treball és molt participativa: els membres proposen periòdicament quins assumptes s'han de treballar. Quan es discuteixen i s'arriba a línies d'actuació es posa en marxa tota la xarxa de membres i voluntaris. La comunicació i una xarxa organitzada en tot el país són el secret de l'eficàcia de les accions polítiques, ja que només s'actua en el Capitoli. Cada districte electoral té assignat un contacte i els coordinadors de cada estat serveixen per mobilitzar les forces disponibles en qualsevol moment. Des del principi, el suport de les congregacions va ser vital per desenvolupar aquesta infraestructura. Compta, a més, amb un butlletí, "Connection", que manté la comunicació i ofereix articles de reflexió. També desenvolupen una tasca educativa important oberta a tothom qui vulgui, que inclou seminaris de formació política, o sobre com "fer lobby". Són mitjans per promoure una manera d'entendre el bé comú, la societat i les relacions internacionals, com a tasca de tots.

Bastir ponts

Les prioritats actuals de Network s'agrupen en tres línies:

- Assegurar l'accés just als béns econòmics: reforma sanitària, reforma de la seguretat social, habitatges assequibles.
- Reordenar prioritats pressupostàries. conversió econòmica, reduir el dèficit, impostos justos.
- Transformar les relacions mundials: desenvolupament igualitari i sostenible, cooperació mundial, amb atenció especials a les Filipines, l'Amèrica Central i Sudàfrica.

Durant les dues dècades d'existència ha pres partit clar respecte a la igualtat de drets, la imposició de sancions a Sudàfrica, l'ajuda nord-americana als "contras" de Nicaragua, el desarmament... Avui els temes ecològics i d'independència ocupen també l'agenda de l'organització.

Entre les accions estratègiques, es posa gran interès a aconseguir que els qui sofreixen polítiques injustes entrin en contacte amb els membres del Congrés que prenen les decisions que influeixen en les seves vides. Aquest tipus d'accions s'anomenen "Bridge Building", bastir ponts.

Segons Amata Miller, els immigrants i les dones són els col·lectius que avui necessiten el suport de Network. Com a economista es declara contrària al recent tractat de lliure comerç entre Mèxic, EUA i Canadà i lamenta que en aquest cas no aconseguissin el seu objectiu. Però sí que ha viscut en moltes ocasions la satisfacció de petits passos, com el de la votació contra l'ajuda als "contras" o com quan van aconseguir que canviés la política de favor d'EUA respecte al dictador filipí Marcos. També han estat anys d'avenç en els drets de les dones.

Fe i política

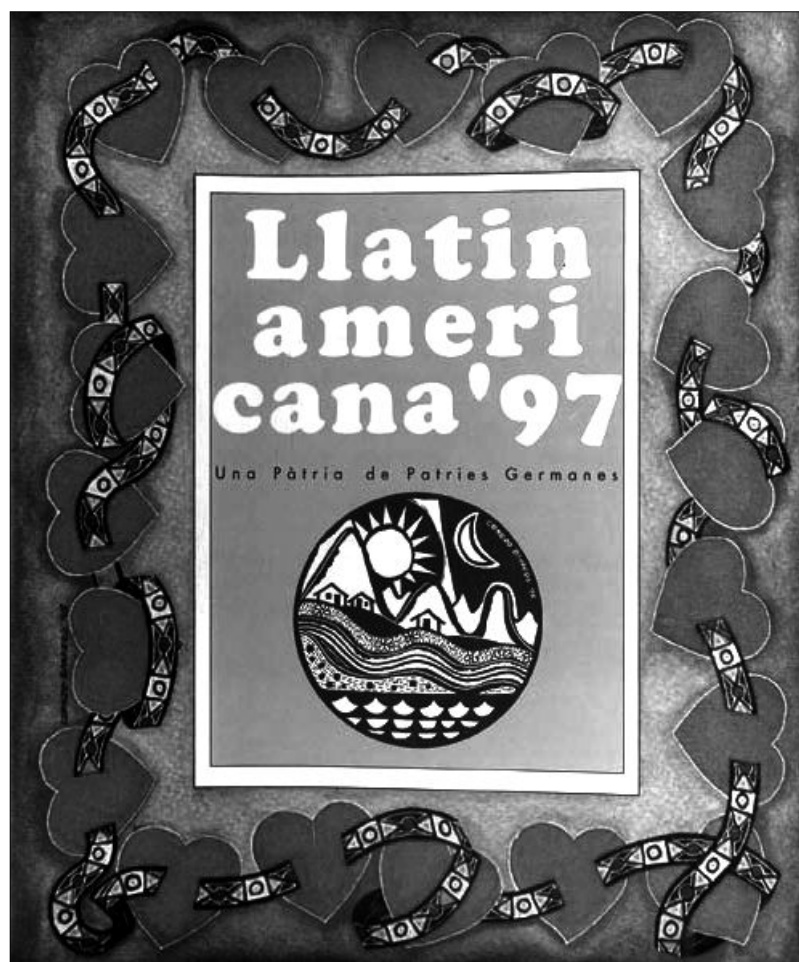
Les accions polítiques del grup són permanents, no estan amb cap partit encara que, com en el cas de Bill Clinton, sentis més sintonia amb alguns. "Es nota –afirma Miller– que prové d'una classe social molt senzilla, no com Bush. Alguns l'acusen de no actuar, però és que ell consulta més, estudia més els temes, és un altre estil".

Dins de l'església dels EUA, al principi, Network quasi mai no intervenia en assumptes interns. A partir de 1976 la Conferència Episcopal decideix adoptar els seus temes de treball a partir de sondejos fets a les parròquies. Network ha assessorat els bisbes en temes com la dona, l'esmena sobre la igualtat de drets, el desarmament i assumptes d'economia i també jurídics.

Network interpreta la crida de l'Evangeli a mirar la realitat des dels pobres, no solament com una crida a una conversió personal, sinó també a una conversió social. Proposa una visió global i integradora dels

temes polítics. Promou relacions iguals entre les persones i els pobles, basades en la reciprocitat, no en la submissió-dominació. El grup assumeix una perspectiva feminista, sobretot per moure's en el terreny de la política, clàssicament dut a terme per homes, competitiu i jeràrquic; també per haver sorgit d'un grup de dones.

Però aquesta organització ha aconseguit, a més, generar una mística peculiar dins de l'organització: la fe i la política s'uneixen en la litúrgia quan hi ha un encontre, i els equips, tot sovint, es prenen un cap de setmana per reflexionar en profunditat sobre les motivacions i maneres de l'acció.

1997

**UNA PÀTRIA
DE PÀTRIES GERMANES**

Llatinoamericana '97:

– Tradició consagrada i creixent: amb sis anys d'edicions, publicada a més de 20 països i en nou llengües (espanyol, portuguès, francès, anglès, alemany, català, euskera i gallec), és el llibre llatinoamericà més difós cada any dins i fora del Continent.

– Signe d'identitat, sintonia amb les "Grans Causes" (Indígena, negra, popular, la dona, l'ecologia) i "l'Esperit de la Pàtria Gran", l'opció pels pobres i l'alliberament, l'alternativitat enfront del neoliberalisme de l'exclusió, la intersolidaritat llatinoamericana, l'esperança comuna sud-sud i l'aliança del nord solidari. Signe d'identitat de tots aquells i aquelles que, nascuts o no en la Nostra Amèrica, respiren la seva utopia.

– Treball col·lectiu i servei de militància: més de 80 entitats editorials dins i fora del continent, moltes aportacions desinteressades, almanac, agenda, martirologi, taulell d'anuncis continental, rellotge de la nostra hora, manual d'educació popular i de compromís militant i pastoral.

*Prendidas por la cinta
de la común memoria,
muchas hermanas Patrias de una Patria,
cuencos de sangre una,
rondan la verde paz de la justicia.
Bajo la abuela Luna,
consejera,
y el padre Sol,
bizarro,
redonda es la verdad del Continente.
Los Andes montan guardia
contra todo invasor (jojo al Mercado!).
Las vidas de los pobres
pueblan de amor la Tierra maltratada.
Los surcos van y vienen
como abrazos fecundos.
Pasan los ríos como sueños largos.
Y el mar ofrece la utopía entera
al cansancio del Mundo,
a servicio del Reino.*

PERE CASALDÀLIGA

A manera d'introducció fraterna

La mundialització des de casa

PERE CASALDÀLIGA

L'Agenda Llatinoamericana de l'any passat estava dedicada a la mundialització. A l'altra mundialització, evidentment. Perquè, ni nosaltres ni la gran humanitat, ni el mateix Déu, podem acceptar aquesta mundialització del mercat total que ens volen imposar, excloent de la immensa majoria i destructora de l'entorn ecològic.

En continuïtat amb aquest tema, actualíssim per bé i per mal –depdrà de com la humanitat l'abordi –, aquest any la nostra Agenda es dedica a la mundialització des de casa: com fer Pàtria Gran de veritat en la intersolidaritat d'aquestes diverses Pàtries Germanes que conformen l'Amèrica Nostra, fent així, des d'una base continental, mundialitat de la bona, l'altra mundialitat.

Negar-se a aquest “canvi d'època” que estem vivint i que fonamentalment és la mundialització en tots els seus aspectes, seria girar l'esquena a la realitat i al futur. Ni l'esperit llatinoamericà ni la teologia de l'alliberament, que propugnem com a referencials del nostre tarannà i de la nostra fe, avalarien aquesta actitud irreal, de fugida.

Aquest esperit i aquesta teologia, per definició, s'aboquen sobre la realitat i la praxis, vers la utopia i

l'esperança. Mundialitzar-se avui –però amb aquesta altra mundialització– és l'única forma d'ocupar dignament l'espai i la missió que ens toquen com a persones conscients i com a Pobles vius.

Fa temps que estic sospirant perquè un Galeano, d'aquests que transiten per les “venes” i les “memòries” i els “somnis” de la Nostra Amèrica, ens escrigui un llibre ardent que podria titular-se així: “La Pàtria Gran explicada amb amor”. Aquesta “federació d'identitats”, com diu Maria Benedetti, una federació que mai no es podria reduir a tractats de paper i que mai hauria de transformar-se en una “integració” d'aquestes que dilueixen precisament les identitats, com ho estant intentant les polítiques indigenistes oficials al llarg de la nostra història, sempre colonialista (des de fora i des de dins).

Doncs bé, avui un altre somni més: que algú, que tots, cadascú i cadascuna, des de l'escriptori vital de la pròpia existència, lluita i organització, escrivim i fem, en procés, sense claudicacions, amb molta esperança, aquesta Humanitat sencera narrada i cantada, forjada amb amor. Per ara, i sense por de ser incompresos, sense claudicar a les propostes ingènues de canviar de paradigma, sense renunciar ni a la lluita ni a l'esperança, cridant profèticament la nostra indignació contra aquesta mundialització neoliberal. “Ens indignem, per tant existim”, escrivia amb autenticitat l'inoblidable Albert Camus, a qui van donar el premi Nobel, per de no donar-li la raó, potser...

Des de la indignació, doncs, que denuncia, que es rebel·la, que desbarata, en el propi cor, en la família, al barri, a la província, al país, al Continent, al Món, aquesta pseudodemocràcia que permet votar (tan controladament) i que redueix els recursos bàsics destinats a la salut, l'educació, la comunicació elemental, la vida. I des de la utopia sempre i ara més que mai: Utopia “necessària com el pa de cada dia”. És còmic i repugnant veure aquests teòrics i executius, que un dia condemnaven tan dogmàticament tot allò que semblés una promesa socialista de futur, imposar ara uns ajustaments econòmics que literalment maten, per atur, per falta d'assistència sanitària i per fam real, a la major part de les nostres poblacions... amb la promesa que arribarem finalment a ser, també nosaltres, uns “tigres” neoliberals més.

L'Agenda d'aquest any porta com a títol de portada aquesta definició del que és, del que ha de ser, la Nostra Amèrica: Una Pàtria de Pàtries Germanes. Sense grans ni petites, evidentment. També dons d'aquesta casa nostra continental, les hegemonies prepotents són una temptació. En el continent com un tot, i dins de cada país. Al Brasil, per exemple, fàcilment el “Sud meravelles” mira per damunt les espatlles el Nord-est empobrit, i l'Argentina de Buenos Aires fàcilment margina les gents germanes de terra endins.

Només podem contribuir a la mundialització alternativa si lluitem agosaradament per una continentalitza-

ció, alternativa també. La integració llatinoamericana que necessitem i pretenem no és aquesta que tan neocolonialment ens fan empassar als mercats regionals, en algunes decisions de la inexpressiva OEA, o pels convenis arbitraris que tant sovint fan els nostres governants amb empreses i governs que no ens estimen, precisament, sinó que ens xuclen.

És cert que en les darreres dècades ha crescut la consciència interllatinoamericana i l'encontre solidari i el somni comú d'una Amèrica Nostra una, com la van cultivar en les seves respectives visons Bolívar, Martí, el Che, Mariàtegui o Neruda... I per ironia de la història, que sempre, des de la terra dels pobres i des del cel del Déu de la Vida, acaba donant la raó als vençuts, cal agrair-ho, fins i tot, a les dictadures militars, que van fer que les nostres respectives Pàtries se sentissin més germanes de sang heretada i de sang vessada.

Però ara ens toca fer, a més de somniar. No ser pragmàtic no significa no ser programàtic. Hem de conjugar cada dia més, en els nostres moviments populars i en les nostres comunitats de fe, la raó política, la raó utòpica. La utopia vers el demà amb el cada dia d'avui; al major amor amb el gest normal; la bella rutina de la fidelitat diària amb l'esperança escatològica del Regne.

Fer. Utilitzant totes aquestes mediacions pedagògiques que el nostre Poble sap fe servir tan bé. Multiplicant les realitzacions alternatives, en la reforma agrària (a l'estil de moviment brasiler dels "Sense Terra"), en la promoció popular de l'educació i la salut, en l'expansió de les diverses fórmules d'aquest Moviment Popular que tantes vegades pot corregir i certament completar la visió i l'acció, més unilaterals, d'un partit o d'un sindicat (encara indispensables, però sempre reformables).

Universalitzant, dins del propi Continent, la vida i les seves fonts i els seus somnis, la vertadera democràcia participativa i socialitzadora, la intersolidaritat d'igual a igual, contribuïrem com a Pàtria de moltes Pàtries Germanes a construir aquesta Pàtria Universal, aquesta altra Mundialització que va ser, des del principi, el projecte alliberador de Déu.

Amics del bisbe Pere Casaldàliga

Secretariat dels "Amics del Bisbe Pere Casaldàliga"

QUI SOM?

Som una Associació nascuda el febrer de 1989 amb la intenció de promoure la candidatura de Pere Casaldàliga al Premi Nobel de la Pau per a l'any 1992. Aquesta decisió es prenia veient en el bisbe

Pere el representant qualificat de tota una manera de percebre la realitat del Brasil, de l'Amèrica Llatina i del Tercer Món i una forma concreta de presència d'Església en ell.

Des del 1989 fins el 1992 vam dur a terme diferents trobades, xerrades, etc. Per donar a conèixer la seva persona i per recollir signatures per a la candidatura. Tota la càrrega de simbolismes enfrontats que s'havia suscitat entorn del Vè Centenari ens semblava també propícia per a la candidatura al Nobel d'en Pere, que va ser presentada per l'Adolfo Esquivel. Després, quan el 1992 van concedir el Premi Nobel de la Pau a Rigoberta Menchú, vam considerar que les "causes" per les quals nosaltres demanàvem el Nobel per a en Pere estaven representades per a la Rigoberta, per tant, vam decidir acabar la campanya. Després del 92 vam pensar però, que valia la pena de continuar treballant organitzadament com a "Amics del bisbe Pere Casaldàliga", per obrir camins de conscienciació i cooperació amb Brasil, l'Amèrica Llatina i el Tercer Món.

QUI SOM ACTUALMENT?

Una Associació formada per tots els socis (uns 2.500) que reben el butlletí que publiquem trimestralment i que coneixem, familiarment com a "cartes d'en Pere".

Un grup d'aquestes persones, el Secretariat, ens reunim quinzenalment (el segon i quart dijous de cada mes als locals de Justícia i Pau de Barcelona) per dur endavant les tasques concretes que tenim.

QUINS SÓN ELS NOSTRES OBJECTIUS?

Realitzar, normalment durant els mesos de febrer a abril de cada any, una campanya de sensibilització sobre algun tema –causa concreta del Brasil o l'Amèrica Llatina, que ens ajudi a conèixer més de prop aquella realitat, més enllà dels silencis i tòpics a què ens tenen sotmesos els mitjans de comunicació. Fins ara els temes tractats han estat:

1990: En Pere Casaldàliga i les seves causes

1991: La Causa dels Pobles Indígenes

1992: Vè Centenari... de què?

1993: El problema de la Terra a Amèrica Llatina

1994: Els nenes del carrer

1995: La Causa negra

1996: Vides per la Vida. Els màrtirs llatinoamericans en el nostre món global.

Hem volgut que fossin persones, veus autoritzades i representatives dels moviments populars i/o eclesials d'aquells països, les que ens poguessin fer conèixer llurs processos històrics, dificultats i possibilitats de futur. Al mateix temps no hem volgut deixar de cercar el paral·lelisme entre les situacions que es donen allà i les que es donen entre nosaltres i sempre hem analitzat les diferents situacions des de les dues vessants: la realitat d'aquí i la d'allà, tot intentant veure

quines són les causes que les provoquen i quin ha de ser el nostre compromís per combatre-les.

La Campanya d'aquest any 1997 estarà dedicada als "exclosos" de la nostra societat i portarà per títol:

LA GENT PROHIBIDA

També és un dels nostres objectius fer arribar a mans de tots els interessats els textos que periòdicament ens envia en Pere Casaldàliga, normalment després del seu viatge solidari per Centramèrica, com també altres materials que ens semblin interessants.

De la mateixa manera intentem mantenir contacte amb organitzacions de base del Brasil i l'Amèrica Llatina donant suport a llurs lluites pels Drets Humans, per una alternativa política, econòmica i social que permeti una vida digna a les majories empobrides de l'Amèrica Llatina. També facilitar que aquestes organitzacions ens enviïn a altres entitats i ONG del nostre país, per tal de cercar una cooperació més ampla.

COM S'HI POT COL·LABORAR?

Si estàs interessat a col·laborar dedicant una estona del teu temps, i vius a Barcelona o a prop, pots fer diverses feines al Secretariat: preparar materials, contestar cartes, col·laborar en la preparació i realització de campanyes, trobades, etc. ...

Si formes part d'un grup ja fet i teniu interès a cooperar amb el Tercer Món, us podem oferir formes concretes de contacte per cooperar, segons les vostres i les nostres possibilitats. També us podem oferir materials d'anàlisi i reflexió del Brasil i l'Amèrica Llatina en alguns aspectes.

Si pots fer alguna aportació de tipus més professional, des de la teva especialitat, això pot enriquir i ampliar molt les nostres possibilitats de treball.

No et quedis aturat/ada. Posa't en contacte amb nosaltres. Serem més a aportar el nostre gra de sorra per canviar les injustícies relacionades entre el Primer i el Tercer Món.

Ens trobaràs:

AMICS DEL BISBE PERE CASALDÀLIGA
Rivadeneyra 6, 10è. - 08002 Barcelona
Tel. 317761 77 (dijous de 6 a 8 de la tarda)

Economia de Tahuantinsuyu

ERNESTO CARDENAL

No tuvieron dinero
Y el oro para hacer la lagartija
Y NO MONEDAS

Los atavíos
Que fulguraban como fuego
A la luz del sol o a las hogueras
Las imágenes de los dioses
Y las mujeres que amaron
Y no monedas
Millares de fraguas brillaron en la noche de los Andes
Y con abundancia de oro y plata
No tuvieron dinero
Supieron
Vaciar laminar soldar grabar
El oro y la plata
El oro: el sudor del sol
La plata: las lágrimas de la luna
Hilos cuentas filigranas
Alfileres
Pectorales
Cascabeles
Pero no DINERO
Y porque no hubo dinero
No hubo prostitución ni robo
Las puertas de las casas las dejaban abiertas
Ni Corrupción administrativa ni desfalcos
-cada dos años
daban cuenta de sus actos en el Cuzco
porque no hubo comercio ni moneda
no hubo
la venta de indios
Nunca se vendió ningún indio
Y hubo chicha para todos

No conocieron el valor inflatorio del dinero
Su moneda era el Sol que brilla para todos
El Sol que es de todos y a todo hace crecer
El Sol sin inflación ni deflación: Y no
Esos sucios "soles" con que se paga al peón
(que por un sol peruano te mostrará sus ruinas)
Y se comía 2 veces al día en todo el imperio
Y no fueron la financistas
Los creadores de sus mitos
Después fue saqueado el oro de los templos del Sol
Y puesto a circular en lingotes
Con las iniciales de Pizarro
La moneda trajo los impuestos
Y con la Colonia aparecieron los primeros mendigos

El agua ya no canta en los canales de piedra
Las carreteras están rotas
Las tierras están secas como momias
Como momias
De muchachas alegres que danzaron
Enrway il)
El mes de la Dana del Maíz Tierno
Ahora secas y en cuclillas en Museos

Manco Capac! Manco Capac!
Rico en virtudes y no en dinero

(Manco: "virtud", Capacj: "rico")
 "Hombre rico en virtudes"
 Un sistema económico sin MONEDA
 La sociedad sin dinero que soñamos
 Apreciaban el oro pero era
 Como apreciaban también la piedra rosa o el pasto
 Y lo ofrecieron de comida
 Como pasto
 A los caballos de los conquistadores
 Viéndolos mascar metal (los frenos)
 Con sus espumosas bocas
 No tuvieron dinero
 Y nadie se moría de hambre en todo el Imperio
 Y la tintura de sus ponchos ha durado 1000 años
 Aun las princesas hilaban en sus husos
 Los ciegos eran emplazados en desgranar el maíz
 Los niños en cazar pájaros
 Hubo protección para los animales domésticos
 Legislación para las llamas y vicuñas
 Aun los animales de la selva tenían su código
 (que ahora no lo entienden los Hijos del sol)

De la plaza de la Alegría en el Cuzco
 (en el centro del mundo)
 partían las 4 calzadas
 hacia las 4 regiones en que se dividía el Imperio
 "Los Cuatro Horizontes"
 TAHUANTINSUYU
 Y los puentes colgantes
 Sobre ríos rugientes
 Carreteras empedradas
 Caminitos serpenteantes en los montes
 Todo confluía
 A la plaza de la Alegría en el Cuzco
 En el centro del mundo

El heredero del trono
 Sucedió a su padre en el trono
 MAS NO EN LOS BIENES
 ¿Un comunismo agrario?
 Un comunismo agrario
 "EL IMPERIO SOCIALISTA DE LOS INCAS"
 Neruda: no hubo libertad
 Sino seguridad social
 Y no todo fue perfecto en el "Paraíso Incaico"
 Censuraron la historia contada por nudos
 Moteles gratis en las carreteras
 Sin libertad de viajar
 ¿Y las purgas de Atahualpa?
 ¿El grito del exiliado
 en la selva amazónica?
 El Inca era dios
 Era Stalin
 (Ninguna oposición tolerada)
 Los cantores sólo cantaron la historia oficial
 Amaru Tupac fue borrado de la lista de reyes

Pero sus mitos
 No de economistas!
 La verdad religiosa
 Y la verdad política
 Eran para el pueblo una misma verdad
 Una economía con religión
 Las tierras del Inca eran aradas por último
 Primero las del Sol (las del culto)
 Después las de viudas y huérfanos
 Después las del pueblo
 Y las tierras del Inca aradas por último
 Un Imperio de ayllus
 Ayllus e familias trabajadoras
 El universo entero todo un gran ayllus
 (y hoy en vez del ayllu: los latifundios)
 No se podía enajenar la tierra
 Lacta mama (la tierra) era de todos
 Madre de todos

En la Puna
 Una flauta triste
 Una
 Tenue flauta como un rayo de luna
 Y el quejido de una quema
 Con un canto quechua...
 Chuapi punchapi tutayaca
 ("anocheció en mitad del día")
 pasa un pastor con su rebaño de llamas
 y tintinean las campanitas
 entre las peñas
 que antaño fueron
 muro pulido

¿Volverán algún día Manco Capac con su arado de oro?
 ¿Y el indio hablará otra vez?
 ¿Se podrá
 reconstruir en estos tiestos
 la luminosa vasija?
 ¿Trabar otra vez
 en un largo muro
 los monolitos
 que ni un cuchillo quepa en las juntas?
 ¿Restablecer las carreteras rotas
 de Sudamérica
 hacia los Cuatro Horizontes
 con sus antiguos correos?
 ¿Y el universo del indio volverá a ser un Ayllu?

El viaje era al más allá y no al Museo
 Pero en la vitrina del Museo
 La momia aún aprieta en su mano seca
 Su saquito de granos.

Continent d'exclusos, terra de solidaris

PERE CASALDÀLIGA

Quan es parlava, més ingènuament, de pobles desenvolupats i de pobles subdesenvolupats, "el no nom de la pau" era el DESENVOLUPAMENT. Després, ja desencantats dels desenvolupaments que continuen desenvolupant la Humanitat en la misèria i en la dependència, "el nou nom de la pau" va passar a ser el de SOLIDARITAT. És bo de recordar, que, de tota manera, sempre, l'antic i el nom nou de la PAU continua sent, abans que res JUSTÍCIA.

"La Pau és fruit de la Justícia", dictaminaven els antics. I la Bíblia enalteix com a ideal de convivència humana, projecte de Déu mateix, la Pau i la Justícia besant-se.

Ja sabem, per dramàtica experiència, el que significa "desenvolupament", com també hem començat a saber, més dramàticament –cada cop més pobres, cada cop més al marge– el que significa "democràcia", quan són ells –els senyors, el capital, l'imperi, el primer món– els que propicien aquest desenvolupament o imposen aquesta democràcia: democradura.

La Justícia, no obstant això, o deixa de ser o és ella mateixa. Ni la Pau pot prescindir de la Justícia, ni l'Amor pot substituir-la: no serien ni Pau ni Amor.

La veritable Solidaritat, especialment quan es tracta "dels exclosos", ha de ser abans que res la proclamació, la reivindicació, la implementació de la Justícia. La Solidaritat –entre persones, entre pobles, entre continents, entre el nord i el sud– no pot ser la humiliant caritat de qui en té massa, ni la subvenció substitutiva de qui explota i domina. Cada vegada més, en el tercer món sobretot, concretament en aquesta nostra Amèrica, entenem que la Solidaritat ja de ser exigent, justiciera, estructural. Que no se solidaritzin amb nosaltres els que són capaços de solidaritzar-se amb les nostres reivindicacions, amb les nostres lluites, amb les nostres alternatives de Dret Internacional, de Socialització igualitària, de societat humana, en definitiva.

Amb la caiguda del mur i amb tants de murs alçats, dins de la mateixa Europa i entre el nord i el sud; en aquest "final de la Història" que alguns estúpids profetes estan celebrant per l'arribada universal del regne del Mercat i del Liberalisme –pel Capitalisme suposadament vencedor –; quan els neocabdillisme i les pseudodemocràcies liberals s'apoderen del Continent, servils, populistes i genocides... els exclosos conscients i tot els que amb ells volem sobreviure humans, hem de fer de la Solidaritat la nostra polí-

tica, l pràctica pública de l'amor, una vivència diària, incondicional, exhaustiva.

Del primer món com a tal –estructura de pecat– només podem esperar la dominació o l'exclusió. Sobrem en aquest càlcul seu el 15% de la humanitat que té dret a existir. Avui ni tan sols interessa la nostra mà d'obra barata. I el mateix ecologisme oficial primermundista és, freqüentment, un egoisme que es prevé a temps: garantir el futur d'ells... A part de l'antiecologisme, també d'ells, que aboca sobre nostre les seves diferents escombraries!

Dels que en el Primer Món s'autoexclouen, protestant, forçant alternatives, fent-se companys del Tercer i del Quart, hem de rebre, agraïts, tots els seus gestos de Solidaritat i retomar-los els nostres, en reciprocitat militant, en comunió fraterna. Serà, això no obstant, sobretot entre els exclosos mateix com es construirà la Solidaritat eficaç, sense paternalismes, sense "caritativisme", sense noves dependències, sense deixar tranquil·les les consciències amb les escorrialles solidàries de la caritat.

La Solidaritat entre els exclosos, que és la intersolidaritat, d'igual a igual, en el mateix dolor i en la mateixa lluita, en el mateix captiveri i en la mateixa esperança, en la mateixa mort i en la mateixa vida. Simultàneament exclosos, simultàniament drets.

En aquest immens exclòs Tercer Món, en aquest prohibit Sud de la Humanitat, tots els que formem LA NOSTRA AMÈRICA –en el sud, en el centre i en el nord; del continent i de les illes; indis, negres, mestissos; menors, dones, no nascuts; emigrants, refugiats, exiliats; pagesos i obrers; agents de pastoral i militants de la paraula i de l'art o de la ciència o de la nova política– hem de reconèixer-nos, amb indignada dignitat, com un CONTINENT D'EXCLOSOS i hem de fer-nos, dia a dia, braç a braç, un CONTINENT DE SOLIDARIS.

Solament sobreviurem en la intersolidaritat. Solament essent intersolidaris podrem ser nosaltres, i solament en la intersolidaritat –cultural, social, política, econòmica, ecumènica– podrem també ajudar al deshumanitzat Primer Món a ser altre cop humà i lliure de la buidor i de la voracitat capitalista.

En el meu últim viatge a CENTRAMÈRICA, "després del que va passar" i particularment en l'estimada i petita enorme Nicaragua, el març de 1990, vàrem comentar molt, entre companys i companyes, els reptes d'aquesta nova hora. Tot, menys el conformisme, dèiem. Tot, menys la idolatria del Mercat. Tot, menys la Democràcia Liberal. Tot, menys els neoimperialismes. Tot: o sigui, la utopia humana i cristiana d'una Societat solidària, el Regne de Déu que comença a forjar-se entre nosaltres, malgrat també les pròpies claudicacions.

És demostrable, amb dades i cròniques, com ha estat sobretot aquesta Centramèrica, martiritzada i

lluitadora, la més gran profecia col·lectiva de la solidaritat, de la intersolidaritat dels petits. Nicaragua, en particular, que ens va ensenyar a viure la Solidaritat com “la tendresa dels pobles”.

Sigui, abans que res, doncs, la tendresa diària entre els Pobles germans del Continent, la continental tendresa –que possiblement no coincidirà amb el programa continental de Bush! Exclosos de l'imperi, exclosos en el Regne, fet de tota aquesta PÀTRIA GRAN una terra de solidaris, alliberant-nos junts.

“Con los pobres de la tierra quiero mi suerte echar”.
Amb els Pobres i amb el Déu dels Pobres.

Declaració solemne dels pobles indígenes del món

Consell Mundial dels Pobles Indígenes (CMPPI)

Nosaltres, pobles indígenes del món, units en una gran assemblea d'homes savis, declarem a totes les nacions:

quan la terra mare era el nostre aliment,
quan la nit obscura formava el nostre sostre,
quan el cel i la lluna eren els nostres pares, quan tots érem germans i germanes,

quan els nostres cacics i ancians eren grans líders,
quan la justícia dirigia la llei i l'executava,
llavors varen arribar altres civilitzacions!

Amb fam de sang, d'or, de terra i de totes les riqueses, portant en una mà la creu i en l'altre l'espasa, sens conèixer ni voler aprendre els costums dels nostres pobles, ens classificaren per sota dels animals, ens varen robar les terres i ens en separaren ben lluny, transformant en esclaus els “fills del sol”.

Això no obstant, no varen poder eliminar-nos! ni ens fan oblidar el que som, perquè som la cultura de la terra i del cel.

Som d'una ascendència mil·lenària. I som milions.
I encara que el nostre univers sencer sigui destruït,
NOSALTRES VIUREM
per més temps que l'imperi de la mort!

Port Alberni, 1975

Anàlisi de conjuntura de l'organització d'Estats Americans

PLINIO ARRUDA SAMPAIO

La reforma de la Carta de l'Organització d'Estats Americans (OEA) per dotar la seva Assemblea General de la facultat de suspendre la representació d'un país membre, quan en aquest ocorren “fets que causin la interrupció abrupta o irregular del procés polític institucional democràtic o de l'exercici legítim del poder per un govern elegit democràticament” (Res. 1080) és quelcom sobre què cal reflexionar per comprendre en profunditat l'hora que viu l'OEA.

Curiós! Després de més d'un segle d'existència i de més de cent cops, pronunciaments i dictadures militars i civils en tots els països membres situats al sud de Río Grande, l'OEA s'adona que l'existència de règims arbitraris amenaça la seguretat continental... Qui es pot oposar a l'aplicació de penes a cops com el de Pinochet a Xile o el dels generals brasilers, argentins o uruguaians que varen decapitar governs elegits democràticament en aquells països, en els anys 60 i 70? Qui no es va indignar quan un goril·la de la CIA, Cedràs, va fer caure el president Aristide d'Haití?

Però, alerta: res no indica que la reforma apunti a solucionar aquests casos. Fujimori va tancar el Congrés peruà, va dissoldre el poder judicial, va dissoldre el poder judicial, va censurar la premsa... però s'asseu impertèrrit a l'OEA, perquè va muntar unes eleccions mig fraudulentas i va complir el ritual de “govern democràtic representatiu institucional”. Pinochet malbarata arrogància i bloqueja l'adjudicació de responsabilitats dels assassinats comesos durant la seva dictadura, perquè els demòcrates xilens saben que la CIA desestabilitzarà el país si el president Frei s'atreveix a cessar-lo.

No ens enganyem. L'objectiu real de la reforma no és el d'impedir cops d'Estat contra règims democràtics, sinó el de proporcionar una justificació jurídica més clara perquè l'OEA intervingui quan hi hagi amenaça de destrucció de les “democràcies plutocràtiques” muntades a partir dels anys 70, que s'han mostrat més dòcils als interessos dels EUA que els imprevisibles dictadors llatins.

Amb tot, hi ha quelcom d'intrigant: quina necessitat hi havia d'aquesta reforma en aquest moment?

Els EUA han fet centenars d'intervencions econòmiques o militars en desenes de països llatinoamericans sempre que ho han volgut. Avui mantenen un bloqueig econòmic contra Cuba des de fa més de 30 anys; van destituir el president Jacabo Arbenz quan aquest desapropià terres de la United Fruit a

Guatemala; van impedir la presa de possessió del president electe Juan Bosch; van finançar vagues i atemptats destinats a desestabilitzar el govern constitucional d'Allende; van mantenir a sang i foc dictadures sanguinàries a El Salvador i a Guatemala. Quina necessitat hi havia, per tant, d'incloure a la Carta de l'OEA una regla que els doni la facultat de fer el que ja han anat fent sistemàticament?

Com que no es pot suposar que els astuts ambaixadors que varen cuinar aquesta reforma desconeguin la història de la política externa continental, cal formular una hipòtesi d'explicació racional del fet. Els canvis que s'estan donant en l'ordre polític internacional i en el sistema econòmic del capitalisme proporcionen alguns elements aclaridors pe a aquesta anàlisi.

Una de les primeres conseqüències d'aquests canvis va ser l'investida contra l'autonomia i fins i tot contra la sobirania dels Estats nacionals. El principi de la "no intervenció" d'altres països o de les organitzacions internacionals en els assumptes interns de cada nació, que va ser consagrat en la Carta de l'ONU, ha estat objecte d'un sistemàtic atac en diversos congressos i reunions polítiques internacionals en aquests darrers anys. Són mocions, recomanacions, apel·lacions, relatoris, informes tècnics que, amb el pretext de la protecció del medi ambient, la defensa dels drets de la dona, la garantia dels drets humans, el combat a la pobresa, la prohibició de les armes nuclears, la protecció de la propietat intel·lectual ... busquen obrir escletxes en el principi d'autodeterminació dels pobles –precària defensa de les nacions dèbils contra la ingerència de les poderoses en els seus assumptes interns.

Més enllà de les declaracions hi ha fets reveladors. Els EUS varen autoritzar al seu FBI d'actuar en qualsevol país per defensar els seus interessos: van segrestar ostentament un mexicà, a Mèxic, i el van conduir als EUS per jutjar-lo.

França prepara el seu exèrcit per actuar en qualsevol punt del planeta: en el futur –va dir el president Chirac- caldrà ser capaç d'actuar on s'orgeixin problemes econòmics. Per castigar els cubans que varen fer esclatar una avioneta pilotada per dos agents provocadors vinguts de Miami fins a l'espai aeri de Cuba, els EUA varen prendre la increïble decisió de col·locar una llista prohibida de països que tenen empreses que comercien amb l'illa.

Qui no veu, davant de totes aquestes evidències, que està en marxa un procés de recolonització dels països dependents i perifèrics per part de les potències econòmiques i per les mega- multinacionals que estan reorganitzant el sistema econòmic capitalista i l'ordre internacional?

Tot fa creure que, en el nou mapa del capitalisme mundialitat, els mercats llatinoamericans passaran a formar part d'aquell conjunt d'espais econòmics que, com que no estan integrats en els tres grans blocs

econòmics, constitueixen àrees de lliure competició de les multinacionals. Això significa que els EUA no podran ja dialogar exclusivament amb les sub-servents elits "criolles" per resoldre els assumptes hemisfèrics. La mundialització ha determinat la presència d'interessats en aquesta qüestió nous i més poderosos. Tot fa creure que la reforma de la Carta es deu al desig dels EUA –que ocupa avui en el món la situació poc habitual de ser una potència hegemònica des del punt de vista militar, que ja no 's hegemònica econòmicament –de preparar-se perquè aquest diàleg amb els interlocutors nous i més poderosos no redueixi l'eficàcia de la Doctrina Monroe.

Pels americans del nord, els països de l'Amèrica Llatina sempre han estat i cal que continuïn sent el patí de darrere de les seves empreses; però, atès que ja no es pot invocar la defensa de l'hemisferi contra l'expansió comunista per justificar les intervencions, necessiten una nova regla jurídica, que asseguri l'existència de "governos amistosos" en tots els països. Quin judici caldrà que faci un llatinoamericà compromès amb la justícia social, la democràcia i la solidaritat entre els pobles de tot el món, respecte a la reforma de la Carta? Pregunta difícil de respondre, perquè la persona que veu el món sota aquest punt de vista normalment enfoca les qüestions internacionals des d'un angle completament diferent del dels dirigents dels països capitalistes.

La Carta de l'OEA és un problema respecte a les relacions entre la potència nord-americana i les elits que governen els països de l'hemisferi, que mantenen les poblacions d'aquests països sota règims que de democràtics només en tenen l'aparença, mentre que el problema prioritari d'aquestes poblacions subjugades consisteix a trobar mitjans per desempallegar-se del jou de les elits i prendre possessió dels destins polítics de les seves pàtries. Tenint en compte que la reforma autoritza l'OEA a intervenir en els països membres sempre que es donin fets atemptatoris contra el "règim representatiu institucional" i com que els jutges d'aquests fets seran els representants de les elits "criolles" i dels EUA, reunits a l'Assemblea General de l'OEA, el canvi pretès no passa per ser un expedient més per reprimir moviments populars o destituir governos que decideixin emprendre transformacions veritablement democràtiques en llurs països.

Una segona dificultat es refereix a la naturalesa mateixa de les institucions de dret internacional, que són creacions dels Estats europeus al llarg d'una dominació multiseccular i, de manera ben especial, de la fase en què es van constituir els grans imperis colonials. Aquestes normes, la major part de vegades reglamenten les disputes que tenen poc a veure amb els problemes reals i amb els veritables sentiments de les poblacions de l'Amèrica Llatina. Per això mateix, són difícils d'interpretar pels que veuen el món amb altres ulls i raonen jurídicament a partir de

pressuposicions i objectius diferents dels que guien les grans potències. Per exemple, com aplicar, el principi de la no intervenció en el cas de Noriega, un exagent de la CIA, posat pels EUA al govern de Panamà, destituït anys més tard per tropes nord-americanes, on es troba empresonat sota l'acusació de narcotraficant? Quan s'ha transgredit el principi de la no intervenció?

Tot això, però, no eximeix el llatinoamericà conscient de l'obligació cívica de prendre seriosament la dimensió internacional de la seva lluita per la democràcia. Per complir-la cabalment, caldrà que es preocupi de diàleg entre els pobles del Continent, fòrums que es basin realment en els principis d'igualtat entre nacions germanes.

Anàlisi de conjuntura del Dret dels pobles

JULIO DE SANTA ANA

Caracterització

La situació mundial es pot caracteritzar ara mateix com una gran contradicció: així com hi ha una clara consciència que la humanitat viu un fort procés de transició en múltiples plans de la realitat, que de moment és administrada per forces clarament conservadores, també es pot constatar que a nivell social i cultural s'afirmen els drets i les responsabilitats dels diversos pobles del món.

O sigui, vivim en un moment de la història en què predominen poders conservadors, però alhora les forces populars s'esforcen a afirmar la seva dignitat, que per desgràcia sovint no és reconeguda pels agents de dominació.

Antecedents

Val la pena analitzar els termes d'aquesta contradicció. Es pot afirmar que, en termes generals, hi va haver un intent que buscava plasmar i concretar un vast compromís històric entre la fi de la dècada dels 40 i la dels 80. Quan va acabar la guerra de 1939-1945 hi havia involucrat una gran part dels pobles del món. No solament hi havia hagut desenes de milions de morts de la guerra sinó que també les atrocitats comeses per les forces totalitàries foren tals que exigien correctius dràstics. Buscant evitar que aquestes infàmies es reproduïssin, es va establir de manera tàcita un cert tipus de coexistència, tensa i alhora continguda, entre forces progressistes i reaccionàries. Aquest "pacte social" es va començar a desfer durant la segona meitat dels vuitanta. Des de llavors, les tendències conservadores sembla que regeixin els processos històrics que ens correspon de viure.

Nous factors

Aquesta constatació acompanya un altre procés important: s'han introduït les noves tecnologies, sobretot en el camp de les informacions. Aquestes contribueixen a accelerar les relacions socials, com a mínim, de manera virtual. De moment, el control d'aquestes activitats està a mans dels poders establerts. És veritat que els sectors populars progressistes poden utilitzar aquestes innovacions tecnològiques. No obstant això, és inevitable constatar que no en tenen el control. Qui disposa d'aquest poder és el capital transnacional, que, fent gala d'una arrogància insolent, pretén ignorar la importància de les forces i els processos socials.

Les forces conservadores sembla que diguin: "qui no estigui disposat a pagar el preu necessari per entrar en el sistema que nosaltres controlem en quedarà fora". És a dir: si no es fan els sacrificis exigits pels poders que controlen la situació, es practica la inhabilitació l'exclusió.

Els exclosos són aquells pobres que perden en dret de ser tinguts en compte. Són innecessaris per al sistema. Per això mateix, els agents que administren el poder sistèmic no es preocupen per assegurar el mínim que els pobres necessiten per subsistir. Podria semblar que no hi ha capacitat per advertir que aquesta irresponsabilitat social de les forces dominants és una expressió clara d'una vexació a la dignitat de la humanitat.

La contradicció

Aquesta faceta de la situació present contrasta fortament amb el desenvolupament de la consciència de grans sectors populars de quins són els seus drets i del fet que ells mateixos no han de ser acceptats només en el pla formal, sinó que sobretot han de ser reconeguts de manera concreta, al nivell material. Els especialistes en drets humans assenyalen que hi ha tres generacions d'aquests drets.

La primera, concretada per mitjà de les grans revolucions burgeses de la darrerietat del s. XVIII i del s. XIX, és la dels drets individuals. Es tracta d'aquells drets cívics que afirmen l'imperatiu que l'ésser humà sigui reconegut com a persona, i que tots els individus són iguals davant la llei.

La segona generació de drets humans es va reivindicar amb les revolucions socials del s. XX; es tracta dels drets socioeconòmics. Són drets socials que complementen els drets individuals. Per exemple, el dret a la llibertat de consciència i d'expressió cal que vagi acompanyat del dret dels treballadors a formar associacions que defensin i promoguin els seus interessos.

La tercera generació de drets humans es va començar a plantejar durant la segona meitat d'aquest segle; es tracta dels drets dels pobles a mantenir la integritat de llur cultura, el dret al desenvolupament, a la promoció social, a la terra com a part de la identitat col·lectiva, etc.

Tensions

No sempre es pot harmonitzar aquestes tres generacions de drets. No obstant això, no es pot negar que avui dia són afirmades completament: per homes i dones en tant que individus, alhora que en tant que grups socials i en tant que personalitats col·lectives (pobles, cultures, etc.). Les tensions que es plantejen en aquestes tres generacions de drets es poden formular amb la pregunta següent: com es poden afirmar els processos inclusius, que permeten el reconeixement de persones, categories socials i subjectes col·lectius?

Aquesta és una pregunta cabdal, especialment si tenim en compte les tendències dominants a què hem fet referència prèviament, que posen en marxa inexorablement mecanismes d'exclusió social.

Quan s'intenta defensar i complir els drets humans, l'impuls que motiva les persones, les classes i els altres grups socials i també els subjectes col·lectius a actuar en aquest sentit s'ha de traduir en el fet de crear formalitats, instàncies i imperatius socials que tenen la força d'una llei. Això indica que una de les metes per les quals cal treballar en aquest nostre temps consisteix en una tasca que sigui capaç de traduir l'impuls (subjectiu, motivacional) en el pla institucional. Això no es fa sense esforç, sense lluita.

Què es pot fer?

Quines han de ser les orientacions d'aquests impulsos humans? Per dir-ho breument, es tracta de lluitar per una reforma cultural i moral en la vida dels pobles. Una reforma que permeti reforçar, donar poder als humils, posant límits a l'arrogància dels poderosos. En aquest sentit, hi ha tres elements que, necessàriament, donaran substància a aquesta reforma.

Primer, cal que s'afirmin algunes conviccions no negociables. Entre aquestes assenyalem: l'imperatiu que es reconegui els drets humans de les tres generacions. Per exemple, els drets de l'individu s'acompanyen del reconeixement del dret a la identitat cultural i a la deferència.

Una altra convicció no negociable: la necessitat d'un nou pacte social per acabar amb la pràctica de l'exclusió. Es tracta d'una justícia fonamental, que la racionalitat econòmica ni la lògica política no poden ignorar. Això porta a plantejar la necessitat de disminuir les pràctiques de violència: una ètica del do de si ha de prevaldre sobre una moral sacrificial (sobretot quan es tracta d'un sacrifici dels altres). Això porta també a procurar corregir les tendències instrumentals que prevalen en la cultura de les classes dominants.

Segon, aquesta ètica de conviccions no negociables ha de ser respectuosa amb l'altre. El dret a la diferència ha de ser respectat. Si això no es dona, no es podrà plasmar un diàleg entre cultures, tan necessari per evitar la pràctica de l'exclusió. Respectar l'altre significa, entre altres coses, deixar de pensar que hi ha cultures que són superiors a les altres. Cal que

sortim del reclam de la modernitat per imposar un pensament únic, que en realitat significa imposar la raó instrumental moderna com l'única vàlida, cap a un diàleg universal de cultures en igualtat.

Tercer, que quan es tracta de drets, aquests no són tan sols humans. Són els drets de la vida, do de Déu. La lluita pels drets humans evidencia que aquests no s'han definit una sola vegada per sempre. Tal com passa amb la vida, que està en procés, en evolució, així també ho estan els drets que ens corresponen.

Anàlisi de conjuntura de la solidaritat internacional

SERGIO FERRARI, Argentina, Nicaragua, Suïssa

Quan el poder "confón"...

El defalliment, quan no eren els dubtes, i la inèrcia, quan no era l'autocensura, han confiscat en aquest darrer lustre part de les energies del moviment solidari que, construït entorn de Vietnam, Xile i l'Argentina, s'havia ampliat fins a l'infinit anys més endavant gràcies a Centramèrica.

Després de la crisi del socialisme real, a la fi dels vuitanta, la derrota electoral sandinista, tot just començada la dècada actual, i la completa sortida negociada d'El Salvador, la solidaritat internacional Nord-Sud, des de feia anys focalitzada particularment en Llatinoamèrica, va trontollar pel tobogan de la desorientació.

En aquesta rebotada ideològica, les mateixes divisions internes de les forces progressistes centramericanes varen tenir-hi part de la responsabilitat. Havien perfilat una solidaritat verticalitzada, com a reflex de les pròpies concepcions internes, i no era fàcil, a milers de quilòmetres de distància, recrear, des del buit, d'un dia a l'altre, tota la frescor política necessària per respondre als nous temps.

Quasi alhora, el Nord occidental triomfant va començar a metrallar amb nous valors de poder. L'ofensiva que va acompanyar i sostenir el món unipolar, la mundialització i l'ajustament neoliberal no va oblidar res.

Davant del replegament del moviment de solidaritat internacional, també en aquesta esfera el sistema va intentar distorsionar les dinàmiques. De sobte, i com per art de màgia, es va intentar de convertir la "intervenció humanitària" estrenada a Somàlia en la nova forma oficial i acceptada d'exercitar la solidaritat. Intent perillós de buidar de contingut una de les escasses expressions de la convivència planetària autèntica.

Maniobra no aconseguida de substituir l'amistat i el compromís horitzontal entre els pobles per una raquítica concepció assistencialista que no va dubtar a recórrer a la repressió quan els "assistits" van decidir continuar revoltant-se. En poc temps es van provar els límits d'aquest assaig-proveta que pretenia confondre en la retòrica solidaritat amb intervencionisme.

Signes dels "nous" temps

El caràcter cada vegada més polaritzant, elitista i asolidari del model mundial actual no deixa respirar la mateixa quotidianitat del Nord i denuncia les grans fissures de la seva proposta.

En els mateixos països desenvolupats augmenta l'atur; s'evidencia la caiguda abrupta de la qualitat de vida i es constata el retrocés en moltes de les àrees socials més sensible, intocables històricament. La protesta i també l'explosió –com a França a la fi del 95- es comencen a perfilar amb certa vehemència com a vehicle d'insatisfacció creixent.

L'antic Est europeu, insatisfet per les promeses no saldades, recupera les ganes de pensar sense autocensura, i revalora amb distància crítica certs èxits del passat. El nou protagonisme de forces progressistes en molts d'aquests països, només passats cinc anys de la caiguda del mur, no deixa d'afegir un condiment sorprenent.

Alhora, del Sud compromès arriben senyals reactualitzats que indiquen que en aquell bocí de planeta el concepte de rendició no encaixa en els diccionaris. En aquest sentit, a fortalesa i l'originalitat mediàtica del zapatisme de Chiapas per irradiar la seva convicció en la utopia –en moments en què pensar diferent era pecat- reanima l'esperança també al nord de l'equador polític.

Per una nova estratègia

Novament es creen condicions per parlar de solidaritat internacional sense por al ridícul. I si bé el moviment que la va protagonitzar durant la dècada passada no acaba de sintetitzar el balanç de les causes que la varen paraitzar en el seu moment, comença a reprendre iniciatives i a recuperar la pràctica.

Així, es perfila una nova-vella-reactualitzada Solidaritat, inferior quantitativament a la d'abans, però que té possibilitats de superar-la qualitativament. Es dona la conjunció de diversos actors: el residu de l'antiga militància, els grups –sobretot cristians i organitzacions no governamentals progressistes- que han aconseguit sobreviure millor a la crisi (potser per la seva visió no tant ideologitzada i més universalista) i nous actors sorgits d'una joventut en recerca permanent.

I juntament amb aquest ressorgiment, un munt de noves preguntes que, si es responguessin, redefinirien els eixos claus de la Solidaritat estratègica de cara als. XX:

Diferències, matisos i acords entre Solidaritat i Cooperació sigui oficial o no governamental; com i amb qui es poden impulsar en el Nord?; subjectes i interlocutors al Sud; prioritats (forces, sectors productius específics...?); formes d'expressió i materialització; el camí invers i la imprescindible solidaritat Sud-Nord, la del despertar i la utopia...

És a dir, redimensionar en conceptes i formes tota l'aportació cap al Nord pel que fa a reflexió i pràctica que van generant els pobles del Sud, les seves forces progressistes i revolucionàries, com també les respectives societats civils.

Sense anar en detriment de la interlocució necessària Sud-Sud, reforçant una dinàmica encara "tèbia", però imprescindible davant del desafiament d'humanitzar el planeta i de redreçar-lo cap a una nova racionalitat construïda des de les majories. Davant la globalització de les cúpules i la concentració dels poders econòmics, reforçar totes les formes d'interlocució entre els diversos "suds2 –existents tant al Sud com al Nord del planisferi mundial- es convertirà en un exercici explosiu i renovador.

Si aquestes preguntes i temes adquireixen una importància clau de cara al nou mil·lenni, també seran ben significatius els referits als mètodes d'organització, informació i comunicació,

Un element important és l'ampliació i unificació dels eixos de solidaritat, identificant el conjunt de forces que, en qualsevol lloc del planeta, ratifiquin els compromisos contra el neoimperialisme i les expressions polítiques i militars que li són pròpies; a favor d'un desenvolupament integral, humà, sostenible i equitatiu; i que es mostrin proclius a aprofundir la dignitat i els drets humans en el seu contingut més ampli i estratègic.

Reforçant així iniciatives ja en curs, com les "contracimeres del Grup dels Set", que s'han anat enfortint en els darrers anys encara que assignats en el futur una major presència crítica i també una més veus al Sud. O promovent noves iniciatives, fòrums i instàncies, desburocratitzades i horitzontals que enforteixin la reflexió i l'intercanvi.

En l'àmbit de la comunicació, l'aprofitament màxim dels canals existents per escurçar distàncies... fins fa poc insalvables, es converteixen en una prioritat essencial. Omplir aquestes rutes de contingut i facilitar el diàleg entre els actors dinàmics de la Solidaritat és part del desafiament més immediat. Sense complexos i amb la seguretat que una base tecnològica accessible i democratitzada pot ser un punt de partida essencial per a un nou tipus d'informació planetària.

La "revolució de la informació", amb moltes noves lògiques d'equilibri, continguts, possibilitats i mitjans, es convertirà en un substracte essencial d'una nova consciència planetària.

Reactivant el concepte, vell però actual, que afirma que no hi ha solidaritat conscient sense una informació veraç.

En un futur immediat, una dinàmica intensa d'interlocució. Exercici necessari d'intercanvi i de camins comuns. Desenvolupant una nova energia per construir sense complexos. Redimible només a partir d'una nova lògica solidària, el planeta és un i únic i caldrà demostra-ho...!

Anàlisi de conjuntura de l'estratègia revolucionària

JORDI COROMINAS

Per a molts, la revolució va quedant confinada al discurs d'uns quants militants passats de moda. Si no de mal gust, sí que els sembla almenys fora de lloc parlar de revolució en els cercles polítics i intel·lectuals. Però malauradament la revolució és cada cop menys una qüestió d'estètica o de literatura. Si alguna cosa ens ensenya l'experiència històrica del nostre Continent en aquest darrer segle és que la força revolucionària no arrenca de les idees ni és primàriament una qüestió de valors. A l'Amèrica Llatina l'origen i la justificació última de les revolucions i els moviments guerrillers, des de Tupac Amaru fins al moviment zapatista, ha estat la injustícia, l'empobriment i l'exclusió de grans sectors de la població.

Més necessària que mai

Si ens atensem als fets, avui la revolució és més necessària que ahir. Després de la fi de la guerra freda l'abisme de la desigualtat a l'Amèrica Llatina i el món ha augmentat de manera esgarrifosa. No cal citar intel·lectuals d'esquerra ni les darreres estadístiques d'un informe terrorífic; les dades són acceptades per tot el ventall de tendències polítiques.

La necessitat de canvis estructurals (revolucionaris) i no de simples "reformes" s'està descobrint com la condició per a la supervivència de la humanitat, fins i tot de les minories opulentes del planeta.

Avui ens adonem que el problema ja no és –com semblava fa unes dècades– un problema (només) de justícia i de distribució. Avui una revolució socialista d'abast mundial que distribuís i fes justícia però no transformés radicalment les formes de vida i la civilització actual, seria insuficient. Fins i tot "l'extermi dels pobres" sense transformacions radicals en els modes de producció i les formes de vida, tan sols serviria per a perllongar l'agonia del món ric. La justificació de la revolució esdevé cada cop més metafísica, més elemental; per tal que els éssers humans del planeta puguem simplement sobreviure (menjar, beure, respirar...) fan falta amb urgència canvis estructurals.

Feblesa estratègica

Es podria pensar que la revolució és tan necessària com es vulgui, però que també sembla més impossible que mai. Cal concedir que les possibilitats de millora per a les grans majories del planeta han disminuït respecte a tan sols fa deu anys. Si l'al·licient i la força dels moviments revolucionaris va ser sempre entreveure un camí factible d'alliberament col·lectiu, avui la seva feblesa residiria en el fet de mantenir una utopia magnífica sense perspectives de realització. En aquest segle que tanquem l'estratègia alliberadora va consistir bàsicament a intentar conquerir el poder de l'Estat per mitjà d'una guerrilla amb suport popular i aliar-se després amb el bloc de l'Est, com la manera més curta i eficaç per a treure de la marginació i la misèria les grans majories. La impossibilitat d'aquesta estratègia avui fa que la crisi dels moviments i els partits revolucionaris sigui més radical que una simple derrota...

Però la fi d'un camí no és la fi de tots els camins. Així semblen entendre-ho les noves tendències emergents de l'esquerra revolucionària llatinoamericana.

Tendència reformista

El Movimiento de Renovación Sandinista de Sergio Ramírez, Joaquín Villalobos a El Salvador, les reflexions de Jorge Castañeda en el seu llibre *La utopia desarmada*, etc., exemplifiquen la tendència reformista. Consideren tan difícil la possibilitat de canvis estructurals, que pretendre constituir moviments revolucionaris els sembla més immobilista que res. Segons ells l'esquerra ha d'optar sense complexos pels agents econòmics capaços de crear riquesa, i no tant per les classes més febles (aturats, marginats); i no ha de plantejar-se substituir el capitalisme, sinó temperar-lo per mitjà de polítiques socials redistributives a l'estil de les socialdemocràcies europees. La principal força d'aquesta tendència resideix en el fet que és possible que algun país pugui oferir alguns avantatges comparatius al conjunt de la població si aconseguix d'inserir-se adequadament en el mercat mundial. La seva principal debilitat és que avui tampoc n'hi ha prou amb reformes del capitalisme per tal de satisfer les necessitats mínimes de la majoria dels éssers humans.

Tendència ortodoxa

La tendència ortodoxa, l'encara el castrisme i el nucli dur de les antigues guerrilles. Aquesta tendència pretén separar totalment el marxisme de la crisi del socialisme real. Avui es tractaria de mantenir fonamentalment els mateixos principis i estratègies, amb l'esperança que arribi al poder l'esquerra revolucionària en un estat important (per exemple a l'ex Unió Soviètica); o bé que es puguin sumar les forces de diferents estats. Es suposa encara que el partit revolucionari ha de liderar i conduir les organitzacions de

base. Aquesta avantguarda la constitueixen precisament les persones conscients que la revolució és inevitable per una espècie de lògica dialèctica inherent al dinamisme de la història.

La seva força principal són els mateixos exclosos, la seva disposició a les mobilitzacions populars, i la seva oposició sense embuts al sistema vigent. La seva principal debilitat són les seves "protestes sense propostes", sense alternativa real a curt i mitjà termini, com també la pervivència de massa dogmes i metafísiques que inhibeixen el debat seriós, les anàlisis profundes i la revisió de les categories i els esquemes mentals en ús.

Tendència civil i popular

Es manifesta en moviments feministes, el zapatistes, sectors importants de partits d'esquerra tradicionals, moviments cristians de base, organitzacions populars, ONG crítiques amb el sistema, etc. Parteix de la constatació que avui, més enllà dels Estats i la diversitat cultural, estem conformant ja una única societat mundial. En el sistema d'aquesta societat la riquesa i el benestar econòmic d'una minoria implica la misèria i la marginació de la majoria de la humanitat. Per tal que una part del món pugui tenir cotxe, frigorífic, vacances i un salari digne, és imprescindible que una altra part amb prou feines pugui sobreviure. Si abans l'explotació era un element fonamental del sistema, avui, quan ser explotat és un privilegi, és molt més decisiva la marginació.

Des d'aquesta perspectiva, la revolució per a ser-ho ha d'afectar l'estructura del mateix sistema mundial; el que és més decisiu d'aquest sistema. Si deixa intacta la marginació de les grans majories del món no deixarà de ser simple reformisme. Això significa que una simple i banal reforma democràtica d'una institució mundial poderosa (BM, FMI...) pot tenir conseqüències revolucionàries i, en canvi, la millor de les revolucions pensables en un estat afectaria ben poc el sistema mundial.

Aquesta tendència es pren molt seriosament l'amenaça i els límits ecològics del planeta i la importància decisiva de les nostres accions quotidianes. L'única solució a la "paradoxa dels xinesos" (si cada xinès -1300 milions- tingués una moto no podríem respirar, la qual cosa és certa) consisteix a canviar la nostra forma de viure.

Es reconeix la fragilitat de les propostes econòmiques en termes mundials. Es denuncia que el fonamentalisme més perillós i terrorista del nostre temps és el fonamentalisme del mercat. I s'afirma que en principi una orientació de l'economia i el mercat mundial (socialdemòcrata o fins i tot liberal) altera més les arrels del sistema i pot beneficiar més les majories pobres que una revolució socialista en un Estat. S'incentiva la lluita en tots els espais per la democratització de les estructures i la participació

democràtica de les persones, des dels grups, ONGs, entitats locals i municipals, fins les grans xarxes i institucions mundials. S'exigeix el reconeixement de la sobirania mundial i s'exigeix com un dret allò que acostumem a deixar a la solidaritat o a la caritat.

La gran força d'aquesta tendència és la de presentar una estratègia revolucionària factible. La seva gran feblesa és el seu estadi germinal, l'articulació encara incipient dels grups, la dificultat ideològica de desempallegar-se d'una multitud ingent d'idees que enfosqueixen les possibilitats reals i permeten al sistema continuar essent el que és. El desafiament es troba a conformar una força social mundial que pugui lluitar i pressionar per aconseguir aquestes transformacions.

Conclusió,

Hi ha continuïtats que són autèntiques abdicacions i canvis que ens permeten continuar essent el mateix. La revolució passa avui per un gran esforç de realisme i per la constitució i unificació de forces socials que puguin estar disposades a lluitar en tots els àmbits (també en el de l'Estat) i a encarnar en els seus actes quotidians no algun somni de la raó sinó alguna cosa perfectament possible avui: un món on cada dona i cada home tingui satisfetes amb senzillesa les seves necessitats bàsiques, com a mínim. L'anàlisi i la claredat teòrica poden aportar alguna llum a l'ombrívol futur que s'albira sobre les grans majories de Llatinoamèrica i del planeta sencer.

Anàlisi de conjuntura de la situació de la dona

CARLOS GRADÍN, Dades de l'informe del

PNUD'95

En les darreres dues dècades s'ha produït un increment de l'esperança de vida de la dona en nou anys; ha passat de 54 anys el 1970 a 63 el 1992, un 20% més que el corresponent als homes. S'han reduït en un terç les taxes de fecunditat, i les taxes d'alfabetització de dones adultes i l'escolarització de les nenes s'han incrementat notablement (respectivament van passar d'un 54 a un 74%, i d'un 67 a un 86%): s'ha reduït la distància respecte de les taxes masculines sempre més elevades. No obstant això:

1. Cap país no tracta les seves dones també com els homes. De fet, tan sols unes poques societats han aconseguit un considerable avanç respecte de la igualtat d'ambdós sexes.

2. La igualtat en la condició dels dos sexes no depèn del nivell d'ingressos reals. La Xina, amb una cinquena part de l'ingrés de l'Àrab Saudita, tracta la dona d'una faïso sensiblement superior. Tailàndia es troba per damunt de l'Estat espanyol. Per bé que té la meitat del seu ingrés real.

3. En els dos darrers decennis s'han aconseguit avenços apreciables, encara que queda molt per fer. En els últims 20 anys cap país no ha retrocedit en el camí cap a una major igualtat a més nivells de capacitat.

Malgrat això, persisteixen importants desigualtats. Entre els 900 milions d'analfabets del món, dues terceres parts són dones. En algunes societats pobres hi ha percepció que els nens estan més ben alimentats que les nenes. Així, a l'Amèrica Llatina i el Carib, mentre la taxa de nens amb pes inferior al normal és del 17%, la de les nenes ateny el 31%.

Oportunitats econòmiques

En aquest terreny els avenços han estat molt menors. La pobresa té cara de dona. El 70% dels 1.300 milions de pobres que s'estima que hi ha en el món són dones. En aquest procés coincideixen les societats més agràries amb les més industrialitzades. Si als EUA l'any 1960 les dones representaven el 40% dels pobres, l'any 1980 passaren a representar el 62%. En aquest país, més de la meitat de les llars menades per dones engreixen les bosses de la pobresa.

La raó de tot això és el menor accés de la dona al mercat laboral i la seva discriminació per un salari mitjà menor. La participació femenina en la població activa era l'any 1990 de tan sols el 39,5% davant d'un 58% de masculina. A més, és sabut que davant la crisi econòmica són les dones les que més sofreixen la desocupació.

Aquesta discriminació té diverses facetes. En el sector agrícola, en què la dona sempre ha tingut un paper fonamental, encara són molts els països en què aquesta es troba amb dificultat per accedir a la titularitat de la terra. Accés del qual majoritàriament ha estat exclosa en les reformes agràries d'El Salvador, Hondures, Mèxic i Nicaragua, en què no van passar de representar entre el 4 i el 25% dels títols de propietat. A Kenya, una dona només pot accedir a la propietat de la terra si té marit o fills vius. Directament relacionat amb això, les dones són marginades sistemàticament del mercat de crèdit, en no tenir ingressos estables ni títols de propietat. Així, en molts països de l'Àfrica en què representen el 60% del total de producció d'aliments no reben ni el 10% dels crèdits als petits agricultors i l'1% del total agrícola. Les dones estan sobre-representades en el sector econòmic informal, en què les condicions laborals són pitjors. Així, a Lima, durant els anys vuitanta, el 80% de les dones econòmicament actives treballen en aquest sector.

La seva situació excepcionalment dèbil les fa molt més vulnerables que els homes a les temudes polítiques d'ajustament estructural, com mostra el cas mexicà, en què l'enorme pèrdua de poder adquisitiu dels treballadors mexicans durant el període d'ajustaments entre 1984 i 1992 afectà en gran mesura les dones, que van veure com els seus ingressos queien del 71 al 66% dels ingressos masculins, els quals, al seu torn, sofrien considerable disminució. De la mateixa manera, són les que normalment sofreixen els retalls en subsidis, ajuda alimentària, etc. A Harare, capital de Zimbawe, es duplicà en dos anys el nombre de dones que moriren en el part després d'un programa d'ajustament que incidia especialment en les despeses de salut.

Participació política

El món polític no és sinó un reflex fidel i causa, alhora, de la situació d'exclusió patida per les dones. Sent més de la meitat de la població, solament un de cada deu escons dels parlaments del món són ocupats per una dona. Però la seva participació en els gabinets dels governs nacionals és encara menor, un sis per cent. Només, Suècia o Finlàndia atenyen taxes de participació superiors al quaranta per cent en els gabinets ministerials. El 1995 Suècia oferí al món el primer gabinet de la història amb un cinquanta per cent de dones. Un 30% és necessari perquè les dones exerceixen una influència real sobre els processos polítics. Quant als parlaments, només quatre països, tots nòrdics, superen aquesta taxa: Finlàndia (34%) i Noruega (39%), Suècia (34%) i Dinamarca (33%). En el cantó oposat, els països àrabs a penes si arriben al 4%. Però no necessàriament són els països rics els que presenten una situació millor. Països en desenvolupament com sud-Àfrica, Cuba, la Xina i la República Popular de Corea atorguen participacions superiors al 20%. Països relativament rics com Grècia, Kuwait, Corea del Sud i Singapur estan en el 5% o menys. Afortunadament, la representació de la dona en l'administració local sol ser major que en l'estatal.

Però el problema polític de les dones no és tan sols la seva menor taxa de participació sinó que es reforça amb la persistència de desigualtat en el tractat donat per les legislacions. No és causal que 47 països membres de l'ONU no firmaren o no varen ratificar la Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona. Altres 43 ho feren amb reserves. Aquestes discriminacions afecten fonamentalment aspectes lligats a l'adquisició de nacionalitat per part d'estrangers casats amb una ciutadana nacional, en països de l'Àsia occidental i l'Àfrica septentrional; a l'administració de béns, en persistir la tutela del marit, a Xile i alguns països del sud de l'Àfrica; al dret dels esposos a restringir el treball de la dona, a Bolívia, Guatemala i Síria; al dret a

viatjar, atès que per obtenir un passaport les dones requereixen consentiment del marit en alguns països àrabs; i a la violència que pateix la dona, atès que en gran part de l'Amèrica Llatina la llei exonera el marit que assassina la seva dona si aquesta és descoberta en adulteri flagrant, juntament amb l'escassa protecció davants les violacions, els maltractaments, etc.

El repte: aconseguir la igualtat

Les principals mesures proposades per l'informe del PNUD:

Mobilitzar esforços estatals i internacionals per aconseguir la igualtat jurídica en els pròxims deu anys. Destaca la proposta de crear una organització no governamental, internacional (World Women's Watch) que vigili els avenços i els esculls en el camí cap a la igualtat en cadascun dels països, com passa amb els drets humans.

Replantejar arranjaments econòmics i institucions a fi que la dona tingui les mateixes opcions laborals que l'home. Facilitar la participació de l'home en les tasques de la llar, flexibilitzar els horaris laborals per facilitar la compatibilitat entre la feina fora de casa i cura dels fills, tal com comença a aplicar a Suècia, alemanya o el Japó. Afavorir fiscalment el treball a jornada parcial, canviar la legislació sobre herències, divorci i propietat per facilitar l'accés de la dona a la propietat...

Promoure, mitjançant programes bàsics, l'educació femenina universal, els millors serveis de salut genètica i l'augment del crèdit a la dona. Aquestes representen tres barreres fonamentals a les quals s'enfronten les dones per accedir igualitàriament a les oportunitats i als beneficis del desenvolupament i només una acció política decidida pot eliminar-les. Això és més factible del que pugui semblar. Per exemple, garantir la matriculació universal de les nenes a primària i secundària durant els pròxims 15 anys necessita una inversió d'entre 5 i 6 mil milions de dòlars anuals. Tenint en compte la gran rendibilitat social d'aquesta inversió en tots els àmbits no hi ha dubte de fins a quin punt és urgent.

Afavorir l'accés de tots, però especialment de les dones a les oportunitats econòmiques i polítiques, d'acord amb el que es va establir a la Cimera de Copenhagen sobre Desenvolupament Social, dedicant el 20% dels pressupostos dels països en desenvolupament i el mateix percentatge dels pressupostos d'ajuda dels països desenvolupats per satisfer les necessitats bàsiques.

L'avenç cap a l'equiparació plena dels sexes es troba al nostre abast, però requereix una forta voluntat de superar els obstacles existents.

Anàlisi de conjuntura dels mitjans de (in)comunicació

EDUARDO GALEANO

El món d'aquest final de segle, que funciona per a pocs i en contra de molts, està fortament marcat per una doble paradoxa. Primera: l'economia mundial necessita un mercat de consum en perpètua expansió, per tal que no s'esfondrin les seves taxes de guanys, però que al mateix temps necessita, per la mateixa raó, braços que treballin a baix preu en els països del sud i de l'est del planeta.

Segona paradoxa, filla de la primera: el nord del món dicta ordres de consum cada vegada més imperioses, dirigides al sud i a l'est, per tal de multiplicar els consumidors, però que en més gran mesura multiplica els delinqüents. La societat de consum emet misatges de mort.

La vareta màgica dels emprèstits, el deute extern que s'engreixa fins explotar, permet embotir de noves coses inútils a la minoria consumidora, i la televisió s'encarrega de convertir en necessitats reals les demandes artificials que el nord inventa sense pausa i que projecta exitosament sobre el món.

Ara estem tots obligats a comprar passatge en el creuer de la modernització; però s'esdevé que en les aigües del marcat abunden més els naufragats que els navegants. Per aquell qui sàpiga quants milions de joves llatinoamericans condemnats a l'atur o a sous de fam, la publicitat no estimula a la demanda, sinó a la violència. Els anuncis proclamen que el que no té no és: qui no té automòbil o sabates de marca no és ningú, escombraries; i així la cultura del consum dicta classes per al multitudinari alumnat de l'Escola del Crim. Creien les ciutats i, en aquestes, i més que aquestes, creixen els delictes.

La injustícia, inqüestionada

El codi moral d'aquest final de segle no condemna la injustícia sinó el fracàs.

Recentment, Robert McNamara, que fou un dels responsables de la guerra del Vietnam, escrigué un llarg penediment públic. En el seu llibre *In retrospect* (Times Books, 1995), reconeix que aquesta guerra fou un error. Però aquesta guerra causà la mort de tres milions de vietnamites i de 58.000 nord-americans, fou un error perquè no es podia guanyar, i no pel fet de ser injusta. El pecat rau en la derrota, no en la injustícia.

Segons McNamara, el govern dels EUA ja disposava el 1965 d'aclaparadores evidències que demostraven la impossibilitat de la victòria de les seves forces

invasores, però va continuar actuant com si la victòria fos possible. El fet que aquestes forces invasores estiguessin aniquilant un poble, i arrasant-ne la terra, per tal d'imposar al Vietnam un govern que el Vietnam no volia, és inqüestionat.

En un sistema de recompenses i càstigs que concep la vida com una carrega sense pietat entre uns pocs guanyadors i molts perdedors, la derrota és l'únic pecat que no té perdó.

Ordre biològic, potser zoològic

Amb la violència s'esdevé el mateix que amb la pobresa. Al sud del planeta, on habiten els perdedors, la violència rarament apareix com un resultat de la injustícia. La violència quasi sempre s'exhibeix com el fruit de la mala conducta dels éssers de tercera classe que habiten en l'anomenat Tercer Món, condemnats a la violència perquè aquesta els és connatural: la violència correspon, com la pobresa, a l'ordre natura, a l'ordre biològic o potser zoològic d'un submón que és així perquè així ha estat i continuarà essent.

Un bany de sang ignorat

Al mateix temps que McNamara publicava el seu llibre, esclatà un escàndol que tingué repercussió en l'opinió pública nord-americana i mundial. Un coronel de l'exèrcit de Guatemala, que era a més funcionari de la CIA, fou acusat de l'assassinat d'un ciutadà dels EUA i de la tortura i la mort del marit d'una ciutadana dels EUA. Els mitjans de comunicació varen difondre una abundant informació sobre el cas, donaren poca importància al fet que la CIA hagués finançat i financés assassins i posés i tragués governs a Guatemala des que al 1954 organitzà, amb el vist-i-plau del general Eisenhower, el cap d'estat que va abatre el govern democràtic de Jacobo Arbenz. El president Clinton encarregà una investigació oficial sobre les responsabilitats de la CIA en els dos casos denunciats, però no féu investigar la responsabilitat de la CIA, i d'altres òrgans del seu govern, en la llarga i sistemàtica carnisseria que ha costat la vida a almenys cent mil guatemalencs, majoritàriament indígenes.

El bany de sang de Guatemala que sempre ha estat considerat natural i que gairebé mai no ha cridat l'atenció dels mitjans de comunicació que fabriquen l'opinió pública, va adquirir així una rellevància sobtada. Això va servir a la causa dels drets humans de Guatemala, que per una vegada no ressonà al buit, però també confirmà la discriminació racista que impera en la desinformació mundial.

En el mateix sentit, no resulta casual que el crim d'Oswaldo Letelier, una excepció a la norma d'impunitat a Xile, hagi desembocat en la condemna a presó de dues altes figures de la dictadura del general Pinochet. Letelier fou assassinat amb la seva secre-

tària nord-americana, a la ciutat de Washington, que és com dir el centre del món. El seu cas va commoure els mitjans polítics i periodístics dels EUA, fet que li donà transcendència internacional i contribuí a l'eficàcia del treball dels militants de la causa de la justícia, que com a mínim per una vegada no foren decebuts.

Cal preguntar-se què hauria succeït si Letelier hagués caigut en alguna ciutat llatinoamericana, com esdevingué amb el general xilè Carlos Prats, impune-ment assassinat amb la seva esposa, també xilena, a Buenos Aires, el 1974.

Un mirall amb parany

Els amos de la informació en els temps de la informàtica anomenen comunicació el monòleg del poder. La universal llibertat d'expressió consisteix en el fet que els suburbis del món tenen el dret d'obeir les ordres que el centre imposa. La clientela de la indústria cultural no té fronteres de dimensió mundial, on s'exerceix el control social a escala planetària.

Aquest és el mirall amb parany que ensenya als nens llatinoamericans a mirar-se a si mateixos amb els ulls que els menyspreen, i els adoctrina per acceptar com a destí la realitat que els humilia. Segons dades de la UNESCO, les hores de televisió dupliquen les hores d'escola en la vida dels nens llatinoamericans. Això diu la mitjana.

Però, en quants casos les hores de televisió són les hores d'escola? L'educació pública ha estat la més castigada per la desintegració de l'Estat a l'Amèrica Llatina. La salut pública i l'educació han estat desmantellades per l'huracà del neoliberalisme. Actualment, l'educació és, més que mai, el privilegi d'aquells que la poden pagar: de la resta se n'ocupa la televisió.

L'avassalladora escomesa d'aquesta incomunicació no fa sinó destacar la dimensió del desafiament que afrontem, en la lluita desigual però més que mai necessària, ara que la moda del final de segle ens exigeix dissuadir-nos de l'esperança com si aquesta fos un cavall cansat.

Anàlisi de conjuntura de l'hora psicològica de l'AL

JOSÉ MARÍA VIGIL

Esperit, ànims, mística, espiritualitat... expressen un pol de la nostra realitat com a éssers humans. L'altre pol és la matèria, la natura, la carn, el cos. L'esperit

motiva, anima, inspira, subleva, aixeca. El cos ens arrela a la carn, a la terra, a la natura. Entre aquests dos pols es troba la nostra psicologia, com un lloc de trobada entre realisme i utopia, en una profunda unitat psico-somàtica.

Som esperits “encarnats”, arrelats en la carn i en la natura. Per això, aquest nostre esperit té els seus moments, alts i baixos, al ritme dels alts i baixos del nostre cos i de la nostra psicologia.

Igual que les persones individuals, també els Pobles –que són persones col·lectives- tenen la seva psicologia, amb moments alts i moments baixos. Ens volem preguntar: quin moment psicològic viu avui el nostre continent? O el que és igual: quin diagnòstic psicològic podem fer de l'Amèrica Llatina ara mateix?

Malalties col·lectives

Una malaltia pot ser física o psicològica. Hom pot estar sa en el seu cos, però malalt en l'esperit. I el mateix ocorre en els col·lectius humans: una comunitat, pot patir també una malaltia psicològica col·lectiva.

L'escola de la psicoanàlisi social va anar al davant en aquest tema. Va mostrar que en cada societat hi ha patrons de conducta que obeeixen a estructures psicològiques de la societat. Cada un de nosaltres es pot sentir autònom i original, però en realitat es troba afectat profundament per patrons de conducta, estructures de pensament, un imaginari social i unes pulsions col·lectives, sovint inconscients, però que ens influeixen pel simple fet de viure en aquesta societat. Quan aquestes estructures estan deteriorades, aquesta societat està malalta, i els que hi vivim participem d'aquesta malaltia pel simple fet de respirar-hi.

Si en els anys 60 i 70 es deia que la malaltia psicològica col·lectiva de la societat moderna occidental era la neurosi, nosaltres sostenim que avui, en els anys 90, la malaltia psicològica col·lectiva de la societat llatinoamericana és la depressió.

Origen de la depressió

Segons el conductisme, la depressió s'origina –tant en la persona com en els animals- quan el subjecte rep durant un període massa llarg una sèrie d'estímul negatius que no pot controlar o detenir encara que modifiqui la conducta per evitar-los. Quan aquesta situació es perllonga massa, supera un nivell de tolerància més enllà del qual la persona escarmenta i “aprèn” que “no hi ha sortida”, que “faci el que faci” rebrà un estímul negatiu. D'aquesta manera, la persona –individual o col·lectiva- aprèn que és inútil continuar esforçant-se, que és millor no fer res, dimitir, fugir. Aprèn a no defensar-se (indefensió apresada) com el millor mètode i precisament d'evitar aquesta sèrie de càstigs que ha anat tenint.

I això ho aprèn no amb el cap, sinó a nivell vital: és profund, de l'inconscient personal el que es rebel·la i es nega a actuar. I llavors el subjecte pateix una síndrome, un conjunt de símptomes: cara de tristesa, desig de plorar, pèrdua de l'autoestima, autoacusació, hipocondria, idees de suïcidi, empètitament del camp de consciència, dificultat de concentració, pèrdua de memòria, mutisme, insomni, trastorns digestius... No es tracta d'una decisió voluntària de la persona; és el nostre cos que decideix per compe propi; es rebel·la; es nega a continuar lluitant; diu “prou”, i ho diu amb tots aquest símptomes coneguts que ens fan diagnosticar una depressió.

En el nostre Continent

El que ha passat en el nostre Continent en els darrers anys és estructuralment el mateix. El nostre Poble porta ja massa anys rebent –“faci el que faci”- el “càstig” immerescut del subdesenvolupament, la pobresa, la fam, la guerra, la intervenció exterior, el colonialisme i el neocolonialisme, la repressió, l'emigració forçada... Els successos dels anys 89-90, el fracàs fàctic d'unes esperances populars que tanta mística –i tanta sang- havien suposat, varen ser la gota que fa vessar el got, el “canvi d'època” que va sobrepassar el límit de la tolerància. Amb allò el nostre Poble va acabar per “aprendre” la seva indefensió. Quelcom de molt profund, una veu vinguda de molt endins del nostre cos social va dir “prou!” i va llançar la tovallola. Havia esclatat la depressió col·lectiva en l'hora psicològica del Continent.

I també varen sobrevenir els símptomes, els mateixos que en el cas individual, però viscuts socialment: decepció, pèrdua d'autoestima, autoacusació, desmobilització, desorientació, desorganització dels moviments populars, dispersió dels militants, despolitització, fugida cap als espiritualismes, pèrdua de la memòria, mutisme, trastorns psicossomàtics...

I això, com en la depressió individual, no va ser racional, una decisió convençuda, sinó una síndrome que s'apodera d'un en contra de totes les seves conviccions: una rebel·lió del cos.

Ja ben entrada la segona part de la dècada dels 90, com es troba aquesta depressió? Quina conjuntura actual travessa? Quin diagnòstic cal fer-ne?

Una depressió reactiva

Hi ha dues classes fonamentals de depressió: l'endògena, que ve com de dins de la persona (individual o col·lectiva), i la reactiva, que ve provocada per quelcom exterior. La primera té una base constitucional orgànica en la persona; la segona obeeix a quelcom conjuntural que ha interferit en la seva vida.

Diferentment del que es pugui donar en altres continents, la nostra depressió és clarament reactiva. Té una datació fàcil i precisa en el temps. Ha aparegut quasi simultàniament al “canvi d'època”, a un esfon-

drament d'esperances populars, d'unes conseqüències psicològiques que no són difícils d'interpretar.

Depressió greu o lleu?

En principi, la depressió reactiva no és tan greu com l'endògena, perquè no respon a estructures constitucionals de la persona, sinó a episodis conjunturals en el seu historial. La nostra no és, en efecte, una depressió que posi en evidència un tarannà psicològic continental estructuralment depressiu.

Contràriament, el nostre continent és alegre i festiu, ple de rebel·lia i utopia, amb una gran creativitat per afrontar els problemes i carregat de bon humor fins al punt de saber-se riure sanament de si mateix.

No es tracta tampoc d'una depressió que provingui d'un procés multiseccular que hagi pogut anar corcant les estructures psicològiques fonamentals del nostre esperit continental. El nostre Continent és el que se sent més fortament a si mateix, el que més senyals d'identitat pròpies emet i, tot això, fins als nostres dies.

Depressió llarga o curta?

Si la història s'accelera constantment, avui, en el temps de màxima comunicació i intercanvi continental, podem compartir i madurar en pocs anys més vivències continentals (reflexió, empatia, reelaboració de consciència...) que les que abans processàvem en dècades o segles. Qui pot negar que aquesta conjuntura no pugui ser "digerida" ben aviat?

Gràcies a no ser "constitucional", la depressió reactiva sovint es frena espontàniament: un dia, el nostre cos, que ja ha estat obeït (per força) en els seus requeriments, reacciona, s'acomoda a la nova situació i recupera el to vital perdut. Torna a la normalitat. Fins i tot sense una teràpia especial: el temps tot ho cura. Qui dirà que no pugui ser aquest el cas de la nostra depressió llatinoamericana?

Depressió patològica o sana?

Pot semblar estrany, però podem parlar de "depressions sanes". Estudis psicoterapèutics moderns ho enfoquen així: la depressió no fóra sinó un procés psicològic desencadenat per una reacció de l'organisme davant d'una situació que se li fa intolerable i que des del seu instint vital intenta interceptar. El nostre cos, així, ens envia un missatge que, en un principi, sembla disfuncional, la depressió. Però tal disfunció, només ho és a curt termini. En un termini més llarg, la depressió es descobreix com l'únic mitjà de què el cos disposava per obligar-nos al replantejament global de la situació, que ens impedia continuar etzibant puntades de peu contra la paret. Al final, la depressió (sempre dins d'aquest caràcter reactiu i en un nivell de no gaire gravetat) és una jugada del nostre instint vital per recuperar la salut i "toronar a la càrrega".

N'hi ha que s'han mantingut fermes, incommovibles, inassequibles al descoratjament i a la depressió, i són els nostres profetes llatinoamericans, anònims, amagats en els barris, en el camp, en el moviment popular, feminista, indígena, negre, sindical... Ells, com sentinelles, han passat la nit en vetlla, a la intemperie, sols, i ens ajuden a processar, a digerir, a curar les ferides, amb l'esperança certa que l'aurora no faltará a la cita. Apuntará el dia.

A la Rosa, el Santiago i l'Emilia, la Susana, la Keka, la Carmen i l'Otilia

Perquè triaren la vida

ROSANA TISSERA, Córdoba, l'Argentina

Vint anys després, el meu país digué: « Drets » enmig de tanta impunitat de tanta injustícia, de tanta mentida organitzada. L'exemple més clar i més pur són aquestes « Mares Nostres » que aquests dies ens han demostrat, una vegada més i potser amb més força que mai, que són e "conviccions absolutament profundes" perquè van triar el camí de la lluita i no el de la resignació, el de la justícia i no el de la impunitat, perquè triaren la Vida i una VIDA amb majúscules. Han passat 20 anys d'ençà d'aquell terrorífic 24 de març de 1976, quan començà l'època del terror organitzat, aquest "terrorisme d'Estat" que s'instal·là a la majoria de països llatinoamericans. El cop assestat des del poder queia sobre nosaltres i ens submergia en el silenci i l'horror. Un terrorisme que s'encarregaria d'apagar vides, somnis i llibertats a qualsevol preu: l'important era silenciar-los.

Haguérem de suportar, aterrits, acorralats i desolats, la més terrible inquisició de la nostra història. Per tot això, i amb tot el que sabem, no ens poguérem aliar al silenci i a l'oblit que ens hauria convertit en còmplices, opositors a la recerca de la Veritat.

Del "poder democràtic" estant, s'ha procurat cobrir amb una capa de silenci i d'oblit tot el que va succeir. Però amb elles no pogueren: les Madres de la Plaza de Mayo i totes les Mares decidiren que a cada cantó de l'Argentina es mantingués viva aquesta memòria –des de fa vint anys– i es jutgés amb aquest fets els poderosos que, sabent-ho, callaven.

Cap al 1975, enmig del silenci i de l'horror, un primer grup integrat gairebé totalment per dones –Mares, al qual se sumaren Pares i Àvies, començà a indagar sobre el destí dels seus éssers volguts (avui desapareguts). Aquest fou el fil conductor que a poc a poc les anà unint i enfortint en el dolor i la esperança.

I no fou fàcil caminar enmig de la resistència i la indiferència. El govern militar les reprimí una vegada i una altra.

L'Església, en comptes de complir amb la seva missió profètica de denúncia, va callar. Els governs democràtics d'Alfonsín i Menem assumiren també actituds de rebuig, que culminaren amb l'actitud més covarda: la promulgació de les lleis de "Punt Final", "Obediència Deguda" i els "Indults".

Però tot això no va impedir que, com fa 20 anys, quan no els va quedar sinó sortir al carrer per enfrontar-se al silenci covard i a la mort amb una tremenda esperança de vida, armats sols amb el seu dolor i la seva veritat, continuïn avui sortint al carrer a lluitar, perquè els dol la impunitat i la mentida.

Cada marxa que duen a terme és un crit silenciós impregnat de lluites, de vides que lluiten per la VIDA, d'ideals sembrats amb amor, impossibles d'apagar. Fa tan sols uns dies, tot el poble argentí es va convertir en el testimoni indiscutible d'aquests Pares, Mares, Avis i Fills que "amb la seva vida" mostraren que 20 anys després no han claudicat.

Els 30.000 desapareguts "foren presents" en el poble que decidí d'acompanyar-los i en crit profund que des de les seves entranyes digué: MAI MÉS! Per això, prou silencis i omissions: prou oprimits i amnèsics: amb memòria històrica passada i present, per un futur en què es pugui denunciar sense por.

Dependrà de nosaltres dir "no" a l'oblit i aixecar les banderes de la veritat i de la justícia, banderes que el mes de maig de 1810 ens convertiren en un país rebel i orgullós.

Que cada any siguem més els que concorreguem a la plaça, sense por ni tabús, amb el coratge admirable d'aquestes dones que no van baixar els braços malgrat els assalts dels poderosos.

Estimada família de l'Agenda Llatinoamericana,

Des d'aquesta terra de Córdoba no puc deixar d'escriure-us, d'apropar-vos a la nostra "memòria col·lectiva", que enguany s'ha fet sentir amb més força que mai. Tot el meu poble ha rebutjat amb tot el seu ésser el cop d'Estat de 1976.

Hi hagué actes a tot el país, i sens dubte, els protagonistes més directes varen ser els que tenen familiars desapareguts.

Fou emocionant, tremendament emocionant, veure cada Mare, Àvia i Fill dret, dient "Presente!" amb la seva vida per als seus que avui no hi són.

Aquí, a l'Argentina, a més de Mares, Àvies i Familiars, han "nascut" FILLS (són els fills dels desapareguts i afusellats), aquestes vides que no pogueren apagar els assassins dels seus pares.

Amb la consciència ben clara i amb l'esperit d'utopia dels seus progenitors, amb tot l'ímpetu i la força irresistible d'aquells que, amb les seves Àvies, continuen apostant per la vida, són "aquí", i hi "viuen".

Les activitats que dugueren a terme foren múltiples:

xerrades a les universitats, a les escoles, jornades de drets humans... i fins i tot un vídeo que es titula "Raó de la Memòria", pel qual reberen un premi en l'àmbit llatinoamericà.

Mireu les Mares i les Àvies: enforteix molt i ens ajuda a mantenir viva la Memòria i les ganes de viure. Elles són un veritable signe de Vida i de Resurrecció. Per això, el text que us adjunto, 20 anys després de l'horror. Si voleu més informació, podeu adreçar-vos a: Familiars de Desapareguts i Fills/ Laprida 520/ 5000 Córdoba/ Argentina

Una abraçada,
Rosana Tissera

Hemorràgia humana

Xifres de l'Esclavitud Negra

S'ha fet força intents per calcular el nombre d'africans esclaus deportats. L'obra de l'historiador americà Philip Cutin (El tràfic atlàntic. Un cens. 1969) ha rebaixat molt les xifres que habitualment es citaven anteriorment, que es consideraven "inflades" per la propaganda abolicionista. Cutin calculà que foren nou milions els esclaus africans portats al Nou Món. A més, ha advertit que "Una xifra global exacta només té un significat limitat en la història. Tant si foren nou milions, deu, o quinze, les proporcions del tràfic desafien tota comparació. En termes de sofriment humà, dos milions d'esclaus és una xifra tan espantosa que no hi ha res que pugui augmentar aquest horror".

L'historiador anglès Basil Davidson creu també que foren deu milions els esclaus transportats a Amèrica, i cal afegir-hi els que moriren durant el viatge. William Claypole i John Robottom (Història dels caribenys, 1980) coincideixen amb les xifres de Cutin i afirmen que "per cada esclau que va arribar viu, almenys un altre va morir durant el viatge".

Els càlculs de la mortaldat durant el viatge varien. Segons U.B. Philips (1940), la mitjana fluctuava entre l'1,8 i el 10%. Per Diedonné Richon, el 20% abans de 1800 i el 50% en el ple del segle XIX. Segons Hubert S. Klein, del 9,5 al 12%. Un informe de la Real Companyia Americana relatiu als anys 1680-1888, parla del 23%. Westergaard, concretant el seu examen vers els anys 1700, 1707, 1714 i 1733, calculà la mortaldat entre el 10 al 25%. Gastón Martín, amb dades referides als esclaus portats pels comerciants de Nantes entre 1750 i 1775, parla de 14,9%; el brasiler Mauricio Goulart, de 14,9%, referint-se solament als esclaus transportats al Brasil.

L'historiador africà Ki-Zerbo (Història d'Àfrica, 1972) no hi està d'acord. "Les dades estadístiques que

podem aconseguir dels registres dels vaixells i dels ports negrers es limiten a donar xifres aproximades i, per tant, discutibles". I cita altres fons que –segons d'altres- són falsejades per la propaganda antiesclavista.

W.E. Dubois, per exemple, parla de quinze milions d'esclaus venuts i calcula que per cada esclau desembarcat a Amèrica, varen morir-ne quatre durant el viatge. Així s'arriba a la xifra de seixanta milions, i si hi afegim la part del tràfic oriental obtenim una xifra que oscil·la entre els noranta i els cent milions.

Al segle XVIII Fossard escrivia: "la cobdícia d'Europa ha manllevat a l'Àfrica almenys 60 milions d'habitants". El jesuïta Momens ha arribat a la mateixa conclusió: "Calculant pel cap baix, pot afirmar-se que deu milions de negres foren esclavitzats i, sense exagerar, per cadascun d'ells, hem de sumar-ne cinc més, mort a l'Àfrica, mort en els camins durant la travessia". Afegint-hi el tràfic oriental, la xifra arriba a cent milions d'esclaus.

Ki-Zerbo conclou: "Podem considerar que, a partir del segle XV, cent milions d'homes i dones foren arrabassats de l'Àfrica, o cinquanta milions pel cap baix. Si es comparen aquestes xifres, no pas amb la població actual del continent, sinó amb la dels segles XVII i XIX, amb tota claredat ens adonem de l'hemorràgia humana que sofert l'Àfrica negra.

Brigades dels COR a Centramèrica: una experiència inesborrable

ÀNGEL PONS

N'havíem sentit a parlar i ara ja hi hem estat. La realitat profunda del Tercer Món és capaç de superar tots els límits de les idees que hom es podria anar fent a partir de les moltes explicacions, conferències i pel·lícules que s'hagin pogut presenciar. Els que hem passat l'estiu del 96 en la brigada dels comitès Oscar Romero a Nicaragua i El Salvador, ho podem subscriure. Abans d'anar-hi, ens varen oferir tot un seguit de xerrades informatives sobre la història i la situació actual d'aquells països, però va caldre ser allà per copsar realment i fer arribar el cor el sentit últim del que implica l'existència del Tercer Món.

La visió màgica d'aquella tarda tropical que baixarem de l'avió a l'aeroport de Managua i ens portaren fins a les cases on ens allotjaríem certament serà difícil d'esborrar mai més. Un conjunt d'imatges a dreta i

esquerra de la carretera que porta de l'aeroport fins els centre de la ciutat: cases fetes de fustes i cartrons, nens a les cantonades venent de tot (malgrat que ben pocs comprin res), trànsit caòtic... Feia deu minuts que arribàvem a Nicaragua i les primeres impressions (que diuen que són les que comptem més) ja ens portaven a un altre món, ben diferent d'aquella Europa que havíem deixat enrera. L'arribada a les cases, en els barris més pobres de Managua, també va ser impressionant. Tots ens preguntàvem: aquí hem d'estar-nos-hi quasi tot un mes?. Val a dir que, el dia de marxar, l'estada en aquelles cases de fusta, llautana i poca cosa més se'ns havia fet més aviat curta.

Això és el que vàrem viure l'estiu passat: una profunda i sincera vivència del Tercer Món; sense cap censura, amb tota cruïsa. Va ser només un mes, però en vàrem tenir prou per començar a entendre una mica més com està muntat el món. En veure aquella gent que té tan poc i com nosaltres tenim tant (i ens en sobra), és fàcil que hom es comenci a fer preguntes. Per què, si es tracta de països amb molts recursos naturals, la gent viu en la misèria? La resposta és potser que no hem de dir països pobres sinó països empobrits. I és clar, empobrits per qui?

I és que la gent amb qui vàrem conèixer aquest mes són persones que malgrat les penúries que passen (i que les fan estar en una situació de pura subsistència) poden ser alegres i esperançats, i aquesta mateixa esperança és la que els permet d'organitzar-se, encara que sigui al marge. En aquest sentit, hem pogut veure centres mèdics, escoles populars, centres comunals, tots ells construïts i desenvolupats independentment de l'organització estatal, que de fet és quasi inexistent o en tot cas ignora les majories pobres i s' dedica només a construir edificis inútils i coses semblants!

El cert és que la convivència amb la gent d'allà, sobretot amb les famílies que ens acolliren a casa seva, ha possibilitat un grau de coneixement de Centramèrica que podríem qualificar d'òptim. Viure com ells, ni que sigui durant un curt mes de la pròpia vida, permet d'arriar a estimar-los i enganxar-nos-hi per tal, des d'aquí, de poder fer-hi alguna cosa, encara que en el conjunt de la pobresa mundial no sigui gaire.

És així com la Brigada dels COR de Catalunya s'ha portat de Centramèrica un projecte de solidaritat. Es tracta d'ajudar a fer un fons econòmic d'ajuda a mares solteres i prostitutes del barri de San Judas de Managua, fons que ha de servir perquè puguin sortir de la situació de marginalitat extrema en què es troben (pel fet de ser pobres i pel fet de ser dones) i puguin començar petits oficis o negocis que les condueixin cap a una millor situació social i personal. Aquest projecte, com podria ser qualsevol altre, és només un símbol del que hem viscut a Nicaragua,

però potser és també la manera de començar tot un treball de solidaritat envers els empobrits de la Terra. Hem exposat aquí algunes de les impressions que hem tingut durant l'estada a Centramèrica. Però evident que quedarien moltes coses a dir. La gran multitud d'experiències que hem tingut no es poden pas encabir en unes quantes ratlles de l'Agenda. Podríem també parlar de les bones xerrades que ens han ofert intel·lectuals de la UCA de Managua i de San Salvador (alguns d'ells col·laboradors de l'Agenda): María López Vigil, José Mª Vigil, Fernando Cardenal, Arnaldo Zenteno, Carmen Alvarez... També podríem parlar de l'experiència amb les comunitats de refugiats a El Salvador, concretament la comunitat de Cristo Redentor, als quals ajudarem a construir "champas" (cases de llana i cartró) en un nou emplaçament (el quart en deu anys) per culpa que els feien fora d'on estàvem abans. Es tractava d'anar a conèixer i Déu n'hi do, que n'hem conegut de coses del Tercer Món!

Cada any, els COR de Catalunya ofereixen aquest mitjà d'apropament entre el Primer i el Tercer Món i, certament, els que hi hem anat podem dir que val la pena aprofitar-ho. L'estiu d'aquest any 97 també se'n farà un altre, de viatge a Nicaragua i El Salvador, per tal que més gent interessada pugui copsar sobre el terreny i sense cap tipus d'anestèsic com és la gent d'allà i com viuen, encara que només sigui per un mes. És tota una experiència de vida solidària amb els empobrits de la Terra.

Protecció del medi ambient i lluita contra la pobresa

ENDER RODRÍGUEZ

Voluntari de "causa Ameríndia"

PREMI A LA IMAGINACIÓ ECOLÒGICA

L'Amèrica Llatina, adolorida, sofrent, amb les venes obertes encara, sembla des dels comandaments governamentals girar l'esquena a la seva pròpia història, al Tahuantinsuyu, possiblement l'alternativa utòpica d'alliberació. I precisament avui, coneixent... que el Brasil provoca sobre els boscos amazònics el més desastrós dels ecocidis, segons informes de l'ONU (desforestats per extreure'n or, fusta...); que Mèxic ocupa el quart lloc dels països amb més multimilionaris gràcies a la marginalització de pobles sencers (Chiapas?);

que l'Argentina és el 27é país amb major emissió industrial de CO₂: 120 milions de tones que destrueixen la capa d'ozó des del sud; i, en fi, que els grans senyors han fet de Llatinoamèrica: Matèria Primera, Mà d'Obra i Inversió Transnacional, tot segons els seus interessos.

Malgrat tot això, proclamen la grandesa dels nostres Ayllus sobrevivents, la nostres resistent cultura afroameríndia, les nostres arrels tossudes a la terra, al Llacta Mama. Perquè els pobles tradicionals han sabut i saben viure sense fer malbé el món. Saben sembrar, pescar, recollir i, sobretot, estimar en comunitat.

Per ventura necessitem ser tan eficientment competitius per a l'economia de mercat que deixarem d'estimar-nos els uns als altres tal com mil·lenàriament ens ensenyaren els nostres avis indis?

No heu vist mai un ainomami, nu, amb la xarxa de tiges tropicals, somrient sota la lluna, somrient quan el miren, somrient quan es desperta i somrient fins i tot quan Déu baixa per les lianes per endur-se'l fins al cel? Deu ser que és feliç? I sense prendre's ni tan sols una Pepsicola.

Potser podríem retornar al bescanvi com a filosofia de vida, on el sabater, al manobre, el ferrer, el pagès i tothom intercanviarien els seus productes?

No podríem fer les nostres cases artesanalment? Per què no fem de les escoles uns tallers per construir la nostra consciència, on aprenguem primer a ser nosaltres mateixos i, després, a aprendre del veí?

Qui diu que anem al Banc Mundial o a l'FMI si també podem fer un bescanvi de països llatinoamericans? Per ventura no tenim ferro, coure, alumini, petroli...? L'arrel més profunda del problema llatinoamericà és el desarrelament cultural dels nostres països. Volem ser gringos, però sense ser indis. Tanmateix, la millor idea per reconciliar els problemes de la pobresa i el medi ambient és afirmar i després enfortir les cultures tradicionals dels nostres Pobles (perquè és bonic ser ianomami o ser ioruba i ser llatinoamericà!).

No pretenguem ser països súper industrialitzats, perquè no ens interessa. El planeta no és capaç de suportar un altre "primer món". Què fóra dels mars, els boscos, la nostra Llacta Mama...? Què passaria si cada xinès o cada indú pogués malversar els recursos com els nord-americans? Als EUA es gasta més energia elèctrica amb aparells d'aire condicionat que en tota la Xina (!)...

Els llatinoamericans som milionaris en energies alternatives com la Biomassa dels boscos tropicals; l'energia solar a temps complet; l'energia eòlica que bufa des de Mèxic fins a l'Argentina; l'energia hidràulica dels nostres rius encara nets, etc. Som capaços de produir gas per a cuinar a partir d'excrements d'animals (búfals, porcs...) com fan molts pagesos colombians. També podem criar llames i treure'n teixit o aliment, com fan els bolivians. De fet, podríem

aixecar un país si volguéssim, i més encara: a partir de nosaltres mateixos. Potser no ho varen intentar els paraguaians? Per què no somniem un nou Tahuantinsuyu llatinoamericà? No va ser Mahatma Gandhi qui va plantejar el “retornar a la pròpia cultura” com a lluita fonamental per a l’alliberament del seu poble?

Científics, humanistes, ecologistes, naturalistes, etc., dels mateixos països industrialitzats, fins i tot premis Nobel alternatius... han opinat que la pobresa de l’anomenat tercer món ha estat la voluntat de desenvolupar-se seguint el model del capitalisme neoliberal. Molts l’anomenen: el model “salvatge” del capitalisme... i no és gens correcte, perquè seria ofensiu de fer-ne comparació amb el més pacífic i natural dels nostres llogarets, la selva! Tanmateix, amb les aportacions científiques i tecnològiques més encertades de les cultures universals, inclosa la d’Occident (amb la visió crítica, per descomptat), podríem cobrir les nostres limitacions de les nostres mateixes cultures tradicionals.

Malgrat tot, a totes les cultures humanes, sense excepció, els cal emmotllar-se amb un esperit de fraternitat universal i transcendir cap a “l’U, cap al “Tu Total”.

Des d’aquesta opció fonamental neix CAUSA AMERÍNDIA KIWXI, un projecte solidari amb els pobles indígenes de Veneçuela, a Veneçuela, que cerca l’afirmació i l’enfortiment de les fràgils cultures amazòniques.

Creiem que aquests Pobles han viscut mil·lenàriament des del més essencial dels valors: la vida. L’integrem diversos joves voluntaris, jesuïtes i d’altres aliats compromesos amb això. Només donem suport a l’organització perquè l’indi sap que organitzar-se és rescatar-se per dins com a cultura.

A CAUSA AMERÍNDIA vivim els seus propis valors com el millor model de societat utòpica a seguir.

Tot és de tots. No hi ha nens orfes ni famolencs. La convivència pacífica és el major símbol tribal. Els nens esdevenen homes fent del treball una diversió. Es menja en abundància, segons les èpoques, però sempre hi ha menjar per a tothom i, a més, sense pagar. La gent gran són els qui més es resisteixen a perdre el més preuat tresor: la cultura. Cada gest té un sentit, cada cosa un significat profund i les lleis socials són els sentiments purs.

Potser són aquests els pobles que ens ensenyaran a recobrar el bonic sentit de la naturalesa humana, sotmesa al caos total.

Aquesta sàvia organització cultural podria generar en els nostres països un somni utòpic que pogués ser compartit llatinoamericanament perquè ens guiés, els possibles camins de la Nova Societat i, més encara, d’una Nova Humanitat.

Què vol dir ser llatinoamericà?

PEDRO TRIGO

Si algú pregunta: “sou llatinoamericà?”, les respostes positives poden tenir en compte les següents raons: “sí, ho sóc perquè he nascut aquí, perquè els meus pares ho són, perquè tinc una nacionalitat llatinoamericana, perquè em sento llatinoamericà”.

En primer lloc ens fixarem en l’autoatribució; en segon lloc, en les raons que la fonamenten.

L’autoatribució expressa l’autoreconeixement, que en aquest cas implica també el reconeixement d’aquesta mateixa condició en altres, que junts componen un nosaltres, un col·lectiu que es distingeix dels altres.

Pel que fa a les raons, les dues primeres són automàtiques, és a dir, que segons aquestes el fet de ser llatinoamericà és quelcom que pertany a la naturalesa de la persona abans de cap decisió personal. Aquestes dades donen dret a la nacionalitat. Però una persona nascuda a l’AL de pares llatinoamericans pot nacionalitzar-se als EUA o a Europa. Continua essent llatinoamericà? Ho és algú que no s’hi sent encara que hagi nascut a l’AL o que els seus pares siguin llatinoamericans?

Segons això hom és llatinoamericà pel fet de portar a l’esquena un determinat àmbit natural, una socialització específica, una història concreta. Però pot trencar amb aquest hàbitat i reprendre una nova història. És a dir, aquesta pertinença s’assumeix, si és que s’assumeix, en relacions, encara que siguin conflictives.

I en definitiva l’autodenominació, es justifiqui com es justifiqui, és en rigor un autoreconeixement; i la feina d’adscripció d’una determinada identitat és una construcció social, al capdavant, una invenció. Aquesta invenció pot estar sòlidament basada en la realitat o pot ser il·lusòria o pot designar un projecte històric; però en qualsevol cas és en definitiva una decisió, allò què hom es fa càrrec.

En primer lloc, cal reconèixer que no tots els que han nascut i viuen en allò que s’anomena l’AL se senten llatinoamericans. Hi ha aquells que només senten pertànyer a la seva regió o a la seva nació, o al seu grup ètnic o a la seva classe social. Per altres, l’AL sí que forma part de la seva identitat, però com un conjunt genèric, eteri, amb una càrrega de realitat molt exigua i un poder molt escàs de suscitatció i mobilització. És a dir que no és mentida que siguin llatinoamericans, però per ells això significa ben poca cosa. Per la majoria, malgrat tot, la consciència de ser llatinoamericà es troba sòlidament arrelada i és font alternativament d’orgull i de desànim. Però a l’hora de donar-ne compte les coses no resulten tan clares.

El nostre tresor

Ens sentim persones de cor, tenim la sensibilitat a flor de pell, el sentiment ens fa experimentar vius, posseïm el sentit d'allò sagrat, estimem la bellesa, som capaços de sorprendre'ns perquè vivim oberts, sense matar mai a l'infant que portem dins. Per això també busquem créixer i superar-nos i que ens estimin i que estiguin contents amb nosaltres. Ens agrada ser, ser a la nostra manera i estar amb éssers estimats; però també ens agrada viatjar i, sobretot, trobar-nos; per nosaltres viure és conèixer, aportar generosament i que se'ns reconegui i, sobretot, que se'ns respecti com als éssers dignes que aspirem ser. Aquesta és la matèria de la nostra música i de la nostra poesia, això és el que narra la nostra narrativa, això és el que dona el to a la nostra religió; d'això en som conscients i ens en sentim contents, orgullosos i agraïts. Malgrat que sabem que aquesta és també la font dels nostres dolors i d'algunes de les nostres dificultats.

Aquest conjunt de característiques no és una essència metafísica sinó allò que hem arribat a ser a través d'una història freqüentment dramàtica, allò que considerem el nostre tresor, que ens compensava de tants fracassos i que cultivem amb cura i transmetem als nostres fills. Aquests trets es veuen influïts i constrets per estructures i institucions econòmiques, socials i polítiques que no pertanyen a un altre nivell de la realitat: són els nostres hàbits, resultats de la nostra manera d'enfrontar la realitat. Aquí és on es localitza la nostra font de vida.

Però també són nostres les asimetries i la desarticulació en les relacions socials, l'esquerda que cada dia s'aprofundeix més entre rics i pobres i la incapacitat de construir estats densos i estables independents en gran part dels governs. L'Occident desenvolupat és en bona part el causant del nostre subdesenvolupament econòmic i de la nostra inestabilitat política (la dependència continua essent una cadena que ens esclavitza), però hem de reconèixer que en definitiva nosaltres en som els responsables.

Opressió i no reconeixement

Gran part dels nostres problemes provenen del fet de no reconèixer-nos com a societats pluriculturals i de no mediar simbòlicament aquesta diversitat.

Quan els ibèrics vingueren aquí projectaren d'aixecar províncies de les seves respectives nacions. Admeteren la diversitat: lleis i poblacions per a europeus i altres per a indígenes. Com que la societat que instauraren era senyorial, els indígenes estaven al servei dels espanyols; encara que conservessin molts dels seus costums i la seva organització, eren societats mediatitzades, intervingudes. Als africans, portats com a esclaus, se'ls privà de tota organització pròpia. Només pogueren reunir-se en confraries, allà on es respectaven les decisions dels concilis pro-

vincials. No es contemplà la possibilitat que sorgís quelcom nou com a combinació dels elements existents. El mestissatge fou una realitat que mai no es reconegué. Als mestissos, cada dia més nombrosos, els fou negat un lloc social.

L'Amèrica Llatina com a projecte

Actualment, en aquesta figura històrica de l'Occident mundialitzat, el que ens proposa és l'occidentalització (és a dir, l'augment violent de la productivitat per ingressar al mercat mundial i que ells controlen, pagant el preu de la carestia dels serveis i la desprotecció estatal) o la marginació històrica. El dilema plantejat és el següent: assimilació a l'Occident mundialitzat en condicions d'absolut desavantatge i, per tant, discriminació, o la mort, ja que avui no és possible la vida de grans conjunts humans sense posseir els béns civilitzadors que inventa l'Occident. En aquest moment, tots els governs llatinoamericans s'escarrassen a fer una revolució industrial violentíssima per posar-ho tot al servei d'aquest plantejament que s'assumeix com a inviable.

En aquesta tessitura, queda espai per preguntar-se què és l'AL? Té algun sentit aquesta pregunta? Amotllar-nos a aquest requeriments, no donarà com a resultat assecar en nosaltres aquests trets en els quals avui en dia reconeixem la nostra font de vida? En principi un repte peremptori, un cataclisme econòmic, polític i cultural, una situació d'extrema agonia, és cert que pot provocar el col·lapse d'una civilització, o portar a lluites perllongades i extremadament violentes de les quals sorgeixi tal vegada una nova situació, però amb el cost d'immenses ruïnes i molts morts, de pavorosos sofriments i d'una injustícia atroç. Però també pot ser l'oportunitat per tal que aquesta cultura posi en moviment les seves energies més recòndites, de manera que els inevitables sofriments siguin dolors de part a una síntesi més complexa i superior. En resum, ens toca travessar un temps duríssim en el qual ningú no ens estalviarà el dolor. Depèn de nosaltres que l'esforç vagi més enllà de nosaltres mateixos (traspasant el límit de les nostres possibilitats i de les nostres forces) per tal de refundar-nos més sòlidament des del punt òptim de nosaltres mateixos, i no el dolor de la degradació creixent de les majories i la violència incontenible per la insolidaritat de les elits, preocupades per construir i salvar illots de modernitat transnacionalitzats.

Conclusió

Tot consisteix a veure un sentit a l'esforç. I això succeeix quan hom no és la víctima de quefers aliens sinó el subjecte organitzat d'un projecte amb sentit. És a dir, que mentre els líders no reconeguin els pobles el seu estatut de persones conscients i dignes, posseïdores d'una idiosincrasia i cultura pròpies, i mentre els mateixos pobles no reconeguin la

pròpia vàlua i no s'estimin a si mateixos, fins i tot enmig de les seves insuficiències, i mentre aquest reconeixement no desemboqui en organitzacions de base i creixent capacitat, no serà viable l'Amèrica Llatina. I, reconèixer els pobles com a subjectes històrics i que els pobles es reconeixin ells mateixos. I que els diferents subjectes històrics que componem l'AL ens mediem simbiòticament i així pugem compondre un veritable cos social.

El repte d'aquesta hora històrica és construir aquesta democràcia real que ens donarà la consistència que necessitem per tal d'afrontar el desavantatge i la discriminació inicials en la relació amb l'Occident desenvolupat, de manera que aconseguirem revertir-les en interdependència simbiòtica.

Les quatre deficiències del mercat

JOSÉ IGNACIO GONZÁLEZ FAUS

Potser s'esdevé amb el mercat el mateix que succeeix amb la mecànica de Newton: sembla evident i insuperable fins que Einstein posa en relleu que només té vigència en unes dimensions "petites" i deixa de funcionar a mesura que la velocitat del sistema s'apropa a la velocitat de la llum (llavors caldrà recórrer a la mecànica quàntica i a la teoria de la relativitat). Si s'al·legoritza l'exemple, cal dir que la "planetització" del món equival a aquest "aproximar-se a la velocitat de la llum" o a superar els límits de les pròpies dimensions. Llavors deixa de funcionar el mercat i posa en relleu les seves quatre grans "Deficiències"...

1-El mercat detecta malament.

No descobreix les necessitats bàsiques sinó els capricis refinats. A escala mundial, no atén la demanda de la majoria sinó les possibilitats de la minoria. Marx ja havia percebut aquest perill quan escrigué que, si en un país, hi ha mil persones sense calçat però que no se'l poden pagar, aquestes mil persones simplement "no existeixen" pel mercat. En grans dimensions, la llei de l'oferta i la demanda, la qual cosa és molt diferent. La principal característica de l'economia de mercat és que el seu objectiu principal no és produir béns i serveis per tal de satisfer les necessitats, sinó mercaderies per a ser venudes i obtenir un benefici. Des d'una òptica simplement humana, que sosté que els drets primaris dels pobres són més sagrats que els drets (secundaris o terciaris) dels poderosos, hi ha aquí una greu deficiència que no només és ètica, sinó que acaba essent també econòmica.

2-el mercat distribueix pitjor.

Amb la mundialització de l'economia, ja no és possible (o ho serà cada vegada menys) imposar correccions al mercat. Cada vegada els Estats disposen de menys mitjans per fer la redistribució que el mercat no fa. El poder econòmic és més fort que el polític i no està gens democratitzat: va quedant-se en mans de les multinacionals, que són una altra versió de la "planificació central" i que poden imposar la seva voluntat, perquè si un estat els exigeix humanitat i justícia se n'aniran a un altre lloc.

La competitivitat que es reclama al mercat és cada vegada més difícil si es vol una distribució no ja "justa" sinó simplement "no insultant" de la riquesa: ja que cada vegada més aniran apareixen més "dragons" (de l'est o de qualsevol altre lloc) que hauran après la nostra lliçó i aplicaran els mateixos procediments amb els quals antany es desenvolupà l'Occident, obligant-nos a tornar a la situació social del s. XIX, sota pena de perdre tota la competitivitat. En els següents anys assistirem a un desmantellament progressiu de totes les conquestes de la classe obrera dels dos segles anteriors, com a única solució de no ser escombrats del mapa comercial.

Potser aquest procés ja ha començat: fins fa molt poc, el treball era vist per a molta gent com un dels camps més importants de l'explotació de l'home per l'home. En aquests moments, tenir feina (en condicions molt sovint inferiors a les de fa pocs anys) és vist com un privilegi gairebé injust, o com una meta quasi benaventurada. En l'àmbit mundial, tenir feina és el que més interessa: ja no importa en quines condicions. Que el salari sigui una magnitud irrenunciablement ètica, no només merament econòmica, perquè afecta persones i no mercaderies (com intentà subratllar la doctrina social de l'església, encara que després la mateixa església fou la primera de no acomplir-ho), és quelcom mancat de sentit: des de l'abstracció d'un mercat "global" no es veuen persones sinó "capital variable" o "massa salarial". Hi ha res més impersonal que una massa? D'aquí al retorn a l'esclavitud com a forma de supervivència, potser només hi ha un pas.

3-El mercat és malversador.

El malversament del costat de l'oferta converteix la suposada "mà invisible" de les visions bucòliques del mercat en un realíssim "puny de ferro". Per més vàlides i estimulants que puguin semblar les crítiques de certs autos, el que més desanima és la solució que proposen i que es resumeix a "democratitzar l'economia". Un element realisme mostra que la democràcia en l'economia és avui en dia tan lluny (com a mínim!) com podia ser la democràcia política en temps de Lluís XIV. I per posar un exemple fàcil d'aquest "malversament de l'oferta" (que segurament no serà el més important però sí que

és dels més visibles) pensem un moment en el món de la propaganda.

Avui, la propaganda és la major demanda que existeix en el mercat: per això resulta tan cara, i porta al mercat a un grau d'abstracció desconegut en els seus orígens: "la veritable demanda ja no és la de mercaderies sinó la de com col·locar-les". El màrqueting és exactament la mort del mercat. Per què la publicitat, si és tan cara, a més de tan falsa i lògicament tan inútil? Doncs, perquè en la situació actual "ja no es tracta de millorar el producte, sinó de millorar l'impacte", fins i tot encara que aquesta millora encareixi en gran manera el producte. El consumidor difícilment sabrà prescindir-ne; i així tothom viu per sobre de les seves possibilitats, i sent que viu per sota de les seves aspiracions. La propaganda es converteix així en una mena de aspiracions. En salaris i assegurances es pot estalviar, però en publicitat és impossible.

Resulta així que el consumidor paga una espècie d'impost indirecte emmascarat. I es troben encara molt lluny a l'horitzó històric, els temps en els quals la consciència democràtica del ciutadà el porti a prescindir de tots els programes en els quals apareguin anuncis i dels productes que s'anuncien en moments inconvenients. Els ciutadans tenen aquest poder, però o no en saben o no desitgen utilitzar-lo.

4-El mercat degrada.

En convertir-se en sistema global, que ha sortit d'una regió de la vida per tal de configurar la totalitat de la convivència humana, el mercat degrada (converteix en "mercaderies") moltes activitats humanes que tenen massa dignitat com per a ser objecte de compravenda. La primera és la força de treball "de la persona. No és que això sigui nou: "l'ofici més antic del món" consisteix a convertir quelcom tan sagrat com la intimitat sexual en matèria de mercat; subjecte a la llei de l'oferta i de la demanda. I el "pecat major" (segons alguns antics sants) era convertir en mercaderia les possibilitats religioses de l'ésser humà: la simonia. Les relacions laborals passen a ser en el capitalisme una espècie de prostitució o de simonia: per això tota la seva gràcia rau en el fet d'obtenir "allò que no es pot pagar"; a obtenir el màxim bo i pagant el mínim.

A partir d'aquí, la relació de mercat es converteix en l'única relació humana que existeix. La informació deixa de ser un dret indispensable per poder exercir la democràcia, i passa a ser una mercaderia: se'ns informa d'allò que "dóna diner", no del que necessitem saber per decidir. La democràcia es degrada en un autèntic mercadejg de vots, i els discursos electorals són el tipus de llenguatge més semblant als anuncis de televisió. "Tot és Mercat". I així, arribem al vessant teològic del tema.

Com a conclusió...

Un home tan poc sospitós com Marx Weber escriu: "quan el mercat s'abandona a la seva pròpia legalitat no repara sinó en la cosa, no en la persona, no coneix cap obligació de fraternitat ni de pietat, cap de les relacions humanes portades per les comunitats de caràcter personal. Totes són obstacles per al lliure desenvolupament de la mera comunitat de mercat... El mercat "lliure", és a dir, el que no es troba subjecte a normes ètiques, amb la seva explotació de la constel·lació d'interessos i de les situacions de monopoli i el seu regateig, és considerat per tota ètica com una cosa abjecta entre germans". En temps de Weber aquesta lògica encara tenia cert contrapès. Avui ja no.

Dit amb altres paraules: pot discutir-se allò que digué Dostoievski: "si Déu no existeix, tot està permès"; el que em sembla innegable és que si només existeix el mercat, tot està permès. I manifestar que és cap allà on ens encaminem seria exposar el significat de la crisi actual.

La crisi actual revela que el capitalisme i l'Estat del Benestar són incompatibles: durant algun temps no ho semblà perquè la por al comunisme féu que el llop es presentés amb pell d'ovella. Caigut el primer, el capitalisme revela la seva veritable dinàmica: la d'un "apartheid" econòmic que crea un Estat de malestar amb illots de súper luxe.

Teoecologia indígena

PREGÀRIA feta per Nezahualcoyotl (fragments):

Oh, Senyor, nostre humaníssim, emperador i governant invisible i imparable! Bé sé que em coneixeu, que sóc un pobre home de poca sort... ple de molts defectes i faltes, que ni em sé conèixer ni considerar qui sóc...

Com que ja teniu determinat de posar-me en escarni i burla del món, faci's la vostra voluntat i disposició, i compleixi's la vostra paraula...

Oh, Senyor que sou present arreu, que sabeu tots els pensaments i distribuïu tots els dons; no n'amagueu les vostres paraules i les vostres inspiracions... amb què suggeríreu i inspiràreu els vostres antics amics... i que feu servir com la vostra flauta parlant dins els seu interior i posant-vos a les seves cares i a les seves oïdes i obrint-los les boques perquè puguin ben parlar...

Per això, Senyor, els adorneu amb prudència i saviesa...

Oh, Senyor nostre humaníssim, sabedor dels pensaments i donador dels dons...

... doneu-me, si us plau, un xic de llum, encara que només sigui la que fa una cuca de llum quan camina

de nit, per avançar en aquest somni i en aquesta vida adormida, que dura com l'espai d'un dia en què hi ha moltes coses en què entrebancar-se, i moltes que ocasionen la rialla, i altres que són com camí aspriu, que cal passar saltant...

...ja m'heu fet respatller de la vostra cadira i la vostra flauta sense que m'ho mereixi gens; i sóc la vostra boca, cara, orella... per això us prego que poseu dins meu el vostre esperit i les vostres paraules...

Havien anunciat que si deixem de
Cantar

Ja no plaurà

I quedarà la terra seca, tot,

Ja no podrem sembrar més,

No ens quedarà res.

I ara jo torno a repetir,

Perquè ara veig que no plou.

Abans sabia ploure,

Abans sabíem fer que plougués.

Sebastián Montes, wichí del Río Bermejo

Ofrena a la Terra

Aquesta és la terra,

La mateixa des de temps remots.

Aquesta és la terra

Que desafia l'home i el treball,

Terra que amb el treball de l'home

Esdevé creació.

Creació que significa

Aliment per a mi,

Per als meus fills, per a la família,

Per al meu poble, per als guaranis.

D'aquesta mateixa terra

Els nostres avis, els nostres pares

El cumandà, la síndria, el moniato,

Fills de la terra igual que jo.

Avui neixen per a un altre que no és guaraní.

Aquesta és la terra que abans era meva,

Era part del meu cant,

Part de les meves petjades,

I aquesta mateixa terra

Cada any que passa se m'escapa,

Se m'escola entre els dits

Per abraçar-se al maleït Karai.

Aquesta mateixa terra avui se m'estova

Sota els peus, per escórrer-se

Com si ja no em reconegués

Rebutjant els meus fills

Lucía Peña

Quan Nilataj, principi etern

De la vida plena., veritable,

Va fer la carcassa del món,

Va començar creant un espai actiu:

La terra.

Els vents dels quatre punts cardinals

Es varen encarregar d'estendre-la.

Relat wichí

Abans anàvem a la muntanya,

Que era com un "magatzem de Déu".

Hi havia molt de menjar.

N'hi havia per a tothom.

Els homes anaven a la muntanya i caçaven.

Les dones ajuntaven garrofes,

Mongetes i moltes d'altres fruites.

N'hi havia per a tothom.

Després va venir el crioll i vàrem aprendre

A menjar farinetes, sucreta i herbeta.

De plata no n'hi havia mai prou.

Mai no n'hi havia per tothom.

Benito Suárez, wichí del Río Bermejo

Per l'agost, la lluna de les flors,

Tenien el costum de cantar

En la nostra llengua.

Cantàvem contents,

Perquè cantaven els ocellets i nosaltres també.

Era com començar l'any... Ka nek'chion

El cant era per pregar la pluja.

Cada any plovia

Cantàvem amb pimpim i xas xas.

Sebastián Montes, wichí del Río Bermejo

Oh, Tu. U qux Cah, Cor del Cel; U qux Uleu, Cor de la Terra! Oh, tu. Embolcall de Glòria i Majestat! Tu, Tohil Avilix, Hacavitz, Ventre del Cel, Ventre de la Terra! Oh, Tu, que ets els quatre cantons de la Terra, fes que hi hagi Pau en ta Presència!

Oh, Creador i Formador, Tepeu i Gucumatx, et donem gràcies, dues i tres vegades, hem estat creats, se'ns ha donat una boca i una cara, parlem i escoltem, pensem i caminem!

Pop Wuj

L'arribada d'Europa a l'Àfrica i l'Àsia

JOSÉ OSCAR BEOZZO

1998: L'ALTRE CINQUÈ CENTENARI

Durant el 1998 es “celebra” el Cinquè Centenari de l'arribada d'Europa – especialment Portugal- a l'Àfrica i a l'Àsia, que va significar, també en aquests Continents, un gir important en la seva vida. Si hem rebut tanta solidaritat durant el 1992, és important que acompanyem aquest aniversari estudiant el que va significar, de manera que descobrim que “l'Ordre Nou” que llavors va començar va afectar tots els països de la Terra i que, avui, en un context mundialitzat, en tot el tercer món tenim una mateixa problemàtica, amb unes arrels que ens són comunes.

“I, si més món hi hagués, allí hi arribaria”; aquest vers ens mostra la utopia i la desmesura en el pas del segle XV al XVI.

No sense raó, el més gran poeta de la llengua portuguesa, Luís de Camoës (1524-1580), en el seu poema èpic Os Luisiadas, canta que a l'Àfrica els portuguesos havien establert els seus assentaments marins, que a l'Àsia regnaven sobirans i que a Amèrica llauraven les terres del Brasil, disposats a arribar més enllà, “si més món hi hagués”.

Els historiadors europeus fixen l'adveniment de la modernitat en dos fets capitals: el “descobrimt” de les Amèriques (1492) i la reforma protestant (1517). El primer va desplaçar l'eix del món des del Mediterrani fins a l'Atlàntic; el segon va desplaçar l'eix espiritual des de la comunitat a l'individu, afegint a la divisió entre l'ortodòxia oriental i la cristiandat llatina, la nova divisió entre protestant i catòlics a l'occident cristià. Una mirada més àmplia afegiria al descobrimt d'Amèrica un altre esdeveniment cabdal: la incorporació de l'Àfrica negra – al sud del Sàhara- a l'espai econòmic i polític dominat per Europa, i l'obertura, amb Vasco de Gama (1497-98), de les rutes marítimes cap a l'Índic i el Pacífic. Àsia, lligada fins llavors al circuit comercial pel camí terrestre – la ruta de la seda que anava de la Xina als ports del Mediterrani- passa a transportar els seus productes, sota el control portuguès, per la ruta marítima africana i el cap de Bona Esperança i, sota control espanyol, per la ruta de les Filipines a Acapulco, a Mèxic.

A l'eix espiritual de la reforma protestant, s'hi hauria d'afegir el xoc dels cristianisme amb les altres religions: les natives d'Amèrica i d'Àfrica i les grans religions de l'Orient (l'hinduisme a l'Índia, el budisme a Sri Lanka, el confusionisme a la Xina, el xintoisme al Japó, i la versió asiàtica i afro-oriental de l'islamisme). Aquesta aventura, de vegades guerra espiritual, va

reobrir el capítol de les missions, tornant a col·locar en el cor del cristianisme qüestions tan crucials com les de la inculturació i les de la justícia i la llibertat en una situació de colonialisme i de fusió entre la creu i l'espasa en les tasques de l'evangelització.

La qüestió de la inculturació està present en la perplexitat d'un Francesc d'Assís, en la controvèrsia dels rituals xinesos amb Ricci a la Xina, o dels ritus malabars i dels intents d'indigenització amb De Nobili a l'Índia i amb Sahagún a Mèxic. La causa de la justícia i de la llibertat explota a les Amèriques en el crit dels indis sotmesos i dels africans esclavitzats, i en la interpel·lació d'un Montesinos o d'un Las Casas o en compassió de Pere Claver.

En l'aspecte econòmic no s'entén la modernitat sense l'Àfrica i sens la construcció d'un nou sistema esclavista, motor i ànima de tota l'expansió econòmica dels segles XV al XVIII i de part del XIX. En tot aquest període, el sucre americà va substituir les espècies d'Orient com a primer producte del comerç internacional, seguint immediatament dels esclaus (més de 13 milions) que varen alimentar el tràfic transoceànic per produir sucre a les illes de l'atlàntic i a les Amèriques. Quan el cotó desbanca el sucre en l'avantguarda del mercat mundial, encara seran els esclaus del sud dels EUA, del Carib i del nord-est del Brasil, els que abastiran els primers telers de vapor de la naixent indústria tèxtil anglesa de Manchester.

La nova “imatge del món” produïda per la circumnavegació de Magallanes i Elcano (1519-1522), per la reinvençió de l'espai mundial per mitjà de l'articulació mercantil marítima entre Europa, Àfrica, Àsia i Amèrica, no es pot entendre sense aquest centralisme del sistema esclavista i d'Àfrica, que va proporcionar mà d'obra per a totes les empreses “modernes”. És d'Àfrica d'on arriben els esclaus al Brasil, a l'Amèrica hispana, holandesa, francesa, anglesa, danesa... i fins i tots a les plantacions de l'Índia i les Filipines.

Durant els segles XV i XVI, quan el cristianisme, tant el catòlic com el reformat, es va comprometre amb l'empresa mercantil colonitzadora europea i amb el sistema esclavista, va decretar també la seva tràgica incapacitat de fer-se amb els africans, americà amb els americans, xinès amb els xinesos; de mantenir les diferències sense generar discriminacions culturals i racismes ètnics. En l'asimetria entre senyors i esclaus, entre colonitzadors i colonitzats, les dones indígenes i africanes varen pagar un tribut molt penós, fills sense pares i doncs, essent com eren mares sense espòs, mestissos condemnats a refusar l'herència cultural, religiosa i espiritual de les seves mares, per abraçar la llengua, la fe i el projecte d'uns pares que molt poques vegades havien de conèixer. Les noves rutes marítimes varen col·locar finalment els primers fils del teixit del sistema de mercat modern i els principis de la mundialització de l'economia.

La contribució invisible de les dones

PNUD -95

La subvaloració del treball de la dona es reflecteix en la falta de reconeixement de la seva contribució. El debat ha d'abastar tant la igualtat en les recompenses com la igualtat en les oportunitats.

Hi ha alguna raó que requereixi que es valori solament el treball del mercat i una raó perquè el treball tingui un valor de canvi, no solament un valor humà, a fi que pugui ser reconegut en termes econòmics? Cal contrarestar la idea que, per ser valorada, l'activitat humana ha de tenir sempre assignat un preu de mercat. Moltes coses que fan la vida digna de ser viscuda no tenen preu. No estem propugnant que totes les activitats dins d'una família o una comunitat siguin monetitzades perquè se'ls doni un reconeixement suficient. La major part d'aquestes activitats tenen un valor que excedeix en gran mesura qualsevol valoració econòmica.

No obstant això, ens trobem davant d'un dilema: com que no s'assigna una valoració econòmica a aquestes activitats, es corre el risc de subestimar greument la contribució de la dona. No és possible recompensar ni reconèixer adequadament la càrrega de treball que les dones absorbeixen. En veritat, si no es valora la major part del seu treball, es redueix les dones virtualment a entitats inexistents en la majoria de transaccions econòmiques, com la propietat de béns o la falta de garanties per préstecs bancaris. Atès que en la societat contemporània és tan freqüent que la condició d'una persona s'equipari a la seva capacitat d'obtenir ingressos, les dones pateixen una greu subvaloració en la seva condició econòmica. Això ocorre, malgrat que les dones absorbeixen una major proporció del total de la càrrega del treball i malgrat el fet que el treball masculí remunerat en el mercat és sovint el resultat d'una "producció conjunta", gran part de la qual potser no seria possible si les dones no es quedessin a casa tenint cura dels fills i atenent la casa.

Com podem reconèixer aquesta realitat sense propiciar un valor de canvi per a totes les activitats no monetitzades i sense propugnar un canvi radical en la manera com les famílies s'organitzen el treball? Alguns països estan encarant aquestes qüestions per mitjà de "comptes satèl·lits" en què es registra el treball no monetitzat, particularment el que duen a terme les dones. A escala mundial, també es poden fer algunes estimacions a grans trets per posar de manifest el problema. Si aquestes activitats no remunerades es consideressin transaccions de mercat i s'hi apliquessin els salaris corrents, llançarien enormes valuacions monetàries: l'enorme suma de 16

bilions (16.000.000.000.000) de dòlars, o un 70% més de l'import oficial estimat del producte mundial, de 23 bilions de dòlars. En aquesta estimació s'inclou el valor del treball no remunerat fet per dones i homes, com també el valor de la sub-remuneració del treball femení, amb els salaris predominants. D'aquest import de 16 bilions de dòlars, 11 bilions representen la contribució no monetitzada i "invisible" de les dones.

La modernització del treball no comercialitzat de les dones és més que una qüestió de justícia. Ateny la condició econòmica de les dones en la societat. Si es valora correctament el treball no remunerat de la dona, és molt possible que en la majoria de les societats es posi de relleu que les dones són el principal sosteniment de la llar –o almenys un sosteniment en igualtat de condicions- ja que es dediquen al treball més temps que els homes.

Si es reconegués cabalment la necessitat de recompensar el treball no comerciable, les repercussions sobre la manera en què s'estructura la societat serien revolucionàries.

En quasi tots els països, les dones aporten quasi tant treball total com els homes i en molts països hi contribueixen més. Però les dones reben una proporció molt més petita dels béns i els serveix produïts pel conjunt del treball humà.

Puerto Rico: a cent anys de la invasió

MARTÍN CRUZ SANTOS

La Humanitat de l'alba del segle XXI i d'un nou mil·lenni és protagonista d'una etapa del desenvolupament històric caracteritzada per la mundialització: l'ampliació de la interdependència, l'era de la informàtica, el temps dels desafiaments en la recerca activa de noves formes de convivència humana planetària, de la superació de l'imperialisme, el (neo) colonialisme, el racisme i qualsevol altra xacra imposada a la humanitat pels poderosos del món en els darrers 5 segles.

En fer balanç del que s'ha aconseguit i de les limitacions del quefer històric en el segle que s'acomiada, la majoria dels Estats llatinoamericans commemorarà les seves gestes alliberadores contra el colonialisme europeu a Amèrica en el segle XIX i les seves repercussions en el segle present. Després de segles de dominació forana, els nostres pobles conquerien, mitjançant lluites tenaces, la primera independència, la política, la descolonització; ara encara es lluita per la veritable emancipació en un

món canviant i encara ple a vessar de desigualtats socials, estatals i internacionals.

Puerto Rico, Estat caribeny que resisteix i lluita, commemorarà l'any 1998 cent anys més de període colonial que juntament amb els 493 de resistència sota el domini d'Espanya sumen dolorosament un balanç de 505 anys sense veure apuntar el dia en un Estat sobirà i unit a la comunitat dels països lliures del món. Aïllada per Espanya de les lluites d'emancipació del continent americà, a causa dels avantatges geopolítics i militars que aquesta illa caribeny representava per a l'aleshores dèbil potència europea, Puerto Rico va romandre colonitzat mentre els altres petits pobles germans aconseguien la independència.

Al mateix temps, ja el "destí manifest" de la política imperialista dels EUA sobre Puerto Rico s'havia traçat. El 1961, Charles Seward, secretari d'Estat dels EUA, ho havia expressat així: "Els Estats Units tenen una política tradicional respecte de les illes de Cuba i Puerto Rico. És per la proximitat d'aquestes illes a les nostres costes que els EUA han considerat el seu dret i el seu deure d'impedir que aquestes illes puguin caure en mans d'una potència hostil. Els EUA han alimentat constantment creença que algun dia puguin adquirir aquestes illes per mitjans justos i legals" (Wifred Havel i Callcott, *The Caribbean Policy of the U.S.*, (Baltimore, EUA, 1942, pàg. 36). Els "mitjans justos legals" (inspirats probablement en "El Príncep de Maquiavel) es varen posar en pràctica trenta-set anys més tard en el context de la denominada Guerra Cubano-Hispano-Nord-americana.

El 25 de juliol de 1898, per mes disseny imperialista dels EUA i sense consultar el nostre poble, a força de canons acompanyats d'eloqüents i contradictòries proclames de llibertat i de respecte als drets dels habitants de Puerto Rico, escrites i pronunciades en un idioma estrany, ens varen enviat les tropes militars, sota el comandament del general Nelson A. Miles, amb l'objectiu de substituir el vetust règim colonial espanyol per un altre que s'ha prolongat fins a la darrera d'aquest segle i que s'ha convertit en anacrònic.

D'aleshores ençà, els EUA han tractat per tots els mitjans imaginables de destruir la identitat cultural d'un poble que quan fou envaït ja era una nació sociològicament definida que havia arrencat a Espanya el 1897 un govern insular autonòmic; limitat, sí, però propi. La invasió va portat un pla sistemàtic de transculturació en diferents aspectes: la substitució de l'idioma espanyol per l'anglès (fracàs principal de l'invasor, per tal com la majoria del poble no és bilingüe, sinó que parla espanyol), a l'estil dels EUA, el sistema judicial, la religió, l'esport, l'economia i, com si això fos poc, l'aberrant imposició de la ciutadania dels Estats Units l'any 1917 (els porto-riquenys som nacionals de Puerto Rico i ciutadans nord-americans, per tant, estrangers en la nostra pròpia terra).

Molt bé interpretà i desemmascarà aquesta tàctica el màxim exponent de la lluita d'afirmació nacional aquest segle, Cr. Pedro Albizu Campos (1891-1965) "quan un poble vol anul·lar-ne un altre, el primer que fa és anul·lar la ciutadania del poble que vol destruir". A més de la ciutadania antinatural, se'ns imposa l'ús oficial de la bandera dels EUA juntament amb la nostra –que el 22 de desembre de 1995 va celebrar el centenari i alhora va rebre el "sacrament de confirmació" administrat per la immensa majoria del poble porto-riqueny que avui hi veu el símbol de la unitat, després d'haver passat dècades de ser vista com a emblema separatista, i després que afirmar la bandera era motiu de persecució, presó i mort -; ambdues juntes es consideren les "banderes oficials" de l'Estat Lliure Associat de Puerto Rico, nom al qual respon l'estatut actual de subordinació política i econòmica de Puerto Rico, que no per casualitat fou fundat un 25 de juliol, aquest cop el 1952; joc sociològic i polític d'analogies de dates i de fets històrics i polítics perquè el poble substitueixi (i si és possible esborri) en la seva memòria col·lectiva l'acte de guerra de 1898 per la imposició jurídica del 1952.

La nostra realitat política, econòmica i social és complexa, molt difícil d'analitzar; a simple vista sembla que tenim una economia pròspera i desenvolupada, perquè formem "comunitat d'interessos" amb els EUA. Però la veritat darrere aquesta vitrina és una altra: el colonialisme i la dependència econòmica cap a la metròpoli dominant, basada en la injecció econòmica de capital nord-americà i l'assistencialisme governamental impedeix un desenvolupament que respongui als nostres propis interessos i necessitats. Heus ací la causa de la pobresa, la desocupació, el narcotràfic, la criminalitat i molts altres mals socials. Així mateix, no tenim poders sobirans per regir la política nacional (el Congrés dels EUA ostenta entre altres poders: tarifes i impostos de duana, relacions exteriors, exèrcit, moneda, embarcaments i nolis, espai aeri, aviació i immigració, límits marítims i guàrdia costanera, comerç exterior i interior, etc.).

No obstant això, estem en peu de lluita, la consciència nacional creix, marxem a vegades lentament, en ocasions el pas s'alleugereix. L'any 1998 serà crucial en la història porto-riquenya. A cent anys de la invasió militar nord-americana, el consens és clar, una gran majoria del poble coincideix en la consigna única: "No més colònia" volem entrar lliures del colonialisme per la porta ampla del nou mil·lenni, sense traves a la dignitat humana ni més presoners polítics. Puerto Rico és caribeny i llatinoamericà. El projecte d'alliberament dels Pares de la Pàtria gran no serà complet mentre un sol dels seus pobles sigui colònia. Per tant, exhortem els pobles del continent a unir-se a les activitats que es duren a terme a Puerto Rico durant 1997-98. Sotmetem a la seva consideració els suggeriments següents de solidaritat:

Campanyes creatives locals, estatals i continentals per a la descolonització de Puerto Rico.

Participació en els diversos fòrums (de drets humans, acadèmics, eclesials, ambientalistes, feministes, sindicals, polítics, etc.) que tindran lloc a Puerto Rico el 1998, dels quals difondrem informació detallada més endavant.

Sol·licitar als governs dels Estats respectius manifestar-se en favor de la nostra descolonització i autodeterminació.

Campanyes d'enviament de cartes al Comitè de Descolonització de l'ONU i al Tribunal Internacional de Justícia de la Haia, en què es sol·liciti fer valer el Dret Internacional vigent en relació amb la sobirania i la lliure determinació dels pobles.

Campanyes de cartes al president dels EUA per sol·licitar la descolonització de Puerto Rico i l'alliberament dels presos polítics porto-riquenys.

Denunciar davant els pobles respectius la veritat sobre el tractament colonial al qual sotmet el Congrés dels EUA l'última colònia del continent llatinoamericà.

No exclouem altres possibles opcions. Cada poble pot expressar lliurement la seva tendresa ferma i solidària. Només demanem companyia llatinoamericana, perquè la causa d'uns és la causa de tots. Que ens animin les paraules en vers del patriota revolucionari i poeta nacional Juan Antonio Corretjer (1905-85): "La lluita mai no s'acaba. La vida és lluita per obtenir la llibertat desitjada. La resta és el no-res, és superfície, és moda" (Distancias).

Els nous amos del món

IGNACIO RAMONET, Le Monde Diplomatique

Podria ser ben bé un conte de José Luis Borges. En un regne llunyà, un magne i cruel sobirà, aferrat als atributs del seu poder, tancat en el seu palau sump-tuós, no s'havia adonat de com el món, de manera gairebé imperceptible, canviava al seu voltant. Fins al dia que hagué de prendre la gran decisió. Aleshores, estupefacte, va veure que les seves ordres no s'obeïen, perquè el poder s'havia desplaçat. El magne sobirà havia deixat de ser l'amor del món.

Els que s'abandonen a interminables combats electorals per conquerir democràticament el poder, ¿no s'exposen, en cas de victòria, a sofrir una decepció similar a la del sobirà del conte? Saben que, en aquest segle, el poder s'ha desplaçat? Que ha fugit d'aquests indrets preciosos que circumscriu la política? El veritable poder es troba en un altre lloc, fora del seu abast!

Un setmanari francès publicava no fa gaire una enquesta sobre els cinquanta homes més influents del món. No hi figurava ni tan sols un cap d'Estat ni de govern, ni un ministre o diputat de cap país del món. Fa algunes setmanes, una altra publicació setmanal dedicà la portada a l'home més influent del món. Qui era? Bill Clinton, Helmut Kohl, Borís Ieltsin? No. Simplement Bill Gates, amo de Microsoft, que domina els mercats estratègics de comunicació i es disposa a controlar les autopistes de la informació.

Les increïbles innovacions científiques i tecnològiques de les dues darreres dècades han estimulat, en diferents àmbits, les tesis ultraliberalistes del laissez faire, laissez passer. A més, la desaparició del la URSS i l'enfonsament dels règims comunistes els ha animat a fer-ho. La universalització i l'intercanvi de signes, especialment, s'ha accelerat de manera extraordinària gràcies a les revolucions de la informàtica i la comunicació. Aquestes han provocat concretament l'explosió de dos autèntics sistemes nerviosos de les societats modernes: els mercats financers i les xarxes d'informació.

La transmissió de dades a la velocitat de la llum (300.000 km per segon); la digitalització dels textos, de les imatges i dels sons; el recurs, ja banal, als satèl·lits de telecomunicacions; la revolució de la telefonia; la implantació de la informàtica en gairebé tots els sectors de producció i serveix, la miniaturització dels ordinadors i la seva introducció a escala universal han aconseguit a poc a poc revolucionar l'ordre mundial.

Especialment el món de les finances. Des d'aquest moment les finances reuneixen les quatre qualitats que les converteixen en un model perfectament adaptat al nou repartiment tecnològic. Atributs divins, com qui diu, que, com és lògic, generen un nou culte, una nova religió: la del mercat. Durant les 24 hores del dia s'intercanvien instantàniament dades d'un extrem a l'altre de la Terra. Les principals borses estan unides entre elles i funcionen en bucle. Sense para. Mentrestant, en tot el món, davant les seves pantalles electròniques, milions de joves superdiplomats es passen al dia penjats al telèfon. Són els oficinistes del mercat. Interpreten la nova racionalitat econòmica, que sempre té raó i, davant la qual qualsevol argument –sobretot social o humanitari– s'ha d'inclinar.

No obstant això, el més normal és que els mercats funcionin, per dir-ho així, a cegues, incloent-hi paràmetres manllevats, quasi de la bruixeria, com l'economia dels rumors, l'anàlisi dels comportaments gregaris o fins i tot l'estudi dels contagis mimètics. Això, és així, perquè a causa d'aquestes característiques, el mercat financer ha posat a punt nous productes extremament complexos i volàtils, que molt pocs experts coneixen bé i que els proporcionen –això sí,

corrent algun risc, com s'ha demostrat fa ben poc amb l'enfonsament del banc britànic Braings- un considerable avantatge en les transaccions. Els que saben actuar sàviament –és a dir, en benefici propi sobre el curs dels valors i les monedes, a penes si arriben a ser una desena en tot el món. Se'ls considera "amos dels mercats". Si els surt una paraula de la boca, tot pot trontollar: el dòlar baixa, la borsa de Tòquio s'enfonsa.

Davant la potència d'aquests mastodonts de les finances, els Estats no poden fer-hi gran cosa. Aquest fet ha quedat patent durant la recent crisi financera de Mèxic, que esclatà al final del desembre de 1994. Quin pes tenen les reserves acumulades en divises dels EUA, el Japó, Alemanya, França, Itàlia, el Regne Unit i el Canadà- els set països més rics del món- davant la dissuasòria força financera dels fons d'inversió privats, majoritàriament anglosaxons i japonesos? No gaire. Pensem, per exemple, que en l'esforç financer més important de la història econòmica moderna en favor d'un país –en aquest cas, Mèxic- els grans estats del planeta (entre els quals els EUA), el BM i l'FMI, 50 mil milions de dòlars. Doncs bé, tots sols, els tres primers fons de pensions nord-americans (Fidelity Investments, Vanguard Group i Capital Research Management) controlen 500 mil milions de dòlars...

Els gerents d'aquests fons concentren a les seves mans un poder financer que no té cap ministre d'economia no cap governador del banc central del món. En un mercat que ha passat a ser instantani i universal, qualsevol desplaçament brutal d'aquests autèntics mamuts de les finances pot comportar la desestabilització econòmica de qualsevol país.

Els dirigents polítics de les principals potències del planeta, reunits amb les vuit-centes cinquanta autoritats econòmiques més importants del món en el marc del Fòrum Internacional de Davos (Suïssa), van anunciar clarament fins a quin punt desconfiaven de la nova consigna de moda "Tot el poder al mercat", i contenien la potència sobrehumana d'aquests gerents de fons. La seva fabulosa riquesa, sovint a recer dels paradisos fiscals, s'ha alliberat totalment dels governs, i aquests actuen a plaer en el ciberespai de les geofinances. Aquest construeix una espècie de nova frontera, un nou territori del qual depèn la sort de bona part del món. Sense llei. Excepte les que estableixen els protagonistes voluntàriament. Per al seu profit.

En aquestes circumstàncies ¿és estrany que, especialment als EUA, el repartiment desigual de la riquesa es continuï agreujant? I que l'1% de la població masculina més rica controli aproximadament el 40% de la riquesa nacional, és a dir, dues vegades més que en el Regne Unit, el país menys igualitari de l'Europa Occidental?

"Els mercats voten cada dia –opina George Soros, financer multimilionari -, obliguen els governs a adoptar mesures impopulars, sens dubte, però indispensables. Són els mercats els que tenen el sentit de l'estat". A la qual cosa Raymond Barre, antic primer ministre francès, gran defensor del liberalisme econòmic, respon: "Decididament, ja no podem deixar el món en mans d'una colla d'irresponsables de trenta anys que no pensen sinó a guanyar diners". El Sr. Barre considera que el sistema financer internacional no té els mitjans institucionals necessaris per afrontar els desafiaments de la mundialització i l'obertura general dels mercats. Fet que també constata Butros Gali, secretari general de l'ONU: "El poder mundial s'escapa en gran mesura dels estats. La mundialització implica el sorgiment de nous poders que transcedeixen les estructures estatals".

Entre aquests nous poders, el dels mitjans de comunicació de masses se'ns mostra com un dels més poderosos i temuts. La conquesta d'audiències en massa a escala planetària desencadena batalles homèriques. Alguns grups industrials s'han embranchat en una guerra a mort per controlar els recursos de les societats multimèdia i de les autopistes d'informació que, segons Albert Gore, vice-president dels EUA, "representen per als EUA avui el que representà la infraestructura del transport per carretera a mitjan segle XX".

Per primer cop a la història del món s'envien missatges (notícies i cançons) ininterrompudament a tot el planeta, per mitjà de cadenes de televisió enllaçades via satèl·lit. Actualment hi ha dues cadenes planetàries (CNN i MTV): demà n'hi haurà a dotzenes, i revolucionaran costums, cultures, idees i debats. "Grups més poderosos que els estats –constaten dos assagistes francesos- saquegen un dels béns més apreciats per la democràcia: la informació. ¿Imposaran la seva llei en el món sencer o inauguraran una nova era de llibertat per al ciutadà?"

Cap d'aquests autèntics amos del món no han sotmès els seus projectes al sufragi universal. La democràcia no està feta per a ells. Es troben per damunt d'aquestes interminables discussions en què el bé públic, el benestar social, la llibertat i la igualtat encara tenen sentit. No tenen temps per perdre. Els seus diners, els seus productes i les seves idees travessen sense obstacle les fronteres d'un mercat mundialitzat. Als seus peus, el poder polític és simplement el tercer poder. El primer és l'econòmic, després el dels mitjans de comunicació. Quan es tenen els dos poders –com Silvio Berlusconi a Itàlia- aconseguir el poder polític no és sinó una mera formalitat.

A propòsit de dubtes i compres

BELÉN DE LA BANDA

Des que conec el Comerç Just, cada cop amb més freqüència em ve al cap el dubte metòdic. Em prenc un cafè amb un parell d'amics, i perdo el fil de la conversa preguntant-me: d'on deu ser aquest cafè? Quan deu haver costat produir aquesta tassa? Quina part del preu correspon al productor, quina al cambrer, i quants n'hi ha al mig emportant-se també la seva part? Ara, en comprar la roba, a més de mirar la barreja de teixit i preguntar-me com es deu netejar, busco l'etiqueta que indica on s'ha produït: la major part de vegades no la trobo. Quan un producte és sorprenentment barat, en sospito. Però quan és car, això no suposa cap garantia de respecte per als treballadors que el van fer. Em resisteixo a entrar en els tot a cent, en els grans espais comercials i en l'únic gran magatzem d'aquest país, aquests llocs que inciten al consum. Mostrant gran varietat de productes, afirmen que la llibertat consisteix a escollir la marca, i que quant més compres més barat et surt. Res del que fem és suficient perquè en la nostra cultura viure és comprar i amb cada compra els dubtes es multipliquen. Davant la manca d'informació, creix la sospita que en molts dels productes de consum estem pagant explotació, maltractes i menyspreu per al sud.

El Comerç Just té molt camí per fer. Però el més important per a nosaltres, consumidors, són les preguntes que la filosofia del comerç just ens fa. Preguntes que no sempre tenen resposta, però que només formulant-les ens ensenyen. Preguntar-se per l'origen dels productes ajuda a exigir més, a conèixer les nostres preferències, a no deixar-nos portar per la publicitat, a escollir millor, a definir millor les nostres necessitats, a no comprar quelcom simplement perquè és barat, a rebutjar embalatges excessius...

I, a les botigues hem d'exercir el nostre dret de clients a preguntar i crear l'hàbit en els venedors d'informar del que venen. Perquè, cada dia, en comprar donem suport a empreses que no coneixem, productes amb un origen que ignorem, models ètics que no es consulten. En comprar, cada dia, estem votant pel món en què volem viure. I no és una qüestió de regalar el nostre vot a la babalà. El client que no sap el que compra mai no té la raó.

Jubileu de l'any 2000

Any de Gràcia: Cancel·lació del Deute Extern

Diverses instàncies de les Esglésies cristianes han començat una campanya mundial contra el Deute Extern que escanya mortalment els països del Tercer Món.

El mateix Papa Joan Pau II fa aquesta proposta en la seva carta "Adveniment del Tercer Mil·lenni".

La CNBB, en el seu "projecte d'Evangelització" de l'Església al Brasil com a preparació al jubileu de l'any 2000, aprovat en l'última Assemblea General de 1996, proposa la mateixa campanya i també fer un manifest ecumènic sobre el Deute Extern.

Els SICSAL (Secretariat internacional Cristià de Solidaritat amb l'Amèrica Llatina), en la darrera assemblea (febrer de 1996) va assumir també aquesta proposta, en els termes següents: "impulsar, amb motiu de la proximitat de l'any 2000 i d'acord amb la tradició bíblicocristiana els Anys de Gràcia, la cancel·lació del Deute Extern (etern), ja pagat diverses vegades, càrrega màxima que pesa sobre els nostres pobles".

Totes aquestes propostes inclouen també, com a conseqüència lògica, la cancel·lació del Deute intern: aquest Deute social que els diferents governs deixen de pagar als seus pobles respectius en salut, educació, habitatge, comunicació, democràcia real...

Entre les lleis de justícia social que Moisès va llegir al poble d'Israel, n'hi ha una de molt nova respecte a les lleis que tenien altres països d'aquell temps: és l'"Any de Gràcia" o "Any Sabàtic", que també es coneixia com "Any de jubileu", perquè s'anunciava al poble amb un corn anomenat en hebreu Yobel.

L'Any de Gràcia consistia a concedir cada set anys un any de descans a la terra i als serfs que la treballaven (Ex21, 1-11 i 23, 10-11). Els terrenys s'havien de deixar descansar tots els anys setens, no se sembraven. Els esclaus, que havien venut la seva força de treball als amos, quedaven lliures d'aquesta servitud. En el codi deuteronomí es va completar aquesta llei amb l'obligació d'eliminar tots els deutes concrets durant els sis anys anteriors a l'Any de Gràcia (Dt 15, 1-9).

L'Any de Gràcia es va complir en ocasions molt escasses. Durant la resistència dels macabeus sí que va ser complert pels israelites fidels (1 Mc6, 49-53). Però 400 anys abans, el profeta Jeremies es queixava dels paranyos que feien els rics per no haver de complir aquesta llei d'amnistia general (Jr 34, 8-22).

A la tornada del desterrament de Babilònia es va fer una codificació definitiva de lleis en el llibre del Levític. Per fer més fàcil la llei de l'Any de Gràcia, el termini s'amplià de 7 anys a cicles de 50 anys (Lv 25, 8-18). Des de llavors, l'Any de Gràcia se celebrava cada 50 anys. Al cap de 50 anys calia "tornar a començar".

L'anul·lació dels deutes apareix a la Bíblia com un imperatiu de justícia per impedir l'acumulació d'uns i l'empobriment d'altres. Segons la llei de Moisès, els préstecs que es fessin entre israelites no devien pagar interessos (Ex 22, 24). La paraula "interès", en hebreu "reshek", significa "mossegada". I és que l'interès es veia com un pecat, el fet d'aprofitar-se de la necessitat del pobre. Inspirat en la tradició bíblica, el cristianisme va considerar immoral el préstec a interès fins al segle XVIII. Es va condemnar durament la usura i qualsevol tipus d'interès durant segles en nom de Déu.

En el seu primer discurs públic, a la sinagoga de Natzaret, Jesús va proclamar l'Any de Gràcia com una bona notícia d'alliberament:

"L'Esperit del Senyor està sobre meu, perquè m'ha consagrat per portar la Bona notícia als pobres. M'ha enviat a anunciar la llibertat als presos, la llum als cecs, a alliberar tots els oprimits, a proclamar l'Any de Gràcia del Senyor" (Lc 4, 16 i seg).

Sabíeu que...?

ALBERTO TAMER, del Pedex

El deute extern de l'Amèrica Llatina (AL) ha passat ja la barrera del mig milió de dòlars. El 1995 va quedar en 574 milions, un 7,5% més que l'any anterior. Aquest creixement es va esdevenir després que molts països havien fet la renegociació dels seus deutes. Entre 1979 i 1981, poc abans de la primera crisi mexicana (1982), el deute creixia a raó d'un 22,1% anual, però va retrocedir a un 11,3% en els dos anys següents. Hi va haver una desaceleració fins al 3,8% en el bienni 1983-1984. A partir d'aquest moment l'endeutament va tornar a créixer un 5,1% el 1994 i un 7,5% el 1995. Avui la situació és més "administrable" –admet el Banc Mundial –, però aquest nou repunt del deute llatinoamericà no s'acompanya d'un augment de les exportacions, cosa que presenta el quatre potencialment delicat.

Un altre fet preocupant –segons el Banc per als Pagaments Internacional (BIS) de Suïssa–: el 67% d'aquest deute privat i dels governs venç en dos anys més. Un 57% dels 570 mil milions hauran de ser pagats tot just en un any. Sens dubte, és una situació si més no incòmoda, que deixa l'AL molt exposada a la fluctuació del mercat financer internacional.

El Banc Mundial registra fins i tot que l'any passat el flux de recursos per a l'Amèrica Llatina va quedar en menys de 34 mil milions: una caiguda del 32%. La major part eren préstecs fets a tres anys, encara que n'hi hagi hagut alguns a cinc anys. L'entrada d'inversió directa continua essent petita: no arriba als 10 mil milions de dòlars.

El Brasil amb 169 mil milions (estimats), Mèxic amb 152 i l'Argentina amb 84 encapçalen la llista dels més endeutats. Els segueixen Veneçuela (35,2), el Perú (26,6), Colòmbia (23,2) i Xile (20,9).

La llista canvia quan es compara el valor del Deute i el Producte Nacional Brut. Aquí, Veneçuela puja al primer lloc, amb un endeutament que representa el 61,1% del seu PNB; la segueixen el Perú, amb el 51,6%, el Brasil amb el 27,3% i l'Argentina amb el 26,8%. Els principals països llatinoamericans només es podran anar equilibrant amb més préstecs a curt termini, ja que no hi ha perspectives d'augmentar substancialment les exportacions i l'obertura econòmica redueix els superàvits comercials.

El deute de la mort

PERE CASALDÀLIGA

Néixer endeutat, viure endeutat, morir endeutat... es el destí de tots els pobres del Tercer Món, el sinus fatal de la Nostra Amèrica. I estar endeutat així equival a tenir prohibida la vida.

Acabem per habitar-nos a aquesta guerra total, la més mortífera de totes les que registra la Història humana. L'expressió màxima de la dominació internacional. El crim major del capitalisme. Guerra, dominació, crim –per altra banda– cínicament justificats en el Dret Internacional: es tracta d'un Deute, i el deute és un deure i és un dret, els deutes s'han de pagar!

Els nostres polítics, les convencions internacionals, la consciència desmobilitzada o servil va fent del Deute Extern la Constitució real dels nostres Pobles sotmesos. Pel Deute no podem fer la Reforma Agrària; pel Deute no podem atendre la salut, ni l'educació, ni el salari... Som el pati de darrere de l'FMI, la barraca del Banc Mundial.

Pagar el deute és ingenuïtat política, fuga històrica, irresponsabilitat econòmica. I continuem pagant, no el Deute, només els interessos: onze mil milions de dòlars per any concretament en el nostre Brasil miserabilitzat...

Les Esglésies històriques, en aquest país, sense populismes ni irresponsabilitats, per principis d'ètica i per exigència evangèlica elemental, ja verben declarant conjuntament que el Deute Extern és immoral: ni es pot pagar ni cal fer-ho.

Però el sentit comú i l'estadística honesta saben molt bé que ja hem pagat aquest Deute, amb els interessos de l'explotació, la misèria i la mort.

Si hi hagués alguna intersolidaritat que pogués salvar la nostra Amèrica del col·lapse econòmic i social a què el Primer Món i els seus mecanismes ens condemnen, aquesta seria la voluntat llatinoamericana unida de no pagar el Deute Extern.

Sempre serà més ingenu, més cínic, més suïcida que paguem per morir, per veure els nostres pobles aniquilats per la gana, per la malaltia, per la marginació global.

Contra el Deute Extern, la Dignitat Continental Interna!

Oracions indígenes

Taitico querido, protégenos!

Taitico querido:
con todo nuestro corazón te damos gracias
por protegernos de tantos peligros de muerte;
los grandes quieren acabar a los pobres.

Pero Tú, Señor, eres más poderoso
que todas las fuerzas humanas,
y esa fuerza la has dado
a cada pueblo y a cada cultura;
por eso seguimos manteniéndonos firmes.

Taitico bueno: Tú conoces nuestra historia,
nuestros sufrimientos y esperanzas.
Señor, acoge nuestros clamores de cada día.

Señor, dueño y esperanza nuestra:
las lágrimas de nuestros pueblos
y la sangre de nuestros mártires
son semillas de esperanza en el mundo.

Padre Protector, guíanos a todos
por sendero llano como a tu rebaño;
haz que no perdamos
las huellas de nuestros mayores,
el «chaquiñán» que nos dejaron trazado.

Taitico Pachacámac:
estamos seguros de tu presencia
porque Tú caminas junto a nosotros
y estás aquí en medio de nosotros;
estás en el perfume de las flores,
estás en el pájaro que vuela,
estás en la lluvia que fructifica el campo
estás en la sangre que corre por las venas,
estás en el ciclo vital de los seres,

estás en cada ser humano que camina,
que lucha por la vida, la justicia y la paz.
Allí te vemos y te sentimos presente.

Zoila Rosa Alulema

Dios Pachacámac Liberador

Pachacámac,
Dios de los indios del Tahuantinsuyo,
creador de Abya Yala y el mundo entero
Wiracocha, Dios de toda la existencia:
eres el único dueño y poderoso
sobre los poderosos del mundo.

Pachacámac, Wiracocha,
Pachamama, Ayllus:
estamos en comunión.
Te encontramos en todas partes:
¿quién no ha visto tantas maravillas
que has obrado?
Eres Dios invisible pero presente.
Siempre estás en nuestras luchas,
en los grandes levantamientos
y en la vida de cada día.

Tú eres el jefe de nuestros pueblos indios,
en toda Abya-Yala.
Tú te identificas con los excluidos.
Tú mismo sacaste de la esclavitud
al pueblo de Israel;
así también hoy estás con las organizaciones,
hombres y mujeres de nuestros pueblos,
creando Iglesia india,
para servir al gran pueblo indio.

Con tu poder,
con la fuerza que diste a los antepasados,
como a Moisés en Israel,
a Tupac Amaru en el Tahuantinsuyo,
a Lázaro Condo en Chimborazo,
a Cristóbal Pajuña en Tungurahua,
a Proaño y Romero.
Así con todos los mártires de nuestros Pueblos
vamos a vencer al sistema capitalista,
a la economía de mercado,
a la modernización, a la militarización,
a todos los poderes de la muerte,
porque Tú siempre estás con nosotros.

Por eso, Pachacámac Yaya
y Pachacámac Churi,
tu pueblo, te conoce y vive siempre
invocando tu nombre con cantos, con música,
con fiestas y bailes,
porque así fuimos, somos y seremos.

Hoy te pedimos que nos ilumines con tu espíritu,
para descubrirte en nuestros mitos,
en nuestros cuentos,
para tener fuerza en nuestras organizaciones y fuer-
za para liberarnos.
Amén.

Delfín Tenesaca

Dios comunidad

Dios creador del cielo y de la tierra
y de toda la naturaleza:
te damos gracias
porque das tu Espíritu al ser humano.
Tú nos enseñas a vivir en unidad
con los pobres y marginados.

Padre Dios, Tú nos das la fuerza en las luchas
por la tierra, por los pobres;
Padre Dios,
Tú estás presente en las organizaciones.
Padre Dios,
Tú nos enseñas a vivir con la familia,
Padre Dios, Tú nos enseñas a vivir
con respeto de unos de otros,
Padre Dios, Tú nos enseñas a vivir en unión en las
comunidades cristianas.
Padre Dios, presente en nuestras culturas:
te damos gracias
por quedarte con nosotros.

Francisco Paltan

SALMO A LA MADRE TIERRA

Padre Pachacámac, sabemos por nuestra conciencia
de pueblo, que Tú has creado todo lo que existe,
comenzando por nuestra Pacha Mama.
Por eso te agradecemos, por haber creado a nuestra
madre Allpa Mama, y a nuestro Inti Yaya, que en ella
vive hasta hoy.
Te lo agradecemos con todo nuestro sentimiento,
con toda nuestra alma. Así han vivido nuestros abue-
los, por siglos y siglos.
Nuestra madre Tierra nos alimenta, nos viste, nos
cura, nos abraza con su calor y consuela a todos sus
hijos.
Nuestra Madre Allpa Mama ha perfeccionado nuestro
cuerpo, nuestra alma, nuestra forma de ser, como ima-
gen y semejanza de nuestro Padre Pacha Cámac.
Nuestra madre Allpa Mama reúne a todos para organi-
zarnos; para recuperarte a tí, con nuestra cultura, nues-
tra historia. Cuando acabemos nuestra vida, seguirán
viviendo nuestros hijos, nietos... No dejaremos de exis-
tir, no acabaremos jamás, por el poder de Dios.

Todo el pueblo, pobres e indígenas, estamos para
construir tu Reino, que nuestro hermano Jesucristo
nos ha dejado enseñando y comenzando esta tarea.
Te pedimos Padre Pacha Cámac la fuerza, el valor, el
ánimo, el coraje para entender y practicar, para
luchar contra el enemigo: la maldad.

Llena de tu Espíritu nuestro corazón, nuestra mente,
acláranos con tu luz, para poder convencer al mons-
truo que aplasta la humanidad, de que la naturaleza
es obra maravillosa de Dios, para el Reino eterno.
Por nuestra Madre Tierra venimos dando nuestra
sangre, nuestras lágrimas, en las luchas, y con
angustia gritamos, ante el Señor Pachacámac.
Pero tenemos esperanza, no perdemos nuestra fe y
valor, triunfaremos sobre el demonio. Él no triunfará
sobre la humanidad.

Juan Manuel Zuñá

Per això estem agràits...

Del poble Kahniakehaka

Dirigim el nostre pensament a les Forces de la Vida
en la Mare Terra: a les aigües que sadollen la nostra
gent i garanteixen el benestar i la força de la vida
vegetal; als animals que ens proporcionen aliments,
roba, abrigall i bellesa; als arbres de totes les formes
i mides, que ens protegeixen i ens donen fruits de
moltes varietats; a les plantes medicinals, que com-
pleixen les instruccions del Creador per curar dolors
i malalties. Donem gràcies a totes aquestes Forces
de la Vida, que compleixen les instruccions del
Creador. Per això estem agràits i diem: gràcies!

Dirigim el nostre pensament als Quatre Vents; sentim
i n'escoltem les veus i les saludem i agràim, perquè
aquestes veus sempre segueixen les instruccions
que reberen del Creador, sigui portant pluja i renovant
les aigües a la Mare Terra, sigui portant llavors de la
terra per a una nova crescuda a la primavera. Per
això estem agràits i diem: gràcies!

Dirigim el nostre pensament a la feina del nostre
germà més vell, el Sol del Dia. Sabem que aquest Sol
de Dia, vist en el cel de la Terra, de matí a vespre,
sabem que continua les instruccions del Creador,
proporcionant calor, llum, energia i una font de vida a
totes les criatures vives de la Terra. Per això estem
agraïts i diem: gràcies!

Dirigim el nostre pensament a l'Àvia Lluna. En el nos-
tre món, la nostra Àvia Lluna il·lumina el cel de la nit i
coordina els cicles de la vida de totes les coses, per-
què la vida continuï en aquesta Terra. Perquè conti-
nua les instruccions del Creador, li estem molt agràits
i li manifestem el nostre més profund reconeixement.
Ara dirigim el nostre pensament al cel de la nit, que

està ple d'estrelles i d'altres cossos celest que auxiliï la nostra Àvia la Lluna i el Sol de Dia a complir les instruccions del Creador. Ens sentim agraïts per les maneres amb què els cossos celest ens ajuden a trobar el nostre camí per la Terra quan viatgem a altres pobles i fins i tot a llocs molt distants. Els estem agraïts perquè, com a parts antigues de la creació elles fins i tot segueixin les instruccions del Creador, i per això estem agraïts i diem: gràcies!

Reconeixem totes les aus i les altres formes de vida animal, des de l'insecte menor a l'animal més gros. Creiem que totes les formes de vida tenen una finalitat dins la Creació, i estem agraïts perquè elles continuen seguint les instruccions del Creador, i per això estem agraïts i diem: gràcies!

Dirigim ara el nostre pensament al Creador i escollim les nostres millors paraules i pensaments per oferir al Creador salutacions i agraïments. Estem agraïts perquè el Creador ha preparat totes les coses a la mare terra i dins de l'univers, de manera que tinguin una finalitat i un significat. Nosaltres estem agraïts perquè, com a éssers humans, som part d'aquesta Creació. Estem agraïts perquè cada element de la Creació continua seguint la instrucció del Creador per tots els temps i en la Creació sencera. Per això estem eternament agraïts i som d'un sol pensament quan et donem gràcies a Tu, Creador nostre.

El valor permanent del Che

30 anys després

FRAY BETTO

Els catòlics commemoren els sants i màrtirs. Al començament de l'Església, tots els cristians que després de morir-se passaven a rebre culte com a sants eren considerats tals per la força de la religiositat popular. No hi havia procés de canonització ni s'exigien "proves" de la seva santedat mitjançant mirades canònicament comprovats. En fi, gens de burocràcia. La comunitat reconeixia Pere i Pau, Irineu i Crisòtom, Cecília i Calixt persones que mereixien ser admirats com a exemple de seguiment de Crist. Tots els pobles i les institucions es nodreixen de figures paradigmàtiques. A cada país, els seus herois; a l'Amèrica Llatina, Simón Bolívar. Avui, no obstant això, amb els mitjans de comunicació mundialitzats, que no fan tant d'èmfasi i en la informació i la cultura i donem més espai i entreteniments que estimulin el consum, els nostres "herois" ja no destaquen per virtuts altruistes, com Jesús o sant Francesc d'Assís,

ni per talent artístic com Darío, Neruda, Borges o Frida Kahlo. La pasteurització televisiva ens imposa els exterminadors del futur, del passat i del present. Un cantant pop causa més impacte en les noves generacions que el testimoni de José Martí o Sandino. No ens ha d'estranyar, per tant, que no hi hagi tant idealisme entre els joves i més tendència a la violència, l'hedonisme i la fascinació exercida per l'atractiu de les elits, mitjançant els films i les telenovelles.

Ernesto Che Guevara, però, aconsegueix trencar l'indiscret encant de la burgesia i romandre en el nostre inconscient col·lectiu llatinoamericà. L'impacte universal del seu exemple s'explica perquè ell va transcendir els esquemes: va néixer a l'Argentina, féu la Revolució cubana i va morir en combat a les selves de Bolívia. De metges es va convertir en guerriller. Asmàtic, no va témer viure en les condicions més difícils i precàries, des de Sierra Maestra, a Cuba, al Congo, a l'Àfrica. Socialista de formació marxista, va criticar la Unió soviètica en una conferència a Alger, acusant-la de tendències imperialistes. Ministre de Cuba, va emfatitzar les emulacions ètiques i morals en la construcció de l'Home i de la Dona Nous. En fi, va saber ensenyar-los que cal endurir-se sense perdre tendresa.

Els homes i les dones veritablement grans mai no poden ser encaixats en esquemes ortodoxos. Per la seva llibertat d'esperit i de consciència, el Che sobrepassa les classificacions. La seva passió era alliberar Amèrica Llatina de tota opressió. Per això, fou capaç d'un gest històricament escàs: la kénosis, paraula grega, aplicada per Pau a Jesús, que tradueix la disposició d'una persona a desprendre's de tot i de qualsevol afició en funció de la Causa que abraça.

Guerriller victoriós a Cuba, ministre d'Estat, teòric socialista, Guevara ja estava en pau amb la història. Havia aconseguit el privilegi de fer coincidir el seu temps personal amb el temps històric. Fins i tot així, va abandonar-ho tot –família, funcions, honors, poder– i, anònim, es va submergir a les selves de Bolívia, el cor geogràfic de la part sud del Continent, per suscitar un nou procés revolucionari. Tota la vida, la va consumir per l'amor als empobrits. Per això el seu testimoni impacte, desafia, atrau qüestiona.

Ernesto Che Guevara va néixer a Rosario, l'Argentina, el 1928. Metge el 1954, va treballar amb els més pobres a Guatemala. Poc després, en un hospital de Mèxic, va conèixer els cubans que es preparaven, sota el lideratge de Fidel Castro, per embarcar-se en el Granma, que els havia de portar a la guerrilla a Cuba. S'hi uní. Victoriós la Revolució l'1 de gener de 1959, el Che fou president del Banc Nacional i ministres d'Indústria. El 1965 va abandonar Cuba per prosseguir la lluita en "altres terres del món". El 8 d'octubre de 1967, a Valle Grande, Bolívia, caigué en combat. Tenia 39 anys.

Enguany commemorem els 30 anys del martiri llibertari del Che. Les raons per les quals va lluitar continuen evidents, i creixents: el sistema neoliberal que, en nom de la concentració de capital, sacrifica tantes vides. Celebrar el Che és rescatar la utopia de l'alliberament, i creure com ell que és possible construir a l'Amèrica Llatina la Pàtria Gran, una societat en què tots, a semblança de la taula eucarística, pugem tenir el mateix accés al menjar i, d'aquesta manera, ens proclamem germans i a Déu el proclamem Pare.

Al Che Guevara, en la seva mort

PERE CASALDÀLIGA

Y, por fin, me llamó también tu muerte desde la seca luz de Vallegrande. Yo, Che, sigo creyendo en la violencia del amor: tú mismo decías que “es preciso endurecerse sin perder nunca la ternura”. Pero tú me llamaste. También tú. (Los dolorosos gritos compartidos. Las múltiples miradas moribundas. La inerte compasión exasperante. Las sabias soluciones a distancia... ¡América, los pobres, el tercer mundo ese, cuando no hay más que un mundo, de Dios y de los hombres!).

Escucho, al transistor, cómo te canta la juventud rebelde, mientras el Araguaia late a mis pies, como una arteria viva, transido por la luna casi llena. Se apaga toda luz. Y es sólo noche. Me cercan los amigos lejanos, venideros. (“Por lo menos tu ausencia es bien real”, gime otra canción... ¡Oh la Presencia en Quien yo creo, Che, a Quien yo vivo, en Quien yo espero apasionadamente! ... A estas horas té sabes bastante de encuentros y respuestas).

Descansa en paz. Y aguarda, ya seguro, con el pecho curado del asma del cansancio; limpio de odio el mirar agonizante; Sin más armas, amigo, que la espada desnuda de tu muerte. (Morir siempre es vencer

desde que un día
Alguien murió por todos, como todos,
matando, como muchos...)

Ni los “buenos”, de un lado,
ni los “malos” del otro,
entenderán mi canto a tu memoria.
Dirán que soy poeta, simplemente.
Pensarán que la moda me ha podido.
Recordarán que soy un cura “nuevo”.
¡Me importa todo igual!
Somos amigos y hablo contigo ahora
a través de la muerte que nos une;
alargándote un ramo de esperanza
¡todo un bosque florido
de iberoamericanos jacarandás perennes,
querido Che. Guevara!

Macroecumenisme

Déu té un somni...

Manifest de l'Assemblea del Poble de Déu

En la primera Assemblea del Poble de Déu, celebrada a Quito, Equador, en ocasió dels polèmics 500 anys, el 1992, es va llançar aquest manifest. En la seva utòpica senzillesa i en la seva apassionada esperança, diu el que aquestes Assemblees del Poble de Déu volen ser: una mobilització macroecumènica; un anar-se trobant en diàleg, en solidaritat, en lluites comunes i en somnis, la gent amb fe i compromís de la nostra Pàtria Gran, l'Abya Yala.

Les diferents esglésies cristianes, les religions índies i les religions afroamericanes, en un macroecumenisme que respecta les respectives identitats i suma al mateix temps la consciència comuna de ser aquesta Pàtria Gran i l'opció comuna per als pobres en es processos d'alliberament.

Aquest somni, que és un deure, que és la nostra vida, és el propi somni de Déu per a la nostra Abya Yala.

Aquí, a l'Equador, a la meitat del nostre Continent, estem units 486 germanes i germans de 20 països de la Pàtria Gran – indígenes, negres, mestissos, blancs -, acompanyats per germanes i germans de l'Àfrica, l'Amèrica del Nord, Àsia i Europa. És la primera Trobada Continental de l'Assemblea del Poble de Déu. Som creients de moltes confessions cristianes (evangèlics, catòlics, moravians), i membres de religions indígenes i negres: laiques i laics, pastors, pastores, sacerdots, religioses, religiosos i bisbes. Una humil però joiosa i prometedora confluència de germanes i germans, que testimonien la seva fe en el Déu de la Vida i compromesos amb el caminar alliberador dels nostres pobles. En el context polèmic del

Vè Centenari, sense la més mínima pretensió de contestar altres veus, volem contribuir, enfortits pel Déu de la Vida, a la memòria i el compromís alternatius d'aquesta data que ens convoca. Aquest primerencontre ens ha sorprès a tots, i s'ha desbordat a si mateix. No podem escriure un document final, tancant en poques pàgines la riquesa de l'experiència de Déu i dels desafiaments d'una recerca comuna que hem conviscut en aquests cinc dies lluminosos. Volem simplement donar testimoni d'algunes vivències més grans, per alegria i estímul d'altres moltes germanes i germans del Continent i del Món, amb qui caminem en solidaritat.

DÉU SEMPRE ÉS MÉS GRAN. Hi ha veritablement un únic Déu, de tots els homes, i més enllà i més a prop de tots ells, Pare i Mare de tots nosaltres, viscut en la diversitat de les expressions religioses de les diferents cultures i trobat en la natura, en el propi cor i en els processos de la història. Aquest Déu és el nostre Déu. La nostra fe se'ns ha descobert i volem proclamar agraïts, aquest descobriment.

DÉU TÉ UN SOMNI. I aquest somni coincideix, complementant-nos, amb els millors somnis de totes les persones i de tots els Pobles: la Vida, en el temps i més enllà de la mort, la Pau de la Justícia, la Llibertat de la diversitat, la Unitat de la família humana, en un sol Món sense primer ni tercer, dins de la Llei suprema de l'Amor. I aquest somni és el nostre somni. I aquí hem reafirmat el dret dels nostres pobles a tenir un somni d'aquesta utopia que pot i ha de convocar a la coherència quotidiana, a la resistència i a l'organització, incendiant, contra la nit, la nostra esperança.

EL POBLE DE DÉU SON MOLTS POBLES. Totes aquelles persones, comunitats i Pobles que assumim aquest somni-projecte de Déu, som el Poble de Déu. Cap religió, cap església, pot atorgar-se l'exclusivitat de ser aquest poble. S'exclouen, això sí, del Poble de Déu tots aquells i aquelles que es neguen a assumir aquest somni de Déu i del seu Poble, servint els déus del capital, de l'imperialisme, de la corrupció i de la violència institucionalitzada. Per aquest culte idòlatra, en la nostra Amèrica i en tot el Tercer Món, cada vegada són més els pobres i cada vegada són més els empobrits. En el nostre continent, després de tantes condemnes i prepotències religioses, volem proclamar aquesta realitat majoritària que s'expressa, sobretot, en les religions indígenes, en les religions afroamericanes i en les diverses confessions cristianes. Les cristianes i els cristians presents en aquesta trobada ens sentim profundament cridats a la conversió. Públicament, en nom de milions de germans i germanes que senten com nosaltres, i per suplir, potser, l'omissió oficial de les nostres esglésies, demanem perdó als Pobles Indígenes i als Pobles Negres de casa nostra mateix, tantes vegades condemnats com a idòlatres i secularment sotmesos al genocidi i a la dominació.

EL VERITABLE ECUMENISME ÉS MÉS GRAN QUE L'ECUMENISME, perquè l'Oikumene és tota la terra habitada. En aquesta primera trobada de l'Assemblea del Poble de Déu hem experimenta que, a més d'potenciar cada dia més l'ecumenisme entre les esglésies cristianes, hem d'obrir-nos al macroecumenisme. Una paraula nova per expressar una realitat i una consciència noves. Fil conductor de tota la trobada, és el tema central de debats, confluències, tensions, recerques i esperances. És un ecumenisme que té les mateixes dimensions universals del Poble de Déu. En aquest descobriment hem començat a despullar-nos dels nostres prejudicis i hem abraçat amb molts més braços i molts més cors el Déu únic i més gran. Moltes llengües, cants, símbols, gestos – amb les ànimes i els cossos en dansa i en adoració – ho testimonien i ho celebren.

DÉU I EL SEU POBLE FEM LA HISTÒRIA. Tots nosaltres, ja de sempre, participem en les lluites i organitzacions indígenes, negres, camperoles, obreres, de dones, sindicals, polítiques i del moviment popular en general. Però en aquesta trobada i precisament per reconèixer-nos Poble de Déu en aquesta Abya Yala, la nostra Pàtria comuna, renovem el nostre compromís amb totes les lluites del continent: en l'afirmació de la identitat indígena, negra i mestissa, en el projecte popular de la conquesta de la terra i de la vida digna per a tots, sense oligarquies privilegiades i sense majories marginals; en la lluita organitzada, no solament dels nostre Pobles del Tercer Món, i en la intersolidaritat amb tants germans i germanes del Primer Món, contra l'ordre mundial del capitalisme alternativa dels processos amb què els nostres pobles construeixen l'altra democràcia, la de les filles i els fills de Déu, agermanats entre si.

NO LLANCEM UN DOCUMENT; FEM EXULTANT INVITACIÓ. Amb el Popol Vuh, llibre sagrat dels Maies, cridem: "Que tots s'aixequin, que tots siguin convocats, que ningú quedi enrere. Que es faci clar ja". Amb la veu negra del pastor Martín Luther King cantem: "Tinc un somni: un dia tots respectaran la dignitat i el valor de la persona humana". I per la veu alliberadora de Jesús de Natzaret, que la fe cristiana acull com a presència encarnada de Déu, reconeixem que "aquestes coses noves ja comencen a succeir", i per això, malgrat tants signes de misèria o de mort, ens redrecem, units i aixequem els caps al sol i al vent de la Pàtria Gran, perquè "el nostre alliberament és cada vegada més a prop".

L'ASSEMBLEA DEL POBLE DE DÉU CONTINUA LA SEVA MARXA. Nosaltres, veus d'Amèrica amb altres moltes veus, mans de l'Afroameríndia amb altres moltes mans, somnis del somni de la nostra Abya Yala, signem ara aquesta invitació fraterna que tantes germanes i germans han signat, durant aquests 500 anys d'invasió i de resistència, amb el segell més gran de la pròpia sang.

Declaració universal dels Drets Humans

Versió popular de Fray Betto

Preparant el 50è aniversari 1948-1998

Totes les persones naixem lliures i som iguals en dignitat i en drets.

Tothom té dret a la vida, a la llibertat i a la seguretat personal i social.

Tothom té dret a protegir casa seva, la família i l'honra.

Tothom té dret a un treball digne i degudament remunerat.

Tothom té dret al descans, a l'oci i a les vacances

Tothom té dret a la salut i a l'assistència mèdica i hospitalària.

Tothom té dret a la instrucció, a l'escola, a l'art i a la cultura.

Tothom té dret a la protecció social en la infància i en la vellesa.

Tothom té dret a l'organització popular, sindical i política.

Tothom té dret a elegir i ser elegit per a les funcions de govern.

Tothom té dret a una informació veritable i correcta.

Tothom té dret a la lliure circulació i a poder viure en qualsevol ciutat o país.

Tothom té dret a no estar sotmès a cap discriminació.

Ningú no pot ser torturat.

Tothom és igual davant la llei.

Ningú pot ser fet presoner d'una manera arbitrària ni ser privat del dret a defensar-se.

Tothom és innocent fins que la Justícia, basada en la llei, provi el contrari.

Tothom té llibertat de pensar, de manifestar-se, de reunir-se i de creure.

Tothom té dret a l'amor i als fruits de l'amor.

Tothom té dret de respectar i de protegir els drets de la comunitat.

Tothom ha de lluitar per conquerir i ampliar aquests drets.

Suggeriment per preparar la celebració del 50è aniversari:

Estudiar la història de la Declaració Universal dels DH.

Investigar l'estat dels DH en el nostre país i en el Continent

Contactar amb els organismes de defensa dels DH propers a nosaltres, relacionar-nos amb ells, conèixer el seu treball i estudiar la possibilitat de col·laboració. Apuntar-se a algun servidor de llista electrònic d'informació sobre els DH.

Estudiar la relació entre DH i Evangeli.

Revisar els DH en la nostra comunitat humana, la comunitat religiosa, el lloc de treball, la família, etc.

Revolució en la revolució

PNUD-95

A partir de la revolució de 1959, la igualtat entre homes i dones ha figurat entre les prioritats més altes de Cuba i moltes seccions de la constitució es refeixen explícitament a aquesta igualtat. Cuba és un dels pocs països que porten a la pràctica els acords concertats en les conferències mundials sobre la dona; en el Codi Penal, la violació dels drets d'igualtat de tracte està configurat com a delictes.

La Federació de Dones Cubanes –creada el 1960 per organitzar, educar i mobilitzar les dones de tots els sectors de la societat cubana- ha incrementat el nombre de membres, des de 400.000 el 1962 fins a 3,2 milions el 1990. La Federació se sufraga amb les quotes de les membres i rep subsidis addicionals del govern, i té facultats per influir sobre la política de decisions del govern en tots els nivells. Atès que posseeix un bon accés als mitjans de difusió i les instal·lacions de departaments i ministeris del govern, la federació pot convocar reunions de gran quantitat de persones i ha facilitat la participació femenina en la formulació de polítiques de desenvolupament i en tots els aspectes de l'avenç social i econòmic.

Cuba ocupa el tercer lloc entre els països en desenvolupament quant a la representació política de la dona. El 1994, un 23% dels parlamentaris eren dones, proporció inferior a la del 34% de la legislatura anterior. Una quarta part dels llocs executius en l'administració pública estan ocupats per dones. I entre 1970 i 1990 la taxa d'activitat econòmica de la dona va augmentar un 4,3% anual, l'augment més accelerat a l'Amèrica Llatina i el Carib.

Les dones han pres la davantera en la campanya contra l'analfabetisme i en el fet d'elevat el nivell educacional de tothom. La federació ha participat inten-

sament a millorar l'educació de les camperoles; i una de les seves organitzacions subsidiàries, el Contingent de Mares Militants per l'Educació, que té 1,4 milions de membres, contribueix dia a dia a elevar fins el sisè grau el nivell d'educació de tots els treballadors.

Les dones han organitzat campanyes de promoció de la salut i la higiene. Les brigades de suport i la salut pública compten amb més de 61.000 dones compromeses a col·laborar amb el Ministeri de Salut Pública en qüestions com al immunització, la detecció del càncer i l'atenció prenatal i postnatal. Les dones són un 48% dels metges i ocupen un 47% de les direccions dels hospitals i policlíniques. Dels 12.000 integrants del grup "metges de família", un 61% són dones. Aquest grup té l'objectiu de proporcionar educació sanitària bàsica i atenció primària de la salut a totes les llars.

Les dones reben atenció mèdica gratuïta i suplementos nutricionals durant l'embaràs i el període de lactància. El 1990, la proporció de parts en establiments de salut va arribar al 99,8%. La taxa de mortalitat materna de Cuba, 27 per cada 100.000 naixements vius, figura entre les més baixes del món. Entre les dones en edat de procrear, en el lapsus de 1987-1992, un 70% varen utilitzar anticonceptius i a partir de 1965 han pogut disposar de serveis d'avortament si les interessades en demanaven.

Com a resultat d'aquest èmfasi deliberat en la igualtat entre sexes en la política educacional, les disparitats entre homes i dones en matèria d'alfabetització i matriculació escolar han desaparegut. Pel que fa a l'educació superior, les dones són un 58% de l'alumnat, en part com a conseqüència de les mesures especials per ajudar les dones que han abandonat la universitat, a causa principalment del matrimoni o de la criança dels fills, perquè continuïn els seus estudis. El ferm compromís polític ha constituït un factor decisiu en la promoció del desenvolupament humà i de la igualtat entre els sexes a Cuba.

Ballant al so de les multinacionals!!

GREGORIO IRIARTE

Les multinacional dominen la producció, els mercats, els preus, el consum, les despeses i fins i tot la música...

En efecte, tots "ballem" al ritme de les multinacionals. Vegem-ho, si no: Al matí ens despertem quan el rellotge SEIKO marca l'hora, ens rentem les dents amb COLGATE o KOLINOS i el cos amb sabé PAL-

MOLIVE. Per esmorzar mengem NESCAFE o TODDY, barrejats amb una mico de llet NIDO. Ens afaitem amb GILLETTE i, els més moderns, amb màquina d'afaitar PHILIPS. A les dones els agrada perfumar-se amb colònies H.CURTIS o CHANEL.

Si comprem una màquina d'escriure ha de ser OLIMPIA o REMINGTON i si hem progressat econòmicament comprarem un ordinador MACINTOSH i una impressora PANASONIC. Les fotocòpies les fem amb una CANON o una XEROX. El ganivet és SOLINGEN; la nostra calculadora minúscula, CASIO; la ràdio, NATIONAL; la màquina de fotografiar, PENTAX; el televisor, SONY, i el forn microones SAMSUNG.

Si tenim mal de cap ens prendrem una ASPIRINA de la BAYER i si no aconseguim dormir recorrem a un VALIUM de la ROCHE.

El congelador és GENERAL ELECTRIC; el cotxe, TOYOTA; la moto YAMAHA, i els pneumàtics són GOODYEAR o FIRESTONE. Si tenim telèfon, l'aparell és indefectiblement ERICSON i si ja tenim número de RUC estarà computat per una IBM.

Si volem regalar un bolígraf de prestigi haurà de ser PARKER o, si no, PAPERMATE, i el nostre llapis humil segur que porta la marca FABER....

Que sí, que tots ballem al ritme que ens toquen les multinacionals! I si no, al so de quina música es balla a les nostres discoteques...? Ni més ni menys que el ROCK enregistrat per la RCA o la CBS...

Les multinacionals fiquen el nas pertot. No hi ha producte o negoci en què no hi siguin presents. Hi són a la ràdio que escoltem, a la televisió que mirem, a la premsa que llegim i si, amb molt bon criteri, decidim fugir-ne i anem al camp per respirar aires de llibertat, de segur que la pilota de futbol és ADIDAS i segurísim que, per calmar la set, apareixerà la més manefla i indiscreta de totes: LA COCACOLA!

Atahualpa Yupanqui

A tot Amèrica Llatina el seu nom és llegenda i les seves cançons ja formen part de la tradició del Continent; Atahualpa Yupanqui fou veu, poesia i música dels nostres pobles.

Cantor del ser humà i dela terra, amant de la llibertat, el músic i poeta argentí Atahualpa Yupanqui va morir poc temps després d'haver concedit aquesta entrevista. El seu nom veritable era Héctor Roberto Chavero i per les seves venes corria sang basca (per part de mare) i índia (per part de pare). Havia decidit firmar les seves cançons i els seus poemes –en deixà uns 1.500– com Atahualpa Yupanqui, per retre homenatge als últims cabdills indígenes que lluitaren contra els conqueridors.

A l'Amèrica Llatina el vostre nom és quasi una llegenda. Les vostres cançons, la vostra música i els vostres poemes es confonen amb la mateixa tradició del Continent. Com s'inicia aquesta gran obra, bella i excepcional, expressió pura del mestissatge llatinoamericà?

Vengo de ese camino profundo de las tradiciones sudamericanas; sobre todo las indígenas no me son extrañas, ni la lengua quechua. La gente de mi familia fue muy de ese colorcito. En la adolescencia, cuando tuve que elegir, como la pobreza no me permitía estudiar medicina, que era lo que yo quería, empecé a tocar la guitarra, como cosa provisional, pensando que iba a durar sólo un tiempo. Escribí mis primeros poemas a los 14 años, y desde entonces empecé a firmar "Atahualpa", sin saber que ése sería mi destino. A los 19 años compuse mi primera canción que se consideró seria: «Caminito del indio». Fue cuando llegué a la capital por primera vez. Por supuesto nadie me escuchó, no pude dar ningún recital. Anduve un tiempo acompañado a otros cantantes como guitarrista. Un día me largué de vuelta al interior, a la sierra, a la pampa, donde viven los gauchos, los paisanos, a las provincias de Entre Ríos, Córdoba, Tucumán. Luego fui a Bolivia y a Perú. De ahí volví nutrido de otras cosas, de los huaynos peruanos, de sus yaravíes, de las cuecas y tonadas de Chile, de las canciones bolivianas. Cuando regresé a Tucumán, después de andar y conocer nuestras tierras, entonces si fui escuchado por la gente del pueblo.

Sempre heu estat molt caminador. Del camí, del contacte amb el poble i d'una fonda sensibilitat han anat naixent les vostres cançons...

He sido un caminador toda mi vida. He vivido con los ojos abiertos y la oreja alerta. Fui conociendo así todo tipo de gente y toda condición. Cuando me enteraba de que un señor tenía una buena biblioteca, me hacía amigo de él. Ahí tenía todos los libros que yo no hubiera podido comprarme. Un muchacho pobre en ninguna parte del mundo puede comprar libros; esos señores los tenían, yo los leía, los copiaba, anotaba referencias, citas que guardaba cuidadosamente: una especie de cultura prestada. Mi universidad fue en realidad el camino: allí me recibí de doctor en soledades y en muchas vivencias... Caminé mucho por el mundo nuestro, americano, desde el Apure en Venezuela hasta los montes de Colombia. Todo Chile, desde Iquique a Punta Arenas. Cada país, pueblo por pueblo: los fundos, la gente, su manera de ser, sus refranes, sus comidas, sus tradiciones, sus remoliendas, sus dolores, sus velorios, todo. A lo largo de América, siempre me interesó meterme en todos lados, con mucha curiosidad y

muy callado. Y puedo decir que conozco América en toda su extensión y a la dimensión del hombre, desde abajo, a caballo...

Més enllà de les fronteres nacionals, ètniques o culturals...?

Con un mismo amor por la tierra, por las tradiciones, con el respeto de la dignidad humana y la no vergüenza de tener cara de indio, que en muchos lugares de nuestro Continente trata de ocultarse para disimular lo que uno tiene de tierra y borrar al abuelo, a los antepasados, en lugar de enorgullecerse y aceptarlos como parte de nuestro ser y nuestra cultura.

He atravesado un Continente como si fuera un inmenso país con -aquí o allí- unas piedrecitas que indicaban: "hasta aquí se llama Perú", "hasta aquí se llama Bolivia", o "Ecuador", piedrecitas que han sido el origen de luchas y conflictos para los políticos, pero que a nosotros no nos interesaban. El camino y la pobreza, el aire, el buen asado, un buen zapallo, eso era lo nuestro. La naturaleza y los mitos de sabiduría popular. Mi abuelo me contaba que cuando la luna se posaba entre los juncos de la laguna, de sus aguas nacían las garzas blancas de la pampa. Todo lo aprendí así, del pueblo y sus canciones, el sentido de la vida y de la muerte, por mis ganas de ver qué hay debajo de la realidad, debajo de la solapa de la gente. La tradición y la leyenda se mezclan en mi formación.

El conjunt de la vostra obra és un exemple de l'art produït pel mestissatge cultural i ètnic, fora de modes i sense complaences.

Hace ya treinta años escribí un texto que habla de ese mestizaje del que han nacido nuestra música y nuestros instrumentos: "Cuando la América Latina india abrió su vientre para parir al cholo, el alma de los pueblos andinos vio nacer también un instrumento mestizo: el charango. Acerado cordaje tenso, diapasón breve, caja armónica hecha con el caparazón del armadillo cordillerano -quirquincho-, unida con la arcilla de las cumbres, mezcla de polvo gredoso y mineral azufrero; clavija kenua, manzano o tamarindo. Ocho cuerdas, también diez, y también doce, según la comarca, según el ingenio del constructor: Como el mestizo que lo tañe, el charango se expresa en español, pero piensa y siente en quechua profundo, en lengua-je de silencio y viento libre, en amanecer dolido y prolongado ocaso. Oro de tarde colonial esparcido sobre cumbres donde mora la Pacha Mama, aconsejando a sus hijos de bronce: ¡Runachay, ama conkaichu! (indio mío, no te olvides de mí)".

Yo no invento una obra, primero la vivo, después la realizo, Mis poemas, mis canciones, mis libros, los

he vivido uno a uno en todos sus estadios. No canto ni escribo para engañar al público. Hay que tener mucho cuidado y no caer en lo pintores-co del indio, de su idioma y su poncho. Mi padre viene de una familia muy antigua, de gente muy lejana de los montes de Santiago del Estero, de la selva quechua. De ahí mi relación y la atracción por la lengua y por sus tradiciones indígenas. Soy bilingüe, conozco bastante bien el quechua, esa lengua poética, pero usted no me va a oír cantar en quechua para hacer un show "original"; eso no, muero antes. Hay cosas que exigen un gran respeto y no deben prestarse para esos menesteres baratos.

Prefiero cantarle al paisano la verdad de su noche y de su día, su esperanza, su tristeza y su rebeldía, según como le va en la feria del hombre, desde adentro; pero no hacerme un especializa-do o un "profesional" de las canciones y la poesía de nues-tras tierras.

Igualment sempre heu estat molt atent a l'espanyol que es parla a l'Amèrica Llatina...

Siempre me he interesado por el idioma español y he leído mucho a Cervantes. En América Latina hablamos un español antiguo al que añade nuestro gran caudal de americanismos. Se considera arbitrariamente que las lenguas perfectas y puras son las lenguas del dominador y que los idiomas imperfectos e impuros, dialectales, pertenecen a los dominados. En el español que hablamos en América hemos integrado nuestra historia, nuestra naturaleza, nuestra manera de sentir y así lo hemos enriquecido. A partir de un mismo idioma, hemos creado nuestro propio lenguaje, que corresponde a una realidad particular. Revelar esa identidad también es tarea del artista.

Els infants a l'Amèrica Llatina

En començar la dècada dels anys noranta, a l'Amèrica Llatina la població infantil menor de cinc anys arriba als 57 milions, i la situada entre els cinc i els catorze anys, als 102 milions. Una mica més de la tercera part de la nostra població és constituïda per menors d'edat.

Uns dotze milions d'infants neixen cada any, i es moren 852.000 menors de cinc anys. Cada dia es moren 2.334 infants, gairebé 100 cada hora. Uns quatre milions sobreviuen en situació de desnutrició infantil, cosa que en limitarà el desenvolupament futur.

Es creu que actualment quasi 170 milions de persones dels països de la regió viuen en condicions de pobresa absoluta –el 40% de la població– d'entre els

quals, aproximadament 75 milions són infants menors de 15 anys, cosa que permet afirmar que pràcticament la majoria de nens de la regió són pobres i la majoria dels pobres són infants.

Aproximadament un milió de menors de cinc anys es moren anualment per causes en gran mesura evitables. S'estima que sis milions d'infants del mateix grup d'edat pateixen desnutrició moderada i un milió desnutrició greu. A l'Amèrica Llatina, 44 milions de menors no acabaran l'ensenyament primari, i 12 milions no estan escolaritzats.

Prop de 15 milions de nens, aproximadament una desena part de la població entre sis i divuit anys, lluiten per la supervivència al carrer. Mancats d'instrucció i integració familiar i social, molts són objecte d'explotació laboral i es veuen abocats a la drogaaddicció, la prostitució i la delinqüència, a les zones marginals de les grans urbs. S'estima que al voltant de 30 milions es veuen obligats a treballar per contribuir als escassos ingressos familiars.

Infants del carrer i/o al carrer.

Se sol anomenar infant "del carrer" el que viu de manera permanentment o transitòria al carrer i trenca els seus llaços amb la família o amb les persones que la substitueixen. S'anomena infant "del carrer" el que s'hi troba per tal d'ajudar econòmicament la família, sense que hi hagi ruptura amb aquesta.

Segons xifres de la Unicef, estadístiques d'onze països de la regió mostren entre set i vuit milions d'infants en aquesta situació, dels quals probablement tan sols l'u per cent rep atenció a les seves necessitats bàsiques.

Els països de la regió que més índexs presenten d'infants al carrer són el Brasil, Mèxic, la República Dominicana, Bolívia, l'Argentina i el Perú. En els països amb grans concentracions urbanes els índexs són més elevats. Un exemple clar són les ciutats de Sao Paulo, Lima, Bogotà i Mèxic. Cal anotar que la població urbana de l'Amèrica Llatina ha passat del 49 al 72% en els darrers 30 anys.

Estatuts dels nens del carrer

WASHINGTON ARAÚJO, escriptor brasiler
Membre de la comunitat Bahá'í

Article I. El Nen del Carrer té dret a una infància no a la intempèrie, sinó abrigada en el cor dels qui estimen.

Article II. El Nen del Carrer té dret a una doble infància i, per tant, mentre sigui al Carrer, envellint ràpidament, continuarà sempre Infant.

Article III. La mirada del Nen del Carrer serà la mirada d'Amèrica, i la seva tristesa caurà com un mantell sobre el Continent.

Article IV. A ningú li serà permès augmentar el dolor d'un Nen del Carrer, ja que per a ell, el dolor suprem és viure al Carrer.

Article V. tothom està obligat a passar comptes de la llei de solidaritat humana. A cap Nen del Carrer no se li podrà negar la solidaritat, sigui la seva circumstància.

Article VI. A cada pare i a cada mare incumbeix de mirar el rostre de cada Nen de Carrer amb aquell amor especial amb què mira els propis fills cada vespre.

Article VII. Quan un Nen del Carrer és colpejat, quelcom de nosaltres és colpejat. La paraula colpejar deixarà d'existir en les relacions de la societat amb els Nens del Carrer.

Article VIII. Les nits de pluja caldrà que aparegui en el nostre televisor, després del "bona nit" del telenotícies, el rostre d'un Nen del Carrer.

Article IX. La professió de Nen del Carrer serà reglamentada amb una llei específica, on quedin abolides les activitats existents fins ara:

captaire a les avingudes, carrers i places d'Amèrica, vigilant dels aparcaments improvisats i insegurs, consumidor de qualsevol tipus de droga, delinqüent menor en els espais públics del continent

Article X. Expressions com "faig veure que no el veig" i "perdona, no et puc ajudar", estan prohibides terminantment, i no podran servir com a argument per deixar d'ajudar el Nen del Carrer.

Article XI. tots els cotxes hauran de donar preferència al Nen del Carrer. Està prohibit terminantment atropellar-lo. No s'ha d'atropellar aquest dolor mòbil que anomenen Nen del Carrer.

Article XII. A cap autoritat constituïda li estarà permès d'afirmar que governa per al poble i que exerceix el poder en el seu nom, si a les cantonades hi ha fills del poble marginats.

Paràgraf únic: On un Nen del Carrer estigui dormint, ja sigui sota un arbre o sobre el banc d'una plaça, caldrà col·locar un rètol amb aquestes paraules: "En Obres".

Article XIII. No es permetrà a ningú maleir la vida, reclamar al destí, sentir-se feliç mentre hi hagi un Nen vivint al Carrer. Només a ells els serà permès de manifestar aquests sentiments.

Article XIV. Les Nenes del Carrer, amb embaràs precoç, no podran demanar patades de transeünts per avortar. Tota la societat haurà d'emparar-les, abrigar-les, tenir-ne cura.

Paràgraf únic. La societat serà representada per la primera persona que s'assabenti de la seva gravidesa.

Article XV. L'ésser humà rescatarà la seva condició humana quan contempli el rostre d'un Nen del Carrer i li demani perdó per tot el que ha deixat de fer per ell. Fins aleshores només serà un esboç d'ésser humà.

Connotacions antiecològiques en la tradició judeocristiana

Per a prendre'n nota, reflexionar, i actuar...

LEONARDO BOFF

Són sis els punts de connotació antiecològica en la tradició judeocristiana.

En primer lloc, el patriarcalisme. L'Antic i el Nou Testament expressen el seu missatge dins del quadre cultural comú de l'antiguitat clàssica que és el patriarcalisme. Els valors masculins ocupen els principals espais socials. Déu mateix és presentat com a Pare i Senyor absolut. Les característiques femenines i especialment maternes de les divinitats anteriors al neolític, que eren de versió matriarcal, són deslegitimades. Les dones són marginades i mantingudes en l'espai privat. Aquest reduccionisme agredeix l'equilibri dels gèneres i representa una ruptura en l'ecologia social i religiosa. En segon lloc, el judeocristianisme és profundament monoteïsta. La seva intuïció primordial consisteix a testimoniar que darre, abans i després del procés còsmic, vigeix un principi únic creador i proveïdor universal, Déu.

Es coneguda la incansable lluita que la tradició judeocristiana ha mantingut sempre contra qualsevol tipus de politeïsmes. Però originalment les divinitats funcionaven com a arquetips poderosos de la profunditat del ser humà. Ara bé, la radicalització del monoteïsmes en combatre el politeïsmes, han tancat moltes finestres de l'ànima humana. Ha separat massa la criatura del creador, el món i Déu. Hi ha hagut una gran destrucció de la policromia de l'univers i de la seva significació antropològica.

Hi ha hagut també una derivació política del monoteïsmes. Perquè freqüentment ha estat invocat per justificar l'autoritarisme i la centralització del poder. Es fa aquest argument: tal com hi ha un sol Déu al cel, hi ha d'haver un sol senyor a la terra, un sol cap religiós, un sol cap a la família... Aquesta visió lineal ha destruït el diàleg, l'equitat i la comunitat universal de tots com a fills i filles de déu, sacraments de la seva bondat i tendresa. I encara s'ha expressat d'una manera més reductora en afirmar que només el ser humà, home i dona, pot assumir la representació de Déu en la creació. Només d'ells es diu que són imatge i semblança divina. S'ha oblidat així la gran comu-

nitat còsmica que és portadora del Misteri i per això mateix reveladora de la Divinitat.

L'antropocentrisme és el resultat d'aquesta interpretació arrogant del ser humà. El text bíblic és taxatiu dient:

“Sigueu fecunds i multipliqueu-vos, ompliu la terra i domineu-la; sotmeteu els peixos del mar, els ocells del cel...” (Gen. 1,28.).

A través d'aquests textos resulta clara la invitació a la demografia il·limitada i al dominium terrae (domini de la terra) irrestricta. Aquest mateix èmfasi sobre el domini i poblament de la terra apareix ben clar en el relat del diluvi. El tenor antiecològic d'aquests textos va ser entès i assimilat per la mentalitat moderna, a partir del segle XVII, com una legitimació divina de la conquesta cruel del món i del sotmetiment de tots els éssers de la creació al projecte de la subjectivitat arbitrària del ser humà.

Un altre element pertorbador d'una concepció ecològica del món, comú als hereus de la fe abrahàmica (hebreus, cristians, musulmans), és la ideologia tribalista de l'elecció. Sempre que un poble o algú se sent elegit i portador d'un missatge únic, corre el risc de l'arrogància i fàcilment cau en les trames de la lògica de l'exclusió. Per aquesta causa, a Occident, en determinades èpoques, s'ha instaurat una veritable fraternitat del terror contra tota diversitat de pensament (inquisició, fonamentalisme, guerres de religió). No hi ha cosa més enemiga de l'ecologia que aquesta ruptura de la solidaritat universal i la negació de l'aliança en la qual, com sota un arc de Sant Martí, hi cap tothom, no solament alguns.

No obstant això, de totes les distorsions ecològiques, no n'hi ha cap que sobrepassi la que prové de la creença en la caiguda de la naturalesa. Per aquesta doctrina es creu que, a causa del pecat original introduït pel ser humà, tot l'univers va caure sota el poder del dimoni. L'univers va perdre el seu caràcter sagrat; ja no és temple de l'Esperit, sinó que és dels dimonis. Es matèria, corrompuda, pecaminosa, decadent.

El text bíblic és explícit: "La terra serà maleïda per culpa teva" (Gn. 3,17). La idea que la terra, amb tot el que en ella existeix i es mou, sigui castigada per causa del pecat humà, porta a un antropocentrisme desmesurat. Els terratrèmols, l'extinció de les espècies i la mort ja existien quan encara el ser humà no havia aparegut sobre la capa de la terra.

Aquesta demonització de la natura per causa de la caiguda ha fet que el ser humà tingui poc apressi pel món, ha dificultat durant segles que les persones religioses s'interessessin per un projecte del món, ha retardat la investigació científica i ha amargat la vida a tothom, perquè ha posat sota una pesada sospita tot plaer, tota realització i tota plenitud procedents del trac-

te i de la fruïció de la natura. En aquesta interpretació, el pecat original guanya la partida a la gràcia original. Per molts, aquest binomi pecat/redempció caracteritza fonamentalment el cristianisme. En determinades tradicions, el pecat ha adquirit tanta centralitat que el ser humà se sent més lligat i més dependent del vell Adam pecador que del nou Adam alliberador, Jesucrist.

L'estat de la Terra

Cada any, des de 1984, el Worldwatch Institut d'Estats Units publica un informe sobre l' "Estat de la Terra". Aquest estat es cada vegada més aterrador. La Terra està malalta i amenaçada. D'entre moltes constatacions, en mencionem només dues.

La primera: un 79% de la humanitat viu en gran pobresa; mil milions viuen en estat de pobresa absoluta; tres mil milions, dels 5.300 milions, tenen una alimentació insuficient; cada any en moren de fam 60 milions, i cada any moren 14 milions de joves menors de 15 anys a conseqüència de diverses malalties.

La segona: les espècies estan sota una amenaça semblant. S'estima que entre el 1500 i el 1850 era eliminada una espècie cada deu anys. Entre el 1850 i el 1990 ho fou una espècie cada any. A partir de 1990 desapareix una espècie per dia. A aquest ritme, l'any 2000 desapareixerà una espècie per hora.

Cal dir també que el nombre d'espècies varia, segons els criteris dels especialistes, entre 10 i 100 milions, i sols 1,4 milions d'aquestes són conegudes. Sigui com sigui, hi ha una màquina de mort que es mou contra la vida en les formes més diverses.

El model de societat i el sentit de vida que els humans s'han donat, almenys en els últims 400 anys, està en crisi. I el model, en termes de lògica quotidiana, era i segueix sent aquest: l'important és acumular gran nombre de mitjans, riquesa material, béns i serveis, per tal de poder disfrutar la nostra curta estada en aquest planeta.

Per portar a terme aquest propòsit utilitzem la ciència, que coneix els mecanismes de la terra, i la tècnica, que intervé en ella buscant el benefici humà. I això es farà amb la màxima rapidesa possible. Es busca, per tant, el màxim benefici amb el mínim d'inversió i en el termini més curt possible.

El ser humà, en aquesta pràctica cultural, s'entén com un ser sobre les coses, que disposa d'aquestes segons el seu caprici, no com algú que està al costat de les coses i és membre d'una comunitat major, planetària i còsmica.

L'efecte final, tan sols ara visible d'una manera innegable, és aquest, expressat segons una frase atribuïda a Gandhi: la terra és suficient per a tots, però no per a la voracitat dels consumistes.

Les preguntes que preocupen els humans no són sols la incommensurable majestat de l'univers, els forats negres (veritable infern cosmològic que impedeix qualsevol comunicació) i allò infinitament petit de la microfísica, fins al punt zero inicial, en el moment de big-bang. Allò que inquieta el ser humà –profunditat abismal de passions i claveguera putrefacta de misèries– són, com diria Pascal, demandes del cor, on resideixen les grans emocions que fan trist el pas per aquest món, tràgica l'existència, exultant la vida, realitzadora dels més ancestrals desitjos. Com tolerar el sofriment de l'innocent, com conviure amb la soledat, com acceptar la pròpia petitesa? Cap a on anem, ja que sabem tan poc d'on venim, i a penes una mica del que som?

